http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

***

İÇİNDEKİLER

***

(1)
Prof. Dr. Mikail EROL; Assist. Prof. Şaban Onur VIGA; Assist. Prof. İbrahim Bora ORAN
THE SITUATION OF AUTOMOTIVE SECTOR ENTERPRISES IN ECONOMIC CRISES: THE CASE OF TURKEY and THE EUROPEAN UNION
OTOMOTİV SEKTÖRÜ İŞLETMELERİNİN EKONOMİK KRİZLERDEKİ DURUM: TÜRKİYE ve AVRUPA BİRLİĞİ ÖRNEĞİ
SAYFA 11

(2)
Prof. Dr. Ramazan BİÇER; Kasım COŞKUN
DİNÎ TERCİHE ETKİ EDEN UNSURLAR
ELEMENTS AFFECTING RELIGIOUS PREFERENCE
SAYFA 20

(3)
Prof. Dr. Yüksel Akay ÜNVAN; Sumaya MOHAMED ALİ

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

THE RELATIONSHIP BETWEEN PERSONALITY TRAITS, and ENTREPRENEURIAL TENDENCY: A STUDY ON FINAL YEAR BUSINESS STUDENTS IN HARGEISA, SOMALIA
KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE GİRİŞİMCİLİK EĞİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ: SOMALİ HARGEISA'DAKİ İŞLETME SON SINIF ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA
SAYFA 28

(4)
Doç. Dr. Turan HÜSEYNOVA
YUNUS EMRE'NİN DİLİNDE CÜMLE YAPILARI
SENTENCE STRUCTURES IN YUNUS EMRE'S LANGUAGE
SAYFA 36

(5)
Doç. Dr. Sara HÜSEYNOV
EDUCATION AS AN INSTRUMENT OF HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT
İNSAN SERMAYESİ GELİŞİMİNİN BİR ARACI OLARAK EĞİTİM
SAYFA 44

(6)
Zir. Müh. Gülistan VURGUN; Doç. Dr. Mustafa Hakkı AYDOĞDU
ŞANLIURFA-SURUÇ OVASININ SULAMA ÖNCESİ ve SONRASI TARIMSAL ÜRETİMDEKİ DEĞİŞİMLERİN DEĞERLENDİRMESİ
EVALUATION OF CHANGES IN AGRICULTURAL PRODUCTION BEFORE and AFTER IRRIGATION OF ŞANLIURFA-SURUÇ PLAIN
SAYFA 51

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(7)
Dr. Öğr. Üyesi Kübra Deren TÜDEŞ
AVRUPA BİRLİĞİ ÇEVRE POLİTİKASINA GENEL BİR BAKIŞ
OVERVIEW OF THE EUROPEAN UNION ENVIRONMENTAL POLICY
SAYFA 57

(8)
Dr. Öğr. Üyesi Hülya UYSAL
HEYKEL SANATINDA METODOLOJİK YAKLAŞIM BAĞLAMINDA TAMAMLANMAMIŞLIK/EKSİKLİK KURAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ
EVALUATION OF THE INCOMPLETENESS THEOREM IN THE CONTEXT OF METHODOLOGICAL APPROACH IN THE ART OF SCULPTURE
SAYFA 62

(9)
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ASLAN; Öğr. Gör. Ömer Nabi BAYKAL
ÖZELLEŞTİRMELERİN ÇALIŞMA HAYATINA ETKİSİ
THE EFFECT OF PRIVATIONS ON WORKING LIFE
SAYFA 75

(10)
Dr. Öğr. Üyesi Nuri DEMİREL
SOSYOLOJİK BİR OLGU OLARAK KÜRESELLEŞME: ULUS-DEVLET BAĞLAMINDA GENEL BİR BAKIŞ
GLOBALIZATION AS A SOCIOLOGICAL PHENOMENON: AN OVERVIEW IN THE NATION-STATE CONTEXT
SAYFA 81

(11)

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Doç. Dr. Bülent ŞIĞVA; Dr. Öğr. Üyesi Salih ÖZYURT
RİND-ZAHİD ÇATIŞMASININ MOLLA TİPİNE YANSIMASI: TEZVÎRÎ'NİN MONLÂ REDİFLİ HİCVİYYELERİ
REFLECTION OF RIND-ZAHID CONFLICT ON MULLAH TYPE: TEZVÎRÎ'S HIJVIYYES WITH MONLÂ REDİF
SAYFA 90

(12)
Dr. Qədim RUFULLAYEV
UŞAQ FOLKLORU və ONUN JANR XÜSUSİYYƏTLƏRİ
CHILDREN'S FOLKLORE and ITS GENRE FEATURES
SAYFA 100

(13)
Dr. Öğr. Üyesi Gamze GEZGİNCİ; Sefer ERGEN; Gürkan BAYOĞLU; Ali ERDOĞAN
SOSYAL MEDYA PLATFORMLARINDAKİ ÇOCUK GELİŞİMİ ve AİLE İÇİ İLETİŞİME YÖNELİK PAYLAŞIMLARIN GEÇERLİLİĞİ ve GÜVENİLİRLİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME
A REVIEW ON THE VALIDITY and RELIABILITY OF SHARES ON CHILD DEVELOPMENT and FAMILY COMMUNICATION ON SOCIAL MEDIA PLATFORMS
SAYFA 106

(14)
Dr. Gamze GEZGİNCİ; Muhammet Lütfullah GÜVEN; Mustafa İbrahim ALOĞLU; Bedriye TOPRAK
ALFA KUŞAĞININ İLETİŞİM BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE SANAL GERÇEKLİK UYGULAMASININ KULLANIMI

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

VIRTUAL REALITY APPLICATIONS IN DEVELOPING COMMUNICATION SKILLS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS
SAYFA 111

(15)
Dr. Gamze GEZGİNCİ; Murat ÖZDEMIR; Canan ATAĞAN; Bayram ATAĞAN
SOSYAL MEDYADA DİŞİL US'UN KİMLİK İNŞASI: INSTAGRAM ÖRNEĞİ
THE CONSTRUCTION OF THE FEMALE US IDENTITY IN SOCIAL MEDIA: THE CASE OF INSTAGRAM
SAYFA 116

(16)
Dr. Goyarchin ABİDGİZİ
M.Ə.RƏSULZADƏNİIN YARADICILIĞINDA MİLLİ İSTİQLAL İDEYALARI
IDEAS OF NATIONAL INDEPENDENCE IN M. A. RASULZADE'S CREATIVE ACTIVITY
SAYFA 122

(17)
Dr. Ali DAĞLAR
KÜRESEL İLETİŞİM ve ENFORMASYON GÜVENLİĞİ
GLOBAL COMMUNICATIONS and INFORMATION SECURITY
SAYFA 128

(18)
Tuba SU
EL YAZMASI ESERLER
MANUSCRIPT WORKS
SAYFA 133

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(19)
Muhammed Burak DAĞKILIÇ
TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLERİN COVİD-19 SALGINI ÖNLEMEK İÇİN ALDIĞI TEDBİRLER: BURSA BELEDİYESİ ÖRNEĞİ
MEASURES TAKEN BY LOCAL GOVERNMENTS IN TURKEY TO PREVENT THE COVID-19 EPIDEMIC: THE CASE OF BURSA MUNICIPALITY
SAYFA 136

(20)
Mohamed Ali MUHUMED
GENDER and ISLAM IN SPECIFIC ON SOMALIA
SOMALİ ÖZELİNDE CİNSİYET ve İSLAM
SAYFA 148

(21)
Nilgün Meltem KOCAMAN, Sibel GÜNGÖR, Metin ATEŞ
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE BEDEN EĞİTİMİ ve SPOR
PHYSICAL EDUCATION and SPORTS IN PRE-SCHOOL PERIOD
SAYFA 153

(22)
Gelir Uzm. Sadık TOKMAKOĞLU
ELEKTRONİK SEÇİM (E-SEÇİM) SİSTEMİ KULLANAN ÜLKELER ve TÜRKİYE'DE UYGULAMA ÖNERİSİ
ELECTRONIC VOTING (E-VOTING) SYSTEM USED IN COUNTRIES and APPLICATION RECOMMENDATION IN TURKEY
SAYFA 162

(23)
Zeynep ÇAYLAR

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

ÖĞRETMEN ÖZ YETERLİĞİNE İLİŞKİN YAPILAN ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ: BİR İÇERİK ANALİZİ ÇALIŞMASI
EXAMINATION OF STUDIES ON TEACHER SELF-EFFICIENCY: A CONTENT ANALYSIS STUDY
SAYFA 175

(24)
Yücel ÖZDEMİR
NECATİ CUMALI'NIN GÖMÜ, KUYU, EZİK OTLAR OYUNLARINDA GÖÇ
MIGRATION IN NECATİ CUMALI'S BURIED, WELL, CROWNED HERBS GAMES
SAYFA 192

(25)
Mehmet BADEMCİ, Orhan ÇAM, Veysel ÇEVIK, Veysel ARTAN, Onur BAKIRDAĞ
BASAMAKLI ÖĞRETİM İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALARIN ANALİZİ
ANALYSIS OF STUDIES ON LAYERED EDUCATION
SAYFA 204

(26)
Osman KANAT; Mustafa YİĞİTER; Bayram AVCIKÜÇÜK; Esra İPEK
DERİN EKOLOJİ
DEEP ECOLOGY
SAYFA 211

(27)
Abdullah KILIÇ; İsmail CAN; Veli AK; Ahmet UZUNBOY
OKUL KÜLTÜRÜ
SCHOOL CULTURE

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Makale Türü /*Article's* Type: Derleme/ *Compilation*

SAYFA 219

(28)

Atakan AKSAN; Oğuzhan GÖKMEN; Halil İbrahim DEMİR
ÖĞRETMENLERİN KARİYER BASAMAKLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ
TEACHERS' OPINIONS ON CAREER STAGES

SAYFA 227

(29)

Adem CIRIK
KUR'AN LAFIZLARINDAKİ İŞÂRİ TE'VİL (RİSALE-İ NUR ÖRNEĞİ)
İŞARI TE'VİL IN THE QURAN'S LAUGHTS (SAMPLE OF RISALE-I NUR)

SAYFA 233

(30)

Vasif AHADOV
AZERBAYCAN'DA SPOR İŞLETMECİLİK ALANINDA FAALİYET GÖSTEREN GİRİŞİM YAPILARININ FİNANSMAN SORUNLARI
FINANCING PROBLEMS OF ENTERPRISES OPERATING IN THE FIELD OF SPORTS BUSINESS IN AZERBAIJAN

SAYFA 251

(31)

Hakan DİKMEN; Dr. Öğr. Üyesi Arzu Tural DİKMEN
THE MEDIA'S RELATIONSHIP WITH VIOLENCE PROBLEMS, A SOCIAL PROBLEM: PREVENTABLE VIOLENCE
MEDYANIN ŞİDDET SORUNLARIYLA İLİŞKİSİ, SOSYAL BİR SORUN: ÖNLENEBİLİR ŞİDDET

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

SAYFA 258

(32)

Hakan DİKMEN; Dr. Öğr. Üyesi Arzu Tural DİKMEN

HOW VIOLENCE IN MUSIC and VIDEO CLIPS FIT INTO THE WORLD OF NEW MEDIA

MÜZİK ve VİDEO KLİPLERDEKİ ŞİDDET YENİ MEDYA DÜNYASINA NASIL UYUMLU

SAYFA 269

(33)

Hakan DİKMEN; Dr. Öğr. Üyesi Arzu Tural DİKMEN

THE RELATIONSHIP BETWEEN FAKE NEWS AND NEW MEDIA IN THE POST-TRUTH PHENOMENON

GERÇEK SONRASI FENOMENİNDE YALAN HABERLER VE YENİ MEDYA ARASINDAKİ İLİŞKİ

SAYFA 280

(34)

Prof. Dr. Ata ATUN; Yrd. Doç. Dr. Yurdagül ATUN

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER DEĞİŞİMİN EŞİĞİNDE

UNITED NATIONS ON THE THRESHOLD OF CHANGE

SAYFA 293

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(1)

Prof. Dr. Mikail EROL[1]; Assist. Prof. Şaban Onur VIGA[2]; Assist. Prof. İbrahim Bora ORAN[3]

THE SITUATION OF AUTOMOTIVE SECTOR ENTERPRISES IN ECONOMIC CRISES: THE CASE OF TURKEY and THE EUROPEAN UNION

OTOMOTİV SEKTÖRÜ İŞLETMELERİNİN EKONOMİK KRİZLERDEKİ DURUM: TÜRKİYE ve AVRUPA BİRLİĞİ ÖRNEĞİ

ABSTRACT

The effects of economic crises have different impacts on all sectors. The results of concerns vary depending on the cause, size, speed of spread, and economic power of countries. Businesses in different sectors are in a difficult situation. Companies take measures to reduce and overcome the crisis's effects with almost minor damage. In this study, the automotive industry and its enterprises are analyzed. In 2008, the financial crisis caused by mortgage loans in the USA and the health crisis that started due to the pandemic that beaning 2020 became globalized. The effects of these crises, which affected all sectors in quickly the automotive industry, are industry gated. The effects of products rising in situations in the European Union are compared. As a result, different effects of globalization and technological innovations are tried to be revealed.

Keywords: *Economic Crisis, Mortgage Crisis, Covid-19 Crisis, Globalization, Automotive Sector.*

JEL Codes: *R1, D2, E2, M2.*

ÖZ

Ekonomik krizlerin etkileri bütün sektörler üzerinde farklı etkiler yaratmaktadır. Krizlerin etkileri, ortaya çıkma nedeni, boyutu, yayılma hızı ve ülkelerin ekonomik gücü ile bağlantılı olarak değişmektedir. Farklı sektörlerde yer alan işletmeler güç durumda kalmaktadırlar. İşletmeler krizin etkilerini azaltmak ve en az zararla atlatabilmek için tedbirler almaktadır. Bu çalışmada otomotiv sektörü ve işletmeleri incelenmektedir. 2008 yılında ABD'de Mortgage kredilerinden kaynaklanan finansal kriz ve 2020 yılında başlayan pandemi nedeniyle başlayan sağlık krizi küreselleşmiştir. Kısa sürede tüm sektörleri etkisi altına alan bu krizlerin otomotiv sektörü üzerinde yarattığı etkiler araştırılmaktadır. Krizlerin Türkiye ve Avrupa Birliği üzerinde yarattığı etkiler karşılaştırılmaktadır. Sonuç olarak, küreselleşmenin ve teknolojik yeniliklerin farklı etkileri ortaya konmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Kriz, Mortgage Krizi, Covid-19 Krizi, Küreselleşme, Otomotiv Sektörü.

JEL Kodları: R1, D2, E2, M2.

[1] Erol, Mikail, Prof. Dr., Istanbul Esenyurt University, School of Applied Sciences Director, mikailerol@esenyurt.edu.tr, Orcid no: 0000-0002-2330-3958, Istanbul, Turkey.
[2] Viga, Şaban Onur, Assistant Prof., Istanbul Esenyurt University, Faculty of Business and Management Sciences and Director of Graduate Education Institute, onurviga@esenyurt.edu.tr, Orcid no: 0000-0002-1676-7850, Istanbul, Turkey
[3] Oran, İbrahim Bora, Assistant Prof., Istanbul Esenyurt University, Faculty of Business and Management Sciences, Department of Logistics Management, ibrahimoran@esenyurt.edu.tr, Orcid no: 0000-0002-0274-0921, İstanbul, Turkey

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

INTRODUCTION

The fact that the bottleneck experienced in economic crises is reflected primarily in heavy industry causes production factors to be directly affected. The automotive sector is one of the first to be concerned when problems occur. Failure to eliminate the shortage of funds leads to the occurrence of processes progressing up to the slowing down or even stopping the production of the products of the automotive enterprises, which are the priority of production.

The aim of this study is to investigate the measures to be taken in businesses that are in a difficult situation in economic crises and the effects on Turkey and the European Union in the automotive sector. It is aimed to compare the effects of crises that arise for different reasons and their effects on the economies of countries with different economic power.

For this purpose, firstly, the conceptual framework of economic crises is explained, and then the reactions of the enterprises in a difficult situation due to the crisis are analyzed. Financial measures to be taken during the crisis are evaluated as macro and micro measures. In the second part, the situation of the automotive sector in Turkey and the European Union during the crisis is analyzed, and Turkey's place in global automotive production is tried to be determined.

Within the scope of the study, automotive production in Turkey and the level of investments in the automotive industry in the country are analyzed with the impact of the US-based mortgage crisis in 2008 and the pandemic crisis that emerged in 2020. Based on this analysis, a comparison of automotive production in some selected countries in Turkey and EU countries is made. Depending on the findings of the research, it is tried to reveal the changes in the automotive production of Turkey and the EU with the effect of the crises.

1. LITERATURE

1.1. Causes of Economic Crises

Crisis, in general terms, refers to a state of stagnation or depression. Crises are situations of great stagnation or tension, which usually occur due to unexpected and unforeseen reasons, which need to be intervened as soon as possible, which can render protection measures inadequate and put economic levels at risk (Biçer, 2008: 90). In other words, a crisis is a situation that occurs beyond the usual limits in the quantities of a product, service, and production, creating very negative results (Kibritoğlu, 2001: 172-174). From a different perspective, a crisis refers to an economic process that hinders the future goals of an enterprise or puts its functioning at risk and requires urgent determination of new strategies (Erol, 2008: 152).

After the "Great Depression" in 1929, many theories were produced to question the structure of economic systems and to predict the extent of possible crises. Although the effects of political power were argued in some of these policies, it was emphasized that the balance between production and consumption should always be in a ratio that should be taken into consideration (Kirman, 2010:498).

The economic crisis is the emergence of results that will negatively affect both the national economy and businesses due to some reasons that cannot be determined in advance (Aktan and Şen, 2001: 1225-1226). In this case, severe fluctuations in the criteria accepted as the economy's basic structure, such as prices of goods, services, production, and foreign exchange, which are far beyond acceptable levels, explain the economic crisis.

Crisis types are categorized as monetary, banking, and external debt crises (Sachs, 1998: 242-243). The reasons for the emergence of economic problems are generally explained under specific headings (Aktan and Şen, 2001: 1228);

- Globalizing economic conditions,
- Big emerging markets,
- Liberalization of foreign trade opportunities,
- The growing importance of international integrations,
- Market performance of the countries included in the free market economy.

In times of crisis, although all sectors are affected, some sectors may be affected at different levels. This situation generally varies depending on the crisis's causes and the impact on the country or the region it

affects. The fact that globalization ranks first among the causes of the crisis is not seen in terms of its direct effects. With the effect of changing trade conditions due to globalization, countries are indirectly affected directly by the crisis in another country. For example, a financial crisis in the US in 2008, which was characterized as the Mortgage Crisis, turned into a global financial crisis by spreading in a short time and affecting all countries that have trade links with the US. Therefore, it took longer to mitigate or resolve the effects of the crisis.

In 2020, an epidemic that first started in China turned into a pandemic that affected all countries of the world in a short time, and the economic crisis that emerged due to the preventive measures implemented to combat the pandemic became a global crisis. During this crisis, many sectors became completely unable to carry out their activities during the recession.

The same situation is also observed in the crisis process that emerged due to the Ukraine/Russia war, which is still ongoing today. While the transportation sector is negatively affected by the pandemic crisis, the energy crisis comes to the fore in the war crisis.

This study examines Turkey and EU countries in the automotive sector. In these countries, the level of impact of the automotive sector and enterprises in the economic crisis process is examined, and the measures implemented are tried to be evaluated.

1.2. Reasons for Businesses to Stay in Difficult Situations in Crisis Processes

During economic crises, businesses are naturally affected in different dimensions depending on the level of impact on the sector they are affiliated with. In the mortgage crisis, financial companies and construction businesses were affected, transportation and logistics companies and e-commerce or health businesses were affected due to the closure of borders in the pandemic crisis, and oil, natural gas, and energy businesses were affected differently during the Ukraine conflict. While some businesses had to cease operations completely, others had to increase their activities.

Within the scope of this study, the measures to be taken by enterprises that are in a difficult situation due to the impact of crises are examined. Depending on the economic power of the country where the crisis occurs and the region it affects, or the size of the economic power of the enterprises that are in a difficult situation, the failure indicators develop at different levels, as do the levels of impact. For example, large-scale multinational enterprises have had to suspend their operations in many countries and even risk unemployment for a large proportion of their employees. Still, these enterprises have resorted to measures such as stopping their investments during the peak of the crisis, and thus their turnover has decreased. On the other hand, smaller enterprises, especially SMEs, were affected by much more significant negative consequences. As can be seen, the failures and remedies of businesses in difficult situations have created a highly variable perspective. Although the reasons for businesses to be in a more difficult situation with the effect of the economic crisis are actually an extensive issue, certain reasons are generally shown (James, 1997: 1-2);

- The situation where businesses' revenues are less than their expenses is generally accepted as an economic failure.
- If an enterprise is unable to fulfill its responsibilities due to different reasons, such as insufficient capital despite its high amount of financial borrowing, deteriorating conditions of the industry due to the crisis, and problems related to inexperience in business management, it is generally accepted as business failure (Zenoff-Zwick, 1969: 128).
- If a business is unable to pay its debts on time and make all other payments for which it is responsible, it is considered to be in technical insolvency. (Plum, 1969: 72-73)
- Suppose the value of the liabilities that an enterprise cannot fulfill becomes more than the market value of its assets. In that case, the enterprise is considered to be in bankruptcy, and the need for liquidation of this enterprise comes to the fore.

The governments of countries experiencing economic crises announce and implement some support packages to support the enterprises to overcome the problematic situation as well as the society. Apart from general support plans, among the measures put into practice to reduce or eliminate the difficulties experienced

by businesses, for example, it has been observed that firms that stopped their physical activities during the social distancing restriction process during the pandemic process increased their e-commerce activities.

The economic crisis process is, of course, a very comprehensive issue regarding the causes, effects, and conditions created by the crisis. The level of impact and ability to manage the crisis is different for each business experiencing the crisis. In this case, the effect of insufficient capital or experience factors emerges. In such cases, it is necessary to use technological means for the protection of both the state and society and to apply the rules of good faith. Practices such as increasing online sales personnel or cargo distribution personnel have been observed as important remedies in the pandemic process.

1.3. Economic Measures to be Taken During the Crisis

In the history of the economic crises experienced in the world, there are many studies on the subject, and the theoretical proposals explained in this regard come to the agenda. In the economic literature, macro and micro measures against financial crises are explained (Aktan and Şen, 2001: 1225-1230).

1.3.1. Macro Measures

- In a country affected by a crisis, it is important to ensure macroeconomic stability and to ensure the continuity of this stability because, apart from other factors, the reflections of economic crises are generally more negative than expected as a result of macroeconomic instability.
- One of the most important conditions for macroeconomic stability in a country is political stability in the country.
- Identifying and implementing structural reforms is necessary to ensure confidence and stability in the macroeconomic order.
- Making constitutional, institutional, and legal arrangements at the macroeconomic level are important criteria to ensure fiscal and financial stability.
- In macroeconomic terms, it is necessary to ensure public debt coverage,
- In the macroeconomic order, it is considered necessary to regulate the country's tax system and to take measures to correct the non-tax market economy and to reorganize it within the framework of the principles of convenience and fairness,
- At the macroeconomic level, it is important to maintain the functioning of the flexible exchange rate system to ensure the healthy execution of interest rate and exchange rate developments because the flexible exchange rate system serves as a buffer against possible problems that may arise in foreign exchange markets.

1.3.2. Micro measures

When economic crises occur, in addition to the macro measures provided by the country administrations, there are also measures to be taken at the micro level, that is, based on enterprises. In this regard, general preventive measures that should be taken, especially by enterprises to be affected at the lowest level by the negative consequences of economic crises are explained (Aktan and Şen, 2001);

- Within the scope of micro measures, it is considered necessary to make a serious effort for the implementation of total quality management organization as a modern management approach and to have an effective leadership ability, especially in the top management of the enterprise.
- As micro measures, current and new management techniques such as strategic management, synergistic management, human resources management, and modern techniques in every other field should be implemented effectively in the organization.
- In the content of microeconomic measures to be determined, it is deemed necessary to make changes and restructuring for the purposes such as high quality, low cost, speed, and effective service by utilizing the re-engineering technique.

2. ANALYSIS OF THE AUTOMOTIVE SECTOR IN TURKEY AND THE EU DURING THE CRISIS

Within the scope of evaluating the level of impact of the automotive sector during the crisis period, the studies in the literature generally examine the extent of the effects of the crisis on the automotive sector in the country selected for analysis or the indicators of selected enterprises in the automotive sector due to this crisis. In this study, the changes in Turkey and some selected countries in the European Union are evaluated. For this purpose, the effects of 3 different crises in the last 15 years are tried to be compared.

The automotive sector in Turkey has a history of half a century. The industry, which started production in the mid-1950s with assembly only, has been developed with increased investments, especially after the Customs Union (Dikmen, 2006: 1). Towards the end of the 1990s, the automotive sector in Turkey became an exportable industry with the partnerships and facilities established in Turkey by some of the world's automotive companies. Over time, manufacturers in Turkey became the export center of the foreign automotive companies they partnered with, and therefore the production technologies applied in the automotive industry reached the technologies used by international companies. In recent years, the Turkish automotive industry has also improved its product technology through increased research and development opportunities (DPT, 2007: 16).

2008 was a year of contraction in the automotive sector, as in other sectors, as a result of the financial crisis that started in the US in 2008 with the impact of the mortgage crisis and soon became globalized. Since 90 percent of Turkey's automotive exports are made to the European market, the effects of the contraction in this market have manifested themselves in the cancellation of automotive orders since August 2008, resulting in a decline in exports. Especially in the last quarter of 2008, the size of the contraction in the European market increased significantly. As announced by the Automotive Manufacturers' Association (OSD), the total global automotive market contracted by 3.5 percent compared to the previous year, 2007, due to the impact of the crisis (OSD, March 2009: 3). At the same time, according to the International Organization of Motor Vehicle Manufacturers, the world's total motor vehicle production decreased by 3.9 percent in 2008 compared to 2007 (OICA, 2008). This effect, which started in the automotive sector, has continued to negatively affect automotive enterprises in both Turkey and Europe, increasing continuously since the second half of 2008.

As a result, from September 2008 onwards, the Turkish automotive market fell first by 40% in October 2008 and then by 60% in November-December 2008, both due to banks' difficulties in interest rate conditions and their inability to meet the demand for consumer loans. By the end of 2008, the automotive market was down by 17% compared to the previous year. Market declines were generally observed in the EU group of countries, although in some countries, they were particularly steep. As of the end of 2008, for example, the largest decline in the automobile market was realized in Iceland at 94.6 percent and the smallest decline in Italy at 13.3 percent. On the other hand, the light commercial vehicle market declined by an average of 26 percent at the end of 2008, with the most significant decline of 79.0 percent in Ireland, for example. In December 2008, Turkey's automotive foreign trade balance showed that exports amounted to $772 million against imports of $934 million; in fact, the upward trend in imports and the downward trend in exports continued, and the automotive industry posted a foreign trade deficit for the first time in this month (OSD, 2009).

In fact, due to the rapid upward trend in the ranking of automotive production in the automotive sector in the years preceding the crisis, Turkey's share globally, according to global production data, was significantly higher in 2017 (Figure 1). The decrease or decline in this share due to the impact of the global crises has led to significant effects in Turkey and European countries.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

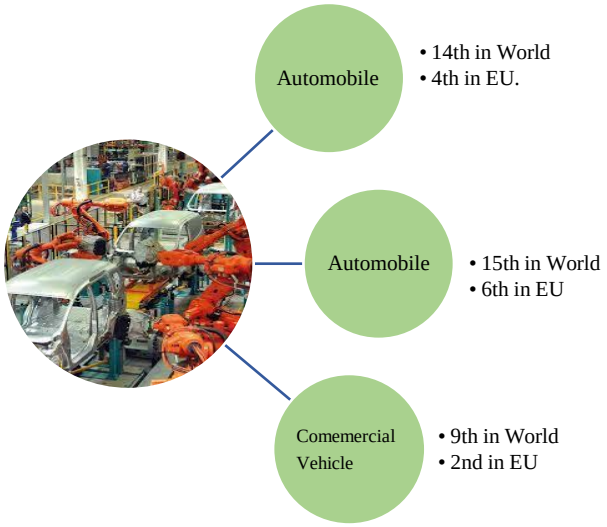
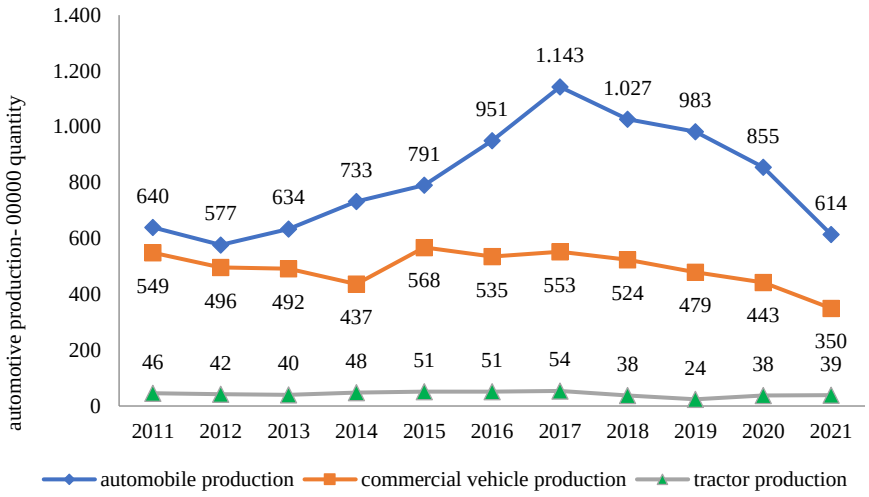

Figure 1. Turkey's Position in Global Automotive Production Ranking - 2017
Source: OSD, 2020

Turkey ranks 8th in light commercial vehicle production and 12th in heavy commercial vehicle production in the world. In the EU average, Turkey ranks 2nd in light commercial vehicles and 3rd in heavy commercial vehicles.

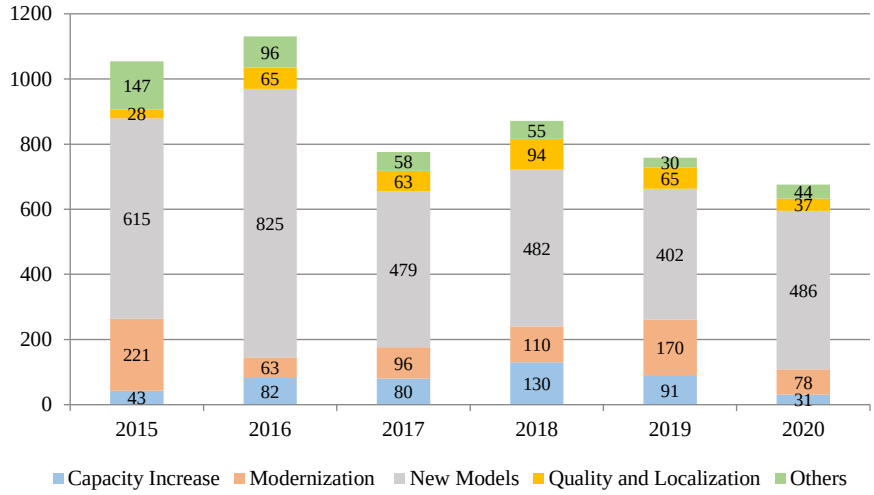
In the automotive industry production in Turkey, automobile production increased rapidly by 84% between 2011 and 2017 (Graphic 1). In 2021, automobile production halved compared to 2017. The downward trend in Turkey's automotive production rapidly entered a downward trend in 2020 due to the impact of the Covid-19 crisis, and by 2021, it was seen to have fallen to the lowest levels of the last decade and to have sunk even lower than the level in 2011, a decade ago (OICA, 2022).

Graphic 1. Automotive Production in Turkey, 2011-2021
Source: OICA, OSD, 2022

In Turkey, efforts are being made to continuously increase investments in automotive passenger and commercial vehicle production. According to the OSD 2018 report, approximately $6 billion was invested in the automotive industry between 2012 and 2017. Compared to 2016 investments in the automotive industry,

it is clearly seen that the rate of decline in investments was at its highest in 2020, the year the Covid-19 pandemic started (Graphic 2).

Graphic 2. Turkey's Automotive Industry Investments (Million $)
Source: OICA, 2022

In 2020, the negative effects of the pandemic were deeply felt all over the world. The pandemic risk facing the world and the economic and social impacts of this change have been essential factors for all societies. The automotive industry has tried to manage the process well since the beginning of the Coronavirus pandemic, which turned into an unprecedented global crisis.
The design and gradual implementation of health measures and alternative plans have been initiated to ensure the continuity of vehicle production in the sector as of January 2020. Reasons why it has become inevitable for automotive factories in Turkey to suspend production in March 2020 as the effects of the coronavirus pandemic, which is affecting the world, increase.

- The collapse of the EU markets, which constitute Turkey's most important export market, with intense order cancelations,
- Interruptions and slowdowns in procurement processes,
- The need to increase health measures due to the increase in cases in Turkey.

The average monthly downtime for the sector increased from 6 days in March 2020 to 18 days in April 2020. As of May 11, 2020, all OSD members in Turkey have resumed production.
Although production had to continue with high costs and low efficiency for a while due to the low-capacity utilization caused by the need for physical distancing, the gradual revival of demand and many measures taken against the pandemic, it is seen that the production tempo has increased since the second half of the year.

Despite the challenging conditions brought about by the pandemic, the automotive industry was able to ensure the continuity of its activities by producing 1.3 million vehicles in 2020, with a decrease of only 11% compared to 2019.

Compared to a 16% decline worldwide and 25% in the European Union, the Turkish automotive industry performed better, increasing its share in world production from 1.53% to 1.66%.
Tractor production increased by 59% year-on-year on the back of postponed demand and the rapid recovery in the domestic market.

The results of a comparison of the impact of the two major global crises on the automotive sector in Turkey and the EU are shown in Table 1 in terms of automotive production.

Table 1. Comparison of Automotive Production in Turkey and European Union Countries

Country	2007	2008	2009	2010	2015	2019	2020
EU	19.724.773	18.432.070	15.289.992	17.078.825	18.254.326	18.002.188	13.771.638
France	3.015.854	2.568.978	2.047.693	2.229.421	1.972.000	2.175.350	1.316.371
Germany	6.213.460	6.040.582	5.209.857	5.905.985	6.033.364	4.947.316	3.742.454
Italy	1.284.312	1.023.774	843.239	838.186	1.014.223	915.291	777.165
Netherland	138.568	132.494	76.751	94.132	44.122	176.113	127.058
Sweden	366.020	309.034	156.436	217.084	188.987	279.000	249.000
Spain	2.889.703	2.541.644	2.170.078	2.387.900	2.733.201	2.822.632	2.268.185
Hungry	292.027	346.055	214.543	211.461	495.370	498.158	405.497
Turkey	1.099.413	1.147.110	869.605	1.094.557	1.358.796	1.461.244	1.297.878

Source: OICA, 2022

In the European Union countries group, it is observed that there has been a decline in automotive production both due to the impact of the 2008 crisis and the 2020 pandemic crisis. However, when both problems are compared, it is explained that while the production decreased from approximately 19.5 million units in 2007 to 18 million units in 2008, the production of 18 million units in 2019 decreased to 13.7 million units in 2020 due to the pandemic effect. This result reveals that the pandemic effect is more intense in the EU. Although the effects of both crises are evident in Turkey, the rates of decline are much lower than in the EU.

CONCLUSION

Within the scope of this study, as a result of the comparison of the measures to be taken by the enterprises that are in a difficult situation during the crisis periods and the effects in the automotive sector of Turkey and EU countries;

- The importance of the effects of the market potential in countries that are in the process of transition to a market economy due to globalization on economic crises has been revealed,
- The importance of determining the precautionary remedies of enterprises by evaluating factors such as economic failure and company failure in enterprises that are in a difficult situation due to crises is emphasized,
- In crisis processes, there are macro and micro measures that are deemed necessary to be taken by the state administration and businesses,
- It has been revealed that Turkey has experienced negative impacts in the automotive sector, as in all countries and sectors during crisis periods, but has shown a very successful performance in overcoming these consequences with minimal damage,
- Although the effects of both crises were evident in Turkey, the rate of decline was much lower than in the EU,
- It has been revealed from the data of selected countries shown in the table that the effects of crises are seen among the European Union countries, but the levels of impact are realized at different rates.

Although automotive industry investments in Turkey have decreased considerably due to the impact of the 2020 pandemic crisis, it has been determined that this result is due to the restrictions created under pandemic conditions. The reasons why it became inevitable for automotive factories in Turkey to suspend production in March 2020 are; the sudden collapse of the EU markets, which constitute Turkey's most important export

market, with intense order cancellations, interruptions, and slowdowns in procurement processes, and the need to increase health measures due to the increase in cases.

REFERENCES

1. AKTAN, Coşkun Can, (2023), Ekonomik Kriz Nedenleri ve Çözüm Önerileri, Yeni Türkiye Dergisi
2. BİÇER, Turgay, (2008), Yönetmeyi Yönetememek, Kobi Efor, Kasım, 2008
3. EROL, Mikail: Ekonomik Kriz Dönemlerinde Çağdaş Yönetim Stratejileri, Biga İİBF Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi
4. JAMES, C- SCOTT, 1997, Bankruptcy, Secured Dept and Optimal Capital Structure, Journal Finance, Vol:32, 1997
5. KİBRİTOĞLU, Aykut, 2001, Türkiye de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1960-2001, Yeni Türkiye Dergisi: Ekonomik Kriz Özel Sayısı, Yıl: 7, Sayı: 41, Eylül-Ekim 2001.
6. KIRMAN, A. (2010). The Economic Crisis Is A Crisis For Economic Theory. Cesifo Economic Studies, 56(4), 498-535.
7. OICA (Uluslararası Motorlu Taşıt Üreticileri Örgütü), OSD (Otomobil Sanayicileri Derneği), 2018, 2022, Turkish Automotive Industry Sustainability Report, OSD (Otomotiv Sanayi Derneği, 2020, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/OtomotivSanayiiCalismaGrubuRaporu.pdf, https://www.oica.net/category/production-statistics/2021-statistics/
8. SACHS, Jeffrey, 2001, Alternative Approaches To Financial Crises In Emerging Markets, Capital Flows, and Financial Crises Cornell University Press, New York, 2001
9. ŞEN. Hüseyin, 2001, Özel Sayısı, Yıl:7, Sayı: 42 Kasım-Aralık, 2001
10. TÜİK, 2022, Otomotiv Sektörü İstatistikleri, http://www.tüik.gov.tr,
11. ZENOFF, B.- ZWİCK, J., 1969, International Financial Management, Prentice Hall, Englewood, Cliff, 1969.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(2)

Prof. Dr. Ramazan BİÇER[4]; Kasım COŞKUN[5]

DİNÎ TERCİHE ETKİ EDEN UNSURLAR

ELEMENTS AFFECTING RELIGIOUS PREFERENCE

ÖZ

Aklı ve ruhu olan insan, bitmek tükenmek bilmeyen bir arayış duygusuna sahiptir. Onun bu duygusu, hayatın her alanında kendini gösterir. İnsanoğlunun gelişmesine, tecrübe etmesine ve düşünmesine imkan veren arayış duygusu, bireyin ruhuna uygun formları yakalamasına yön verir. Maddi suretle ilişki derecesi henüz bilinmeyen ruh, insanın cismanî yönünü metafizikle ilişkilendirmektedir. İnsanın metafizikle ilişkisi ise, din ve felsefe vasıtası ile sağlanmaktadır. Metafizikle olan uyumluluğunu gözden geçirmek isteyen kişi ise bir arayış içerisine girerek en doğru dinin hangisi olduğunu araştırmaya başlar. Akıl, fıtrat, ruh, beden, güven duygusu ve inanma arzusu, bireyin araştırmasına doğrudan etki etmektedir. Makale bu etkenler çerçevesinde bireyin İslam'ı seçmesindeki olası nedenlerini ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din, Akıl, Fıtrat, Arayış, Bütünlük, Denge.

ABSTRACT

A person with a mind and soul has an endless sense of search. This sense of his is evident in all areas of life. The sense of search, which allows human beings to develop, experience and think, directs the individual to capture forms that are compatible with his soul. The spirit, whose degree of relationship with the material is not yet known, associates the corporeal aspect of man with metaphysics. Man's relationship with metaphysics is provided through religion and philosophy. The person who wants to review his compatibility with metaphysics starts to search for which religion is the most correct by going into a quest. Mind, nature, spirit, body, sense of trust and desire to believe directly affect the research of the individual. The article deals with the possible reasons for the individual to choose Islam within the framework of these factors.

Keywords: *Religion, Reason, Nature, Search, Integrity, Balance.*

[4] Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi rbicer@sakarya.edu.tr ORCID: 0000-0003-1501-2103.
[5] Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Kelam Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, kasim.coskun@ogr.sakarya.edu.tr ORCID: 0000-0002-3208-358X.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

GİRİŞ

Modern dünyanın çalkantılı yapısı bireyin içe yönelişine ve dünyaya geliş amacını sorgulamasına çoğu zaman fırsat vermemektedir. Birey her ne zaman bir sorgulama eğilimi gösterse, mekanik dünya onu bir şekilde etkisi altına almaktadır. Bütün bunlar karşısında iradesini canlı tutup birtakım sorgulamalar yapan ve süreç içerisinde fıtratının verdiği aksiyon ile aklî çıkarımlarını bir sonuca bağlayan kişiler de yok değildir. Hiç şüphesiz bu sorgulamaların en başında inanç temelli içe dönük tecrübeler gelmektedir. İnsanın sorgulamasına yön veren psikolojik tecrübesi, çevresel faktörlerle bir araya geldiğinde onu bazı tercihlere yönlendirmektedir. Bu tercihler arasında en yaygın olanı ise, seküler yaşamın dayatmalarına rağmen çok güçlü şekilde ayakta kalabilen dini tercihtir. Makalede ise çok çeşitli inançlara rağmen İslam Dini neden tercih edilmeli? sorusunun gerekçeleri üzerinde durulacaktır.

Her insanın inandığı şeyler hakkında fikri temayülü, akli çıkarımı ve kendine göre haklı gerekçesi vardır. Hatta insan inanış haline gelmiş kimi yönelimlerini kabullenince onlardan kolaylıkla kurtulamamaktadır. Özellikle din söz konusu olduğunda insanların duyguları harekete geçmekte ve kişi tarafsızlığını yitirmektedir. Bu gerçekliği göz önünde bulunduran Ebû Mansûr Mâtürîdî (ö. 333/944) Kitabu't-Tevhid'in ilk cümlelerinde insanların dini tutumlarında farklı yolu benimsediklerine ve herkesin kendisini hak ehli, karşısındakini de batıl ehli olduğunu düşündüklerini ifade etmektedir.[6] Bu açıdan biz, bu çalışmayı İslam'ı henüz kabul etme aşamasında olan birinin gözünden kaleme almaya çalışacağız. Bunu yaparken insanın psikolojik, sosyo-ekonomik ve çevresel faktörlerini de göz önünde bulunduracağız. Çünkü henüz arayış dönemine konu olmuş bir inanç, mezhep ve dinlerin üstünde bir yaklaşımla değerlendirilmelidir.[7]

Önyargı ve temel kabullerini bir tarafa bırakarak inancının doğruluğunu ya da doğru olması muhtemel inancı araştıran insan, kendisinin bedeni ve ruhi ihtiyaçlarına cevap verebilecek, aklına ve gönlüne hitap edebilecek bir dini inancı arzular. Özellikle düalist yönüyle olağanüstü bir varlık olan insan fiziksel ve duygusal açıdan bir bütünlük peşindedir. Bu bütünlük arzusu onun tek taraflı gelişimine izin vermez. İnsanın fıtratına yerleşmiş olan bu arzu dini tercihlerde de karşımıza çıkmaktadır. Bütünlük söz konusu olduğunda İslam dininin bu ihtiyaçlardan pek çoğuna cevap verebildiğini söyleyebiliriz. Öncelikle Kur'an'daki "ona(nefse) hem kötülüğü hem de takvasını ilham edene..."[8] ayeti insanın ruhuna işlenmiş ve fıtratına kodlanmış bir çift yönlülükten bahsetmektedir. Onun iyi ve kötüyü tercih etmesinde kendisine yardımcı olacak araç ise akıldır. Bu açıdan İslam dininde aklı kullanmaya yönelik ısrarcı emirler insanın bilinç seviyesini canlı tutmasını hedeflemektedir.[9] Çünkü akıllı bir varlık olarak insanoğlu diğer varlıklar arasında hem kendisi hem de bütün yaratılmışlar için aklen en elverişli olanı araştırmak, iyi ve güzel olanı bulmak; kötü ve çirkin olandan sakınmakla temayüz etmiştir.[10]

Dini inançları sorgulayan bir birey için akıl önemli bir kriter olmalı ki, dini bir arayış içerisine girmiştir.[11] Çünkü inanç, sadece bir dine gönülden bağlı olmayı değil, o dinin akıl yürütme ile de inanmaya değer olduğunun bilmektir.[12] İslam'ın akla vurgusu ve düşünce özgürlüğüne verdiği önem ise kişinin bu dini tercih etmesine temel teşkil edecektir.

Yukarda dile getirdiğimiz ve üzerinde durduğumuz problemlerden biri dinlerin bütünlüğü sorunudur. Bir dinin din olabilmesi için temelde tanrı, peygamber ve ahiret anlayışına sahip olması gerekir. Elbette bu temel üç unsur dini anlayışlara göre farklı farklı ifade edilebilmektedir. Mesela tanrı ifadesi yerine "yezdan, ışık, mutlak güç", peygamber kelimesi yerine "kurucu, guru", ahiret yerine ise "Nirvana, öteki alem, yeniden diriliş" gibi isimlendirmeler kullanılabilir. Diğer taraftan dini arayış içerisinde olan birey bunların yanı sıra inandığı dinde net ifadelerin ve anlayışların bulunması gerektiği beklentisine girebilir. Söz gelimi

---

[6] Ebu Mansur el-Mâtürîdî, Kitabu't-Tevhid, thk. Bekir Topaloğlu, 4. Bs (İstanbul: İsam Yayınları, 2018), 77.
[7] Nevzat Tarhan, İnanç Psikolojisi, 10. Bs (İstanbul: Timaş Yayınları, 2013), 14.
[8] Şems, 9.
[9] Akıl ve aklın işlevi üzerine Kur'an'da pek çok ayet bulunmaktadır. Bunlardan bazıları için bkz. Bakara, 13, 170; Şuara, 28; Mü'min, 54; Maide, 100; Ra'd,19.
[10] el-Mâtürîdî, Kitabu't-Tevhid, 219; Osman Nuri Demir, "İmam Mâtürîdî'de Akıl, İnsanî Doğa (Tab') Ve Fıtrat", Diyanet İlmi Dergi 56/1 (15 Mart 2020): 176.
[11] Tarhan, psikolojik sağlık açısından inancın sorgulanmaya açık olması gerektiğinden bahseder. Tarhan, İnanç Psikolojisi, 14.
[12] Tarhan, İnanç Psikolojisi, 19.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Hıristiyanlıktaki İsa imajının peygamber mi, tanrı mı yoksa yarı tanrı yarı insan mı olduğu şeklindeki gelgitler kafa karışıklığına sebep olabilmektedir. Bu ve bunun gibi karmaşık durumlar, arayış içerisinde olan kişinin karşısında sorun teşkil etmektedir. Oysa İslam'da bu gibi temel imge ve imajlarda netlik sağlanmıştır. Allah'a inanmak, Peygamberin örnek yaşantısını bulmak ve bu dünyanın doğrusu ve yanlışı ile değerlendirileceği ahiretin varlığını bilmek İslam'da net çizgilerle belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle İslam, din olabilmenin vasıflarını bütünüyle taşımaktadır.

Dini arayışa giren kişi sorumluluk alabilen ve sorumluluğunun bilincinde olan kişidir. Çünkü insanların pek çoğu modern dünyanın cazibesine kapılıp yüce yaratıcıya karşı sorumluluklarını yerine getirememektedir. Sorumluluk bilinciyle hareket eden birey aynı zamanda sorumluluklarını düzenli bir şekilde yerine getirebileceği bir dini tercih etmek isteyecektir. Bu din, bireyi ahlak, ibadet, sosyal ve kültürel açıdan kontrol edebilecek, bireyin manevi boyutunu geliştirip maddi yönünü ihmal etmeyecek bir din olmalıdır. Arayışta olan bireyin söz konusu özellikleri İslam dininde bulabilmesi muhtemeldir. Çünkü İslam medeniyeti tarihinde bu fonksiyonların hepsi yaşanmış ve modern bunalıma rağmen yaşanmaya devam etmektedir. Öyle ki İslam medeniyetinde sûfî yaşamın varlığı, bireylerin Allah ile olan maddi ve manevi ilişkilerini ahlaki bir düzene soktuğunun göstergesidir. Nitekim bu medeniyetin yetiştirmiş olduğu Yunus Emre, İbn Arabî ve Mevlana gibi büyük şahsiyetlerin etkisi günümüzde hala sürmektedir. Öte yandan İslam dini, mensuplarını meşakkate sokmayan, insanların kendisine eziyet etmesini doğru bulmayan, akıl ve fıtrata uygun bir ibadet yapıya sahiptir. Bu ibadetlerin her biri bireyin Rabbi ilen olan ilişkisini düzene soktuğu gibi bireyin kendi hayatını disipline eden dini eylemlerdir. Söz gelimi namaz beş vakit farz kılınmış, araya hiçbir aracı koymadan doğrudan insanın kendisini Allah'ın huzurunda hissedebileceği, ferdi ve ictimai birçok faydası bulunan bir ibadet çeşididir.

İslam'da hemen her bir ibadetin bireysel yönünün yanında toplumsal yönleri de vardır. Namaz, zekât, oruç, hac, kurban ve sadaka gibi ibadetler sosyal tarafı baskın olan ibadetlerdir. Namazın cami ve cemaat ilişkisi, zekâtın ihtiyaç sahibi bireylerin elinden tutup toplumsal refahı dengelemesi, orucun iftar, teravih ve sonunda bayram gibi aktiviteler ile iç içe olması, haccın toplu halde dünyadan soyutlanarak Allah'a yöneliş olması gibi birçok yön, ferdin toplumla olan ilişkisini aktif hale getirmektedir.

İslam dini ortaya çıkışından bu yana her kültürün kendisine uyum sağlayabildiği bir din olmuştur.[13] Türklerin İslam'ı kabul etmeleri hatta İslam'ı Anadolu'ya kadar getirip tanıtmaları bu din ile kültürler arasında herhangi bir uyum sorunu olmadığının göstergesidir. Yine aynı şekilde yeni Müslüman olmuş olan Hollandalı Isabel Van Der Bogget Hollanda kültürü her ne kadar farklı olsa da İslami yaşantı ile uyumsuzluk sorunu yaşamadığını dile getirmektedir.[14] Günümüzde buna benzer somut örnekler bu dinin her topluma uygulanabilirliğini göstermektedir. İslam dini kültürlere uyum sağladığı gibi büyük medeniyetler inşa etmek suretiyle farklı farklı kültürel havzalar oluşturmuştur. Endülüs, Osmanlı ve Selçuklu gibi medeniyetler günümüze kadar etkisi süren ve ayakta kalabilen kültür hazineleri bırakmışlardır.

Dini arayışını sürdüren bireyin inançlarda aradığı bir diğer özellik dünya ahiret dengesi olmalıdır. Çünkü insan fıtratı uyum ve dengeye meyillidir. Bu durum kişinin psikolojisi ile doğrudan bağlantılı olup, onun içinde bulunduğu inanç boşluğunu ya da inançtaki birtakım bozuklukları gidermeye fayda sağlamaktadır. Söz konusu denge arayışı din seçiminde de etkisini göstermektedir. Asıl denge insanla benzerlik gösteren bir inanç paradigmasıdır.

Yahudilik gibi bazı dinlerdeki "öteki alem" anlayışının belirsizlik taşıyor olması[15] insanın bilinç altında sürekli sorduğu "ne olacağım, niçin varım" gibi sorulara bir cevap sunmamaktadır. İslam dininde ise ahirete dair inançlar küçük birtakım ihtilaflar dışında bu dinin mensuplarında kafa karışıklığı oluşturmamaktadır. Bunun yanı sıra İslam, dünyaya kıymet vermiş ve dünyayı ahiret için bir ön hazırlık

[13] Dinin, kültürün ayrılmaz bir parçası olduğuna dair bir değerlendirme için bk. Hasan Tanriverdi, "Din-Kültür İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme", ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (ODÜSOBİAD) 8/3 (27 Kasım 2018): 595-601.
[14] Demir Selcen. "İhtida Öyküleri". Diyanet TV. Erişim Tarihi 15 Mayıs 2020. https://www.diyanet.tv/ihtida-oykuleri/video/isabel-van-den-boggert--ihtida-oykuleri-16-bolum 00:04:10-00:04:45.
[15] Baki Adam, Dinler Tarihi, 5. Bs (Ankara: Grafiker Yayınları, 2018), 97.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

mekânı kılmıştır. Hatta Mâtürîdî'ye göre bu alem fani olmak için değil, bir hikmete binaen yaratılmıştır.[16] İslam dünyasındaki genel algı da bu şekildedir. Bu noktada Kur'an-ı Kerim'deki "Allah'ın sana verdiğinden âhiret yurdunu kazanmaya bak ve dünyadan nasibini unutma! Allah sana ihsan ettiği gibi, sen de insanlara ihsanda bulun. Yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışma! Şüphesiz Allah bozguncuları sevmez"[17] ayeti Müslümanlara bir ilke belirlemiştir. Şu hâlde İslam'daki bu yaklaşımı gören ve sosyal yaşamında dengeyi gözeten bireyin bu inancı benimsemesi onun bu anlayışına cevap verecektir.

Kur'an-ı Kerim insanların akıllarına hitap etmektedir. Bu şekilde insana aklını kullanmayı öğütleyen Kur'an bireye ulaşılamaz hedefler koymamıştır. Bu kitabın insana aklını kullanmasını emrettiği alanlardan biri de bilimsel alandır. Mesela "göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün farklı oluşunda aklıselim sahipleri için elbette ibretler vardır"[18] ayeti bilimsel alanda akıl yürütmeyi teşvik eden bir ayettir. Elbette Kur'an bilimsel bilgiler içeren bir kitap değildir. Ancak ondaki bilimsel gerçeklerin akılla çelişmemesi, evrenin anlaşılması için işaretler koyması, Allah'ın yaratmasındaki inceliklerin bu yolla daha tatmin edici olması ve kâinat ile uyum içerisinde yaşamaya teşvik etmesi muhataplar için makul bir çizgi çizmektedir. Bu yönüyle Kur'an bilimsel bilgiye değer vermenin ötesine geçerek modern insanın Tanrı konumuna koyduğu bilimsel bilgiyi Allah'ın varlığı için bir delil saymıştır.

Bireyin dini tercihlerine etki eden birçok dinamik söz konusudur. Çünkü imanın bilişsel yapısı, sadece bir olgudan ibaret olmayıp, birden fazla eylemin ortak kurgusuyla teşekkül etmektedir.[19] Bu sebeple bireyin öncelikle aklına ve fıtratına uygun bir dini tercih etmesi beklenmelidir. Peki fıtrata uygunluk ne demektir? İslam dininin ortaya koyduğu her ilke fıtrata uygun mudur? "İslam, fıtrat dinidir" demek neyi ifade etmektedir? Cürcâni fıtrat kelimesini "dini kabul etmeye imkân veren mizaç"[20] olarak tanımlamıştır. Düzgün'e göre ise fıtrat; insanın kendisine göre yaratıldığı prototip olup onun kapasitesini ve sınırlarını gösteren ve Tanrı-insan ilişkisinde insanın konumunu tespit etmeye yarayan bir olgudur.[21] Bu tanımlamalardan hareketle fıtratın insana yaratılıştan kodlanmış bir hususiyet olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Cürcâni'nin yapmış olduğu tarife göre fıtrat, dini tercihlerde bireye etki etmektedir. Fıtrata uygunluk ise, bireyin yaratılıştan itibaren taşımış olduğu kapasitesine göre Tanrı ile ilişkisini bir düzene koymasıdır. Bu anlamda "islam fıtrat dinidir" söylemi de açığa kavuşmuş olmaktadır. Yani İslam, bireyin Tanrı ile ilişkisini bir düzene koyup onun bu düzeni sürdürebilmesi için ilkeler koyan ve her kapasiteye cevap üretebilen bir dindir.

Yukarıda fıtratın anlam alanına kısa bir çerçeve çizdik. Fıtrat perspektifinden bakılarak sorgulanması gereken bir diğer şey ise, İslam dininin ortaya koymuş olduğu ilkelerin fıtrata uygunluk düzeyidir. Örneğin zina işlemek, faizli alışveriş yapmak gibi İslam hukukunun ruhuna aykırı ama insanın fıtratına uygun gibi duran fiiller fıtrata aykırı mıdır değil midir? söz gelimi, şehevi duygu insanın tabiatının bir parçasıdır. Aynı şekilde alışveriş yapmak insanın günlük yaşamının bir parçasıdır. Zina ve faiz ise hukuki düzeyde Müslümana haram kılınmıştır. Çünkü bu fiiller her ne kadar haram olsa da toplumsal birtakım problemlere yol açmanın dışında kişinin tabiatına aykırı bir durum teşkil etmemektedir. O halde İslam fıtrata uygun bir din iken nasıl oluyor da fıtratın meyilli olduğu fiilleri haram kılıyor? Bu soruya iki şekilde cevap vermek mümkündür. Birincisi, fıtrat kavramı tabiat kavramından daha özel bir mana içermekte olup yanlış anlaşılmalara mahal veriyor olabilir. Yukarda da ifade ettiğimiz üzere Cürcani fıtratı, bireyin iman etmesine imkan veren bir tabiat(cibillet) olarak değerlendirmiştir. Bu açıdan fıtrat tabiattan daha hususi bir anlam taşımaktadır. Dolayısıyla zina etmek gibi çirkin fiiller insan tabiatına uygun olsa da "fıtrat" olgusunun bu fiillerle bir ilişki yoktur denebilir. Hal böyle olunca İslam'ın fıtrat dini olması iman etmek için uygun bir din olması anlamı taşıyabilir. İkincisi, fıtrat kavramına, insanın yaratılıştan getirdiği tüm tabii durumlar olarak bakılıp genel bir anlam ifade etmesi durumunda da "İslam fıtrata uygundur" söyleminde bir yanlışlık yoktur. Bu anlamda çirkin

[16] el-Mâtürîdî, Kitabu't-Tevhid, 78.
[17] Kasas, 77.
[18] Âl-i İmrân, 190.
[19] Ramazan Biçer, "İmanın Bilişsel Yapısının Ana Dinamikleri ve Etkileri", EKEV Akademi Dergisi 8/18 (2004): 17.
[20] Seyyid Şerif Cürcânî, Kitâbu't-Ta'rifât (Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 2018), 246.
[21] Şaban Ali Düzgün, "İnsanın Yetkinliğini Teolojik Olarak Temellendirmenin İmkanı", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 46/2 (01 Ağustos 2005): 15.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

fiiller her ne kadar insan fıtratına(tabiat) uygun olsa da İslam bu türden fiilleri yasaklayarak toplumun psiko-sosyal fıtratının değişmemesini hedeflemektedir. Kur'an'da sık sık bireysel yanlışlar yerine kavimlerin yaptığı yanlış eylemlere vurgu yapılması ve onların çektikleri cezayı dile getirmesi[22] buna bir örnektir.[23]

Her şeye rağmen Allah'ın emrettiği veya yasakladığı fiiller fıtrata aykırı olsa da akla ve imtihan olgusuna uygunluğu sebebiyle insan psikolojisine etki edecek şeyler değildir. Nitekim İmam Maturidi de Kitabu't-Tevhid'de aklın güzel bulduğu bazı şeylerin tabiat tarafından hoş görülmediği, çirkin gördüğü de onun hoş gördüğü şeyler olabileceğini; akıl ile tabiatın bazen uyumlu bazen birbirine karşı gelebileceğini ifade etmiştir. Şu hâlde Maturidi'ye göre yapılması gereken; akıl yürütmek ve tefekkürde bulunmaktır. Çünkü ona göre duyulardan uzak nesneler araştırılırken akli istidlal gerekir.[24] Sonuç olarak İslam dininin fıtrata uygunluğu ve akli istidlallere ısrarla vurgu yapması bu dini tercih etmek için bir gerekçedir.

İnsanın dini tercihlerinde fıtratla birlikte çevresel faktörlerin de etkisinin bulunduğuna dikkat çeken Hz. Peygamber: "Dünyaya gelen kimse fıtrat üzere doğar. Sonra ebeveyni onu Yahudi veya Hristiyan yapar. Tıpkı deveyi yavrulattığınız gibi. Siz burun ve kulaklarını kesmek suretiyle onlarda bir noksanlık meydana getirmedikçe onların yaratılışlarında hiçbir eksiklik görüyor musunuz?"[25] demiştir. Söz konusu hadise ve bu minvalde varid olmuş hadislere dikkat edildiğinde Peygamberimiz dini tercihlerde kişinin çevresindeki bireyler tarafından etki altında kalabileceğini ve bunun dini yönelişlerde etkili olacağını vurgulamıştır. Kanaatimize göre çocukları üzerinde dini baskı kuran aileler ile çocuklarını dini anlamda başıboş bırakan ailelerin çocukları yeni arayışlara daha meyilli olmaktadırlar. Hz. Peygamber'in ifadesine göre ailenin bireye karşı alacağı olumlu veya olumsuz tavrı dini tercihlerde son derece etkili olmaktadır.

İslam dininin tercih edilme gerekçelerinden bir diğeri ise, birey-toplum ilişki dengesini sistemli hale getirmiş olmasıdır. Hz. Peygamberin içinde yaşayıp İslami ilkeleri uyguladığı toplumun örnek bir toplum olarak tarihte yerini almış olması bu sistemi güvenli hale getirmektedir. Bu tarihi süreci bilen, anlayan ve böyle bir toplumu yeniden inşa etmenin imkanına inanan kişi İslam dinini benimsemekte tereddüt etmemektedir. İslam'da aile kurumuna önem verilmesi, cami, mescit gibi dini mekanların inşa edilmesi, bayramlarda bir arada olmanın teşvik edilmesi[26] gibi sosyolojik gerçekler bireyin toplumdan kopuk halde yaşamasına imkan vermemektedir. Bu bir arada yaşama ilkesi, özellikle kendi toplumundan kopmuş kimlikler için İslam dinine intisap etmede önemli rol oynamaktadır. Aynı zamanda bu din bireye dünyanın her yerinde dinini yaşamasına müsaade etmektedir. Hatta İslam doğumundan ölümüne kadar bireyi boşlukta bırakmayıp onun imkanı nispetinde bu dini yaşamasına olanak sağlamaktadır. Örneğin Hristiyanlık'ta ibadetler kiliseye sıkıştırılmışken, İslam'daki ibadetler her yerde uygulanabilmektedir. Mensuplarına hac dışında özel bir mekan zorunluluğu getirmeyen İslam, bu dini benimseyecek kişiler için geniş imkanlar sunmaktadır.

Bir dine inanmak teo-psikolojik bir olaydır. Bu açıdan bireyin iman etme gerekçesi çoğunlukla içinde bulunmuş olduğu ruhi hallerle ilişkilidir. Boşlukta kalma, kötü alışkanlıklar, yüce varlıkla olan ilişkinin bozukluğu, niçin varım? sorusunu cevaplama sorunu ya da karşılaşmış olduğu insanların ahlaki davranışları ve kendisine iyi davranılması gibi sebepler bireyin bir dini tercih etmesindeki saiklerdir.[27] Burada ifade edilen gerekçelerden daha fazlası elbette vardır. Ancak makale yazarının kanaati daha çok İslam niçin tercih edilmeli? sorusunu cevaplamak olmuştur. Bununla birlikte bizim bu makalede cevaplamamız gereken bir diğer soru niçin Yahudi, Hristiyan, Budist, Deist veya Ateist olmadığımızdır. Oysa İslam dininde olduğu gibi

[22] Hud, 48; Nahl, 63; Nur, 23; Şuara, 189; Fussilet, 17.
[23] Fıtrat ile ilgili farklı değerlendirmeler için bk. Demir, "İmam Mâtürîdî'de Akıl, İnsanî Doğa (Tab') Ve Fıtrat"; Sinan Öge, "Fıtratın Misakı", Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 22 (2004): 243-263.
[24] el-Mâtürîdî, Kitabu't-Tevhid, 86-88. Mâtürîdî'nin insan tabiatına ilişkin görüşlerinin değerlendirmesi için bk. Demir, "İmam Mâtürîdî'de Akıl, İnsanî Doğa (Tab') Ve Fıtrat".
[25] Buharî, Cenâiz, 80, 93; Müslim, Kader, 22,23,24,25; Ebu Davud, Sünen, 17.
[26] Peygamberimiz bayram günlerinde hayızlı kadınların da namaz dışındaki hayır, dua ve zikir gibi ibadetlere katılmaları ve herkesin musalla (namaz kılınan meydan)'da toplanmasını emretmiştir. Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Sünen, nşr. Yasir Hasan (Dımeşk.: Müessesetü'r-Risale Naşirûn), "Salât", 246(No. 1136).
[27] İslam Dinini tercih edenler genel olarak ruhsal bir değişimden söz etmektedir. Bu da insanın tabiatına uygun bir arayış içerisinde olduğunun işaretidir. İslam dinini tercih edenlerin gerekçelerinden bazıları için bk. https://www.diyanet.tv/ihtida-oykuleri

Hristiyanlık, Yahudilik, Budizm ve Hinduizm gibi dinler de hac ibadeti var. Hatta Şintoizm, Caynizm ve Sihizm gibi ikinci sınıf dini inançların bile kutsal mekanları var. Müslümanlar nasıl ki hac günlerinde kurban kesiyorsa diğer inançların kutsal mekanlarında da kurban niyetine sunaklar sunulmaktadır. İslam'da cami ve diğer özel mekanlar olduğu gibi Hristiyanlık ve Yahudilik gibi dinlerde kilise ve havralar bulunmaktadır. Kutsal kitap hemen her dinde vardır. Öyle ki apokrif dinler diye isimlendirdiğimiz sihizm ve caynizm gibi dinlerin de kutsal kitabı bulunmaktadır. Bunun gibi diğer dinlerde namaz, oruç, kutsal kelime, özel ritüeller, kutsal su, dağ ve tepeler, örtünme, özel giyim kuşam ve özel alet edevatlar var. O halde neden bu dinler tercih edilmiyor da İslam dini tercih ediliyor?

Burada öncelikle siyasi fikirleri bir kenara bırakıp akide ekseninde Yahudi olmama gerekçesi üzerinde durmak istiyoruz. Yahudilik, İslam'daki kelime-i şehadet ile Müslüman olunması gibi, sadece Şema Yisrael cümlesini dile getirmekle mensubu olunan bir din değildir. Bu din, dînî tercihte bulunacak bireyi daha işin başında engellemektedir. Çünkü Yahudi olabilmenin temel şartı, Yahudi bir ebeveynden veya en azından Yahudi bir anneden doğmaktır.[28] İslam dininde ise "ne olursan ol gel" anlayışı hakimdir. Zaten evrensellik iddiasında bulunan bir din herkese kucak açan bir din olmalıdır.

Günümüzde Hristiyan inancının mensubunun çok olması -misyonerlik faaliyetleri bir yana- bu dinin dînî bütünlük arz etmesinden değil, hitap ettiği kitlenin dini anlamda sorumluluk almaktan yana olmayan (özellikle Avrupa), yılın ya da haftanın belli günleri ibadetleri takip etmeye çalışan ve modern-kapitalist-seküler dünyadan da kopmamaya gayret gösteren bireyler olmasıdır.[29] Bu açıdan bu dinin mensupları din ile dünya arasında uyum içerisinde olamamıştır.[30] Hatta bu dağınık durum o kadar bariz olmuş ki, aynı sokak üzerinde bulunan kiliseler farklı gruplara hitap etmiş, birinin gittiği kiliseye diğeri gitmeyecek hale gelmiştir.[31] Bu karmaşık yapı ana ilkelerin de zamanla bozulmasına sebep olmuş, birinin peygamber dediğine öbürü tanrı sıfatı giydirmiştir.[32] Diğer taraftan bu din her ne kadar semavi olup bir kutsal kitaba sahip olsa bile tarihi süreçte ortak bir metinde buluşamamışlardır. Bu durum makalemizin başından beri dile getirdiğimiz bütünlük sorunudur. Şu hâlde din arayışına koyulan birey Hıristiyanlık tarihindeki konsiller dönemini incelediğinde bile inanç ilkelerinin birçok sarsıntı geçirdiğini anlayacaktır. İslam'da ise mezhepsel farklılıklara rağmen Allah tasavvuru, kutsal kitap ve peygamber algısı büyük oranda aynıdır. Dolayısıyla bir din ancak sarsılmaz inanç ilkeleri ortaya koyduğunda dini arayışını sürdüren bireylerde güven oluşturacaktır. Çünkü inanç güvene dayalı psikolojik temelli bir yöneliştir. Kişi psikolojik ve ruhi yapısının gereği inanacağı şeye güvenmek ister. Oysa günümüz Batı'sında güven duygusu, din ve bilim çatışmasında bilimin yanında yer bulabilmektedir. Dinin ve dini unsurların çoğu kez güvensizlikle birlikte anılması inanç üzerine araştırma yapmaya engel olmaktadır. Modern çağ insanının bir kısmını anlayamadığı halde bilime olan kesin inancı hala geçerliliğini korumaktadır. Oysa böyle bir inanç körü körüne inanmaktan farklı değildir.[33]

Din karşıtı akımlardan ateizm, esasları bulunmayan felsefi bir inançtır. Fıtrat ile aklın uyumunu sağlayamamış bireyin Allah'ın varlığını inkar ettiği bir öğretidir. Doğru bir araştırma yöntemi kullanan ateist doğru sonuçlar elde etme peşindedir. Ciddi bir ateist dinlere karşı alaycı bir tavır takınmadan akla uygun fikirler ürettiğinde ortaya güzel sonuçlar elbette çıkacaktır. Ancak ne yazık ki ateizm doktrini hala bütüncül bir yapı arz etmemektedir. Bununla beraber Allah'ı ve ruhu inkar eden ateizm pozitivizmin verilerinden beslenmektedir.[34] Sırf tanrının olmadığını ispat etmeye çalışan bu düşünceler, insan ruhunda derin yaralar açmaktadır.

---

[28] Adam, Dinler Tarihi, 62.

[29] Kur'an, Allah'ın ilkelerine göre hareket etmenin zorluğuna işaret ederek sorumluluğun ciddiyetine vurgu yapmaktadır. Bu konudaki ayet mealen şöyledir: "Biz emaneti göklere, yerküreye ve dağlara teklif ettik, ama onlar bunu yüklenmek istemediler, ondan korktular ve onu insan yüklendi. Kuşkusuz insan çok zalim, çok bilgisizdir." Ahzab, 72.

[30] Gai Eaton, günümüz Hristiyanlığının geçmişi ile bağlarını koparmış batı kültürü haline geldiğini söyler. Gai Eaton, Tanrı'yı Hatırlamak, trc. Salime Leyla Gürkan, 4. Bs (İstanbul: İnsan Yayınları, 2021), 24.

[31] Hıristiyanlar, farklı mezheplere bölünmüş olmaları ve mezhepler arasında önemli oranda uyuşmazlık olması açısından parçalı bir görünüm arz etmektedir. Adam, Dinler Tarihi, 136.

[32] Adam, Dinler Tarihi, 137-142.

[33] Eaton, Tanrı'yı Hatırlamak, 25.

[34] Fatih Kurt, Modern Çağın İnanç Sorunları, 2. Bs (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019), 52.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Ateizmin felsefe ve bilimle ilişkisinin kuvvetli olduğu düşünülse de bu ilişkinin tanrı tasavvuruna katacağı bir şey yoktur. Çünkü Tanrı hiçbir deneye tabi tutulamaz. Deney ve gözlemden başka bilgi kaynağının kabul etmeyen ateizm, insanın psikolojik yönünü dikkate almamaktır. Makalemizde tarihsel süreçte ateizmin geçirdiği evrelere yer vermek konuyu uzatacaktır ancak şunu belirtmemiz gerekir ki bu öğreti, sorumluluk altına girmek istemeyen insanlara sembolik birtakım ritüelleri sunan Hristiyanlık gibi yapılara karşı ortaya çıkmış fikri bir isyandır.[35] Bu fikri hareketin, insanlara dengeli ve ilkeli yaşamayı öğreten İslam hakkında aynı eleştirileri yöneltmesi ise isabetli değildir. Benzer eleştirileri deizm için de yapmak mümkündür. Çünkü deizm insana kopuk bir sorumluluk anlayışı vermektedir. Tıpkı ateizm gibi tek tip örneği olmayan bir öğretidir.[36] Ancak genel anlamda deizm, donuk Tanrı fikrini ihtiva eden bir akımdır. Bu akım ise sorumluluk bilincine sahip bir insanın sorumsuz bir Tanrı anlayışına sahip olmasını beklemekten ibarettir.

Tanrı'yı inkara veya onu savunmasız bir hale getirmeye kalkışan ateizm ve deizm gibi inanç akımları, temelde sadece bilimsel bilginin doğruluğunu kabul eden akımlardır. Dini düşünce ve inanç alanına giren konuları doğru kabul etmemektedirler.[37] Bu tür akımları kabul edenler Tanrı'nın varlığına ikna olmayanlar veya kendilerine göre Tanrı'yı saf dışı bırakmak isteyenlerdir. Ancak bu fikirler pek çok açıdan eleştiri konusu olmuştur. Bu akımlar doğru dini inancı bulmak isteyenlere de engel teşkil etmemektedir.

SONUÇ

Bireyin dini tercihte bulunması teo-psikolojik yönü olan bir olgudur. Diğer bir ifadeyle inanç sorgulaması yapan birey, içinde bulunduğu psikolojik duruma göre bir arayışa girince, aklına ve ruhuna hitap edecek bir dini tercih eder. Burada bir yönden insanın duygusal yönünü diğer yönden dinin insan fıtratına uyumu söz konusudur. Bu sebeple insan öyle bir din tercih etmeli ki, bu din onun aklına ve gönlüne hitap etsin. Aynı şekilde insan sorumluluk hissi ile hareket edeceğinden kendisi ile sorumluluklarını yerine getirebileceği, kültürel çatışma yaşamayacağı, dengeli yaşamayı telkin eden ve bütüncül yapı arz eden bir dini tercih edecektir. Hiç şüphesiz İslam Dini bireye bu imkanları sunmaktadır. Bireyi ferdi ve toplumsal açıdan başıboş bırakmayan İslam, insanı merkeze alan bir din olma özelliği taşımaktadır. İnsanı etkisi altına alan ve kişinin metafizikle olan uyumunu dengelemesi için ona bazı ilkeler sunan İslam, dini arayışını sürdüren bireyde güven oluşturmaktadır. Güven duygusu ise inanç tercihlerini etkileyen en temel etmendir. Hiç kuşkusuz İslam'ı araştırarak bu dini kabul edenler olduğu kadar, bu dine inananların yaşam tarzını görerek aksi yönde tavır alanlar da vardır.

KAYNAKÇA

1. Adam, Baki. Dinler Tarihi. 5. Bs. Ankara: Grafiker Yayınları, 2018.
2. Biçer, Ramazan. "İmanın Bilişsel Yapısının Ana Dinamikleri ve Etkileri". EKEV Akademi Dergisi 8/18 (2004): 17-34.
3. Cürcânî, Seyyid Şerif. Kitâbu't-Ta'rifât. Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 2018.
4. Demir, Osman Nuri. "İmam Mâtürîdî'de Akıl, İnsanî Doğa (Tab') Ve Fıtrat". Diyanet İlmi Dergi 56/1 (15 Mart 2020): 171-204.
5. Düzgün, Şaban Ali. "İnsanın Yetkinliğini Teolojik Olarak Temellendirmenin İmkanı". Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 46/2 (01 Ağustos 2005): 13-42. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000000020.
6. Eaton, Gai. Tanrı'yı Hatırlamak. Trc. Salime Leyla Gürkan. 4. Bs. İstanbul: İnsan Yayınları, 2021.
7. Kurt, Fatih. Modern Çağın İnanç Sorunları. 2. Bs. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019.

[35] Temel Yeşilyurt, Çağdaş İnanç Problemleri, 4. Bs (Ankara: DİB Yayınları, 2018), 28-29.
[36] Vecihi Sönmez v.dğr., ed., Din Karşıtı Çagdaş Akımlar ve Deizm (Van: Ensar Neşriyat, 2017), 3.
[37] Kurt, Modern Çağın İnanç Sorunları, 92-93.

8. Mâtürîdî, Ebu Mansur el-. Kitabu't-Tevhid. Thk. Bekir Topaloğlu. 4. Bs. İstanbul: İsam Yayınları, 2018.
9. Öge, Sinan. "Fıtratın Misakı". Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 22 (2004): 243-263.
10. Sönmez, Vecihi - Kıyıcı, Burhaneddin - Yıldız, Metin, ed. Din Karşıtı Çagdaş Akımlar ve Deizm. Van: Ensar Neşriyat, 2017.
11. Tanriverdi, Hasan. "Din-Kültür İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme". ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (ODÜSOBİAD) 8/3 (27 Kasım 2018): 595-601.
12. Tarhan, Nevzat. İnanç Psikolojisi. 10. Bs. İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.
13. Yeşilyurt, Temel. Çağdaş İnanç Problemleri. 4. Bs. Ankara: DİB Yayınları, 2018.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(3)

Prof. Dr. Yüksel Akay ÜNVAN[38]; Sumaya MOHAMED ALİ[39]

THE RELATIONSHIP BETWEEN PERSONALITY TRAITS, and ENTREPRENEURIAL TENDENCY: A STUDY ON FINAL YEAR BUSINESS STUDENTS IN HARGEISA, SOMALIA

KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE GİRİŞİMCİLİK EĞİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ: SOMALİ HARGEISA'DAKİ İŞLETME SON SINIF ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

ABSTRACT

This study examines the relationship between the big five personality traits and the entrepreneurial tendency of students who are in the final year of the business administration department in Hargeisa city Somalia. For this purpose, a questionnaire was applied to 263 final-year students of business administration at Hargeisa, Golis, and New Generation universities in Hargeisa, Somalia. The Statistical Package for Social Science (SPSS) was used to evaluate the data for this research. In this study, descriptive analysis was used to see the general form of the data, and correlation and regression analysis to determine the relationship between personality traits and entrepreneurial tendencies. In general, this study found that openness to experience and conscientiousness personality traits have a moderate positive relationship with entrepreneurial tendency, while extroversion and agreeableness personality traits had a low positive relationship with entrepreneurial tendency. However, a negative relationship was found between the neuroticism dimension of personality and entrepreneurial tendency. Finally, the researcher recommended that students can develop the personality traits that most affect their entrepreneurial tendencies, by socializing and participating in activities. In addition, educational institutions can make platforms where can students present their ideas and express themselves.

Keywords: *Personality traits, Entrepreneurial tendency, Business students, Hargeisa, Somalia.*

ÖZ

Bu çalışma, Somali'nin Hargeisa şehrinde işletme bölümü son sınıfta okuyan öğrencilerin beş büyük kişilik özelliği ile girişimcilik eğilimleri arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bu amaçla Somali Hargeisa'da bulunan Hargeisa, Golis ve New Generation üniversitelerinde öğrenim gören 263 işletme son sınıf öğrencisine anket uygulanmıştır. Bu araştırmada verilerin değerlendirilmesinde SPSS kullanılmıştır. Bu çalışmada verilerin genel formunu görmek için tanımlayıcı analizi ve kişilik özellikleri ile girişimcilik eğilimleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için korelasyon ve regresyon analiz kullanılmıştır. Deneyime açıklık ve sorumluluk sahibi kişilik özelliklerinin girişimcilik eğilimi ile orta düzeyde pozitif bir ilişkiye sahip olduğu, dışadönüklük ve uyumluluk kişilik özelliklerinin ise girişimcilik eğilimi ile düşük düzeyde pozitif bir ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur. Ancak kişiliğin nevrotiklik boyutu ile girişimcilik eğilimi arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Son olarak araştırmacı, öğrencilerin girişimcilik eğilimlerini en çok etkileyen kişilik özelliklerini sosyalleşerek ve etkinliklere katılarak geliştirebileceklerini önermiştir. Ayrıca araştırmacı, eğitim kurumlarının öğrencilerin fikirlerini sunabilecekleri ve kendilerini ifade edebilecekleri platformlar oluşturmasını önermektedir.

Anahtar Kelimeler: kişilik özellikleri, girişimcilik eğilimi, İşletme öğrencileri, Hargeisa, Somali.

[38] **ORCID: 0000-0002-0983-1455; yaunvan@aybu.edu.tr**
[39] **ORCID: 0000-0001-6162-4843; sumayamaxamed12@gmail.com**

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

1. INTRODUCTION

Many researchers have discussed entrepreneurship and personality in terms of social sciences. Entrepreneurship is a fundamental concept, especially for the future of the world economy. Because the increase in the number of entrepreneurial individuals is one of the most critical steps for the country to produce more value, the society to develop faster and reach a community with a high level of welfare since each of the individuals forming the organization has different personalities, and this difference affects entrepreneurial action, various studies have been conducted on this concept (Karabulut, 2009). In this context, personality always emerges as a curious phenomenon. Since each individual has different personality types, personality definitions have been tried to be defined by classifying them (Erol, 2017)

Along with the fact that many disciplines have handled entrepreneurship over time, the issue of entrepreneurial tendency has become critical today. Many factors are influential in determining entrepreneurial tendency. Family structure, education, social culture, and personality traits are among these factors. However, since these factors affect entrepreneurial tendency, it is a very complex issue and difficult to determine the degree of influence (Erol, 2017). Moreover, Mohamadi (2011) also argues that three factors, including internal factors, external environment, and personality factors, lead to entrepreneurship development, and the latter can significantly impact entrepreneurship development.

With the change of view on the innate nature of entrepreneurship, the idea that entrepreneurial tendency can be revealed through effective education has come to the fore. Indeed, studies have shown that the teaching of individuals can encourage them to set up their businesses by providing ideas and skills and contributing to developing skills such as creativity and independent action necessary for entrepreneurship. One of the institutions and organizations where entrepreneurship education is given is universities. The training provided at universities affects the perspectives of university students, who are considered today's potential entrepreneurs, and allows them to perceive entrepreneurship as a career. Therefore, this study was conducted on the last year's business administration students.

Early studies on personality factors and entrepreneurship focused on specific personality characteristics like motivation to attain goals (Rahman Sadeghi Javan, 2014). As a result, it is necessary to research to determine the relationship between extensive, reliable, and trustworthy dimensions of personality and entrepreneurship. Therefore, this study aims to investigate how personality traits affect entrepreneurship tendencies. The Big Five Personality Model was used to examine personality characteristics. This model has five dimensions: extraversion, conscientiousness, openness to experience, agreeableness, and neuroticism (emotional instability) (Rahman Sadeghi Javan, 2014).

2. LITERATURE REVIEW

The definition of entrepreneurship is critical since it is essential for every nation's economic growth and development. Since Cantillon's first views on entrepreneurship were formed in the middle of the 18th century, several authors have offered somewhat varied definitions of entrepreneurship in the literature. The number of entrepreneurial studies has grown significantly in recent decades. According to Aruwa (2004), entrepreneurship is the capacity for specific individuals to embrace risk and combine factors of production to generate commodities and services. It may also be seen as a person's willingness and ability to look for investment possibilities in a given setting and the capacity to seize such chances. This fits with what Yeng Keat et al. (2011) said about entrepreneurship: it is the willingness and ability of a person, a business, or an organization to notice a change in the environment and take advantage of the chance to create goods and services for the public. According to Ejere & Tende (2012), entrepreneurship is the willingness and ability of a business-minded person to recognize the needs of others, look for resources to meet those needs, combine those resources in the best way possible, take on the uninsurable risk, and establish a successful and lucrative venture. It is developing something new while investing the required time and effort and assuming social and financial risks to reap the benefits. Another broader definition of entrepreneurship is creating something from scratch, according to commons as stated in Owoseni (2014). Ngoc Khuong & Huu An (2016) argues that entrepreneurship is "the process of starting a new business and organization." Investing time, money,

effort, and risk in that process will create some valuable objects out of nothing in exchange for intrinsic benefits (like personal fulfillment or autonomy) and extrinsic rewards (like financial rewards).

According to the definition made by the global entrepreneurship monitor (GEM), the entrepreneurial tendency is the intention of a person to establish a business. Entrepreneurial intention is the percentage of the population aged 18 to 64 who intend to start a business in a short time (1-3 years) (Mike Herrington & Jacqui Kew, 2013). Entrepreneurial candidates tend to seize opportunities, believing they have the necessary knowledge, qualifications, and experience to start a venture. However, more than having these qualities alone is needed for an enterprise. Turning the intention into a goal takes great effort to set and achieve these goals. When people start to turn their entrepreneurial intentions into action, they may encounter opportunities, risks, or factors that may cause them to abandon their intentions.

The concept of personality has been the subject of many scientific fields. It has been discussed from different aspects of psychology and behavioral sciences throughout history. Marketing researchers have also researched the concept of personality many times. In these studies, a standard definition of personality could not be reached. Personality is a dynamic organization that determines the behavior and thinking of the individual (Allport, 1961). In other words, personality is a permanent and static characteristic that people display in different situations. It is the set of psychological traits that affect the distinctive behavior patterns of the individual. Personality enables the individual to establish a relationship with the environment and to give the same reactions in similar situations (Philip Zimbardo and Richard J. Gerrig, 1992). Moreover, Schultz (2005) defines personality as a structure that allows predictions about people's behavior. The American Psychological Association (APA, 2020) described personality as "the persistent configuration of qualities and behaviors that constitutes an individual's distinctive adjustment to life, including primary traits, interests, motivations, values, self-concept, talents, and emotional patterns."

3. RESEARCH METHODOLOGY

The main purpose of this study is to investigate the relationship between personality traits, and entrepreneurial tendencies. This research will be adopted a quantitative research approach that will combine with a survey of key informants to answer the research objectives. The target population of this study is students who are in the final year of the business administration department in Hargeisa, city Somalia. To select a sample from the general population this study used Slovin's formula and randomly distributed the questionnaire via Google form. A questionnaire was applied to 263 final-year students of business administration at Hargeisa, Golis, and New Generation universities in Hargeisa, Somalia. The Statistical Package for Social Science (SPSS) was used to evaluate the data for this research. In this paper, the "Quick Big Five Personality Test" consisting of 30 items, which was put forward by Goldberg (1992) and developed by Verlmuts and Geris (2005), was used to measure personality traits. In addition, a survey consisting of 36 items, which was developed by Yılmaz and Sumbul (2009), was used to measure entrepreneurship tendency. In this research, descriptive analysis was used to see the general form of the data, and correlation and regression analysis to determine the relationship between personality traits and entrepreneurial tendencies.

4. FINDINGS & DISCUSSION

4.1. Demographic Information

This section includes the demographic characteristics of the students participating in the research, such as gender, age, marital status, whether they have taken an entrepreneurship course, whether any of their family members have a business, and whether they want to be an entrepreneur after graduation.

As stated in the table below, the total number of students who participated in the research is 263, 136 (57.7%) were male, while 127 (48.3%) were female. Although the difference is not huge, the number of male students who responded is higher than that of female students. In addition, 140 (53.2%) of the students participating in the research were between the 18-22 age range, 96 students (36.5%) were between the 23-27 age range, 21 students (8%) were between the 28-32 age range, and 6 (2.3%) students were aged 33 and above. When it examines the Table below, it can be seen that most participants were between the ages of 18-25. This

is because the participants were university students. As the result shows, 240 (91.3%) out of 263 students were single, while the remaining 23 (8.7%) were married. This shows that most participants were single, and only a few participants were married. This is because the participants were students. In the frequency distribution of the question regarding the participants' status of taking an entrepreneurship course, it is seen that 200 (76%) students took an entrepreneurship course, while 63 (24%) students did not take an entrepreneurship course. This means that the vast majority of participants took an entrepreneurship course. The reason for this is that the study's target population was the students in the department of business administration. According to the table below, 135 (51.3%) of the 263 students who participated in the study have a business owner in their family, while the rest, 128 (48.7%) students, do not have a business owner in their family. The frequency distribution of the question regarding whether the students want to be entrepreneurs after graduation. It is seen that 177 (67%) of the 263 students who participated in the research answered, "I want to be an entrepreneur," while the remaining 86 (33%) replied, "I do not want to be an entrepreneur after graduation."

Table 1: Demographic information of the respondents

		Frequency	**Percent (%)**
Gender	Male	136	57.7%
	Female	127	48.3%
Age	18-22	140	53.2%
	23-27	96	36.5%
	28-32	21	8%
	33+	6	2.3%
Marital status	Single	240	91.3%
	Married	23	8.7%
Did you take an entrepreneurship course?	Yes	200	76%
	No	63	24%
Is there a business owner in your family?	Yes	135	51.3%
	No	128	48.7%
Do you want to start your own business?	Yes	177	67%
	No	86	33%

4.2. Descriptive statistics of scales

Table 2 presents the mean and standard deviations of the answers given by the participants to the form measuring the five dimensions of QBFP and entrepreneurial tendency. In line with these answers, the mean values and standard deviations for participation in the dimensions of personality traits were found to be 5.12 and 1.61 in the 6-item dimension of conscientiousness, 5.26 and 1.66 in the 6-item dimension of agreeableness, 4.79 and 1.71 in the 6-item dimension of openness to experience. However, the neuroticism and extraversion dimensions of personality traits are the dimensions that students least agree with. The mean value and standard deviations of these dimensions were found to be 4.06 and 1.97 in the 6-item dimension of neuroticism, while 3.08 and 1.77 in the 6-item dimension of Extraversion. On the other hand, the entrepreneurial tendency consists of 36 expressions in one dimension. The mean value of the answers with this statement was found to be 3.62, and the standard deviation was found to be 1.19.

Table 2: Descriptive statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Extraversion	263	1	7	3.08	1.77
Agreeableness	263	1	7	5.26	1.66
Conscientiousness	263	1	7	5.12	1.61
Neuroticism	263	1	7	4.06	1.97
Openness To Experience	263	1	7	4.79	1.71
Entrepreneurship	263	1	5	3.62	1.19

4.3. Correlation Analysis Results for Research Variables

Within the scope of the research, the relationship between personality traits and entrepreneurship tendency was calculated using Pearson's correlation coefficient.

Table 3: Results of correlation analysis

Dimensions	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Extroversion (1)	1					
Agreeableness (2)	.030	1				
Conscientiousness (3)	-.130*	.379**	1			
Neuroticism (4)	.027	-.052	-.122*	1		
Open to experience (5)	-.070	.376**	.505**	-.062	1	
Entrepreneurship (6)	.076	.289**	.382**	-.001	.436**	1

As Table 3 shows, there is a statistically weak positive and significant relationship between extraversion, one of the dimensions of personal traits, and entrepreneurship tendency (r: 0.076, p<0.01). It has been mentioned in the literature that this dimension of personal traits has two aspects: extroversion and introversion. Since individuals with high levels of extraversion are talkative, sociable, and active, there is expected to be a strong positive relationship between students' extraversion scores and their entrepreneurial tendency. However, it can be said that the introverted aspect of this dimension may reduce this relationship. Because individuals with low levels of extraversion are introverted, shy, do not like to socialize, keep a distance from people, and tend to remain silent.

As can be seen from Table 3, there is a low degree of a positive and significant relationship between the trait agreeableness, which is another personality trait, and entrepreneurial tendency (r: 0.289, p<0.01). In this case, it can be said that as the agreeable personality trait increases, the individuals' entrepreneurial tendencies increase. Although high compatibility has such characteristics as being reliable and positive and contributing to cooperative working relationships, it also has features that prevent a person from negotiating in his own interest, looking after his/her own interests, and managing and influencing others. Having a high level of close relationships, an aspect of compliance, is not seen as positive in managerial careers due to difficult decisions affecting employees (Seibert & Kraimer, 2001). In the literature, the relationship between the personality traits of agreeableness and entrepreneurial tendency has been discussed in two ways. While entrepreneurial individuals can be friendly, helpful, and patient, on the one hand, they can also be described as authoritarian, tough, and oppressive people. For this reason, it may not be expected that there is a clear relationship between the agreeable dimension and the entrepreneurial tendency

According to Table 3, there is a moderately positive and significant relationship between conscientiousness, which is another personality trait, and entrepreneurial tendency, (r=0.382 p<0.01). In this case, as the personality trait of conscientiousness increases, the entrepreneurial tendencies of the individuals increase. Individuals with high conscience scores are responsible, efficient, systematic, planned, determined, and hardworking (Goldberg, 1990). On the other hand, entrepreneurs are individuals who take responsibility

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

for their work, and they have the desire to do good and a need to succeed (McClelland, 1961). Therefore, it can be thought that responsibility from personality traits positively affects entrepreneurship tendency.

As Table 3 shows, there is a statistically very low-level negative correlation at the level of -0.001 between the neuroticism dimension of personal traits and entrepreneurial tendency (r:-0.001, p<0.01). In this case, as the neuroticism personality trait increases, the entrepreneurial tendencies of the individuals decrease. Individuals with high emotional instability (neuroticism) have an aggressive nature, their moods change very quickly, and they display inconsistent behaviors. On the other hand, entrepreneurs can work under stress, tolerate uncertainty, and are committed to what they do. For this reason, the relationship between the emotional instability (neuroticism) dimension of personality and entrepreneurial tendency is expected to be negative.

As Table 3 indicates, there is a statistically significant positive correlation at the level of 0.436 between the dimension of openness to experience and students' entrepreneurial tendencies (r=0.436, p<0.01). In this case, as the openness to experience personality traits increases, the entrepreneurial tendencies of the individuals increase. In this study, it is the dimension with the highest correlation coefficient between entrepreneurship and personality. Individuals with high openness to experience are those who can put forward new ideas, are curious, have a vast imagination, are creative, flexible, and versatile thinking, are open to new ideas, and are interested in different fields. The entrepreneur also has innovation and creativity, which are the most prominent feature of the entrepreneur, and they are involved in creating value and seizing opportunities through innovation (Hisrich et al., 2005). Therefore, people's openness to experience can positively affect their entrepreneurial tendency.

4.4. Regression Analysis

In this part of the study, the results of the regression analysis will be included in order to determine to what extent personality traits affect entrepreneurial tendencies. The data obtained as a result of the analysis are shown in the table below.

Tablo 4: Results of Regression Analysis

Model	**Unstandardized Coefficients**	**Unstandardized Coefficients**	**Standardized Coefficients**	**t**	**P**
	B	**Std. Error**	**Beta**		
(Constant)	1.604	.256		6.274	.000
Extroversion	.067	.030	.121	2.209	.028
Agreeableness	.049	.032	.092	1.528	.128
Conscientiousness	.126	.038	.214	3.281	.001
Neuroticism	.020	.024	.045	.830	.408
Open to experience	.171	.036	.304	4.726	.000
R=0.500[a] **R^2= 0.250** **P=0,000**					

As seen in Table 4, the model developed in the study is statistically significant (p=0.000). While the dimensions of extraversion, conscientiousness, and openness to experience, which are sub-dimensions of personality traits, have a significant predictive effect on entrepreneurial tendency (P<0.05); the agreeableness and neuroticism dimensions did not have a statistically significant effect on the entrepreneurial tendency (P>0.05).

The R-value, which is the regression coefficient showing the effect of the independent variables on the dependent variable, was found to be (R=0.500). The R^2 value, which explains the change in the dimensions of extraversion, conscientiousness, and openness to experience on entrepreneurial tendency, was measured as (R^2 =0.250).

According to table 4, the β coefficient of the model was found to be 0.121 for the extraversion dimension, 0.214 for the conscientiousness dimension, and 0.304 for the openness to experience dimension. When the β coefficients of the dimensions are evaluated, it is seen that the dimensions of extraversion, conscientiousness, and openness to experience positively affect the entrepreneurial tendency.

5. CONCLUSION

Entrepreneurship is a concept that contributes to the growth of the economy through innovations and the emergence of new products and markets. Entrepreneurs become the heart of the economy by contributing to its growth, seizing and exploiting opportunities at all times, and advocating for and implementing continuous innovation. On the other hand, the phenomenon of personality is one of the subjects researched within the psychology framework with its various aspects. Personality is a unique image of the factors that affect a person's thinking, perception, and behavior. In the literature on personality, one of the leading models used to explain personality is the Five Factor Personality Model created by Goldberg et al., which consists of five general dimensions: "extraversion, agreeableness, conscientiousness, neuroticism, and openness to experience."

In light of the data obtained, correlation and regression analysis was conducted to determine the relationship between the personality traits of university students and their entrepreneurial tendencies. In general, this study found that openness to experience and conscientiousness personality traits have a moderate positive relationship with entrepreneurial tendency, while extroversion and agreeableness personality traits had a low positive relationship with entrepreneurial tendency. however, a negative relationship was found between the neuroticism dimension of personality and entrepreneurial tendency.

Finally, this study recommended that students can develop the personality traits which is most affect their entrepreneurial tendencies, by socializing and participating in activities and also that they can avoid situations that will cause neuroticism, which is one of the personality traits that negatively affects entrepreneurial tendencies. In addition, it suggests that educational institutions can make platforms where can students present their ideas and express themselves. Moreover, future researchers can make studies on students living in another city or studying in other departments or a different personality scale can be used to examine students' different characteristics.

6. REFERENCES

1. Allport, G. W. (1961). Pattern And Growth In Personality. . New York: Holt, Rinehart Ve Winston.
2. APA. (2020). American Psychological Association. APA Dictionary Of Psychology. (Access Date: March 23, 2020).
3. Aruwa, S. A. S. (2004). (2004). "Financing Options For Small And Medium Scale Enterprises In Nigeria". . Nigerian Journal Of Accounting Research. , I(2).
4. Erol KAZAFEROĞLU. (2017). KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE GİRİŞİMCİLİK EĞİLİMİ İLİŞKİSİ: SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA. SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ.
5. ESI Ejere, & SBA Tende. (2012). Entrepreneurship And New Venture Creation.
6. Goldberg, L. R. (1990). An Alternative "Description Of Personality": The Big-Five Factor Structure. Journal Of Personality And Social Psychology, 59(6), 1216–1229. Https://Doi.Org/10.1037/0022-3514.59.6.1216
7. Hisrich, R. D. , Peters, M. P. , & Shepherd, D. A. ,. (2005). "Entrepreneurship." International Edition, Sixth Edition, Mcgraw-Hill, New York, .
8. Karabulut, T. ,. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Özellikleri Ve Eğilimlerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 14(2).

9. Mcclelland, D. C. (1961). The Achieving Society. D Van Nostrand Company. Https://Doi.Org/10.1037/14359-000

10. Mike Herrington & Jacqui Kew. (2013). GEM 2013 South African Report: 20 Years Of Democracy. Global Entrepreneurship Monitor.

11. Mohamadi, H. , A. E. , And J. S. A. (2011). Studying Relationship Between Personality Traits And Tendency To Entrepreneurship. Journal Of Society And Women, 1, 1–20.

12. Ngoc Khuong, M., & Huu An, N. (2016). The Factors Affecting Entrepreneurial Intention Of The Students Of Vietnam National University — A Mediation Analysis Of Perception Toward Entrepreneurship. Journal Of Economics, Business And Management, 4(2), 104–111. Https://Doi.Org/10.7763/JOEBM.2016.V4.375

13. Ooi Yeng Keat, Christopher Selvarajah, & Denny Meyer. (2011). Inclination Towards Entrepreneurship Among University Students: An Empirical Abstract Study Of Malaysian University Students. International Journal Of Business And Social Science , 2(4).

14. Owoseni, O. O. (2014). The Influence Of Some Personality Factors On Entrepreneurial Intentions. International Journal Of Business And Social Science, 5(1).

15. Philip Zimbardo And Richard J. Gerrig. (1992). Psychology And Life Book .

16. Rahman Sadeghi Javan. (2014). The Relationship Between Personality Traits And Entrepreneurial Intentions. Research On Humanities And Social Sciences, 11(2).

17. Seibert, S. E., & Kraimer, M. L. (2001). The Five-Factor Model Of Personality And Career Success. Journal Of Vocational Behavior, 58(1), 1–21. Https://Doi.Org/10.1006/Jvbe.2000.1757

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(4)

Doç. Dr. Turan HÜSEYNOVA[40]

YUNUS EMRE'NİN DİLİNDE CÜMLE YAPILARI
SENTENCE STRUCTURES IN YUNUS EMRE'S LANGUAGE

ÖZ

Araştırmalarımız gösteriyor ki, dilin gelişiminin ilkin devirlerinde basit cümleler daha geniş kullanım alanına sahip olmuştur. Bu birleşik cümlelerin yokluğu anlamına gelmiyor, sadece kıyasladığımızda oran olarak basit cümleler daha fazladır. Bildiğimiz gibi, bir dilde tarihen kullanılan cümle yapılarının çağdaş devirde de aynı şekilde olması mümkün değildir. Çünkü, insanların asrlar boyu gelişen düşünceleri bunu mutlaka dile de yansıtmıştır. Daha farklı, daha mürekkep düşünmeye başlayan insan artık fikirlerini basit cümlelerle değil, birleşik cümlelerle ifade etmeye başlamıştır. XII-XIII. arslarda Bizans hakimiyetinin zayıfladığı, Selcukların gitgide güçlendiği bir dönemde saraylara sığınan şair, yazarlar yeni tarzda eserler yaratmaya başladılar. Tasavvuf cereyanının geniş şekilde yayıldığı XIII. asrda yaşayan Yunus Emre`nin eserlerinin dili bu bakımdan çok önemlidir. VII. asra ait abidelerin dilindeki cümle yapıları ile kıyasladığımızda Yunus Emre'nin dilinde artık farklı birleşik cümle yapılarını görüyoruz. Bu makalede Yunus Emre'nin dilinde rastlanan cümleleri ilk olarak anlam bakımından, daha sonra yapı bakımından çeşitlendireceğiz.

Anahtar Kelimeler: Türk dilleri, basit cümle, birleşik cümle, Yunus Emre, Divan.

ABSTRACT

Our research shows that in the early stages of language development, simple sentences had a wider use. This does not mean the absence of compound sentences, only simple sentences are more in proportion when we compare them. As we know, it is not possible to have the sentence structures used historically in a language in the same way in modern period. Because the thoughts of people that have developed over the centuries have certainly reflected this to the language. A person who started to think differently more complexly began to express their ideas not with simple sentences, but with compound sentences. In 12-13th centuries poets and writers, who took refuge in the palaces at a time when the Byzantine power in the land was weakened and the Seljuks were getting stronger, began to create new style works. The language of the works of Yunus Emre, who lived and created in the 13th century, has a very important place in this regard. When we compare it with the sentence structures in the language of the monuments belonging the 7th century, we now see different compound sentence structures in Yunus Emre's language. In this article, sentences found in Yunus Emre's language were first diversified by meaning and later by structure.

Keywords: *Turkish languages, simple sentence, compound sentence, Yunus Emre, Divan.*

[40] Doç, Dr., Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Nesimi adına Dilcilik Enstitüsü Türk dilleri bölümü turanhacili@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-2131-4709

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

GİRİŞ

Dilin tarihi gramerini meydana getirmek için, belirli devir, şahıs ve eserlerin dili üzerinde araştırmaların hazırlanması şarttır. Türk dili tarihinin yazılması ve bu tarih içinde uzun ve önemli devrenin belirtilmesi bu çeşit araştırmalardan sonra başlanmıştır. Reşit Rahmeti Arat XII-XIII. asr Türk dilini şöyle değerlendirmiştir: "XII.-XIII. asırlarda Türk dilinin tarihi inkişafı bir dönüm noktasında bulunuyordu. Türk dili bünyesinde ses ve morfoloji bakımından müşahede edebildiğimiz en büyük inkişaf bu asırlarda olmuştur. Birçok seslerin değişmeleri, isim ve fiil tasriflerinin yeni vecheler alması, kök ve eklerdeki asli vokallerin umumi ahenge uymaları v.b. daha ziyade bu devirde başlamış veya tamamlanmış bulunmaktadır."(ARAT, 1948:604)

XIII. asr Türk diline arapça, farsça kelime, terkip ve gramer şekillerinin girmesi, daha önceki yüzyıllarda başlamakla beraber, XV. yüzyılın sonundan itibaren pek fazlalaşmıştır. Türkçenin zararına olan bu keyfiyet daha sonraki yüzyıllarda büsbütün kuvvetlenmiş, hatta metinlerde Türkçe, cümle içindeki fiile ve bir gerundium şeklinde adeta kaybolmuştur. Bu çağlarda yazı dili artık konuşma dilinden tamamile uzaklaşmış, anlaşılması güç bir zümre dili mahiyetini almıştır. Konuşma dili, saz şairlerinin ve halk hikayelerinin eserlerinde yer almış, fakat bunlar da divan edebiyatı dilinin tesirinden kurtulamamıştır.

İşte böyle biz zaman kesiyinde, zorluklarla dolu bir ortamda Türk dilinin yabancı dillerle yaptığı gizlin savaşı, kendini koruma, savunması bu devrin şair, yazarlarının yardımıyla olmuştur. Saray diline uymadan, halk dilinde yazan, halk için yazan şairlerin eserleri bizler için bu bakımdan bir hazinedir. Çünkü bu yüzyıllarda mevcut olan saray dili gerçek Türk dili değil, lüzumsuz, abartılı şekilde yabancı dil unsurlarıyla doldurulmuş bir dildir. Bu bakımdan Yunus Emre'nin eserleri bizler için değerlidir. Her sözünde Türk ruhu, havası duyulan şiirleri, halkın anlayacağı bir dildedir.

Bir yazar ve şairin dili hakkında çeşitli incelemeler yapılabilir. Edebi hususiyetler ve üslup belirtilebileceği gibi, fililojik unsurlar da ele alınabilir. Bu araştırmada Yunus Emre'nin dili üzerinde filoloji açısından duracağız.

Artık XIII-XIV. asr Yunus Emre'nin şiirlerinde bizler yabancı dillerin cümle yapılarına uygun cümleler görüyoruz. Bir dilde tarihen kullanılan cümle yapılarının çağdaş devirde de aynı şekilde olması mümkün değildir. Çünkü, insanların asrlar boyu gelişen düşünceleri bunu mutlaka dile de yansıtmıştır. Daha farklı, daha mürekkep düşünmeye başlayan insan artık fikirlerini basit cümlelerle değil, birleşik cümlelerle ifade etmeye başlamıştır.

Anlam bakımından cümle çeşitleri.

Şairin dilinde kullanılan cümleleri ilk olarak anlam bakımından inceleyeceğiz. Anlam bakımından cümle çeşitlerini sekiz yere bölerek ilk çeşitlenmemizi şu şekilde yapacağız: Olumlu Cümle, Olumsuz Cümle, Soru Cümlesi, Emir Cümlesi, Ünlem Cümlesi, Şart Cümlesi, İstek Cümlesi, Gereklilik Cümlesi.

1. Olumlu cümle.

Bu cümleler genellikle dinleyen kişiye bir iş, olay veya düşünce hakkında bilgi veriyor. Yüklemi fiille ifade olunan cümlelerde bir işin, oluşun yapıldığını, olduğunu bildirir. Yüklemi adlarla ifade olunan cümlelerde ise sözü edilen bir kavramın var olduğunu bildiren cümlelerdir. Yunus Emre`nin şiirlerinde daha çok fiille ifade olunmuş yüklem (olumlu fiil cümlesi) önemli yerde duruyor:

Irmak gibi ben **çağlarım** geh **gülerim** geh **ağlarım.** (Hüseyin, 1992:56)

2. Olumsuz cümle.

Bu cümlelerde yüklem olumsuz bir fikir ifade ediyor. Bu zaman fiil **–ma, -me** olumsuzluk ekiyle olumsuzlaştığı gibi, aynı zamanda **"yok", "değil"** sözleriyle, **"ne…ne"** bağlacıyla ve **"-sız"** olumsuzluk ekiyle kuruluyor:

Beni benden alana **ermez** elim
Kadem kim basa sultandan içeri (Hüseyin, 1992:54)
Gördüm deyen **değil** gören bildim deyen **değil** bilen

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Bilen öldür gösteren ol aşka esir olan benim. (Hüseyin, 1992:55)
Kararım **yok** bu dünyada giderim yumuşa geldim (Hüseyin, 1992:64)
Ol dem ki birlik idi nitesi dirlik idi
Ol payansız kudrette **ne** musi **ne** Tur idim (Hüseyin, 1992:61)

3. Soru cümlesi.

Bu cümleler konuşma zamanı bu veya başka bir fikri, olayı, eşyanı öğrenmek amacıyla genellikle **"-mı, -mi, -mu, -mü"** soru edatının yardımıyla kurulur. Soru edatı sadece yüklemin değil, diğer öğelerin de sorusunu hazırlar:

Derman ola **mı** bana derdim benim kim ona
Dertli varayım sana derman kayusu değil (Hüseyin, 1992:102)
Yunus bu cezbe sözlerin cahillere söylemegil
Bilmez **misin** cahillerin nice geçer zemanesi (Hüseyin, 1992:104)
Soru cümleleri aynı zamanda **soru zamirlerinin** yardımıyla da kurulur:
Alem halkı zebun emrin içinde
Kimdir ki kulluğa boynu burulmaz (Hüseyin, 1992:67)
Bu benim dediğim eğer ben isem
Niçin bu benliğe elim urulmaz (Hüseyin, 1992:67)
Ey yarenler ey kardeşler sözün bana **kanda** idim (Hüseyin, 1992:62)

Yunus Emre`nin şiirlerinde şair bazen sorduğu sorunun cevabını da kendisi veriyor. Veya sorduğu soruyu cevap almak maksadıyla vermiyor:

Padişahın hükmünü gör neyledi
Od ve su, toprağu yele söyledi. (Hüseyin, 1992:47)

4. Emir cümlesi.

Emir cümlesinin yüklemi emir kipiyle çekimlenmiş olduğu gibi, aynı zamanda emir, rica, tavsiye anlamları taşımalıdır. Bilidiğimiz gibi, emir kipi fiil kökü veya gövdesine şahıs ekleri artırmakla oluşuyor. Yunus Emre`nin dilinde karşılaştığımız emir cümleleri şunlardır:

Ol dost bana **gelsin** demiş sundum kadeh alsın demiş (Hüseyin, 1992:59)
Deyniz dara gelsinler ben darı kurageldim (Hüseyin, 1992:65)
Ya gel bildiğinden ayıt yahut bilenlerden isit (Hüseyin, 1992:97)

5. Ünlem cümlesi.

Ünlem cümleleri korku, şaşırma, heyecan, hayret ifade etmek için kurulan cümlelerdir. Bu cümleler daha çok emir kipinin yardımıyla ve "kim" bağlacıyla kurulur:

Ya Cebrayıl kim ola kim hükmede benim ahıma (Hüseyin, 1992:71)
Ey dustlar ey uslular siz aydın ben nideyim (Hüseyin, 1992:82)
Ey yarenler aydamazan canım neye daldığını (Hüseyin, 1992:93)
Ey yarenler kim işitti aşık tövbe kıldığını (Hüseyin, 1992:93)

6. Şart cümlesi.

Bu cümle şekli en eski yazılı abidelerimizin dilinde karşılaştığımız birleşik cümlelerdir. Bu cümler şart ve koşul anlamlarını kendilerinde toplar. Şart yan cümlesi temel cümledeki hareketin şartını ifade ediyor. Bu zaman yan cümlenin yüklemi şart kipi eki –sa, -se alarak çekimleniyor:

Sefer kılsam sana yoldaş olursun
Karar etsem gene sensiz durulmaz (Hüseyin, 1992:67)
Dinim imanım oldurur onsuz olursam dünyada (Hüseyin, 1992:72)
Eğerleyin aydır isem gör boynumda kalmasın (Hüseyin, 1992:66)

7. İstek cümlesi.

İstek cümlesinin yüklemi "-a, -e" istek kipi almakla kurulur. Bu cümlelerde gerçekleşmesi mümkün olan, aynı zamanda gerçekleşmesi mümkün olmayan bir dilek, arzu ifade olunuyor:

Gerek Müslüman olam bin yıl ibadet kılam (Hüseyin, 1992:69)

Diler isem ten eyleyem diler isem can eleyem (Hüseyin, 1992:70)

8. Gereklilik cümlesi.

Bu cümlelerin yüklemi gereklilik kipi eki –malı, -meli alarak kuruluyor. Yunus Emre`nin dilinde biz bu cümlelerin "gerek" kelimesinin yardımıyla kurulduğunu görüyoruz.

Bir bahçeye irmek gerek hoş teferrük kılmak gerek (Hüseyin, 1992:79)

Bir gülü yıylamak gerek, heraz ol gü solmaz ola (Hüseyin, 1992:79)

Yunus Emre`nin dilinde birleşik cümleler.

Bildiğimiz gibi, cümle kelimelerin sadece belli bir sırayla dizilmesiden oluşmuyor. Cümlelerdeki her bir kelime diğerine belli bir kuralla bağlanıyor. Bu bağlanma hem anlam, hem de gramer bakımından belli bir dilin kurallarına uyacak şekilde yapılmalıdır. Cümlenin oluşmasında sözler ve bir sıra yardımcı unsurlar kullanılır.

Yunus Emre fikir ve düşüncelerini anlaşılır bir dille, basit şekilde insanlara anlatmak için elbette mümkün olduğu kadar basit cümleler kullanmıştır. Ama bu kadar derin fikirlerin basit cümlelerle anlatılması da çok zordur. Artık mürekkep fikirlerin anlatılması için basit cümle yapıları şaire kendini ifade etmeye yetmediği için biz birleşik cümle yapılarının şairin dilinde kullanıldığını görüyoruz. Şiirin mısraları arasında her ne kadar nokta işareti koyarak onları basit cümle gibi değerlendirmeye çalışsak da, her koyduğumuz nokta işaretinden sonra cümleden bir sorunun doğduğunu görüyoruz. Yani, cümleler o kadar bağlı ki birbirine, onları basit cümle olarak parçalayamıyoruz.

Yunus Emre`nin "Divan"ınındakı birleşik cümleleri belirlemek ve onları çeşitlendirmek için daha çok kullanılan "bağlaçlı" ve "bağlaçsız" birleşik cümleler bölgüsünü kullanmayacağız. Çünkü bu bölgünün içinde değişik yapılı birleşik cümleler görüyoruz ki, bunları da bir tek bağlacın kullanılıp kullanılmaması sebebiyle aynı bölgü içine almamalıyız. Yaptığımız bölgü Azerbaycan dilcilerinin yaptığı çeşitlendirmeye dayanarak yaparılacaktır.

Bildiğimiz gibi bağımlı birleşik cümleler en az iki basit cümleden, temel ve yan cümleden oluşuyor. Temel cümle grammatik açıdan serbesttir ve yan cümleyi kendine tabe etmektedir. Temel ve yan cümlenin cümle içinde nerede kullanılası adeta değişiyor. Bağlaçlı birleşik cümlelerde temel cümleler daha çok önde, şart bildiren cümlelerde yan cümleden sonra, bağlaçsız birleşik cümlelerde ise hem yan cümleden önde, hem de sonra yer alıyor. İlk çeşitlendirmemizi temel ve yan cümlenin birleşik cümledeki yerlerine göre yapabiliriz:

1. Temel cümle + Yan cümle şeklinde kurulan bağımlı birleşik cümleler:

"Beni burda veribiyen bilir ben ne işe geldim" – bu örnekte altı çizili olan cümle temel cümledir. Temel cümle serbest cümledir ama cümle yalnız işlendiği zaman ondan soru doğuyor. Bu sorunun cevabı ise yan cümledir.

"Hiç bilmezim kimindir ol ara yerde savaş oldu" – burada temel cümle önde gelmiş ve neyi? sorusunun cevabı yan cümlede olduğu için bir bütün, bağımlı birleşik cümle oluşturmuşlar.

"Aşık olan gelsin beri göstereyim doğru yolu..." – yan cümleden önce gelen temel cümle bir işin sebebini öğrenmek için kullanılmıştır ve niye? ne sebebe? sorularını doğurmuştur. Yan cümlede ise sorunun cevabı verilmiştir.

2. **Yan cümle + Temel cümle şeklinde kurulan bağımlı birleşik cümleler**:

"Sefer kılsam sana yoldaş olursun

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Karar etsem gene sensiz durulmaz" - bu örnekte temel cümle yan cümleden sonra kullanılmıştır ama soru yine de baş olan cümleden doğuyor. Hangi şartla yoldaş olursun? sorusu yaranıyor ve onun cevabı da yan cümlededir.

"Eğer sabır eyler isem, gönlüm karar kılmaz benim" – genellikle şart bildiren cümlelerde yan cümleden önce eğer bağlacı kullanılır, yan cümlenin yüklemi ise –sa/se ekini alır. Yine de temel cümleden doğan neden? sorusunun cevabı yan cümlede izah olunuyor.

Yunus Emre şiirlerinde o kadar farkı birleşik cümle yapıları vardır ki, onları sadece temel ve yan cümlenin yerine göre de çeşitlendirmekle kalmak olmaz. Azerbaycan dilcilerinin bağımlı birleşik cümleleri çeşilendirmesi bu bakımdan çok farklı ve geniştir. Bu çeşitlendirme sayesinde biz dilde kullanılan birleşik cümlelerin ne kadar farklı şekillerinin olduğunu görebiliriz. Bu çeşitlendirme cümle öğelerine göre yapılmıştır. Cümle öğeleri ile yan cümleler arasında bir bağ vardır. Çünkü yan cümle temel cümlede olmayan bir cümle öğesini ve ya bütünlükte temel cümleni izah ediyor. Temel cümleden doğan soru bunun hangi cümle öğesi olduğunu belirlemeye yardımcı oluyor. Bu bakımdan Yunus Emre`nin şiirlerindeki bağımlı birleşik cümleleri şöyle çeşitlendeceğiz:

1. **Özne yan cümlesi:** bu cümlelerde yan cümle temel cümleden çıkarılan öznenin yerine kullanılır. Bu zaman temel cümleden kim? ne? soruları doğuyor ve yan cümle bu sorunun cevabını kendinde yanıtlıyor. Özne yan cümlelerinin Yunus Emre şiirlerinde daha çok kim zamiri ve sa/se ekinin yardımıyla kurulan şekli kullanılmıştır. Örneğin:

Her kim onun didarını bunda ayan görmez ise
Yarın ol ser-gerdan geze hiç bilmeye nittiğini

Gördüğümüz gibi, yan cümlede kim zamiri kullanılmış, onun karşılığın olarak ise temel cümlede o(ol) zamiri kullanılmıştır. Temel cümleden meydana gelen soru kim?dir.

Her kim ki dost yüzün göre dost dost diye can vere
Ol vaktin ol dosta ere unuta cümle teşvişi

Bu örnekte de yan cümlede **kim** zamiri kullanılmış, temel cümlede ise bu zamire karşılık olarak **ol(o)** zamiri kullanılmıştır.

Her kim dostu sever ise dosttan yana gitmek gerek
İşi gücü dost olunca cümle işten olur azad

Bu örnekte de ilk mısradaki cümle özne yan cümlesidir. Burada yan cümle **kim** zamiri kullanıldığı halde temel cümlede **o** zamirini görmüyoruz. Ama **o** zamirini şiire ilave ettiğimizde anlamın değişmediğini, tam aksine bizlere daha aydın olduğunu görüyoruz.

2. **Yüklem yan cümlesi.** Bu cümlelerde yan cümle temel cümlede kullanılan budur, odur, böyledir, şöyledir işaret zamirleri ile ifade olunan yüklemi izah etmektir. Bu zaman temel cümleden kimdir? nedir? soruları doğuyor.

Er oldur kim menzilin her dem gösteridura
Değme arif bu düşü yaramaz işi değil

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Gördüğümüz gibi, temel cümlede kullanılan **oldur** işaret zamirinden **kimdir?** sorusu doğuyor ve yan cümle onun karşılığını veriyor.

3. **Nesne yan cümlesi**. Bu yan cümleler temel cümlenin daha çok yüklemini tamamlıyor. Bu zaman temel cümleden doğan sorular kimi? neyi? dir. Nesne yan cümleler şairin dilinde en çok kullanılan birleşik cümledir. Bunların içinde ister bağlaçlı, isterse de bağlaçsız şekillerini görüyoruz. Bu cümlelerde bazen temel cümleden ayrılmış olan nesne yan cümlenin yardımıyla onun fonksiyonunu yerine getiriyor. Örneğin:

Musa gönüldü Tur`a Hakk`a münaca ede
Gördü kim bir akar su Musa nazar eyledi

Şiirin ikinci mısrasında "Gördü kim" (o gördü) temel cümlesinden sora biz hemen **neyi?** sorusunu soruyoruz ve cevabını hemen onun ardından gelen yan cümlede alıyoruz. Yunus Emre şiirlerinde biz **ki** bağlacını bazen **kim** bazen de **ki** şeklinde görüyoruz. Ayni zamanda **kim** zamirini de şiirlerinde sık sık kullanılmıştır. Bu çağdaş devirde kullandığımız **ki** bağlacının artık XIII-XIV. asrlarda zamirden bağlaca doğru, kelimeden bağlaca doğru değişmesinin bizlere aydın şekilde örneğidir.

Aklın ererse sor bana ben evvelde nerde idim
Diler isen deyiverem ezeli vatanda idim

Bu örnekte "sor bana" temel cümlesinden **neyi?** sorusu doğuyor ve onun cevabı yan cümlede anlatılmıştır. Bu cümlede aynı zamanda bir de Şart yan cümlesi vardır. Tahsin Banguoğlu`nun bölgüsündeki gibi İç içe birleşik cümlelerdir bunlar.

4. **Belirten yan cümlesi.** Bu yan cümleler temel cümledeki bir isme ait olur ve onun yanında bulunmayan belirti bildiren kelimeyi evezler. Bu zaman önemli olan yan cümlenin isme veya isis soylu yükleme ait olmasıdır. Temel cümleden doğan soru ise **nasıl?** dır.

Gör nice şirindür ki kocalar yiğit eder
Ayılmadı esrikliği ne düşvardır bu meydanda

İlk olarak gelen temel cümleden doğan nasıl? (Azerbaycan türkcesinde necə? Yunus Emre`de olduğu gibi) sorusunun cevabı yan cümlede cevaplanmıştır.

5. **Zarf yan cümlesi**. Belirten yan cümlesinden farklı olarak bu yan cümleler temel cümledeki fiil soylu yükleme ait oluyor. Ve temel cümledeki hareketin zamanını, tarzını, sebebini, neticesini ifade ediyor. Bu zaman temel cümleden doğan sorular ne zaman? neden? nasıl? ve başkaları olabilir. Örneğin:

Şöyle hayran eyle beni aşkın oduna yanayın
Her nereye bakar isem gördüğüm seni sanayım

İlk mısradaki şöyle zamiri fiil soylu yükleme ait olduğu için ve aynı zamanda nasıl? sorusunun cevabını da yanıtladığı için bu cümleni zarf yan cümlesi olarak değerlendiriyoruz. Aynı zamanda ikinci mısrada "Her nereye bakar isem" yan cümlesidir. Bu mısranın temel cümlesine eğer "orada" zamirini ilave edersek cümlenin anlamı bizlere daha aydın olur.

Aşık olan gelsin beri göstereyim doğru yolu
Makamımdır gönül şarı ırılmayıp duran benim

İlk mısradaki "Aşık olan gelsin beri" cümlesini okur okumaz neden? ne sebebe? sorusu oluşur aklımızda. Sorunun cevabı ise yine de yan cümlede yanıtlanıyor.

Bunda ne sağnıç şümar ye bunda kim kalır var
Çün böyle düştü sefer gerek yolda kalasın

6. **Şart yan cümlesi.** Birleşik cümlenin en tarihi şekli olan bu yan cümleler Yunus Emre`nin şiirlerinde en fazla rastladığımız birleşik cümlelerdir. Şart yan cümlesi temel cümlenin sadece bir öğesine değil, genel anlamına bağlı olup ondaki durum ve hareketin bağlı olduğu şartı ifade ediyor. Bu cümlelerde genellikle yan cümle ilk olarak gelir ve temel cümleye **–sa/se** eki ve **eğer, hergah, madem** bağlaçları ile bağlanırlar.

Sefer kılsam sana yoldaş olursun
Karar etsem gene sensiz durulmaz

Bu örnekte yan cümle sadece **–sa/se** ekinin yardımıyla temel cümleye bağlanmıştır.

Ger razımı söyler isem kimse dilim bilmez benim
Eğer sabır eyler isem, gönlüm karar kılmaz benim

SONUÇ

Türk dili her ne kadar yabancı dil unsurlarından korunmaya çalışsa da, bu mümkün olmamıştır. Bunu çağdaş devirde canlı şekilde, gözümüz göre göre dilimize yabancı dil unsurların nasıl girdiğinin şahidi oluyoruz. Ülkeler arasında olan siyasi, ekonomi ilişkiler bunu gerektiriyor. Her ne kadar dilin gramer yapısı yabancı unsurlara karşı zırhını giyse de, bu savaş her zaman kazanılmamıştır. Bunu bizlere hem de dilimizdeki birleşik cümleler kanıtlıyor. Türk dillerinde zengin çeşitlere sahip birleşik cümle yapılarının günümüze kadar geçtiği evrim prosesini izlemek için ilk olarak elbette ki, Orhun abidelerine dayanıyoruz. Araştırmalarımız gösteriyor ki, dilin gelişiminin ilkin devirlerinde basit cümleler daha geniş kullanım alanına sahip olmuştur. Bu birleşik cümlelerin yokluğu anlamına gelmiyor, sadece kıyasladığımızda oran olarak basit cümleler daha fazladır. Artık XIII-XIV. asr Yunus Emre'nin şiirlerinde bizler en tarihi şekil olan şart yan cümleleri ile beraber yabancı dillerin cümle yapılarına uygun cümleler de görüyoruz. Yunus Emre kullandığı yabancı unsurları yabancı dilden aldığı şekilde kullanmamıştır. Örneğin arap dilindeki birleşik cümle yapısını Türk diline aktardığı zaman onun içine Türk gramer unsurlarını getirerek, cümledeki yabancı olma hissini yok etmiştir. Yaptığımız bu araştırmadan sonuç olarak şunu belirledik ki, artık XIII-XIV. asr yazar, şairlerin dilinde çağdaş devrimizde dilimizde kullandığımız birleşik cümle yapıları artık vardır.

KAYNAKÇA

1. ABDULLAYEV, A. (1974). **Müasir Azerbaycan dilinde tabeli mürekkeb cümleler,** Bakü, Maarif yay.
2. ARAT, R. R. (1948) **Türk dilinin inkişafı: III. Tarih Kongresi tebliğleri**, Ankara, s. 604.
3. BANGUOĞLU, T. (2004). **Türkçenin Grameri**, TDK Yay, Ankara.
4. CAFEROĞLU, A. (2000). **Türk Dili Tarihi I-II**, Enderun Yay, İstanbul.
5. DÜNYA EDEBİYYATI, Yunus Əmrə (2004). **Əsərləri,** Önder Yay, Bakü.
6. GABAIN, A. Von (1988). **Eski Türkçenin Grameri**, (Çeviren: Mehmet Akalın), TDK Yay, Ankara.
7. HÜSEYİN, A. (1992). **Yunus Emre Hayatı ve Şiirleri** (Asıl metni ile beraber), Esma Yay, İstanbul.

8. KONONOV, A. N (1956). **Grammatika sovremennovo tureçkovo literaturnovo yazıka**, AN SSR, Moskova.
9. MİRZEZADE, H. (1968). **Azerbaycan Dilinin Tarihi Sentaksisi**, Bakü, Maarif yay.
10. ŞÜKÜRLÜ, E. (1993). **Gedim Türk Yazılı Abidelerinin Dili,** Bakü, Maarif yay.
11. TÜRK DİL KURUMU (1998). **Türkçe Sözlük I-II**, 19. baskı, TDK Yay, Ankara.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(5)

Doç. Dr. Sara HÜSEYNOVA[41]

EDUCATION AS AN INSTRUMENT OF HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT
İNSAN SERMAYESİ GELİŞİMİNİN BİR ARACI OLARAK EĞİTİM

ABSTRACT

Human capital is one of the most important conditions for inclusive economic gpowth. In recent years, conducting research on the progress of human capital has expanded. The growth rate of the country's budget revenue expands the development of social sectors, and the improvment of human capital and its effective use is one of the essential directions of the active policy of the state.In the article, a regression model was established between the budget revenue of country and education expenditure . An econometric study of dependence was conducted in 1995-2021 based on 27-year statistical indicators of economic growth parameters of the Republic of Azerbaijan. In order to determine the adequacy of the model, certain tests were applied during the analysis. The significance of the model was determined using the F-Fisher test, the Student test and the CUSUM test. The heteroskedasticity of the residuals of the model was checked using the White test, and the stationarity of the time series was determined using the Dickey Fuller test.

Keywords: *Human capital, education expenditure, budget revenue econometric analyses, development.*

ÖZ

Beşeri sermaye, kapsayıcı ekonomik kalkınmanın en önemli koşullarından biridir. Son yıllarda beşeri sermayenin geliştirilmesine yönelik araştırmaların yürütülmesi genişlemiştir. Ülke bütçe gelirlerinin büyüme hızı, sosyal sektörlerin gelişimini genişletir ve beşeri sermayenin gelişimi ve etkin kullanımı, devletin aktif politikasının önemli yönlerinden biridir. ülkenin bütçe gelirleri ve eğitim harcamaları. Ekonomik büyüme parametrelerinin 27 yıllık istatistiksel göstergelerinden yola çıkılarak 1995-2021 yıllarını kapsayan zaman diliminde ekonometrik bir bağımlılık çalışması yapılmıştır. Modeli tanımlamak ve her parametre için önemini kontrol etmek, yeterliliği belirlemek için uygun istatistiksel yöntemler uygulandı. Basit regresyon modeli parametrelerinin kararlılığı CUSUM testi ile kontrol edildi. Bu çalışmada, serilerin durağan olup olmadığı Dickey-Fuller testi ile kontrol edilmiş ve bu zaman serilerinin ikinci mertebe fark operatörlerinden uyarlanan yeni serilerin durağanlığı ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Beşeri sermaye, eğitim harcamaları, bütçe gelirleri, ekonometrik analizler, kalkınma.

[41] **Ph.D. , Associate Professor, Baku State University; ORCID: https://orcid.org/0000-0002-0516-9468**

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

INTRODUCTION

Presently,educational infrastructure was a necessary factor in the development of human capital. Human capital development indicators consist of education and health and other social factors. These factors are the resources that people have accumulated over the years, and these factors regulate the productive development of society.

Azerbaijan's economy has demonstrated high achievements in the last 10 years. Positive dynamics of the country's economic indicators, growth of revenues in the state budget impact to development of human capital mainly of the country education for the realization of free education at the expense of the social security sector area, it is spent on health care and the development of other state bodies due to the record of the population's health.

In this research, we will analyze the growth of revenues in the state budget infulance to the education expenditure.This relations shows us one aspect of development human capital. The growth of the education level is one of the main criteria affecting the country's economy. After the theories of economic growth, the concept of human capital and the indicators affecting it began to be studied. In the globalized economic environment, the development of education plays an important role in both the social and economic development of the society. Analyzing the sustainable economic development, the education factor depends on the country's economic growth parameters, as the expenses allocated to education increase, the directions of development expand and the exchange of education between countries increases [1].

The development education model mainly includes scientific-research activities and fields aimed at acquiring and applying scientific knowledge.The education model is based on the knowledge obtained as a result of conducting scientific research or on the basis of practical experience, and is directed to the protection of human life and health, the creation of new materials, products, processes, facilities, services, systems or methods and their improvement in the future.

Literature

Recent years, there are various approaches to the analysis of indicators that show the development of human capital in the country . As the expenditures allocated to education in the country increase, the prospective possibilities of education, which is an instrument of human capital development, also increase. The analysis of recent studies shows that the dependence between education expenditure and economic parameters of growth affects the improvement of education. When the growth level of education increases, the driver of the country's modern economy human capital is develops.In this aspect, research works [4-7] can be mentioned in the problem statements. In the [2] study, it was analyzed that education is a criterion that affects both the social and economic development of the country. In this study, the increase in the country's education costs will stimulate the integration of education into the global environment and the creation of new innovative education models. During the analysis, the bounds test was applied, and as a result, short-term forecasts were obtained.In the research work, a study of inclusive education in the CIS countries was carried out, the impact of the development and prospects of inclusive education on human capital was analyzed. In research paper is used annual data from State Statistics Committee of Azerbaijan [9]. Eviews 8 software package was used for calculating econometrical procudures

Methodology

The aim of this research of by the econometric methods to analyses the interrelation of revenues in the state budget to education expenditure, during the period 1995-2021. Graphic representation of statistical data obtained between 1995 and 2021 period. Dynamic description of the data from [9] is shown in Figure1.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

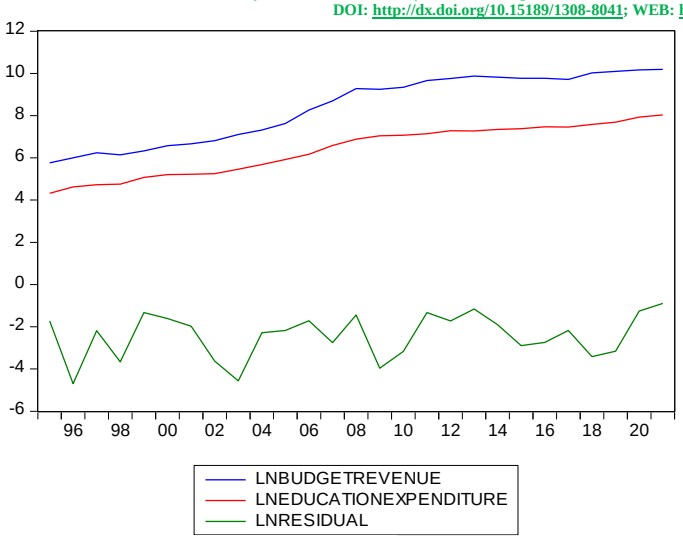

Figure 1. Dynamic description
(Author's work based on EViews package)

Descriptive statistics is represented the statistic estimation of natural logariphmic indicators. Skewness and kurtosis estimation of the all time series are satisfactory. The results of the Jarque-Bera test prob>0.05 for three time series data, it means that the hypotheses of normal distribution are accepted.Table 1 result is shown as below.

	LNBUDGETREVENUE	LNEDUCATIONEXPENDITURE	LNRESIDUAL
Mean	8.379497	6.392798	-2.426790
Median	9.242411	6.887246	-2.180190
Maximum	10.18986	8.036638	-0.891135
Minimum	5.758586	4.320151	-4.696190
Std. Dev.	1.599585	1.177124	1.057721
Skewness	0.357433	0.312978	0.593930
Kurtosis	1.451273	1.602398	2.368570
Jarque-Bera	3.273287	2.638253	2.035931
Probability	0.194632	0.267369	0.361329
Sum	226.2464	172.6056	-65.52334
Sum Sq. Dev.	66.52548	36.02616	29.08814
Observations	27	27	27

Table1.Descriptive statistics
(Author's work based on EViews package)

Correlation analysis in research is a factual strategy used to quantify the strength of the direct correlation between two factors and figure out their affiliation. It ascertains the degree of increase in one variable because of the change in the other [8]. Table 2 is shown a high correlation focuses on a solid relation between the two factors. There is a positive correlation between two variables when an increment in one factor prompts an increment in the other.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

is a statistical method used to measure the strength of the linear relabetween two variables and compute

	LNBUDGETREVENUE	LNEDUCATIONEXPENDITURE
LNBUDGETREVENUE	1.000000	0.994067
LNEDUCATIONEXPENDITURE	0.994067	1.000000

Table 2.Correlation matric
(Author's work based on EViews package)

Table 3 is shown that parameters of the simple linear regression model is estimated least square method .Calculation process is realized by Eviews 8 software package.

Dependent Variable: LNBUDGETREVENUE				
Method: Least Squares				
Date: 01/24/23 Time: 02:05				
Sample: 1995 2021				
Number of observations: 27				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LNEDUCATIONEXPENDITURE	1.351725	0.031091	43.47708	0.0000
LNRESIDUAL	-0.004108	0.034600	-0.118741	0.0065
C	-0.271776	0.236350	-1.149886	0.2615
R-squared	0.988176	Mean dependent var		8.379497
Adjusted R-squared	0.987190	S.D. dependent var		1.599585
S.E. of regression	0.181042	Akaike info criterion		-0.475737
Sum squared resid	0.786629	Schwarz criterion		-0.331755
Log likelihood	9.422446	Hannan-Quinn criter.		-0.432923
F-statistic	100.84	Durbin-Watson stat		0.740477
Prob(F-statistic)	0.000000			

Table 3.The simple regression model
(Author's work based on EViews package)

Based on a comparative analysis with the results of [4,5], the general picture of the linear regression model with the dependence of the logarithm of the revenues of the Azerbaijani budget on the logarithms of education expediture is described.

$$\ln y_t = \alpha_0 + \alpha_1 \ln x_{1t} + \ln \varepsilon_t \quad , \quad t=\overline{1,27} \qquad (1)$$

Where y_t, x_{1t} –factors, α_0, α_1 – unknown parametres of model; ε –residual.

The natural logarithm of the Azerbaijan budget revenue between natural logarithm of the education expenditure.The form of the simple linear regression model will be as follows:

LNBUDGETREVENUE = 1.35172458453*LNEDUCATIONEXPENDITURE - 0.00410845170381*LNRESIDUAL - 0.271775875574

The result of Table 3, Determination coefficient equal to 98%.This means that the variance of the corresponding regression equation is the result of a factor that explains 98%.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

By the F-Fisher-Snedekor criterion we can define importance of regression model, the α significance level criterion, degrees of freedom $k_1 = 1$, $k_2 = 25$ and F-table=4,24.From Table 1, F-statistic=100.84.In result F-statistic=100.84>F-table=4,24 and the model is considered significant.

Autocorrelation is defined Durbin-Watson d-statistics. Number of observations 27, the number of explanatory variables 1 and the given significance level 0.05, according to the table of critical values of d-statistics values d_lower=1.32 and d_upper=1.47, which divide the segment [0.4] into five regions, the observed value d_obs=0.74.In result $1.32 < d_{obs} = 0{,}74 < 1.47$ the observed value falls into the zone of uncertainty, then nothing can be said about the presence of autocorrelation using the Durbin-Watson test.

Regression model parametres stability is defined by CUSUM test. Figure 2 is shown the result of CUSUM test.

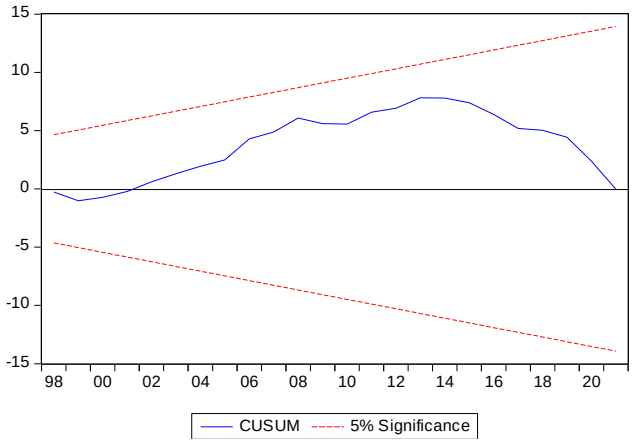

Figure 2. Result of CUSUM test
(Author's work based on EViews package)

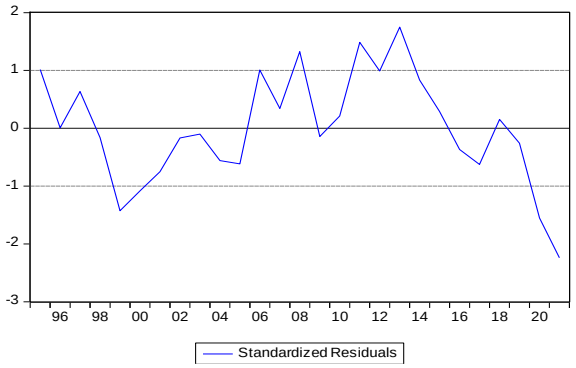

Figure 3.Standardized residuals.
(Author's work based on EViews package)

Let us now consider the problem of varying variance. Heteroskedasticity causes the estimations of the regression coefficients to be ineffective, increasing the dispersions of the estimations of the coefficients.White test result , the varying variance of the residuals is validated by the White test by value. $R^2 = Obs * R - squared$, $n = 27, R^2$ $nR^2 = Obs * R - squared$,

R^2 - the coefficient of determination for all regressors, their squares, their binary products, and the auxiliary regression of the square of the errors on a constant, equals 5.396683, and less than this value $\chi^2_{0,06}(2)$= 5,39719. The null hypothesis that the random term is homoscedastic is not rejected, corresponding P value is greater than 0.05.

The results of the extended Dickey-Fuller test showed that time series are stasionar in second-order difference operators.The test results are shown in Table 4.

Table 4. Dickey-Fuller test result

Time series	The statistic value	The critic value 1%	The critic value 5%	The critic value 10%	Prob.
The second difference, trend and intercept					
LNBUDGETREVENUE	-7.166193	-4.394309	-3.612199	-3.243079	0.0000
LNEDUCATIONEXPENDITURE	-5.900088	-4.394309	-3.612199	-3.243079	0.0000
LNRESIDUAL	-4.643380	-4.532598	-3.673616	-3.277364	0.0000

CONCLUSION

In modern times, the inclusive development of the economy of Azerbaijan is one of the main directions of the country. Economic growth rates are determined by the rapid development of innovation processes, which depend on some factors. These factors include the development of priority areas of science and technology, etc. Human capital, which is now more popular from a scientific point of view, is the most valuable resource of society, which is more important than natural resources and wealth.

Education has a decisive role in the formation of human capital. Today, education is an important factor in the success of an economic entity in the labor market, in the economic growth of the country and in increasing its scientific and technical potential. Thus, success in people's lives can be attributed to education. As stable economic development parameters increase in the Republic of Azerbaijan, a positive trend is directed towards the development of the education sector, and the number of students receiving higher and secondary education in our country, as well as students studying in foreign countries, increases year by year due to the funds allocated for education. This growth is one of the main factors influencing the development of human capital. The study analyzed the dynamic increase of funds allocated to education with the increase of budget revenues of Azerbaijan in 1995-2021. This shows that the development of education in the country is the main priority for the development of human capital

A regression model was created in the research. The statistical significance of the constructed regression model was checked by determination coefficient, Fisher statistic, Darbin Watson statistic, White test and Cusum test. The created regression model is adequate.

In future researchs, we will analyze the relationship between economic growth parameters and education expenditure in a panel of CIS countries. The study uses panel unit root tests, panel cointegration tests, etc. will be applied.

REFERENCES

1. Eriçok, R.E., Yılancı, V. (2013). Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Sınır Testi Yaklaşımı. Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, Volume: 8, No:1, pp. 87-10
2. Hill, Griffiths, Lim Principles of Econometrics, Fifth Edition,,p.790,2015
3. Hüseynova, S. (2022). THE ECONOMETRIC ANALYSIS OF THE INTERRELATION BETWEEN THE INCLUSIVE INDICATORS OF AZERBAIJAN, RUSSIA AND KAZAKHSTAN. TURAN-SAM, 14(56), 118-124.
4. Kıran, B. (2014). Testing The Impact of Educational Expenditures on Economic Growth: New Evidence From Latin American Countries. Quality & Quantity, Volume: 48, Issue: 3, pp. 1181-1190.
5. Mekdad, Y., Dahmani,A., Louaj, M. (2014). Public Spending On Education And Economic Growth in Algeria: International Journal of Business and Management, Volume: 2, No: 3, pp. 55-70.
6. Mubariz, H. S. (2019). Prespectives of inclusive education in post-Soviet countries. Проблемы современной науки и образования, (5 (138)), 31-35.H
7. Orudzhev, E. G., & Huseynova, S. M. (2019). The cointegration relations between Azerbaijan's GDP and the balances of the trade relations of Russia and Belarus. Journal of Contemporary Applied Mathematics, 9(2), 79-92.
8. Orudzhev, E. G., & Huseynova, S. M. (2020). About one cointegration issue of trade relations Azerbaijan, Russia, Belarus. Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems (JARDCS), 12(6), 1385-1394.
9. www.stat.gov.az

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(6)

Zir. Müh. Gülistan VURGUN[42]; Doç. Dr. Mustafa Hakkı AYDOĞDU[43]

ŞANLIURFA-SURUÇ OVASININ SULAMA ÖNCESİ ve SONRASI TARIMSAL ÜRETİMDEKİ DEĞİŞİMLERİN DEĞERLENDİRMESİ

EVALUATION OF CHANGES IN AGRICULTURAL PRODUCTION BEFORE and AFTER IRRIGATION OF ŞANLIURFA-SURUÇ PLAIN

ÖZ

Beslenme ihtiyaçları zirai üretim yoluyla karşılanmakta olup, zirai üretimde kullanılan en önemli girdilerinden biri de sulamalardır. Suruç Ovası, Şanlıurfa'ya bağlı olan Suruç ilçesinde ve GAP kapsamında olan bir ova olup, 2015 yılından itibaren sulamalar başlamıştır. Yıllara bağlı olarak sulama alanları artmıştır. Bu çalışmanın amacı Şanlıurfa-Suruç Ovasında sulama öncesi ve sonrasında zirai üretimde meydana gelen değişimlerin genel değerlendirmesinin yapılmasıdır. Çalışmada ikincil veriler kullanılmıştır. Ovada sulamalardan önce kuru tarım koşullarında yapılan hububat ekim alanlarında sulamayla birlikte azalmalar meydana gelirken, daha önce ürün deseninde pek yer almayan pamuk, ikinci ürün mısır ve yonca ekim alanlarında ise artışlar yaşanmıştır. Meyve ve sebze açısından, sulamaların başlamasıyla birlikte her iki ürün grubunun da ekim alanları artış eğilimi göstermiştir. Kuru ve sulu koşullarda yapılan üretimlerin ülke ihtiyaçlarına göre planlanması önemlidir. Bundan dolayı kamu tarafından ürün deseni ve üretim miktarları konusunda daha etkin planlamalara ihtiyaç vardır. Bu planlamalarda tarımsal desteklemeler yönlendirici bir unsur olarak kullanılabilirler.

Anahtar Kelimeler: GAP, Şanlıurfa-Suruç ovası, tarımsal ürün deseni, tarımsal sulamalar.
JEL Kodları: Q10, Q15, Q19.

ABSTRACT

Nutritional needs are met through agricultural production, and one of the most important inputs used in agricultural production is irrigation. Suruç Plain is a plain in the Suruç district of Şanlıurfa and within the scope of the GAP, and irrigation has started since 2015. Irrigation areas have increased over the years. The aim of this study is to make a general evaluation of the changes in agricultural production before and after irrigation in Şanlıurfa-Suruç Plain. Secondary data were used in the study. While there was a decrease in the grain cultivation areas made under dry farming conditions in the plain after the irrigation, there was an increase in the cotton, second crop corn and clover cultivation areas, which were not included in the product pattern before. In terms of fruits and vegetables, the cultivation areas of both product groups showed an increasing trend with the start of irrigation. It is important that the productions made in dry and wet conditions are planned according to the country's needs. Agricultural supports can be used as a guiding element in these plans.

Keywords: *GAP, Şanlıurfa-Suruç plain, agricultural product pattern, agricultural irrigations.*
JEL Codes: *Q10, Q15, Q19.*

[42] Yüksek Lisans Öğrencisi, Harran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Şanlıurfa/Türkiye. pusatcan_2005@hotmail.com ORCID:0000-0001-9408-7909
[43] Harran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Şanlıurfa/Türkiye. mhaydogdu@hotmail.com ORCID: 0000-0002-4945-5239

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

GİRİŞ

İnsanlar yaşamak için beslenmek zorunda olup, bu beslenme ihtiyaçları zirai üretim yoluyla karşılanmaktadır. Zirai üretim en genel şekliyle hayvansal ve bitkisel üretimden oluşmaktadır. Giderek daha sık görülmeye başlayan iklim değişikliği ve kuraklıklar, özellikle kurak ve yarı kurak alanlarda, zirai üretimi olumsuz yönde etkilemektedir (Aydoğdu and Yenigün, 2016). Zirai üretim, gıda güvencesi, kırsal yaşam ve dolayısıyla toplumsal refah, gelir, istihdam, dış ticaret, fiyat istikrarı, bölgesel ve ulusal ekonomi, tarıma dayalı ve tarımsal sanayi gibi sebepler nedeniyle stratejik bir üretim sektörü olup, bundan dolayı ürün ve üretim desenin ülke ihtiyaçlarına göre planlanması gerekmektedir (Yavuz vd., 2004; Arı, 2006; Özertan, 2014; Özkan, 2016; Tokatlıoğlu vd., 2018; Sevinç et al., 2019; Parlakçı-Doğan et al., 2020). Zirai üretimin diğer üretim sektörlerine benzemeyen kendine ait koşulları olup, risk ve belirsizliğin en fazla olduğu bir sektör olması nedeniyle, kamusal politikalar ile değişik yollardan desteklenmektedir (Topçu, 2008; Gaytancıoğlu, 2009; Ataseven, 2016; Sav ve Sayın, 2018; Sevinç et al., 2019; Aydoğdu et al., 2020).

Zirai üretimde kullanılan en önemli girdilerinden biri de sulamalardır. Sulama projelerinin birçok maksadı olmakla birlikte, zirai üretimin arttırılması, güvenli ve çeşitli gıda ürünlerinin yetiştirilmesi, kırsal alanda gelir artışının sağlanması, tarımsal sanayilerin ihtiyaç duyduğu her çeşit girdi ihtiyaçlarının giderilmesi ve ulusal refahın yükseltilmesi ön plana çıkmaktadır (GAP, 2023). Zirai üretimin arttırılması, uygun sulama yöntemlerine, doğru girdi kullanılmasına ve optimum ürün desenine bağlıdır (Özcan, 2019). Bu çalışmanın amacı Şanlıurfa-Suruç Ovasında sulama öncesi ve sonrasında zirai üretimde meydana gelen değişimlerin genel değerlendirmesinin yapılmasıdır.

MATERYAL ve METOT

Çalışmanın konusu olan Suruç Ovası, Şanlıurfa ile bağlı olan Suruç ilçesi içinde yer alan ve GAP kapsamında olan bir ovadır. Ova büyük çoğunlukla Suruç ilçesi içerisinde yer almakla beraber, etrafında yer alan Şanlıurfa'ya bağlı beş diğer ilçenin köylerini de kapsamaktadır. Suruç Ovası içerisinde 218 köy bulunmakta ve ovanın bir kısmı da Suriye'de yer almaktadır. Suruç, Şanlıurfa'da yeraltı sulamaların en yaygın ve yoğun olarak yapıldığı ilk yer olup, aşırı yeraltı suyu çekimi nedeniyle, yer altı su kaynakları ise neredeyse tükenmiştir. Tarihte Yukarı Mezopotamya ve İpek yolu üzerinde yer alması nedeniyle birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan bir alandadır. Ovada, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamında tarımsal sulamalar, 2015 yılından itibaren 5.445 hektarlık bir alanda başlamış olup, günümüzde 56.295 hektarlık bir alan sulanmakta ve proje kapsamında 94.814 hektarlık tarım arazinin sulanması planlanmıştır. Ova, iki farklı basınçlı sulama sistemiyle planlanmıştır (Sepetçioğlu vd., 2010). Ova doğu-batı ile kuzey-güney yönünde eğimli olup, arazinin topoğrafik yapısı dalgalıdır. Çalışmada ikincil veriler kullanılmıştır. Bu kapsamda Tarım ve Orman İl Müdürlüğü, TÜİK (TÜİK, 2022), konuyla ilgili kurum ve kuruluşlar ile diğer araştırmalardan faydalanılmıştır.

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Tarla Bitkileri Üretiminin Değerlendirmesi

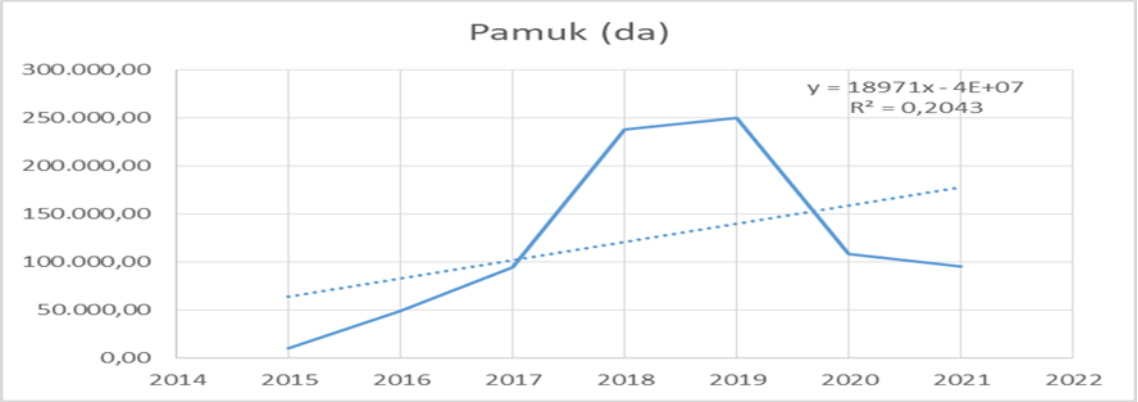
Şanlıurfa-Suruç Ovasında 1965 yılına kadar nadas uygulamalarıyla tahıllardan buğday ve arpa ile baklagillerden mercimek ve nohut gibi ürünlerin üretimi önemli bir yer tutmakta idi. İlerleyen yıllarda yeraltı sularının kullanılmaya başlanmasıyla sulu tarım yaygınlaşmış olup, pamuk gibi yüksek gelir getiren ürünler zirai üretimde ön plana çıkmıştır. Suruç ovasında arpa ekim alanları 2009 yılında 174.500 dekar (KKA, 2011) olup, bunda etkili faktörlerden birisi de yaygın olan küçükbaş hayvancılık faaliyetleriydi. GAP kapsamında Sulamanın başlamasından hemen önceki yıl olan 2014 yılında ise arpa ekim alanlarının toplam miktarı 105.007 dekar olarak gerçekleşmiştir. Basınçlı sulama sistemleri yoluyla 2015 yılında sulamaya açılan alanlar kısıtlı olup, sıklıkla sulama borularında meydana gelen arızalardan dolayı, düzenli ve güvenli sulama problemleri nedeniyle anılan yılda hububat ekimleri devam etmiştir. Takip eden yıllarda 2016 ile 2018 yılları arasında arpa ekim alanları düzenli bir azalış göstermiştir. 2019 yılında ise, tarımda verilen kamu pamuk desteklerinden faydalanabilmek için üç yıldan sonraki yıl aynı parsele pamuk ekilmemesi şartı nedeniyle, 2019 yılında hububat ekim alanlarında artışlar meydana gelmiştir. Bu yıl ekilen arpa alanı 218.126 dekara

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

ulaşmıştır. Sulamanın başladığı dönem ile 2021 yılları arasında yıllık ortalama arpa ekim alanları 75.420 dekar olmuştur. 2009 yılında 200.000 dekar ve 2014 yılında 145.715 dekar olan buğday ekim alanları, yıllara bağlı olarak azalan ve artan oranlarda dalgalı bir görünüm arz etmektedir. Sulamanın başladığı dönem ile 2021 yılları arasında yıllık ortalama buğday ekim alanları 102.764 dekar olmuştur.

GAP sulamaları öncesinde ülkemizde ki kırmızı mercimek üretimin neredeyse tamamına yakını GAP bölgesinde üretilmekte idi. Bunda etkili olan faktörler arasında mercimeğin su ihtiyacının az olması, erken hasat nedeniyle bir sonraki sezona toprağın nadas ihtiyacının büyük ölçüde karşılanması ve kırmızı samanının hayvancılıkta kullanıyor olmasından kaynaklanmaktaydı. 2009 yılında 45.050 dekar ve 2014 yılında 87.429 dekar olan mercimek ekim alanları sulamanın yapıldığı yıllarda ortalama 43.570 dekar olarak ürün deseninde kendine yer bulmuştur. Baklagillerden olan nohut, köklerinin özelliği nedeniyle havada bulunan serbest azotu alarak, hem kendi ve hem de kendisinden sonra ekilecek olan ürünün azot ihtiyacını toprağa kazandırarak, bir sonraki ürünün verimini arttırmaktadır. 2009 yılında 7.000 dekar olan nohut ekim alanları aşırı bir dalgalı ve çoğunlukla azalan ekim alanlarına sahiptir. 2016 yılında nohut ekimi yapılmamıştır. Sulamanın başladığı yıllar itibariyle ortalama ekim alanları 899 dekar olarak gerçekleşmiştir.

Ovada sulamaların başlamasıyla birlikte pamuk, ikinci ürün mısır ve kısmen yonca ekim alanları artmaya başlamıştır. 2015-2021 yılları arasında pamuk ekim alanlarının değişimi Şekil 1'de yer almaktadır.

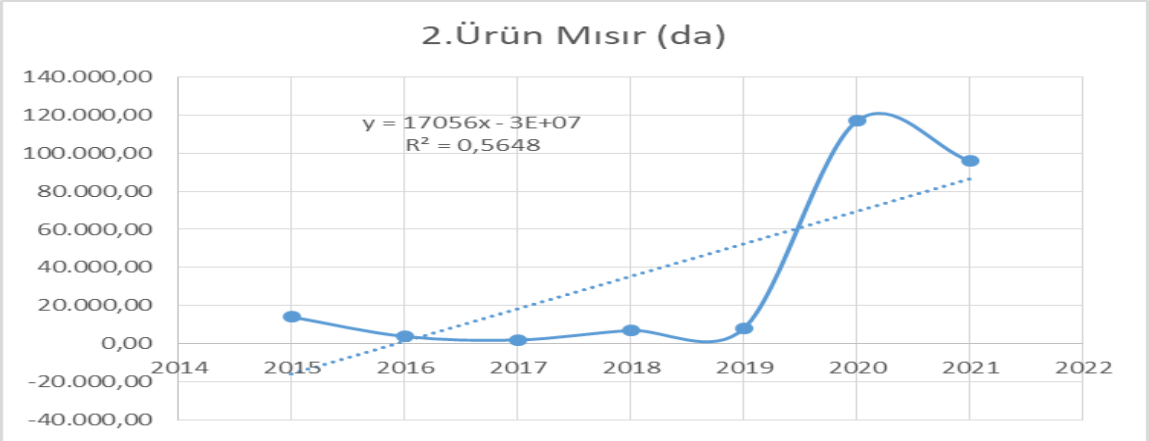

Şekil 1. 2015-2021 yılları arası pamuk ekim alanlarının değişimi

Sulamaların başladığı 2015 yılında pamuk ekim alanları 10.624 dekar olarak gerçekleşmiş olup, sulama alanlarının genişlemesiyle birlikte pamuk ekim alanları da düzenli olarak 2019 yılına kadar artış göstermiştir. 2019 yılında ovada ekilen pamuk alanı 250.337 dekara yükselmiştir. 2020 yılında ise üst üste 3 yıl pamuk ekenlere kamu tarım desteklerinin verilmeyeceği şartı nedeniyle, bu yılda pamuk ekim alanları 108.944 dekara gerilemiş olup, takip eden yıllarda ekim alanları tekrar artış göstermiştir. 2015-2021 yılları arasında pamuk ekim alanlarının yıllık ortalama pamuk ekim alanları 121.107 dekar olmuştur. Pamuk ekim alanlarının ekim alanlarının artış ve azalış göstermesinin bir diğer nedeni ise girdi fiyatları ile satıştan elde edilen gelirdir. Ekim alanlarının yıllara bağlı olarak oluşan değişimin regresyon katsayısı %20.43 olarak hesaplanmıştır.

Mısır ekimi ağırlıklı olarak ikinci ürün olarak gerçekleşmiştir. 2015-2021 yılları arasında mısır ekim alanlarının değişimi Şekil 2'de yer almaktadır.

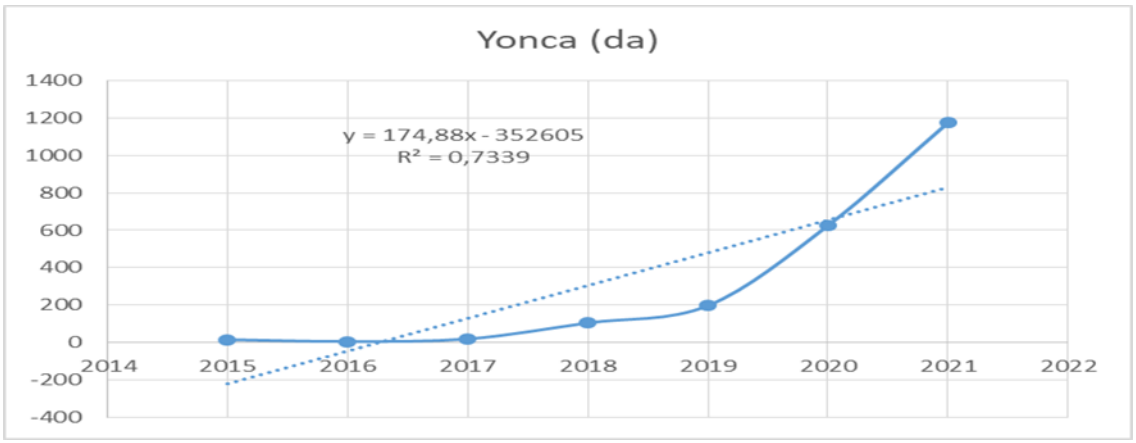
http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Şekil 2. 2015-2021 yılları arası mısır ekim alanlarının değişimi

Sulamanın başladığı ilk yıl olan 2015 yılında mısır ekim alanı 14.068 dekar olup, 2015-2019 yılları arasında yaklaşık olarak aynı kalıp, yatay bir seyir izlemiştir. 2020 yılında pamuk destek kısıtlaması nedeniyle, ovada mısır ekim alanları önemli ölçüde artış göstermiş olup, anılan yılda 116.912 dekara yükselmiştir. Araştırılan yılların yıllık ortalama mısır ekim alanı 35.374 dekar olarak gerçekleşmiştir. Ekim alanlarının yıllara bağlı olarak oluşan değişimin regresyon katsayısı %56.48 olarak hesaplanmıştır.

Ovada yaygın olarak hayvancılık da yapılmaktadır. Yonca bitkisi, hayvanlar için lezzetli, yüksek enerji ve protein içeren bir besin kaynağıdır. Bitki yüksek ham protein içermekte olup, ayrıca vitamin mineral dengesi de oldukça yüksektir. Araştırılan dönemin ekim alanları Şekil 3'de verilmiştir.

Şekil 3. 2015-2021 yılları arası yonca ekim alanlarının değişimi

Diğer taraftan bu bitki köklerinde barındırdığı bakteriler sayesinde, toprakta azotun yetersiz olduğu alanlarda yüksek protein içerikli yem üretimini sağlamanın yanı sıra, toprağın içeriğindeki azot seviyesini de arttırmaktadır (Anonim, 2023). Sulamanın başlamışıyla birlikte yem bitkileri kapsamında olan yonca ekim alanları yıllara bağlı olarak düzenli artışlar göstermiştir. 2015 yılında 16 dekar olan yonca ekim alanı, 2021 yılında 1.175 dekara yükselmiştir. Araştırılan yılların yıllık ortalama yonca ekim alanı 306 dekar olarak gerçekleşmiştir. Ekim alanlarının yıllara bağlı olarak oluşan değişimin regresyon katsayısı %73.39 olarak hesaplanmıştır.

Sebze Üretimin Değerlendirmesi

Sebze yetiştiriciliği sulama alanlarında yapılması gereken, su isteği olan bir ürün grubudur. Ayrıca işgücü ihtiyacı, üretim teknolojisi, bakım ve hasat işlemleri nedeniyle ücretsiz aile işgücünün yeterli olmadığı

durumlarda, ilave ücretli işçiye ihtiyaç duyulan bir ürün grubudur. Bu işlemlerin sıklığı ürünün ekonomik getirisini etkilemektedir. GAP sulamalarından önce Suruç Ovasında sulanan alanlarda yapılan sebze tarımında biber (isot) üretimi ön plana çıkmaktadır. Bu alanlar ve üretim miktarları 1992 ile 1998 yılları arasında artış göstermiş olup, 1999 yılında yer altı sularının azalması nedeniyle de düşüş yaşamıştır. Bölgede domates ve patlıcan yetiştiriciliği 1992-1998 yılları arasında artış gösterirken, 1999 yılından sonra yer altı sularının azalmasından kaynaklı olarak üretimlerinde de düşüş yaşanmıştır. Sebze üretimindeki bu düşüşler 2014 yılına kadar devam etmiştir. Çalışma sahasında sebze grubu ağırlıklı olarak acur, bamya, biber, domates, fasulye, hıyar, kabak, karpuz, kavun, patlıcan, patates, sarımsak ve soğan gibi ürünlerden oluşmaktadır. 2009 yılında 480 dekar ve 2014 yılında 200,19 dekar olan sebze ekim alanları, ovada sulamaların başlamasıyla birlikte yıllara bağlı olarak dalgalı artışlar göstermiştir. 2015 ile 2021 yılları arasında yıllık ortalama sebze ekim alanları 3.245,73 dekar olarak gerçeklemiştir. Sebze ekim alanlarında dalgalanmalar büyük çoğunlukla fiyat, dolayısıyla gelir ile ilgilidir.

Meyve Yetiştiriciliğinin Değerlendirmesi

Suruç Ovasında kuru ve sulu tarıma elverişli olmayan kıraç alanlarda Antepfıstığı yetiştiriciliği yapılmaktadır. Antepfıstığı verimi, periyosite nedeniyle, yıldan yıla değişiklik gösteren bir bitkidir. Ayrıca sulamanın olmaması da verim değerlerinin dalgalı ve değişken olmasına neden olmaktadır. Suruç Ovasında yetiştirilen Antepfıstıklarında meyve veren ağaç sayısı artmakta, meyve vermeyen ağaç sayıları azalmaktadır (Doğantürk, 2015). Bu durum ovada yeni fıstık ekimi yapılmadığı anlamına gelmektedir. Suruç Ovasında Antepfıstığının yetiştirildiği kıraç alanlarda, fıstıklarının arasında bağcılıkta yapılmaktadır. Bu durum fıstıklarının belirli bir yaşa ve tatminkâr verim vereceği zamana kadar sürmektedir. Fıstık ağaçları arasında bağcılık yapılmasının nedeni, tarladan ekonomik değer elde edilmesine yöneliktir. Çiftçiler yetiştirdikleri üzümlerden öncelikli olarak hane halkı tüketimi için pekmez ve pestil yapmakta, ihtiyaçlarından fazlasını da satarak ticari ürün olarak değerlendirmektedirler. Suruç ovasında nar ekimi de yapılmaktadır. Suruç narı, ince kabuğu, çekirdeksiz taneleri, mayhoş tadı ve koyu kırmızı rengiyle tercih edilen bir nardır. Her birinin ağırlığı 1,5 kg'a kadar olabilen narlar, erken dönemde, 2-3 yılda, ürün verebilmektedirler. Ovada yer altı sularının çekilmesi ile beraber Suruç narlarının büyük çoğunluğu kuraklık nedeniyle yok olmuştur. Çiftçiler nar ağaçlarını sökerek yerine kuru tarım yapmışlardır.

Suruç bölgesinde yer alan çiftçilerin en önemli özelliklerinden biri de yenilikçi ve girişimci olmalarıdır. Bundan dolayı bazı çiftçiler bölge iklimine uygun olamayan, ceviz, elma ve fındık gibi, farklı ürünler de yetiştirmişlerdir. Çalışma sahasında antepfıstığı, armut, badem, ceviz, elma, erik, kayısı, nar ve zeytin ekim alanlarında yıllar itibariyle artış olduğu görülmektedir. 2009 yılında 44.420 dekar (KKA, 2011) ve 2014 yılında 51.018,92 olan toplam meyvelik alan, sulamalarının başlamasıyla birlikte düzenli olarak artışlar göstermiştir. 2015-2021 yılları arasında yıllık ortalama alan miktarı 74.349,61 dekara yükselmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Suruç ovasında sulamalardan önce kuru tarım koşullarında yapılan hububat ekim alanlarında sulamanın başlamasıyla birlikte azalmalar meydana gelirken, daha önce ürün deseninde pek yer almayan pamuk, ikinci ürün mısır ve yem bitkileri kapsamında olan yonca ekim alanlarında ise artışlar yaşanmıştır. Meyve ve sebze açısından, GAP kapsamında sulamaların başlamasıyla birlikte her iki ürün grubunun da ekim alanları artış eğilimi göstermiştir. Zirai üretim her şeyden önce milletlerin gıda güvenliğinin sağlanması açısından büyük önem arz etmektedir. Kuru ve sulu koşullarda yapılan üretimlerin ürün desenlerinin, ülke ihtiyaçlarına göre planlanması önemlidir. Diğer taraftan sulama alanlarında tek ve baskın ürün yetiştirilmesinin girdi fiyatları ile satışlardan beklenen gelir de olası dalgalanmalar yönünden risk teşkil etmesiyle birlikte kırsal refah kaybına yol açabileceği gibi, aşırı su kullanımı nedeniyle toprak yapısal bozulmalara da sebep olabilmesi mümkündür. Bundan dolayı kamu tarafından ürün deseni ve üretim miktarları konusunda daha etkin planlamalara ihtiyaç vardır. Bu planlamalarda tarımsal desteklemeler yönlendirici bir unsur olarak kullanılabilirler.

KAYNAKÇA

1. Anonim, 2023. Yem bitkileri - Yonca - Amasya DSYB, https://www.amasyadsyb.org › sut › yembitki (Erişim Tarihi: 22.02.2023).

2. Arı, F. A. (2006). Türkiye'de Tarımın Ekonomideki Yeri ve Güncel Sorunlar. Çalışma ve Toplum Dergisi, 2, 61-81.

3. Ataseven, Y. (2016). Türkiye'de Tarımsal Destekleme Politikaları: Genel Bakış ve Güncel Değerlendirmeler. https://www.researchgate.net/publication/312918415. (Erişim Tarihi: 02.01.2021).

4. Aydogdu, M. H. and Yenigün, K. 2016. "Farmers' Risk Perception towards Climate Change: A Case of the GAP-Sanlıurfa Region, Turkey" Sustainability 2016, 8, 806; doi:10.3390/su8080806

5. Aydogdu, M. H., Sevinç, M. R. Cançelik, M., Parlakçı Doğan, H. and Şahin, Z. (2020). Determination of Farmers' Willingness to Pay for Sustainable Agricultural Land Use in the GAP-Harran Plain of Turkey. Land, 9, 261. doi:10.3390/land9080261

6. GAP. (2023). GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Ekonomik ve Kalkınma Projeleri http://www.gap.gov.tr/ekonomik-kalkinma-projeleri-sayfa-90.html (Erişim Tarihi: 05.02.2023).

7. Gaytancıoğlu, O. (2009). Türkiye'de ve Dünyada Tarımsal Destekleme Politikası, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:2009-14/İstanbul.

8. KKA. (2011). Karacadağ Kalkınma Ajansı, Şanlıurfa Yatırım Destek Ofisi, Suruç Ovası Pompaj Sulama Projesi, Projenin Muhtemel Etkileri. https://www.karacadag.gov.tr › Dokuman › Dosya (Erişim Tarihi: 23.01.2023).

9. Özcan, F. (2019). Harran Ovası Harran Kanalı Sulama Birliklerinde Sulama Performans Değerlendirmesi. T.C. Harran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa, 91s.

10. Özertan, G. (2014). Yeni Tarım Düzeni ve Türkiye Tarım Sektöründe Kalkınma İçin Teknoloji Kullanımının Rolü, Kalkınmada Yeni Yaklaşımlar, İmge Kitabevi Yayınları/Ankara.

11. Özkan, A. (2016). Türkiye Tarımında Yaşanan Sorunlar ve Alternatif Tarımsal Üretim Anlayışlarının Değerlendirilmesi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19(35), 411-430.

12. Parlakçı-Doğan, H., Aydogdu, M. H., Sevinç, M. R. and Cançelik, M. (2020). Farmers' Willingness to Pay for Services to Ensure Sustainable Agricultural Income in the GAP-Harran Plain, Sanlıurfa, Turkey. Agriculture, 10, 152. doi:10.3390/agriculture10050152

13. Sav, O. ve Sayın, C. (2018). Tarımda Kalma Eğilimini Etkileyen Başlıca Faktörlerin Genel Bir Değerlendirmesi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi, 21(Özel Sayı), 190-197. DOI: 10.18016/ksutarimdoga.vi.472890

14. Sepetçioğlu, M.Y., Yenigün, K., Gerger, R., ve Yılmaz Gülağacı, R. S. (2010). Şanlıurfa-Suruç Ovası Sulama Projesi. NWSA Engineering Sciences, 5(4):1308-7231.

15. Tokatlıoğlu, M., Selen, U. ve Leba, R. (2018). Küreselleşme Sürecinde Tarımın Stratejik Önemi ve Tarımsal Arz Güvenliğinin Sağlanmasında Devletin Rolü. Journal of Life Economics, 5(4), 151-176. DOI: 10.15637/jlecon.267.

16. Topcu, Y. (2008). Çiftçilerin Tarımsal Destekleme Politikalarından Faydalanma İstekliliğinde Etkili Faktörlerin Analizi: Erzurum İli Örneği. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 21(2), 205–212.

17. TÜİK. (2022). Türkiye İstatistik Kurumu, Tarımsal Veriler, https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=tarim-111&dil=1 (Erişim Tarihi: 12.01.2023).

18. Yavuz, F., Tan, S., Tunalıoğlu, R. ve Dellal, İ. (2004). Tarımsal Destekleme Politikalarının FEOGA Çerçevesinde OTP Uyumu Üzerine Bir Çalışma. Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi, 44-52, Tokat.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(7)

Dr. Öğr. Üyesi Kübra Deren TÜDEŞ[44]

AVRUPA BİRLİĞİ ÇEVRE POLİTİKASINA GENEL BİR BAKIŞ

OVERVIEW OF THE EUROPEAN UNION ENVIRONMENTAL POLICY

ÖZ

Çevre sorunları küresel olarak ele alınması gereken canlılar için en önemli sorunların başında gelmektedir. Bu nedenle her ülke tarafından geliştirilecek olan çevre politikaları da büyük önem taşımaktadır. Avrupa Birliği bu politika bağlamındaki çalışmalarına 1973 yılından itibaren çevre eylem programlarıyla başlamıştır. Birlik, çevre sorunlarını çözerken gelecek kuşakların hayatlarını güvence altına almak ve ekonomik kalkınmayı sürdürülebilir kılmak için çevre sorunları üzerine odaklanmıştır. Makale Birliğin çevre politikaları üzerindeki adımlarını genel bir çerçevede değerlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, çevre, çevre politikası, çevre eylem programı, sürdürülebilirlik.

JEL Kodları: Q56, N50.

ABSTRACT

Environmental problems are one of the most important problems for living things that need to be addressed globally. For this reason, environmental policies to be developed by each country are of great importance. The European Union has started its work in the context of this policy with environmental action programs since 1973. While solving environmental problems, the Union has focused on environmental problems in order to secure the lives of future generations and to make economic development sustainable. The article evaluates the Union's steps on environmental policies in a general framework.

Keywords: *European Union, environment, environmental policy, environmental action program, sustainability.*

JEL Codes: *Q56, N50.*

[44]Yalova Üniversitesi, Armutlu Meslek Yüksekokulu, deren.ekici@yalova.edu.tr, https://orcid.org/0000-0003-3471-4389.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

GİRİŞ

Çevre sorunları küresel düzeyde önlem alınması gereken konuların başında gelmektedir. Zira insan sağlığının korunması, yaşam kalitesinin yükseltilmesi, doğal kaynakların akıllı ve dikkatli bir şekilde kullanılması gibi hususlar uluslararası düzeyde tedbirlerin alınmasını gerekli kılmaktadır.

Uluslararası boyutta çevre sorunlarının ele alındığı ilk büyük toplantı olan 1972 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler (BM) Stockholm Çevre ve Kalkınma Konferansı çevreye ilişkin sorunları ekonomi ve politika ile irtibatlı bir husus olarak ele alan toplantı olması açısından önem taşımaktadır. Bu toplantıda alınan kararlar Avrupa Birliği'nin (AB) çevre ile ilgili kararlarına da yansımış ve 1973 yılından itibaren oluşturulan eylem planları ile çevre politikasının temelinin atılmasına sebep olmuştur. AB'nin üretmiş olduğu çevre politikaları var olan çevre sorunlarının giderilmesine yardımcı olurken ortaya çıkması muhtemel çevre sorunlarını ortadan kaldırmayı da hedeflemektedir.

Avrupa Birliği Çevre Politikası

AB çevre politikası genel itibariyle şu başlıklar etrafında şekillenmektedir: çevre korunması ve sorunlarının kökten çözümünün sağlanması, insan sağlığının korunması, sürdürülebilir doğal kaynak kullanımı ve yaşam standartlarının yüksek tutulması. Bu başlıklar çerçevesinde AB yalnızca kendi kendine değil küresel olarak çevrenin korunması bağlamında çeşitli çalışmalara da imza atmaktadır.

AB'de çevrenin korunması, üyelik sürecinde daha fazla vurgulanan hususlar arasına girme eğilimi göstermektedir (https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=31&id=227).

AB'nin çevre politikası geliştirip çevre sorunları ile yoğun olarak ilgilenmesinin arkasında yatan en önemli nedenler arasında doğal kaynakların tükenme noktasına ulaşması, sellerin, kuraklıkların yaşanması, karbondioksit emisyonunun sürekli artış göstermesi, çevre konusunun dışarıda bırakılması halinde çevre standartlarında farklı uygulamalara gidilmesi ile oluşan haksız rekabet sonucu ortak pazara varma noktasında engellerin oluşması ile gelişen ekonomik sebepler, çevre sorunlarının sınır tanımaması ve yaşam kalitesini yükseltmek gibi önemli konular yer almaktadır (Duru, 2007: 1-2).

AB'nin çevre politikaları bağlamındaki tarihsel geçmişi incelendiğinde çalışmaların çok eskiye dayanmadığı görülmektedir. Zira çevre konusundaki ilk adım 1973 yılında ilk çevre eylem programı ile atılmıştır. Bu tarihten sonra konunun daha detaylı incelendiği, Birlik içinde en hızlı gelişen politika alanı olduğu söylenebilmektedir.

Avrupa Tek Senedi: İlk defa Tek Senet ile çevre sorunlarına bağımsız olarak yer verilmiş ve VII. başlık altında konuya ayrıntılı olarak değinilmiştir.

Senedin 100A maddesinde; ortak pazara varma amacına dönük olarak Konsey, çevre koruma konusunda oybirliği yerine nitelikli çoğunlukla karar alabileceğine yer vermiştir. Yine aynı maddede Komisyon'un çevre koruna, sağlık, tüketiciyi koruma alanlarında yüksek seviyede bir koruma gerçekleştireceği ortaya konulmuştur (Duru, 2007: 3). Ayrıca Senet üye ülkelerin çevre konusunda üçüncü ülke ve uluslararası örgütlerle de işbirliğine gidebileceğine yer vermesi açısından önem taşımaktadır.

Maastricht Antlaşması: Ortak çevre politikası konusunda kökten değişimler oluşturmasa da yeni hususları ele alan ve bazı konuları detaylı olarak düzenleyen antlaşma çevre politikasını daha kapsamlı olarak düzenlemiştir. Zira Antlaşma'nın 3/k maddesi, ortak bir çevre politikası oluşturulacağını belirtmiştir.

Antlaşma ile "sürdürülebilir, enflasyonist olmayan ve çevreye duyarlı bir büyüme" vurgusu yapılarak ilk defa çevre politikalarının sürdürülebilirlik ilkesi ile ele alınacağı vurgulanmış, bölgeler arası gelişmişlik farklarının göz önünde bulundurulacağını ele alan yeni başlıklarla da çevre politikası detaylı olarak incelenmeye başlamıştır (Duru, 2007: 3-4).

Amsterdam ve Nice Antlaşmaları: Amsterdam Antlaşması ile Birlik çevre politikası konusunda etkisini artırırken Nice Antlaşması ile de büyük bir yenilik ele alınmazken su kaynakları hakkında küçük değişiklikler gündeme getirilmiştir.

Lizbon Antlaşması: Çevre politikasına sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde yer verilmiştir.

Çevre Eylem Programları: Çevre programları çevre politikası alanında ana prensipleri belirlerken aynı zamanda ortaya çıkan yeni problemlere ilişkin yeni önerilerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Eylem Programları şöyle sıralanabilmektedir:

Birinci Çevre Eylem Programı (1973–1976)
İkinci Çevre Eylem Programı (1977–1981)
Üçüncü Çevre Eylem Programı (1982–1986)
Dördüncü Çevre Eylem Programı (1987–1992)
Beşinci Çevre Eylem Programı (1993–2000)
Altıncı Çevre Eylem Programı (2001–2010)
Yedinci Çevre Eylem Programı (2013-2020)
Sekizinci Çevre Eylem Programı (2022-2030)

"**Birinci Çevre Eylem Programı (1973–1976):** Bu programın hazırlanmasında aynı yıl Stockholm'de yapılan İnsan Çevresi Konferansı etkili olmuştur. Program genel olarak deniz kirliliği, zehirli atıklar, radyoaktif atıklar, çevre bilincini artırma, kirliliğin kaynaktan giderilmesi, uluslararası işbirliği sağlama, tüm planlama ve karar verme süreçlerinde çevre konusuna yer verme gibi hususları ele almıştır.

İkinci Çevre Eylem Programı (1977–1981): İlk programın devamı şeklinde gerçekleşen programda benzer konular yer almıştır. Özellikle içme suyu, deniz ve hava kirliliği konularında ayrıntılı araştırmalar gerçekleştirmiştir.

Üçüncü Çevre Eylem Programı (1982–1986): Ortak çevre politikası üçüncü program ile yeni çevre sorunlarının da etkisi ile daha kapsamlı olarak ele alınmıştır. Çevre konusunun diğer politikalar içinde özümsenmesi gerektiğinin önemi vurgulanmış olup Topluluk bu alanda üye devletleri temsil eder hale gelmiştir.

Dördüncü Çevre Eylem Programı (1987–1992): Su kalitesi, kimyasal maddelerin denetimi, gürültünün önlenmesi ve doğa koruma alanlarında özel önlemler alınması, nükleer güvenlik, biyoteknolojinin olası zararları, yönerge ve uygulamalara verilen önemin artması gibi konulara yer verilmiştir" (Duru, 2007:7).

Beşinci Çevre Eylem Programı (1993–2000): Bu program ise Maastricht Antlaşması ve 1992 Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı kararlarından etkilenmiştir. Bu bağlamda temel sektörlerin çevre üzerindeki baskısı ve iklim değişikliği, hava kirliliği, doğal kaynakların ve biyolojik çeşitliliğin kaybı gibi konular üzerinde yoğunlaşmıştır (Duru, 2007:8).

Altıncı Çevre Eylem Programı (2001–2010): Global çevre sorunları, çevre mevzuatlarının düzenli olarak uygulanması ve önceki programlardaki genel başlıklara değinilmiştir.

Yedinci Çevre Eylem Programı (2013-2020): Program, 2020'ye kadar öncelikli hedefleri özetleyip 2050 yılı için esas sorunlara yönelik uzun vadeli bir plan ortaya koymaktadır.

Sekizinci Çevre Eylem Programı (2022-2030): Eylem programı, AB'nin 2050 yılına kadar gezegen sınırları içinde iyi yaşama konusundaki uzun vadeli bakış açısını yinelemektedir. 2030 için öncelikli hedefleri ve bunlara ulaşmak için gerekli koşulları belirlemektedir (https://environment.ec.europa.eu/strategy/environment-action-programme-2030_en).

AB Ortak Çevre Politikası geliştirme bağlamında yasal düzenlemeler açısından önlemler, tüzük, yönerge, karar ve tavsiyeler de ortaya koymuştur. Bunlar su kirliliği, hava kirliliği, gürültü, kimyasal ürünler, atıklar ve doğa koruma gibi başlıkları kapsamaktadır (Duru, 2007: 10).

AB Çevre Politikası ile İlgili Kurumlar ve Araçlar

Çevre Genel Müdürlüğü: Bu kurum; sürdürülebilir kalkınma ve politika desteği, doğal kaynakların çevre kalitesi, çevre ve sağlık, uygulama, küresel ve uluslararası ilişkiler ve kaynak yönetimi başlığını taşıyan altı ayrı müdürlük çerçevesinde faaliyet sağlamaktadır. Çevre politikası hakkında karar verme süreci ise şöyle işlemektedir: Avrupa Topluluğu Antlaşması'nın 175. Maddesi düzenlemektedir. Buna göre Bakanlar Konseyi, Antlaşma'nın 251. Maddesi'nde öngörülen ortak karar usulü uyarınca hareket ederek Komisyon tarafından hazırlanmış bir karar önerisini Avrupa Parlamentosu ile birlikte yürürlüğe koyabilmektedir (Batal, 2010:8-9).

Avrupa Çevre Ajansı: 1990 yılında kurulmuştur. Temel amacı çevrenin korunması ve geliştirilmesi, çeşitli bilgilerin kaydedilmesinin sağlanması, halkı çevre hususunda bilgilendirme ve tedbirlerin izlenmesine yardımcı olmak gibi görevler sayılabilmektedir. Ajans, 1995 yılında "Avrupa'da Çevre: Dobris Değerlendirmesi" başlıklı ilk raporunu yayınlamıştır.

Danışma Forumu: Öncelikle "Komisyonun 1 Şubat 1993 tarihli tavsiye kararı ile çevre konusunda sürdürülebilir kalkınma kavramına hizmet edebilmek üzere bir Danışma Forumu kurulması konusundaki önerisine konsey, olumlu yaklaşım göstermiş; 93/701/EC Sayılı Komisyon Kararı ile Avrupa Danışma Fonu kurulmuştur. Daha sonra bu karar özellikle Avrupa ekonomik alanı ülkelerinin ve ortak ülkelerin temsilcilerinin katılımına imkân vermek üzere çevre ve sürdürülebilir kalkınma konusunda bir Avrupa Danışma Forumunun kurulmasına ilişkin 97/150/EC Sayılı ve 24 Şubat 1997 tarihli Komisyon Kararı ile değişikliğe uğramıştır" (Batal, 2010:13).

Avrupa Çevre İlkeleri: "Önceden önleme ilkesi; çevre kirliliğini gidermeye çalışmak yerine, kirlilik ortaya çıkmadan önce alınacak olan tedbirlerle önlenmesi anlamına gelmektedir. Kaynağında Önleme İlkesi ile çevre kirliliğinin en erken safhasında, Birliğin belirlemiş olduğu teknik standartlara uyumun zorunlu kılınması yoluyla, kirliliğe neden olan unsurlara kaynağında müdahale edilerek ortadan kaldırılmasıdır. Kirleten Öder İlkesi; kirliliğe neden olanın, kirliliğin ortadan kaldırılması için gereken maliyete katlanması gerektiğini ifade etmektedir. Ortak Çevre Politikasının Diğer Politikalarla Bütünleştirme İlkesi ise Avrupa Birliği Hukuku'na özgü bir ilke olarak çevre politikalarının diğer Birlik politikalarına bütünleşmesini belirtmektedir" (Yıldız, 2005:169). Hizmette Halka Yakınlık/Aşamalı Sorumluluk (Subsidiarity) İlkesi: Hizmetlerin yurttaşlara en yakın birimce sunulmasını ele alan ilke Birliğin yönlendirici, tamamlayıcı bir işleve sahip olduğunu, çevre yönetiminde sorumluluğun üye devletler ve yerel yönetimlerin üzerinde bulunduğunu ele almaktadır (Duru, 2007: 10).

Lizbon Stratejisi: 2000 yılında kabul edilen stratejinin ana hedefi insana yatırım yapmak, istihdamı kaliteli olarak gerçekleştirmek ve bunları yaparken çevreye zarar vermemek olarak tanımlanmıştır.

Avrupa 2020 Stratejisi: Avrupa 2020 Stratejisi, Lizbon Stratejisi'nde yaşanan başarısızlıklardan ders çıkarılarak, 10 yıllık süreç için, AB'yi ekonomik krizin olumsuz etkilerinden arındırmak ekonomik büyüme, istihdam ve çevre ile ilgili hedeflerini gerçekleştirmek için rehber olarak oluşturulmuştur (Erdem, Yenilmez, 2017: 98).

Stratejinin çevre korunmasına yönelik hedefleri şöyledir: "1990 yılı ile mukayese edildiğinde, sera gazı emisyonunun %20 oranında azaltılması, ayrıca gelişmekte olan ülkeler de buna katkı sağladığı takdirde oranın %30 seviyelerine yükseltilebileceği, Avrupa Birliği'ndeki toplam enerji tüketiminin %20'sinin

yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilmesi, enerji verimliliğinin %20 oranında arttırılması olarak karşımıza çıkmaktadır" (Yaman, Gül, 2018: 208).

LIFE (Çevre İçin Mali Araç): Yalnızca çevreye yönelik projelerin finansmanı amacıyla oluşturulan tek Topluluk mali aracı olan LIFE programı 1992 yılında, Topluluğun çevre mevzuatı ve çevre politikalarının uygulanmasını desteklemek amacıyla oluşturulmuştur. LIFE, AB, aday ülkeler ile Akdeniz ve Batlık Denizi'ne kıyısı olan, yeni üye olan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri dışında, bazı ülkelerdeki çevreyle ilgili faaliyetleri finanse etmektedir (https://www.ikv.org.tr/pdfs/4f3a608d.pdf, s.21).

Çevre Vergileri: Emisyon / atık vergileri, ürün temelinde belirlenen vergiler, kullanım temelinde belirlenen vergiler, vergilendirme farklılıkları başlıkları altında vergiler bulunmaktadır. Vergiler üretici ve tüketici için mali yük oluşturduğundan vergiler vasıtasıyla tüketim alışkanlıkları kirliliğe sebep olmayacak şekilde düzenlenmeye çalışılmıştır (https://www.ikv.org.tr/pdfs/4f3a608d.pdf, s.17).

SONUÇ

Çevre sorunları tüm canlıların hayatları üzerinde etki yaratan ve tamamen sonlandırılması zor olsa da mutlaka çözümü noktasında harekete geçilmesi gereken sorunlardır. Zira çevre kirliliği ülkelerin tek başına üstesinden gelmesi mümkün olmayan küresel bir konudur. Bu bağlamda dünyada birçok ülke, kuruluş çeşitli politikalar üretmekte ve uygulamaya koymaktadır. AB de bunlar arasında önemli bir yere sahip ulus üstü bir yapıdır. Zira AB tarafından uygulanan çevre politikaları üye ve aday ülkeler tarafından uygulanarak örnek teşkil etmektedir. AB çevre politikaları yeni nesillere temiz bir çevre bırakmak amacıyla gerek antlaşmalarda, gerek yasal düzenlemelerde ve gerekse eylem programları çerçevesinde oluşturulmuş somut adımlar yoluyla gerçekleştirilme yoluna gidilmiştir.

KAYNAKÇA

1. Batal, Salih, (2010). "Avrupa Birliği Çevre Politikalarının Temel Özellikleri", Mevzuat Dergisi, ISSN 1306-0767, Yıl 13, Sayı:148, Nisan.
2. Duru, Bülent, (2007). "Avrupa Birliği Çevre Politikası", Avrupa Birliği Politikaları, (Der.) Çağrı Erhan, Deniz Senemoğlu, İmaj Yayınevi, Ankara. https://www.researchgate.net/publication/277062424_Avrupa_Birligi_Cevre_Politikasi (19.02.2023).
3. Erdem Mehmet Samet, Yenilmez Füsun, (2017). "Türkiye'nin Avrupa Birliği Çevre Politikalarına Uyum Sürecinin Değerlendirilmesi", Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 4(2), 91-119.
4. https://environment.ec.europa.eu/strategy/environment-action-programme-2030_en (24.02.2023).
5. https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=31&id=227 (19.02.2023).
6. https://www.ikv.org.tr/pdfs/4f3a608d.pdf, ss: 1-33.(23.02.2023).
7. Yaman Kemal, Gül Murat, (2018). "Kuruluşundan Günümüze Avrupa Birliği'nin Çevre Politikası", Ekonomi, İşletme ve Yönetim Dergisi Cilt/Vol:2, Sayı/Issue:2, ss: 198-217.
8. Yıldız, Nural, (2005). "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Çevre Politikalarının Karşılaştırmalı Analizi" Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt:6 Sayı:1 Haziran.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(8)

Dr. Öğr. Üyesi Hülya UYSAL[45]

HEYKEL SANATINDA METODOLOJİK YAKLAŞIM BAĞLAMINDA TAMAMLANMAMIŞLIK/EKSİKLİK KURAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF THE INCOMPLETENESS THEOREM IN THE CONTEXT OF METHODOLOGICAL APPROACH IN THE ART OF SCULPTURE

ÖZ

Sanatın kültürel bağlamda belirlenişi toplumsal içerikle dolarak gerçekleşir. Sanat yalnızca bir güzellik, eğlence, iyileşme ya da ütopya değil aynı zamanda dinsel bir tören, savaş, töresel-eğitsel bir etkinlik ya da somut bir yaşam sürecinin görüngüsel tanığıdır. Sanat her zaman toplumun içindedir ve toplumsal ilişkilerin pekiştirilmesinde önemli bir unsurdur. Sanat, bütünün (yaşamın) bir parçasıdır. İnsanın düşüncelerini ifade etmesinde önemli bir araçtır/unsurdur/nesnedir. Bu bağlamda İnsan, toplum ve sanat ilişkisinin tanığı olan heykel disiplini çerçevesinde metodolojik bir yaklaşım ile sanat yapıtındaki tamamlanmamışlık/eksiklik olgusunun değerlendirilmesi gerekmektedir. Heykel sanatında biçimsel olarak görünen tamamlanmamışlık/eksiklik kavramı var olan bir boşluğu değil var olanları sorgulayan bir gösterge niteliğindedir. Sanat yapıtında bilinçli olarak gerçekleştirilen tamamlanmamışlık ya da eksikliğin içerdikleri söz konusudur. Bu içerik sanat yapıtında biçimsel eksikliğin temsiliyetini değil aynı zamanda modern ve postmodern bakış açısını da gerektirmektedir. Bu bağlamda tamamlanmamışlık gibi görünenin aslında sanatta kırılması noktası açarak, algılama biçimimizi genişlettiği ve içerinin dışarıya ya da dışarının içeriye dolmasına karşılık geldiğidir. Sanat yapıtındaki tamamlanmamışlık sanat yapıtı ve yaşam arasında yumuşak bir geçiş noktasıdır. Resim ve heykel gibi disiplinlerin katı ve net çerçevesini kırarak ya da modernist bakış açısının öğelerini bırakarak, yeni bir bakış açısı ile yani postmodern bakış açısı ile bu katı ve kümelenmiş yapıyı bozarak yeniden oluşturur ve dağıtır (eski bakış açısını yıkar).

Alman filozof Kurt Gödel, tamamlanmamışlık/eksiklik kuramı ile "ötedeki" dünyayı deneyimlemeyi ve onun ötesine ulaşma ihtimalini paradoksal bir bakış açısı ile sorgulamakta ve soyutlamanın gerçekliği olarak görmektedir. Soyut da somut kadar somuttur ve öteki gerçekliğin sanatsal bağlamda işleyişine eklemlenerek kuramsal olanın içeriğini oluşturmaktadır. Bu araştırmada, sanat eserindeki bilinçli tamamlanmamışlığın/eksikliğin yapıttaki paradoksal durum ile biçimsel inşasındaki toplumsal gerçekliğinin bir kusur değil bir kavrama karşılık geldiği savunulmakta ve bu sava ilişkin bağlantılara odaklanılmaktadır. Bu bağlamda konu ile ilgili öne çıkan sanatçılar ve yapıtlarından örnekler verilerek konuya farklı bakış açıları getirilmesi amaç edinilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Heykel, İnsan, Tamamlanmamışlık/Eksiklik Kuramı, Kurt Gödel, Metodoloji, Toplum, Yapıbozum.
JEL Kodları: B3, B30, B31, Z, Z0, Z00, Z19.

ABSTRACT

The determination of art in the cultural context takes place by filling it with social content. Art is not only a beauty, entertainment, healing or utopia, but also a religious ceremony, a war, a moral-educational activity or a phenomenological witness of a concrete life process. Art always presents in society and is an important element in reinforcing social relations. Art is a part of the whole (life). It is an important tool/element/object for people to express their thoughts. In this context, it is required to evaluate the phenomenon of incompleteness in the work of art with a methodological approach within the framework of the sculpture discipline, which is the witness of the relationship between human, society and art. The concept of incompleteness, which appears formally in the art of sculpture, is not an existing emptiness, but an indicator that questions the existing ones. In the work of art, there are consciously left incompleteness, or contents in incompleteness. This content, in the artwork, requires not only the representation of the formal deficiency, but also the modern and postmodern perspective. In this context, what seems like incompleteness is actually expanding our way of perception and corresponds to the filling of the inside to the outside or the outside to the inside via opening the point of breaking in art. Incompleteness in a work of art is a smooth transition point between the work of art and life. By breaking the rigid and clear framework of disciplines such as painting and sculpture, or leaving the elements of the modernist perspective, it reconstitutes and dissolves (destroys the old perspective) with a new perspective, namely the postmodern perspective, by disrupting this solid and clustered structure.

With the theory of incompleteness, German philosopher Kurt Gödel questions the possibility of experiencing the "other" world and reaching beyond it with a paradoxical point of view and sees it as the reality of abstraction. The abstract is as concrete as the concrete, and it forms the content of the theoretical one by being articulated with the functioning of the other reality in the artistic context. In this research, it is argued that the conscious incompleteness in the work of art corresponds to the paradoxical situation in the work and the social reality of its formal construction, not a flaw, but a concept, and also focused on the connections related to this argument. In this context, it is aimed to bring different perspectives to the subject by giving examples from prominent artists and their works.

Keywords: *Sculpture, Human, Incompleteness Theorem, Kurt Gödel, Methodology, Society, Deconstruction.*
JEL Codes: *B3, B30, B31, Z, Z0, Z00, Z19.*

[45] Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümü; https://orcid.org/0009-0004-4846-9307

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

1. GİRİŞ

Sanat yapıtındaki biçimsel tamamlanmamışlığın içerdikleri ya da kapsadıkları bir bütünlüğe karşılık gelmektedir. İnsan belirli bir bütünlüğün içinde doğar ve bu bütünlüğün içinde yaşamını sürdürerek kendisine sunulan bu veriler doğrultusunda kararlar almak zorundadır. İnsan hem bedenen hem de tinsel bağlamda dünyayı ve yaşamı tamamlamaktadır. Buna karşılık tamamlanmamışlık ise sanat dediğimiz fenomenolojik içeriğin zamanın üstünde olduğunun belirlenmesini gerektirir. Doğada var olan nesnelerin bilindikleri durumu dışında ya da görünenin bilgimizin dışında sanatta yer alması onların yeni bir içerik ve biçimle donandığının işaretidirler. Sanatta biçim dediğimiz olgu yalnızca form olarak değil aynı zamanda nesnel olarak da onun değerine işaret etmektedir. Gerçekliği sınırlı bir görünenin içine hapsetmek yerine sanatın gerçekliğinin bağlamlarının kurulabilmesi gerekmektedir. Varlık var olanlardan ibaret olmayıp daha fazla bir şey olarak yokluğu da içmektedir. Görünen nesnel gerçeklikten çok sanatçının çevresi ile arasında kurduğu bağlamın gerçekliği söz konusudur. Sanat, toplumsal görünenleri sorgulayarak düşünce katmanlarının içinde genişler ve tamamlanmamış biçimlere evrilir. Toplumu tanımak için sanata, sanatı anlamak için topluma bakmak gerekir. İnsanın kendini ve kendisini biçimleyen dünyanın zihinsel bilincine vararak ifadeye dönüşmesi, sanatsal pratikleri etkileyerek ussal gereksinimin içine sızmakta ve bu etkinliğin yapısıyla farklı dönem sanatçıların yapıtlarında gösterge niteliği kazanmaktadır.

Tamamlanmamışlık sanatı ve dünyayı tamamlamaktan çok insana, topluma ve yaşama dair anlama, kavrama ve farkındalık ilgisi olarak yapıtta yerini alandır. Bir eksiklik ya da gizemli bir boşluk değil, öznenin özgürlüğünü ya da bildiklerimizin sosyal ve kültürel bağlamda sorgulanış biçimidir.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı: Sanat yapıtında var olan bilinçli tamamlanmamışlık/eksiklik olgusunu yeni bir bakış ve söylemle irdeleyebilmek, sosyal ve kültürel bağlamda ilişkiselliğini kurarak bir yöntem olarak heykel sanatında kuramsal arka planın çıkarılması amaçlanmaktadır.

1.2. Araştırmanın Yöntemi: Bu araştırmada nitel araştırma modeli olan ilişkisel tarama modeli uygulanarak heykel sanatında tamamlanmamışlık olgusuna metodolojik bir yaklaşımın değerlendirilmesini içerir. Bu bağlamda sorunu kavrayabilmek için veriler (Kitap, dergi, makale, bildiri, internet kaynakçası vs.) taranarak bir araya getirilecek ve sanat yapıtının bir sistem yöntemi ile değerlendirilerek, farklı dönem sanatçılarının yapıtlarından örneklerle konunun anlaşılması sağlanmaya çalışılacaktır.

1.3. Bulgular: Sanatın insanı ve dünyayı tamamlama gücüne karşılık sanat yapıtındaki görünen tamamlanmamışlık/eksiklik olgusunun arkasına bakabilmek, düşüncenin sanat kuram ve bağlamı ile değerlendirildiğinde bilinçli bir farkındalığın kurgudaki bütünlüğünün tam bir sistem içinde hiçbir zaman biçimsel hale getirilemeyeceğinin bir sonucudur. Alman Filozof Kurt Gödel'in tamamlanmamışlık/eksik kuramı yaşamın ve sanatın devamlılığı bağlamında bir sistem oluşturarak sonsuz olanaklar sunmasının ötesinde kavrayışımızı nasıl genişleterek yeni olasılıklara evrilişinin nedenselliğini kapsamaktadır. Einstein ve Gödel "her iki düşünür de bilinmesi imkânsız olan gerçekliğin başka yönlerini keşfetmemizi sağlar ve zihinlerimiz kişisel deneyimlerimizin sınırlarının ötesine ulaştırır" (Goldstein, 2018: 33). Derrida ve Foucault'un yapısöküm anlayışı, modern düşüncenin devrimsel niteliğindeki gelişimlerini tersine çevirerek sosyal ve kültürel yapının tutucu doğasını sorgulamaktan geri durmayarak post-yapısalcı anlayışla "anlam" üzerine geleneksel düşünce yapısını yıkarak yeniden inşa eder.

2. HEYKEL SANATINDA METODOLOJİK YAKLAŞIM: Sanat yapıtı ya da sanat ürünleri hem nesne hem de kavram temelli bir yaklaşımın sonucudurlar. Sanatı salt biçimsel yönü ile değil aynı zamanda malzeme ve kavram olarak da algılamak gerekmektedir. Sanat nesnesi yalnızca bir biçim değil aynı zamanda anlam, kavram, içerik ve öz bağlamında değer taşıyarak toplumsal içeriğin sosyal bir varlığa dönüşmesidir. "Sahip olduğumuz fikirler, bizim biçimlendirdiğimiz birer ifade edici fikir değil, birer gösterge ve bizde iz bırakmış birer imleyici imgedir; bir anlama değil, birer algılama ya da imgelemedir" (Deleuze, 2021:133).

Sanat yapıtındaki nesnellik malzemenin önemine karşılık gelmektedir. Martin Heiddeger, Sanat Eserinin Kökeni (1971) adlı eserinde malzemenin önemini vurgulamaktadır. "Eserdeki nesnelliği, açıkça oluşturduğu malzeme sağlar. Malzeme, sanatsal biçimlendirme için alan ve temeldir" (Heidegger, 2007: 16-17). Buna ek olarak sanatın nesnesi gerçekliktir, gerçek dünyadır, doğa, toplum ve insandır diyebiliriz.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

"Platon'a göre algılanan nesnelerin bulunduğu dünyaya karşılık, nesnel olmayan 'İdea'lar dünyası vardır; uzay ya da nesneler dünyasında bulunmayan bu İdea'lar, bağımsız varlıklar olup, yalnız düşünceyle kavranabilirler" (Bozkurt, 2012: 102). Sanat yapıtındaki tamamlanmamışlık/eksiklik olgusu sanatta çoklu okumanın anlam bağlamlarının kurularak toplumsal yapının yapıbozumuna karşılık gelmektedir.

Sanat yolu ile biçimini bulan kavram ile kavramını bulan biçim bir araya gelerek gerçek dünyayı sorunsallaştırır. İfade etmek için önce kavramak ve sonrasında onu ifade edecek bir göstergeye dönüştürmek gerekmektedir. "Her sanatta tinsel anlamda sanatçının bir arıtması, elemesi ve araya girmesi söz konusudur" (Bozkurt, 2013: 167). Sanatçı görünen dünyayı değil, görünmeyeni ya da görünenin arkasına bakarak insan, toplum ve nesneler arasında sürekli bir diyalog yaratma gereğini taşımaktadır. "Doğanın güçlerinin havasını soluyan bedensel insan, kendini gerçek nesnelerin dünyasıyla ilişkilendirir" (Löwith, 2021: 314). İyi tanımlanmış bir biçim ya da biçimsel dizge tutarlılığı ile gösterge niteliğindedir. Bu bağlamda görsel bir örnek olarak biçimsel bir dizge olan eşleme (haritalama) fikrinin temel özelliği gösterilebilir: "Eşlemenin (haritalamanın) temel özelliği bir nesneler alanının içindeki bağıntıların soyut yapısının, başka bir nesneler alanının arasında da sağlandığının gösterilebilir olmasıdır" (Nagel, Newman, 2020: 84). İmgelerin sanat yolu ile yansımasının biçimsel çevirisi kendi içindeki tutarlılığı kadar sorgulanmaya açık olduğu sonucuna götürür. Sanat nesnesinin biçimsel hesabı ya da biçimsel çevirisinin sonucu yorumuna karşılık gelmesidir. Bu yorum kendi anlamını hak eden içerik ile biçimden ayrılmaz şekilde iç içe geçen kavrama karşılık gelir. Biçimsel imgeler anlamlarını hak ederek ya da anlamlar biçimsel imgelerini bularak birbiri ile bağlantılı yapıya dönüşürler. Bu bağlantılı yapı sanat nesnesinde ifadeye karşılık gelir. Nesnelerin ifadesi yoktur ancak nesneler sanat yolu ile ya da fenomenolojik bakış açısı bağlamında ifadenin kendisini oluşturmaktadır. "Çünkü fiziksel olguların gerçekliği yoktur: Ama sanat üstün bir biçimde gerçektir" (Cömert, 2006: 35) Sanattaki üstünlük onun farklılığına ya da ifadedeki güç unsuruna karşılık gelecektir. "Jean Baudrillard tarafından öne sürüldüğü şekliyle güzellik, tarihsel olarak süregelen farklılık ilişkilerinin ürünüdür ve sanat olarak görülen de sadece bu farklılıkların sonucudur. Yani, güzel olan nesnelerin kendilerinde tatmin edici ya da önemli bir şey yoktur; güzellikleri, sadece diğer şeylerden farklı olmalarından kaynaklanır" (Barnard, 2010:171).

Sanatçının ortaya koyduğu salt bir biçim olmayıp biçimi irdeleyen, yorumlayan yeniden ortaya koyan bağlamların sonucudur. Hume'a göre "Sanatsal bir nesneyi sadece varlığına dahil olarak ve onu hissederek anlayamayız. Sadece görmek, hissetmek, işitmek, koklamak ya da dokunmak yeterli değildir: Nesneyle onu anlamaya ve değerini oluşturmaya çalışarak zihinsel olarak bütünleşmeliyiz" (Barrett, 2015: 184). Varlıkların durumunu sorgulayan insan, var olanları açarken tam olmayanlar da kendini gösterir. Sanat eserindeki tam olmayanı olmayan parçasından yakalayan insan, gerçekliği olanca açıklığı ile onun yokluğunda yakalar.

"Sanat kamusal niteliğini yeni bir mitoloji biçiminde yeniden kazanacaktır; bu, artık felsefenin yalnızca aleti değil, amacı ve geleceği olacaktır" (Küçük, 1994: 137). Yaşadığımız dünya tek biçimsel bir dünya olmayıp birçok olanağı ve olasılığı barındıran yeni bir dünyadır. Tek bir dünya üzerinde yaşayıp birçok kişisel yaşama aktarılan yeni dünyalar olduğu gibi. "Şu andaki biçimi bakımından bu dünya mümkün olan tek dünya değildir. Bu nedenle doğanın önüne yerleştirdiği bitmiş biçimleri irdeleyici gözlerle inceler" (Klee, 2020: 43). Doğadaki görünümler sanatçının asıl varmak isteği sonuç değil, sanatçının evrensel problemdeki fenomenolojik analizidir. "Doğaya bakarak çalışmak ezberden çalışmak gibidir: sanatçı ancak baktıktan sonra aklında kalana biçim verebilir" (Lynton, 1991: 197). Sonuç olarak sanat yapıtındaki tamamlanmamışlık/eksiklik hiçlik değil ancak bir boşluğa karşılık gelmektedir. Boşluğu yorumlamak konstrüktivistlerin uzun yıllarını almıştır.

"Sanatçı nihai biçimlerin kendilerinden çok biçimlendirmeyi yapan güçlere değer yükler" (Klee, 2020: 43). Paul Klee göre; "Sanatçının işlevi görüneni yeniden üretmek değildir; sanat görünür kılar" (Lynton, 1991: 227). Ancak dış dünyanın sanat yolu ile yeniden sunulması onu gördüğümüz gerçeklikten ayırarak sanat nesnesine dönüştürür. Bu bağlamda sanatçının dış dünyayı nasıl yorumladığı ve hangi ilişkisellik ile değerlendirdiği söz konusudur. Sanat yapıtında yarım bırakılmış ilgisi görünen ve görünmeyen birçok etki ve bağlamı ile sanatın insanı ve dünyayı tamamlamasına karşılık gelen paradoksal bir durum yaratmaktadır. Sanat nesnesi dediğimiz ürün, dün olduğu gibi bugün ve gelecekte de aynı olgu ile ancak farklı anlam ve bağlamda kendi sınırlarını yeniden belirleyecektir. "Ne kadar çok nesne olursa o kadar çok özne gerekir. Ne kadar çok

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

öznellik olursa o kadar çok nesnellik gerekir. Hem farklılıklara hem de benzerliklere saygı gösterilmesine izin veren budur" (Latour, 2020: 135). Sanat yalnızca konular değil aynı zamanda eğilimler, koşullar ve kaygılar meselesidir. Sonsuz bir değişim ve dönüşümün göstergesi olan sisteme karşılık gelir. Geleneksel olmayan göstergeler beklenen göstergeleri özellikle farklı bağlamda bir araya getirerek yeni bir deneyimleme alanı yaratırlar. "Harici göstergelerle yaratılan farklı beklentileri kasten karıştıran sanatçılar vardır. Bu birçok şekilde yapılabilir. İlk olarak sıradan, gündelik yaşamda kullanılan nesneler galerilerde sergilenebilir. Bu, Carl Andre ve Marcel Duchamp gibi sanatçılar tarafından uygulanan taktiktir. Andre 1976 yılında Tate galerisinde, yüz yirmi adet yangın tuğlasını, Equivalent VIII adlı bir heykel olarak sergilenmesiyle ün kazandı. Duchamp ise, ondan altmış yıl önce, bir pisuarı New York'ta Çeşme adı altında sergileyerek benzer bir şöhrete ulaşmıştı. İkinci yol ise geleneksel olarak 'sanatsal' kabul edilen nesnelerin ya da çalışmaların, sanat galerisi olmayan yerlerde sergilenmesidir. Genellikle kar, buz, çim ya da diğer doğal malzemeleri kullanarak yaptığı çalışmaları, ormanlar ya da açık arazilerde sergileyen Andy Goldsworthy ya da Richard Long'un çalışmaları, bu tür bir stratejiye örnek verilebilirler. Bu durumda 'sanat galerisi'ni gösteren harici göstergeler olmasa da yapılanlar 'sanat' tanımını davet ederler. Üçüncü olarak sanatçı hem sergileme alanına hem de bu harici göstergeleri kullanarak, geleneksel olarak sanat kabul edilen nesne ya da gösterilere meydan okur. Fütüristler ve Konstrüktivistler 20. Yüzyılın başındaki çalışmaları gibi, 1960 ve 1970'lerin performans (gösteri) sanatı da buna örnek gösterilebilir" (Barnard, 2010: 179).

Var olan var olmayanı belirlerken, var olmayan da var olanı belirleyerek bir karşılaşmaya neden olacaktır. Karşılaşmak ise birbirini tamamlamak anlamına gelir ve sanatçıların yapıtlarını gerçekleştirmesindeki düşüncenin izleğini oluşturmaktadır. Olanla olmayanın birbirini tamamlamasına ya da birbirini ortaya çıkarmasına izin vermektir. Tamamlanmamışlık olanın ve olmayanın birlikteliğini belirlerken birbirinin düşünce üretmesine ve toplumsal bağlanma olarak sanat yapıtına dönüşümüne izin vermektedir. Heidegger'e göre; "Karşılaşmak, onunla uygun gelmek, denk düşmek anlamına gelir. Bir şeyle karşılaşmak, onun varlığına uygun gelmek ve denk düşmektir; yani karşımızdaki şeyi olmaya bırakmak ve onun kendiliğiyle karşılaşmak demektir" (Gür, 2020: 59).

Kant sonlu Anlama yetimiz tarafından kısıtlanmış biz insanların evrenin bütünlüğünü asla bilemeyeceğimizi iddia ettiğinde, bu sonsuz görevi bir başka, sonsuz Anlama yetisinin başarabileceği bir görev olarak kavramaya devam eder (Zizek, 2016: 284). Buna göre bilinmeyen bilinmeyendir. Ancak olmayanı anlayabilmek, olmayanın kendisi olmak, olmayanın kendisinin olanla ilişkiselliğini kurabilmek, üretim biçimleriyle sanata dönüştürebilmektir. "Doğa bize mükemmelliğin yolunun kusurdan geçtiğini gösterir. Çünkü hayat bitmek bilmeyen bir döngüdür, henüz hiçbir şey tamamlanmamıştır" (Perker, 2022: 26).

3. SANAT YAPITINDA TAMAMLANMAMIŞLIK/EKSİKLİK OLGUSUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ: Farklı dönem ve yaşam koşullarının getirdiği sanat nesnesindeki yarım bırakılmışlık ya da tamamlanmamışlık olgusu sosyal, kültürel, felsefi, politik ve diğer olasılıkları ile ortaya konan unsurlardır. Sanatta biçimin ya da biçimsel dizgenin kendi içindeki tutarlılığı onun sorgulanmaya açık olduğunun bir sonucudur. Yapıtın tamamlanmamışlığı onun tutarsızlığını değil sorgulanmaya açık biçimsel hesabının tutarlılığının açık kanıtıdır. "Biçimsel hesabın içinde temsil edilemeyen çıkarım kuralları kullanılmadığı sürece üst matematiksel önermelerin ortaya konamayacağı, öyle ki, bu tür önermelerin kanıtlanmasında kullanılması gereken kuralların kendi tutarlılığının en az biçimsel hesabın kendisinin tutarlılığı kadar sorgulanmaya açık olduğu sonucu çıkmaktadır. Gödel bu büyük sonuçları olağanüstü dahice bir eşleme (haritalama) biçimi kullanarak ortaya koymaktadır (Nagel & Newman, 2020: 85).

Sanattaki yaratım sürecinin tamamlanmamışlığı da geçmişten günümüze ve yarına uzanan sonsuz bir döngüyü işaret eder. Dış dünya dediğimiz olgu içinde nesneler rastgele yerleştirilirken sanatçı onları yeni bir anlam ve bağlam içinde değerlendirerek düzenler ve kurgular. Onları olduğu gibi değil sanat dediğimiz olgu içinde yeniden yaratır. "Nesneler kavramlarla, kendi dışlarında olan yapılarla ilişkilendirilirler" (Barnard, 2010: 67). Biçimsel olarak sanat nesnesindeki tamamlanmamışlık olgusu duyunun tamamlanmamışlığından öte kavramsal bağlamı ile de kendisini yeniden üretir. Bu üretimi ile sanat yapıtı zamana, mekâna ve bağlama

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

göre değişkenlik gösterebildiği gibi sanatın açık sistem yapısının yanı sıra sanat nesnesi olması özelinde kendi kapalı yapısını da yaratmaktadır.

"Ben" dediğim olgu aynı zamanda benim dışımda olan öteki kavramını da içerir ve bir bağlam olarak sanat içinde ben ve ötekini içeren bir yapıya ya da bir sisteme dönüşür. Ben dediğim olgu çevremdeki "öteki" ile bir bütün oluştururken dünyayı anlamak ve algılayabilmek için benim dışında olan "ötedeki" dünyayı tanımlayabilmek için onu yeni imgelerle ilişkilendirir. Ya da onu bildiğimiz tam ve bütün bir biçimle değil sanatçının ifade ettiği tamamlanmamış biçim ile kavrarız. Bu bağlamda günlük bilgi ve görünümleri ile değil sanatçının gördüğü ve hissettiği ifade yüklü tamamlanmamış imgeler orada olmaları ile vardırlar. Rollo May'a göre; "Bitmemişlik niteliğinin hep kalacağını, bunun bizzat yaratıcı sürecin bir parçası olduğunu anladım" (May, 1994: 34).

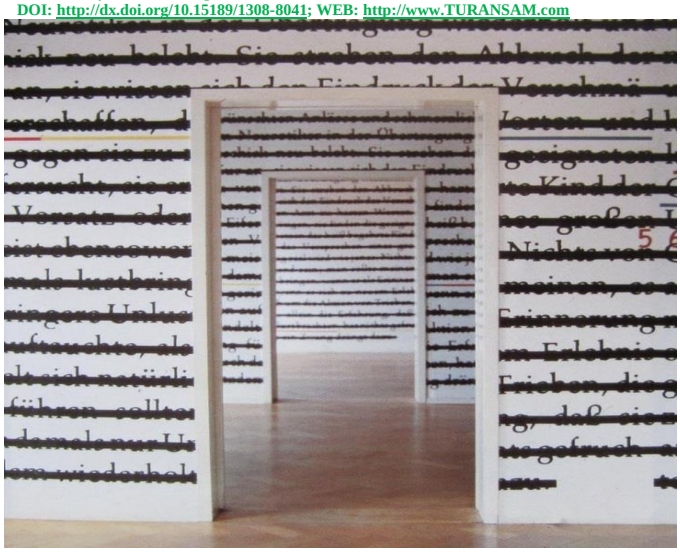
Sanatçının eserindeki tamamlanmamışlık/eksiklik olgusu sanatçının onu böyle yapmasının gerekliliğine işaret eden durum açıklanabilir. "Bizler de ülkeleri, figürleri, görünümleri ressamlar gibi, cisimleri heykelciler gibi sezgilediğimizi sanırız. Oysa ressam ve heykelci o imgeleri boyamasını ve yontmasını bilir. Ama biz aynı imgeleri ifade edilmemiş olarak içimizde yaşarız" (Cömert, 2007: 51). Sanatçı sanat yapıtını yaratırken imgeleri görünen ya da bizim gördüğümüz şekliyle değil onu ifadeye dönüştürerek kavramsallaştırır. "Düşünmek aynı zamanda konuşmaktır ve kavramını ifade etmeyen ve ifade etmesini bilmeyen kimse, o kavrama sahip de değildir; olsa olsa sahip olduğunu sanıyor veya umut ediyordur" (Cömert, 2007: 50). Kavramı ifade edebilmek ya da duyarlılığımız ile dış dünya arasında aracı olacak imgeyi yaratabilmek için sezgilerimize güveniriz. "Tüm boşluklar imgelemimiz tarafından kendiliğinden doldurulur" (May, 1994: 134).

Kuram ve bağlam ekseninde "tamamlanmamışlık" kavramı kesin ve net olmayan ama tamdeyim olarak yerini alır. Ünlü filozof Kurt Gödel'in de ifade ettiği gibi içinde yaşadığımız postmodern belirsizliğin bir parçasıdır. "Kendi biçimsel düşünce sistemlerimizin bile kaçınılmaz olan tamamlanmamışlığı, herhangi bir sistemin dayandığı sabit bir temelin olmadığını gösterir. Tüm doğrular, hatta düzeltme olasılığına karşı dirençli olup çok kesin görünenler bile aslında sonradan oluşturulur. Gerçekte nesnel olarak doğru kavramı, sosyal olarak inşa edilmiş bir mittir. Bilen zihinlerimiz gerçeğin içine gömülü değildir. Tersine tüm gerçeklik fikri, örgütsel etki biçimlerinin habersiz hizmetkarları olan zihinlerimizin içine gömülüdür" (Goldstein, 2018: 19-20). Bu bağlamda tamamlanmamışlık olgusu kendi anlam ve bağlamı ile yeniden üretilerek kendi tamamlanmamışlığını tamamlayarak belirsizlikten uzaklaşır.

Sanat nesnesindeki tamamlanmamışlığın temsiliyeti sistem teorisi bağlamında Kurt Gödel'in tamamlanmamışlık kuramı ile ilişkilendirilebilir. Gödel'in ifade ettiği gibi "Anlamların kendisi de dahil, bir şeyin başka bir şeye dönüştüğü garip bir evrene girme hissi bu" (Goldstein, 2018: 149).

Sanat yapıtındaki tamamlanmamışlık/eksiklik olgusu tamamlanmış taslak olarak değerlendirilerek sanatın yeni bir deneyimleme ve algılanmasına yönelik biçimsel alanlarının dışına taşarak zihnimizde olan ya da olamayacak olan "bütün" kavramının bilinçli olarak yok edilmesi üzerine oturtulabilir. Bu bağlamda "bütün" kavramının ilişkiselliği ile "yarım" kavramını da getirerek her ikisini içeren tamamlanmamışlık olgusuna evrilir. Bu durum sanatçı ve toplum bağlamında değerlendirildiğinde etik bir güvensizliğin yapıbozumu ya da yapısökümün sonucudur. "Derrida ve Foucault'un metinlerindeki tutumları ya da yapısökümü tarihi, ilişkiler ağının kaypak farklılık oyununun kanıtıdır ve bu kendini sürekli ortaya koyan ama bir o kadar da gizleyen bir başınalığı talep etmektedir. Bir başka deyişle bu, bozuk bir bütünlüğün içinde yer alan ya da kısmen var olmaya çalışan şeylerden ibarettir" (Şahiner, 2015: 60).

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Resim 1: Joseph Kosuth, "Sıfır ve Değil", Yerleştirme (detay), Castelli Gallery, 1985-1986.

GörselKaynakça:
https://www.google.com/search?q=JOSEPH+KOSUTH+%27zero+and+not%27+&tbm=isch&ved=2ahUKEwjb6tGBrqv9AhX6Q6QEHbIYDqMQ2-cCegQIABAA&oq=JOSEPH+KOSUTH+%27zero+and+not%27+&gs_lcp=CgNpbWcQAzoECAAQHlCJB1jSzgFglNIBaApwAHgEgAGKFIgBrFaSARMyLjMuMy4xLjEuMC4zLjIuMS4xmAEAoAEBqgELZ3dzLXdpei1pbWfAAQE&sclient=img&ei=xDX3Y9v4OfqHkdUPsrG4mAo&bih=657&biw=1366&rlz=1C1GCEU_trTR1034TR1034#imgrc=-xhZZuslgv3KpM&imgdii=hy5Af5dWsszjyM (Erişim Tarihi: 23.12.2022).

Dilsel göstergeler olan sözcükler sanatta yapısökümcü düşünce ile kısmen silme edimini kapsayarak Joseph Kosuth'un "Sıfır ve Değil" yerleştirmesinde uyguladığı gibi, Freud'un teorilerinden metinler alarak mekânın duvarlarına yaymak sureti ile üzerlerine müdahale ederek onların okunmasını zorlaştırır. Ancak yapıt yok olmaz ve aksine kendisini belli eden bir metne dönüşür. Joseph Kosuth şöyle ifade etmektedir; "Dilin üzerini örtmek, onun yokluğunu görünür kılarak varlığının önemini vurgulamaktadır" (Şahiner, 2015: 66). Onun teorilerini dizginleyebilirsiniz ancak yok edemezsiniz ve sonuç olarak ifadeler daha da güçlenerek karşılık bulmaktadır. Derrida'ya göre; "Kesinlikle yerleşik olmayan ve olamayacak olan bu ikilem, yüksek olanın barındırdığı 'alçak'lığın ve önceki anlayışların taşıdığı 'kavram'ın bundan böyle mümkün olamayacağı 'yeni bir kavram'ın işaret edilmesini zorunlu kılan bir 'boşluk' ve 'tersinelik' durumudur" (Şahiner, 2015: 60).

Düşünmek ve kavram yaratmak ifade etmenin en güçlü yanıdır. Sanatın en güçlü yanı da kavramlardır. "Düşünmek, aynı zamanda konuşmaktır ve kavramını ifade etmeyen ve ifade etmesini bilmeyen kimse, o kavrama sahip de değildir" (Cömert, 2007: 50). Kavram sanatçının yapıtının içinde yer alan ve onu biçimlendiren ya da o biçimin ortaya çıkmasını sağlayan düşüncedir. Ortaya çıkan form düşüncenin nesnelleşmesidir. "Dilin kolayca yapmadığı şeyi -duyusal ve duygusal yaşantının doğasını ve yapısını sunmayı- sanat eserlerinin gerçekleştirmesidir. Sanat eserleri ifadeci formlardır ve ifade ettikleri şey insan duygusunun doğasıdır" (Langer, 2012: 12). İnsan sanat yolu ile düşünür ve kavramlar üretir. Aslında sanat bir üsluplar tarihi değil insan ve yaşam arasındaki diyaloğun düşünsel boyutu olarak görmek gerekir. Bununla ilgili olarak Nikolaus Pevsner sanatı şöyle ifade emektedir; "Bir sanat tarihinin üslupta değişimlerle değil, sanatçı ve çevresi arasında ilişkilerdeki değişimlerle düşünülmesi gerektiğini şimdi anlıyorum" (Heinich, 2017: 39). Sanatı bu zenginlik ve kavramsallığı ile yeni öneri ve önermeleri bağlamında kendini bir sistem teorisi içinde ifade edilebileceği sonucuna ulaşılabilir. "Sanatı hem bir ürün hem de insan kavrayışının bir aracı olarak görmek onun kültürel önemi meselesine" (Langer, 2012; 58) götürerek yeni yaklaşımıyla kurgulanan biçimsel dizgelerin bağlamı ile inşa edilebileceği fikrine götürür. Tüm öteki ilişkileri anımsadıkça ve şimdiki bildiklerimizi düşüncemizde tümünü taradıkça sanat nesnesindeki yarım bırakılmış ilgisini

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

bütündeki aynı zamanda tek bir sezgide görebiliriz. "Gündelik olarak sezgilediğimiz dünya çok az bir şeydir ve küçük küçük ifadelerle dile gelir. Bu ifadeler, ancak kimi özel anlarda, giderek artan ruhsal yoğunlaşmayla büyüyüp boyutlanır" (Cömert, 2007: 51).

İtalyan Rönesans Dönemi'nin sanatçısı Michelangelo'nun heykellerinde görebildiğimiz bilinçli tamamlanmamışlık/eksiklik imgesi bildiğimiz dar ve biçimsel alanın dışına çıkan bir taşma, açığa çıkma ya da bilinen gerçekliğin dışına çıkma olgusu olarak değerlendirilebilir. "Şeylerin bilgisi söz konusu olduğunda, yalnızca iki nokta irdelenmelidir. Bilen biz ve bilinecek şeylerin kendileri" (Descartes, 2013: 118) söz konusudur. Bu bağlamda Michelangelo'nun yapıtındaki beden ile olması gereken beden arasındaki bilmeye yönelik yetiler, alımlamalar, bedenin ne olduğu, hangi biçimi aldığı ve tüm diğer öteki ilişkileri anımsamamıza ya da bildiklerimizi belleğimizden çıkarsamamamıza neden olacaktır. "Anlığın, imgelemin, duyunun ve belleğin tüm yardımını kullanmalıyız. Çünkü böylelikledir ki ilkin yalın önermelerin seçik bir sezgisini elde edebilir, sonra bilinmeyeni onun bulunmasını sağlayacak olan bilinen ile doğru olarak karşılayabilir ve son olarak birbiri ile insan çabasının hiçbir parçası atlanmadan karşılaştırılması gerekenleri bulabiliriz" (Descartes, 2013: 118). Sonuç olarak bildiklerimiz ve bilmediklerimizi düşüncemizde tarayarak yeni bir kavrama ve kavramsallaştırma olgusu ile karşılaşırız. "Özellikle dikkate değer görünen şey kendimde belli şeylerin sayısız tasarımını keşfetmemdir ki, bunlar, belki de benim dışımda hiçbir yerde var olmasalar bile birer hiç olarak görülemezler" (Descardes, 2013: 232). Sanat yapıtındaki tamamlanmamışlık toplumsal bir bağlanmalıdır. İçinden çıktığı toplumun bağlam ve ilişkilerinini yansıtan bir bağlanmadır. Toplumsal bağlanma olarak sanat yapıtındaki tamamlanmamışlık etik bir güvensizliğin yapı bozumunu içerir. "Bireyin varlığında (bedenen ve ruhen) onu ilk haline geri getirerek dünyevi sınırlarından, ölümün ve zamanın yasasından kurtaran ve onu bugünden itibaren sonu olmayan yaşama eriştiren bir 'devrim' gerçekleştirir" (Foucault, 2022: 174).

Gödel'in tamamlanmamışlık kuramı sanatta geçen ve bugün de önemli bir yere sahip olan dekonstrüktif düşünce ile de ilişkilendirilendirilebilir. Tamamlanmamışlık olgusu kuram ve bağlam ekseninde kesin ve net olmayan ama tamdeyim olarak yerini alır. Ünlü filozof Kurt Gödel'in de ifade ettiği gibi içinde yaşadığımız postmodern belirsizliğin bir parçası olarak kabul edilebilir. "Kendi biçimsel düşünce sistemlerimizin bile kaçınılmaz olan tamamlanmamışlığı, herhangi bir sistemin dayandığı sabit bir temelin olmadığını gösterir. Tüm doğrular, hatta düzeltme olasılığına karşı dirençli olup çok kesin görünenler bile aslında sonradan oluşturulur. Gerçekte nesnel olarak doğru kavramı, sosyal olarak inşa edilmiş bir mittir. Bilen zihinlerimiz gerçeğin içine gömülü değildir. Tersine tüm gerçeklik fikri, örgütsel etki biçimlerinin habersiz hizmetkarları olan zihinlerimizin içine gömülüdür" (Goldstein, 2018: 19-20). Tamamlanmamışlık olgusu kendi anlam ve bağlamında yeniden üretilerek kendi tamamlanmamışlığını yaratarak belirsizlikten uzaklaşır. Görünümleri olduğu gibi vermek düşüncenin yoksullaşması ve yok olması anlamına gelebilir. Anlam yaratmak ve kavram üretmek yaşadığımız dünyaya yeni bir boyut kazandırarak onu daha çok şey olarak görmemiz anlamına gelmektedir.

Resim 2: Michelangelo, "The Rondanini Pieta", 1556-1564, Milan.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Görsel Kaynakça: https://www.google.com/search?q=the+rondanini+pieta (Erişim Tarihi: 15.12.2022)

"Michelangelo neredeyse bütün heykellerinin şaşırtıcı bir tür tamamlanmamışlık içinde bırakarak, gerçek formu vermekten daha çok, onu ima ederek yapar. Bu tamamlanmamışlık Michelangelo için heykeldeki rengin karşılığıdır; bu onun saf formu ruhsallaştırma, sert gerçekliğini rahatlatma ve ona bir soluk, nabız, canlılık etkisi verme biçimidir" (Langer, 2012: 82-83). Sanatçı sanatsal deneyimi ile sanat hakkında düşünmemiz ve yeni düşünce yaratmamız konusunda toplumsal bir üretim yapar. "Üretim kavramlarını vurgulayan bir başka sanat anlatımı, Janet Wollf tarafından 1981 yılında basılmış olan The Social Production of Art (Sanatın Toplumsal Üretimi) adlı kitabında önerilmiştir. Bu çalışmada ve 1992'de basılan ikinci basımının sonsözünde Wollf, sanatın toplumsal bir ürün olduğunu iddia eder" (Barnard, 2010: 72).

Sanat yapıtının tamamlanmamışlığı onu insan ve sanat yapıtı arasındaki etkileşimli yapıya götürür. Tamamlanmış ya da bilenen biçimin dışına çıkmak sanatçının beklentileri yapıbozuma uğratarak onu yeniden bir araya getirmesi çerçeveyi kırarak sanat yapıtının dışarıya taşması ya da dışarıdakilerin içeriye davet edilmesi gibi sürekliliği sağlayan bir iletişimdir. Beklenebilecek deneyim ya da olanağın dışına çıkmak ayırt edici bir durumun farkındalığıdır. Bu farkındalık ise toplumsal değer yargılarının ve inançların ya da durumların yeniden üretilerek eleştirisel bir bakış açısıyla tamamlanmamışlığın bir seçenek olarak orada yer almasıdır. Aristoles'e göre; "En zor yaratılar, hayal gücünü gerçek dünyanın olgularından, yaşamın somut sürecinden ayırmamak koşuluyla ortaya konabilen yaratılardır" (Bozkurt, 2013: 131).

Resim 3: Michelangelo, "The Bearded Giant", 1530-1533, Florence, Accademia.
Görsel Kaynakça: https://www.google.com/search?q=michelandelo%2C+The+Bearded+Giant&rlz (Erişim Tarihi: 02.11.2022)

Alberto Giacometti heykellerinde yarattığı imgeler ile dış dünyanın görünümlerini ayrı tutar. Onlar tam bir insan bedeni olmayıp tamamlanmamış ince bedenleri çıplak görünüşün belli temsil biçimlerinin sınırları ile hareket etmek yerine onlara aktardığı daha yüksek bir içerik ve biçimle yaklaşır. Amaç insan bedenini temsil etmek değil insan felsefesinin temsiliyetidir. "Giacometti de heykellerini gerçek saydığımız dünyanın bir yansıması olarak görmez" (Lynton, 1991: 197). Onlar hem buraya hem de oraya aittirler. Freud'un varoluş felsefesinden yola çıkan sanatçı felsefeyi insanlığın meselesi olarak görür. Heykelleri yalnızlık ve yabancılaşma kavramlarını içerirken çoklu bakış açısını gerektirir. Başkalığın görüntüsü olan imgeler/görüntüler bütün olan ile parçalar arasındaki sürekli diyaloğun sonucudur. Olanın olmayanı ya da olmayanın olanı duyumsatma gücünün birbirini bekleyişleri ve o bekleyişleri dolduracak şeyler arasındaki

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

ilişkilerdir. Formlarındaki tamamlanmamışlık ilgisi gelmesi gerekenin yerine gelmesidir. Onun insan bedenleri görünen ve görünmeyenin bölüşümleri ile olanaklıya açılımlarıdır.

Resim 4: Alberto Giacometti, Yürüyen Üç Adam (Küçük Meydan), 1948.
Görsel Kaynakça: https://kentstratejileri.com/2018/12/09/bir-yaya-olarak-alberto-giacometti/
(Erişim Tarihi: 01.12.2022)

Umberto Eco'ya göre sanat; "İdeal'den gerçekliğe, gerçeklikten soyutluğa ve soyutluktan olanaklıya ilerleyişin gidişini izlemek ister" (Eco, 1992). Buna ek olarak sanatın olanaklıdan olasılığa geçişin bir göstergesi olarak görülebilir. Buradaki olasılık kavramı da çoğalma kavramını getirir. Örneğin "Joseph Kosuth'un 'Bir ve Üç Sandalye' (1965) adlı ünlü yapıtında olduğu gibi farklı olasılıkları gösteren yapıtta; nesne, imge ve tanımı arasındaki ilişkinin ne kadar yanıltıcı olduğunu göstermektedir" (Francalanci, 2006: 97). Çünkü sanat yapıtındaki bilinçli eksiklik ya da dekonstrüktif yapılar birçok olasılığı ya da olmayanları da yapıtın içine dahil edilmesidir. Örneğin Sol LeWitt'in 'Eksik Açık Küpler' ya da 'Tamamlanmamış Açık Küplerin Versiyonları' isimli yapıtlarında tamamlanmamışlık izlenimini vermektedir. Ancak bunların tamamlanmışlığı/eksikliği bildiklerimizin dışına çıkarak var olabilecek olasılıkların neler olabileceğinin önerilmesidir. Yapıttaki tamamlanmamışlık tam tersine çoğalmayı ya da çoğaltmayı işaret etmektedir. Eksiklik gibi görünen şey yapıtın tamamlanmamışlığının tutarsızlığını değil sorgulamaya açık tutarlılığının kendisidir. Olmayanın orada olmayışı, kendisinin orada olduğunun sonucunu getirir. "Bir şey değişmiş, bir şey yokmuş denir. İşte yokluk, kendisi olarak oradadır" (Gür, 2020: 32). Sanat nesnesindeki tamamlanmamışlık bizi bütüne götürürken aynı zamanda görünen ve görünmeyen ile de karşılaştırır. Bu sanat nesnesinin uzamına girerek sanatın belli bir içerik ve biçime bağlı her türlü sabit sınırlamayı aşarak insanın kendine geri dönüşüdür. Sanat yapıtındaki tamamlanmamışlık ya da eksiklik dışarıya taşma ve akış olarak nitelendirilebilir. "Bir başka deyişle görünüm (fenomenal 'şeffaf' gerçekliğin görünümü) ile gerçeklik arasındaki fark algılama sürecinin kendisine aktarılır" (Zizek, 2016: 723).

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Resim 5: Sol Lewitt, Eksik Açık Küpler 6/1, 9/4, 8/19, 8/22, !0/1, 1974
Görsel Kaynakça: https://herbertfoundation.org/en/collection/sol-lewitt (Erişim Tarihi: 20.12.2022)

Antony Gormley'in figürlerindeki tamamlanmamışlık ilgisi insan bedenini mekân ile bir araya getirmesidir. Mekânın her yerinde olabilen figür yalın, sakin ve durağandır. Gormley heykeli ve mekânı kendi bedeni üzerinden araştırarak kurgular ve figürlerini mekân ile diyaloğa girmesini ister. Sanatçının yapıtlarındaki tamamlanmamışlığa karşın onlar birer hikâye anlatarak tamamlanır gibidirler. Gormley Budizm'den etkilenen bir sanatçıdır ve yapıtlarında Budizm'in dinginlik ve farkındalık gibi kavramlarını yapıtlarında görülebilir kılar. Sanatçının heykellerindeki tamamlanmamışlık izlenimi, onun aslında kendi vücudundan yola çıkarak gerçekleştirdiği yansıması olarak zihnimizde tamamlanarak kendi sürekliliğini yaratırlar. Onun heykelleri insanın mekanla, toplumla, doğa ve çevre ile kurduğu etkileşimi temsil eder. "İnsanlar ilk başta, var olmayan nesneler hakkında başkalarını bilgilendirmek için, sırtlarında tüm nesnelerin küçük kopyalarını taşırdı, ta ki biri çıkıp da zekâ dolu bir fikirle modellerin yerine nesneleri işaret eden kelimeleri koymayı önerinceye dek" (Zizek, 2016: 374).

Heykel sanatında tamamlanmamışlık/eksiklik olgusu beraberinde olmayış ya da yokluk kavramını da getirerek var olanın olmasını, olmayanın bütünün ortasında olduğunu ve olmayanın olanları yokladığını çıkarsayabiliriz. Heidegger'in ifadesi ile "varlık ile yokluk birbirine ait demektir" (Gür, 2020: 32).

Resim 6: Antony Gormley, Kayışlar, Beyaz Küp, West Palm Beach, ABD, Float II. 2019. 4 mm Corten çelik. 57x159.2x46 cm ve Çalışma, 2018, 4 mm Corten Alminana.
Görsel Kaynakça: https://www.antonygormley.com/works/exhibitions/strapworks (Erişim Tarihi: 08.01.2023)

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Antony Gormley Budizm'den etkilen bir sanatçıdır ve Budizm'in önemli kavramları olan özdenetim, sezgi, sorgulama, yalınlık, yaşam gücü, iç görü, doğaya saygı ve farkındalık gibi kavramları yapıtlarında gündeme taşımaktadır. Günümüz insanını ve düşünce yapısını, yaşamını ve yaşam pratiklerini sorgulayan sanatçı görünen bedenlerin çıplak görüntüsünü değil metaforik görüntüsünü tercih eder. Sanatçı için görünen gerçeklik değil onu düşünce ile bir araya getiren gerçeklik ilgilendirir. Heykellerinde çıplak gözle görülen görüngüdeki eleştirisel yapı, tamamlanmamış figürlerinde farklı nokta ve virgüller kullanarak vurguyu insan bedeninin çerçevelenmiş geometrik boşluklarında, toplumsal görüntü ya da imgeler dağarının formlarını yer değişimine uğratır. "Marshall McLuhan insanın uzantısı olan teknolojilerin insan ilişkilerini etkilediğine vurgu yapmaktadır" (Rigel, Batuş, Yüceduğan ve Çoban, 2005: 19).

"İnsanı durum ile post-human değişim arasında bulunan güncel eşiğin sınırına, bugün, bizim geçişimizi bekleyerek, et heykel ile silisyum heykel, fiziksel vücut ile teknolojik vücut yerleştirilmiştir. Stelare, onu vücut, teknoloji ve bilgi arasındaki yeni devrimci bir ilişki kavramına dahil ederek tam olarak bu çağcıl bilinci belgeler. Yozlaşan biyolojik dönemimizde, sanki bu, bizim genetik uygunsuzluğumuzu karşılayacakmışız gibi bilgiye hoşgörülü yaklaşırız. Bilgi köhnemiş vücudumuzu destekleyen protezdir" (Francalanci, 2006: 146). Bilim ve teknolojideki ilerlemeler insanı ve dünyayı kirletip zarar verdikçe elde edilen bilgi ise insanı ve yaşamı tekrar içine almaya dönük bir trajedidir. Postmodern çağın getirdiği gerçekliğin her yana yayılan beton binaları, yolları, yapaylaşan yaşamları, kitle iletişim araçları ve sanal gerçekliğin bizi bombardıman eden durumu söz konusudur. Bu durumu etik bir güvensizliğin yapıbozumu olarak değerlendirebiliriz. Karl Marx ve Martin Heidegger varlık ve zamanda yabancılaşma kavramını varoluşsal ontolojik anlamda ele almaktadırlar. Marx yabancılaşmayı sosyo-politik anlamıyla değerlendirir ve bireyin sosyal varoluşunun belirli yönlerinden uzaklaşmasıyla oluşan durumu değerlendirir. Aynı zamanda ekonomi-politik anlamda yabancılaşmayı kapitalizmin etkisiyle insanın kendi türünü bozuk bir şekilde nesneleştirmesi olarak görmektedir. İnsanın topluma ve türüne yabancılaşması gündelik yaşamda insan özgürlüğünün baskılayıcı bir sistem olarak karşımıza çıkmasıdır. Heidegger, baskıyı insanın kişiliğini ve özgürlüğünü kaybederek kitle topluma dönüşümünü vurgulayarak şöyle ifade etmektedir; "Heidegger, 'onlar'ın gündelik yaşamda insan özgürlüğünü baskılayıcı bir sistem oluşturduklarını, her türlü kararın ve yargının onlar tarafından bilinçsizce verildiğini ve Dasein'in (insan) onların hakimiyetini güçlendirdiğini belirtmektedir (Keskin, 2014: 175).

Gormley'in heykellerinde kendi bedenini kullanıyor olması günümüz insanının görme ve anlama, iç ve dış, algılama ve anlamlandırma gibi gerçeğin sınırının ötesine geçmek isteyen bir görüşün betimlenen karşılaşmasıdır. "Nicholas Negroponte'nin çok ünlü ve kışkırtıcı kitabı Essere Digitali (Dijital Olmak), bizim bu postbiyolojik ya da Jeffrey Deitch'in kendi sergi manifestosu için benimsediği şanslı deyişe göre, Post Human durumumuzun özelliklerini yeterince belgeler. Stelarc'ın savunduğu gibi, tek başına biyolojik vücut çağcıl değişimin karmaşıklığını betimlemede, yani insanı kendi yapay yolculuğunda, evrimsel boyut ile yıkıcı boyut arasındaki kapıyı geçişinde izlemede yetersiz kalır" (Francalanci, 2012: 146). İnsan bedeni bedenlenmiş düşüncelerin sonucu olarak eyleme dönüşür ve gerçeğin ötesinde yeni mekanlara açılır. Bu durum Foucault'nun heterotopya mekân kavramına karşılık gelmektedir. "Sanatın ve siyasetin kurguları böylelikle ütopyadan ziyade birer heterotopyadır (Ranciere, 2008: 184).

Post-modern çağ, insanı ve yaşamı sürekli bombardımana tutan ve gözümü alan bir ışık topuna dönüştürerek geceyi ve gündüzü unutturmaktadır. Postmodernizm, modernizmin getirdiği kavram ve düşünce sistemlerini tahrif ederek yeniden oluşturmaktadır. Ancak yıkmak bir bakıma kurmaktır.

SONUÇ

Yaşadığımız dünya tek ve bütün bir dünya olmayıp birçok yapıyı içinde barındıran ilişkiselliği ile karşılık bulur. Bu bağlamda sanatın toplumsal görüntü ve imgeleri çıplak görüntünün bile çok daha fazlasını içerdiğinin bir kanıtıdır. Bu da sanat dediğimiz olgunun kapsayıcılığı ve araçsallığı ile kavranarak anlamlandırılabilir. Sanatçı görünen cisimleri ve dünyayı sezgileyerek ve yorumlayarak ifade eder. Dış dünyada görünenler ifade edilmemiş ve yorumlanmamıştır ancak sanatçı kendi gördüğü ve hissettiği şeyi

yorumlar ve kavramsallaştırır. Görünenin ötesine geçerek arkasındakini yeni bir bağlam ve içerikle yeniden tanımlar. Hegel'e göre de sanat bir aynanın yansıması gibi insanın kendisini ve kendi benliğini tanıyarak tamamlanmasıdır.

Yapıttaki tamamlanmamışlık eksiklik değil bilinçli olarak sanatçının sanat yapıtını yapıbozuma uğratmasıdır. Yaşanan çağın etkilerini içine sığdırdığı ya da çağın tüm rüzgarlarını içine hapsettiği kendi çağını tersine çevirerek sadece kabuğunun kırılmasıdır. Bu bakış ve durum etik bir güvensizliğin yapıbozumu olarak değerlendirilebilir. İnsan bedeni bedenlenmiş düşüncelerin sonucu olarak eyleme dönüşür ve gerçeğin ötesinde yeni mekanlara açılır. Bu durum Foucault'nun heterotopya mekân kavramına karşılık gelmektedir. Sonuç olarak yapıttaki tamamlanmamışlık ilgisi kendisini gösteren ve iletişime geçendir. Olmayanın olanı belirlemesi gibi, toplumsal bağlanma olarak sanat yapıtı insanın ve toplumun kültürel kodları üzerinden sanat, din ve felsefenin birbirini tamamlamasıdır.

Heykel sanatında bir anlatım ve kavram olarak biçimin tamamalanmamışlığı sanatçı tarafından yeni bir sistem ve düzen olarak sanat nesnesine dahil edilmektedir. Nesneler kendi dışında olan yeni yapı ve söylemle sanatçı tarafından bir araya getirilmektedir. Bu düzen ve bağlam ile sanat nesnesinin sosyal, kültürel, felsefi, politik ve diğer olasılıkları ile ortaya konan araçlar olarak sanat olgunun içinde sıradan görüntü ve imgelerin metaforik formlarıdır. Bu bağlamda bildiklerimiz ve bilmediklerimiz üst üste gelirler. Yapıttaki tamamlanmamış biçim de başka önerme, düşünce ve eylemlerin içinde temsil edilerek genişleyebilir ve yeni olasılıklara evrilebilir.

Görünen tamamlanmışlık dışı, dışarının ve dünyevi olanın ya da fiziğin görünürlüğü iken, görünmeyen tamamlanmamışlık görünmeyeni, içeriyi, düşünceyi, özü, tinseli ya da farkındalığın sanatsal bağlamda karşılaşmanın bütünselliğidir. Tamamlanmamışlık ilgisi tikel sanat biçimlerini kırarak onu tek bir bakış açısı ile değil sosyal ve kültürel normların izini sürerek yeniden yapılandırılmasıdır. Sanat yapıtındaki tamamlanmamışlık onun tamamlanmışlığından daha eksik olmadığı gibi, tamamlanmışlığı da tamamlanmamışlığından daha çok şey değildir. Bu bağlamda tamamlanmışlık bir sonuç olmadığı gibi, tamamlanmamışlık da bir eksiklik değil doğaya eklemlenmedir. İnsanı, dünyayı ve kendini tamamlamak için orada olandır. Başka bir şey değildir.

KAYNAKÇA

1. Barnard, M. (2010). Sanat, Tasarım ve Görsel Kültür (Korkmaz, G. Çev.), Ütopya Yayınevi: Ankara.
2. Barrett, T. (2015). Neden Bu Sanat? Çağdaş Sanatta Estetik ve Eleştiri (Ermert, E. Çev.), Hayalperest Yayınevi: İstanbul.
3. Bozkurt, N. (2013). Sanat ve Estetik Kuramları, Sentez Yayıncılık: Ankara.
4. Cömert, B. (2006). Croce'nin Estetiği, De Ki Basım Yayım: Ankara.
5. Deleuze, G. (2021). Spinoza ve İfade Problemi, Norgunk: İstanbul.
6. Descartes, R. (2013). Söylem, Kurallar, Meditasyonlar (Yardımlı, A. Çev.), İdea Yayınevi: İstanbul.
7. Foucault, M. (2022). Cinselliğin Tarihi 4 Tenin İtirafları (Erşen, M. Çev.), Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
8. Francalanci, E. L. (2006). Nesnelerin Estetiği, Dost Kitabevi:Ankara.
9. Goldstein, R. (2018). Gödel'in Tamamlanmamışlık Kuramı (Seçkin, S. Çev.), Alfa Yayınları: İstanbul.
10. Gür, A. (2020). Heidegger'e Yolunuz Düşerse, Sentez Yayıncılık: Bursa.
11. Heinich, N. (2017). Sanat Sosyolojisi (Arnas, T. Çev), Bağlam Yayıncılık: İstanbul.
12. https://herbertfoundation.org/en/collection/sol-lewitt (Erişim Tarihi: 20.12.2022)
13. https://kentstratejileri.com/2018/12/09/bir-yaya-olarak-alberto-giacometti/ (Erişim Tarihi: 01.12.2022).
14. https://www.antonygormley.com/works/exhibitions/strapworks (Erişim Tarihi: 24.02.2023)

15. https://www.google.com/search?q=JOSEPH+KOSUTH+%27zero+and+not%27+&tbm=isch&ved=2ahUKEwjb6tGBrqv9AhX6Q6QEHbIYDqMQ2-cCegQIABAA&oq=JOSEPH+KOSUTH+%27zero+and+not%27+&gs_lcp=CgNpbWcQAzoECAAQHlCJB1jSzgFglNIBaApwAHgEgAGKFIgBrFaSARMyLjMuMy4xLjEuMC4zLjIuMS4xmAEAoAEBqgELZ3dzLXdpei1pbWfAAQE&sclient=img&ei=xDX3Y9v4OfqHkdUPsrG4mAo&bih=657&biw=1366&rlz=1C1GCEU_trTR1034TR1034#imgrc=-xhZZuslgv3KpM&imgdii=hy5Af5dWsszjyM (Erişim Tarihi: 23.12.2022).
16. https://www.google.com/search?q=michelandelo%2C+The+Bearded+Giant&rlz (Erişim Tarihi: 02.11. 2022).
17. https://www.google.com/search?q=the+rondanini+pieta (Erişim Tarihi:15.12.2022).
18. Keskin, E. (2014). "Varlık ve Zamandaki Yabancılaşma Kavramının Marksist Bir Analizi", Cogito, Sayı: 64, Güz 2010, Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.
19. Klee, P. (2020). Modern Sanat Üzerine (Çaydamlı, K. Çev.), Altıkırkbeş Yayın: İstanbul.
20. Küçük, M. (1994). Modernite Versus Postmodernite, Vadi Yayınları: Ankara.
21. Langer, S.K. (2012). Sanat Problemleri, (Korur, A. F. Çev.), Mitos-Boyut Yayınları: İstanbul.
22. Latour, B. (2020). Biz Hiç Modern Olmadık. Norgunk Yayıncılık: İstanbul.
23. Löwith, K. (2021). Hegel'den Nietzsche'ye 19. Yüzyıl Düşüncesinde Devrimsel Kopuş (Ay, R. Çev.), Otonom Yayıncılık: İstanbul.
24. Lynton, N. (1991). Modern Sanatın Öyküsü (Çapan, C., Öziş Ş. Çev.), Remzi Kitabevi Yayınları: İstanbul.
25. Nagel, E., Newman J.R. (2020). Gödel Kanıtlaması (Gözhan, B. Çev.), Alfa Yayınları: İstanbul.
26. Ranciere, J. (2018). Görüntülerin Yazgısı (Kılıç, A. F. Çev.), Versus: İstanbul.
27. Rigel, N., Batuş, G., Yücedoğan, G., ve Barış Çoban (2005) (Haz.). Kadife Karanlık 21.Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar, Su Yayınevi: İstanbul.
28. Şahiner, R. (2015). Çağdaş Sanatta Temsiliyet Krizi Çağdaş Kuramlar ve Güncel Tartışmalar, Ütopya: İstanbul.
29. Zizek, S. (2016). Hiçten Az Hegel ve Diyalektik Metaryalizmin Gölgesi (Ünal, E. Çev), Encore Yayıncılık: İstanbul.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(9)

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ASLAN[46]; Öğr. Gör. Ömer Nabi BAYKAL[47]

ÖZELLEŞTİRMELERİN ÇALIŞMA HAYATINA ETKİSİ[48]

THE EFFECT OF PRIVATIONS ON WORKING LIFE

ÖZ

Günümüz dünyasında yaşanan siyasal, sosyal, ekonomik dönüşüm paradigma değişimini beraberinde getirmektedir. Tüm kurum ve yapılar gibi belki de en fazla devletlerin de bu dönüşümden kendi paylarını aldığı görülmektedir. Kurumlar kurumu olarak tanımlanan devletlerin dönüşümü dolayısı ile tüm kurumları da etkilemektedir. Endüstri ilişkilerinin ve çalışma hayatının dönüşümünün gerekçesi bu gerçekliktir. Çalışma hayatının düzeninin ve şartlarının belirlenmesinde en çok etkili olan hususlardan bir tanesi devletin ekonomik yapısıdır. Siyasal sistemin uyguladığı liberal politikalar ile devletçi politikalar arasında her türlü karar ve değişim çalışma hayatını olumlu ya da olumsuz etkilemektedir.

Bu çalışmanın amacı özelleştirme kavramını açıklamaktan ziyade sebep ve sonuçları ile kavramın çalışma hayatına etkilerini tartışmaktır. Siyasal iktidarların vermiş olduğu özelleştirme kararları ekonomik, mali, siyasal ve sosyal amaçlar içermektedir. Uygulanan özelleştirme politikalarının çalışma hayatında toplu pazarlık sisteminde, istihdam durumunda, çalışma şartlarında, ücretlerde ve sendikal örgütlenmede yansımalarının görülmesi beklenir.

Anahtar Kelimeler: Özelleştirme, Sendika, Çalışma Hayatı.

ABSTRACT

The political, social and economic transformation experienced in today's world brings with it a paradigm shift. It is seen that, like all institutions and structures, perhaps most states have taken their share from this transformation. The transformation of the states, which is defined as the institution of institutions, affects all institutions. This is the reason for the transformation of industrial relations and working life. One of the most influential factors in determining the order and conditions of working life is the economic structure of the state. All kinds of decisions and changes between liberal policies implemented by the political system and statist policies affect working life positively or negatively.

The aim of this study is not to explain the concept of privatization, but to discuss its causes and consequences and the effects of the concept on working life. Privatization decisions made by political powers include economic, financial, political and social objectives. It is expected that the privatization policies implemented will have reflections on the collective bargaining system, employment status, working conditions, wages and union organization in working life.

Keywords: *Customize, Trade Union, Work Life.*

[46] Doktor Öğretim Üyesi Mehmet ASLAN, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, dr.mehmetaslann18@gmail.com, ORCİD: 0009-0001-9339-8075
[47] Öğretim Görevlisi Ömer Nabi Baykal, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yıldızeli Meslek Yüksekokulu, obaykal@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8196-3735
[48] Bu makale Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim dalı bünyesinde hazırlanan Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

GİRİŞ

Günümüz dünyasında yaşanan değişim ve dönüşümler gerek teknolojik gerekse ekonomik anlamda baş döndürücü bir hıza kavuşmuştur. Bu dönüşümde bazı kavramlar yaşanan dönüşümün mottosu konumuna ulaşmıştır. Bugünün ekonomik sisteminin ortaya çıkışında en sık duyulan ve kullanılan kavramlar küreselleşme, yeni teknolojiler ve özelleştirme kavramlarıdır. 1980'lere gelinen süreçte kamulaştırma ile beraber yürütülen özelleştirme kavramını yeni teknolojilerin kullanılmaya başlandığı ve küreselleşmenin dönüm noktası olarak kabul edilen 1980 sonrası dönemde yalnız başına ve çok sıklıkla kullanır olduk.

Özelleştirme uygulamalarının sıklaşmasının sebebi kamunun küçültülmeye çalışılması, rekabetin geliştirilmesi, atıl tasarrufların ekonomiye kazandırılması, kamunun mali piyasalardaki olumsuz etkisinin giderilmesi gibi çeşitli sebeplere dayandırılmaktadır. Bu sebeplerin yanı sıra özelleştirmeler satış, kiralama, işletme hakkı devri, gelir ortaklığı gibi şekillerde de yapılmaktadır.

Hangi sebeple ve hangi şekilde yapılırsa yapılsın kamuya ait bir işletmenin öncelikleri ile özel sektöre ait olan bir işletmenin öncelikleri birbirinden farklı olacaktır. Bu gerekçeye dayalı olarak özelleştirmelerin çalışma hayatını da etkilemesi kaçınılmazdır.

Çalışma hayatına etkisi açısından bakıldığı zaman özelleştirmelerin toplu pazarlık sistemi, istihdamın yapısı, çalışma şartları, ücretler, gelir dağılımı ve sendikal örgütlenme üzerine etkisi görülmektedir.

Özelleştirme Kavramı, Sebep ve Şekilleri

Özelleştirme kavramına uygulama şeklinin ya da etki alanın genişliği ve darlığı açısından bakıldığında farklı anlamlar çıkabilir. Şöyle ki; kavrama salt biçimde kamuya ait bir mülkün özel mülk haline dönüştürülmesi şeklinde bakılırsa çok dar, fakat kiralama ya da hisse satışı gibi yöntemlerin varlığını da göz önüne alan bir biçimde bakılırsa daha geniş bir tanımlamaya gitmek mümkün olacaktır. Özelleştirme kavramını dar alamda ele aldığımız zaman kamuya ait kuruluşların kısmen veya tamamen yerli veya yabancıların mülkiyetine aktarılması olarak tanımlayabiliriz (Kepenek, 1989:145). Kamunun iktisadi konulardaki tekel olmasının önüne geçilmesi, kuruluşların özel sektöre hisse satışı ya da kiralanması şeklinde yapılan özelleştirmeler ve serbest piyasa ekonomisinin gelişimi açısından iktisadi yapıyı tümüyle etkilemesi de özelleştirmenin geniş tanımlamasının içine girmektedir.

Krizler karşısında Keynesyen iktisadın yetersiz kalması sebebi ile girişilen çeşitli arayışlardan monetarizm ve rasyonel beklentiler, arz yönlü iktisat ve kamu tercihi teorisi gibi teorilerin ortaya atılması özelleştirme düşüncesinin ortaya çıkışında etkili olmuştur.

Monetaristler serbest piyasa ekonomisinin istikrarlı bir model olduğunu savunmalarına rağmen piyasada her zaman için doğal bir işsizliğin olacağını kabul etmektedirler (Aktan, 2000:3). Rasyonel Beklentiler teorisine göre devlet sadece kuralları belirlemeli bireler de bu kurallara göre kendi tecrübelerinin gereği olan davranışları sergilemelidir. Buna göre bireyler davranışlarının sonuçlarını öngörebilecektir (Savaş, 1984; 226-244). Hem Monetaristler hem de Rasyonel beklenticiler kamunun ekonomiye müdahale etmesine karşı çıkarak, özelleştirme akımının şiddetli savunucuları olmuşlardır (Suiçmez ve Yıldırım, 1993:18). Bunun yanı sıra arzyönlü iktisatçılar kamunun ekonomi içindeki rolünün daraltılması gerektiğini savunmuşlardır. Ve yine kamu tercihi iktisatçıları kamu ekonomisinin başarısızlığı teorisini geliştirerek özeleştirmelere düşünsel anlamda zemin hazırlamışlardır. Ülkemizde 2002 yılından beri iktidar olan AK Parti hükümetlerinin her ne kadar muhafazakar demokrat söylemlere sahip olsalar da hükümet programlarındaki vurgulamaları kendilerinin esas itibarı ile liberal demokrat ideolojiye daha yakın olduklarını göstermektedir (Çiçek, 2022, 2).

Özelleştirmelerin amaçları tanımlanırken ekonomik, mali, siyasal ve sosyal amaçlar başlıkları ile tanımlanmaktadır. Ekonomik amaçlar için; işletme karlılığını arttırmak, serbest piyasa ekonomisini işler hale getirmek, sermayeyi tabana yaymak gibi amaçlar sayılabilir. Mali amaçlar için devlete gelir sağlamak, kamunun iktisadi teşekküllerinin borç yükünden kurtulmak ve vergilendirme yapısını değiştirmek sayılabilir. Siyasal amaçlar için devleti küçültmek, demokratikleşmeyi sağlamak ve sendikaların siyasal gücünü kırmak sayılabilir. Sosyal amaçlar için gelir adaleti ve gelir transferini sağlamak ve sosyal refahı arttırmak sayılabilir.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Özelleştirmelerin yapılma usullerine bakıldığı zaman farklı sektörlerde ve farklı ülkelerde ülkenin hukuki, ekonomik, sosyal ve siyasal yapısına bağlı olarak farklı şekillerde çeşitli uygulamaların olduğu görülmektedir. Bu şekiller kısaca şu şekilde tanımlanır:

Tam Özelleştirme: Bu tür özelleştirme, bir kamu varlığının tamamen özel sektöre devredilmesi anlamına gelir. Özelleştirilen varlık artık özel sektöre ait bir şirket veya yatırımcı tarafından yönetilir.

Kısmi Özelleştirme: Bu tür özelleştirme, bir kamu varlığının belirli bir kısmının özel sektöre devredilmesini ifade eder. Özelleştirilen varlık, belirli bir bölümü veya faaliyet alanı özel sektöre devredilirken, diğer bölümleri hala kamu sektöründe kalabilir.

İşletme Devri: Bu tür özelleştirme, bir kamu varlığının işletme hakkının belirli bir süreliğine özel sektöre devredilmesini ifade eder. Bu durumda, varlık hala kamunun mülkiyetinde kalır, ancak işletme hakkı özel sektöre geçer.

Hisselerin Satışı: Bu tür özelleştirme, bir kamu şirketinin hisselerinin bir kısmının veya tamamının özel sektöre satılması anlamına gelir. Bu durumda, kamu şirketi hala mevcut olduğu sürece hissedarları tarafından yönetilebilir.

Özelleştirme İçin İşbirliği Modeli: Bu tür özelleştirme, kamu ve özel sektör arasında bir işbirliği anlamına gelir. Bu modelde, kamu ve özel sektör ortaklığıyla bir yatırım yapılır ve ortaklık, yatırımın yönetimini ve gelirlerinin paylaşımını yapar.

Özelleştirmelerin Çalışma Hayatına Etkisi

Özelleştirmenin, toplumun sosyal, hukuki ve kurumsal yapısında önemli sonuçlar doğurduğunu fakat demokrasi ve hukuk kurallar içerisinde gerçekleştirilebilecek bir ekonomik değişim hareketi olduğunu söyleyebiliriz (Baytan, 1999:6). Bu gerekçelerle özelleştirmelerin ülkelerin çalışma hayatında önemli değişikliklere sebep olması muhtemel sonuçlarındandır.

Özelleştirme konusuna ülkemiz açısından bakıldığında Kamu İktisadi Teşekküllerinin (KİT) birçok sektörde öncülük ediyor olması ve ülke ekonomisinin bugünlere gelmesindeki payı ile istihdam alanı yaratıyor olması gibi katkılarının göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Arıoğlu, 1994:132).

Tablo 1 Yıllar itibarı ile Türkiye'nin özelleştirme gelirleri (ABD DOLARI)

Yıllar	Gelir	Yıllar	Gelir	Yıllar	Gelir88
1986	**954.895**	1999	**38.328.651**	2012	**3.020.692.247**
1987	**832.842**	2000	**2.716.535.851**	2013	**12.485.548.323**
1988	**26.856.987**	2001	**119.801.096**	2014	**6.265.892.203**
1989	**131.199.960**	2002	**536.475.542**	2015	**1.996.040.089**
1990	**485.989.167**	2003	**187.087.491**	2016	**1.292.532.447**
1991	**243.841.620**	2004	**1.282.842.129**	2017	**750.865.036**
1992	**422.881.905**	2005	**8.222.240.230**	2018	**1.358.569.026**
1993	**567.538.720**	2006	**8.096.165.461**	2019	**115.965.730**
1994	**411.754.739**	2007	**4.258.629.659**	2020	**22.269.676**
1995	**572.456.490**	2008	**6.259.205.187**	2021	**413.098.172**
1996	**291.998.907**	2009	**2.274.985.158**	2022	**504.222.715**
1997	**465.517.964**	2010	**3.081.691.179**	2023	**63.611.734**
1998	**1.019.715.144**	2011	**1.357.954.354**		71.362.788.727
				TOPLAM	

Kaynak: https://www.oib.gov.tr/turkiyede-ozellestirme Erişim Tarihi:13/03/2023

Tablo 1'de özetlenen veriler incelendiğinde Türkiye'nin özelleştirme gelirleri ABD Dolar bazlı olarak çok ciddi boyutlara ulaşmaktadır. Ancak bu gelirlerin devredilen değerlerin gerçek değeri olmadığına dair sendikaların ve diğer sivil toplum örgütlerinin çeşitli açıklamalarının bulunduğunu da belirtmek gerekir.

Özelleştirmelerin çalışma hayatına ilişkin etkileri toplu pazarlık sisteminde, istihdam durumunda, çalışma şartlarında, ücretlerde ve sendikal örgütlenmede etkileri olarak tasniflenebilir.

Özelleştirmelerin Toplu Pazarlık Sisteminde Etkileri

Kamuya ait işletmelerde işveren olan kamunun yerine özelleştirme sonrasında birçok işveren ile ayrı ayrı toplu sözleşme yapılması gerekecektir. Bu durum da toplu sözleşmenin kapsamını daraltacaktır.

Özelleştirme sonrasında toplu pazarlık görüşmelerinde siyasi karar mekanizmaları devreden çıktığı için grev ve lokavt daha fazla başvurulan bir mücadele aracı olarak kullanılmaya başlanacaktır (Dereli, 1993:24).

Kamu sektöründeki işyeri temsilcileri ve sendika temsilcilerinin yönetimde söz sahibi olması konusunda özel sektördeki işyerlerinden daha avantajlı olması beklenir. Bu durum da temsilcilerin yönetime katılma şansları özel işyerlerinde işverenin işine karışmak şeklinde algılanabileceği için toplu pazarlıktaki etkilerini azaltması beklenebilir.

Kamu kesiminde ücretlerin belirlenmesi yöntemi olarak kullanılan kıdem ve statü gibi etkenlerin yerine özel sektörde daha soyut bir kavram olan verimlilik faktörü daha belirgin olması beklenir.

Özelleştirmelerin İstihdam Durumunda Etkileri

Özelleştirmelerin istihdama etkisi, özelleştirme sürecinin yapısına ve uygulanma şekline göre değişebilir. Genel olarak, özelleştirmelerin istihdama etkisi üç farklı şekilde olabilir:

Kısa vadede istihdam kaybı: Özelleştirme sürecinde, özelleştirilen kurum veya işletmelerde çalışanların bir kısmı işlerini kaybedebilir. Bu durum, özelleştirme sonrasında işletmenin daha etkin ve verimli hale getirilmesi için yapılan yeniden yapılanma sürecinin bir sonucu olabilir.

Uzun vadede istihdam artışı: Özelleştirilen kurum veya işletmenin daha etkin ve verimli hale getirilmesi sonucunda, işletmenin büyümesi ve rekabet gücünün artması mümkündür. Bu durumda, özelleştirme sonrasında işletmenin istihdam yaratması ve istihdam artışı sağlaması olasıdır.

Genel istihdam etkisi: Özelleştirmenin ekonomiye genel bir etkisi olduğu düşünüldüğünde, özelleştirme sonrasında ekonomik büyüme ve gelişme söz konusu olduğunda, istihdamın artması mümkündür. Ancak bu etki de, özelleştirme sürecinin yapısına ve uygulanma şekline göre değişebilir.

Kamu İktisadi Teşekküllerinin personel yapısının oluşumunda kamunun istihdam politikalarının etkisi büyüktür. Bu sebeple özelleştirme uygulamaları sonrasında karlılık gerekçesi ile çalışanların bir kısmının işten çıkarılması veya başka kurumlara naklinin sağlanması en olası sonuçlardandır. Böylece sonuçları kabul edilerek özelleştirmeler bilinçli bir tercih olmaktadır (Alper,1995:38)

Özelleştirmelerin Ücretlerde Etkileri

Özelleştirmeler sonrasında verimlilik esasına dayalı olarak ücretlerin belirlenmesi en olası yöntemdir. Ancak bizim ülkemizde verimliliğin ölçümü konusunda somut göstergeler kullanılmamakta daha ziyade saat ücreti uygulanmaktadır. Bu sebeple verimlilik adı altında özel sektörde uygulanan saat ücreti uygulamasının özelleştirilen kuruluşlarda da uygulanması mümkündür.

Özelleştirme ve ücretler arasında olası bir senaryo da üst yönetici kademesinde çalışanların ücretlerinin daha da yükseleceği yönündedir. Kendilerinin hesap verebilirliği artacağı ve siyasi atamalardan ziyade artık niteliklerine göre görevlendirileceği için uzmanlık bilgi ve becerilerinden daha fazla faydalanmak isteyen özel sektör yönetici ücretlerinde artış yapması beklenir.

Taşeronlaşma adı altında kamuda hizmet veren çalışanların ücretlerinin kamunun kadrolu personelinden düşük olduğu gerçeğini de göz önünde bulundurmak gerekir (Türk-İş, 1998:170). Bu sebeplerle önyargılı biçimde özelleştirmelerin ücretleri düşüreceği kanısına ulaşmak hatalıdır.

Özelleştirmelerin Sendikal Örgütlenmede Etkileri

Sendikalı sayısında yaşanacak düşüş öncelikli olarak özelleştirme sonrasında istihdamda yaşanacak düşüşten etkilenecektir. Üye sayılarındaki düşüş sendika faaliyetlerinin ve sendikaların etkililiğinin düşmesine de sebep olacaktır.

Çalışma Sosyal Güvenlik Bakanlığının her yıl Ocak ayı için yayınladığı işçi sendikaları istatistiklerindeki verilerine dayanarak 2003 yılındaki sendikalaşma oranının %57.98'den 2023 yılında %14.42'ye düştüğü gözlemlenmektedir

Taşeronlaşma altında uygulanan özelleştirme sonucunda ücretler düşürülürken, kadrolu işçiler taşeron çalışanlar ile karşı karşıya getirilmekte, sendikal örgütlenmede aşındırılmaya çalışılmaktadır (Yıldırım, 1997:146). Bu vesile ile sendikasızlaştırma çalışmaları gerçekleştirilmiş olmaktadır.

SONUÇ

Klasik liberal politikalar ile başlayan ve günümüzde neo-liberal politikalarla hız kazanan liberalleşme serüveni zaman zaman krizlerle karşılaşsa da artık karşısında durulamayacak bir noktaya gelmiştir. Devletlerin küçülmesi ve üretimden el çektirilmesi düşüncesinin sonucu olarak özelleştirmeler yakın geçmişimizde gündemimizi yoğun bir biçimde meşgul eden uygulamalar olmuştur.

Özelleştirme uygulamalarının karşısında gerçekleştirilen kamuoyu faaliyetleri ve başlatılan hukuki süreçler genel olarak siyasi iradenin başarısı ile sonuçlanmış ve özelleştirmeler gündemimizden düşmüş olsa da devam etmektedir. Özelleştirmelerin sonuçlarına ilişkin pek çok çekince siyasi iradeyi suçlayacak biçimde dile getirilmiş olmasına rağmen özelleştirmelere hız kesmeden devam edilmiştir.

Geçmişteki tartışmaları bir tarafa bırakarak günümüze gelindiğinde özelleştirmelerin sonuçlarının çeşitli açılardan incelenmesinin faydalı olması beklenir. Bugünlerde pandemi süreci ile başlayan küresel ölçekli krizde devletin ekonomiye müdahale edebileceği enstrümanlardan olan kuruluşların devletlerin elinden çıkması devletleri kriz durumunda zayıflatmıştır.

İstihdam konusunda Kamu İktisadi Kuruluşlarına tahsis edilen yoğun personel yükünün öncelikle kurum bütçesine sonrasında ise devlet bütçesine verdiği zararın vatandaşlara ödetilmesi yanlışından özelleştirme uygulamaları ile kurtulmaya çalışan siyasi irade bu personeli başka kurumlara göndererek diğer kurumların yükünü arttırmıştır. Her ne kadar büyük kısmı gittikleri kurumda o kurumun personeli ile maaşları eşitlenene kadar maaş zammı almasalar da birçokları atıl personel olarak çalışmaya devam etmiştir.

Sendikacılık açısından bakıldığında kamu kurumlarında sendikalaşma oranı özel sektöre göre daha yüksek olmasının ve özelleştirmelerin hız kazanması ile sendikalılık oranındaki düşüş özelleştirme süreçlerinde sendikasızlaştırma çalışmalarının yapıldığını göstermektedir.

Özelleştirme, bir kamu varlığının özel sektöre devri anlamına geldiği için geri dönüşü zordur. Ancak, bazı durumlarda özelleştirme işleminin geri alınması mümkün olabilir.

Özelleştirilen varlıkta yatırımcı veya şirketin sözleşme şartlarına uymaması veya taahhütlerini yerine getirmemesi durumunda, kamu otoritesi özelleşti rme işlemini feshedebilir. Ayrıca, özelleştirilen şirketin iflas etmesi veya mali olarak sıkıntıya düşmesi durumunda, kamu otoriteleri özelleştirme işlemini geri alabilir veya yeniden yapılandırabilir.

Ancak, bir kere gerçekleştirildikten sonra özelleştirme işleminin geri alınması mümkün olmayabilir. Bu nedenle, özelleştirme kararları, özenle ve iyi düşünülmüş bir şekilde alınmalı ve işlemin kalıcı olduğu dikkate alınarak hazırlanmalıdır

Bu çalışmada mevcut duruma kısmen değinilmiş olsa da çok daha kapsamlı çalışmalar ile özelleştirme öncesi ve sonrası durumun analizini yapmak adına güncel veriler ışığında özelleştirmelerin çalışma hayatına etkileri daha kapsamlı biçimde yapılabilir.

KAYNAKÇA

1- AKTAN, Coşkun Can. Monetarizm ve Rasyonel Beklentiler Teorisi, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 2000.

2- ALPER, Yusuf. Özelleştirme, Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası Yayınları , Ankara, 1995.

3- ARIOĞLU, Ergin. Dünyada ve Türkiye'de Özelleştirme, Türkiye Maden İşçileri Sendikası Yayınları, Ankara, 1994.

4- BAYTAN, İlhan. Özelleştirme: Hukuki Yapı, Uygulamalar, Sorunlar, Öneriler, TRT Genel Sekreterliği Basın ve Yayın Müdürlüğü, Ankara, 1999.

5- ÇİÇEK, Ali. Liberal Discourse And Policies In Ak Party Government Programs: 2002-2015 Period, New Era International Journal Of Interdisciplinary Social Researches. Sayı: 7/16, Aralık, 2022

6- DERELİ, Toker. Özelleştirmenin Endüstri İlişkilerine Etkileri, BASİSEN Dergisi, Sayı:51, Ekim,1993.

7- KEPENEK, Yakup. Gelişimi Sorunlar ve Özelleştirmeleriyle Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüsleri, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1989

8- SAVAŞ, Vural. Keynezyen İktisat Yıkılırken, İstanbul:Fatih Yayınevi Matbaası , 1984.

9- SUİÇMEZ, Halit., YILDIRIM, Şevket. Dünyada ve Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, 508. Ankara, 1993.

10- Türk-İş Araştırma Merkezi, Özelleştirmeye Karşı Sosyal Devleti Koruma Raporu, Türk-İş Araştırma Merkezi Yayınları, Demircioğlu Matbaacılık, Ankara, 1998.

11- YILDIRIM Bayram. Kamu İşletmeleri ve Sendikalar", Kamu Girişimciliği, TMMOB, İstanbul, 1997.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(10)

Dr. Öğr. Üyesi Nuri DEMİREL[49]

SOSYOLOJİK BİR OLGU OLARAK KÜRESELLEŞME: ULUS-DEVLET BAĞLAMINDA GENEL BİR BAKIŞ

GLOBALIZATION AS A SOCIOLOGICAL PHENOMENON: AN OVERVIEW IN THE NATION-STATE CONTEXT

ÖZ

Küreselleşme, 20. yüzyılın önemli sosyal olaylarından biridir. Küreselleşme olgusu, dünya çapında yaşanan ekonomik, kültürel, siyasi ve toplumsal değişim ve dönüşümlerin anlamlandırılması için kullanılmaktadır. Küreselleşme süreci ile birlikte meydana gelen bu değişim ve dönüşümler beraberinde ciddi sonuçlara yol açmıştır. Küreselleşme sayesinde dünya üzerindeki mal, sermaye, bilgi, kültür gibi değerler sınır tanımaksızın hareket etmeye başlamıştır. Küreselleşme, var olan toplumsal yapı ve kurumları kendine özgü koşullar çerçevesinde dönüştürmüştür. Küreselleşme olgusu en çok varlığını siyasal, ekonomik ve kültürel alanda hissettirir. Bu süreçten tüm etkenler gibi devletler ve kamu yönetim sistemleri de etkilenmişlerdir. Küreselleşmenin değişime ve dönüşüme zorladığı toplumsal kurumların başında ulus-devlet gelmektedir. Ulus devlet, zaman ve mekân üzerindeki denetleme pratiklerinin gerilemesine yol açmıştır. Bu çalışmada küreselleşmenin ulus-devleti ne ölçüde etkilediği ve ulus-devletin geleceğinin ne olacağı tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, ulus-devlet, toplum, küreselleşme sürecinin boyutları, değişim ve dönüşüm, modernleşme.

ABSTRACT

Globalization is one of the important social events of the 20th century. The phenomenon of globalization is used to make sense of the economic, cultural, political and social changes and transformations experienced around the world. These changes and transformations that have occurred with the globalization process have led to serious consequences. Thanks to globalization, values such as goods, capital, knowledge and culture in the world have started to act without borders. Globalization has transformed the existing social structures and institutions within the framework of its own specific conditions. The phenomenon of globalization makes its presence felt most in the political, economic and cultural fields. Like all factors, states and public administration systems were also affected by this process. The nation-state is at the forefront of the social institutions that globalization forces change and transformation. The nation state has led to the decline of control practices over time and space. In this study, it is discussed to what extent the globalization has influenced or will influence the sovereignty of the nation states and how the future of nation states will be.

Keywords: *Globalization, nation-state, society, dimension of globalization, change and transformation, modernization.*

[49] Dr. Öğretim üyesi, Bingöl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Bingöl, TÜRKİYE. nuridemirel73@gmail.com. ORCID: https://orcid.org/0000-0002-4172-4414.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

1. GİRİŞ

Küreselleşme olgusu (phenomenon of globalization); tüm insanlık alemini büyük ölçüde etkileyen ve yaşanan her değişimin ve dönüşümün açıklanması için sık sık referans alınan popüler bir kavramdır. Kökeni itibariyle de yüzlerce yıllık bir geçmişin (yaklaşık 500 yıllık) devamını ifade etmektedir. Küreselleşme; 1960'lardan itibaren akademik camiada tartışılmaya başlanmış, özellikle neo-liberal politikaların neden olduğu yeni bir perspektif ve dünyanın geçirdiği değişimi ifade etmek için kullanılan anahtar bir kavram (key concept) haline gelmiştir (Çetin, 2018: 14). 1970'lerden itibaren tartışıldığı biçimiyle küreselleşme, iletişim ve ulaşım imkânlarındaki artışa, modern (çağdaş) toplumdan post-modern (modernizm sonrası ve ötesi) topluma, Fordist üretimden postfordist üretime ve siyasal iktidar ilişkilerine kadar toplumsal alanının geniş bir alanı üzerinde etkili dönüşümlere ve değişimlere yol açmıştır (Aykutalp, 2012: 5). Bu süreçte, ürünlerin, fikirlerin, kültürlerin, eşyaların, dünya görüşlerinin ve teknolojinin değiş-tokuşundan doğan bir uluslararası bütünleşme (international integration) sürecini başlamıştır. Teknolojinin baş döndürücü bir şekilde gelişmesine paralel olarak dünyanın küresel bir köye dönüştüğü tezinden hareketle, dünya üzerinde mal, sermaye, bilgi, kültür, değer, inanç ve benzeri şeyler sınır tanımaksızın hareket kabiliyeti kazanmıştır (Altıntaş & Pektaş, 2020: 2). Küreselleşmenin ekonomik, tarihsel, politik ve kültürel bir kavram olarak kapsayıcılığı, sadece sosyal ve beşeri bilimler alanında değil, diğer bilim (disiplin) dallarında da yaygın bir şekilde kullanmasına bağlıdır (Özdemir, 2006: 10).

Küreselleşen günümüz dünyası hızla değişmekte ve değişen koşullar beraberinde birçok yenilikleri de getirmektedir. Ulusal ve uluslararası değişmeler ve gelişmeler, bireyi, toplumu ve kurumları derinden etkilemiş, sosyal-psikolojik bağlamda, değerler sisteminde, insan ilişkilerinde, bireylerin tutum ve davranışlarda, ruh sağlığında köklü değişimlere yol açmıştır (Tatlılıoğlu & Demirel, 2020). Küreselleşmenin doğal bir sonucu olarak bireylerin başta değer algısı olmak üzere bireylerin psikolojik duyuşsal, bilişsel, davranışsal, sosyal, mesleki ve kişilik olarak gelişimleri derinden etkilenmiştir (Tatlılıoğlu, 2012). Küreselleşme (globalization), zaman ve mekân kavramlarının da etkisini zayıflatmıştır. Toplumsal yapı, kurum ve kuruluşlar üzerinde önemli etkilerde bulunmuş, aile hayatından dini inançlara, siyasi eğilimlerden bireysel tercihlere kadar toplumu oluşturan tüm alanlarda köklü değişikliklere neden olmuştur. Küreselleşme olgusunun etkilediği, uyarladığı veya dönüştürdüğü alanların en başında ise "ulus-devlet" gelmektedir (Altıntaş & Pektaş, 2020: 10). Küreselleşme ve ulus-devlet kavramları literatürde (alan yazında) çok boyutlu bir konu olarak incelenmiştir. Etkileri ve yansımaları yönüyle birçok disiplini ilgilendirmeye başlamıştır.

Bu çalışmada, "küreselleşme-ulus-devlet" kavramları, birbiriyle ilişkili sosyolojik olgular olarak ele alınmış ve tartışılmıştır. Bu bağlamda alan yazın taraması yapılmıştır.

2. ÇALIŞMANIN AMACI ve ÖNEMİ

Bu çalışmada; küreselleşme (globalization) olgusu ile "ulus-devlet" arasındaki temel noktaları açıklanmaya çalışılmıştır. Küreselleşme ve ulus-devlet, kavramları, sosyoloji literatüründe sıklıkla ele alınan ve tartışılan kavramlardır. Küreselleşme, bu bakımdan çok boyutlu olan bir süreçtir. Sosyal boyunun yanında, ekonomik siyasal, teknolojik, kültürel ve ideolojik boyutları da vardır. Günümüzde sosyal bilimlerin hemen hemen her alanında geniş bir yelpazede yaygın olarak kullanılan bir kavram haline gelmiştir. Helen de, üzerinde çok sayıda bilimsel araştırmalar yapılmaktadır.

3. METOD

Bu araştırma betimsel bir çalışmadır. Bilgiler, Literatür taraması ve doküman incelemesi yapılarak elde edilmiştir. Elde edilen bilgiler, "küreselleşme-ulus-devlet," ilişkisi bağlamında, sosyolojik düşünce bakış açısıyla genel hatlarıyla incelenmiş ve aralarındaki ilişki tartışılmıştır.

4. LİTERATÜR TARAMASI

4.1. Küreselleşme Kavramı (Globalization concept)

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Küreselleşme, son yirmi yıl içerisinde, gerek uluslararası alanda ve gerekse bu alana ait akademik çalışmalarda çok sık kullanılan terimlerden biridir. Robertson (1992), küreselleşmeyi kavram olarak dünyanın sıkışması ve dünya bilincinin yoğunlaşması olarak; Ritzer (2020), küresellşmeyi çok boyutlu bir paradigma olarak ele almıştır. Çok boyutlu paradigma içerisinde en önemli boyut olan ekonomik boyut, diğer boyutları da etkilemektedir. Politik boyutu uluslararası ilişkiler dışında küresel örgütlenmeleri, ulus-devletlerin sınırlarını aşan dinler ya da şehirler arasındaki ilişkiler, tek bir bölge ya da devlette konumlanmayan durumları da kapsar. Küreselleşme, mal ve hizmetlerde, teknolojide ve yatırım, insan ve bilgi akışlarında sınır ötesi ticaretin getirdiği, dünya ekonomilerinin, kültürlerinin ve nüfuslarının artan karşılıklı bağımlılığını tanımlamak için kullanılan bir kavramdır (www.piie.com/microsites/globalization). Küreselleşme, ticaret ve teknolojinin dünyayı nasıl daha bağlantılı ve birbirine bağımlı bir yer haline getirdiğini, Malların, hizmetlerin ve insanların dünya çapında kesintisiz ve entegre bir şekilde serbest dolaşımını, açıklamak için ve küresel ekonominin dışa açılmasının ve buna bağlı olarak uluslar arasındaki ticaretin artmasının bir sonucu olarak düşünülebilir (www.managementstudyguide.com). Bazı sosyal bilimci araştırmacılara göre, küreselleşme yeni bir olgu olmayıp, içinde bulunduğumuz bu dönemde, küreselleşme üçüncüsü evresi yaşamaktadır.

Giddens (1998), küreselleşmenin dört temel boyuta sahip olduğunu söyler. Bu faktörler; "ulusal-devlet sistemi", "kapitalist dünya ekonomisi", "uluslararası işbölümü, "askeri dünya düzeni"dir. Küreselleşme olgusu, tek bir değişkene bağlı olarak ilerlemez. Aksine küreselleşmenin ortaya çıkmasına etkisi olan çok sayıda etken (serbest piyasa ekonomisi ve uluslararası ticaret, teknoloji ve iletişim, siyasal gelişmeler) vardır. Küreselleşmenin anlık bir durum değişikliğinden ziyade, sürekli olarak hızlanarak devam eden bir nitelik taşıması, kamu yönetim sistemlerinde de değişimi sürekli kılmaktadır. Küreselleşme henüz tam olarak açıklığa kavuşmuş ve olgunlaşmış bir kavram değildir. Halen alan yazında tartışılmaya devam etmektedir.

Araştırmacılara göre, 90'dan sonra büyük bir ivme kazanan küreselleşme dalgasının dünyadaki iki kutuplu askerî dengenin ortadan kalkmış olmasından kaynaklanmıştır. Süreç içerisinde küreselleşme, dünyanın yaşadığı değişimleri anlatan, yaşanan dönüşümlerin sebebi olarak kabul edilen popüler bir kavram haline gelmiştir.

Küreselleşme olgusunun etki alanları beş kategoride ele alınmaktadır:

- Ekonomik Küreselleşme
- Siyasi Küreselleşme
- Sosyo-Kültürel Küreselleşme
- Coğrafi ve Ekolojik Küreselleşme
- Teknolojik Küreselleşme (https://tasam.org/tr).

4.2. Küreselleşmenin Tanımı

Küreselleşmenin tanımı konusunda henüz bir fikir birliği sağlanmış değildir. Bu durum, kavramın hem mevcut durumu hem de belli bir süreci ifade etme iddiasında olmasından kaynaklanmaktadır. Axford (2013) küreselleşmenin kavram olarak bir süreci ifade etmesinden (-ization) dolayı farklı biçimlerde tanımlanabileceğini söylemiştir. Bu yüzden küreselleşmenin farklı şekillerde ve çok sayıda tanımı yapılmıştır. "Küreselleşme, kavramının isim babası olduğu ileri sürülen sosyolog Robertson'a göre küreselleşme, "dünyanın sıkıştırılması ve bir bütün olduğu şuurunun artması"; Waters'a göre "toplumsal ve kültürel düzenlemeler üzerindeki coğrafya ile ilgili sınırların ortadan kalkma süreci ve insanların da bu sürecin farkında olmaları"; Özel'e göre, "kapitalizmin, sermaye hakimiyetinin, metropol-periferi ekseninde merkezin lehine çevrenin aleyhine belirgin bir süreç" (Akt: Aytekin, 2014: 123); Özdemir'e (1998) göre, "ülkeler arasındaki ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik ayrımlara varan kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerin daha iyi ancak, birbiriyle bağlantılı olguları içerdiği, bir anlamda maddi ve manevi değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin milli sınırları aşarak dünya çapında yayılması"; Karaçay'a (2011) göre, "ekonomik, toplumsal, siyasi değişmelerle ülkelerarasında oluşan yakınlaşma sonucunda uluslararası mal, hizmet ve sermaye pazarlarının hatta bilgi ve kültürlerin de bütünleşme süreci"; Giddens'e (1998) göre,"tek bir süreç değil, karmaşık süreçlerin bir araya geldiği bir olgular kümesi"; Bauman'a (1999)

göre, "parolaya dönüşen bir moda deyim, sihirli bir sözcük, geçmiş ve gelecek tüm gizlerin anahtarı" ve Stearns'a (2009) göre ise "yerel fenomenlerin küresel olaylara dönüşüm sürecidir".

Tüm bu tanımlara ve alan yazındaki diğer tanımlara genel olarak bakıldığında, küreselleşmenin başta ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve ideolojik boyutları olmak üzere birçok durumda belirleyici bir işlevi olduğu açıkça görülmektedir. Küreselleşmeye yönelik olarak sıklıkla kullanılan "Kelebek Etkisi" (butterfly effect) kavramı da kullanılmaktadır (Soylu, 2019: 18). Bu yüzden küreselleşme, çok geniş bir yelpazede etkilerini derin bir şekilde göstermiştir ve göstermeye de devam etmektedir. Bu durum artık, bir süreç olarak devam edecek ve kendini yenileyecektir.

4.2. Küreselleşmenin Tarihi

Küreselleşme (globalization) sözcüğü, küresel-global sözcüklerinin tarihsel kökenleri çok eskilere kadar, yaklaşık 400 yıl öncesine kadar gittiği bilinmektedir (Çelik, 2012: 57; Steger 2005; 2020; Beck, 2000). Ancak akademik çevrelerce ve bilimsel literatürde (alan yazında) kullanımı oldukça yenidir. Akademik anlamda ilk kez Marshall McLuhan'ın 1963 yılında yazdığı "Understanding Media" (Bülbül, 2009) isimli çalışmada kullanılmış, 1980'lerin sonunda çok ender olarak kullanılmasına karşın (Giddens, 2000), devlet sosyalizminin çöküşü ve kapitalizmin dünya geneline yayılmasının ardından, yoğun bir tartışma alanı bulmuştur (Held & Mc Grew, 2008; Akt: Altıntaş & Pektaş, 2020: 5). Pek çok bilim adamı küreselleşmenin, C. Kolomb'un 1492'de Yeni Dünya'ya yaptığı yolculukla başladığını iddia ederler (Gürsoy, 2003: 74; https://education.nationalgeographic.org/resource/globalization).

İletişim ve ulaşım alanlarında yaşanan gelişmeler sonucu özellikle, özellikle 1980'lerde etkisini giderek arttırmıştır. 20. y.y.'ın ikinci yarısından itibaren yaşanan büyük dönüşümlerin hem sebebi hem de sonucu olarak kabul görmektedir. Küreselleşme olgusu, 2. Dünya savaşını takiben, Soğuk Savaş'ın sona ermesini izleyen ve neo-liberal politikaların tüm dünyada yaygınlık kazanmaya başladığı bir dönemde hızlı bir şekilde ivme kazanmıştır. Günümüzde neo-liberalizm, piyasa ilişkilerine, bireysel sorumluluğa ve devletin toplum üzerindeki etkisinin azalmasına öncelik eden bir dizi ekonomik, siyasi ve sosyal politikaları tanımlamak için kullanılmaktadır (https://tr.wikipedia.org).

Ener & Demircan'a (2006) göre, küreselleşmenin başlangıcına ilişkin üç ayrı görüş ortaya çıkmıştır. Bu görüşler sırasıyla; " küreselleşmenin insanlık tarihi kadar eski olduğunu ve toplumsal yaşam üzerinde etkili olan her bir unsura yönelik gelişmenin küreselleşmeye neden olduğu"; "kapitalizm ve modernleşme (capitalism and modernization) küreselleşmenin temelini oluşturduğu" ve "kapitalizmin çözülerek farklı bir dönüşüme girmesi ve modernleşme ötesi bir toplum yaşantısını küreselleşme olarak algılandığı"dır. Küreselleşmenin, sömürgecilik ile aynı tarihsel arka planı paylaştığına dair yaygın bir inanç vardır. Bu inancın arkasında ise "temas fikri" yer almaktadır (Kamacı-Gencer, 2022).

4.3. Ulus-Devlet Sistemi

Ulus-devlet, meşruiyetini bir ulusun belli bir coğrafi sınırlar içersindeki egemenlik haklarından alan bir devlet şeklidir. Ulus-devletin, Fransız Devrimi sırasında tarih sahnesine çıktığı görüşü ağır basmaktadır. Bu durum, aynı zamanda feodalizmden kapitalizme geçiş sürecini belirleyen önemli aktörlerden biridir (https://tr.wikipedia.org/wiki).

Ulus-devlet (nation-state) anlayışı, günümüz dünyasının en önemli devlet anlayışıdır. Ulus-devletler, temel işlevlerini yerine getirme noktasında günümüzde kaçınılmaz olarak, hızlı bir değişim ve dönüşüm yaşamaktadır. Giddens'e (2000) göre, modern ulus devlet; 16. y.y.'dan başlayarak 19. y.y. boyunca mutlakıyetçi devletin kurumsal özelliklerinin radikalleşmesidir. Giddens'e göre, ulus-devletin ortaya çıkışı ve yayılması kapitalist dünya ekonomisinin varlığına dayanmaktadır. Kapitalist ülkelerin tartışmasız ulus-devlet formuna sahip olmaları; kapitalizm ile ulus-devlet birliğinin tesadüf olmadığının göstergesidir. Ulus-devletin oluşumuna imkan tanıyan kurumsal dönüşümler daha çok endüstriyel kapitalizmin genişlemesiyle ilgili olsa da, birbirinden bağımsız üç sürecin bir araya gelmesiyle mümkün olmuştur. Bu süreçlerden birincisi, "doğanın insan müdahalesi ile dönüşümüne olanak tanıyan özelliği ile endüstriyelizm", ikincisi; "kapitalist dünya ekonomisinin oluşması", üçüncüsü; ise "askeri aygıtların dönüşümü"dür. Ulus-devletin ve modern dünya

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

sistemin oluşumu bu üç sürecin kesişimi olarak, kapitalizmin endüstriyel üretimle eklemlenmesini, endüstriyel üretimin ise askeri güçle eklemlenmesini kapsar. Giddens, "ulus devlet" sistemini, küreselleşme sürecinin ikinci boyutu olarak ele almıştır (Giddens, 2000; 2002; 2003; 2004; 2005; 2008).

Ulus kavramı, geçmiş zamanlarda daha çok kültürel unsurlara vurgu yapılarak kullanılmaktaydı. Günümüz dünyasındaki anlamını 18. y.y.'dan itibaren Fransız devrimiyle birlikte kazanmıştır (Calhoun, 2009). Habernas' a (2002) göre, 17. y.y.'da "milli devlet", demokratik meşrulaştırma uygulamalarına açık bir hale gelmiştir. O döneme kadar bütün dünyada ideal devlet biçimi olarak kabul edilen "milli devlet", bazı ayrıcalıklı bölgelerde ve savaş sonrasının müsait şartları altında gelişimini sürdürerek "sosyal devlete" dönüşmüştür. Kazgan'a (2009), ulus-devlet ilişkisini şu şekilde ele almaktadır: "Küreselleşmeyi, değişik biçimleriyle sermayenin ülke sınırlarını aşan hareketlerini devlet denetiminden arındırarak serbestleştirmeyi kapsaması" olarak ifade etmektedir.

Ulus-devlet ile milliyetçi söylemler de bir hayli yaygınlık kazanmıştır. Braudel'e (1991: 91) göre ulus devlet; "iktisadi hayatın ihtiyaç ve yeniliklerinin bir sonucu olarak devlet tarafından, kombine faaliyetleri aynı yöne yönelebilen ahenkli, birleşik bir iktisadi mekâna dönüştürülen siyasi bir mekandır". Bulaç'a (1995) göre, modern ulus devlet, bir zihin değişikliğinin ürünüdür. Rönesans ve Reformla başlamış ve Aydınlanma ile rasyonel hedeflerine ulaşmıştır. Bu süreçte sanayi devrimi ve kapitalizm en önemli iki ana faktördür olarak ön plana çıkmıştır. Küreselleşmenin ulus-devletler açısından doğurduğu sonuçlar küreselleşme literatürünün üzerinde yoğunlaştığı ve tartışıldığı temel noktalardan biri haline gelmiştir (Gürsoy, 2003: 74)

4.4. Küreselleşme ve Ulus-Devlet İlişkisi

1980'li yıllardan itibaren kapitalist ekonomik sistemin etkisini iyiden iyiye hissettirmeye başlamasıyla belirginleşen küreselleşme fenomeni ve ulus-devletin yapısını aşındıran yeni bir hiyerarşik ortaya çıkmıştır. Bu yeni h yapılanmanın adı "Yeni Dünya Düzeni" (New World Order) dir. Batı orijinli bu değişim günümüzde üretim, ticaret, sermaye hareketleri ve teknolojinin ulus-üstü bir özellik kazanarak liberalleşmesi "ulus-devlet"in merkezi yapısını aşındırarak merkezi parçalayan dünya ekonomisi ile serbest ticaret ve uygun iş bölümü koşullarında bütünleşmesi olarak yüzünü göstermektedir. 2000'li yıllarda bu yaklaşımın uygulama alanlarının geliştirilmesiyle ulus-devletin merkeziliği ortadan kaldırılmak istenmiştir. Gelinen noktada mutabık kalınan görüş, ulus-devlet tüm işlevleriyle aktif oyuncu olmaktan ziyade hakem devlet olmaya doğru evrilmiştir (Ölçen, 1999).

Ulus-devlet alanında, çok sayıda bilimsel yazın yapıldığı dikkat çekmektedir. Küreselleşme ile devleti birlikte ele alan çok geniş bir literatür bulunmaktadır. Küreselleşme ve ulus-devlet ilişkisini; Strange (1997; 1999) "ulus devletin gerilemesi'' veya "sonunun gelmesi" Hirst & Thompson (2015) "ulus devletin kontrol ve gücünün devam etmesi" arasındaki yoğun bir tartışma olarak görmüşlerdir. Post-endüstriyel toplum hizmet üretiminin egemen olduğu bir durumu ifade etmektedir (Özdemir, 2006: 63). Küreselleşmeyi ortaya çıkaran faktörler, ulus-devleti ortaya çıkaran faktörlerle paralellik göstermektedir. Ulus-devlet, kuruluş aşamasında toplumsal yaşamın birçok alanına müdahale etmiyor ve daha çok ekonomi, güvenlik gibi temel alanlarla uğraşıyordu. Süreç içerisinde, ulus-devletin hâkimiyet alanı oldukça genişledi. Küreselleşme ile beraber, ulus-devlet anlayışı, sıkı bir şekilde elinde tuttuğu egemenlik alanlarını yavaş yavaş terketmeye başladı (Aytekin, 2014: 25).

Giddens (1998), "küreselleşme-ulus-devlet ilişkisi" ile ilgili olarak, ulus-devletin yaşadığı dönüşüm sürecine vurgu yapmıştır. Giddens'e göre, ticari kuruluşlar ve özellikle de çok uluslu şirketler sahip oldukları çok büyük maddi güce bağlı olarak kendi ülkelerindeki ve herhangi başka bir ülkedeki politikaları etkileyebilme gücüne sahiptirler. Halizhazırdaki, ulus-devletler, bir takım yetkilerini özellikle kurulan bölgesel işbirlikleri ile ekonomik alandaki bir takım ulus üstü kurumlara devretmiştir. Ulus devletin dönüşümünde bir ikinci önemli yetki devri ise merkez ile yerel yönetimler arasında yaşanmakta olup, küreselleşme sürecinde merkezi yönetim birçok sorumluluk, yetki ve gücünü yerel yönetimlere devretmek durumunda kalmıştır. Bauman (1999) da G. H. Yon Wright gibi, ulus devletin "aşınmasından" ve "sönümlenmesi"nden söz etmiştir. Ona göre ulus-devletler, etkili politik girişimlerin tek kaynağı oldukları için aşındırıcı güçlerin "ulus aşırılığı" tarafından bilinçli, amaçlı ve potansiyel olarak rasyonel eylem alanı

dışına konulmuştur. Açıktır ki küreselleşme karşıtlarına göre var olan yapıda ulus-devlet giderek daha fazla çokuluslu şirketlerin ve küresel büyük sermayedarların çıkarlarına hizmet edecek biçime dönüşmüştür. Habermas'a (2002) göre, küreselleşme, "ulusal devlet yapılarına yönelik olarak yıpratmanın son epistemik bir söylemi" olarak düşünülebilir. Küreselleşme sürecinin, "ulus-devlet" (milli devlet) anlayışını ciddi oranda sarstığı, ulus devletlerin gücünün azalmasına ve minimalist (yeteri kadar olan) bir devlet anlayışına doğru evrildiği söylenebilir.

Literatür taraması sonucunda; küreselleşme ve ulus devlet tartışmalarına odaklanan literatürün daha çok ekonomik ve kültürel boyuta odaklandığı görülmektedir. Küreselleşmeyle birlikte ulus devletin öneminin azaldığı argümanı, devletlerin hem ulusal hem uluslararası ekonomi üzerindeki etkisinin azalmasından yola çıkarak sermayenin ve bireylerin serbest dolaşımıyla birlikte kültürlerin, yaşam tarzlarının devletler arasındaki sınırları bulanıklaştırarak git gide önemsizleştirmesini vurgulamaktadır (Yanardağ, 2022: 140). Yapılan çalışmalara genel olarak bakıldığında, ulus-devletlerin küreselleşmeyle birlikte yok olacağı yönünde genel bir kanı mevcut değildir (Güleş, 2014: 141).

5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Günümüzde, ulus-devlet konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde, daha çok küreselleşmenin etkisiyle onun fonksiyonlarında meydana gelen değişimlere vurgu yapıldığı dikkat çekmektedir (Aytekin, 2014: 12). Küreselleşme olgusu değerlendirildiğinde, sürecin ortaya çıkışını sağlayan üç faktörün etkili olduğu görülmektedir. Bu faktörler; "teknolojik", "ideolojik" ve "ekonomik faktörlerdir" (Çetin, 2008: 298). Bu faktörler karşılıklı etkileşim halindedir. Birindeki değişme diğerlerini de etkilemektedir. Sosyal olaylar, bir zincirin halkaları gibidir. Birbirinden bağımsız ve kopuk düşünülemez. Dolayısıyla, bir sosyal olay, kendinden sonrakinin sebebi, kendinden öncekinin ise sonucudur. Günümüzde, "ulus-devletin" belli işlevlerini başka kurumlara devrettiği, bu yüzden ulus-devletlerin bir takım yapısal krize girdiği araştırmacılar tarafından iddia edilmektedir. Ulus-devletin maruz kaldığı krizin nedi küreselleşme politikalarıdır (Aytekin, 2014: 169). Sosyal bilimcilere göre, bu kavramın çok boyutlu olması onu, sınırlarını çizmeyi ve belirlemeyi bile mümkün kılmamaktadır. Küresel değişimler çerçevesinde klasik devlet değerler dizisi ve eğitim uygulamalarının büyük ölçüde önemini kaybettiği görülmektedir. Kapalı devlet (closed state), modelinden açık devlet (open government) anlayışına evrildiği günümüzde; insandan insana ilişkilerin, yurttaş-devlet ilişkilerinin, devlet-devlet ilişkilerinin, insan-çevre-doğa ilişkilerinin ve bireylerin eğitimlerinin artık klasik paradigmalar ve dayatmacı, sorgulamayan ve sorgulanmayan geleneksel eğitim yaklaşımlarıyla sürdürülemeyeceği öngörülmektedir (Tatlılıoğlu & Demirel, 2020)

Küreselleşme sürecini konu alan çalışmaların birçoğunda, bu sürecin ulus-devlet egemenliğini tehdit ettiği, hatta ulus-devletleri ortadan kaldırdığı şeklindeydi. Bu tür yargılar bir yere kadar doğru olmakla birlikte, bu süreçte ulus-devletlerin egemenliğinin bütünüyle ortadan kalkmadığını iddia eden araştırmacılar da vardır. Diğer taraftan kimi araştırmacı yazarlara göre ise ulus-devletin egemenliği, etkinliği ve meşruluğu büyük oranda yok olmuş yani minimize edilmiştir (Altıntaş & Pektaş, 2020: 1; Gürsoy, 2003: 81). Bu açıklamalardan da anlaşıldığı gibi, ulus-devletler yok olmamış sadece eski haşmetli güçleri zayıflamıştır. Böylece, bu konuda iki farklı görüş vardır. Bir taraftan küreselleşmenin ulus-devleti yok edeceğini savunanlar, diğer taraftan, ulus-devlet düşüncesini tetikleyeceği görüşünü savunanlar vardır (Şimşek & Ilgaz, 2007: 189).

Küreselleşme üzerinde durulurken en çok tartışılan konulardan biri, küreselleşmenin ulus-devlet üzerinde günümüzde var olan ve gelecekte olabilecek muhtemel etkileridir. Bazı araştırmacılar çok radikal bir görüşü savunmaktadırlar. Bunlara "aşırı küreselleşmeciler" denmektedir. Söz konusu bu aşırı küreselleşmecilerin savundukları görüşe göre, küreselleşmenin ulus-devleti yakın bir gelecekte yok edeceği, ulus-devlet diye bir sistemin ve yapının artık olmayacağıdır. Diğer bir görüşe göre, -ki bunlar daha ılımlı ve itidalli hareket etmektedirler- küreselleşme, ulus-devleti ortadan kaldırmayı başaramasa da en azından onun biçimini, yapısını ve şeklini dönüştürme yönünde önemli tesirlerde bulunmuş ve bulunmaya devam edecektir (Özdemir, 2006: 278). Zabunoğlu'na (2018) göre, küreselleşme ile ulus-devlet kavramı ortadan kalkmamıştır. Ama süreç içerisinde sadece yeniden tanımlanmış ve yeni işlevler üstlenmiştir. Küreselleşme sürecine paralel olarak, bir takım değişimler zorunluluk gerektirir. Literatürdeki genel eğilim, küreselleşme sonrası

uluslararası düzende yepyeni bir eğilimin ortaya çıkması ve bildiğimiz şekliyle ulus devletin artık sonunun geldiği (Yanardağ, 2022: 74) Soylu'ya (2019: 100) göre, küreselleşme (globalization) iktidarları, siyaset kurumunu özellikle 1980'li yıllardan itibaren ciddi olarak etkilemiştir. En önemli etkisi ise ulus-devletler üzerinde olmuştur. Türkiye açısından bu meseleye baktığımızda; uluslararası alanda siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel yönden mevcut avantajlarını korumalı; rekabet gücünü arttırabilmesi için küreselleşmenin kendisine sağlamış olduğu avantajları ve dezavantajları doğru bir biçimde algılamalı; bu süreçten sadece etkilenen bir ülke konumunda olmamalı ve tam aksine gündem belirleyen bir ülke olmalı; küreselleşme sürecine katkı sağlayabilen ülke olmalı ve ona göre yerinde, zamanında doğru stratejiler oluşturmalıdır (Kıvılcım, 2013: 219).

Sonuç olarak küreselleşme; 1990'lardan itibaren, pek çok alanda (sosyal, ekonomik, hukuki, kamusal, politik, teknolojik, etik, vb.) dünyayı şekillendiren ve ana eğilimleri içine alan bir "çatı kavram" (roof concept) olarak işlev görmeye başlamıştır.

KAYNAKÇA

1. Aykutalp, A. (2012). Ulus-devlet ve küreselleşme bağlamında Antonio Negri ve Anthony Giddens'ın düşüncelerinin karşılaştırmalı analizi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
2. Axford, B. (2013). Theories of globalization. Cambridge: Polity Press.
3. Aytekin, A. (2014). Ulus-devlet ve küreselleşme bağlamında İsmet Özel'in toplum, millet ve vatan tasavvuru. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
4. Altıntaş, M. & Pektaş, E. K. (2020). Küreselleşme sürecinin ulus-devlet üzerindeki etkileri ve ulus-devletin geleceği üzerine bir değerlendirme. Kocatepe İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 22(1), 115-126.
5. Bauman, Z. (1999). Küreselleşme: Toplumsal sonuçları. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
6. Beck, U. (2000). What is globalization. Cambridge: Polity Press.
7. Braudel, F. (1991). Maddi medeniyet ve kapitalizm. (Çev. M. Özel). İstanbul: Ağaç Yayınları.
8. Bulaç, A. (1995). Modern ulus-devlet. İstanbul: İz Yayıncılık.
9. Calhoun, C. (2009). Milliyetçilik. (Çev. B. Sütçüoğlu). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
10. Çetin, B. N. (2008). Küreselleşme olgusunun farklı boyutlarıyla toplumsal yansıması: Küreselleşme karşıtı hareketler (Türkiye örneği). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
11. Ener, M. & Demircan, E. (2006). Küreselleşme sürecinde yeni devlet anlayışı ve Türkiye. Yönetim Bilimleri Dergisi, 4(2), 198-218.
12. Giddens, A. (2000). Elimizden kaçıp giden dünya. (Çev. Osman Akınhay). İstanbul: Alf Yayınları.
13. Giddens, A. (2000). Üçüncü yol: Sosyal demokrasinin yeniden dirilişi. (Çev. Mehmet Özay). İstanbul: Birey Yayıncılık.
14. Giddens, A. (2002). Sağ ve solun ötesinde: Radikal politikaların geleceği. İstanbul: Metis Yayınları.
15. Giddens, A. (2003). Sosyolojik yöntemin yeni kuralları. İstanbul: Paradigma Yayınları.
16. Giddens, A. (2004). Modernliğin sonuçları. (Çev, Ersin Kuşdil). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
17. Giddens, A. (2005). Sosyal teorinin temel problemleri. (Çev. Ü. Tatlıcan). İstanbul: Paradigma Yayınları.
18. Giddens, A. (2008). Ulus-devlet ve şiddet. (Çev. C. Atay). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
19. Giddens, A. (2008). Sosyoloji. İstanbul: Kırmızı Yayınlar.

20. Giddens, A. (2010). Modernite ve bireysel kimlik: Geç modern çağda benlik ve toplum. (Çev. Ü. Tatlıcan). İstanbul: Say Yayınları.
21. Güleş, E. (2014). Küreselleşmenin ulusal kimlik üzerindeki etkileri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.
22. Gürsoy, A. (2003). Küreselleşme ve ulus devlet. Selçuk İletişim Dergisi, 3(1), 74-81.
23. Habermas, J. (2002). Küreselleşme ve milli devletlerin akıbeti. İstanbul: Bakış Yayınları.
24. Kamacı-Gencer, D. (2022). Çok boyutlu bir fenomen olarak küreselleşme: Kültürel boyut ve dil. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
25. Karaçay, S. (2011). Küreselleşme sürecinde bütçe sistem ve uygulamalarındaki değişimler. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, İzmir.
26. Kazgan, G. (2009). Küreselleşme ve ulus-devlet. Yeni ekonomik düzen. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
27. Kıvılcım, F. (2013). Küreselleşme kavramı ve küreselleşme sürecinin gelişmekte olan ülke Türkiye açısından değerlendirilmesi. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 5(1), 219-230.
28. Ohmae, K. (1993). The global logic of strategic alliences. Harwars Business Review.
29. Ölçen, A. N. (1999). Sömürge ekonomisine doğru devletsiz ekonomi ekonomisiz Devlet, Türkiye Sorunları. Güldikeni Yayınevi.
30. Özdemir, B. P. (2006). Küreselleşme ve halkla ilişkiler: Küreselleşmenin Türk halkla ilişkiler sektörü üzerindeki etkileri. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
31. Ritzer, G. (2020a). Küresel dünya. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
32. Robertson, R. (1992). Globalization: Social theory and global culture. London: Sage Publications
33. Soylu, B. (2019). Küreselleşmenin devlet yönetimi üzerindeki etkileri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
34. Stearns, P. N. (2009). Globalization in world history. London: Routledge.
35. Steger, M. B. (2005). Ideologies of Globalizaiton. Journal of Political Ideologies. 10 (1), 11-30.
36. Steger, M. B. (2020). Globalization: A very short introduction. Oxford: Oxford University Press.
37. Strange, S. (1997). The erosion of the state. Current History, 96(613), 365.
38. Strange, S. (1999). The westfailure system. Review of International Studies, 25(3), 345-354.
39. Şimşek, U. & Ilgaz, S. (2007). Küreselleşme ve ulusal kimlik. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(1), 189-199.
40. Tatlılıoğlu, K. & Demirel, N. (2020). Değerler inşası, referans değerler, kurumlar, kişiler. "Küreselleşme sürecinde birey ve toplum ilişkisinin değerler bağlamında değerlendirilmesi". İstanbul: Tasam Yayınları.
41. Tatlılıoğlu, K. (2012). Çocukların sağlıklı kişilik geliştirmelerinde ahlaki ve insani değerler eğitiminin önemi. IV. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi, 4-7 Mayıs 2012, İstanbul.
42. Yanardağ, M. E. (2022). Küreselleşmenin ulus-devlet etkileri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
43. Zabunoğlu, H. G. (2018). Günümüzde ulus-devlet. Kayseri Erciyes Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, 13(1), 535-559.

Çevrim İçi Kaynaklar:

1. https://tasam.org/tr,TR/Icerik/66944/kuresellesme, Erişim tarihi: 15.02.2023.

2. https://tr.wikipedia.org/wiki/Neoliberalizm, Erişim tarihi: 23.02.2023.
3. https://tr.wikipedia.org/wiki/Ulus_devlet, Erişim tarihi: 25.02.2023.
4. https://www.piie.com/microsites/globalization/what-is-globalization,Erişim tarihi: 24.02.2023.
5. https://education.nationalgeographic.org/resource/globalization, Erişim tarihi: 24.02.2023.
6. https://www.managementstudyguide.com/what-is-globalization.htm, Erişim tarihi: 24.02.2023.
7. https://tasam.org/tr-TR/icerik/211/küreselleşmenin boyutları ve etkileri, 14 Aralık 2006, Erişim tarihi: 24.02.2023.
8. https://web.itu.edu.tr/~yayla/globalism.htm, Erişim tarihi: 24.02.2023.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(11)

Doç. Dr. Bülent ŞIĞVA[**]; Dr. Öğr. Üyesi Salih ÖZYURT[*]

RİND-ZAHİD ÇATIŞMASININ MOLLA TİPİNE YANSIMASI: TEZVÎRÎ'NİN MONLÂ REDİFLİ HİCVİYYELERİ

REFLECTION OF RIND-ZAHID CONFLICT ON MULLAH TYPE: TEZVÎRÎ'S HIJVIYYES WITH MONLÂ REDİF

ÖZ

Tasavvufi tarzda eserler ortaya koyan Divan şairleri, gerek bazı müstakil eserlerinde gerekse kaside, gazel gibi nazım şekilleriyle kaleme aldıkları bazı manzumelerinde rind-zahid çatışmasını ele almışlardır. Aklı ön plana alıp gösterişi kendine mihver edinen zahid tipi ile melametten kaynaklanan tasavvufi bağı sayesinde geçiçi olan dünyanın kayıtlarından kendini soyutlayan gönül erbabı olarak addedilen rind tipini mukayese etmişlerdir. Rind-zahid çatışmasını ele alırken kendini rind olarak gören Divan şairleri zahid tipini kaba softa olarak nitelendirmiş ve hicvetmişlerdir. Bu makalede de ilk olarak hiciv türü hakkında genel bir bilgi verilip rind-zahid çatışmasının Divan şiirindeki görünümü ele alınacaktır. Tezvîrî tarafından yazıldığı düşünülen "molla" redifli iki hiciv manzumesi şekil özellikleri ve muhtevası bakımından değerlendirilecektir. Tezvîrî'nin molla tipini hangi yönlerden hicvettiği, nasıl bir hiciv üslubu benimsediği ortaya koyulacaktır. Makale, manzumelerin Latin harflerine aktarılmış şekli ile tamamlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tezvîrî, Hiciv, Monla.

ABSTRACT

Divan poets, who created works in Sufi style, discussed the conflict of rind-zahid both in some of their independent works and in some of their poems that they wrote in verse forms such as odes and ghazels. The poets compared the type of zahid who put the mind to the fore and takes ostentatiousness as the axis, and the type of rind, who are considered as the connoisseur of the heart that isolates himself from the records of the transient world, thanks to his mystical bond stemming from malāmah (blame). While discussing the rind-zahid conflict, the Divan poets, who see themselves as rind, described the zahid type as vulgar and satirized it. In this article, firstly, a general information about the type of satire will be given and the appearance of the rind-zahid conflict in Divan poetry will be discussed. Two satirical poems with "monlâ" redif, which are thought to be written by Tezvîrî, will be evaluated in terms of their features of form and content. It will be revealed in which ways Tezvîrî satirized the type of mullah and what kind of satirical styles he adopted. The article will be completed with the transcription of the poems into Latin letters.

Keywords: *Tezvîrî, Satire, Munlah (Monlâ).*

[**] **Doç. Dr., Erzincan Binali yıldırım Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzincan bsigva@erzincan.edu.tr, ORCID:0000-0002-7447-9064**
[*] **Dr. Öğr. Üyesi, ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ağrı sozyurt@agri.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9535-7357**

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

GİRİŞ

Eleştiri kültürü her dönemde var olmasına rağmen, tür olarak gelişimi Tanzimat'la birlikte söz konusu olmuştur. Elbette bilimsel ve nesnel eleştirinin geliştiği bu devirden önce de tenkit ya da eleştiri varlığını korumakta idi. Bu durumun geçerli olduğu alanlardan biri de Klasik şiirdir. Genellikle kasidelerdeki methiye kısımlarında beğeni ve övgü söz konusu olsa da kasidelerle yer yer tenkite başvurulduğu da görülmektedir. Hatta bu tenkit manzumeleri başlı başına "hicviye" denilen bir türün oluşumuna da yol açmıştır.

Divan edebiyatında kişilerin, olayların veya kurumların çeşitli sebeplerle yerildiği kaside, gazel, kıta, murabba, muhammes gibi nazım şekilleriyle oluşturulmuş manzumelere "hicviyye" adı verilir. Hicviyeler, methiyelerin karşısında yer aldığından, methiyeler gibi daha çok kaside şeklinde yazılmışlardır. Kaynağı Arap edebiyatıdır. Türk edebiyatında taşlama ve yergi olarak da geçer.

Hiciv sözcüğü ile ilgili birçok araştırmada çeşitli tanımlamalar yapılır. Edebî bir tür olarak edebiyat süreci içerisinde farklı sözcüklerle ifade edilerek toplumsal bir olgu olarak ortaya çıkar. Arapça bir kelime olan "hicv/hecv" kelimesi "biriyle şiir yoluyla alay etme, şiir yoluyla birini gülünç hale koyma, yerme" anlamındadır. Bugün Türkçede "yergi" kelimesiyle karşılanan hiciv için, Arap edebiyatında "hicâ" Batı edebiyatında ise "satire" terimi kullanılmaktadır (Ayverdi 2015: 556). Hicviyeler yanında, bunlara benzeyen neşe verici bir açıklama ve mazmunu içeren şiir veya meşhur deyimle mizahvari ve eğlendirici hikâye ve fıkra anlamına gelen "hezel", yine güldürmek ve eğlendirmek için söylenen nükteli sözler, hikâyeler anlamına gelen "letâifnâme"leri de bu gruba dâhil edebiliriz. Hezellerde yer yer küfre varan bayağı unsurların yer ettiği de görülür[50].

Hiciv türü, Arap edebiyatında doğmuştur. Cahiliye Arapları içinde düşman kabilelerinin birbirini şiir yoluyla hicvetmeleri geleneği kaside nazım şekliyle ortaya çıkmıştır. İran edebiyatında Safevilerle birlikte bölge ve komşu yöre halklarını ve şehirlerini hicveden ve Şehraşup denilen bir hiciv türünün geliştiği görülmektedir. Arapların da İranlıları ya da mevali diye diğer halkları hicvettikleri şiirler bulunmaktadır. Türk edebiyatında ilk örnekleri manzum olup kaside nazım şekliyle yazılmışlardır. Ancak kıta ve terkib-bend şeklinde yazılmış hicviyeler de vardır. Şeyhi'nin Har-namesi, Fuzuli- Şikayetname, Bağdatlı Ruhi-Terkib-bend, Nefi-Sihâm-ı Kaza, Kani- Hırrename, İzzet Molla-Mihnet-i Keşan bu türün tanınmış eserleridir. Zati, Nihali Cafer Çelebi, Bahayi, Hevayi, Osmanzade Taib, Haşmet ve Sururi bu alanda tanınmış isimlerdir. Ancak hiciv türünün Klasik şiirdeki en büyük ve en önemli temsilcisi şüphesiz Nef'i'dir (Mermer 2013: 323-335).

Bu hicivler dönemin ileri gelenleri tarafından kimi zaman hoş görülse de şairlerin kovuşturulmasına, sürgün edilmelerine hatta öldürülmelerine giden süreci de hazırlamışlardır. Kanunî devri şairi Figânî'nin sadrazam İbrahim Paşa'yı Budin Savaşı sırasında getirdiği heykelleri konağının önüne dikmesiyle "put diken" olarak eleştirmesiyle öldürülmesi, şair Haşmet'in hicivleri nedeniyle Bursa'ya sürülmesi, Osmanzade Taib'in Mısır valisi tarafından kendisini eleştirdiği için öldürülmesi, eleştirileri nedeniyle sürgün yiyen Bayburtlu Zihnî, ömürlerinin uzun dönemlerini hapiste ya da sürgünde geçiren Şair Eşref ve Neyzen Teyfik gibi şairler bu duruma örnek teşkil ederler. Bu durum Tanzimat döneminde de devam etmiş, günümüze kadar gelen süreçte farklı olay ve olgularla devam etmiştir. Taşlıcalı Yahya ise Şehzade Mustafa Mersiyesi'yle hem padişahı hem de sadrazamı "kanlı katil" vb. sözlerle eleştirecek kadar dilini keskinleştirmiş beyitler kaleme almıştır. Bu mersiye, siyasi tenkit türünün de eski edebiyatımızdaki köşe taşlarından olmuştur. Daha sonra bu alanda hicivleriyle ve uslanmaz söylemleri ile büyük bir çığır açtığı görülen Nef'î gelir. O Sihâm-ı Kaza adlı eserini sadece hiciv, yani tenkit türüne ayırarak bu konuda öncü vasfını pekiştirmiştir. Hicivleri hayatına mal olan Nef'î, ayrıca XVII. yy.'da, IV. Murad devrinde muasırı Mantıkî de hicivleri sebebiyle öldürülen ilmiyle maruf bir şairdir. Nâbî ise toplumsal düzenin ve devlet sisteminin bozulmasına yönelttiği eleştirileriyle gazel sahasında bu türün farklı bir şairi olarak yer almıştır.

Hicvin ağırlığı nedeniyle zarara uğrayan ya da uğratılan şairler yanında latife ve nüktelerindeki zeki ifadeleriyle takdir görmüş şairler de vardır. Maktul Mustafa Paşa'ya küçük tezkireci olmuş şair Nigâhî Efendi (ö. 1860)'nin bir sohbette Paşa'ya kâğıda şaşı baktığı nedeniyle şehla demesi üzerine yediği ikaz sonrası "sol

[50] Hezl ve latife için bknz. (Batislam, Dilek (2013). Divan Edebiyatında Latife ve Hezl. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22/1, 229-242).

tarafa böyle bakarım togrı bakasın derseniz bu kulunuzu sag tarafa geçürün" şeklindeki latifesi ile mecliste sağ tarafa geçirtilerek takdir edilmesi bu olguya bir örnek teşkil eder (Poyraz 2014: 6). Üstü kapalı eleştiri bağlamındaki bu latifelere Letaifnâmelerde sıkça karşılaşılır. Lâmî'nin bu yönlü eseri ile, Taşlıcalı Yahya'nın Hayâlî'ye kalender ve kızılbaş olduğu yönündeki sataşmaları da küfür içerse de aynı doğrultudadır. Yine "bezm" denilen meclislerde bazı şiir tartışmalarının yapılması da eleştiri türüne katkı sağlamıştır. Divan sahibi kadın şairimiz Mihrî Hatun'un Necâtî'nin bir şiirine getirdiği yorum sebebiyle eleştirilmesi bu sohbet tarzı eleştiri türüne örnek teşkil etmektedir (İsen 2017: 96-97).

Divan şairlerinin çeşitli eserleri ile kişi ya da kurumları eleştirmelerinin yanı sıra tip eleştirileri söz konusudur. Divan şiirindeki tip eleştirisi en fazla rind-zahid çekişmesinde yaşanmıştır. Rind; geçici olan dünyayı umursamayıp, dertlerini dışlayan ve bunu bir zevk addeden bir gönül insanıdır. O, olgun bir tip olarak melametten kaynaklanan tasavvufi bağı sayesinde dünyanın şan, şöhret, ün gibi kayıtlarından kendini soyutlamıştır. Tam bir aşk adamı olan rind bu nedenle Allah'ın Kâbe'si hükmünde olan gönle büyük önem atfetmektedir. Rind, "İlahî sırrı perde gerisinde müşahede eden biri olarak içindeki âlemin aşk ve rindliği içselleştiren bağlantı noktasında kendini konumlamıştır. Bu nedenle o, her şeyden önce âşıktır. Bu aşk uğruna zahidin riyakârlığından geçerek meyhanelere düşmeyi göze alabilmekte, melametî etkilerle ayıplanmayı ve rezil hâlde bulunmayı göze alabilmektedir (Sevimli 2023: 687).

Rinde muhalif olarak konumlanmış zahid ise aşkı değil, aklı öncelemekte, gösterişi kendine mihver edinmektedir. Bu mihver, meyhaneyi mescit karşısında asıl sevgiliye duyduğu aşk yüzünden önceleyen rindin nazarında batıl hâlde durmaktadır. Çünkü bu ibadetlerde samimiyet hissine rastlanmamaktadır. Bu geçitte melamet yerine selameti tercih eden zahid, insanları kıyamet ve cehennem azabı ile korkutmakta, rindin temel mezesi ve yaşam iksiri durumundaki mahbûb ve meyden men etmeyi görev addetmektedir. Çünkü zahidin nazarında sadece Kevser'e ve Cennet meyvelerine ulaşmak söz konusu olmakta, rind ise Cennet saikıyla yapılan bu tür eylemlere mesafeli durmaktadır. Bu nedenle rindin yolu sevgi ve gönüle açılmaktadır. Zahidin akla olan müptelalığı, onu kuru bir softaya dönüştürmekte, rindle olan çekişmesinde vaiz, sufî, molla gibi tiplemeleri de bu softalıktan nasibini almaktadır. Kısmen hoca tipine karşı yönelen cılız eleştiriler olsa da Divan şiirinde eleştiriler daha çok dini gösteriş olarak algılayan vaiz, molla, sufî, zahid gibi tiplere yönelmektedir.

Zahidin sürekli gösteriş içeren ve dünyadan kendisini görünüşte soyutlar gibi görünen takvası karşısında rind neşe ve zevk erbabı olarak belirir. O, sevgilinin köyünün derbeder, sefil bekçisidir. Böyle olduğu için kınansa da gönlü temiz olduğu için melamete uğramayı ödül saymaktadır. Rindin nazarında kadeh ile taş birdir. Sultan ile köle aynileşir. Bir köhne şal, bir aba ve posta kanidir. Dünyadan ve canından feragat etmeyi arzulayan bir gönül eridir. O, dünyanın kötülüklerine karşı duramamanın çaresizliği içinde lakaytlığa sığınmaktadır. Bu durum, dünyayı boş vermişlik değil, aksine tepkisel bir duruş olarak dünyaya ve insanlara genel gidişatı değiştirmede öncü olma bilincidir. Bu nedenle rind, sivil bir itaatsizlik, pasif bir sosyal direniş olgusudur. Çünkü kaynaklar rindliğin katı şeriat kurallarına ve bu konudaki baskılara karşı tepki olarak geliştiğini bildirmektedir (Sucu 2008: 254-255).

Rind-zahid çatışması, Divan geleneğinde pek çok şair tarafından dillendirilmiştir. 17. yüzyılda ilmiyenin başı konumundaki Şeyhülislamlık makamında bulunan Şeyhülislam Yahyâ Efendi'ye "mescidde riyâ pîşeler ko itsin riyâyı" dedirten anlayış ve duygu durumudur. Medrese-tekke arasındaki akıl-aşk tezadı da halkın medrese ehli müderris, imam, vaiz ve sofu gibi kimselere karşı tepki göstermesine, onları dinin şekilden ibaret yapısıyla davrandıkları şeklinde suçlamalarına yol açmıştır. Yine medrese kesimlerini her yerde dinî hükümleri koyması karşısında tekke ehli bu sınırlamalara dinin sevgi ve hoşgörüden yana olduğu şeklinde düşünerek karşılık vermiştir. Rindlerin cenneti bir pula saymalarında bu çatışmanın rolü bulunmaktadır. Bağdatlı Ruhî ise Terkib-i Bendi ile devrin çürümüş zahid, hoca, vaiz gibi takımına çok şiddetli eleştiriler sıralamakta, maddiyatın geçer akçe olmasından yakınmaktadır.

Divan şiirindeki bu rind-zahid çatışması aşağıda detaylı bir şekilde ele alınacak Tezvîrî'nin manzumelerinde molla tipinde karşımıza çıkmaktadır. Tezvîrî, molla unvanını kendi menfaatleri için kullanan ve zor durumlarda kendine bir kalkan olarak gören kişi ya da kişileri çok sert bir dille hicvetmiştir.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Tezvîrî'nin Monlâ Redifli Hicviyyeleri

Ankara Millî Kütüphane Fahri Bilge Yazmalar Koleksiyonu 324/6 demirbaş numarasıyla kayıtlı el yazmasının 48b-49a varakları arasında yer alan iki manzume, şairinin kim olduğu, şekil özellikleri ve muhtevası bakımından aşağıda ele alınmıştır. Muhtevası ele alınırken örnek beyitler yoluyla molla tipinin özellikleri ortaya koyulmuştur. Verilen örnek beyitlerin varak numarası hangi manzumede geçtiği ve kaçıncı beyit olduğu beytin yanında parantez içerisinde gösterilmiştir. Makalenin sonuna Latin harflerine aktarılmış metin eklenmiştir. Metin, Latin harflerine aktarılırılırken bazı metin tamirleri yapılmış ve el yazmasındaki şekli Y kısaltması ile dipnotta gösterilmiştir.

Manzumelerin Şairi:

"Yazmalar.gov.tr" adresinde el yazmasını tanıtan notlar kısmındaki "48b-49a'da Tezvirî mahlasıyla bir şairin iki hicviyesi var" bilgisi, manzumelerin Tezvîrî isimli/mahlaslı bir şair tarafından yazıldığı düşüncesini doğurmaktadır. Kaleme alınan ikinci manzumenin son beytinde "Tezvîrî/tezvîri" kelimesinin geçmesi bu düşünceyi kuvvetlendirmektedir. Ama yine de buna ihtiyatla yaklaşılması gerekmektedir. Çünkü hem son beyitteki Tezvîrî kelimesinin şaiirin ismi/mahlası olduğuna dair bir alamet (sürh ile yazmak, kelimenin altını çizmek) yoktur hem de "tezvîri" ibaresini aldatmak, kandırmak anlamına gelen tezvîr mastarının yükleme hâli almış şekli olarak yorumlamak mümkündür. Bütün bu açıklamalar ışığında ihtiyatla da olsa manzumelerin şairinin Tezvîrî olduğuna kanaat getirmekteyiz. Yapılan araştırmalar sonucu Tezvîrî isimli/mahlaslı bir şaire ulaşılamamıştır. Binlerce şairin ürün verdiği Divan edebiyatında her şair hakkında bilgiye ulaşmak çok da mümkün değildir. Manzumelerde geçen bazı kelimelerden hareketle Tezvîrî'nin 19. yüzyıl ya da daha sonraki yüzyılda yaşamış bir şair olması muhtemeldir.

Manzumelerin Şekil Özellikleri:

İlk manzume 17, ikinci manzume ise 14 beyitten meydana gelmiştir. Divan şairlerinin bir amaç için yazdıkları şiirlerinde en çok tercih ettikleri nazım şekli kasidedir. Hiciv amacıyla kaleme alınan bu manzumelerde de kaside nazım şekli tercih edilmiştir. Şair tarafından şiirinin konusunu ya da redifini esas alarak manzumelere bir başlık atılmamıştır. Sadece ikinci manzumeye geçildiğini belirtmek amacıyla "Dîger" başlığı yazılmıştır. Manzumelerin konusuna bakılarak manzumelerin "Kaside-i Hicviyye" ya da "Hicviyye Kasidesi" şeklinde başlıklandırılması mümkündür. Her iki manzumede de aruzun hezec bahrinin mefâ'îlün/mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ mefâ'îlün kalıbı tercih edilmiştir. Bazı mısralarda olan aruz bozuklukları kelime değişiklikleri yapılarak düzeltilmiştir. Manzumelerin her ikisinde de (ان) "ân-an" harfleriyle kafiye; "monlâ" kelimesi ile de redif birlikteliği sağlanmıştır. İlk manzumede kafiye için bazen Arapça ya da Farsça (beyân, ayân, zamân, râz-dân, nükte-dân" kelimleri ile bazen de Türkçe (yayan, tutan, sapan) kelimeleri kullanılmıştır. İkinci manzumede ise kafiyeyi meydana getiren kelimeler (taban, soyan, daldıran, kollayan, yalan vb.) hep Türkçedir.

Manzumelerin Muhtevası:

Monla ibaresi bazı İslâm toplumlarında tanınmış din âlimlerine veya belirli seviyede öğrenim görmüş kimselere verilen bir unvandır. Monla, munla ve mulla biçiminde de görülen kelimenin Arapça'da "efendi, sahip, âmir" mânasındaki **mevlâ**dan geldiği kabul edilmektedir. Arapça'da "efendimiz" anlamındaki **mevlânâ**nın değişikliğe uğramasından ortaya çıktığı düşünülen ve daha eski bir kullanım olduğu sanılan monla (munla) kelimesindeki "n" harfi zamanla "l"ye dönüşmüştür. Molla unvanını alan kişinin bilgiyle dolu olduğu kabul edilerek mollanın "doldurmak" anlamındaki **mel'** köküne dayandığı da ileri sürülmüşse de bu ihtimal zayıf görülmektedir. Bu unvan, genellikle müderrislikten sonraki mevleviyet pâyesi denilen dereceye ulaşan büyük âlimlerle Süleymaniye müderrislerinden mansıp alarak 300 akçelik kadılık mesleğine geçen, 300 akçeden yukarı mevleviyete tayin edilen birinci sınıf kadılara verilirdi (Algar 2020: 238). Molla tabiri, Osmanlının son dönemlerinde medrese mezunları için de kullanılan bir tabir olmuştur. Mollaların Osmanlı toplum hayatı içerisinde toplum hayatını ıslah edici ve geliştirici bir rol oynadıkları,

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

toplum içerisinde ciddi bir saygınlıklarının bulunduğu ve bu saygınlığa muvafık bir hayat tarzına sahip oldukları belgelerle ortaya koyulmuştur (Güler 2019: 875).

Mollaların Osmanlı devleti içerisinde böyle bir saygınlığa ulaşmış ve önemli roller oynamış olmalarına rağmen aşağıda tam metnini vereceğimiz iki manzumede Tezvîrî isimli/mahlaslı Divan şairi molla tipini çok sert bir üslupla ve argo ifadelerle hicvetmiştir. Tezvîrî, böyle bir hicvi yaparken husumetli olduğu sadece bir mollayı mı hedef almıştır yoksa kendi döneminde bozulan mollalık müessesesini mi genel olarak hedef almıştır bunu tespit etmek zordur. Çünkü her iki duruma uygun beyitler mevcuttur.

Tasavvufi tarzda şiir yazan rind-meşrep Divan şairlerinin yerdikleri tiplerin başında zahidin geldiği yukarıda ifade edilmişti. Zahidin yanı sıra vaiz, hoca tipleri de bu hicve uğramışlardır. Bu sınıfa molla tipini de dahil etmek mümkündür.

İlk manzumesinin ilk altı beytinde daha mülayim bir üslupla molla tipini hicveden Tezvîrî, daha sonraki beyitlerde hicvin şiddetini artırarak daha sert bir üslupla ve argo ifadelerle bunu sürdürmüştür. İlk altı beyitte ironi yoluyla ve te'kîdü'z-zem bimâ yüşbihü'l-medh sanatıyla över gibi görünüp yermektedir. Özellikle aşağıdaki beyitte bu durum çok net bir şekilde görülmektedir. Bütün ilimlerde mahir olan mollanın aslında ne kadar gereksiz ve saçma sapan ilimlerde önde olduğu hususu dile getirilmiştir.

Ma'ârifde letâ'ifde dahı her fende mâhirdür
Fünûn-ı yâvede ez-cümle yektâ-yı zamân monlâ (48b/1M-4)

Tezvîrî, her iki manzumede de mollada olan birkaç özelliği dile getirerek mollayı hicvetmiştir. Mollanın hicvedilmesine sebep olan özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür:

Tezvîrî, mollayı bir yerde karar etmeyen, bir şeye murat ettiği takdirde yorulmadan serseri bir şekilde dolaşan biri olarak tasvir eder. Mollayı, daltaban sıfatıyla vasfederek akrebin yelkovana yetişemediği gibi ötesindeki sapan taşının da ona yetişemeyeceğini belirtir. Yalanlar söyleyerek İstanbul'u dolaştığını ifade eder. Bütün bunlar mollanın serseriler gibi gereksiz yere ayak sürüdüğünün göstergeleridir.

Gezer her gün dimez deryâ vü sahrâ daltaban monlâ
Kara monlâya pey-revdür Bebekli kaltabân monlâ (48b/1M-1)

Ayağun hiç sakınmaz taşdan dâ'im yeler turmaz
Tolaşur rub'-ı meskûnı murâd itse yayan monlâ (48b/1M-13)

Turamaz bir dakîka bir mahallde yokdur ârâmı
Verâsından sapan taşı yetişmez yelkovan monlâ (48b/1M-16)

Zuhûr itdi yeniden bir Fâtihli kâzibân monlâ
Be-her gün dolanur İstanbulı sâhib-taban monlâ (48b/2M-1)

Tezvîrî'nin mollaya yönelik olumsuz eleştirilerinden bir diğeri mollanın dolandırıcı, sahtekâr, hilekâr bir kişi oluşudur. Tezvîrî, mollayı sahte senetler tanzim ederek insanları soyan, hukuku hiçe sayarak çeşitli hileler ile insanları rahatsız eden, herkesi baştan başa dolandıran bir insan olarak tasvir etmektedir.

Durûğ [u] hîlesiyle herkesi iz'âc ider her bâr
Hukûkı saymayup râst geldigini daldıran monlâ

Ne çârşû ne pâzâr kaldı ne bir hâne vü ne dükkân
Bütün herkesleri başdan başa tolandıran monlâ

Mühürler uydurup sâhte senedler eyleyüp tanzîm

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Nice mahcûb kesânı dek ile birden soyan monlâ

Kurup da dest-gâhı hîleyi tutmuş iki tob bez
Hâce Yûnus Efendi[nün] çözezin aldayan monlâ (148b/2M 2-5)

Tezvîrî, mollanın kendi menfaatleri uğruna insanları dolandırması durumunu daha ileri bir boyuta taşıyarak bu uğurda mollanın kendinden bile ödün verdiğini argo ifadelere yer vererek belirtmiştir.

Gidüp çıplak gibi bir gün bir ahbâbun kasâbından
On onbeş kıyye lahmı def'aten kancıklayan monlâ (148b/ 2M-6)

Gerek eşhâs-ı esnâfı nice bir tâbi'-i nâsı
Husûsâ sûhtegânı hep götiyle kandıran monlâ (148b/2M-8)

Tezvîrî'nin hicvettiği mollanın diğer bir özelliği yalancı oluşudur. Tezvîrî, mollanın çeşitli yalanlar uydurarak insanların mallarını kaçırmayı ve geri vermemek niyetiyle insanlardan ödünç para almayı kendine şiar edinen bir tip olduğunu ortaya koymuştur. Haksız olarak elde ettiği bu kazançları da kendi zevk ve sefahatı için harcamayı reva gören bir molla olduğunu dile getirmiştir.

İnüp bâğdan aşağı kim yalan torbasını açmış
Varup mahfîce bir yerden alup eşyâ kaçan monlâ

Sefâhat eylemek bokdan yire çok zevkidür dâ'im
Düzenle akçe istikrâz idermiş kırk yalan monlâ (148b/ 2M-9,10)

Mollanın yerilen bir diğer yönü cinsellik yönünden iktidarsız oluşu ve bu eksiğini İslam dışı bir takım şeylere (livata) başvurarak gidermeye çalışmasıdır.

Kalur destinde kîri her gice oldukça süst-endâm
Hemân muğlimlere kıllı kıçın karşu tutan monlâ (148b/1M-14)

Bebekli bir iri sikli Tavîl nâmında monlânun
Mukallak kîri altında dem-â-dem ossuran monlâ (148b/2M-7)

Mollanın cinsellik yönünden eleştirilen diğer bir yönü evdeki eşiyle birlikte olmayıp geneleve gitmesi, ahlak dışı kadınların peşinden koşmasıdır. Uygunsuz bir ortamda yakalandığı takdirde de kendisine verilen müderrislik payesi (ruus) sayesinde kurtulmayı bile kendine uygun görecek kadar biçare bir kişidir.

Ru'ûsın koynına kormuş gidüp kerhâneye ekser
Basıldıkça bilâ-mûcib ru'ûsın gösteren monlâ

Yine bir def'a baskında kenef altına saklanmış
Kemâl-ı havf ile bî-hûd olup tona sıçan monlâ (148b/2M-11,12)

Oturmazdı evinde hîç makarr itmişdi bakkâlı
Dem-â-dem fâhişe sürtük oruspu kollayan monlâ (149a/2M-13)

Tezvîrî, mollayı mülhid, zındık ve Protestan olarak nitelendirmiştir.

Kimi zındık u mülhid dir kimisi dir Protestan
Yalandur olamaz bir kayd ile beste yaman monlâ (148b/1M-8)

Tezvîrî'ye göre molla, gizli gizli içerek şarapla hem-hâl olmakta, afyon ve esrarı bekletmeden kullanarak sarhoş hâlde gezmektedir. Bu şaklabanlıkları o raddeye varmıştır ki anber ve helvalar yiyerek dünya nimetlerinden istifade etmeyi de kendine ilke edinmektedir.

Olurdı bir zamân bâde arakla mest-i lâ-ya'kıl
Bozup afyon esrâra nihâyet nâgehân monlâ

Nice demler dahı anlarla icrâ-yı mezâk itdi
Ne anberler ne helvâlar yimişdür şaklaban monlâ (148b/1M- 9,10)

Tezvîrî, her iki manzumesinin makta beytinde mollayı o kadar rezaletine rağmen yan gelip yatmak hususunda eleştirmiştir. Hatta mollanın camiye bile namaz kılmak için değil yan gelip yatmak için gittiğini dile getirmiştir. Her iki beyitte de Tezvîrî, yan gelmek deyimiyle mollanın hiçbir şeye karışmayıp rahatına ve keyfine bakarak yaşamayı kendine düstur edindiğini ifade etmiştir.

Diyorlar câmi'a gidüp namâz kılmaz imiş aslâ
Uzatmışdı der-i mescide gelmiş idi yan monlâ (148b/1M-17)

Hitâmın buldı Tezvîrî tamâm oldı rezâletde
Sıçup nâmûsına âhir evinde geldi yan monlâ (149a/2M-14)

Sonuç

Osmanlı devletinde bir sınıf teşkil eden mollalar, belgelere göre toplum içerisinde saygın bir yere sahiptir. Hatta toplumun ıslahı için önemli roller üstlenmişlerdir. Ama Tezvîrî tarafından kaleme alınan iki manzumede molla tipi argo ve küfür içerikli ifadelerle hicvedilmiştir. Bu manzumelerden hareketle Osmanlı devletinin son dönemlerinde çeşitli kurum ve müesselerdeki bozulmanın mollalık müesssesine de yansımış olabileceği ihtimali ortaya çıkmaktadır. Bu türden metinlerin tespiti sonucunda bu durum daha da aydınlığa kavuşacaktır. Ayrıca arasındaki bir husumetten dolayı molla olan bir komşusunu hicvetme noktasında bir Divan şairinin ne kadar ileri bir noktaya vardığı yazdığı beyitlerde aşikârdır. Bu, Divan şiirindeki hicvin ne kadar sert bir şekilde kullanıldığının net bir göstergesidir. Bu manzumeler, toplum içerisinde saygın bir yere sahip birini itibarsız hâle getirmek, halk tabiriyle yerin dibine sokmak için hicivden daha etkili bir silah olmadığını ortaya koymaktadır.

Molla tipi söz konusu manzumede de görüldüğü gibi zahid/sufi tipi yerine konulmuş eleştiriler bu yönde yoğunlaştırılmıştır. Bu sebeple manzumeyi bir rind şairin klasik geleneği takip ederek ve yozlaşan molla tipini önceleyerek gelenek doğrultusunda hicviye olarak da değerlendirmek gerekmektedir. Bu tür eserler klasik şiirin molla, zahid, vaiz gibi tiplemeleri hususundaki söylemlerini zenginleştirecektir. Ayrıca edebiyat tarihi açısından da bu tiplerin sembolleştirdiği değerlerdeki yozlaşmayı gözler önüne serecektir.

[48b]

1. Gezer her gün dimez deryâ vü sahrâ daltaban monlâ
   Kara monlâya pey-revdür Bebekli kaltabân monlâ

2. Diyenler felyesofdur bî-vukûf anlamamış kadrin

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Urur dem ilm[51] [ü] hikmetden dem-â-dem[52] râz-dân monlâ

3. Şaşırmışdur yolun ammâ haber-dâr-ı tarîkatdur
O tâc-ı edhem ile mefhar-ı Bektâşiyân monlâ

4. Ma'ârifde letâ'ifde dahı her fende mâhirdür
Fünûn-ı yâvede ez-cümle yektâ-yı zamân monlâ

5. Eb u ceddi unutmuş ebcedi hatm-i ulûm itmiş
Okumuşdur derinden hemçü çâh-ı İsfahân monlâ

6. Diyorlarmış o zâta nokta-ı cîm-i cehâletdür
Hatâdur pür-hünerdür hem sahîhan nükte-dân monlâ

7. Sögüp saymaklığı ta'yîb[53] olunmaz hikmeti vardur
İder mahsûl-ı hâlet şerh [u] ta'dâd [u] beyân monlâ

8. Kimi zındık u mülhid dir kimisi dir Protestan
Yalandur olamaz bir kayd ile beste yaman monlâ

9. Olurdı bir zamân bâde arakla mest-i lâ-ya'kıl
Bozup afyon esrâra nihâyet nâgehân monlâ

10. Nice demler dahı anlarla icrâ-yı mezâk itdi
Ne anberler ne helvâlar yimişdür şaklaban monlâ

11. Boyanup rengden renge kalınca şimdi hayretde
Perîşân-hâl olup destârı gibi tartağan monlâ

12. Müceddid sanma vech-i pâkini kim nâzir-i gâfil
O yüzle eylemiş dâğ-ı derûnun pâk ayân monlâ

13. Ayağun hiç sakınmaz taşdan dâ'im yeler turmaz
Tolaşur rub'-ı meskûnı murâd itse yayan monlâ

14. Kalur destinde kîri her gice oldukça süst-endâm
Hemân muğlimlere kıllı kıçın karşu tutan monlâ

15. Bulunsa bir eger bezm-i safâ-yı sâz-ı hem-demde
Atılup ortaya zır zır ider saçma sapan monlâ

16. Turamaz bir dakîka bir mahallde yokdur ârâmı
Verâsından sapan taşı yetişmez yelkovan monlâ

17. Diyorlar câmi'a gidüp namâz kılmaz imiş aslâ
Uzatmışdı der-i mescide gelmiş idi yan monlâ

[51] İlm: amel Y.
[52] Dem-â-dem: her dâ'imâ Y.
[53] Ta'yîb: ta'ayyüb Y.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Dîger

1. Zuhûr itdi yeniden bir Fâtihli kâzibân monlâ
Be-her gün dolanur İstanbulı sâhib-taban monlâ

2. Durûğ [u] hîlesiyle herkesi iz'âc ider her bâr
Hukûkı saymayup râst geldigini daldıran monlâ

3. Ne çârşû ne pâzâr kaldı ne bir hâne vü ne dükkân
Bütün herkesleri başdan başa tolandıran monlâ

4. Mühürler uydurup sâhte senedler eyleyüp tanzîm
Nice mahcûb kesânı dek ile birden soyan monlâ

5. Kurup da dest-gâhı hîleyi tutmuş iki tob bez
Hâce Yûnus Efendi[nün] çözezin aldayan monlâ

6. Gidüp çıplak gibi bir gün bir ahbâbun kasâbından
On onbeş kıyye lahmı def'aten kancıklayan monlâ

7. Bebekli bir iri sikli Tavîl nâmında monlânun
Mukallak kîri altında dem-â-dem ossuran monlâ

8. Gerek eşhâs-ı esnâfı nice bir tâbi'-i nâsı
Husûsâ sûhtegânı hep götiyle kandıran monlâ

9. İnüp bâğdan aşağı kim yalan torbasını açmış
Varup mahfîce[54] bir yerden alup eşyâ kaçan monlâ

10. Sefâhat eylemek bokdan yire çok zevkidür dâ'im
Düzenle akçe istikrâz idermiş kırk yalan monlâ

11. Ru'ûsın koynına kormuş gidüp kerhâneye ekser
Basıldıkça bilâ-mûcib ru'ûsın gösteren monlâ

12. Yine bir def'a baskında kenef altına saklanmış
Kemâl-ı havf ile bî-hûd olup tona sıçan monlâ

[49a]

13. Oturmazdı evinde hîç makarr itmişdi bakkâlı
Dem-â-dem fâhişe sürtük oruspu kollayan monlâ

14. Hitâmın buldı Tezvîrî tamâm oldı rezâletde
Sıçup nâmûsına âhir evinde geldi yan monlâ

[54] Mahfîce: tahfîci Y.

KAYNAKÇA

1. Algar, Hamid (2020). "Molla", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 30 Ankara s. 238-239.
2. Ankara Millî Kütüphane Fahri Bilge Yazmalar Koleksiyonu 324/6, 48b-49a.
3. Ayverdi, İlhan (2015). Misalli Büyük Türkçe Sözlük. Kubbealtı Milliyet Yayınları.
4. Batislam, Dilek (2013). Divan Edebiyatında Latife ve Hezl. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22/1, 229-242.
5. Boyraz, Yakup (2014). Bıçak Sırtında Yürümek: Hiciv Şiirleri. Akademik Bakış Dergisi, 1-27.
6. Güler, Ümit (2019). "Osmanlı Sosyal Hayatında Mollalar: 18. Ve 19. Yy. Diyarbekir Örneği", e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi/Journal of Oriental Scientific Research (JOSR), Cilt:11 Sayı:2 (24), s. 860-895.
7. İsen, Mustafa (2017) Sehî Bey Tezkiresi. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
8. Komisyon (2013). Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş El kitabı. Edt. Ahmet Mermer. Akçağ Yayınları.
9. Sevimli, Erdem (2023). Fâni (Ali Şir Nevâî) Divanında aşk ve rintlik bağlamında Hâfızî izler. RumeliDE Dil ve Edebiyat Dergisi, (32), 663-694.
10. Sucu, N. (2008). "Rind Tipinin Kimliği, Divan Edebiyatındaki Yeri ve Rindlik Felsefesinin Tasavvufla İlgisi". Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 19: 243-280.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(12)

Dr. Qədim RUFULLAYEV[55]

UŞAQ FOLKLORU və ONUN JANR XÜSUSİYYƏTLƏRİ
CHILDREN'S FOLKLORE and ITS GENRE FEATURES

ÖZ

Makale, halk edebiyatının ayrılmaz bir parçası olan çocuk folkloruna adanmıştır. Burada halkımızın asırlık şiir süzgecinden süzülmüş halk edebiyatının, dinleyenlerin beğenisini şekillendirmekle kalmayıp aynı zamanda eğitim ve öğretimine de bekçilik ederek günümüze kadar geldiği vurgulanmaktadır. genç nesil. Ne de olsa her zaman bugünkü gibi okullar ve eğitim merkezleri yoktu. Bu nedenle yetişkinler her devirde çocuklarının eğitimi ile meşgul olmuşlar ve çocuklarını daha doğru yetiştirebilmek için küçük ve anlaşılır eserler, mecazlı hikâyeler, efsaneler, bilmeceler ve lirik misaller yaratmışlardır. yaş seviyeleri dünyayı anlama yönünde ortaya çıkan sorulara cevap bulma alışkanlıklarının oluşması için koşullar yaratır. Makale, çocuk folklorunun tür oluşturma açısından ikiye ayrıldığını vurgulamaktadır; yetişkinler tarafından çocuklar için yaratılan türler ve çocukların kendileri tarafından oluşturulan türler. Makale, ilgili türlerin örneklerine dayanan ayrıntılı bilgiler sağlar. Çocuk folklorunun yer aldığı bu örnekler, çocukları çalışma sevgisi, büyüklere saygı, yoldaşlık, dostluk, korkusuzluk, sebat gibi asil nitelikler konusunda eğitirken, onları kıskançlık, tembellik, açgözlülük ve korkaklık gibi olumsuz durumlardan uzak tutar. Dolayısıyla toplum geliştikçe yeni nesiller oluştukça folklor örnekleri oluşturulacak ve genç neslin eğitimine katkı sağlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: folklor, çocuk edebiyatı, tür, manevi nitelikler.

ABSTRACT

The article is dedicated to children's folklore, which is an important part of folk literature. It is emphasized here that folk literature, filtered through the centuries-olf poetic filter of our people and survived to this day, shaping the taste of those who listen to it, also guards the education and upbringing of the growing younger generation. After all, there have not always been schools and educational centers like today. Therefore, adults have been engaged in upbringing their children in every field, and in order to educate their children more faithfully, they have created small-scale and easy-to-understand works, allegorical tales, legends, riddles, and lyrical examples according to their age level. Such works create conditions for the formation of the way of thinking of young children as well as their habits of finding answers to questions that arise in the attempt of comprehension of the world. The article emphasizes that children's folklore is divided into two parts in terms of the formation of genres; genres formed by adults for children and genres formed by children themselves. The article provides detailed information based on examples of appropriate genres. These examples, which include children's folklore, educate children in noble qualities such as love to labor, respect to elder people companionship, friendship, bravery, perseverance, and keep them away from negative situations such as enviousness, laziness, greediness and cowardice. Therefore, the more the society develops and new generation is born, the more folklore examples will be created and will contribute to the education of the younger generation.

Keywords: *folklore, children's literature, genre, spiritual qualities.*

[55] **Lənkəran Dövlət Universiteti; ORCID: 0000-0002-1213-0676; qedim73@mail.ru**

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

GİRİŞ

Şifahi xalq ədəbiyyatının əsas tərkib hissələrindən biri də uşaq folklorudur. Xalq yaradıcılığı insanların həyatabaxışları, yaşam tərzinə və onun daha da yaxşılaşdırılması naminə əmək formalarına yaradıcı münasibətləri ilə yekunlaşmır. Burada həm də yadelli işğalçılara, zülmə və zülmkarlara qarşı barışmazlıq, sivil dəyərlərə, mütərəqqi ideyalara rəğbət hissi tərbiyə edilir. Bir sözlə, ağız ədəbiyyatı zəngin təcrübənin, çətin və şərəfli həyat sınaqlarının kollektiv şəkildə ifadəsidir. Xalqımızın çoxəsrlik poetik süzgəcindən süzülərək bu günümüzə gəlib çatan el ədəbiyyatı onu dinləyənlərin zövqünü formalaşdırmaqla bərabər, yetişməkdə olan gənc nəslin təlim və tərbiyəsi keşiyində də durmuşdur. Axı hər zaman, indiki kimi məktəblər, tədris ocaqları olmamışdır. Amma "böyüklər hər bir dövrdə öz övladlarının tərbiyəsi ilə məşğul olmuşlar. Uşaqların daxili aləmi, mənəviyyatı, əxlaqı, davranışı onları daim düçündürmüş, narahat etmişdir" (12, 106). Ona görə də xalqımızın yaratdığı ağız ədəbiyyatı böyüklərin tələbatlarını ödəməklə yanaşı, uşaqların təlim və tərbiyə işində mühüm rol oynamışdır. Təsadüfi deyildir ki, "folklor qədim dövrlərdən bəri xalqın mənəvi qida mənbəyi, "xalqın kitabı" olmuşdur" (5, 13).

Uşaqların daha düzgün tərbiyə olunması üçün onların yaş səviyyəsinə uyğun olaraq kiçik həcmli və asan qavranılan janrlar, uşaq (alleqorik) nağılları (7, 332), əfsanələr, tapmacalar, lirik nümunələr yaradılmışdır. Bu kimi əsərlər azyaşlı uşaqların təfəkkür tərzinin formalaşmasına, dünyanın dərki istiqamətində yaranan suallara cavab tapmaq vərdişlərinin yaranmasına şərait yaradlr. Məsələn, "alleqorik nağıllar uşaqlarda əməyə məhəbbət, böyüklərə hörmət, yoldaşlıq, dostluq, qorxmazlıq, dəyanət kimi nəcib keyfiyyətlər tərbiyə edilir, onları paxıllıq, tənbəllik, acgözlük və qorxaqlıq kimi mənfi hallardan uzaqlaşdırır**"** (4, 4).

Folklor yaradıcılığı və onların inkişaf istiqamətləri

Uşaq folklorunun inkişafında yaşlıların rolu böyük olmuşdur. Bəllidir ki, alleqorik nağılları, laylaları, tapmacaları və bu kimi nümunələri uşaqlar yaratmamışdır. Ancaq onu da vurğulamaq lazımdır ki, böyüklərin uşaqlar üçün yaratdığı nümunələr azyaşlıların anlaq səviyyəsinə uyğundur. Layla və oxşamalar vasitəsilə uşaqlar sadəcə yuxuya gedib, şən oyanmır, onlar səsin və harmoniyanın vasitəsilə gələcəyə, anaya, vətənə bağlılıq ruhunda tərbiyə olunur.

Amma bir qrup nümunələr vardır ki, onları məhz uşaqlar yaratmışdır. Bu nümunələr, adətən, azyaşlıların oyunu zamanı ərsəyə gəlir. İlk baxışdan sadə və ritmik şəkildə ifadə olunan belə nümunələr, əslində, uşaq dünyasının çoxsaylı tələbatlarını və məmnunluğunu təmin edir. Beləliklə, **uşaq folkloru əsasən iki qrupa bölünür.**

1. Böyüklərin uşaqlar üçün yaratdığı nümunələr.
2. Uşaqların yaratdığı nümunələr.

Böyüklərin uşaqlar üçün yaratdığı nümunələrə laylalar, oxşamalar, tapmacalar, alleqorik nağıllar və s. aiddir.

Uşaqların özləri tərəfindən yaratdığı folklor nümunələrinə sanamalar, düzgülər, acıtmalar və s.daxildir.

Böyüklərin uşaqlar üçün yaratdığı ən mühüm və həcmcə geniş olan janrlardan biri nağıllardır. Uşaqlar nağıllarında əsas personajlar, əsasən, "heyvan və quşlar"(**1, 10**) olur. Heyvanlar haqqında nağılların böyük əksəriyyəti alleqorik səciyyə daşıyır. Bu xüsusiyyət daha çox uşaq psixologiyasının xarakterinə uyğundur. Bilirik ki, azyaşlı uşaqlar heyvanları daha çox sevir və onlara qarşı həssasdırlar. Belə nağılları uşaqlar maraqla dinləyirlər. Onlara görə heyvanlar insanlar, uşaqlar kimi düşünür, oynayır, hətta ağlayır. "Şəngülüm, şüngülüm, məngülüm", "İt və pişik", "Acgöz ayı balaları" və bu kimi nağıllar uşaqların maraq dairəsinə nüfuz etmiş nümunələrdəndir. Bu nümunələr elmi ədəbiyyatlarda, haqlı olaraq, **uşaq nağılları** kimi təqdim edilir. Çünki adıçəkilən xalq nəsri nümunələri uşaqların təlim və tərbiyəsində mühüm rol oynayırlar. Nəticə etibarilə, insanlarda olan bəzi mənfi keyfiyyətlər heyvanlar vasitəsilə tənqid edilir. Məsələn, "Şirlə tülkü" nağılında "namərdlik tənqid olunur" (1, 298).

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Uşaq folklorunun janr özünəməxsusluğu

Uşaq folkloklorunun ən geniş yayılmış növlərindən biri **laylalardır.** Uşaqların yatızdırılması üçün ana və nənələrin beşik başında ifa etdiyi ritmik və avazlı nəğmələrə laylalar deyilir. Buna görə də bəzən laylalara "beşikbaşı" nəğmələr deyilir. Laylalar "ananın körpəsinə coşqun məhəbbətlə yaratdığı musiqinin poeziyasıdır" (6, 552).

Lalay, bülbülüm, laylay,
Gülüm, sünbülüm laylay.
Böyü sənin sayəndə,
Mən də bir gülüm, laylay.

Lalay, bülbülüm, laylay,
Sarı sünbülüm laylay.
Bağçalarda gül çoxdur,
Bir qızıl gülüm, laylay (9, 5)

Laylalar forma baxımından bayatıya bəzəyirlər. Çünki dörd misradan və yeddi hecadan ibarət bayatılarda əsas fikir sonuncu iki misra üzərində qurulur. Laylalarda da əsasən belədir, amma məzmun baxımından onlar bir-birindən kəskin şəkildə fərqlənir. Laylalardakı nəqarət hissə də onları bayatılardan fərqli edir. "Müşahidələr göstərir ki, laylalar şifahi nitqdə nəqarətlərlə yayılmışdır. Laylalardakı musiqi nəqarətlərlə birgə daha füsunkar olur" (6, 553)**.**

Laylay dedim, yat bala,
Yuxuna şəkər qat, bala.
Ümidim bircə sənsən,

Boya-başa çat, bala.
Balam laylay, a laylay,
Gülüm laylay, a laylay. (9, 7)

Laylalar xalq yaradıcılığının ilk nümunələri sırasındadır. Azərbaycan ədəbiyyatının sonrakı inkişaf mərhələsi üçün laylaların böyük əhəmiyyəti olmuşdur.

Oxşamalar. Oxşamalar da laylalar kimi ən qədim yaradıcılıq nümunəsidir. Onlar "mövzu və məqsədlərinə görə laylalara yaxındır. Burada oxşatma, əyləndirmə, əzizləmə üstünlük təşkil edir. Oxşamalar şux və şən əhval-ruhiyyə yaradır" (9, 5)**.**

Laylalar uşağı yatızdırmaq üçün ifa olunan nəğmələrdirsə, oxşamalar isə körpənin oyanmasından sonra, onu sakitləşdirmək, əzizləmək məqsədilə söylənilmişdir. Bu nəğmələrə bəzən nazlamalar da deyilmişdir. Nazlamalar hələ danışmayan körpələri şənlənməyə, onlarda xoş ovqat doğuran müxtəlif jest və mimikaların yaradılmasına, habelə uşaqların dirçəlməsinə kömək edir. Oxşamalarda anaların öz körpəsinə sönsüz sevgisi ifadə olunur. Eyni zamanda, onun yolunda, hər cür naz-neymətdən, hətta canından keçməyə, qurban olmağa hazır olduğunu görürük.

Dağda meşəlik,
Gül, bənövşəlik.
Mən həmişəlik,
Bu balama qurban. **(2, 26)**

Ağız ədəbiyyatında körpələrin, demək olar, hər bir inkişaf dövrünə aid oxşama nümunələri vardır. Burada uşaqların böyüməsi və onların qol-qanad açması təkcə arzulanmır, oxşamalarda həm də onların övladlıq vəzifəsi, ailəyə, elə aid məsuliyyəti dolayı şəkildə vurğulanır.

Tükəndi ahım,
Yoxdur günahım.
Balam böyüsün,
Odur pənahım. (9, 16)

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Oxşamalar forma baxımından sabit deyildir. Ən cox iki və dörd misralardan ibarət oxşama nümunələrinə rast gəlinir. Ancaq bəzən analar şirin və şən oxşamaları improviza edərək daha orijinal formaların yaranmasına şərait yaradırlar (3, 163).

Dağda çobanlar,
Qoyun sağanlar,
Qaçdı yağışdan,
Durdu yatanlar,
Bu balama qurban,
O balama qurban. (9, 13)

Məzmun baxımından da oxşamalar rəngarəngdir. “Oxşama onlara verilən ümumi addır. Məzmununa görə bir-birindən seçilən elə nümunələr var ki, onları arzulamalar, bəsləmələr, əyləndirmələr, əzizləmələr kimi adlandırmaq daha düzgün olardı” (3, 164).

Sanamalar. Uşaqların, adətən, oyun zamanı sevə-sevə ifa etdiyi və uşaq folklorunun ən geniş yayılmış janrlarından biri də sanamalardır. Sanamalar təkcə uşaqların oyun ərəfəsində maraqlı ifa tərzi ilə yadda qalmır, bu nümunələr həm də onların ilk saymaq bacarığı kimi də diqqəti çəkir.

Məlumdur ki, azyaşlılar saymağa başlayarkən barmaqlarından istifadə etməyə cəhd edirlər. Uşaq nəğmələri içərisində mühüm yer tutan “Barmaqlar” adlı sanama məhz bu istəyin təzahür formasıdır.

Baş barmaq
Başala barmaq.
Uzun Hacı,
Qıl turacı,
Xırdaca bacı.
Bu vurdu,
Bu tutdu.
Bu bişirdi,
Bu yedi,
Vay, bəbəyə qalmadı. (9, 41)

Şübhəsiz ki, yuxarıda verilən nümunələr uşaqların ən aşağı yaş dövrləri üçün xarakterikdir və böyüklər tərəfindən yaradılmışdır. Say sistemlərinin öyrənilməsi üçün sanamaların bu növlərinin əhəmiyyəti böyükdür.

Uşaqlar bir qədər böyüdükdən sonra həyətdə və küçədə müstəqil və komanda şəklində oynayarkən daha mürəkkəb say sistemindən istifadə etməyə başlayırlar. Sanamaların bu növünü uşaqların özləri tərəfindən yaradılması şübhə doğurmur. Çünki burada “oyun strukturuna malik sanamanın hər bir misrası müstəqildir, hər bir misra ölçüsü bir say rəqəmini əhatə edir” (6, 558).

İynə, iynə
Ucu düymə.
Bal ballıca
Ballı keçi.
Şam ağacı
Şatır keçi.
Qoz ağacı
Qotur keçi.
Hoppan, huppan,
Yırıl, yırtıl,
Su iç qurtul.
Ağ quşum
Ağ arçınım,
Göy quşum
Göyərçinim.
Qarğa qara,
Durna çala,
Çilmə çilik,
Bircə əmlik,
Qəmər çarıq,
Biz də varıq.
Əmrə qulu,
Yoxdu pulu.
Vur nağara, çıx qırağa. (9, 43)

Sınamaların elə bir növləri də vardır ki, burada uşaqların yaş səviyyəsinin bir qədər artdığını görürük. Belə nümunələrdə söz və ifadələrlə bərabər konkret rəqəmlərdən də istifadə olunduğunu görürük.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Bir, iki,
Bildirki.
Üç, dörd
Qapını ört... (9, 45)

Göründüyü kimi, sanamalar uşaqların təkçə saymaq vərdişlərini tərbiyə etmir, eyni zamanda onların ətraf aləmə, canlılara, heyvanlara münasibəti, onların rəng calarlarının fərqləndirmə qabiliyyətlərini də inkişaf etdirir. Bu ənənə sübut edir ki, xalq yaradıcılığı bədii ədəbiyyat olmaqla bərabər, həm də təlim və tərbiyə mənbəyidir.

Düzgülər. Uşaq folklorunun ən maraqlı janrlarından sayılan düzdülər uşaq psixologiyasının, təfəkkür tərzinin, zövqünün formalaşması baxımından maraq doğurur. Bu nəğmələrin də əsas müəllifləri əsasən uşaqlardır. "Əlimi bıçaq kəsibdi", "Üşüdüm ha üşüdüm", "Qonşu qızı püstədi", "Tülkü, tülkü, tünbəki" və s. kimi nəğmələr düzgülərə aid olan nümunələrdir. Uşaqlar bu kimi gözəl, axıcı, musiqili şeiriyyətə malik nümunələri ritmlə, hava ilə oxuyur, yarışır və əylənirlər. Düzgülər uşaqların bədii zövqünün, estetik tərbiyəsinə güclü təsir göstərir.

Qonşu qızı Püstədi,
Gümüş kəmər istədi.
Gümüşkəmər Gilanda,
Filan oğlu filanda.
Filanı ətəklədim,
Bal verib pətəklədim.
Pətək dolu arıymış,
Qanadları sarıymış.
Qanadlanıb uçdular,
Qap-bacanı açdılar.
Gümüşkəmər düzüldü,
Düzülüdən götürdüm,
Qonşu qıza gətirdim.
Qonşu qızı Püstədi,
Əmri gözüm üstədi(9, 58)

Düzgülərin forma və məzmun xüsusiyyətlərinə diqqət yetirdikdə, məlum olur ki, bu nümunələr bir qədər yuxarı yaş qruplarına aid uşaqlar tərəfindən yaradılmışdır. Şübhəsiz ki, uşaqların gələcək poetik təfəkkürünün inkişafı üçün düzgülərin mühüm əhəmiyyəti vardır.

Acıtmalar. Uşaq ədəbiyyatının lirik növünə daxil olan janrlarından biri də acıtmalardır. Uşaqlarda yumor hissinin təşəkkülündə və formalaşmasında acıtmaların əvəzsiz rolu vardır. Çünki "acıtmaların məzmununda gülüş, şux və məzəli ovqat, satirik əyləncələr əsas yer tutur. Həmişə zarafatı sevən uşaqlar onun təsirini və nəticəsini gözləmədən qarşısındakına bir biriylə qafiyələnmiş acıtmalı sözlər yağdırır" (5, 22)**.**

Keçəl, keçəl, daz keçəl,
Hər yanda pərvaz keçəl.
Qış gəlib qurtarmısan,
Budu gəlir yaz, keçəl.
Qolları düymələndi,
Eşitdi saçlı gəlir,
Başına kül ələndi.
Keçəl, keçəl, noxudu keçəl,
Başı-gözü qoxulu keçəl. (9, 26)

Acıtmalara bəzən "cırnatmalar", "sataşmalar" və ya "" deyilir. Bütün bu nümunələrdə şirin bir yumor vardır. **Öcəşmələr** məzmunca digərlərdən bir qədər fərqlidir. Burada mətn dialoq şəklindədir.

--Deyinən ayğır!
--Ayğır!
--Çıx dama hayqır.

--Deynən ayna!

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

--Ayna!
Meymun ol, oyna. (9, 35)

Uşaq folkloru üçün xarakterik olan **tapmaca**, **yanıltmaclar,** habelə uşaq oyunları zamanı ifa olunan nəğmələr və bu kimi bir neçə janrlar var ki, uşaqların mənəvi cəhətdən yetkinləşməsində xüsusi paya malikdirlər.

Tapmacalar lirik nöcə aid olmasa da, uşaq ədəbiyyatında xırda janrlar sırasında yer almaqdadır. Bu janr uzun əsrlərdən bəri nəsildən-nəslə, ağızdan-ağza keçərək müxtəlif dəyişikliyə uğramış, yeni forma və məzmun kəsb edərək bu günə qədər gəlib çıxmışdır. "Tapmacalarda konkret bir əşyanın, məfhum və ya hadisənin bir cəhəti, müəyyən tərəfi, əlamət və xüsusiyyəti dolayısı ilə, məcazi şəkildə açıqlamaqla əsas ünvan gizli saxlanılır" (5, 13). Məsələn, aləmi bəzər, özü lüt gəzər (İynə), alçaq damdan qar yağır (ələk), yer altda qızıl qamçı (ilan). **(8, 18)**

"Uşaqları körpə vaxtlarından səlis və düzgün danışmağa alışdırmağın əsas vasitələrindən biri yanıltmaclardır**"(10, 395).** Yanıltmaclar isə artıq danışmağı bacaran üşaqların nitqində çətin tələffüz olunan sözlərin düzgün şəkildə ifadə etməsinə kömək edir. Məsələn, ağ inək o tayda ayağını yalayır, nənəm bu tayda ayağın yamayır.

Uşaq folkloru xalq ədəbiyyatının ayrılmaz tərkib hissəsidir. Cəmiyyət inkişaf etdikcə, yeni nəsillər var olduqca folklor nümunələri yaranacaq və yetişməkdə olan gənc nəslin tərbiyəsində öz töhfələrini verəcəkdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan folkloru. /Tərtib edən: Bəhlul Abdulla/. Bakı, Şərq-Qərb, 2005, 360 s.
2. El çələngi. Qara Namazovun tərtibi ilə. Bakı, Şərq-Qərb, 204, 248 s.
3. Əfəndiyev P. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı. Bakı, Maarif,1981, 407 s.
4. Xalqın söz xəzinəsi. Bakı, Maarif, 1985, 270 s.
5. Namazov Q. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı. Bakı, Maarif, 1984, 276 s.
6. Nəbiyev A. Azərbaycan xalq ədəbiyyatı. İki cilddə. I cild. Bakı, Elm, 2009,640 s.
7. Nəbiyev A. Azərbaycan xalq ədəbiyyatı. İki cilddə. II cild. Bakı, Elm, 2009,640 s.
8. Tapmacalar./N.Seyidovun tərtibi ilə/ Bakı, Şərq-Qərb, 2004, 208, 18 s.
9. Uşaq folkloru. /Nəşrə hazırlayan R.İsmayılov/. Bakı, Altun Kitab, 2011, 96 s.
10. Vaqif Vəliyev. Azərbaycan folkloru. Bakı, Maarif, 1985, 414, 395 s.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(13)

Dr. Öğr. Üyesi Gamze GEZGİNCİ[56]; Sefer ERGEN[57]; Gürkan BAYOĞLU[58]; Ali ERDOĞAN[59]

SOSYAL MEDYA PLATFORMLARINDAKİ ÇOCUK GELİŞİMİ ve AİLE İÇİ İLETİŞİME YÖNELİK PAYLAŞIMLARIN GEÇERLİLİĞİ ve GÜVENİLİRLİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

A REVIEW ON THE VALIDITY and RELIABILITY OF SHARES ON CHILD DEVELOPMENT and FAMILY COMMUNICATION ON SOCIAL MEDIA PLATFORMS

ÖZ

Bu makale, bilgi toplumu kavramına ve uygulamalarına yönelik eleştirel bir değerlendirme amacı ile yapılan bir tarama araştırmasının eğitim iletişimi ve bilgi paylaşma davranışı boyutundaki bir ürünüdür. Çalışmada sosyal medya platformlarında paylaşılan ve kısa sürede geniş bir kullanıcı kitlesine ulaşarak etkileşim meydana getiren çocuk eğitimine yönelik paylaşımların bilginin üretimi, güvenilirliği ve doğruluğuna ilişkin tartışmalara yer verilmektedir. İçerik üreticisinin alanında uzman kişiler olup olmadığı teyit edilmeksizin etkileşimi geniş bir kitleye yayılan paylaşımların, eriştiği ebeveynler üzerindeki olası davranış durumları ve tutumlarına değinilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim İletişim, Sosyal Medya, Aile içi İletişim, Çocuk Gelişimi, İletişim Psikolojisi, Bilgi Paylaşma Davranışı.

JEL Kodları: I21, J13, L82.

ABSTRACT

This article is the product of a survey research in the educational communication dimension, which was conducted with the aim of a critical evaluation of the concept and practices of the information society. In the study, discussions on the production, reliability and accuracy of information about children's education, which are shared on social media platforms and create interaction by reaching a large user base in a short time, are included. Without confirming whether the content producer is an expert in their field, the possible behavioral situations and attitudes of the shares, whose interaction spreads to a wide audience, on the parents they reach are mentioned.

Keywords: *Education Communication, Social Media, Family Communication, Child Development, Communication Psychology, Information Sharing Behavior.*

JEL Codes: I21, J13, L82.

[56] İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Dr. Öğr. Üyesi, gamzegezginci90@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2643-5793
[57] İstanbul Büyükşehir İlkokulu, Okul Müdürü, Sınıf Öğretmeni, seferergen@gmail.com, ORCID: 0009-0004-5985-6847
[58] Mimaroba Ortaokul Müdürü, İngilizce Öğretmeni, gurkanbayoğlu@gmail.com, ORCID: 0009-0002-6039-8121
[59] İstanbul Büyükşehir İlkokulu, Okul Müdür Yardımcısı, Özel Eğitim Sınıf Öğretmeni, alierdogan05@hotmail.com, ORCID: 0009-0006-7735-0086

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

GİRİŞ

Mcluhan'ın (1964) insanı teknolojinin bir uzantısı olarak kabul ettiğini ifade ederek, insan uzuvlarının yetersiz kaldığı noktada teknolojiye başvurduğunu açıklamasıyla insan ve teknoloji etkileşimi o güne kadarki süregelen tartışmaların başka bir boyuta taşınmasına yol açmıştır. Bu ifadelerin ardından "bilgi toplumu" kavramının literatüre kazandırılması ile artık insanın bilgiye ulaşmasında aracı olarak teknolojinin taşıyıcı ana faktör haline gelmesi birçok kavramın sınırlarını ve etki alanlarını değiştirmiştir. Bilgi çağının en belirgin özelliklerinden biri, iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve değişimlerin günlük yaşam pratiklerine hızlı bir şekilde giriş yapmasıdır (Kesim, 1985).

Mcluhan'ın da belirtmiş olduğu insanın teknolojinin uzantısı haline dönmesi ile nitelenen, insana ait olan temel özelliklerin teknoloji üzerinde varoluş sergilemesidir. Yeni iletişim teknolojilerinin insanlara sunduğu; haberleşme görevinin ötesinde, insanı insan yapan duygu ve düşünce kavramlarını inşa eden yapısıdır. Toplumsal bir varlık olan insanın duygu, düşünce ve davranış pratikleri insan doğasında sosyokültürel ve çevresel faktörler ile gelişip, değişen bir yapıdayken teknoloji ile birlikte yeni bir inşa sürecine girmiştir.

Yeni iletişim teknolojileri, insanlara, duygu ve düşüncelerini paylaşacakları fırsatları ortaya koyan bir medya imkânı sunmaktadır. Sosyal medya olarak isimlendirilen bu ortam, günümüzde hızla yükselen bir etki alanına sahiptir (Öztürk & Talas, 2015).

Ancak bu kadar hızlı gelişen ve değişen yapı beraberinde denetleme açığını da ortaya çıkarmaktadır. Küreselleşmenin gerçekleşmesinde en önemli katkı sahibi olan iletişim teknolojilerinin bu sınırsız ve denetimsiz yapısı, bilgi toplumunun gereklilikleri ile çelişmektedir. Yeni medyanın hayatımıza dahil ettiği sosyal medya platformlarında bireyler kullanıcı olarak kendilerine sunulmuş olan sınırlı alanlarda sınırsız etkileşim ağına sahip olmakta ve böylelikle gelinen son noktada her bir kullanıcı birer bilgi üreticisi ve paylaşımcısı olarak gündelik yaşamda yerini almaktadır.

1. BİLGİ PAYLAŞMA DAVRANIŞI BAĞLAMINDA SOSYAL MEDYA

Bilgi paylaşma davranışı, göreve ilişkin bilgi, ürün veya sürece yönelik geri bildirimin verilmesi, alınması anlamına gelerek; görevle ilgili sözel iletişimi, somut olguların doğrudan ya da dolaylı değişimini, uzmanlığın koordinasyonunu, kimin hangi bilgiye sahip olduğunun bilgisini bünyesinde barındırmaktadır (Hansen, 1999; akt. Çetin vd., 2016).

Bir örgüt üyesinin bilgi birikimini diğer üyelere aktarması ve yayması şeklinde ortaya çıkan davranış olarak da tanımlanan bilgi paylaşma davranışı, başta bireyin karakteristik özellikleri olmak üzere bireyin içsel ve dışsal kontrolü, karşılık beklentileri, öz-yeterlilik algısı, güven ve sosyal sermaye gibi unsurlardan etkilenmektedir (Chennamaneni, 2006).

İnsanın bilgi paylaşma davranışını anlayabilmek için insanı anlamak gerekmektedir. İnsanın doğası gereği kendini ifade etme, anlatma, aktarma istemleri, toplumsal bir varlık oluşuyla paralel doğrultuda ilerleme sergilemektedir.

Yeni iletişim teknolojilerinin getirisi olan sosyal medya platformları, insanın kendini aktarma ve ifade etme ihtiyacı tam olarak tatmin edilme ortamı bulmuştur. Zaman ve mekân tanımaksızın sınırsız etkileşim olanağı sunan bu platformlar bireyin hem insanlardan uzak hem de insanlarla iç içe bir şekilde yaşamasına olanak kılmıştır. Bu sanal sosyal yaşam bireyin yaşama dair tüm alışkanlıklarını yeniden düzenlemesini gerektirmiştir. Bireyin çalışma stillerinden, toplumsal algısına kadar yaşamının tüm boyutlarını yeniden inşa eden sosyal medya bilgi paylaşma davranışını da doğrudan etkileyerek, bilgi toplumu içerisinde bireyin sanallaşan dünyasında çelişkiler ortaya çıkarmaya başlamıştır.

2. PAZARLAMA ARACI OLARAK SOSYAL MEDYA PAYLAŞIMLARINA YÖNELİK OKURYAZAR OLMA BECERİSİ

Habermas'ın söylem kuramından, Chomsky'nin ise evrensel dilbilgisinden yola çıkarak her insanın "iletişimsel yeterlilik" ile dünyaya geldiğini ancak bu yeterliğin yine de eğitimle desteklenmesi gerektiğini vurgulayan Alman medya eğitimcisi Dieter Baacke, "medya yetkinliği" kavramının oluşmasına katkıda

bulunan öncü isimlerden biridir (Türkoğlu & Doğan, 2018:373). Bir çok yetkinliğe sahip olan insanın iletişim yetkinliğinin oluşması, gündelik yaşam içerisindeki eğitim, aile, okul, iş yeri gibi toplumsallaşmanın gerçekleştiği ortamlardaki deneyim ve eylemleri ile gerçekleşmektedir (Alver, 2006:19-20).

Bireyin iletişim yetkinliği, farkındalık ile bilinç kazanan bir süreçtir. Bireyin maruz kaldığı enformasyonlar karşısında adeta filtreler oluşturabilmesidir. Geleneksel medyanın inşa ettiği gerçeklik durumu sosyal medyaya da kendini göstermektedir.

Sosyal medya platformlarının ilk kuruluş amaçları arasında kişinin arkadaşlarını bulup onlarla iletişim kurmasında kolaylık sağlama düşüncesi yer alırken günümüzde sosyal medya hesapları bireylerin kimliklerini sundukları birer alan olarak tezahür etmektedir.

Günümüzde sosyal medya platformları bireylerin kişisel ilişkilerinin yanı sıra kurumsal ilişkilerini de yürüttükleri interaktif iletişim ortamlarıdır. Sosyal medya sunmuş olduğu bu olanak ile reklam ve pazarlamanın da yeni bir alanı haline gelmiştir. Çünkü geleneksel yapıda pazarlama iletişimi geleneksel medya araçları üzerinden gerçekleştirilirken, günlük yaşam pratiklerinin dahi internet ortamına taşındığı çağda kaçınılmaz olarak reklam ve pazarlama da dijital platformlara aktarılmıştır. Özellikle küresel anlamda büyük kullanıcı kitlelerine hitap eden şirketler ve pazarlama iletişimi uzmanlarının sosyal medya iletişimini ve sosyal medya tabanlı hizmetleri gündemlerine yerleştirdikleri görülmektedir (Çakır, 2010:55). Büyük şirketlerin yanı sıra çeşitli mesleklere mensup olan bireyler sosyal medya platformlarında oluşturdukları hesaplarından mesleki alanlarına yönelik paylaşımlar gerçekleştirerek etkileşimlerini artırmak istemektedir.

Bugün Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal medya platformlarında her gün milyonlarca insan içerik üretmektedir. Bu platformlar üzerinden online kültür oluşturmak ve hedef kitleye tutarlı mesajları iletebilecek ortam olması sebebiyle sosyal medya çok önemli bir mecra haline gelmiştir (Onat & Alikılıç, 2010:1138-39).

Gelinen noktada sosyal medya kullanıcıları hem üretici hem de tüketici rolüne bürünmektedir. Bu nedenle özellikle etkileşim ağını genişletmek isteyen kullanıcıların kendi mesleklerini bu platformlar üzerinden sergileme olanağı tanınmasıyla sosyal medya platformları reklam ve pazarlama sektörünün yeni mecrası olarak kullanılmaktadır. Bilinen marka ve şirketlerin geçerlilik ve güvenilirliği geleneksel medya üzerinden de teyit olanağına sahipken, şahsi hesapların bireysel mesleki paylaşımları ne yazık ki herhangi bir geçerlik ve güvenilirlik sürecine tabii tutulamamaktadır. Bu doğrultuda kullanıcılar pasif durumda birer alımlayan özne olarak oldukça fazla sayıda enformasyona maruz kalmaktadır.

Bilgiyi üretme, yönetme ve analiz edip, yorumlama noktasında kullanıcıların bilinçli davranması gerekmektedir. Medya okuryazarlığı bu yeni iletişim alanında yerini elektronik okuryazarlığa bırakmıştır.

Elektronik okuryazarlık ise "internet üzerinden sunulan bilgi kümeleri arasından istenilen bilgiye ulaşabilme, içeriğin nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusunda ne yapması gerektiğini bilebilme ve erişilen bilginin nasıl sunulması gerektiğini bilme" olarak tanımlanmaktadır (Altun, 2005:95).

Sosyal medyada sayısız içeriklere maruz kalan pasif konumdaki kullanıcıların söz konusu paylaşımları değerlendirme, analiz ve teyit etme hususunda bilinçli davranması gerekmektedir. Çünkü kullanıcılar artık pazarlama ve reklam amaçlı paylaşımların etkileşimini artıracak olan birer tüketici rolündedir.

3. ÇOCUK GELİŞİMİ VE AİLE İÇİ İLETİŞİME YÖNELİK PAYLAŞIMLAR

Çocuk, insan egoizmini parçalayan bir varlıktır (Ersanlı, 1997). Anne-babanın hatta toplumun güvencesi, geleceğin teminatı çocuktur. Karşılıksız sevginin göstergesi olarak nitelenen çocuk şüphesiz ki toplumun yapı taşı olan aile kavramının taşıyıcısıdır. Anne ve baba rollerinin bütünlüğünü sağlayandır. Aile de çocuğun hayatında karşılaştığı ilk toplumsal kurumdur.

İnsanların toplum içerisindeki ilişkilerini, iletişim yetkinliğini, sosyal statülerini belirleyecek en önemli faktörlerden biri de aile bireylerinin arasındaki etkileşim, iletişim ve ilişkiler ağıdır. Bu bağlamda aile içi iletişim süreçleri ile çocuk gelişimi kavramları iç içe geçmiş bir sarmal olarak tezahür etmektedir.

Aile içi iletişim, çocuk gelişimi, ebeveyn tutumları, psikoloji gibi her bireyin yaşamı ile doğrudan ilişkili alanlar geleneksel medyada da sıkça yer verilen konuların başında gelmektedir. Bunun sebebi geniş kitlelere hitap etmesinden kaynaklı yoğun talep görmesidir. Bu talep sosyal medyaya da taşınmıştır. Pazarlama

aracı olarak kullanılan sosyal medyada çocuk gelişim uzmanları, eğitimciler, ruh sağlığı alanında çalışanlar, iletişimciler de bireysel hesaplarından uzman oldukları alanlarda güncel konulara ilişkin görüşlerini içeren paylaşımlar yapabilmektedir. Ancak burada temel sorun hesapların ve kişilerin mesleki yeterlilikleri noktasında herhangi bir denetleyicinin olmamasıdır. Kullanıcılar aile içi iletişime ve çocuk gelişimine dair karşılaştıkları yönerge, söylem ve tavsiyeleri teyit etmeksizin özel yaşamlarında uygulama tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Gerçekliği teyit edilmemiş olan ancak meslek profesyoneli olarak açılan sosyal medya hesaplarından yapılan paylaşımlarla oldukça fazla etkileşim oluşturulmaktadır. Kullanıcılar eriştikleri bu içerikleri kendi inisiyatifleri doğrultusunda kendilerinin de hesabından paylaşarak bu pazarlama ağına dahil olmaktadır.

SONUÇ

Sosyal medya platformları günümüzde bireylerin şahsi olarak kendi reklamlarını yaptıkları birer alana dönüşmüştür. Burada inşa edilmeye çalışılan kimlikler için en önemli beklenti etkileşimdir. İçerik üreticileri bu etkileşimleri sağlayabilmek adına gündemdeki konulara ilişkin görüş ve yorumlarını paylaşımları aracılığıyla aktarmaktadır. Buradaki temel sorun bu kullanıcı hesaplarının gerçek profesyoneller tarafından yönetilip yönetilmediğidir. Özellikle aile içi iletişim ve çocuk gelişimine dair yapılan paylaşımlar, eriştiği sınırsız sayıdaki kullanıcı çoğu tarafından doğrudan etki gücüne sahiptir. Burada erişilen kullanıcının verimli bir medya okuryazarlığı bilincine sahip olup olmadığı bilinmemektedir. Bu sebeple hangi kaynak ve kişiden türediği bilinmeyen bilgi ve tavsiyeleri kullanıcıların ailelerine ve çocuklarını yetiştirirken ebeveyn tutumlarına yansıtmaları ilerleyen süreçlerde sosyolojik boyutta problemlere yol açabilir.

ÖNERİLER

Sosyal medya hesaplarını kişisel blog olarak açık hesap şeklinde kullanan ve mesleki içerikler paylaşan profillerin doğruluğunun tespit edilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda toplumun dijital okuryazarlık konusunda bilinçlenmesine yönelik eğitimlere yer verilmeli, kullanıcıların özellikle çocuk gelişimi ve aile içi iletişime yönelik karşılaştıkları paylaşımları doğrudan uygulamamaları konusunda bilinç oluşturulmalıdır. Davranışsal boyutta tehdit oluşturan bu paylaşımların yanı sıra sağlığa ilişkin yapılan paylaşımlar da doğruluğu teyit edilmediğinden dolayı insan yaşamı için tehlike oluşturabilir. Bu alanlarda çalışan akademisyenlerin mevcutta var olan bir yanlış bilinç olup olmadığına yönelik çalışmalar yapılması ve toplumun doğru bilinç kazanmasına yönelik eğitim çalışmalarında bulunmaları önerilmektedir.

KAYNAKÇA

1. Altun, A. (2005). Gelişen Teknolojiler ve Yeni Okuryazarlıklar. Ankara: Anı Yayınları.
2. Alver, F. (2006). Medya Yetkinliğinin Kuramsal Temelleri. Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi(7), 10-26.
3. Çakır, S. Y. (2010). Teknolojinin Pazarlama İletişimine Etkileri. Ankara: Nobel Yayınları.
4. Çetin, A., & Şentürk, M. (2016). Bilgi Paylaşma Davranışının Planlı Davranış Teorisi ve Sosyal Değişim Teorisi Bağlamında İncelenmesi: Dermatologlar Üzerine Ampirik Bir Araştırma. Ege Akademik Bakış, 16(2), 241-256.
5. Chennamaneni, A. (2006). Determinants of Knowledge Sharing Behaviors: Developing and Testing an Integrated Theoretical Model (Yayınlanmamış Doktora Tezi) . Teksas Üniversitesi.
6. Ersanlı, K. (1997). Ben Olmak İstiyorum. Samsun: Eser Ofset.
7. Hansen, M. (1999). The Search-Transfer Problem: The Role of Weak Ties in Sharing Knowledge across Organization Subunits. Administrative Science Quarterly(44), 82-111.
8. Kesim, M. (1985). İletişim Teknolojisindeki Yeni Gelişmelerden Teletext ve Vievvdata'nın Uzaktan Öğretimde Kullanılması. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
9. Onat, F., & Alikılıç, Ö. (2010). Sosyal Ağ Sitelerinin Reklam ve Halkla İlişkiler Ortamları Olarak Değerlendirilmesi . Journal of Yaşar University, 9(3), 1111-1143.

10. Öztürk, M. F., & Talas, M. (2015). Sosyal Medya ve Eğitim Etkileşimi. Journal of World of Turks, 1(7), 101-120.
11. Türkoğlu, H. S., & Doğan, B. Ö. (2018). Sosyal Medya Üzerinden Okurun Değişimi ve Bilgi Güvenirliği. Erciyes İletişim Dergisi, 371-385.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(14)

Dr. Gamze GEZGİNCİ[60]; Muhammet Lütfullah GÜVENÇ[61]; Mustafa İbrahim ALOĞLU[62]; Bedriye TOPRAK[63]

ALFA KUŞAĞININ İLETİŞİM BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE SANAL GERÇEKLİK UYGULAMASININ KULLANIMI

VIRTUAL REALITY APPLICATIONS IN DEVELOPING COMMUNICATION SKILLS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

ÖZ

Türk Eğitim Sisteminin "temel eğitim" basamağı olarak tanımlanan ilkokul eğitiminde temel esas öğrencilerin kişisel ve toplumsal gelişim süreçlerini desteklemektir. İlkokul eğitimi bir öğrenciyi Milli Eğitimin genel ilkelerine uygun, iyi bir insan olmak için gerekli olan temel bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazandırılmasını hedefler. Çocuğun toplumsal süreçler, insan ilişkileri ve kişilerarası iletişim süreçleriyle baş başa kaldığı yer olarak karşımıza çıkan ilkokul bu bağlamda iletişim becerilerinin kazandırılmasında temel basamaktır.

Bu çalışma alfa kuşağı olarak tanımlanan 2010 yılı sonrası doğumlu çocuklara ilkokul sürecinde iletişim becerilerinin kazandırılması ve geliştirilmesi amacıyla çağın gerekliliklerine uyumlu bir eğitim sistemi olarak, sanal gerçeklik teknolojisinin uygulanması üzerine tarama modelinde betimsel nitelik taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim İletişimi, Sanal Gerçeklik, İletişim Becerileri, Alfa Kuşağı, Sanal Eğitim.

JELKodları: I21, J13, L63, I0, I10, I19.

ABSTRACT

The basic principle in primary school education, which is defined as the "basic education" step of the Turkish Education System, is to support the personal and social development processes of students. Primary school education aims to provide a student with the basic knowledge, skills and habits necessary to be a good person in accordance with the general principles of National Education. Primary school, which is the place where the child is alone with social processes, human relations and interpersonal communication processes, is the basic step in gaining communication skills in this context.

This study has a descriptive screening model on the application of virtual reality technology as an education system compatible with the requirements of the age in order to gain and develop communication skills in the primary school process for children born after 2010, defined as the alpha generation.

Keywords: *Educational Communication, Virtual Reality, Communication Skills, Alpha Generation, Virtual Education.*

JEL Codes: *I21, J13, L63, I0, I10, I19.*

[60] Doktor, İletişim Çalışmaları, gamzegezginci90@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2643-5793.
[61] Uzman Öğretmen, Çağdaş Yaşam Profesör Ahmet Merdivenci İlkokul Müdürü, mlutfullahguvenc@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7668-0968.
[62] Uzman Öğretmen, Büyükçekmece Mimarsinan İlkokul Müdürü, mialoglu57@gmail.com, ORCID: 0009-0007-5752-9211.
[63] Uzman Öğretmen, Büyükşehir İlkokul Müdür Yardımcısı, bedriyetoprak@hotmail.com, ORCID: 0009-0002-7422-304X.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

GİRİŞ

Belirli zaman aralığında doğan bireylerin kuşakları oluşturduğu ve her kuşağında içinde bulunduğu sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi, teknolojik vb. olmak üzere toplumsal yapının dinamiklerinden etkilenerek ortak değer yargıları, davranış kalıpları ve yaşam biçimi meydana getirdiği bilinmektedir. Her kuşağın bünyesinde ortak karakteristik özellikleri barındırması sebebiyle, bireyler doğmuş oldukları kuşak grubunun davranışlarına benzer özellikler gösterirlerken, diğer kuşak grubunun davranışlarından farklı özellikler sergilemektedir (Chen, 2010:132).

İnternet teknolojilerinin hızlı gelişimi ve bu gelişimin iletişim teknolojilerini de dönüştürmesi doğrudan insan yaşamını da etkilemiştir. Hatta teknoloji insan yaşamını o kadar etkilemiştir ki kuşakların belirlenmesinde bile rol oynamıştır.

Sosyologlar mevcut kuşakları iletişim araçları ile etkileşimliliği doğrultusunda X, Y, Z olarak tanımlamaktadır. X kuşağı olarak tanımlanan 1961-80 yılları arasında doğan bireylerin teknoloji yetileri e-posta takibi, çevrimiçi arama gibi becerilerle sınırlıdır. İletişim becerileri gelişmiştir. Y kuşağı ise 1980-2000 yılları arasında doğan kuşağı tanımlar. Bu kuşak ise ekonomik ve siyasi buhranların yaşandığı zamanda yetiştikleri için çok yönlü, yoğun bir yaşam tarzına sahiptir. Okullarda daha çok zaman geçiren, ekip çalışmalarına daha yatkın, önceki kuşaklara kıyasla kendi kararlarını küçük yaşlardan itibaren alabilen bir yapıya sahiptir. Günümüz genç nüfusu oluşturan Z kuşağı ise teknolojinin tam olarak insan yaşamına işlemiş olduğu döneme denk gelmesi sebebiyle önceki kuşaklara göre daha hızlı tüketen, iletişim becerilerinin daha çok internet dünyasında karşılık bulduğu özelliklere sahiptir (Aslan & Erdoğan, 2017).

Teknolojinin içine doğan bir diğer kuşak "nesil değişim yılı" olarak adlandırılan 2010 yılı sonrası doğanların sınıflandırıldığı "Alfa Kuşağı" ile ilgili çalışmaların çoğu, yalnızca isimleri ve basmakalıp kökenleri, aynı yaş grubunun sahip olabileceği düşünülmüş muhtemel birkaç olası özellik ile ilgilidir. Bu dönemin en önemli sözünün "uygulama" olduğu belirtilmiştir (Nagy ve Kölcsey'den akt. İsmailoğlu vd., 2019:111).

Kuşaklar arasında değişen ve dönüşen zamanın mevcut düzeni, bireylerin davranışlarını etkilediği gibi istek, beklenti ve algılama şekillerini de etkilemiştir. İnternet teknolojilerinin gelişimi, eğitim sistemini de etkileyerek öğrencilerin kütüphane masalarından bilgisayar klavyelerine geçişini gerektirmiştir.

Yeni dünya düzenine uyum sağlamaya çalışan ülkeler, küresel rekabette yerini alabilmek için her alanda olduğu gibi eğitim alanında da düzenleme ve yenilik yapma ihtiyacı duymuştur. Bir çok ülke gelişen teknolojileri sağlık, ekonomi, siyaset vb. alanlarda uygulamaya geçirdiği gibi eğitim alanına da entegre etmiştir.

4. TEKNOLOJİNİN EĞİTİM SİSTEMİNE UYARLANMASI: Z KİTAP PROJESİ

Bilgisayarların eğitim sistemi içerisinde yer almaya başlamasıyla, "bilgisayar destekli eğitim, bilgisayar destekli öğretim, bilgisayara dayalı eğitim, bilgisayar tabanlı öğretim" gibi kavramlar ortaya çıkmıştır (Ekici & Yılmaz, 2013:319).

Türk eğitim sisteminde bilgisayar teknolojisinin yer almasına ilişkin ilk girişim, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 1984 yılında gerçekleştirilmiştir. Bakanlık görevlileri ve üniversitelerin ilgili bölümlerinden öğretim üyeleri ile birlikte "Ortaöğretimde Bilgisayar Eğitimi İhtisas Komisyonu" oluşturulmuştur (Deniz, 1992:48). Ardından teknolojinin eğitim sisteminde de yer alması için bir çok proje girişimi sağlanmıştır.

Fırsat eşitliğini sağlayarak teknolojiyi iyileştirmek amacıyla "Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi, Eğitimde FATİH Projesi" sloganıyla 2010 yılında uygulaması başlatılan proje, birçok bakanlık ve TÜBİTAK tarafından da desteklenmiş, "e-Dönüşüm Türkiye projesi" kapsamında üretilmiştir.

Bu proje ile öğrencilerin teknolojiyle daha erken yaşlarda bir araya gelerek, teknoloji okuryazarlığının artmasını sağlamak hedeflenmiştir. Fatih projesi ile e-öğrenme yaygınlaştırılmıştır.

Şahin (2022), yaptığı araştırmasında, Z kuşağı içerisinde yer alan bireylerin özelliklerine bakıldığında hayatlarının teknoloji üzerine kurulu olarak, ondan bağımsız olamadıkları, ders kitapları dışında en çok internet materyallerini okumayı tercih ettikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Sürekli dinamik yapıya sahip Z

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

kuşağının algılama süreçlerine ve beklentilerine yönelik tasarlanan bu yeni teknolojiyle iç içe eğitim anlayışı, öğrencilerin mensubu olduğu kuşağın özelliklerine uygun bir biçimdir.

Fatih projesi ile birlikte bütünleşik olarak uygulamaya başlanan "Eğitim Bilişim Ağı" anlamını taşıyan EBA da yine iletişim teknolojilerinin eğitim sistemine entegre edilmesinde önemli bir adımdır. Bertiz (2017) yaptığı çalışmasında öğrencilerin yüzde 70'inin EBA sistemini kullanmaktan memnun olduğu sonucunu ortaya koymuştur.

5. ALFA KUŞAĞI VE İLETİŞİM BECERİLERİ

21. Yüzyıl'da doğan bireylerden oluşan alfa kuşağı yeni bir başlangıcın sembolü olarak tanımlanır (İsmailoğlu & Yılmaz, 2019:111).

Dan Schawbel (2014) tarafından yapılan bir çalışmasında Alfa neslinin büyürken sahip olacağı beş özelliğe yönelik tahminlerini şöyle sıralamıştır (Schwabel'den akt.İsmailoğlu vd., 2019).

- Alfa kuşağı önceki kuşaklara kıyasla daha girişimci olacaktır.
- Alfa kuşağının teknoloji olan meraklı oldukça yüksek olacak ve sosyal ağları olmayan bir dünya bilmeyecektir.
- Alfa kuşağının alışveriş pratikleri internet üzerinden gerçekleşecek ve önceki kuşaklara göre insanlarla olan iletişiminde azalma görülecektir.
- Alfa kuşağı, X ve Y kuşak ebeveynlerinden etkilenerek, el bebek gül bebek bakılacaktır.
- Alfa kuşağı, daha fazla kendi kendine yetebilen, büyük zorluklara karşı hazır ve daha iyi eğitimli olacaktır.

Z kuşağı ile başlayan teknolojik bütünleşmenin etkileri alfa kuşağında daha yaygın olarak hissedilecektir. Schawbel'in de belirttiği üzere alışveriş gibi gündelik yaşam pratiklerinin internet ortamına aktarılması iletişim becerilerininin gelişmesinde engelleyici bir faktör olarak yer almaktadır.

Türkiye'de giderek artan nüfus artışı, gündelik yaşamdaki stres ve zaman yönetiminin başarılı gerçekleştirilememesi gibi unsurlar sebebiyle giderek artan yalnızlaşma olgusu yetişkin bireyleri etkilediği kadar alfa kuşağına mensup çocukları da etkisi altına almaktadır. Yalnızlaşan ebeveynler, aile içi iletişimin azalması, X ve Y kuşağına mensup ebeveynlerin internet teknolojilerine yönelik ilgisi çocuğa da rol model oluşturacak olup, bir yandan çocuğun iletişim teknolojileri ile daha çok yakınlaşmasına zemin hazırlayacak bir yandan da iletişim becerilerini, kişilerarası iletişim süreçlerinin sanal ortama taşınmasına yol açacaktır.

Barkowitz 'in (2016) Alfa kuşağında yer alan çocukları gözlemleyip aileleriyle görüşerek gerçekleştirdiği etnografik araştırma ile Ramadlani ve Wibisono'nun (2017, s.5) araştırmaları sonucunda Alfa kuşağına yönelik tespit edilen özellikler şöyledir: "Paylaşımdan nefret ederler, her şeyin tek sahibi olmak isterler, son derece hareketli ve aktiftirler ancak gürültü yapmazlar, giyilebilir cihazlarla çok ilgilidirler, sosyal medyaya çok inanırlar, dünyayı sosyal medya aracılığıyla tanırlar, sosyal medya aracılığıyla iletim kursalar da yalnız olmayı her zaman tercih ederler, kendi kendilerine yetebilirler, online alış-veriş yapmayı tercih ederler, insanlarla iletişimde neredeyse hiç fiziksel temas kurmazlar" (Barkowitz, Ramadlani ve Wibisono'dan akt. Demirel, 2021:1810).

Yapılan çalışmalarda tespit edilen iletişim becerilerine yönelik yetersizlik şuan 13 yaşında olan alfa kuşağının gelecekte ekonomi, iş, siyaset, iktisat, sosyoloji gibi sürdürülebilir alanlarda yer alacak olan bireylerin işleyiş ve yürütme becerilerini de etkileyecektir.

Alfa kuşağının ebeveynleri olan X ve Y kuşağı internet teknolojilerinin getirdiği sosyal medya platformları aracılığı yeni bir uğraş alanına sahip olmuş ve bu platformları yaşamının bir parçası haline getirmiştir. Böylece değişen ebeveyn tutumları, alfa kuşağını doğrudan etkileyerek zaten teknolojik dünya ile bütünleşik olarak yaşayan alfa bireylerinin sanal dünyaya daha çok maruz kalmasına da zemin hazırlamıştır.

6. "GERÇEKLİKTEN" GERÇEĞE GEÇİŞ

Baudrillard, "Gerçek, simülasyona dönüştü. Buna yol açansa kültür endüstrisinin kendisidir. Yaşadığımız evren simülasyon evrenidir," ifadesiyle gerçeğin simülasyonla yer değiştirmesinin önemini vurgular (Baudrillard, 1981).

Mcluhan (1964), insanın teknolojinin uzantısı olduğuna dair görüşü de yine teknoloji ve insan yaşamının bütünleşmesine yönelik günümüz gerçeğini yansıtan teorilerdendir.

Sanal Gerçeklik, herhangi bir "yerde" olmayı hissettiren, bunu sağlamak için de duyu organlarımıza ışık, ses vb. olmak üzere çeşitli bilgiler ileten üç-boyutlu bir bilgisayar simülasyonudur (Çavaş vd.,2004:110). Gerçek hayatta var olan veya olmayan yerlerin, kişilerin, ortamların en az üç boyutlu olarak tasarlanmasıyla adeta gerçekmiş gibi bir deneyim sunmaktadır. Bireyler, taktığı bir VR adı verilen yani sanal gerçeklik gözlüğü aracılığıyla bu dünyaya adım atmaktadır. Olumlu, olumsuz bir çok açıdan tartışmalara konu olan sanal gerçeklik uygulamaları teknolojinin geldiği son nokta olması itibariyle önem arz etmektedir.

Sanal gerçeklik uygulamalarının öyküsel esneklik, etkileşim, duyulara önem vermesi gibi özelliklerinin yanı sıra en önemlisi öğrencinin dikkatini tam olarak toparlama özelliğine sahip oluşu öğrencinin iletişim becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir unsurdur.

Sosyalleşme ve toplumsallaşma yolunda öğrencinin kurumsal olarak tanıştığı ilk yer olan ilkokullarda dış dünyada yer alan market, park, hastane gibi kamusal alanlarda insanlarla nasıl iletişim kuracağına dair deneyimler kazandırılması önemlidir. Bu deneyimlerin kazandırılması sürecinde öğrenciye sanal gerçeklik gözlükleri aracılığıyla sunulacak olan gerçeklik dünyası, öğrencinin hem durumla gerçekmiş gibi karşı karşıya kalmasını sağlayacak hissiyatı oluşturmada hem de bir yandan bulunduğu ortamda olmanın vermiş olduğu bilinçle kendini güvende hissetmesine olanak sağlayacaktır.

Sanal gerçeklik uygulamalarının özel eğitimde önemli bir rol üstlendiği İngiltere'de yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur. Fen, matematik ve kimya derslerinde de sanal gerçeklik uygulamalarının yer aldığı bilinmektedir (Pantelidis, 1993).

Motivasyonu arttıran, sosyal bir atmosferin oluşmasını sağlayarak sınıf ortamında sıkıştırılmış zamanlara sınırsız deneyim olanağı sunmaktadır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırma tarama modelinde betimsel bir nitelik taşımaktadır. Betimsel araştırma, kurumların, grupların mevcut durumuyla ilgili geniş açıklamalar yapmak için çok sayıda denek ve objeyle belli bir zaman dilimi içerisinde yapılan çalışmalardır (Kaptan, 1998:23).

İletişim teknolojilerine yönelik olumsuz algıların ötesinde teknolojinin siyasi, sosyal, sağlık ve toplumsal faydalarının olduğu gerçeği kabul edilmelidir. Bu sebeple teknolojiyi olumsuz ve kaçınılması gereken bir araç olarak görmek yerine kullanımına yönelik bilinç kazandırılması çağın gereklilikleri ile uyumlu bir entegrasyon sağlayacaktır.

İletişim teknolojilerine yönelik olumsuz algıların ötesinde teknolojinin siyasi, sosyal, sağlık ve toplumsal faydalarının olduğu gerçeği kabul edilmelidir. Bu sebeple teknolojiyi olumsuz ve kaçınılması gereken bir araç olarak görmek yerine kullanımına yönelik bilinç kazandırılması çağın gereklilikleri ile uyumlu bir entegrasyon sağlayacaktır.

Z kuşağının algılama ve düşünme pratiklerine uyumlu olarak geliştirilen Fatih projesi kapsamındaki Z kitap projesi gibi Alfa kuşağının beklenti, algı, düşünme gibi karakteristik özelliklerine bağlı olarak yeni bir proje başlatılmalıdır. Alfa kuşağının sürekli dinamik yapısı, odaklanma süresinin azlığı ve yalnızlaşmaya dönük gelişiminin olumlu yönde değişim sergilemesi amacıyla sanal gerçeklik uygulamlarından faydalanılmalıdır.

Şuan çocuk yaş grubunda olan alfa kuşağı bireylerinin, ağlayan birini gördüğünde vereceği tepki, gittiği bir yerde çalışanlarla kurması gereken iletişim, ricada bulunma gibi kendini ifade etme becerilerinin geliştirilmesinde yardımcı olacaktır.

Ayrıca topluluk önünde konuşma güçlüğü çeken öğrencilerinin bu duruma yönelik olumsuz tutumlarının giderilmesi de yine bu içeriğe yönelik uzman kişilerce tasarlanacak olan simülasyon dünyası ile en aza indirilebilir hatta tamamen ortadan kaldırılabilir.

Tüketim hızının oldukça fazla olduğu günümüzün çocukları olan alfa kuşağına, sınıf ortamlarında klasik eğitim yöntemlerinin ötesinde bir eğitim içeriğinin sunulması onlara teknolojinin kullanımına yönelik bir bilinç kazandırılması noktasında da önemli bir rol oynayacaktır.

KAYNAKÇA

1. Aslan, R., & Erdoğan, S. (2017). 21. Yüzyılda Hekimlik Eğitimi: Sanal Gerçeklik, Artırılmış Gerçeklik, Hologram. Kocatepe Veterinary Journal, 3(10), 204-212.
2. Baudillard, J. (2014). Simülakr ve Simülasyon. Ankara: 7. Basım (Çev. Oğuz Adanır), Doğu Batı Yayınları.
3. Berkowitz, D. (2016, 28 January). 13 things to know about the Alpha Generation the newest generation has no purchasing power yet, but will soon take over the world. Mart 2023 tarihinde AdAge: https://adage.com/article/digitalnext/13-things-alpha-generation/302366 adresinden erişildi. adresinden alındı
4. Bertiz, Y. (2017). Çevrimiçi sosyal eğitim platformlarının kullanılabilirliklerinin değerlendirilmesi: Eğitim Bilişim Ağı (EBA) sistemi örneği. Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi (BEST Dergi), 1(2), 63-76.
5. Çavaş, B., Çavaş, P. H., & Can, B. T. (2004). Eğitimde Sanal Gerçeklik. The Turkish Online Journal of Educational Technology, 4(4).
6. Chen, H. (2010). Advertising And Generational Identity: A Theoretical Model. American Academy of Advertising Conference Proceedings, (s. 132-140).
7. Demirel, Z. H. (2021). Çalışma Hayatında Geleceğin İnsan Kaynağı: Alfa Kuşağı . Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 1796-1827.
8. Deniz, L. (1992). Bilgisayar destekli eğitim projesi: Aşamalar, eleştiriler, öneriler. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi(4), 45-58.
9. Ekici, S., & Yılmaz, B. (2013). Fatih Projesi Üzerine Bir Değerlendirme. Türk Kütüphaneciliği, 2(27), 317-339.
10. İsmailoğlu, S., & Yılmaz, H. (2019). Alfa Nesli Çocuklarının Sınıflarında Teknoloji Kullanımı. Uluslararası Okul Yöneticileri Konferansı. İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi.
11. Kaptan, S. (1998). Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri. Ankara: Tekışık Web Ofset.
12. Öztürk, M. F., & Talas, M. (2015). Sosyal Medya ve Eğitim Etkileşimi. Journal of World of Turks, 1(7), 101-120.
13. Pantelidis, V. (1993, April). What Is Virtual Reality? Educational Technology, 23-27.
14. Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. MCB University Press From On the Horizon(9), 1-6.
15. Şahin, A. (2022). Z Kuşağının Okuma Tercihleri. Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi, 1(6), 29-45.
16. Schwabel, D. (2014, July 17). 5 Predictions for generation Alpha. Mart 2023 tarihinde Dan Schawbel: http://danschawbel.com/blog/5-predictions-for-generati-on-alpha adresinden erişildi. adresinden alındı

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(15)

Dr. Gamze GEZGİNCİ[64]; Murat ÖZDEMİR[65]; Canan ATAĞAN[66]; Bayram ATAĞAN[67]

SOSYAL MEDYADA DİŞİL US'UN KİMLİK İNŞASI: INSTAGRAM ÖRNEĞİ

THE CONSTRUCTION OF THE FEMALE US IDENTITY IN SOCIAL MEDIA: THE CASE OF INSTAGRAM

ÖZ

Toplumu oluşturan bireyler, toplumsallaştıktan sonra kitle psikolojisine bürünerek kendi duygu, düşünce ve görüşlerinin ötesinde bir üst kimlik oluşturur. Böylelikle toplumla uyumlu gözükmek ve o toplumda yer edinmek için gerekli olmuş olan bireyin öznelinden öte bir yapı ortaya çıkmaktadır. Etkileşim olanağı tanıyan ve özgürlük hissi veren sosyal medyanın yaygınlaşması ile birlikte dişil us, web tarafından yeniden inşa edilmeye başlanmıştır. Sığınmacı rolünün tezahürlerini, kendisine sunulan sınırlı özgürlük alanını benlik oluşumunun bir parçası olarak tasarlamaya başlamıştır. Önceki aşamalarda evlilik sürecinde kendi evinin ve eşyalarının seçimleri doğrultusunda varlığını gösteren kadın, sosyal medyadaki evi olan profilini de kendini ifade edecek tanımlamalar ve görsellerle tasarlayıp, sunmaya başlamıştır.

Sosyal Medya üzerinde en çok tercih edilen uygulamalardan biri olan instagramın sunmuş olduğu "biyografi" alanı, bireylerin kendilerinde gördüğü rollerin yansımasıdır. Birey burada farkında olmadan hayat içerisinde büründüğü rolleri tasvir etmektedir. Odak grup görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilen bu çalışmada, küçük yaştan itibaren kişisel bilinçdışı ve kolektif bilinçdışı sonucu bireyde oluşmuş algıların, bireyin kimlik oluşturma sürecinde önem taşıdığı, kadının toplumun beklentisine göre hareket ettiği gibi sonuçlar yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, Benlik Sunumu, İletişim Psikolojisi, Çocuk Gelişimi, Sosyal Medya.
JEL Kodları: I21, I0, I10, I19, J13, J12.

ABSTRACT

The individuals who make up the society, after becoming socialized, take on mass psychology and form a higher identity beyond their own feelings, thoughts and opinions. Thus, a structure emerges beyond the subjective of the individual, which was necessary to appear compatible with the society and to take a place in that society. With the spread of social media, which allows interaction and gives a feeling of freedom, the feminine mind has begun to be reconstructed by the web. He started to design the manifestations of his role as a refugee, the limited space of freedom offered to him, as a part of his self-formation. In the previous stages, the woman, who showed her presence in line with the choices of her own house and belongings during the marriage process, started to design and present her profile, which is her home on social media, with descriptions and visuals that would express herself.

The "biography" field offered by Instagram, one of the most preferred applications on Social Media, is a reflection of the roles that individuals see in themselves. Here, the individual unwittingly describes the roles he takes in life. In this study, which was carried out using the focus group interview technique, there are results such as the perceptions formed in the individual as a result of the personal unconscious and the collective unconscious from an early age, that the individual is important in the process of forming an identity, and that the woman acts according to the expectations of the society.

Keywords: *Identity, Self-Presentation, Communication Psychology, Child Development, Social Media*
JEL Codes: *I21, I0, I10, I19, J13, J12.*

[64] Doktor, İletişim Çalışmaları, gamzegezginci90@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2643-5793.
[65] Kartaltepe İlkokulu Müdürü, özdemirmur10@gmail.com, ORCID:0009-0009-2903-3475
[66] Medeni Berk Anaokulu Okul Öncesi Öğretmeni, canan_koksal@hotmail.com, ORCID: 0009-0008-9473-5177
[67] Kartaltepe İlkokulu Müdür Yardımcısı, bayram_atakan@hotmail.com, ORCID: 0009-0008-8108-2250

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

GİRİŞ

Bireylerin doğdukları andan itibaren cinsiyetlerine bağlı olarak kolektif bilinçdışı ve kişisel bilinçdışı süreçleri başlamaktadır. Hatta çoğu araştırmalar sonucu bilişsel süreçlerin anne karnında başladığı da bilinmektedir. Bu statüler arasında birey üzerinde en etkili olanlardan ilki cinsiyettir.

Bireyin cinsiyeti ilerleyen süreçlerdeki davranış, yaşam şekli, tercih ve tutumlarını etkileyecek önemli bir unsurdur. Bireyin cinsiyeti, hayattaki konumunun da başlangıcıdır. Özellikle Türkiye gibi paternal toplumlarda cinsiyet toplum içerisinde belirleyici bir rol oynamaktadır.

Kız ve erkek çocuklarının küçük yaşlardan itibaren ortak imgelere sahip olması, benzer nesnelere karşı aynı tepkileri göstermesi kolektif bilinçdışı sayesinde gerçekleşen kültürel kodlardan doğmaktadır. Bireylere verilmiş statü olan cinsiyet kavramı, kimlik inşa sürecinin başlangıcını oluşturur. Erkek doğası gereği korumacı ve savunmacı bir yaklaşım sergilerken kadınlar ise korunan ve savunulan bireyler olarak tezahür etmektedir. Bu doğrultuda dişil usun inşa sürecinde toplumda yer edinmek için gerekli kodlara ihtiyaç duyduğu gözlemlenir. Özellikle evlilik kurumunun kutsallığı ve dişil usa küçük yaştan itibaren yüklenilen sorumluluk ve hayatta duracağı yerin gösterimi, kendisinin sığınmacı rolünü desteklemektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, toplumsal cinsiyet rollerinin bireylerdeki kimlik oluşumu sürecine olan etkileri tespit edilerek, evlilik birliği ve doğum yapma süreçlerinin dişil us üzerindeki benlik yapısına olan yansımaları üzerinde durulmuştur. Amaç, benlik oluşumunu tam sağlayamayan, kendini gerçekleştirme evresine ulaşamayan ve erişim sürecindeki basamakları atlayarak ilerleyen dişil usun hayatının merkezine aldığı olayların kendini sunum aşamasına nasıl yansıdığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Önemi

Araştırma, dişil usun instagram mecrasının biyografi alanını benliğini sunma ve kimlik oluşturma amaçlı kullanması üzerine yapılan bir çalışma olması nedeniyle özneldir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada odak grup görüşmesi tekniği uygulanmıştır. Araştırmada yer alan instagram kullanıcıları amaçlı örneklem ile belirlenmiştir.

Kuramsal Yapı

Çalışmanın kuramsal yapısında Erving Goffman'ın benlik sunumu üzerinde durulmaktadır. Goffman hayatı bir tiyatro oyununa benzetmekte ve bireylerin senaryo gereğince roller üstlendiğini belirtmektedir. Sahnedeki birey, seyircilerin onu olumlu düşüncelerle izlemesini istemektedir. Birey oyun boyunca seyirci ile aralarındaki etkileşimin devamının sağlanması için onları aldatmak ve akıl karıştırmak isteyebilir (Goffman, 2014:17). Sahnede oyuncu rolü üstlenen birey, seyircide olumlu bir imaj bırakabilmek adına farklılaşabilmekte ve rolünü gerçekleştirebilmek için uyum yakalamak istemektedir. Başkalarının bulunduğu ortama giren bireyin, seyircilerde kendi yararına olumlu bir izlenim bırakmak istemesinin altında yatan sebepleri vardır. Seyircinin gerçekte sahnedeki kişi hakkında ne düşündüğünü bilmesi birey için rahatsız edici olabilmektedir. Birey, senaryo gereği sahnede üstlendiği rolü yerine getirebilmek adına kendi benliğinden uzaklaşabilmektedir. Burada bireyin kendisini bir denetim altına aldığı ve oyunu bu denetimle üstlendiği gerçeği vardır. Oyuncu kendini tanımladığı rolü, olması beklenen, toplum tarafından kazanılmış bir statü gibi sunmak istemektedir. Belirlenmiş, kabul görmüş bir görevi yerine getirmek oyuncunun amacı ve kişisel vitrinini oluşturmada belirleyici olabilmektedir (Goffman, 2014:38).

Çalışma kapsamında incelenen Goffman'ın benlik sunumu yaklaşımı, kadın instagram kullanıcılarının sosyal medyadaki var oluşları ile ilişkilendirilmektedir. Dişil usun benlik sunumu bağlamında sosyal medyada (sahnede) hangi roller ve statülerle kendilerini tanımladıkları uygulanan anket verileri neticesinde analiz edilmiştir. Ayrıca günlük yaşamda (gerçekte), kendileri ile baş başa kaldıkları ortamda hangi rolleri taşıdıkları,

sosyal medyadaki rolleri ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu bağlamda, Goffman'ın yaklaşımı ile bir benzerlik oluşturduğundan çalışmada benliğin sunumu üzerine bir kuramsal bir yapı oluşturulmuştur.

1. BÖLÜM: TOPLUMSAL CİNSİYET BAKIMINDAN "KONUMLANDIRMA" VE TEKNOLOJİ

1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Farklılıkları

Cinsiyetin ilk en genel tanımı: "insanın kadın veya erkek olma durumudur' (Ataman, 2009: 40). Cinsiyetin bu genel ve ilk tanımı ayrımlara sebebiyet verir. Ancak geleneksel düşünceden gücüyle bu türlü bilişsel çelişkilere karşı duyarsız kalabilen insanlar için bir sorun arz etmemektedir. Tespit edilen diğer durumlar ise aykırılık yaratan ve düzeltilmesi gereken durumlar olarak benimsenmiştir. Bu yüzden toplumsal cinsiyet sorunlarının genellikle **ötelendiği** veya **yok sayıldığı** görülmektedir. "Cinsiyet, hem erkek hem kadın kimliklerinin karmaşık toplumsal yapılanması anlamında kullanılır" (Ataman, 2009:41).

Toplumsal cinsiyet bağlamında cinsiyetler kadın-erkek karşıtlığı şeklinde kurulmaktadır. Modern insan hayatında, kadın cinsiyetinin ikincil ve ardıl statüsü, onun ötelenmesi, merkezden uzaklaştırılması ve en sonunda da onun bastırılması sistemiyle işleyen bir mekanizma meydana getirmiştir. Dişil us, övgü görmediği eril usun dünyasında hem varlığa hem de kendi imkânlarına yabancılaşmaya başlamıştır.

1.1.1. Misojinizm bağlamında Teknoloji ve Dişil Us

İnternet, misojinizmin (misogyny=kadın düşmanlığı) ele geçirmek üzere olduğu yeni bir kıtadır. Misojini, kadınlara karşı duyulan soğukluk, antipati veya abartılı düşmanlıktır. Az da olsa kadınlarda da görülmekle birlikte genelde erkek tutumudur. Aslında kadın düşmanlığı, doğal olmadığı gibi etik de değildir, daha ziyade bir politik ideolojidir.

İnternet, erkeklerin gündelik yaşamlarının bir uzantısı ve egemenlik sahasının genişletilmesidir. Bazı ekstrem durumlarda dijital gözetim ve otokontrol tarafından bastırılan "ileri düzey kadın düşmanlığı fiillerinin" gerçekleşmek için uygun bir ortam bulmasıdır.

Teknolojinin getirisi doğrultusunda değişen kadın ve erkeğe dair kavram dönüşümleri, literatür taraması yapılarak ve web 2.0'ın en bilinen uygulama alanı olan sosyal medya üzerinden gözlemlenen örnekler doğrultusunda ele alınmıştır. Web 2.0 teknolojisinin kadın düşünme yeteneklerini geliştirmesini birkaç nedenden ötürü bekleyebiliriz. Teknoloji okur-yazarlığı, özgürlük, kendini gerçekleştirme, sınırlandırıcı geleneksel yapıların gevşetilmesi, eğitim bilim araştırmaları, yapay zekâ çalışmaları ve felsefi görüşler, bizi bu iddia konusunda cesaretlendirmektedir. Zekâ gelişimiyle teknoloji okur-yazarlığı arasında da anlamlı korelasyonlara ulaşılmıştır (Blake 2015).

İnternet erişimi günümüzde, internetin sağladığı yaşamsal imkân ve fırsatlar ile küresel boyutta adeta "bir insan hakkı" olarak görülmektedir. Hakları gasp edilen bireylerin insani yeteneklerini geliştirme konusunda daha dezavantajlı oldukları kabul edilmektedir (Europian Parliament 2015). Kadınların düşük internet erişimi, yetersiz teknoloji ilgisi ve bilişim okur-yazarlığı gibi sorunlar, dişil usun önündeki görünmez engellerdir.

Düşünme pratiklerinin teknolojinin gelişmesiyle olan ilişkisi araştırmacıların dikkatini çekmektir. Teknolojinin yüksek düzey düşünme yeteneklerini geliştiren bir araç olarak etkisi araştırılmaktadır. Evdeki dijital bölünmenin düşünme yeteneklerini de etkilediği gözlenmektedir (Hilton, 2003, s. 181). Teknoloji, ayrımcılığa duyarsız değildir. **"**İnternet, insani tecrübenin giderek merkezi haline gelmekte, kadının çevrimiçi özgüce yaşama ve çalışma yetenekleri biçimlendirilmekte ve kısıtlanmaktadır" (Hess, 2014).

2. BÖLÜM: DİŞİL US'UN KİMLİK OLUŞTURMA FAKTÖRLERİ VE BENLİK SUNUMU

Aristoteles, kadınlar ve kölelerin mutluluktan pay alamayacağını belirtmiştir. Burada mutluluk olarak nitelendirilen özgürlük ve bilgiye erişim idi. Türk toplumunun paternal bir aile yapısına mensup olduğu düşünüldüğünde kadınlara yönelik kısıtlayıcı ve belirleyici yaklaşımların sadece bu topraklara özgü olarak değil, kolektif bilinçdışı eylem olarak aktarım gösterdiği görülmektedir. Kadın, edinmiş olduğu zorunlu "yuva

yapıcı" statüsü karşısında edilgen bir yapıya bürünmek karşısındadır. Kendisini ifade edebileceği ortamlar sürekli olarak kısıtlı tutulduğundan dolayı, teknolojinin sunmuş olduğu sınırlı alandaki sınırsız özgürlük hissi ile kendini ifade edeceği bu teknoloji ortamını sahip olduğu dişil usun bilinçdışı getirileri ile inşa etmektedir.

Sosyal medyada en yaygın ilk sosyal ağ Facebook'tur. Bireyler beğenileri, yorumları, paylaşımları, "ne düşünüyorsun" kısmına yazdıkları düşünce ve görüşleri ile kimlik oluşturmaya çalışarak kendilerini sosyal medya üzerinden ulaştıkları topluma sunmuşlardır.

Facebook adlı platform zamanla yerini instagram uygulamasına bırakmıştır. Son dönemde en çok ilgi gören uygulamadır. Facebook gibi biyografi kısmı geniş bir yelpazeye oturmayan instagram, kullanıcılarına kendilerini tanımlayabilecekleri oldukça kısıtlı ve harf sınırlaması olan bir alan sunmuştur.

Bireyin kendisini tanımlaması ve birkaç kelime ifade etmesi çok kolay değildir. Bireyin kendisi hakkında karar verebilmesi için kendisini iyi tanıması gerekmektedir. Tam da bu noktada bireyin kendini nerede gördüğü, hangi rolleri üstlendiği, değer verdikleri, hayatının dönüm noktası olarak görmeyi tercih ettiği durumları dışa vurum göstermektedir.

Toplum içerisinde kadın bireyin konumlandırılması aileyi toparlayan, devam ettiren, alttan alan, yuvayı yapan, gündelik hayattaki pratikleri yerine getiren, annelik yapan ve bütün bunlara ek olarak kadın-lık görevini icra eden kişi olarak tezahür bulmaktadır. En temel statüsü olan cinsiyetinin gerektirdiği davranış ve sorumluluklar, en temel statüsünün doğası ile yer değiştirmektedir. Onun için öncelikli olan yapması gerekenler ve toplumun kendisine yüklemiş olduğu zorunlu statülerdir.

Amaçlı örneklem yöntemi doğrultusunda belirlenen instagram kullanıcıları üzerinde gerçekleştirilen odak grup görüşmelerinde biyografilerinde evlilik ve doğum yaptıkları tarihleri, eşlerinin ismini, çocuklarının ismini yazan kadınlar üzerinde çalışma yapılmıştır.

Görüşmelerde kadınların eğitim durumu, yaşı, mesleği, instagram biyografilerinde yazan içerikler, bu kısımda yazılanları neye göre belirledikleri, gün içerisinde instagram uygulamasında ne kadar vakit geçirdikleri, eşleri ve çocukları ile haftada ne kadar vakit geçirdikleri, eşleriyle birlikte baş başa geçirdikleri süre, eşleriyle birlikte en son yaptıkları etkinlik zamanı, eşleriyle henüz yapmadıkları ve yapmak istedikleri etkinliğin ne olduğu, hayatta kazandıkları başarı ve en önemlisi kendilerinde gördükleri üç rolü söylemelerinin istendiği soruları üzerinde durulmuştur.

Çalışmaya katılan kadınların ağırlıklı yaş ortalamasının 26-30 yaş aralığındadır. Kadınların eğitim seviyeleri sorulduğunda en çok lise ve ön lisans düzeyi olduğu görülmüştür. En dikkat çekici nokta, çoğunluk meslek sahibi olsa da yaşamına ev hanımı olarak devam etmektedir. Bu durumda ağırlıklı ev hanımlarından oluşan bir profil bulunmaktadır. Biyografilerinde yazılanların içeriğini sorduğumuzda birkaç katılımcının eksik cevap verdiği gözlemlenmiştir. Özellikle eksik cevap verenlerin sadece mesleğini yazdığını bildirmesi ve tarihler ile eş-çocuk isimlerinin yazılı olduğunu belirtmemesi diğer bir dikkat çekici unsurdur. Bu içerikleri neden yazdıkları sorulduğunda ise on kişinin yedisi "yaşadıklarına göre" cevabını vermiştir.

Hayatlarındaki en önemli yaşanılan durumu evlilik ve doğum yapma tarihlerine göre belirledikleri gözlemlenmiştir. Dikkat çeken cevaplar arasında "eşime göre" cevabı yer almaktadır. Ataerkil bir toplum olmanın sonucu olarak kadın cinsiyetinin eril aklın beklentilerinin doğrultusunda yaşadığı ve söylemler olduğu görülmektedir. Bir diğer şaşırtıcı cevap ise "eşinin prensesi" tanımlamasıdır. Bu algının oluşmasında toplumsal cinsiyetin masallar aracılığı ile kodlanmasını kodlanmasının da etkisi olup olmadığı başka bir çalışmanın konusu olarak araştırılmalıdır.

Kız çocuklarına küçük yaştan itibaren işlenen kodlar kendilerinin prenses, kraliçe gibi yönetici bir sınıfa mensup oldukları yönündedir. Bu doğrultuda mutluluğun bu şekilde geleceği algısı ortaya çıkmaktadır. Kız çocuğu büyüdüğü zaman da "beyaz atlı prens" olarak tanımlanan eşini arayıp bulma eğilimi göstermektedir. Toplum içerisinde öznel olma ve itaat edilme duyguları bu şekilde açığa çıkarak törpülenmeye çalışılmaktadır.

Çalışmaya katılan kadınların gün içerisinde 3 saatten fazla instagram uygulamasında vakit geçirdiği görülmüştür. Bu süre oldukça uzun bir süredir. Aynı bireyler eşleri ve çocukları ile de 4 saatten fazla zaman geçirdiklerini belirtmişlerdir. Eşleri ile baş başa zaman geçirme süresi olarak da yine 4 saatten fazla seçeneğini tercih etmişlerdir. Alınan cevaplar arasındaki tutarsızlık dikkat çekicidir. Gündelik yaşam pratikleri göz önüne

alındığında bireyin her bir işe zaman ayırdığını ifade etmesi çelişki oluşturmaktadır. Bu üç sorunun cevabında samimiyet ve tutarlılık olmadığının kanıtı bir sonraki soruda gönüllü katılımcılara eşleri ile bulundukları en son etkinliğin süresini sorduğumuzda gerçek paylaşım süreleri ortaya çıkmıştır. Katılımcıların 10'da 8'i bir haftadan fazla süreler bildirmişlerdir. Hatta bir katılımcı 2 yıllık bir süre öncesinden bahsetmektedir. Bunun sebebi olarak da hamilelik dönemi olduğunu belirtmiştir. Bu eksende eşler arasında kadın ve erkek rollerinin ötesinde, annelik kavramının bir kadın hayatı için seyri nasıl değiştirdiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Katılımcılara eşleri ile henüz yapmadıkları ve yapmak istedikleri etkinlikler sorulduğunda daha önce cevap verdikleri eşleri ile birlikte geçirdikleri zaman içerikli soruya doğru yanıt vermedikleri anlaşılmıştır. Tüm katılımcılar eşleri ile birlikte seyahate çıkmak istediklerini bildirmişlerdir.

Katılımcılardan kendilerini hayatta tanımladıkları üç rolü belirtmeleri istenmiştir. Yine bu soruda ağırlıklı olarak katılımcıların eş ve annelik rollerini yazdığı görülmüştür. Tek bir katılımcının kendisini tanımlarken "kadın" olarak gördüğü gözlemlenmiştir. Bu kişinin eşiyle birlikte yaptığı en son etkinliğin aynı gün içerisinde olduğu da tespit edilmiştir. Yine aynı zamanda bu kişi biyografisinin içeriklerini yazma sebebi olarak "özel tarihlerimiz" tanımlamasını yapmıştır. Burada kişinin "biz" söylemi kullandığı görülmüştür. Diğer katılımcı cevaplarına bakıldığında "yaşadıklarıma göre" söylemi görülmektedir. Burada bireyin kendisine ayrım yaparak ortak bir eylem olan evlilik organizasyonundan kendisini soyutladığı görülmektedir.

3. BÖLÜM: SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Toplumsal rol ve statüler bireylerin hayatlarının işleyişinde, bireysel algıda, hayata bakış açısı noktasında büyük önem arz eden ve yaşam şekillerini belirleyen faktörlerin başında gelmektedir. Bireylerin sosyo-demografik özelliklerinin oluşmasındaki en temel dinamikler, kendilerine sunulmuş olan ve tercih sonucu gelişmeyen durumlardır.

Yapılan bu çalışma sonucu gözlemlenmiştir ki, küçük yaştan itibaren kişisel bilinçdışı ve kolektif bilinçdışı sonucu bireyde oluşmuş algılar bireyin kimlik oluşturma sürecinde büyük önem arz etmektedir. Maslow'un temel ihtiyaçlar hiyerarşisinde yer aldığı gibi birey kendi fizyolojik ihtiyaçlarını karşıladıktan hemen sonra barınma ve ait olma ihtiyacını gidermeye çalışmaktadır. Bu da demektir ki birey toplumda yer edinmek için toplumun kendisinden beklediği süreçleri deneyimleyerek, beklentiler sonucu karar ve konumlandırmasını tasarımlamaktadır. Toplumsal cinsiyet bakımından kadın olmanın toplum içerisinde getirmiş olduğu ekstra sorumluluklar bulunmaktadır. Bir kadın yaşamında evlenmek ve bir çocuk dünyaya getirmek, bütün yaşam sürecindeki en temel dinamiklerdir.

Bireyin sahnede (sosyal medya), evde, evliliğinde, ebeveynliğinde ve kısaca hayatının her alanında büründüğü rollerinin sonunda gerçek benliği oluşmaktadır. Çalışma kapsamında ele alınan profillerde görülmüştür ki, kadın hayatındaki her rolü ile Goffman'a göre seyirci açısından ele aldığımızda ayrı ayrı anlamlar ifade etmektedir. Ancak kadının baskınlaşan veya pasifleşen rolleri, kendini ne ile tanımlayıp özleştirdiğini onun toplum tarafından nasıl algılandığı ile bağlantılıdır.

KAYNAKÇA

1. APC. (2014, Aug 20). Feminist Principles of The Internet. Febr 16, 2017 tarihinde GenderIT.org: http://www.genderit.org/articles/feminist-principles-internet adresinden alındı
2. Ataman, M. (2009). Feminizim: Geleneksel Uluslar arası İlişkiler Teorilerine Alternatif Yaklaşımlar Demeti. Alternatif Politika.
3. Baudrillard, J. (2012). Tüketim Toplumu(Söylenceleri/Yapıları). (H. D. Keskin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
4. Blake, C. (2015). Definingtechnologyliteracy: skillsstudenstneedforpersonalandprofessionalsuccess.ConcoridiaUniveristyNebreska. http://online.cune.edu/defining-technology-literacy/adresinden 30 Aralık 2018 tarihinde alındı.

5. Caturani, D. (2014, Sept 16). Why do the Feminist Principles of the Internet Matter? December 20, 2016 tarihinde EngageMedia: https://www.engagemedia.org/blog/why-the-feminist-principles-of-the-internet-matter adresinden alındı.
6. Chemaly, S. (2014, Sep 9). There's No Comparing Male and Female Harassment Online. Febuary 20, 2017 tarihinde Time/Feminism: http://time.com/3305466/male-female-harassment-online/ adresinden alındı.
7. Dawley, L. (2009). Social Network Knowledge Construction: Emerging Virtual World Pedagogy (Cilt 17). Horizon: On the Horizon.
8. Demos (2016, May). New Demosstudyrevealsscale of socialmediamisogyny. https://www.demos.co.uk/press-release/staggering-scale-of-social-media-misogyny-mapped-in-new-demos-study/ adresinden 20 Şubat 2017 tarihinde alındı.
9. Derrida, J. (1999). İnsan bilimlerinin söyleminde yapı, gösterge ve oyun. Çeviren Önay Gözel, Toplumbilim Dergisi (JacquesDerrida Özel Sayısı), 10, 165-173.
10. Doruk, E. K. (2015). İknanın Sosyal Psikolojisi – Temel Kavramlar ve Kuramlarıyla. İstanbul: Derin Yayınları.
11. Europian Parliament (2015, April). Surveillanceandcensorship: Theimpact of technologies on humanrights.Doi(pdf): 10.2861/035360, doi(paper): 10.2861/676232.
12. Goffman, E. (2014). Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu (B. Cezar, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
13. Hegel, G. W. (1986). Tinin Görüngübilimi, Çeviren Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi.
14. Hess, A. (2014, June 6). Why Women Aren't Welcome on the Internet. Şubat 20, 2017 tarihinde Pacific Standart:https://psmag.com/why-women-aren-t-welcome-on-the-internet-aa21fdbc8d6#.a5gfl5 w35 adresinden alındı.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(16)

Dr. Goyarchin ABİDGİZİ[68]

M.Ə.RƏSULZADƏNİİN YARADICILIĞINDA MİLLİ İSTİQLAL İDEYALARI

IDEAS OF NATIONAL INDEPENDENCE IN M. A. RASULZADE'S CREATIVE ACTIVITY

ABSTRACT

The studying of the ideas of the national independence in the creativity of as Mohammad Amin Rasulzadeh and other writers who made much in the sphere for "freedom", "independence", "development" of Azerbaijan and the Turkic world in whole is very actual up-to-date because the historical events are repeated from time to time and every time this repeat occurs at more high level. They are the big personalities who raised Azerbaijan people, culture, literature and science. The works created by them are the national heritage of Azerbaijani people. The communist regime was afraid of Turkey, and both Bolsheviks and Armenian chauvinists who rode a horse in Azerbaijan that time used any opportunity to pursue and annihilate these intellectual people who were in connection with Turkey, Turkish literature and culture. The ideological basis of the unprecedented disgusting movement aimed at the Turkish people was ready for that time. The made-up theory of panturkism was the theoretical-ideological field for the realization of this insidious politics. The most outstanding intellectual men were sentenced to death namely with the brand of panturkism and were annihilated in unprecedented torments in the ice hell of Siberia.

Keywords: *immigration, M. A. Rasulzadeh, national independence, Musavat.*

ÖZ

20. yüzyılda Azerbaycan'ın ve Türk dünyasının "özgürlüğü", "bağımsızlığı" ve "kalkınması" için emsalsiz hizmetlerde bulunan Muhammed Emin Resulzade ve diğer birçok aydının milli bağımsızlık fikirleri ortaya atılmıştır. , günümüzde tam da bu nedenle incelenmektedir.İnsanlık tarihinin zaman zaman tekerrür ettiği ve her seferinde bu tekerrürün bir öncekinden daha yüksek bir seviyede gerçekleştiği bir gerçek haline gelmektedir. Onlar Azerbaycan halkını, kültürünü, edebiyatını ve bilimini çok yükseklere çıkaran büyük şahsiyetlerdir.

Bu yazarların ortaya koyduğu eserler Azerbaycan halkının milli servetidir. Ancak komünist rejimin Türkiye'den korkması, Türkiye'ye, Türk edebiyatına ve kültürüne her yönüyle bağlı olan bu aydınlara zulmetmesi ve yok etmesi Bolşevik psikolojinin yanı sıra Ermeni milliyetçilerinin de temel özelliklerinden biri olarak değerlendirilmelidir. o zamanlar Azerbaycan'da at oynuyordu. Türklere yönelik bu benzeri görülmemiş iğrenç hareketin ideolojik temeli de geliştirildi. Kurgusal pan-Türkizm teorisi, bu kurnaz politikanın uygulanmasında teorik-ideolojik bir temel rolü oynadı. Halkın en seçkin aydınları pantürkizm adı altında idama mahkûm edilmiş, Sibirya'nın buz gibi cehenneminde eşi benzeri görülmemiş acılar içinde helâk edilmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: hicret, M.A. Resulzade, milli istiklal, Müsavat.

[68] **Dr. Göyərçin ABİDQIZI F.ü.f.d, AMEA Nizami Gəncəvi adına, Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı muzeyi, goyercin.mustafayeva@yandex.ru, ORCID: 0000-0002-8674-0258(National Museum of Azerbaijan Literature named after Nizami Ganjavi, Dr. of philosophy on Philology, ORCID: 0000-0002-8674-0258, goyercin.mustafayeva@yandex.ru)**

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

INTRODUCTION

At the beginning of the 20th century Mahammad Amin Rasulzade, one of the founders of the Azerbaijan Democratic Republic and leaders of the political emigration of Azerbaijan, an outstanding state and public figure, politician and publicist was a prominent personality of our history and leader of the national independence movement.

"Muslim Democratic "Musavat" society", "Muslim social-democratic organization "Hummat"" was established in the end of 1904 year and the founders of these organizations were Mir Hasan Movsumov, Mammad Hasan Hajinski and Mammad Amin Rasulzade. In 1905 year Mashadi Azizbayov, Nariman Narimanov, S.M.Efendiyev and other revolutioners were elected members of this organization.

The newspaper, which stopped its publication in 1906, began to be published again in December under the name "Takamul" ("Progress").

Taking advantage of the revolutionary situation in Russia, intellectuals with a national spirit prepared plans for happy days of the people and highlighted the issue of people's unification. In the autumn of 1906, the national party of Azerbaijan "Difai" ("Defense") was created, which began to operate widely in a number of districts of Baku and Azerbaijan and gained strong enough support among the population. It is clear that this party was not created in vain before the events; in 1905, the unprecedented calamities inflicted on the Azerbaijani people by the Armenian nationalists forced the zealous sons of our people to create the "Difai" ("Defense") national party in 1906. The "Musavat" party was founded on the experience of such a political movement, and gained many supporters in a short time. However, from the day of its creation until February 1917, the fall of tsarist absolutism, the activity of the party was very limited. However, his main idea and goal was to reach the masses through the "Açık Söz" ("Free word") newspaper, even though it was under strong censorship pressure.

M.A. Rasulzade was a prominent literary critic. His scientific works, articles and reports devoted directly to the problems of culture, history and literature coincide with the emigration period of the writer's creativity.

During this period, M.A. Rasulzade's socio-political activity was combined with creative activity and focused on serving his people.

Creative activity of M.A. Rasulzade: At the beginning of the 20th century, M.A. Rasulzade laid the foundation of the theme of national freedom in Azerbaijani literature with his artistic creativity, and on the other hand, he influenced the rise of literature on this foundation. M.A. Rasulzade, who tried his pen at many genres of artistic creation, wrote poems, stories, engaged in dramaturgy, made translations, and wrote his memoirs. "Mukhammas" (1903), "Black money" (1906), "Novha" (1906), "Hasbi-hal" (1907), "To beggars" (1908), "Hurriyyat" (1909), which the author wrote in different years. "To Ismail Gasprinsky" (1911), "Feelings of May" (1955) and other his poems are important in terms of studying the writer's outlook.

M.A. Rasulzade's play "Lights in the Darkness", which aroused the interest of the literary community, was staged by "Nijat" Educational Society in Baku on December 5, 1908. The participation of Huseyn Arablinski, Huseyngulu Sarabski and other talented actors in the main roles in the play once again confirms that "Lights in the Darkness" was not an accidental work for the literary environment of the time. Unfortunately, this work has not yet been obtained.

The theme of the play was the propaganda of national awakening and independence. With this work, Rasulzade managed to spread his ideas in Azerbaijan, which are fully connected with the "Autonomy to Azerbaijan", national independence movement. M.A. Rasulzade's play "Sudden trouble" written in the same year has the same idea. While being in Turkey, M.A. Rasulzade, who published the article "New linguists and Turkists", the short story "Bir Khan" ("One Khan") about the life of Tabriz, the article "Language is a public act" in "Shalala" magazine. He translated a part of M. Gorky's "Mother" into Azerbaijani language and published it, and in 1908, he found out that he would be arrested by the Tsar's regime and left the country for Iran.

He opposed those who despised the Azerbaijani language and denied the possibility of creating works of art in this language.

An outstanding politician, statesman and at the same time talented writer M.A. Rasulzade showed in his book "Azerbaijan Republic" that this opinion was wrong and wrote: "Azerbaijani poets wrote in Persian centuries ago. Then, Fuzuli, who continued for a long time with Mashrab poets wrote only in the dialect of Azerbaijan. In this period such poets as Qovsi, Nabati, then Vagif, Seyyid Azim, Lali, and Raji grew up. Finally, the third period came: Azerbaijani literature, influenced by Western life and thought, began to write in modern literary Turkish inspired by Ottoman Turkish literature. The poets of this period, who were influenced by Russian literature on one hand, and Ottoman literature on the other, are Abdulsalimzade Mahammad Hadi, Sabir, Huseyn Javid, Ahmed Javad, Sahhat, Muznib and others". (6, p. 14)

Later the great politician wrote, continuing his opinion: "Years passed, "mirza" stood on one side and "uchitel" stood on the other side. They had disagreed for a long time. Like the Persianized mirza, the Russified uchitel often failed to understand what the people needed. Finally, many obstacles were passed. After the methodical struggles against the schools and madrasahs, "uchitel" understood the purpose, and learned that it is both necessary and useful to teach Saadi and Tolstoy to the Turkish people, to familiarize the Turks with them. However, a Turk cannot be deprived from Saadi and Tolstoy. In order to understand Sadi, Tolstoy and other world-famous writers, they should study their Fuzulis, Nabatis - no matter how small they see Seyids, Sabirs, Javids, and Javads, they have to learn them, too". (6, p. 15)

M.A. Rasulzade, travelling around South Azerbaijan, met the national hero of our people in Tabriz, Sattarkhan, and in September 1910, together with a group of European-educated Iranian intellectuals, he founded the Iranian Democratic Party. He became the editor-in-chief of "Irane Nou" and "Irane Ahat" newspapers. Although the daily and independent "Irane Nou", which began its activity on August 24, 1909, was closed in the summer of 1910, it resumed its activity as an organ of the Democratic Party, in the autumn, on October 26. Articles, poems and publicistic writings of M.A. Rasulzade are regularly published in this newspaper. He laid the foundation of the European journalistic art with his creativity, in Iran. Seyyed Hasan Taghizade noted that: "M.A. Rasulzade brought the modern European newspaper form to Iran for the first time" (7).

In 1911, M.A. Rasulzade, left Iran at the request of the tsarist government which was afraid of the revolutionary movement, and came to Istanbul in May. He met Alibey Huseynzade and Ahmadbey Aghayev there, and from November 1911, he worked as one of the active writers of the "Turk Yurdu" ("Turkish Homeland") magazine in Turkey.

M.A.Rasulzade, who continued his literary and journalistic activities headed the "Muslim Democratic Musavat party" founded in October 1911 by ex-hummatists Taghi Nagiyev and Abbasgulu Kazimzade.

In 1917 year the organ of Musavat party "Achık Söz" newspaper informed: "Until now, we Turks, who do not know what our mission is, do not know what freedom is, what is an organization, and do not have a national and political program that will serve as a framework for our common nation, and even if there is one, not even one of us in a thousand is aware of it. We Turks are stuck in the middle without a compass in the storms of the terrible revolution and our societies have come to the throat like a group of insane people" (1).

During this period, M.A. Rasulzade published his books: "Community administration" and "Which government is useful for us?"

M.A. Rasulzade's social and political activities: In June 1917, the "Muslim Democratic Musavat Party" and the "Turkish Edem Center Party" merged, and the "Turkish Adam Center Party" began its activities under the name "Musavat".

At the first congress of Musavat Party in 1917, Mahammad Amin Rasulzade was elected the Chairman of the Central Committee. After this congress, a national movement under the slogan "Autonomy for Azerbaijan" began in Azerbaijan.

M.A. Rasulzade was elected the Chairman of the national council formed in Azerbaijan in May 1918, and on May 28, the independence of Azerbaijan was announced to the whole world. After the February bourgeois-democratic revolution, the "Musavat" party, which gained certain political freedoms and began to act openly, led the revolution of the struggle for freedom and independence of the Azerbaijani people under the leadership of Fatalikhan Khoyski in a very short time. This struggle of the people resulted in the transformation of our country into an independent state on May 28, 1918. Despite the huge and painful problems, much attention was paid to the issues of literary and cultural development during the ADR period, and unprecedented construction measures were implemented in this field.

"In 1917 and 1918, when the National Republic of Azerbaijan was established, the people of Azerbaijan lived the most exciting days in their history.

Evaluating the literary movement of that period, prof. Y. Garayev noted: "In general, at the beginning of the century, the ideas of "national movement in Azerbaijan", "nationality and freedom", and "constitution and musavat" spread widely. Already "in the people's mind, the concept of Azerbaijan is embodied in the form of thoughts and actions rather than a geographical meaning" and the nation firmly believes that "there is no Azerbaijan for it outside of independence" (8, p. 364).

On December 7, 1918, at the ceremonial opening of the Parliament of Azerbaijan, M.A. Rasulzade noted: "At that time, we defended the best issue for us, the autonomy of Azerbaijan, and we were subjected to merciless criticism from the right and the left sides. From the right, they told us that with the slogan of Azerbaijanism, you are dividing Muslims, and by raising the flag of Turkism, you are undermining the foundation of Islam. And from the left, they criticized us that by demanding the autonomy of Azerbaijan, we are splitting the united democratic front. Despite this, the "Musavat" party was the first to raise the flag of Azerbaijan's independence."(2).

In his memorial essay "Foundation of the University in Baku" which was published in 1922, the first rector of the Baku State University, Professor V.I. Razumovski noted about the great role of M.A. Rasulzade in the creation of this center of science, who was teaching "History of Ottoman Literature" at the Faculty of History and Philology of Baku State University: "Thanks to M.A. Rasulzade, with the help of his effort and enlightenment, the known and unknown enemies of the university in the "Musavat" party were forced to obey the party's decision. We had already had two parties on our side. "Musavat" and the socialists, which ensured the majority in the parliament". (4).

In 1920, I.V. Stalin, who was in Baku, found out that Rasulzade was in prison, he personally went to the prison and freed M.A. Rasulzade. With this, I.V.Stalin paid his debt of conscience to M.A. Rasulzade, who saved him from death in 1905. He took M.A. Rasulzade to Moscow and appointed him to the post of press officer in the Commissariat of Nations of the RSFSR.

'Stalin thought that M.A. Rasulzade, whether for his own well-being or fear of death, would sooner or later accept one of the positions offered by him and collaborate with the Bolsheviks. And he would proudly address the whole world from the lecterns of large gatherings: "You see, the Soviets are such a good organization that M.A. Rasulzade, known as, the leader of "Musavat", turned from his convictions and took refuge in the Soviet government. However, he could not imagine enough that M.A. Rasulzade became a politician according to his convictions. For this great public figure, the destiny of the country, duty, glory, personal well-being were nothing in compare to the interests of Azerbaijan" (5. 326-327 p.).

In 1922, M.A. Rasulzade, who was teaching Persian at the Moscow Institute of Oriental Studies, published an article in the "Novy Vostok" magazine entitled "Communists of Ancient Iran" about the Mazdakism movement, which caused him to emigrate.

One of the active participants of the Azerbaijan national independence movement, literary critic and publicist Abdulvahab Yurdsevar wrote in his memoirs: "One of the most important initiatives of the secret central committee of the "Musavat" party was M.A. Rasulzade's departure from Moscow. First, by sending a comrade, and later by sending former member of Parliament, Rahimbey Vakilov and the head of the Baku soldier's organization, our martyred comrade Dr. Dada Hasanzade to Moscow with some money, they contacted with M.A. Rasulzade. Rasulzade was offered to go to Leningrad in the name of scientific research.

It was ensured that he was abducted from there to Finland by sailing across the Gulf of Finland with the help of one of the late Tatar intellectuals, Musa Jarurullah Bigiyev (1875-1949).

M.A. Rasulzade's first work called "Mukhammas" was published in "Shargi Rus" newspaper. The writer's articles and poems on various topics were published in "Fyuuzat" magazine edited by himself and Ali Bey Huseynzade, as well as "Irshad" and "Taraggi" newspapers edited by Ahmed Bey Agayev.

M. A. Rasulzade, who came to Turkey in 1922, wrote in Istanbul in 1923-1931 "The past, formation and current state of the Republic of Azerbaijan". Such works as "Sayavush of our century", "Ideology of independence and youth", "The collapse of revolutionary socialism and the future of democracy". "Nation and Bolshevism" and "Caucasian Turks", "Azerbaijan and its independence" in French in Paris and "Panturanism in connection with the Caucasus problem" in Russian were published in those years.

M.A. Rasulzade's outlook was greatly influenced by the famous Eastern thinker and philosopher, Azerbaijani by nationality Sheikh Jamaleddin Afgani (1838-1897). The main premise of Afghani's concept of national development was the necessity of national unity: "There is no happiness outside the nation." Rasulzade translated Afghani's "Philosophy of National Unity" from Persian and published it in "Turk Yurdu" ("Turkish Homeland") (1911) magazine, and in his later activities, as well as in his works written both in the homeland and in exile, especially in "Sayavush of Our Century" (1923) the strong influence of the ideas of "national unity" is felt.

Rasulzade compares Sayavush to Azerbaijan in all respects - Azerbaijan of the 20th century. That's why he named his work "Azerbaijani Adventure" as "Sayavush of our Century".

In the same year, the magazines "Azeri Turku" (1928-1931), then "Odlu Yurd" (1929-1930) and the weekly newspaper "Bildirish" (1929-1931) were published under Rasulzade's editorship. Since 1931, M.A. Rasulzade's emigration period continued in European countries. The newspaper "Istiqlal" (1932-1934) and the magazine "Qurtulush" (1934-1938) were published in Berlin under his editorship. The famous literary critic M.A. Rasulzade's book "Some Notes on the Republic of Azerbaijan" published in Berlin in 1933, the article "Contemporary Azerbaijani Literature" published in 1936, "The Problem of Azerbaijan" in German, published in Berlin in 1938 and the books "Azerbaijan's Freedom War" published in Polish in Warsaw in 1939 are of great interest. He worked as a consultant in the Polish government from 1938, then lived in Romania from 1940. His article "Azerbaijani dialect" was included the first volume of the "Islamic-Turkish encyclopedia" published in Istanbul in 1943. M. A.Rasulzade, who moved to Ankara in 1947 published, such books as "Cultural trends of Azerbaijan" (1949), "Contemporary Azerbaijani literature" (1950) and "Contemporary Azerbaijan history" (1951). By publishing his monograph "Azerbaijani poet Nizami" in Ankara in 1951, he brought many innovations to the world studies of Nizami.

This work, was completed in Romania in 1941 on the occasion of the 800th anniversary of the genius Nizami. The author himself noted, "the printing was delayed due to the difficulties caused by the war". In the monograph "Azerbaijani poet Nizami", above all, M. A. Rasulzade tried to explain the points related to Nizami's Turkishness. Against the background of the analysis of the rich creative activity of the poet, the author proved that Nizami is Turkish not only in terms of nationality, but also in the content and essence of his works. Rasulzade came to conclusion that only the language factor cannot be the basis for including Nizami's creativity into Persian culture, because Nizami's creativity spiritually related to Turkishness.

In the monograph, the issues with public content such as Nizami and his environment, Nizami and the Caucasus, Nizami's female characters, Nizami's ideal of a state and a just ruler, etc. occupy especial place. Through this valuable work of Rasulzade, for the first time, we can learn Nizami and Boccaccio, Nizami and Schiller, Nizami's novel in verse, stylistic features of Nizami's creativity, etc. We get acquainted with the opinions of European orientalists such as H. D'Ete, P. Horn, H. Ritter, I. Pizzi, which have not lost their importance even in modern times. In the "Additions" part of his monograph, the words and phrases used in Nizami's poems which often misinterpreted even by V. Dastgirdi due to their purely Turkish origin, are explained.

Mammad Amin Rasulzade's work "Azerbaijani poet Nizami" is a great contribution to Azerbaijani science.

CONCLUSION

M.A. Rasulzade's article "Republic of Azerbaijan" in the 7th volume of number 3 of 1951 of "Ukraine" collection, which was published in English in New York; the article "History of the creation of the Musavat party and formation of Azerbaijan Democratic Republic" in the British encyclopedia published in English in London; most of the articles related to Azerbaijan were published in the Turkish encyclopedia in Turkey after the Second World War.

During his life in Ankara, he closely cooperated with "Turkish History Institution" and "Turkish Language Institution". A series of articles on the history and literature of our nation were published in "Azerbaijan" magazine in Ankara since 1952. Until the Second World War, he published his articles in the magazines "Caucasus" (1932-1938) published in Russian in Paris and "Prometheus" (1928-1939) published in French. After 1920, he used such signatures, as "Mahammed Amin Rasulzade", "Yalvaj oglu", "Mahammed Amin", "M. Alif Rasulzade" etc. Mahammad Amin Rasulzade passed away in Ankara in 1955, saying three times "Azerbaijan, Azerbaijan, Azerbaijan!"

REFERENCES

1. "Achik soz" newspaper no. 431 of 1917
2. "Azerbaijan" (Russian) newspaper, no. 59. December 13, 1918
3. "Azerbaijan" magazine. Ankara, No. 3. 1955 year
4. News of Baku State University. No. 2. 1922 year
5. Bekir Nabiyev. On difficult roads. Baku, "Elm", 2000, p. 780
6. Rasulzade M.A. Republic of Azerbaijan. Baku, Elm, 1992, p. 14
7. "Suhan" magazine. Tehran. 1955 year. No. 4
8. Yashar Garayev. History from near and far - Baku. 1996. p. 712

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(17)

Dr. Ali DAĞLAR[69]

KÜRESEL İLETİŞİM ve ENFORMASYON GÜVENLİĞİ
GLOBAL COMMUNICATIONS and INFORMATION SECURITY

ÖZ

İletişim, insanın evrendeki varlığının, var oluşunun mütemadiyen deneyimlenmesi sürecidir. Türdeşiyle iletişim kurarak etkileşime giren insan birey kimliği kazanır, sosyalleşir ve toplumsal bir varlığa evrilir. İletişim aynı zamanda insanın kendini gerçekleştirme, aidiyet, güvenlik, saygınlık ve fizyolojik ihtiyaçlarını karşılama gereksinimidir. Aristoteles'in "Zoon Politikon" (politik hayvan) deyimiyle "toplumsal varlık" tanımı yaptığı insan ancak toplum içinde, onun bir uzantısı olarak değer taşır; tabiatın içinde bir başına manasızdır. Descartes'ın "Düşünüyorum Öyleyse Varım" (Cogito Ergo Sum) vecizesinde simgeleşen pozitif akılla Aydınlanma Çağı'nı yaşayan insan, Sanayi Devrimi'yle birlikte doğaya tahakkümünü artırmış, makineleşmeye ve teknolojik ilerlemelere paralel hegemonyasını üstün kılmıştır. Bu çalışmada iletişimin küreselleşmesiyle ortaya çıkan "enformasyon güvenliği" sorunsalı basın özgürlüğü bağlamında ele alınacaktır. Yazı planı, anahtar sözcüklerin genel tanımı, makale konusu sorunsalın analizi, bulgular ve sonuç dizgesinde ilerleyecektir. Çalışmada veri toplama tekniği olarak literatür taraması yapılmış, içerik analizi yöntemi uygulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İletişimin Küreselleşmesi, Enformasyon, Bilgi Toplumu, Bilgi Güvenliği.

ABSTRACT

Communication is the process of constantly experiencing the existence of human beings in the universe. The human being who interacts by communicating with his fellows gains an individual identity, becomes socialized and evolves into a social being. Communication is also the human need for self-actualization, belonging, security, esteem and fulfilling physiological needs. Human, whom Aristotle defines as "social being" with the phrase "Zoon Politikon" (political animal), has value only in society, as an extension of it; It is meaningless in nature alone. Living in the Age of Enlightenment with the positive mind symbolized by Descartes' "I Think Therefore I Am" (Cogito Ergo Sum) motto, the human being, who lived in the Age of Enlightenment, increased his dominance over nature and made his hegemony superior to mechanization and technological advances. In this study, the problem of "information security" that emerged with the globalization of communication will be discussed in the context of freedom of the press. The writing plan will proceed in the general definition of keywords, analysis of the problematics of the article, findings and conclusions. In the study, literature review was made as a data collection technique and content analysis method was applied.

Keywords: *Globalization of Communication, Information, Information Society, Information Security.*

[69] *PhD., İ.Ü. İletişim Fakültesi Gazetecilik ABD. ORCID: 0000-0001-7264-7071

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

GİRİŞ

İletişim (communication) sözcük olarak iletmek sözcüğünden türetilmiştir. 25-30 yıl öncesine dek iletişim sözcüğü yerine Arapça haber sözcüğünden üretilen haberleşme sözcüğü kullanılıyordu. Haberleşme kavramı, kişiler arasında haber niteliğinde bilgi, tutum ve davranışların aktarılmasını ifade etmektedir. Ancak bu sözcüğün giderek anlamının daralması ve olay niteliğinde haberleşme araçlarıyla mesajların iletilmesini kapsaması, bazı mesajları dışta bırakması gibi nedenlerle daha kapsamlı iletişim sözcüğü kullanılmaya başlandı. (Aziz, 2016: 27) İletişime dair 200 civarında tanım bulunmaktadır. İletişimin temel öğeleri; mesajı gönderen/başlatan (verici/kaynak), mesajın hedefi (alıcı), aktarılan bilgi, tutum ve davranış (mesaj/ileti), mesajı ileten ortam (kanal) ve mesajın alıcı tarafından alınıp alınmadığıdır (geri bildirim) (2016: 31).

İletişim en az iki kişi arasında meydana gelir. Kişi kendini anlatmak, karşısındakini anlamak, çevresinde gelişen durumu öğrenmek için iletişimde bulunur. Kitlesel iletişim (mass comunication), iletişimin kitle iletişim araçlarıyla yapılan türüdür. Medya olarak adlandırılan bu iletişim kanallarıyla, ulaşılamayacak çokluktaki kişilere mesajlar aktarılır. Bu tür iletişimin en eskisi, tiyatroyla yapılan kitlesel iletişimdir. Sırasıyla; matbaanın bulunuşuyla ortaya çıkan kitap, gazete, dergi, sinema, radyo, televizyon ve internet olarak sayılabilir. Bu tür iletişimin en önemli özelliği, çoğunlukla anında geri bildirim (feedback) olgusunun olmayışıdır (2016: 69). İletişim, küreselleşmeyle, iletişimin kitleselleşmesi boyutunda buluşmaktadır. Kitle iletişim araçlarının işlevleri, onları elinde tutan ve yönlendiren güçlerin onlarla ne yapmak istediğine göre değişir. İletişim bilimci Harold Lasswell, kitle iletişim araçlarının üç işlevine dikkat çeker; eğitim (kültür aktarımı), propaganda ve gözetleme… Kitle iletişim araçlarının olumsuz işlevlerinden biri, insanların gerçek yaşamdan kopmalarına neden olmasıdır. İnsanlar gerçek yaşamlarındaki sorunlarla mücadele etmek yerine, kitle iletişim araçlarının sunduğu kurmaca dünyaya sığınarak, orada oyalanmayı tercih ederler. İnsanlara düşük düzeyde kültür ve sanat ürünleri sunarak, beğeni düzeylerinin düşmesine neden olmaktadır. Öte yandan kitle iletişim araçları ticari amaçla üretilen kültür ve sanat ürünleri bombardımanı yaparak, bu alana ait değerlerin yitimine yol açmaktadır.

Küreselleşme kavramı ilk olarak Harvard, Stanford, Columbia gibi Amerikan okullarında, 1980'lere doğru kullanılmaya, aynı yıllarda uluslararası ekonomik kuruluşların yayın ve raporlarında yer almaya başlamıştır. Küreselleşme için, bölgesel ve ulusal ekonomilerin, kültürlerin, toplumların, iletişim, ulaşım ve ticaret sayesinde küresel düşünce sistemine entegre olması diyebiliriz… Bu bağlamda küreselleşmeyi dünya çapında yaygınlaşan ekonomik, siyasi ve toplumsal ilişkiler sonucu, dünyadaki farklı ülkeler, toplumlar ve insanlar arasında karşılıklı bağ ve bağımlılığın giderek artması olarak tanımlayabiliriz (Büyükbaykal, 2014: 11-12). Küreselleşme olgusu, kitle iletişim araçlarının itici gücüyle ortaya çıkmıştır. Küreselleşmenin Marksist düşünürler tarafından, emperyalizm denilen aşamanın bir uzantısı olarak kavramsallaştırıldığını hatırlatan Levent Yaylagül (2017: 187) şu tespiti yapmaktadır:

"Küreselleşme özü itibariyle küresel çapta düzenlenmiş kapitalizmdir. Küreselleşmeyle pazarlar ulus aşırı tekellerin kontrolüne girmiştir. Globalleşme tarihsel bir olgudur, kapitalist üretim ilişkilerinin gelişiminde bir aşamayı ifade eder. Küreselleşme döneminde üretim ve tüketim son derece artmıştır. Burada tüketilen yalnızca maddi mallar ve metalar değil, doğal kaynaklar ve insanlıktır."

Küreselleşmeye bir diğer itiraz Zygmunt Bauman'dan gelmiştir (Bauman, 2017: 8). Ona göre küreselleşme ne kadar birleştirirse, o kadar böler; birleştirirken böler, yerkürenin tek tipliğini teşvik etme nedenleriyle bölme nedenleri özdeştir. İş, finans, ticaret ve enformasyon akışının yerküresel boyutlara ulaşıyor olmasının yanı sıra, bir yerelleşme, mekan sabitleme süreci de işlemektedir. Küreselleşmeye, modernizmin olumsuz sonuçlarından biri olarak bakan ve sert eleştiriler yönelten bir başka isim, sosyolog Anthony Giddens'tir. Küreselleşmeyi "Uzak yerleşimleri birbirlerine, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği ya da bunun tam tersinin söz konusu olduğu yollarla bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması" (Giddens, 2016: 68) olarak tanımlamaktadır.

1. İletişimin Dünyasallaşması

Uluslararası iletişim, toprağı bir egemenliğin ve topluluğun temeli yapan çağdaş hukukçulukla birlikte doğmuştur. İnsan hakları temeline dayanan düşüncenin ve görüşlerin serbest iletişimi, sınırları

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

önemsemez (Mattelart, 2016: 14). İletişim ağlarının dünyayı sarması sanayi devrimiyle başlar; yaşanan hız baş döndürücüdür. Ağırlık ve ölçüde metrik sistemin benimsenmesi, yerel kullanım ve alışkanlıklara bağlı ayarların çeşitliliğine son vermiştir. Yeni sabit birim, iletişimin simgesel temelidir. Metrik sistemin evrenselleşmesi, parada onluk sistemi getirir. Serbest alışveriş kuralı, ulaşım araçlarının üzerinde olduğu gibi, haberin üzerinde de etkili olmalıdır. Haberin serbest akışı ilkesi, malların ve işgücünün serbest dolaşımı ilkesinin bir sonucudur. 19. Yüzyıl, iletişimi uygarlık görevlisi ilan eder. İletişim ağları dünyayı, tüm bölgelerinin dayanışma içinde olacağı bir büyük organizma biçiminde dokur… Yüzyılın sonuna doğru "uluslararasılaşma" kavramı geçerlilik kazanır (2016: 46-47). İletişimin uluslararasılaşması, iletişim hizmetlerinin tekelleşmesi ya da yarı tekelleşmesi içerimiyle yürümektedir. Kitle basınının ortaya çıkışı, düşünce özgürlüğünün gelişimi tartışmasında etkili olur. Gabriel Tarde'ın, "Görüş ve Kitle" (1901) adlı çalışmasında belirttiği gibi; gazetecilik dünyanın her noktasına yayılmış haberleri toplayan ve dağıtan bir pompadır. Tarde, Times ve Le Figaro gibi bazı büyük gazete ve dergilerin tüm dünyada okurlarının olmasına, okurun özellikle ve değişmez biçimde uluslararası olduğu yorumunu getirir.

Küresel medya düzeninin meydana gelmesine katkıda bulunan gelişmeler şunlardır: Sahipliğin giderek yoğunlaşması; küresel medyada artık az sayıda, ama güçlü şirketler egemendir. Küçük çaplı bağımsız medya şirketleri giderek merkezileşen medya adetleriyle birleşmektedir. Özel sahipliğe kayma; geleneksel olarak medya ve telekomünikasyon şirketleri dünyanın çoğu yerinde kısmen ya da tamamen devlete aittir. Son yıllarda iletişim alanında meydana gelen deregülasyon (kuralsızlaştırma) süreciyle çoğu ülkedeki medya şirketleri özelleştirilmiştir. Ulus ötesi şirket yapıları; medya şirketleri artık ulusal sınırlar içinde katı kurallara bağlı olarak etkinlik göstermek zorunda değildir. Medya ürünlerinin farklılığına bağlı çeşitlilik; eskiye oranla daha az bölünmüştür. Kolektif şirket birleşmelerinin artışı; medya endüstrisindeki farklı kesimlerden şirketler birbirleriyle birleşme eğilimindedir (Büyükbaykal, 2014: 104).

2. Yalan Dolayımlı Propaganda

Büyük savaş, propagandanın gücünü kanıtlamış, barış da propagandayı bir hükmetme yöntemi olarak benimsemiştir. İkinci Dünya Savaşı'na doğru propaganda stratejileri radyonun uluslararasılaşmasına yön verir. ABD Hükümeti Creel Komitesi'ni kurar. Geleceğin halkla ilişkiler endüstrisi kurucusu Edward Bernays (1892-1995) da bu komitede halkla ilişkiler mesleğinin ilk adımlarını atar. Söylentilerin, uydurma haberlerin ve aldatıcı basmakalıp sözlerin yoğunluğu, sansürün katılığıyla doğru orantılıdır (2016: 52). İlk uluslararası ilişkiler uzmanları, artık diplomasinin kitle psikolojisine dayanması gerektiğini öne sürmektedirler. 1922'de Amerikalı Walter Lippmann, Public Opinion'ı (Kamuoyu) yayınlar. Kitap, Amerikan üniversitelerinin gazetecilik bölümlerinde kaynak kitap olarak okutulması için hazırlanmıştır. Lipman ve Charles Merz ile beraber hazırladığı 42 sayfalık raporda, Amerikan okuruna yönelik sistemli bir yanlış bilgilendirme kampanyasından söz eder. Bu kampanya, İtalyan göçmenler Sacco ve Vanzetti'nin kışkırtılan kamuoyu baskısı altında bir hukuk yanlışı olarak idamlarına kadar uzayan bir cadı avını meşrulaştıran basmakalıp düşüncelerden oluşmaktadır (Mattelart, 2016: 53). 20. Yüzyılın ilk çeyreği, ilk büyük savaşın, insanlığın çehresinde yarattığı hasar kadar, iletişim ve propagandanın büyük gücünü ortaya çıkarmasıyla, bu alandaki gelişmelerin büyük sıçramalar yaşadığı bir dönem olur. "Telekomünikasyon" terimi bu dönemde ortaya çıkar.

1977'de UNESCO çatısı altında, İrlandalı Sean MacBride'ın başkanı olduğu İletişim Sorunlarının Araştırılması İçin Uluslararası Komisyon tarafından hazırlanan, 1980'de yayınlanan rapor, ajansların bildirilerinin, radyo ve TV programlarının, filmlerin, başka kültürel ürünlerin ve donanım dağılımının dengesizliğini kağıda döken, uluslararası topluluğun bir temsil örgütünün desteğiyle yayınlanan ilk resmi rapordur. İki yıl sonra hazırlanan bir başka rapor, ekonomide küreselleşme modelinin yükseldiği dönemde ulus-devleti hedef alır. Endüstri sonrası toplum üzerine çalışmalarıyla tanınan Amerikalı Daniel Bell, Paris'te düzenlenen Bilgisayar ve Toplum kolokyumunda, Nora-Minc raporu üzerinden ulus-devlet eleştirisi yapar. Mattelart (2016: 88-89-97) gelişen süreci şöyle anlatmaktadır:

"Sınır ötesi güçler, ulus-devletin iletişim sisteminin kurumlarına saldırmaya başlar. Kuralsızlaştırma süreci evrensel ağların kurallarını etkileyerek, ekonomik ve toplumsal düzeni derinden

değiştirmeye koyulur. 1980'li yıllarda başlayan bu evrensel bütünleşme (entegrasyon) evresini tanımlamak için yeni bir kavram yaratılır; küreselleşme (globalleşme). Uluslararasılaşma sözcüğü gibi 19. YY sonu İngilizceden alınan sözcük, ekonomi alanında birleşme sürecini tanımlamak, gezegenin durumunu genelleştirerek açıklamak iddiasındadır."

3. Enformasyon Güvenliği

Enformasyon, bilgi kavramı basılı ve elektronik medya yoluyla yayılan bilgileri ifade etmektedir. Kasıtsız ya da kötü niyet olmaksızın yayılan yanlış bilgi "mesenformasyon" olarak tanımlanır. Sansür de bir bilgi güvenliği sorunudur. Bilginin kasıtlı ya da kasıtsız yok sayılması, çok az yer verilmesi, kişisel ya da kurumsal tercihlerden dolayı bilginin bastırılmasını ifade etmektedir. Medya, neyin yayınlanmayacağına karar verirken, sansür uygulayarak toplum bilinci üzerinde önemli bir güdüm, manipülasyon oluşturabilir. Propaganda, konuşma ve yazılarda yer alan, gerçek dışı şişirme ifadelere verilen addır (Şahin 2014: 25-27). Dezenformasyon eksik, yanlış ya da inandırıcı olmaktan uzak bilgilerin, belli bir kitleyi gerçekler hakkında yanıltmak amacıyla yayılmasıdır. Politik amaçlara ulaşmak için kullanılan, yalan söyleme hareketi olarak da tarif edilebilir (İnceoğlu, 2015: 175).

Habercilik kavramı, mesleki sorumluluk alanından, ticari kazanç alanına doğru kaymaktadır. Bunun doğal sonucu haber ve reklam arasındaki çizgi bulanmakta, haberle eğlence birbirine karışmaktadır. İnsanların dikkatini lüzumsuz şeylere yönelten sahte haberler, kişinin kendi hayatını anlamasına çok az hizmet eder. Önemli/önemsiz arasındaki ayrımı görme konusunda kişinin kafasını bulandırırken, medyanın reyting amacına katkıda bulunur. Muhabirin haber seçimindeki bu tutumu demokrasi için bir tehdit oluşturur. Çünkü demokrasi bilinçli vatandaşlar ister ve bu vatandaşlar sayesinde gelişme fırsatı bulur. Kamu bilincinin zayıfladığı ortamlarda ise manipülasyon ve sömürü kolaylaşır (Şahin, 2014: 129-130).

Ticari kaygıların haber üzerindeki en önemli etkilerinden biri, haberi sansasyonel niteliğe doğru kaydırmasıdır. Bir diğer dikkat çeken konu, haberin bizzat kendisinin reklam olmasıdır (haber görünüşlü reklam). Medyanın ticari kaygılardan dolayı sıra dışı durumları topluma sunma eğilimi gösterdiği bilinmektedir. Medya dikkat çekici ve reyting artırıcı özelliğinden dolayı, normal olarak görmediğiniz olgu ve olayları tüketiciye taşımaktadır. Gerçeklikten, normlardan ve normalden uzaklaştıkça, haber değeri artmaktadır. Bir olayı kasıtlı olarak göz ardı etmek, kamu bilincini şekillendirmesi yönüyle önemlidir. Çünkü haberlerin başlıca işlevlerinden biri de kamuya neyin önemli, neyin önemsiz olduğunu öğretmesidir. Herman ve Chomsky medyanın, seçkinlerin ve iktidarın ihtiyaçlarını karşılayan bir propaganda aracına dönüştüğünü, bunu da gerçekliğin çarpıtılarak sunulması, bazı gerçeklerin gizlenirken bazılarının öne çıkartılması, seçkinlerin gündemini toplum gündemi haline getirme, seçkinlerin politik hedeflerine uygun olarak toplumun yönlendirilmesi gibi yollarla gerçekleştirdiğini dile getirmişlerdir. Bazı gerçeklerin haber yapımcıları tarafından gizlenmesi bir tür sansür niteliğindedir (Şahin, 2014: 140). Medya, bağlı bulunduğu sermayenin çıkarlarına ters bilgi ve enformasyonu görmezden gelmekte, yeniden formatlayarak çarpıtmaktadır (Rigel, 2005: 186). Okur-izleyici kitlesi medyanın sunduğu enformasyon sayesinde bilgilenmekte, onun önem verdiği olay ve yorumlara daha çok ilgi göstermektedir. Medyanın önem verip öne çıkardığı gündem, yaygın kitlenin de gündemini oluşturmaktadır. Bu noktada toplum, medyanın belirlediği gündem haricindeki olaylardan haberdar olamamaktadır. Gündelik dilde "yapay gündem" ya da "yapay gündem yaratma" ifadesi, anaakım medyanın gündem belirleme kuramında somutlaşan düşüncenin uzantısını oluşturmaktadır (Dağlar, 2023: 12). Siyasal iktidarlar belli icraatlarını gerçekleştirirken, bunların kamuoyu denetiminden uzak tutulması için kitlenin birtakım yapay gündemlerle meşgul edilmesini ister. Bu da anaakım medya aracılığıyla mümkün olmaktadır.

SONUÇ

İnsanı diğer canlılardan ayıran en temel güdüleri bilgi edinme, bilme ve öğrenmedir. Matbaanın bulunuşu, enformasyonun yazılı çoğaltımını ve daha çok kişiye ulaşımını sağlamış, sanayi devriminin ürünü makineleşme, bilgiyi daha geniş coğrafyalarda, daha çok kişiye fakat seri şekilde ulaştırmıştır. Bilginin çoklu ve hızlı iletimi, insanın ve toplumun dönüşümünü hızlandırırken büyük olanaklar da yaratmıştır. Modernlik

koşullarında karşılaştığımız tehlikeler artık birincil olarak doğadan kaynaklanmıyor, ekolojik tehditler, endüstri gelişiminin maddi çevre üzerindeki etkisiyle dolayımlanan, toplumsal olarak düzenlenmiş bilginin sonucudur (Giddens, 2016: 110). Sanayi devriminin ürünü, modernizmin ekonomi temelli dayanağı kapitalizm, piyasadaki sınır tanımayan müdahaleci ve girişimci yapısı itibariyle küreseldir.

Küreselleşmenin ortaya çıkışında önemli rol üstlenen olgulardan biri de devletin müdahalesini reddeden liberal anlayışın sağladığı denetimsiz özgürlük ortamında gelişip yaygınlaşan kitle iletişim araçlarıdır. 19. Yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan üç büyük uluslararası ajansın tüm dünyayı etkinlik alanı olarak aralarında paylaşmaları, bir başka iletişim aracı, ülkeleri bir araya getirip uluslar arası işbirliğinin kapısını açan evrensel sergilerin Paris'ten dünyaya yayılımı, küreselleşmeye erken dönem fakat kalıcı katkılardır. Kitle iletişim araçlarının 20. Yüzyıl boyunca küresel boyuta evrilişi, bu araçların ekonomi temelli küreselleşmeyle simbiyotik ilişkisi olarak değerlendirilebilir. İletişimin küreselleşmesi, haber ağlarının denizaltı kablolarla tüm dünyayı sarmasıyla hız kazanırken, radyonun sınır ötesi erişim özelliği kendiliğinden küreseldir. Sinema da ortaya çıkışından itibaren hemen küreselleşen kitle iletişim araçlarındandır. Küreselleşme olgusu modernizmin karanlık yüzü risk toplumunu da beraberinde getirmiştir. Bu risklerden en büyüğü maddi emeğin doğaya el atmasıyla ortaya çıkan ekolojik felaketler olmakla beraber, bir diğeri kitle iletişim araçlarıyla küresel boyutta, denetimsiz ve hızla yayılan, güç ve iktidar doğuran bilginin güvenliği sorunudur. Doğru bilgi onarıcıdır, geliştiricidir, özgürleştiricidir ama yanlış ve yanıltıcı bilginin yıkıcı boyutu, bir diğer küresel felakettir.

İletişimi dünyasallaştıran radyo ve televizyon, zamanı mekandan ayırarak, McLuhan'ın tespitiyle; dünyayı küresel bir köye dönüştürürken; bilgisayar ve onun uzantısı internet, enformasyonun evrensel çapta ve anlık yayılımının önünü açmış, insanlığı bilgi (enformasyon) toplumu çağına taşımıştır. İnsanın yeniden ve yeniden ürettiği dil ve iletişim biçimlerine tarihsel paralellikte gelişip olgunlaşan bir yanı daha vardır; moral (ahlak) ve etik (ahlak felsefesi); iletişimin taşıyıcısı olduğu bilginin, güvenilirlik ölçüleri etik ve ahlak… Geçen yüzyıl, dezenformasyonla mobilize edilen kitlelerin desteğiyle, insanlığın pek çok bireysel ve kitlesel kıyımına sahne olmuştur. İletişim küreselleşirken ticarileşmiş, insanlar ve ülkeler arasındaki eşitsizliği gidermek bir yana büyütmüştür. Son söz; küreselleşen enformasyon eğitir, özgürleştirir, birleştirir; ama siyasi, ticari ve askeri amaçlar doğrultusunda kötüye kullanıldığında böler, ayrıştırır, felaketlere yol açar…

KAYNAKÇA

1. Aziz A. (2016). İletişime Giriş, İstanbul, Hiperlink Yayınları
2. Bauman Z. (2017). Küreselleşme, Toplumsal Sonuçları, İstanbul, Ayrıntı Yayınları,
3. Büyükbaykal C. I. (2014). Küreselleşme ve Küresel Çağda Medya, İstanbul, Derin Yayınları
4. Dağlar A. (2023). Türkiye'de Anaakım Medya Örneği Olarak Hürriyet Gazetesi Bağlamında Basın Özgürlüğü Kavramı, Yayınlanmamış Doktora Tezi
5. Giddens A. (2016). Modernliğin Sonuçları, (Ersin Kuşdil, Çev.) İstanbul, Ayrıntı Yayınları,
6. İnceoğlu Y.G. (2015) Uluslar arası Medya-Medya Eleştirileri, İstanbul, Der Yayınları
7. Mattelart A. (2016) İletişimin Dünyasallaşması, (Halime Yücel Çev.), İstanbul, İletişim Yayınları
8. Rigel N. (2005) Kadife Karanlık, İstanbul, Su Yayınevi
9. Şahin A. (2014), Eleştirel Medya Okuryazarlığı, Ankara, Anı Yayıncılık
10. Yaylagül L. (2017). Kitle İletişim Kuramları, Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar, Ankara, Dipnot Yayınevi

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(18)

Tuba SU[70]

EL YAZMASI ESERLER[71]

MANUSCRIPT WORKS

ÖZ

El yazması eser, el yazması, yazma, mahtût (çoğulu mahtûtât), yabancı dillerde manuscript, handschrift vs. gibi isimler alır. Kitap veya risâlelerin matbaada değil de el ile yazılarak çoğaltılmış olduğu anlamına gelir. Bir eserin bu şekilde elle yazılarak çoğaltılması sonucu oluşan ve birbirinin aynısı olan bu yazılı eserlerin her birine "nüsha" denir. El yazması eserler, kitap şeklinde olabileceği gibi az rastlanır da olsa tomar, rulo ve cönk şeklinde de bulunabilir. El yazması eserlerin değerli olma sebebi, genellikle tarihi vesika niteliği taşımalarından kaynaklanmaktadır. Mushaf kitabetinin gelişim seyrinin gözlemlenebilmesi ve hattın ileri safhalara taşınabilmesi için daha önce yazılmış eserlerin görülüp incelenmesine ihtiyaç vardır. İlim, sanat, kültür değerlerimizi barındıran eski eserleri korunmalı ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamalıyız.

Anahtar Kelimeler: Hat sanatı, el yazması, yazma eser.

ABSTRACT

Manuscript, writing, mahtut (plural mahtutat), handwriting, handschrift, etc. it takes names such as. It means that books or treatises are reproduced by hand and not in a printing press. Each of these written works, which are identical to each other and formed as a result of the reproduction of a work by hand-written in this way, is called "nüsha" (a copy). Manuscripts can be found in the form of a book, as well as in the form of a scroll, roll and cönk, although it is rare. The reason why manuscripts are valuable is because they usually have a historical qualification. In order to observe the Mushaf calligraphy of development and to move the calligraphy to the advanced stages, it is necessary to see and study previously written works. We must preserve the ancient works that contain our values of science, art and culture and ensure that they are passed on to future generations.

Keywords: *Islamic calligraphy, handwriting, manuscript.*

[70] tubasu.academy@gmail.com; ORCID: 0000-0001-7101-2752

[71] Bu makale FSMVÜ'da yapılan "Mushaf Kitabetinde Şükrullah Halife Ve Hâfız Osman Eserlerinin Karşılaştırılması" adlı sanatta yeterlik tezinden üretilmiştir.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

El yazması eser, el yazması, yazma, mahtût (çoğulu mahtûtât), yabancı dillerde manuscript, handschrift vs. gibi isimler alır. Kitap veya risâlelerin matbaada değil de el ile yazılarak çoğaltılmış olduğu anlamına gelir. Bir eserin bu şekilde elle yazılarak çoğaltılması sonucu oluşan ve birbirinin aynısı olan bu yazılı eserlerin her birine "nüsha" denir. "Kur'ân-ı Kerîm nüshası" gibi. Matbaanın gelişi ile beraber basılan eserlere "nüsha-i matbua" (basma nüsha) denilmeye başlanmış, nüsha tabiri "nüsha-i mahtūta" (yazma nüsha) şeklinde yazılır ve söylenir olmuştur. Günümüzde ise bu terimlerin yerine, "basma" ve "yazma" ifadeleri kullanılmıştır.

El yazması eserler, kitap şeklinde (codex) olabileceği gibi az rastlanır da olsa tomar, rulo ve cönk şeklinde de bulunabilir. Tomar ve rulolarda genelde fermanlar, vakfiyeler, tarikat silsileleri ve soy şecereleri yazılmış, eni boyuna göre daha uzun ve uzunlamasına açılan deri kaplı cönk yazmalarda ise genelde halk şiirlerine yer verilmiştir. [72]

Ülkemiz Türkçe, Arapça ve Farsça yazmalar bakımından en zengin ülkelerinden biridir. İlime verilen değer dolayısıyla kitaplara büyük kıymet verilmiş ve bu hassasiyetle birçok yazma eser ecdadımız tarafından toplanarak bir araya getirilmiştir. Padişahlar başta olmak üzere, devlet erkânı, zengin halk ve esnaf dâhil, pek çok kesimden kimseler tarafından dünyanın dört bir tarafından toplanan yazmalarla zamanın en zengin yazma koleksiyonları oluşturulmuştur. Sahip olunan ve vakfedilen kitapların geniş halk kitlelerine ulaştırılabilmesi için, bir kısmı bugün halen mevcut bulunan kütüphaneler kurulmuştur.

Kurulan bu kütüphanelerden bazıları, 1557 Süleymaniye Kütüphanesi, 1678 Köprülü Kütüphanesi, 1700 Millet Kütüphanesi, 1719 III. Ahmed Kütüphanesi, TSMK (Topkapı Sarayı'ndaki dağınık halde bulunan kitapları bir araya toplamak amacıyla -zaten bakımsız olan II. Selim köşkü yerine inşa edilmiştir), 1741 Âtif Efendi Kütüphanesi (vakıf kütüphanesi), 1754 Nuruosmaniye Kütüphanesi, 1763 Râgib Paşa Kütüphanesi, 1775 Murad Molla Kütüphanesi, 1782 Hacı Selim Ağa Kütüphanesidir.

Ayasofya Kütüphanesi, Fatih Kütüphanesi, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, Hacı Bektâş-ı Velî İlçesi Kütüphanesi, Yenicami Kütüphanesi, Beyazıt Kütüphanesi gibi kütüphanelere, şahsi kütüphane oluşturma imkânı bulamayan kimselerin koleksiyonları ile bazı cami, medrese, dergâh, tekke kütüphanesi koleksiyonları bağışlanmıştır. Bu bilgilere kuruluşlarından itibaren tutulan kütüphane defterlerinden ulaşılmıştır (Devr-i Hamîdî katalogları gibi). Birkaç büyük kütüphane haricinde, baştan beri süre gelen kataloglama çalışmaları bir dönem kesintiye uğramış, ancak günümüzde bu muazzam eski eser koleksiyonunun olabildiğince eksiksiz tespiti çalışmalarına devam edilmektedir.

İlmi çalışmalarda, tahkiki yapılacak eserin ulaşılabilinen tüm nüshalarına erişebilmek akademisyenler ve araştırmacılar açısından önemli olduğundan, devam eden kataloglama çalışmalarının yanı sıra, eser görsellerinin elektronik ortama aktarımı gibi çalışmalar sayesinde, yazma eser nüshalarına erişim kolaylaşmıştır.

El yazması eserlerin değerli olma sebebi, genellikle tarihi vesika niteliği taşımalarından kaynaklanmaktadır. Mesela Şükrullah Halife'nin günümüze ulaşan tek nüsha mushafı, yazının gelişim safhalarından bir safhayı göstermesi açısından belge niteliğindedir. Bazen bir yazma eser ile yeni bir müellif ortaya çıkarabilir veya zaten tanınan bir müellifin önemli bir eseri olduğu anlaşılabilir, bazen de yazma eser çok önemli veya çok farklı bir mevzu hakkında olabilir. 1072'de Kaşgarlı Mahmud tarafından yazılan Dîvânu Lügâti't-Türk'ün tek yazma nüshasının keşfi ile edebiyat ve ilim âlemi büyük bir kazanç sağlanmıştır. Aynı şekilde 1945 yılında varlığı keşfedilen ve Ramazan-ı Şerif'e dair en eski Türkçe eser olan Behcetü'l-hadâik[73], dini, ahlaki, edebi özellikleri yanında Türkiyat araştırmaları için de oldukça mühim bir keşif olmuştur. Maddi değerinden daha çok tarihimiz ve kültürümüz açısından büyük önem taşıyan, yeri doldurulamaz ilmî, fikrî, edebî değerlere sahip daha nice yazmaların akademik çalışmalar sayesinde keşfedilmesi umulmaktadır.

İlmî her alanda ilerleme kaydedebilmek için daha önce yapılmış olanların tespit gereklidir. İlimde geçmiş dönem çalışmalarının bilinir kılınmasından sonra ancak üzerine ekleme yapılabilmektedir. El yazması eserlerden, "yazma mushaf nüshaları" için de bu durum geçerlidir. Mushaf kitabetinin gelişim seyrinin

[72] Coşan, **Akademik Makaleler**, s.1-29.
[73] Coşan, **Akademik Makaleler**, s.129.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

gözlemlenebilmesi ve hattın ileri safhalara taşınabilmesi için daha önce yazılmış eserlerin görülüp incelenmesine ihtiyaç vardır.

Geçmişte yaşamış hattatların yazdıklarını incelemek, güzele ulaşabilmek için gerekli olan adımlardan biridir. Yazıda güzeli yakalayıp bulmak için ne kadar çok eser incelenirse o kadar çok gelişim sağlanır. Yazının güzel yazılması, kemale ulaşabilmesi için her devirde buna teşvik edilmiştir.

Hz. Musa (as)'a Tevrat'ı altın ile yazması Hakk (cc) tarafından emrolunmuştur.[74] Bu, nedenlerden biri olsa gerek ki tarih boyunca ilahi metinlerin yazımına büyük titizlik ve ehemmiyet gösterilmiştir. Hz. Peygamber (sav) yazıyı güzel yazma konusuna ilgili göstermiş, yazının özenli ve dikkatli yazılmasını teşvik etmiştir. Hadisi-i şeriflerinde, "Besmeleyi yazarken sîn'nin dişlerini belirtmeden dümdüz çekerek yazmayın". "Ey Muâviye, mürekkebini ıslah et, hokkaya likā koy. Kalemin ucunu güzel kes. Besmelenin bâ'sını dik yaz, bâ harfini düzgün yaz, uzun yaz. Sîn harfinin dişlerini belli et, mîm'in gözünü kapama. İsm-i celâli güzel yazmaya gayret et. Rahmân lafzını yazarken uzat ve Rahîm'i de özenerek yaz."[75] buyurarak yazı teknikleri hakkında tavsiyeler vermiş ve bu işin nedenli önemli olduğuna dikkat çekmiştir.

İhya'da, Kur'ân-ı Kerîm'in güzel yazılmasına değinilmiş, açık ve okunaklı bir şekilde yazmanın müstehab olduğu, mushaf metni içinde kullanılan nokta ve kırmızı işaretlerin Kur'ân'ı hem süslediği, hem de okumada kolaylık sağladığı için kullanılmasında bir sakınca olmadığı belirtilmiştir.[76]

İlâhî kelâmın istinsahı, ciddî ve ağır vazife olduğundan, eksiksiz, hatasız, doğru ve okunaklı yazımına her dönemde çok önem verilmiştir. Yazının yanında iç ve dış tezyinat açısından cildi, tezhibi, ebrusu, minyatürü gibi hususlarda da güzeli yakalama gayreti içinde olunmuştur.

Gelişim ve ilerleme için ciddi bir çalışma ile içinde ilim, sanat, kültür değerlerimizi barındıran eski eserleri korunmalı ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamalıyız. Geçmişimizi tanıyabilmek, günümüz sosyokültürel sorunlara çözüm yolları üretebilmek, maddi ve manevi, toplumsal ve ekonomik olarak gelişim sağlayabilmek için yazmaları herkesin istifade edebileceği bir konuma getirmeye çalışmalıyız.

KAYNAKÇA

1. ALPARSLAN Ali, **Osmanlı Hat Sanatı Tarihi**, Yapı ve Kredi Yayınları, İstanbul 2012.
2. BUHÂRÎ Muhammed b. İsmâil, **El-Câmiu's-Sahîh Tercümesi**, trc. Mehmed Sofuoğlu, Ötüken Yayınları, İstanbul 1987.
3. COŞAN Mahmud Esad, **Akademik Makaleler**, Server Yayınları, İstanbul 2013.
4. ÇETİN Nihad M., "İslâmî Hat Sanatının Doğuşu ve Gelişmesi", **İslâm Kültür Mirâsında Hat Sanatı**, İstanbul 1992.
5. GAZZÂLÎ, **İhyâu 'Ulmûi'd-Dîn**, c. I-IV, Bedir yay., İstanbul 1992.
6. HAMİDULLAH Muhammed, "Allah'ın Elçisi (sav) ve Sahabe Devrinde Yazı Sanatı", **İslâmî Araştırmalar**, c. 2, sy. 7, s. 95-102, Mayıs 1988.
7. HÜDÂYÎ, Aziz Mahmud, **Sohbetler**, İnsan Yayınları, İstanbul 1995.
8. Kaadı İyaz el Endulusi, **Şifâ-i Şerîf**, Bedir Yayınları, İstanbul 1993.
9. MÜSTAKİMZÂDE Süleyman Sa'deddin Efendi, **Tuhfe-i Hattâtîn**, hzr. Mustafa Koç, Klasik yay., İstanbul 2014.
10. NEFESZADE İbrahim, **Gülzâr-ı Savâb**, nşr., Kilisli Rifat Bilge, Güzel Sanatlar Akademisi yay., İstanbul 1938.
11. SUYOLCUZÂDE Mehmed Necib, **Devhatü'l- Küttâb**, nşr. Kilisli Rifat Bilge, Güzel Sanatlar Akademisi neş., İstanbul 1942.

[74] Hüdâyî, **Sohbetler**, s. 281.
[75] Hz. Muâviye'den rivâyetle, Abdülkerim b. Muhammed (Temîmî) Sem'ânî, **Edeb el-İmlâ vel-İstimlâ**, hadis numarası 165. Kaadı İyaz el Endulusi, **Şifâ-i Şerîf**, s. 361.
[76] Gazzâlî, **İhyâu 'Ulmûi'd-Dîn**, c. 1, s.783.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(19)

Muhammed Burak DAĞKILIÇ[77]

TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLERİN COVİD-19 SALGINI ÖNLEMEK İÇİN ALDIĞI TEDBİRLER: BURSA BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

MEASURES TAKEN BY LOCAL GOVERNMENTS IN TURKEY TO PREVENT THE COVID-19 EPIDEMIC: THE CASE OF BURSA MUNICIPALITY

ABSTRACT

There are many natural and man-made disasters in the world at different times and in different regions. One of these disasters is the epidemic called COVID-19. This epidemic, which emerged in China in 2019, has been effective worldwide and has caused the death of millions of people. Both central and local governments have made great efforts to overcome this disease or at least reduce its impact. The activities of Bursa Municipality and some other municipalities to deal with this problem constitute the main subject of this study. The emergency plan of the municipalities in Bursa, the formation of teams during the quarantine process, their cancellation of some collective events such as concerts, excursions, art events, ceremonies, and other measures they took are explained in this article.

Keywords: *COVID-19, epidemic, Bursa, municipality, local government.*

ÖZ

Dünyada farklı zamanlarda ve farklı bölgelerde birçok doğal ve insan kaynaklı afetler yaşanmaktadır. Bu felaketlerden biri de COVID-19 adı verilen salgındır. 2019 yılında Çin'de ortaya çıkan bu salgın dünya çapında etkili olmuş ve milyonlarca insanın ölümüne neden olmuştur. Hem merkezi hem de yerel yönetimler bu hastalığın üstesinden gelmek veya en azından etkisini azaltmak için büyük çaba sarf ettiler. Bursa Belediyesi ve diğer bazı belediyelerin bu soruna yönelik çalışmaları bu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Bursa'da belediyelerin acil durum planı, karantina sürecinde ekiplerin oluşturulması, konser, gezi, sanat etkinliği, tören gibi bazı toplu etkinliklerin iptali ve aldıkları diğer tedbirler bu makalede ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, salgın, Bursa, belediye, yerel yönetim.

[77] **Bursa Uludag University Institute of Social Sciences Department of Political Science and Public Administration, Phd Student, Bursa/Türkiye; ORCID: 0000-0002-5053-8605; mailto:brkdgklc@gmail.com**

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

INTRODUCTION

Human history is full of natural and man-made disasters. In 1931, approximately 3.7 million Chinese died in a flood caused by the overflow of the Yangtze River (Chang Jiang). It was estimated that 200,000-300,000 people died in 2010 as a result of the earthquake that occurred about 24 kilometers southwest of Port-au-Prince, the capital of Haiti. A storm that struck Galveston, Texas in 1900 killed more than 8,000 people (Lake, 2023).

Epidemics are among the disasters that have affected human history.14. The plague, which was effective in Europe and Asia in the middle of the century, the swine flu in 2009, the Spanish flu that killed millions of people in 1918/19, and the flu epidemics in 1957 and 1968 are among the well-known epidemics (Pandemic, 2023).

Near the end of 2019, a previously unidentified type of virus emerged in Wuhan, China, and this virus caused a major outbreak in many cities of the country. Although the Chinese authorities took some measures to prevent this epidemic, this virus soon spread to many countries around the world, including Thailand, South Korea, Japan and the United Kingdom. This epidemic was officially named as Coronavirus Disease-2019 (COVID-19) in 2020 by the World Health Organization and can be transmitted from person to person through sneezing or contact. Although some medications are recommended by healthcare professionals these days, there is still no definitive cure for COVID-19 (Wu, Chen & Chan, 2020).

The efforts to prevent the spread of COVID-19 outbreak in the World and their effectivenss

Although there is no medicine to prevent this epidemic, government officials continue to try to prevent it from infecting more people. The most effective way to stop an epidemic is to identify the factors that help its spread and take action accordingly. According to the World Health Organization, there are 8 reasons why this epidemic spread to the masses: large gatherings, aging population, people forced to move, international travel, density of urban areas, weak public health systems, lack of government transparency and lack of freedom of the press ("What is COVID-19?", 2023).

In this article, rather than focusing on the reasons for the spread of the COVID-19 epidemic, it will be focused on what local public administrations are doing to prevent or completely destroy it.

In order to prevent further spread of this epidemic and even deaths, some measures have been taken in the field of health at the state level, such as testing and monitoring potential patients, ensuring that people maintain social distance from each other, and local and national restrictions. Economically, SMEs and the self-employed were supported at the regional and local levels, and the people deemed to be most affected by the crisis were supported at the regional and local levels. The states actively benefited from the opportunities of technology in this period. They have widely used digital tools to monitor the epidemic, some local public services have started to be provided digitally, and the rate of collection and evaluation of data, especially in rural areas, has increased. In order to support local finance, expenditure and income-oriented measures were implemented to reduce the fiscal deficits of local governments, some financial rules were started to be applied to relax the market, and it was made easier to pay debts, and professional financial management rules were also applied to local governments. In order to save public investments, public investments in some regions were sustained and even accelerated. Governance and investment quality, in particular green, social and digital priorities, have been improved (Allain-Dupre, 2020).

As it is seen, public health experts and politicians in many countries have applied different methods to stop the pandemic. But have these methods been effective?

Recently, a group of researchers conducted a meta-analysis to find the answer to this question. In this study, 1,048 scientific studies were identified that examined deaths from COVID-19 in scientific articles published until July 1, 2020. According to the results of the analysis, it was seen that the isolations did not have a large and significant effect on the death rates. Studies examining the relationship between lockdown strictness and death rates from COVID-19 reveal that such practices reduce deaths by only 0.2%. Shelter-in-place orders, which have been found to reduce deaths from COVID-19 by only 2.9%, are also ineffective. Studies examining some other measures (face masks, closing borders, closing schools and limiting gatherings)

have also found no solid evidence that they have noticeable effects on the COVID-19 mortality rate. However, the closure of non-essential businesses (e.g. closing bars) has an impact, and this measure appeared to reduce deaths from COVID-19 by 10.6%. Since there is very little scientific study that masks reduce the COVID-19 mortality rate, it becomes difficult to make a clear statement on this issue. The impact of closing borders, closing schools and limiting gatherings on the COVID-19 mortality rate is -0.1%, -4.4% and 1.6%, respectively (Herby, Jonung & Hanke, 2022).

New Governance as an alternative solution

If the solutions produced for a problem do not work or their effectiveness is low, it is best to seek other solutions. Perhaps the most extraordinary solution proposal for central governments, which are struggling with this epidemic with classical methods and systems, is a paradigm shift.

The proliferation of public administration tools in recent years has necessitated a new approach to solving public problems and even "new governance". This change is so radical that not only the methods and tools but also the paradigm have changed. Now public administrators tend to solve problems with different technologies and tools instead of focusing only on public institutions and public resources. And again, they are aware that each new public tool they use has a different characteristic and this new situation will change their management style. In other words, when the public administration tools change, the management style necessarily changes. Order and control give way to negotiation and persuasion. Activation skills are more important than management skills. Complex networks of organizations are increasingly being replaced by the rigid hierarchies of old to solve public problems. And it takes empowerment skills rather than simple management skills to deal with the resulting interdependencies. However, it is also a fact that the existence of a wide range of public instruments has made public administration relatively complex.

So what are these new public tools? While some of these tools are classical public administration tools, many of them are new and relatively underused. According to Salamon, the main tools used by the old management model were: Direct government, government corporations, economic regulation, public information, and direct loans. According to the same scholar, the new public tools offered by the new governance model are: Social regulation, contracting, loan guaranties, grants, tax expenditures, fees and charges, insurance, tort law, vouchers, and government-sponsored enterprises (Salamon, 2002)

Coordination between Central Governments and Local Governments

Realizing that only the coercive measures taken by the central government would not work, the administrators agreed to cooperate with local governments and share some responsibilities to deal with this problem.

About 55% of people live in cities, and the COVID-19 disease, like other epidemics, is more effective and damaging in cities. Although politicians and state officials make great efforts to cope with this big problem, they need the contributions of local administrators to produce faster, more effective and more original solutions (Bayraktar, 2020). It is a known fact that local governments are the administrative units that know the problems of citizens best and directly affect their lives (Gozubuyuk, 2008: 154). The importance of local governments has once again come to light in relation to this great disaster that has been experienced throughout the world.

Municipalities play a very active role in all disasters that are effective throughout the country, especially epidemics. In this period, cooperation between national governments and local governments is of vital importance. The main reason for this situation is the necessity of sharing the responsibilities between government levels. Establishing effective coordination mechanisms at both the vertical and horizontal levels in such emergencies helps save many lives. In addition, the fact that the externalities associated with Covid-19 are high and that no state can cope with this epidemic alone necessitates coordination between governments. If this coordination is not ensured, each local government will try to develop and implement different emergency strategies. For example, many local governors or mayors will compete with each other to supply consumables such as mask test kits to the citizens they are responsible for. This will cause inequalities

in terms of receiving services among citizens of the same country, which leads to another problem (Allain-Dupre, 2020).

The most important elements of ensuring emergency coordination between governments and local governments are as follows: to activate multi-level coordination bodies between governments as soon as possible, to determine the roles and responsibilities of those in charge at all levels, to strengthen vertical coordination between governments, to encourage inter-municipal and inter-regional cooperation, facilitating transnational cooperation and bringing together public and private sector stakeholders.

In order to ensure vertical coordination between governments and local governments, South Korea has adopted a unified government approach to manage this crisis. All data on the epidemic in Finland were shared between all levels of government. A technical committee of local and national experts was established in Italy, and this committee worked together to combat the epidemic nationwide. A new National Federation Reform Council was established for the emergency in Australia, a conference of presidents was held in Spain. A social committee called "Mesa social por COVID-19" has been formed in Chile, consisting of mayors, government officials, academics and professionals from the health sector.

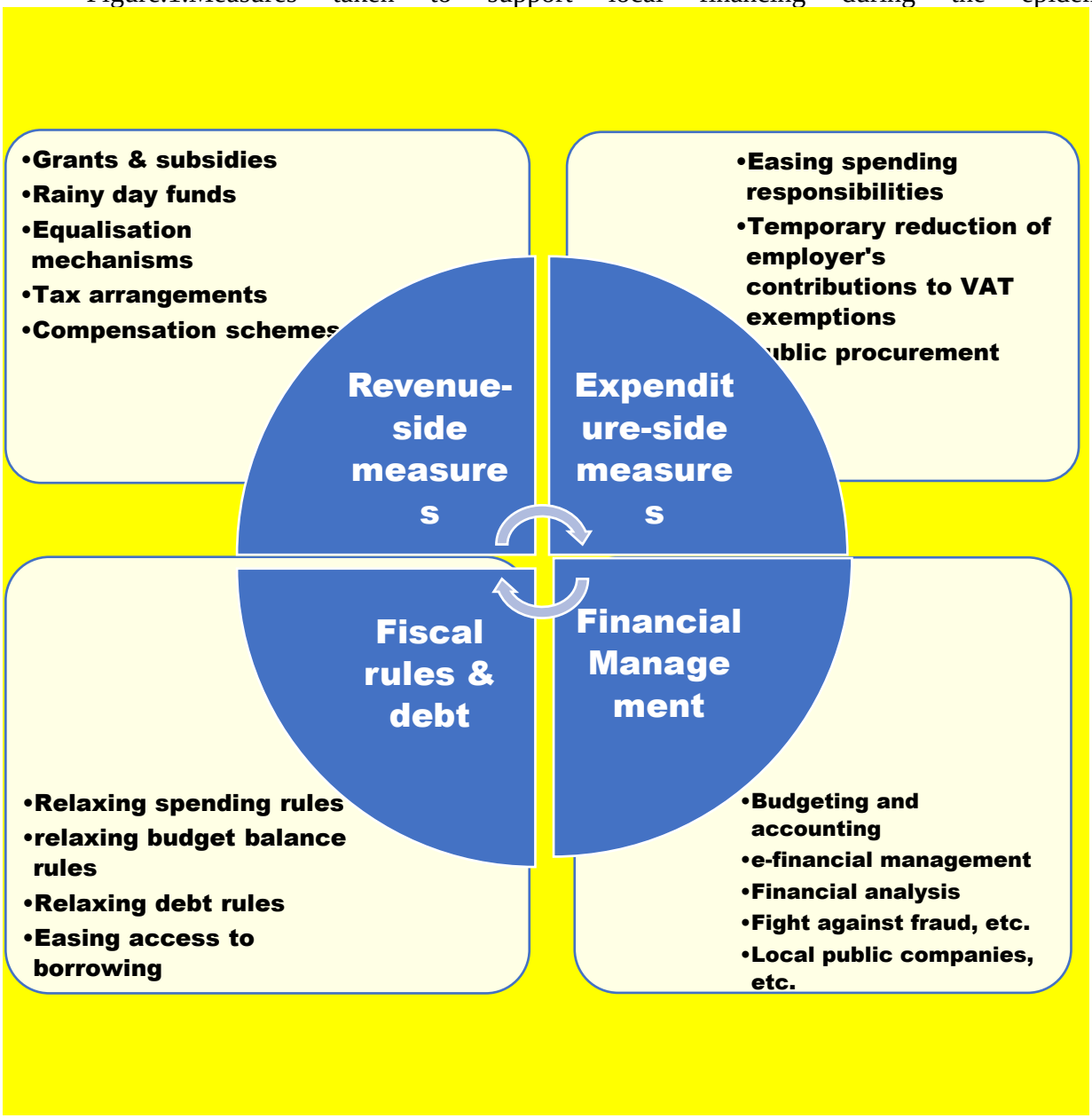
To ensure horizontal coordination between governments and local governments, municipalities in Denmark joined forces to purchase protective equipment for their staff. In France, inter-municipal cooperation bodies have stepped up their initiatives to enable their member municipalities, citizens, non-governmental organizations and local economic actors to transfer between regions. The four largest municipalities in Sweden joined their forces. In Switzerland, the Conference of Cantonal Governments coordinated activities between the Federal Council and the cantons regarding the COVID-19 crisis. The governors of New York, New Jersey, and Connecticut in the United States created a joint set of guidelines on social distancing and resting place restrictions.

In order to see concretely how the cooperation between central and local governments is realized, it would be appropriate to show the cooperation in only one area in detail. The details of the financial cooperation of the central governments of OECD countries with local governments are summarized below.

It is possible to collect the measures taken by OECD countries to support the local economy in this devastating epidemic period in 4 categories: revenue-side measures, expenditure-side mesaures, fiscal rules & debts, and financial management.

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Figure.1.Measures taken to support local financing during the epidemic period.

Source: Allain-Dupre, 2020.

Revenue-related measures have generally been in the form of grants and subsidies to local governments, special period funds, activities to equalize people from different income groups of the society, tax regulations specific to this sensitive period, and some compensation planning. In this context, extra budgets were allocated to local governments in the regions where the pandemic was widespread, sometimes non-refundable funds were given to them and sometimes debts were made that allow repayment after a long time. In this period, the economic support activities for the low-income group were increased in order to prevent the growth of the gap between people with different income levels in a region and even to narrow this gap. And some tax regulations specific to this sensitive period have been made and taxpayers have been provided with facilities for the payment of compensations.

In this period, the most important of the expenditure-based measures taken by the administrations is the activity of facilitating the spending responsibilities of local governments. As it is known, local and national budgets are planned months in advance by authorized boards and they are implemented when the time comes.

And these advance planning activities limit local governments' ability to spend in the face of sudden disasters and emergencies. Legal regulations that removed these restrictions were made and implemented in this period. On the other hand, the practices that provide tax exemption to employers have been revised and this opportunity has been limited. Finally, public procurement of local governments was supported.

Changes made in local budget laws are another activity of governments to support local governments during this period. Thanks to the changes in the budget law made in this period, the tough spending rules of local governments were softened, the income-expenditure balance requirement was abolished, the borrowing limits were extended and the borrowing conditions of the municipalities were changed.

With regard to financial management, more digitalization was achieved in budgeting and accounting, remote financial management practices were implemented, importance was given to financial analysis, the fight against fraud came to the fore and local public companies were supported.

The cooperation between the governments of the European Union member countries is quite good during the epidemic period. Cooperation between sub-national organizations and other stakeholders (businesses, social partners, non-governmental organizations and others) is quite high in all areas (both vertical and horizontal and all), however, cross-border cooperation between sub-national organizations is relatively weak. This can be explained by the relatively weak and limited relations of local governments with local governments of other countries (Allain-Dupre, 2020).

What Local Governments did for preventing the spread of COVID-19?

An academic study has gathered the activities of local governments of all countries in combating the COVID-19 epidemic under 5 headings: support to health services, education, public information activities about the process, social support and assistance services, and finally culture, art, morale and psychological support.

The COVID-19 epidemic is a health problem and the biggest expectation of central governments from municipalities and local governments is probably their support for health services. It can be said that almost every local government in the world is trying to do its part in this regard. For example, at the entrance of the Moscow metro, municipal officials set up stands to take the temperature of passengers and banned passengers with high fever. Rome Municipality allocated 100 vehicles to health personnel. The municipality of Paris both produced masks and distributed those masks to citizens free of charge.

After the epidemic became widespread, the education departments of many countries around the world adopted the distance education system and canceled the obligation of students to go to school. When it comes to distance education, a different problem has emerged: social injustice. While there was no problem with education for students with internet access, students who did not have internet access and did not have a personal computer experienced serious problems during this period. To overcome this problem, the City of San Francisco launched an app called superspots. In accordance with this practice, high-speed and fiber-based modems installed in 25 different points of the city were given to economically disadvantaged students and they benefited from distance education free of charge.

Transparency is a very important criterion for democratic governments. Governments share their decisions and their results with their citizens. In this epidemic period, the importance of public information activities has been understood more and municipalities have undertaken some of the responsibility to fulfill this task. The Berlin Municipality has announced the current information about COVID-19, the answers to frequently asked questions and the measures taken by the municipalities regarding this problem to the citizens through the website of the institution. Local governments in Switzerland have established a digital platform called "Alert Swiss" and through this website they keep citizens constantly and accurately informed about emergencies, warnings and up-to-date information.

Perhaps the most effective service of municipalities and local governments during the epidemic period has been in the field of social support and assistance. During this period, the City of Helsinki provided food aid for the homeless, New York City placed them in hotels and shelters, and the City of London provided

financial assistance to them. The Municipality of Barcelona provided rental assistance to low-income families. Madrid Municipality, on the other hand, advised its citizens to help the elderly living in their neighbourhoods.

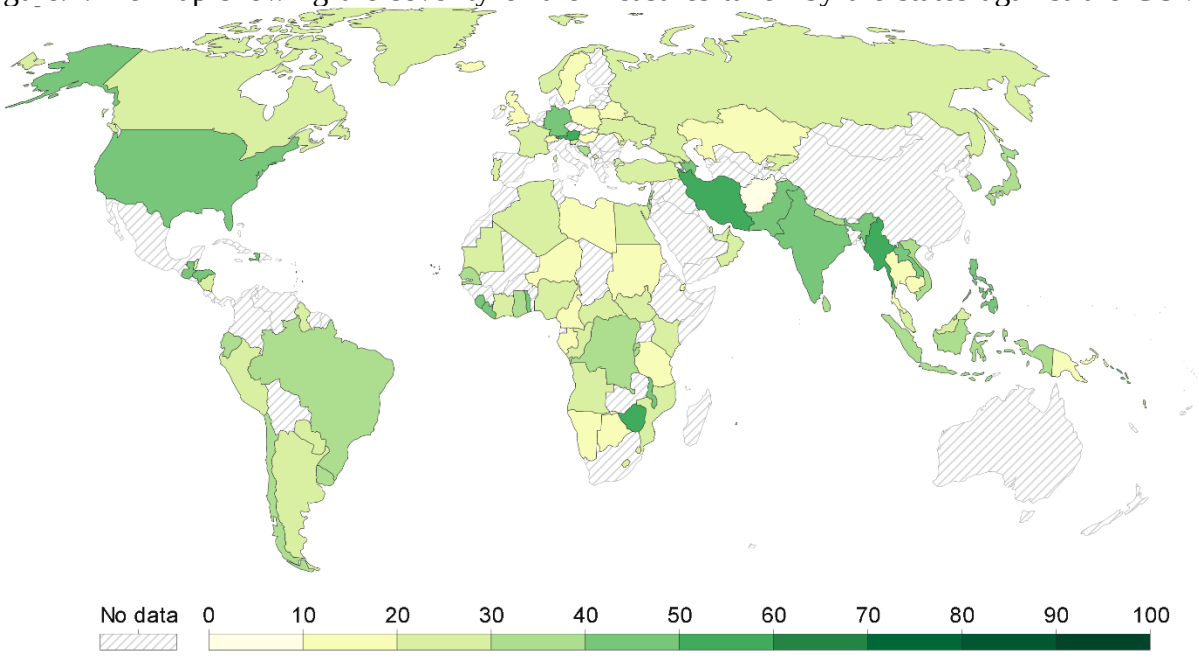
This epidemic is such a devastating disaster that it caused the death of many people and caused social and psychological wounds to some of those who managed to survive. It caused fear, especially in the elderly, and anxiety in the young. The municipalities, who wanted to save their citizens from the psychological effects of this disease, organized cultural, artistic and morale activities for them. Thanks to a solidarity network pioneered by the Municipality of Rome, young people did their shopping for the elderly who could not leave their homes. Theater actors affiliated to the Municipality of Paris made shows to the citizens via the internet. Barcelona Municipality organized painting and poetry activities for children who stayed at home during this period (Bilgic, 2020).

Turkey's Initiatives to prevent the spread of COVID-19

Turkey's public administration structure, according to its organizational principles, is divided into two main groups as central government and local government organizations. The Central administration, which consists of the central and provincial organizations of the ministries and their affiliated institutions, is responsible for planning and implementing the basic and general services (such as defense, education, diplomacy) in the country. The central administration consists of two parts, the central organization and the provincial organization. The organization of the central government outside the capital consists of "province", "district" and "regional organizations". As it is known, it is not possible to organize and carry out all public services according to the principle of centralized administration. On the other hand, local government organizations in Turkey consist of institutions such as Local Administrations, Public Institutions Professional Organizations, Higher Education Institution, universities, Regulatory and Supervisory Institutions, Public Economic Enterprises and TRT. Municipalities are a type of local government (Eryilmaz, 2016: p.97).

The measures taken by Turkey's central government to prevent the COVID-19 outbreak are similar to those of other European countries. There are some differences only in the severity of the measures taken. Rather than repeating the measures taken here, it would be more appropriate to consider their degree of hardness.

Figure.2.The map showing the severity of the measures taken by the states against the COVID-19 outbreak

Source: Hale et.al, 2021

The map above shows the severity of the measures taken by the states taking precautions against the COVID-19 epidemic. The degree of harshness of the measures was tried to be explained by the lightness of the green color (and even the white color). Accordingly, very light green color indicates relatively loose measures, while darker shades of green (and even black color) represent relatively strict measures. According to this map, Turkey is among the states that apply relatively lax measures against this epidemic.

Local Government Efforts in Turkey

In line with the modern governance model, some responsibilities have been given to local governments in the fight against the COVID-19 epidemic in Turkey and their contribution to the solution of the problem has been provided. It is possible to collect the efforts of local governments to combat the COVID-19 epidemic in Turkey in 8 groups:

1. Informing the public about the epidemic and raising awareness activities
2. Carrying out disinfection and cleaning works at regular intervals in the city, in its affiliated institutions and vehicles
3. Producing and distributing masks
4. Supporting the health services carried out by the central government
5. Providing social assistance and support to the needy
6. Supervising to ensure the implementation of the measures and restrictions
7. Cultural, artistic, sports and psychological support services
8. Other services (Bilgic, 2020).

Below are some municipalities that have implemented the local measures gathered in these eight groups and their sample practices:

Kayseri Municipality has not increased the number of public transportation vehicles, but the number of trips. During these flights, care was taken to disinfect the passengers and to comply with the social distance rule during the journey. Passengers were forced to wear masks. The municipality also took responsibility for the production of masks and colognes and their distribution to the citizens.

Isparta Municipality produced millions of masks and distributed them free of charge to the public, also donated disinfectant materials to the public for free, provided financial support to people in disadvantaged groups and provided rent assistance to tradesmen.

Aydın Municipality supported local producers, farmers and businessmen, considering how long this epidemic will last. It ordered disinfectant mandatory in areas where people often gather (barbershop, playgrounds, coffee shops and others) and public buildings, and gave free disinfectant to the public in these places. A "Committee for Combating Epidemics" was established and this committee met the needs of citizens over the age of 65 by communicating one-on-one. Posters with the words "Stay at home during the epidemic" were written and hung in visible places in the city.

Manisa Municipality provided food aid to disadvantaged groups, provided free health services and distributed food to stray animals. In addition, masks produced by the municipality's own resources were distributed free of charge to the public, the debts of the farmers were postponed and extra support was provided to them. In order to prevent the large increases in product prices in this period, the inspections were tightened and the reliability of the products in terms of hygiene was inspected (Bimay & Kaypak, 2022).

Istanbul Municipality hung informative posters all over the city even before this epidemic became effective in Turkey. Public transportation vehicles, places of worship, hospitals, indoor spaces, bus stations, courthouses and other institutions under the responsibility of the municipality were frequently disinfected. Health workers benefited from car parks free of charge during this period. Metro passengers were limited to 25% capacity.

Ankara Municipality quarantined the hopeful citizens and distributed life support materials to them. The privileges of citizens over the age of 65 to ride public transport free of charge have been temporarily suspended. Institutions and vehicles affiliated with the municipality were disinfected frequently and the passenger circulation in the bus stations was inspected (Bilgili, 2020).

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

The measures taken by Bursa Municipalities against the COVID-19 epidemic disease and what to do next

In this process, each of the local governments in Bursa (Osmangazi, Nilüfer and Yıldırım municipalities) made an emergency plan and risk assessment (they updated their already existing emergency response plans by adapting them to the COVID-19 outbreak). They formed teams that will work effectively during the quarantine. Determined to continue their services to the citizens, the municipalities did not neglect to take the necessary measures to prevent their employees from contracting the epidemic. They canceled some collective events, such as concerts, excursions, art activities and ceremonies that they had previously announced. Some of these events were held online and live. Taking into account the moods of people who do not leave their homes for a long time, some extraordinary projects such as competitions and fairy tale services were realized. Psychological support was provided to citizens via telephone and internet. It was ensured that the official transactions that people had to go to government offices in person were carried out via e-government application. Flexibility was provided in the working hours of the municipal employees, thus preventing the crowding of people at certain times and in certain places. Bread and some basic necessities were served to the houses. Free masks were distributed to citizens at the district markets. As a result of the negotiations with the industrial organizations in Bursa; masks, gloves, disinfectants and various protective materials were produced in this city and they were sold to individuals and institutions at very cheap prices (Sunay, 2020).

In accordance with the new governance model, the following measures can be taken regarding the COVID-19 pandemic in Bursa:

Regarding financial issues, new financial resources should be identified and old financial resources should be updated. Risk management strategies should be developed for the municipality. Choosing the officials to be empowered to manage difficult situations and their authority should be determined in advance. Parameters of government-local government and local government-private sector and even local government-citizen coordination should be determined in emergencies. Differentiated, flexible and multi-level governance systems should be established to better respond to the different needs of the city. And last but not least, the issues of flexibility and autonomy in management in emergency situations should be clarified.

What needs to be done in order to provide coordinated service in emergencies are as follows: A disaster coordination center, which is in contact with all emergency centers at both local and national level, should be established and put into operation immediately. There should be personnel and equipment that follow the trends related to the epidemic in the local geographical area, day by day. Current and accurate information about the epidemic should be shared with both management stakeholders and the public as soon as possible. Existing emergency plans should be updated according to the COVID-19 outbreak and some additional measures should be taken if necessary.

Transmission of this disease needs to be slowed and limited to reduce the immediate and short-term human costs of the epidemic. Bursa Municipality must systematically identify and prioritize the practice of social distancing and cleanliness in public spaces, markets and workplaces to prevent the spread of the epidemic to more people. It should also plan to close or repurpose public facilities as needed for treatment, isolation and/or quarantine capacities. Different solutions should be prepared for high-risk groups such as the elderly and those with pre-existing health problems.

In order to meet the basic needs of people and to provide the basic services of the municipalities, the following should be done: Markets or local food distributors should be kept open, but their working hours should be limited. There should be a certain distance between the sellers and the customers in the markets and this practice should be checked frequently. It should be ensured that there is disinfectant in the places where the people go frequently and it should be checked whether the hygiene rules are followed or not. Existing food storage capacities should be maximized and temporary storage facilities established. Urban farming opportunities should be used and local food supply chains should be supported.

In order to ensure the cleanliness of the local areas and infrastructure, municipalities should establish public hand washing stations, provide soap, disinfectant and protective equipment (such as masks and gloves) for emergencies and store them in certain places.

Water purification devices and their spare parts should be provided in order to prevent the public from getting diseases from water and garbage, solid wastes should be collected at regular intervals, protective equipment should be provided for municipal officials and additional wages should be provided for the personnel who will work overtime.

Education is an area in which the central government is generally responsible in Turkey. However, some courses related to Bursa Municipality should be given online or on mobile phones as much as possible. Local radio and television should be encouraged to support education, and the educational expenses of disadvantaged students whose family income is relatively low should be supported.

Municipalities that want to support nursery and other basic care of babies and children with working parents should compensate for the health, cleaning, care and other needs of these babies and children. In addition, the extra leave to be given to the parents of these babies and children will support their health care.

Bursa Municipality has a lot to do with transportation in this period. The most important application to be done in this regard is to ensure the implementation of the social distance rule in public transportation vehicles and to control it. A second important issue is to make it mandatory for all passengers to wear masks. On the other hand, flexibility should be ensured regarding stations and time zones where passengers are concentrated, and gatherings of people in certain places and at certain times should be limited. The number of passengers who need to get on public transportation vehicles should be reduced, and the necessary financial support should be given to private sector organizations willing to help in this regard (World Bank Group, 2020).

Of course, what local governments should do is not limited to those mentioned above. However, most of the things that should be done first when a new epidemic starts are written here.

The possible difficulties that lBursa Municipality will encounter in this process will be as follows: If the citizens do not trust the data announced by the administrations, the public will be discontented. It will be heavily indebted in this process. The low budgets of it will limit the measures they want to take. There will definitely be differences between the services of municipalities with high financial power and municipalities with low financial power to the citizens for whom they are responsible. This, in turn, will lead to an increase in social inequality and therefore criticism of the administrations (Allain-Dupre, 2020).

CONCLUSION

COVID-19, one of the most devastating epidemic diseases the world has ever witnessed, has caused the death of millions of people over 3 years and many more suffering from prickological wounds. In order to cope with this serious health problem, the states tried to use all their means. While some of the measures taken were successful, others were insufficient to control this epidemic.

The new governance model, which has become more and more popular around the world, advises the central governments of states to share some of their powers with local governments. In this way, it is easier to prevent both radical problems and sudden problems such as COVID-19.

Bursa Municipality and other municipalities in Bursa worked very effectively and efficiently in this process and some of their efforts were mentioned in this article. However, one of the main topics of this article is what other municipalities in Turkey, especially Bursa municipality, and even local governments in developed countries should do.

In conclusion, it can be said that Bursa Municipalities played a very active role in this process and started some practices that could set an example for others.

REFERENCES

1. Allain-Dupré, D., 2020. The Covid-19 crisis: Implications for multi-level governance and regional development policy - PBL What Works school 9 December 2020, Netherlands Environmental Assessment Agency. Retrieved from https://policycommons.net/artifacts/2157036/the-covid-19-crisis/2912542/ on 17 Jan 2023. CID: 20.500.12592/bsk2wf.

2. Banholzer N, Lison A, Vach W. (21 Mar2022). Comment on 'A Literature Review and Meta-Analysis of the Effects of Lockdowns on COVID-19 Mortality' (February 11, 2022). SSRN. DOI: http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4032477.

3. Bayraktar, U. (2020). Pandemide ve sonrasında yerel yönetimler için politika önerileri. İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü. Retrieved from https://www.istan-pol.org/post/pandemide-ve-sonras%C4%B1nda-yerel-y%C3%B6netimler-i%CC%87%C3%A7in-politika-%C3%B6nerileri

4. Bilgic, A.K. (2020). "COVID-19 ile Mücadele Sürecinde Yerel Yönetimlerin Genel Görünümü," İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi , vol.11, no.31, pp.2084-2112,

5. Bilgili, M. Y. (2020). "Merkezi Yönetim, Yerel Yönetimler ve Koronavirüs (COVID-19) Salgını," Turkish Studies , vol.15, no.6, pp.219-235,

6. Bimay, M. & Kaypak, S. (2022). Küresel Salgın (Covid-19) Süreci ve Yerel Yönetimlerin Hizmet Sunumunda Yapısal ve İşlevsel Değişimler. Dicle University Economics and Administrative Sciences. Volume:12 Issue:23 Pages: 431-455

7. Eryilmaz, B. (2019). "Kamu Yönetiminin Yapısı", Kamu Yönetimi, 1. Baskı, (Edt. Süleyman Sözen), Anadolu Üniversitesi Web Ofset Tesisleri, Eskişehir.

8. Gozubuyuk, Ş. (2008). T.C. 1982 Anayasası. Ankara: Turhan Kitabevi Ofset.

9. Hale, T., Angrist, N., Goldszmidt, R., Kira, B., Petherick, A., Phillips, T., Webster, S., Cameron-Blake, E., Hallas, L., Majumdar, S., & Tatlow, H. (2021). "A global panel database of pandemic policies (Oxford COVID-19 Government Response Tracker)." Nature Human Behaviour. https://doi.org/10.1038/s41562-021-01079-8

10. Herby J., Jonung L., Hanke S.H. (2022). A literature review and meta-analysis of the effects of lockdowns on COVID-19 mortality. Studies in Applied Economics 200. The Johns Hopkins Institute for Applied Economics, Global Health, and the Study of Business Enterprise; Available from: https://ideas.repec.org/p/ris/jhisae/0200.html.

11. Lake, Timothy. "6 of the World's Deadliest Natural Disasters". Encyclopedia Britannica, 24 Aug. 2022, https://www.britannica.com/list/6-of-the-worlds-deadliest-natural-disasters. Accessed 20 January 2023.

12. "Pandemic." (2023) Merriam-Webster.com Dictionary, Merriam-Webster, https://www.merriam-webster.com/dictionary/pandemic. Accessed 20 Jan. 2023.

13. Salamon, L. M. (2001). The new governance and the tools of public action: An introduction. Fordham Urban Law Journal, 28(5), 1641-1674.

14. Sunay, M. M. (2020). Karantina toplumuna dönüşme süreci ve bu süreçte belediyelerin sosyal desteği: Bursa ili örneği. Journal of Social and Humanities Sciences Research, 7(53), 1092-1100.

15. What is COVID-19? (2023, January, 4) World Health Organization. Retrieved from https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/risk-comms-updates/update-28-covid-19-what-we-know.pdf

16. Wu, Y. C., Chen, C. S., & Chan, Y.C. (2020). The outbreak of COVID-19: An overview**.** Journal of the Chinese Medical Association 83(3):p 217-220. DOI: 10.1097/JCMA.0000000000000270

17. World Bank Group (2020). 'COVID-19 Safeguarding Lives and Livelihoods-A Checklist Guide for Local Governments'. World Bank Group, Urban, Disaster Risk Management, Resilience & Land. Retrieved From https://thedocs.worldbank.org/en/doc/363481590685415404-0200022020/original/Covid19ChecklistGuideforLocalGovernmentsEAPCases19Mayfinal.pdf

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(20)

Mohamed Ali MUHUMED

GENDER and ISLAM IN SPECIFIC ON SOMALIA
SOMALİ ÖZELİNDE CİNSİYET ve İSLAM

ABSTRACT

This paper will focus on Islam in specific and gender, the different perspectives of men and women in Islam as well as their positions, in the paper we will also compare what Islam believes about gender, on the other hand, we will look at the certain case which is how gender works in Somalia as a country, the equality of women and men in Somalia, do the Somalia women get the same opportunity as men when it comes political participation, as well as other areas of social life. Somali women have less involvement in many social areas, because of their belief which is Islam, and the society itself is against Somali women involving such places outside their houses, and this issue became part of the tradition, though it came as a religious issue, Somalia society is almost 100% Muslim people, what they learned from their forefathers is that women must stay at home, on the other if she wants to study, she will study about Islam and other related fields, then marry and take care her children and home, this is not only about Somalia, but it's something common on many Muslim countries, it became part of their tradition.

In the paper, we also compare Somalia with other Muslim countries, regarding gender equality and women's freedom, certain countries like Saudi Arabia have intensive rules about women, they recently allowed women to drive, though it's normal for many Western and Islam countries women to drive.

***Keywords**: Gender, Somalia, Islam, Feminism, Equality, Inequality, Culture, Religion.*

ÖZ

Bu makale, özel olarak İslam'a ve cinsiyete, İslam'daki kadın ve erkeklerin farklı bakış açılarına ve konumlarına odaklanacak, makalede ayrıca İslam'ın cinsiyet hakkında inandıklarını karşılaştıracağız, diğer yandan kesin olarak bakacağız. Somali'de bir ülke olarak toplumsal cinsiyetin nasıl işlediği, Somali'de kadın erkek eşitliği, siyasi katılım söz konusu olduğunda ve toplumsal hayatın diğer alanlarında Somali kadınları erkeklerle aynı fırsatlara sahip mi? Somalili kadınların İslam inancı nedeniyle pek çok sosyal alana daha az dahil olmaları ve toplum Somalili kadınların evlerinin dışında bu tür yerlere girmesine karşıdır ve bu konu dini bir mesele olarak gelse de geleneğin bir parçası haline gelmiştir. Somali toplumunun neredeyse %100 Müslüman olduğu, atalarından öğrendikleri, kadının evde kalması gerektiği, diğer yandan okumak istiyorsa İslam ve diğer ilgili alanları okuyacağı, sonra evlenip çocuklarına ve çocuklarına bakacağı. ev, bu sadece Somali ile ilgili değil, birçok Müslüman ülkede yaygın bir şey, geleneklerinin bir parçası haline geldi.

Makalede ayrıca cinsiyet eşitliği ve kadın özgürlüğü açısından Somali'yi diğer Müslüman ülkelerle karşılaştırdık, Suudi Arabistan gibi bazı ülkeler kadınlar hakkında yoğun kurallara sahip, son zamanlarda kadınların araba kullanmasına izin verdiler, ancak birçok Batı ve İslam ülkesinde kadınların araba kullanması normal.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyet, Somali, İslam, Feminizm, Eşitlik, Eşitsizlik, Kültür, Din.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

INTRODUCTION

The main reason that I wanted to write something about Islam specific and religion, especially as a case study in my country Somalia is that, with the recent development of gender equality and other fields of social life, in the modern and western world, Somali society's perspective on gender equality is changing, as well as their view about women participating in politics, is also changing slightly, with Somalia taking federalism and other democratic ideologies.

The main problem that we trying to study as well as focus on is how Somali and some other Islamic countries engage with gender issues, the other hand how they dealt with the gender equality issue, and the extent of freedom that women have for exercising their rights, though there aren't much-written information about my country Somalia, especially the gender issue and women's right.

This paper as I mentioned above, will look at a case study in Somalia, I will try to explain the gender issues in Somalia and women's involvement in social life fields, on the other hand how Somali society sees women engaging in certain areas, like politics, sports, education and many other sides of the social life.

When we look back on old Somali society some who are still living, see women's position as staying at home, as well as they believe women engaging in political issues and other fields that society believe is supposed to do by men, when women do these jobs, they believe it's against the Somali tradition.

Gender

The term gender originally comes from the Latin word which is a genus, it has many meanings as well as relates to different concepts, some of the meanings of the genus are, race, and class, on the other hand, the word gender relates such concepts like, "genre". "genealogy" and "genetics so all these related concepts somehow explain to us, that the term gender describes either masculine or feminine designation, the other important point that the term enlightens us that the term gender is the result of patriarchy, which means an order of maintaining men as a dominance over women, so gender is so complex term when it varies different concepts like "sex", "race". "Class. "Sexuality" as well as it has varied meanings from one person to another. Norton, C. (2018).

Islamic scholars such as Al-Itihaad al-Islami suggests that women put most of their time, to look after their children, as well as educate them at the house, how they are supposed to treat other people, instead of spending with the child a little time, and not now their behavior becomes, are they using drugs or are they having some other addictions, "the idea that women should stay at home has been promoted largely by ultra-conservative Muslims who take Quranic passages out of context to use as support for their views. For example, the Quran (33:33) says, "And abide quietly in your home." It is directed at women but at a very specific group of women, who obviously lived (voluntarily) under very special circumstances and restrictions." (Bradley, 2017).

Modernity and Modernization

The concept of modernization has been one of the concepts that social sciences have frequently emphasized in the past century. Although there are many reasons for this, perhaps the most important reason is the tendency of modernization, it started to spread to non-Western societies and countries after World War II, and the emergence of different modernization models and polarization of the world in this context has been effective in the emergence of intensive political and academic studies on this concept, the modernization process occurs in Western European societies and modernization has become widespread in these societies, in addition, this process has spread extensively to non-western societies since the second half of the 20th century, and therefore, the interest of modernization in the social sciences has intensified in this direction. (Kumar, Susmit 1995).

As important historical actors of the 20th and 21st centuries, women began to question their current situation in time. Michel Foucault evaluated history as "events and narratives in the context of power relations", in such a situation, while people consisted of statistical information before history, women who

could not find a place for themselves, even in statistics, positioned themselves with the modernization process and found a place in the history scene. (Bartky, S. L. (1997).

Modernization and Islam

The common point of all these dates and events, although there are serious differences between them, is that they aim to transform the social and political structure of the Ottoman Empire, to revise the institutions, and progress, again, although the internal and external factors that make all these events compulsory, the main event that all of them are affected is that the wave of nationalism that started with the French Revolution of 1789 and affected the whole world also affected the Ottoman Empire, the fact that the modernization process, which gained momentum with nationalism, affected the Ottoman, made it necessary to transform the Ottoman Empire in order to keep up with the "modern age". (Kumar, Susmit 1995).

Structural changes that will lead to the modernization of the Ottoman State based on traditional foundations, especially, it was brought to the agenda during the Constitutional Period, modernization was decisive not only in the political structure, but also in the restructuring of society, in the 19th century, the Ottoman State underwent changes and structural transformations in the political, social, economic fields, education, and law, with the effort to keep up with the West and to progress, and the Ottoman woman was also affected by this change process, the factors that determine the restructuring of society such as education, law and economy have also determined the position of women in society, in other words, the position of the Ottoman woman paralleled with modernization, the changes have spread to women who have been limited only to their mother and spouse roles in the home until then, and women have started to make requests to gain different status in social life. (Van Os, N. A. (2005).

Socially constructed Image of Women

In the 21st century, there are some socially instructed images of women, by devaluating them as human beings, and we call this civilization or some other concepts, most of the women in this century are misused, and there are many sectors that use women as the way they want, for instance, the car companies and car race companies, they use women though she is not an expert on car issue, they use her to attract the society, by ordering the women how as well as what she wears, and that is devaluating women as a human being by taking chance the condition that she is, on the other hand, there are many other sectors such as tourism companies, they also take advantage on women, by attracting to the society, they put her at the receiver position, or sometimes as the coffee position, by asking the women to wear a small skirt or some other small dresses.

In Somalia, gender equality

Men are responsible for the family, manage finances, and make the majority of decisions, so over time, this became part of Somali tradition, giving preference to men in many public areas. Later, women were granted some other fundamental rights, such as the ability to study the Quran and pursue higher levels of education. This type of tradition was being practiced by other Muslim Ara.

When Islam arrived in Somalia, this kind of tradition began and persisted until the country's independence from its colonizers. Later, when Somalia became a state, many reforms were implemented, one of which was to give.

Women gained many other rights under General Mohamed Siyad Barre's 1970 regime; he passed the 1975 family law, which granted equal rights to men and women in property inheritance, divorce, and marriage. Therefore, these periods from 1970 to 1991 were the brightest years for Somali women; they had the chance to advance in society. J. Gardner, J. El Bushra, and J. (Eds.)

In this essay, I contend that while modernization processes increased the visibility of extremist organizations on gender issues, ideals like democracy also forced Muslim nations to grant Muslim women nearly all the rights that are not in conflict with Islamic values.

One noteworthy development is that the majority of prosperous Islamic countries are starting to grant women of that kind rights, including the ability to drive and participate in politics and sporting activities. On

the other hand, there are some states that still forbid women from participating in politics or other public sphere activities, which is unfair in the twenty-first century.

Extremists and Gender Equality

The second critical issue is that when extremist groups seize power in Muslim countries, they frequently enact new anti-women laws. This occurred in Somalia after the central government fell, and some of the regulations they opposed stated that women must cover their entire bodies even if they do not want to, and that men and women cannot work together on the roads even if they want to. These rules are against the entire society, and they are extremely restrictive, as everyone can see. They also oppose rules that are against young people, such as the ban on football play. Some people might wonder if this should also include the ban on women participating in politics and other public affairs. J. Gardner, J. El Bushra, and others (Eds). (2004).

Feminist Perceptions

Feminism is a concept that gathers, political movements, social movements, and ideologies, its goal is to succeed the economic, political, and social equality of sexes, as well as they are against prioritizing male and its main goal is to end this kind of stereotypes of male dominance against women, and they fight for equal opportunity as men. (Beasley, Chris (1999).

Feminism is an approach that defends free economic, political, socio-cultural, and social equality between opposing demons by opposing discrimination against men and women However, feminism is the result of philosophy, sociology, politics, and ethics, often the main goal of feminism; women's freedom and constitutes basic rights, however, issues such as the elimination of patriarchal structures and facts are also included on the basis of feminism, The main objects of feminism are work, education, childcare, etc. It covers issues in different areas ranging from equal rights and position with men on issues to the right to ban sanitary abortion, advances in women's health prevention of violence against women socially, elimination of rape and harassment, and lesbianism rights. In another definition of feminism; feminism refers to the motivation to fight and resist the constraints, challenges, and pressures women face because of their gender, and within the framework of reforms and demands that compensate for these pressures and injustices, and this resistance covers the thought and material elements of society, it has a wide scale, in this definition, it reveals sexism as a problem and emphasizes that it brings a problematic between men and women in the social field. (Beasley, Chris (1999).

Conclusion

In this paper we learnt, that over the years the women’s right in Somalia developed, it had different periods, there were times that women couldn’t engage on many fields apart from their house, even they had no place the decisions in the house, all were taken by the men as well as the financial activities were controlled by the men, the issue of women’s inequality is an issue that is hard to solve with in period of time, it already existed and will continue to exist, but within time society will realize the position of women, as they did before, because there were times that women couldn’t vote as well as couldn’t be a candidate of any political position, but with a lot of struggles the did, they overcame and win, now women can elect and reelect, almost every country in the world, as well as women get the right to play an important role on political arenas, they succeeded over the years to put themselves the different positions of the political positions, to the top as a president or prime ministers in western countries, as well as ministers, senators etc. also they succeeded to be invisible on the education field, by reaching the highest degrees, so thing getting better on women’s right but still there is long way to go, to stop misusing women, balancing women and men equality on every sector .

My argument was to allow Somali women as well as other Muslim women around the world, the freedoms that are not against the Islamic religion, almost every educated scholar of theologies agrees, and they believe women are the backbone of every society, on the other hand, the Islamic countries themselves are realizing the potential of women, they allowed certain freedom possible that are not against the Islamic religion, almost every Islamic country gave a fixed quota to women in the political and other public fields.

REFERENCES

1. Bartky, S. L. (1997). Foucault, femininity, and the modernization of patriarchal power (pp. 92-111). na.
2. Bartky, S., 'Foucault, femininity and the modernization of patriarchal power' in time Diamond & L. Quinby (eds), Feminism and Foucault: Reflections on Resistance, Boston: Northeastern University Press, 1988.
3. Beasley, Chris (1999). What is Feminism? New York: Sage. pp. 3–11. ISBN 9780761963356.
4. Benhabib, S. (1997). The Embattled Public Sphere: Hannah Arendt, Juergen Habermas and Beyond. Theoria: A Journal of Social and Political Theory, (90), 1-24. Retrieved July 4, 2020, from www.jstor.org/stable/41802076
5. Campbell, P. B., & Storo, J. N. (1996). Girls Are--Boys--: Myths, Stereotypes, and Gender Differences. WEEA Resource Center, Educational Development Center
6. Gardner, J., & El Bushra, J. (Eds.). (2004). Somalia-the untold story: the war through the eyes of Somali women. CIIR.
7. Halberstam, J. (2014). Gender. In Burgett B. & Hendler G. (Eds.), Keywords for American Cultural Studies, Second Edition (pp. 116-118). NYU Press. Retrieved April 26, 2020, from www.jstor.org/stable/j.ctt1287j69.33
8. Harrison, W. C. (2006). The shadow and the substance. Handbook of gender and women's studies, 35.
9. Jeyaraj, S., & Anderson-Rajkumar, E. (2019). Gender. In Ross K., Jeyaraj D., & Johnson T. (Eds.), Christianity in South and Central Asia (pp. 363-372). Edinburgh: Edinburgh University Press. Retrieved April 26, 2020, from www.jstor.org/stable/10.3366/j.ctvggx3jm.37
10. Kumar, S. Christian vs. Islamic Civilization–Another Cold War? Global Times, 24.
11. Kumar, Susmit 1995 "Christian vs. Islamic Civilization: Another Cold War?" Global Times, October 1995, p. 27.
12. Muehlenhard, C. L., & Peterson, Z. D. (2011). Distinguishing between sex and gender: History, current conceptualizations, and implications. Sex roles, 64(11-12), 791-803.
13. Park, Day (2009). "Somali Women". Lives in Conflict: Somali Women and Children. Retrieved 2018-11-20.
14. Perrons, D. (2009). Women and gender equity in employment. Pattern progress and challenges in London: London school of economics. UK, 1-22.
15. Ray, P. (1919). The World-Wide Woman Suffrage Movement. Journal of Comparative Legislation and International Law, 1(3), 220-238. Retrieved July 3, 2020, from www.jstor.org/stable/753010
16. Scott, H. (1978). Introduction: Women in Politics. International Journal of Sociology, 8(3), 3-11. Retrieved May 8, 2020, from www.jstor.org/stable/20629776
17. Snorton, C. (2018). Gender. In Edwards E., Ferguson R., & Ogbar J. (Eds.), Keywords for African American Studies (pp. 90-92). New York: NYU Press. doi:10.2307/j.ctvwrm5v9.22
18. Van Dyken, T. (2015). Always Reforming? Evangelical Feminism and the Committee for Women in the Christian Reformed Church, 1975-1995. Church History and Religious Culture, 95(4), 495-522. Retrieved July 4, 2020, from www.jstor.org/stable/43946236
19. Van Os, N. A. (2005). Ottoman Muslim and Turkish women in an international context. European Review, 13(3), 459.
20. Yousafzai, M., & McCormick, P. (2014). I am Malala: How one girl stood up for education and changed the world. Hachette UK.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(21)

Nilgün Meltem KOCAMAN *[78], Sibel GÜNGÖR **[79], Metin ATEŞ*[80]**

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE BEDEN EĞİTİMİ ve SPOR

PHYSICAL EDUCATION and SPORTS IN PRE-SCHOOL PERIOD

ÖZ

Okul öncesi dönemdeki çocukların öne çıkan en bariz özelliklerinden biri hiperaktif olmalarıdır. Çocukların yaşından kaynaklı vücudundaki bu fazla enerjinin boşaltılması için yapılması gereken en uygun aktivitelerden biri "Beden Eğitimi ve Spor" dur. Bugünün okulu, mental eğitimine ek olarak, bedensel ve sosyal eğitimin de zorunlu olduğunu düşünmüşlerdir bu sebeple çocuğa çok yönlü beceriler kazandırmaya yönelmişlerdir. Öyleyse "Beden Eğitimi ve Spor" faaliyetlerine çocuğun hayatının kritik bir döneminde yani temel taşlarının aktivite ve oyun olduğu okul öncesi çağda başlanmalıdır. Bu çalışma tarama modelli bir çalışmadır, araştırmanın amacı Okul öncesi Kurumlarda Beden Eğitimi ve Sporun Önemini ortaya koymaktır

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Okul öncesi, Beden eğitimi ve spor, Hareket Gelişimi.

ABSTRACT

One of the most obvious characteristics of preschool children is that their hyperactivity. In order to discharge this excess energy in the body of children caused by their age, one of the most appropriate activities to be done is "Physical Education and Sports". Today's school considers physical and social education compulsory as well as mental education. For that reason, they tend to give the child versatile skills. So, "Physical Education and Sports" activities are carried out in a critical period of the child's life. So, "Physical Education and Sports" activities can be done at a critical period of the child's life in other words, it should be started in preschool age, where the cornerstones are activity and play. This study is a survey model study, the purpose of the research is to reveal the Importance of Physical Education and Sports in Preschool Institutions.

Keywords: *Education, Preschool, Physical education and sport, Development of Movement.*

[78]* Nilgün Meltem KOCAMAN ORCİD NO: 0000-0001-7869-3853 Samsun Halide Edip Adıvar Anaokulu nilgunmeltem@hotmail.com
[79] * * Sibel GÜNGÖR ORCİD No: 0000-0002-7559-9295 Samsun Kavak Emirli İlk-Ortaokulu sibel-gungor@hotmail.com
[80] * * * Metin ATEŞ ORCİD NO: 0000-0002-3663-8479 Samsun Gülizar Hasan Yılmaz Spor Lisesi metinates0255@outlook.com

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

GİRİŞ

Herkesin malumu olduğu ve araştırmaların da gün yüzüne çıkardığı gayet aşikâr bir durum bulunmaktadır o da Oyunun çocuklarda doğal bir öğrenmenin gerçekleştiği bir çevre olduğudur. Bir çocuğun oyun oynaması, onun içinde bulunduğu çevreden, birtakım şeyleri nasıl öğrendiğini gösterir. Programında oyuna yeteri kadar yer vermeyen bir zorunlu temel eğitim öncesi eğitim kurumu, çocuğun en uygun öğrenme yöntemini sınırlandırdığı anlamına gelmektedir. (Özer ve Özer, 2012)

Çocuklar yaşadıkları ortamdaki obje ve olayları keşfederken, eylemde bulunma onlar için bir araçtır. İnsan davranışlarına önemli bir etkiye sahip olan zihinsel ve manevi alanlar gibi birbirinden ayrılamaz bir bütündür. Bilakis, çocuğun büyük kas ve küçük kasların güçlendirilmesi ve sergilediği eylemler ile yukarıda belirtilen zihinsel ve manevi faktörler bağlamında iç içe geçmiş bir bağlantı bulunmaktadır. Buna bağlı olarak beden eğitiminde önemli olan, sadece bedensel aktiviteler yapmak veya hoşça vakit geçirmek değil, bu etkinlikleri ortaya konulan hedefe ulaşmaya yönelik uygulamaktadır (Kale, 2007)

Çocuklar, birikimlerini oyun aracılığıyla oluştururlar. Yaşça ufak olan çocuklar, bir problemi kimsenin yardımı olmadan çözüme kavuşturduğu vakit bilginin etkili ve uygun bir şekilde edinilmesi o süre zarfında gerçekleşmiş olmaktadır. Bilim adamları bahsedilen durumu kanıtlamışlardır. O halde öğretmenlerin işi öğretmek değil, çocukların spontane bir biçimde bilgi ve beceri kazanımına yönelik kılavuzluk yapmaktır (Marzallo, 1988).

Çocuğu bilime teşvik etmedeki gaye, kendisinin teknik, gözlem ve akla dayalı düşünebilme ve eyleme geçebilme kabiliyetlerini kazanmasına destek vermektir. Uygulama esaslı öğrenme, köklü bir etki bırakır ve hayat boyunca bize eşlik eden bir kazanımdır. Edinilen bilgileri mantıksal işlemden geçirip bir kategoriye koyma becerisini kazandırır, yaratıcılığa güdülemektedir, karşı karşıya kalınan sorunları halletme kapasitesini güçlendirir. Bilgi ve becerinin kazanılabilmesi için, çocuğun hazır bulunuşluğu ve imkanlarını bir araya getirerek eyleme geçmesi, araştırma ve bulmasına olanak sağlanması icap etmektedir. (Özer ve Özer, 2012).

Fen de yer alan kavramlar, işlem öncesi döneminde olan çocuklar için çok zor olmaktadır. Bu kavramları basit ve kavranabilir bir biçimde kazandırabilmek amacıyla çocukları etkinleştirecek yeni metotlara gerek duyulmaktadır. İçinde bulunduğumuz dönemde birçok eğitim müessesinde farklı disiplinler, bilginin keşfedilmesi yoluyla değil eğiticilerin doğrudan sunmasına dayanan bir sistemle verilmektedir. Bu da çocukları anlayarak ve kavrayarak öğrenmeden uzaklaştırmaktadır ayrıca bilime ve kanıtlara dayalı eğitimini amacından saptırmaktadır. Fen eğitimin amacı, çocukların bilime dayalı becerilerini geliştirmektir. Bu beceriler inceleme ve müşahede etme, analiz etme, ölçme, meydana gelen hadiseler içinde ilişki kurma, sınıflandırma ve öngörü yapabilmektir (Duman, 2014).

Yapılan araştırmalar, insanların okuduklarının %10'unu, duyduklarının %50'sini, ifade ettiklerinin %70'ini hem uygulayıp hem de anlattıklarının %90'ını anımsadıklarının ortaya koymuştur. Oyun ve dramatizasyon, fen ve matematik kavramlarının eğlenceli aynı zamanda da kalıcı öğrenilmesinde kayda değer bir role sahiptir. Bu etkinliklere, alt ve üst seviye de dahil olmak üzere tüm sınıflarda yer verilebilmektedir. (Gürdal, Şahin, Rudy, 1996)

Büyük ve küçük kas yeteneklerinin kazanılması çocuğa muhtelif alanlarda katkı sağlamaktadır. Öncelikle, çocuğun yaşadığı ortam ve meşgul olduğu nesne veyahut hareket arasındaki ilişkiyi diğer bir ifade ile ona aşinalık kazanması ve kontrolünü sağlamasında, ciddi bir biçimde etkili olmaktadır. Motor becerileri çocuğun bağımsızlığına yönelik adım atmasını sağlar. Ayrıca eylemde bulunma hali, çocuğun içinde bulunduğu durumu anlatmasına ve kendi kendine yetinmesinde doyum sağlamasında yararlı olmaktadır, bunun yanında ciddi bir manevi olarak boşalım aracıdır. Bu gelişimin küçümsenmeyecek başka önemlerinden biri çocuğun toplumsal etkinliklere katılmasına ve toplumsal entegrasyon sağlamasına zemin hazırlamasıdır. (Heper, 2012).

Son zamanlarda spor eğitimin teorik dayanakları önemli oranda oyun kavramı üzerine temellendirilmektedir. Çocukların, gençlerin vücut ve ruhsal gelişmelerine yol açan enstrümanlardan hiçbiri oyunun sağladığı tesiri yapamamaktadır. Oyun çocuğun etkinlik ihtiyaçlarına cevap verip karşıladığı gibi, ayrıca oyunda kazanılan ve geliştirilen etkinlik ve yetenekler diğer araçlara nazaran çocuğun asıl doğası ile örtüşme sağlamaktadır (Göde, Köksal, 1996).

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Okul Öncesi Eğitimin Önemi

Okulöncesi Eğitim, zorunlu eğitim dönemine kadar devam eden çocukların mental, bedensel, manevi ve topluma uyum sağlamaya yönelik gelişmelerini düzenli bir ortama dahil eden, onların iyi alışkanlıklar ve davranışlar edinmesine katkı sağlayan, yeteneklerinin gelişmesine yardım eden, ilkokul dönemine hazırlık mahiyetinde olan ve ilköğretim dönemi kapsamında bulunan eğitim süreçlerinden birisidir.

Okulöncesi eğitim insan hayatının en duyarlı dönemidir. Çocuk yaşamını sürdürdüğü çevredeki gelişmelerle diğer yaş grubundaki çocuklara göre daha hızlı bir şekilde etkileşime girmektedir. Bu sebeple, çevre olanaklarının elverişli hale getirilmesi onun farklı ve nitelikli uyarıcılara maruz bırakılması çocuğun zihin ve diğer gelişmelerine olumlu yönde katkı sağlamaktadır (Duman, 2014).

Okulöncesi çağı (3-6 yaş) çocuğun yaşadığı ortamı öğrenmeye çalıştığı, konuşmayı öğrendiği, birçok alışkanlıklar ve toplumun değer yargılarını kazandığı bir dönemdir. Kişiliğin temel taşlarının döşendiği bu çağda çocuğun bilinçli bir rehberliğe ihtiyacı vardır. Bu dönemde karşı karşıya kaldığı ihmaller, engellemeler, sorunlar geri kalan tüm yaşamını köklü bir şekilde şekillendirmektedir.

Yapılan çalışmalar ilk beş yaşın, çocuğun hem karakteristik özelliklerinin gelişmesinde hem de öğrenme merakı ve öğrenme hızı açısından hayati bir öneme sahip bir evre olduğunu ortaya koymuştur. Zihinsel gelişimin büyük bir oranı bu dönemde meydana gelmektedir.

Bu bakımından temel eğitim öncesi aşama, en kapsamlı manada çocuğun dünyaya gelişinden ilköğretim sürecine tabi olmasına kadar tecrübe kazandığı zaman dilimidir. Ancak daha sınırlı ve popüler kullanımı ile çocuğun hayatının ilkokul aşamasına varmadan geçirdiği 1-2 senelik bir süre olarak görüş birliğine varılmıştır. Okul öncesi eğitimi tabirinde, genellikle 3-5 yaşlarındaki çocukların sistemli bir müfredat gözetilerek kurumlarda almış oldukları eğitime işaret edilmektedir.

Reel yaşama bir adım önde katılabilmek amacıyla haz aldığı ve fayda sağlayıcı bir zorunlu temel eğitim öncesi eğitim aşamasından geçmenin gerekli olduğu düşüncesi günümüzde artık kabul edilen bir gerçekliktir. Kalkınmış ülkelerde insan hayatının birinci sürecini oluşturan beş sene eğitim meselesine gösterilen ilgi, bu hayatın bu aşamasındaki çocukların araştırılmasını hedefleyen birbirinden farklı çalışmalar ve bu hususta sayıca artış gösteren yayınlarla ele almak mümkündür.

İçinde bulunduğumuz dönemdeki faklı milletlerin okul öncesi eğitiminde ortaya koyulan amaçlardaki bazı yenilikler ilgi çekmektedir buna ek olarak çoğu zaman kaliteli bir temel eğitim öncesi sürecinin yürütülmesine yönelik müşterek kriterlere odaklanıldığı göze çarpmaktadır. Bu kriterler şunlardır:

1. "Çocukların dil gelişimine yardımcı olmak, dili rahatça ve düzgün olarak kullanma alışkanlığı kazandırmak.
2. Çocuğa yaşadığı toplumsal ve doğal çevrenin temel kavramlarını kazandırmak, (İnsanlar arası ilişkileri düzenleyen temel davranış tipleri, doğanın temel yasaları v.b.)
3. Şarkı, dans, müzikli oyunla yoluyla müzik sevgisini ve ritim duygusunu geliştirmek
4. Çocuğun zihinsel gelişmesini sağlayacak türden oyun ortamını yaratmak ve eğitim programının uygulanmasını sağlamak.
5. Sağlıklı beden gelişimine hizmet edecek ölçüde serbest harekete olanağı sağlamak
6. Gerek arkadaşlarıyla gerekse yetişkinlerle karşılıklı sevgi, saygı ve güvene dayalı olumlu sosyal ilişkiler kurmasına yardımcı olarak, özgür ve sorumluluk sahibi bir kişiliğin gelişmesini sağlamak.
7. Çocuğun ilkokulda verilecek öğretimden yaralanabilmesi için temel oluşturulacak ön bilgilerin kazandırılmasını sağlamak."

Temel eğitim öncesi zaman dilimi insan hayatının zayi edilemeyecek son derece kritik olduğu bir süreçtir. Söz konusu olan dönemde aile, en etkili eğitsel birim olmakla birlikte, şehirleşmenin beraberinde meydana gelen sınırlı fiziksel şartlar, çalışan kadın sayısındaki artış, annelerin eğitim düzeylerinin ilerlemesi ile birlikte paralel olarak çocuklarına önceki kuşaklara nazaran kaliteli yaşam standartları kurarken eğitim kurumlarından destek talep etme hususundaki artış okul öncesini müessese şeklinde yaygınlaştırmanın zaruri olduğunu da göstermektedir (Draper vd., 2012).

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Okulöncesi Kurumlarda Beden Eğitimi ve Sporun Önemi

İnsan topladığı bilgi birikiminin yüzdelik bazda seksenlik kısmını çocukluk aşamasında (6-8 yaşa kadar) geliştirdiği beceri ve kazanımlardan oluşmaktadır. Bu yüzdelik kısım bize çocuğun öğrenme gücünün epey üst seviyelerde izlediğine işaret etmektedir. Bu çocuğun hayatının birinci zaman aşamasında (6 yaşına kadar) kazandırılan esas bilgi ve davranışlar o çocuğun ilerideki yapısının zeminini oluşturur (Göde, Köksal, 1996).

İnsan aktif bir şekilde etkin olan bir varlıktır ve aktif yaşadığı müddetçe yaşamını sürdürür. Hareketin olmadığı bir yaşam insan için bir şey ifade etmemektedir. Kişinin değerlendirmeye yönelik gelişen yargılar ve alışkanlıkları çok küçük yaşlardan başlayarak itibaren oturmaya başlar. Çocukluk dönemi bedensel aktivitelerin ve oyun oynama isteğinin maksimum düzeyde olduğu ve en tabii olduğu bir çağdır(Tamer, 1990)

Beden ve Spor eğitimi hareketle ilişkidir. Hareket oyun ile sentez oluşturunca güçlü bir eğitim için elverişli çevre koşulları sağlanmış olur. Tüm bu belirtilen faktörlerin bir araya gelmesi ile eğitim bireyin ve birlikte yaşadığı topluluğun ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bu ilişki grubun ilişkilerini güçlü bir hale getirir ve kendi içinde bütünlük kazanmasına da katkı sağlamaktadır (Kasap, 1989)

Çocuk benliğini ve yaşadığı ortamı tanımaya her şeyden önce hareketle başlar. Bu nedenle, beden eğitimine çocuk için bedensel aktivite ve oyunun olmazsa olmaz olduğu bir dönemde, özellikle zorunlu temel eğitim öncesi çağda başlanmalıdır. Çünkü belli bir yaştan önce kazanılmayan hareket, kabiliyet ve fiziksel aktivite yapma alışkanlıklarının sonradan kazanılması son derece zordur, daha doğrusu mümkün değildir. (Tamer, 1990).

İçinde bulunduğumuz dönemdeki okul zihinsel eğitime verdiği önem kadar olduğu kadar, bedensel ve manevi eğitimini de ciddiye almakta olup çocuğu birçok alanda geliştirme amacını taşımaktadır. İlgili eğitim düzeninde başarıya ulaşmak için, programlara bir destek ve denge unsuru olarak eklenen beden eğitimi, çocuğun kişisel ve sosyolojik gelişmesinde sağlanmak istenen faydayı yapabilmesi için, bünyesinde bulundurduğu çeşitli etkinliklerden yeteri kadar faydalanılmasını talep etmektedir. Çocukta sağlık alışkanlıklarının yerleştirilmesi ve bilgilerinin kazandırılması, beden eğitiminin amaçlarına girer. Bu etkinlikler sırasında beslenme, havalandırma, güneşten yararlanma, hijyen, giyim, korunma ile ilgili bilgilere ağırlık verilmektedir. Sayılan bu beceriler uygulayarak ve yaşayarak edinilmektedir. Spor eğitimi faaliyetleriyle çok yakından alakalı bir husus ise, çocuğun mental ve fiziksel gelişmeleri arasındaki doğru orantıyı gözetim altına almaktadır (Alagöz, Arun, Sel, Şanoğlu, 1966).

Okul programları çerçevesinde sadece, belirlenen konuların kavranmasını sağlama ve yeteneklerin kazandırılmasının yanı sıra başka hususlar da bulundurulmalıdır. Her yönüyle gelişmiş ve sağlıklı bir halkın yetiştirilebilmesi için, mesuliyet bilincini taşıyan ve akıllı alternatif yollar bulabilen birer kişi olarak yetişmelerine de zemin hazırlanmalıdır (Tamer, 1990)

Spor eğitimi çalışmalarının düzenli olarak sürdürülmesi ile beraber gelişme gerçekleşmektedir. Bu çalışmalar çocuğa fiziksel aktiviteleri yapmak için ortamı kurmakta, onun hayatı tanımasına ve araştırıcı olmasına olanak tanımakta ve yetişkinin görevlerini benimsemektedir. Spor eğitimi çalışmaları uygun seçimi yapma, akla uygun çıkarım yapma becerisini de geliştirir. Çünkü bilgi ve beceri kazanmak için en hareketli, canlı ortam metotları bu çalışmalar geliştirmektedir.

Bugün spor eğitimin çocukların her alanda gelişiminde kayda değer bir biçimde katkı sağladığına kanaat edilmektedir. Bu çalışmaların çocuklarda gelişime faydası epey bir süredir araştırma nedeni olmuştur. Çoğunlukla bu araştırmalar tertipli bir şekilde yapılan bedensel çalışmaların çocuklarda bedensel ve fonksiyonel kabiliyeti arttırdığını ispatlayan özellikte neticeler vermiştir (İnan, 1989).

Çocuklar bir aynı zamanda sadece Sanatta, Müzikte ve Beden Eğitiminin tümünde tecrübe kazanabilmektedirler. Eğitimin kuvveti bu aktivitelere hak ettiği önemi sunmakla arttırılabilir (Oktay, 1990) bunun nedeni ise spor eğitimi, sanat ve edebiyat beşer aklının en tabii uğraşı alanlarıdır.

Nitelikli bir şekilde planlanmış ve eğitim amaçlı bir spor eğitimi programı, sadece becerilerin gelişmesine paralel olarak çocuğun bütün olarak gelişimine de katkı sağlamaktadır.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Beden Eğitiminin Türk Milli Eğitiminin Amaçlarının Gerçekleşmesindeki Payı

Türk Milli Eğitiminin hedeflerini ele aldıktan sonra bu hedeflerin yerine getirilmesinde spor Eğitiminin sağladığı faydalara da değinmek de zorunlu bir iştir. Bu hedefleri yerine getirmede beden eğitimi faaliyetlerinin büyük olanak ve çevreye ihtiyaç duyduğu yadsınamaz. Çünkü çocuğun yaradılış itibariyle enerjisinin yüksek seviyede olması onun bu enerjisini boşaltabilecek alanlara yöneltmektedir. Enerjisini boşaltabileceği bedensel aktiviteler eğitim ve öğrenim kapsamındaki diğer derslerden daha cazip olup zorlayıcı değildir. (Kasap, 1991)

Genel eğitimle beden eğitiminin hedefleri arasında paralellik söz konusudur. Genel eğitim, harmanlamış bir yapıdır. İdeolojik kaynağını felsefeden, doğruluğu bilimden, tertibini toplumdan alır ve beden eğitiminden ayrı düşünülemez. Şöyle ki;

1. Amaçları arasında paralellik oluşu,
2. Beden eğitiminin genel eğitim amaçlarını gerçekleştirmede güçlü kaynaklara sahip oluş,
3. Beden eğitimi geniş ölçüde kas etkinlikleriyle tüm kişiliğin eğitiminde genel eğitime katkıda buluşu,
4. Oyun ve serbest zaman olanaklarıyla kişiye, topluma ve eğitime sayısız yarar sağlamasıdır (Kasap, 1991)

Beden Eğitiminin Eğitimle İlişkisi

Eğitim iç içe geçmiş bir yapıdır, spor eğitimini de kapsamaktadır. Başka ifadeyle eğitimin tamamlanabilmesi için, spor eğitimine yer verilmelidir. Bu sebeple spor eğitimi hedeflenen eğitimin bir formata girmesine, gelişip büyüyen kişinin makul bir şekilde yetiştirilmesine destek olmalıdır (Öztürk, 1984)

Beden eğitimi ve eğitim bütünlüğü için eğitimci Rowen "Belli bir yaşın üstünde bulunan tüm çocuklar için üretici çalışma ile birlikte öğrenme, beden etkinliklerini birleştiren bir eğitim, yalnızca toplumsal üretimi artıran bir yöntem olmayacak bütünsel insanı yetiştirecek tek biricik yöntem olacaktır" diyor (Ankara Eğitim Enstitüsü, 1979)

Genel eğitimin önemli bir parçası olan beden eğitiminin temel amacı, çocukların fiziksel etkinlikler yani hareketler yoluyla eğitimini sağlayarak her öğrencinin en üst düzeye çıkmasına yardımcı olmaktır (Tamer, 1990)

Gelişmedeki farklılaşmaya göre, eğitimde de üç aşamanın takip edilmesi icap etmektedir;

1. Beden eğitimi (insanın eğitiminde ilk aşamayı oluşturur)
2. Kişiliğin (alışkanlıkların) eğitimi,
3. Mental eğitim (Eğitimde nihai tabakadır),

Fiziki eğitim, eğitimle ortak hedefleri bulunmaktadır ve eğitimin bir bölümüdür. Bedensel eğitim değerleri, rutin eğitimin değerleri ile insicamlı amaçları ve beklentileri aynı olmalıdır. Bu sayede kişi parçaları birleştirerek, aralarında ilişki kuracak şekilde eğitilir. Beden eğitiminde hedef bedeni eğitmektedir bununla birlikte insanı başka disiplinlerin öğreniminden uzaklaştırmaz bilakis başka disiplinlerle yakınlaşarak bu alanlardaki bilgileri insanlara aktarmada öğretimde kolaylık sağlar (Kasap, 1989).

Çoğu zaman 6-10 yaşların, büyük ve küçük kas becerilerin öğrenimi için kritik dönem olduğu, hareketlerin birbirinden ayırt edici özellikleri, birbirinden değişiklik göstererek aktivite gerçekleştirme duygusunun ve eşgüdüm gelişimi temel tekniklerin kapılmasının bu yaşlarda olduğu kabul edilmiştir. Okul eğitiminin başlangıcı olan 6 yaşta çocuk, büyük bir iç güdüsellikle sürekli aktif olmaya meyillidirler, oyun gruplarında potansiyelini tecrübe etmek ve başka kişilere kanıtlamayı dilerler. Yeteneklerini, deneyimlerini ve sağladığı avantajını, potansiyellerini ve sınırlarını öğrenmek arzusundadırlar (Kasap, 1991). Bunu da en iyi "Beden eğitimi etkinlikleri" ile gerçekleştirebilirler.

Eğitilmiş insan düşünen insandır. Aynı şey fiziksel eğitilmiş insan için de geçerlidir. Bilim artık mental gelişimi değil, bütün beden gelişimini vurgulamaktadır. Mental gelişim ve bedensel eğitim birden fazla alanı kapsamaktadır.

İlki kişinin kasları ile uyumudur. Bir eylemin becerisini kazanabilmek kendiliğinden bir davranış değildir. Mental bir ilgi, dikkatini vermek ve kuvveti içinde bulundurur.

İkincisi bedensel faaliyetleri ve dansı, jimnastiğin terminolojisini oluşturan kuralları öğrenmektir. Belirtilen bu faktörler aktivitenin faydasını anlayarak onu en iyi şekilde uygulayabilmek açısından ihtiyaç duyulan bilgilerdir.

Üçüncüsü ise sağlığın değerini iyi bir şekilde öğrenmektir. Nitelikli bedensel aktivitelerin alıştırmalarını yapmak bir yaşam stili olarak çok fayda getirmektedir. Sağlığın öneminin, sağlık ve vücut gelişiminin nasıl yapılması gerektiğinin önemine de dikkat etmek gerekir. Bu yapıldığı takdirde beden eğitiminin başarısı kişilerin karşı karşıya kaldığı sorunlarda ve mantığın kullanımının gerektiği yerlerde kişinin vermesi ve doğruyu bulmasına yardım eder, kişi hem organik hem kassal hem de manevi bakımdan başarıya bu sayede ulaşır (Kasap, 1989).

Birçok uzman fiziksel eğitimin amacına açıklık getirirken, çoğu zaman hepsi de benzeri yoldadırlar. Muhtemelen en kapsamlı olan Bookwalter'in görüşüdür; "Fiziksel eğitimin amacının fiziksel, sosyal ve ruhsal olaylarla insana yardım ettiğine, vücut sporlarında, jimnastik aktiviteleriyle iç içe olduğunu" belirtmiştir (Kasap, 1989).

Beden Eğitimi Tanımları

Beden Eğitimi, fiziksel aktiviteler aracılığıyla eğitim hedefini sağlamaktadır. (Kasap, 1991). Beden Eğitimi, "etkinlik" demektir. Bedenin yapı ve işlevini güçlendirebilmeyi, eklem ve kasların eş zamanlı bir biçimde kontrollü ve dengeli olarak gelişmelerini sağlamayı, okul çağı sonrası çalışma ve eğlence amaçlı yaptığı eylemlerin süresi içinde sarf edilen bedensel kuvveti en asgari biçimde tüketmeyi, dolayısıyla organlara hakimiyet kurmayı, metotlu bir şekilde hareket etmesini öğreten aktivitelerin bir araya geldiği düzendir. (Öztürk, 1984).

Beden Eğitimi, toplumsal ve iktisadi yönden gelişmeyi esas faktörü olan insan kuvvetinin vücut ve psikolojik sağlığını geliştirmek, kimliğin oluşumunu ve kişilik özelliklerinin ileri yönde bir değişimden geçirmek, bilgi ve yetenekler kazandırarak çevreye entegrasyonuna yardımcı olmak, kişiler, halklar ve küresel düzeyde işbirliği ve kaynaşmayı sağlamak, kişinin savaşabilme kuvvetini artırmak amacıyla yapılan oyun, jimnastik, spor aktivitelerinin tümü, bu amaçlarla önerilen disiplin ve öğrenme, öğretme bileşkesidir (Ankara Eğt. Ens. 1979)

Spor Eğitimi, bedeni güçlendirmek ve sağlığını korumak amacıyla aletli ve alet olmadan yapılan bedensel aktivitelerdir. (Özbaydar, 1993). Beden Eğitimi, kişinin fiziksel, psikolojik ve ideolojik yönden gelişimini sağlamak, rutin ve çalışma hayatının koşullarına adapte olmaya zemin hazırlama, milli bilinç ve vatandaşlık duygularını güçlendirmeye yönelik yapılan sistemli ve metotlu çalışmaların tümüdür (Yalçın, 1995).

Beden Eğitimi, tanımlarının yanı sıra bir "anlatım" ve "beceri" dersidir. Ünite çalışmalarını, oyun ve aktivite bakımdan keyifli hale getirmeye, boş zamanlarını, rutin işler ve hayatını faydalı olacak şekilde değerlendirmektedir.

Kısaca, spor eğitimi çocuğun fiziksel ve tinsel gelişimini etkileyip, düşünsel becerilerini ilerletmeye, okulun eğitim programlarını tamamlayarak ona bütünlük kazandırmaya etkin bir özellik taşımaktadır.

Genel eğitimin amaçlarından ve temel eğitimin görev ve sorumluluklarının açıklanması ile beden eğitiminin cevheri hakkında ana bilgiler verildikten sonra, şu realite gün yüzüne çıkıyor. İnsan yetiştirilmesinde, beden eğitiminin temel eğitime ve amaçlarındaki paralelliği ile genel eğitime katkısı büyüktür. Daha önemlisi beden eğitimi ve spor, genel eğitimin tüm amaçlarına etkin bir biçimde fayda sağlayan somut çalışma alanı ve aracıdır (Ank. Eğt. Enst., 1979).

Beden Eğitimi Etkinliklerinde Spor Etkinliği

"Spor, kişinin beden ve ruh sağlığını sağlayıcı ve bütünü ile yapının dengeli olarak geliştirilmesi ile ilgili faaliyetlerin, insan ruhundaki başarı e mücadele azminin tabiat ve sosyal yapı ile karşılıklı ilişki kurmak suretiyle, sistemli, adil ve belirli kurallar içinde hayatı pahasına fizik, moral, toplumsal karakter kişiliğinin başarıya ve yarışmaya dönüşmüş şeklidir tanımlayabiliriz" (Ankara Eğitim Enstitüsü, 1979).

Yalçın 1995'e göre Spor, kaba motor becerileri geliştirmeye yönelik faaliyetler aracılığı ile bireyin vücut, duygusal ve sosyolojik bütünlüğüne hasar vermeden, bireyin toplum menfaatine hizmet eden en nitelikli gelişimi sağlama eğitimidir (Yalçın, 1995).

Özbaydar 1983'e göre bedensel aktiviteler, kısa veya uzun süreliğine, titizlik gerektiren fiziksel aktivitelerin, direkt olarak kişiye haz veren ve hoşça vakit geçirten bunun yanı sıra vücuda dinginlik veren ve çoğu zaman bazı kaidelere riayet etmek suretiyle uygulanan bir faaliyettir (Özbaydar, 1983)

Yukarıdaki tanımların içeriğine bakıldığında "Spor" ile "Beden Eğitimi"nin müşterek yanının he ikisinin de aracının insan, amacının insan davranışlarındaki değişiklikler olduğunu görüyoruz. "Beden Eğitimi" ve "Spor"un birbirinden ayırt edici özelliği ise kuramsal yönden aşağıdaki hususlarda kendini göstermektedir;

Beden eğitiminde çocuk bilimi eğitimin hedefi, rekor kırma veya galibiyet kazanma olmadığı, kimlik gelişiminin desteklenmesi ve bunların tam bir şekilde sistem içine girebilmesi için eğitimin bir enstrüman misali çalışma ve dinleme şeklinde hayatla bütünleştirilmesidir.

Beden eğitimi ise azami ölçüde müsabakadan kaçınır, ya da oyun-mücadele-ağır kas çalışmalarını minimum seviyeye düşürerek hafifletir. Çalışmanın ölçüsünü düzene koyar. Halbuki spor kişiliğine olumlu yönde katkı sağlamak için vücuda baskı yapmaktan imtina etmez.

"Görüldüğü gibi eğitim iki konseptinin konusu insandır, insanın davranışlarında pozitif yönde değişikliklerin gelişmesinin umulmasıdır. Bu konseptlerdeki öğretici boyuttaki netice aynıdır. Her ikisinde de insanın, önceki eksik durumunu düzeltme, iyi durumunu da koruma söz konusudur (Kasap, 1991). İnsanın vücut ve psikolojik sağlığına olumlu özellikler katmak ve kararlılığını daha dayanıklı duruma getirmek için beden eğitimi ve sporun temel hedeflerinden biri olduğu gibi buna paralel olarak sosyal ve ekonomik gelişmenin da ana faktörleri arasında yer alırlar. Beden eğitimi ve spor kararlı halini güçlendirerek, insanın ayakları üzerinde durmasına ve kişiliğin gelişmesine de yardımcı olmaktadır. Spor ve beden eğitimi, bireyin ortaya çıkarılmamış hasletlerini ve inovatif tarafını aktifleştiren mühim bir unsurdur.

"İnsanın beden ve ruh yapısını geliştirmek ve iradeyi güçlü kılmanın yanı sıra, grup çalışmasını kolaylaştırma, karşılıklı dayanışmayı sağlamak, kendine güveni yaratmanın yanı sıra, ferdin toplum üyeliğini kazanması olan sosyalleşmesinde de spor önem taşımaktadır" (Erkal, 1981).

Spor ve Eğitim İlişkisi

Eğitim metotları çerçevesinde sporu fiziksel ve manevi bir eğitim olarak kabul edersek, spor ile eğitimin birbirini kapsadığını ifade edebilmekteyiz. Eğitim, genel bağlamda yetişkinler tarafından toplumsal hayatla tanışmamış etkileşime geçmemiş kuşaklara yönelik yürütülen bir süreçtir. Eğitim, eğitimden yararlananların hiyerarşik düzen piramidinde yukarı yönlü etkinlik kazanımları ile eriştikleri sosyal konumu aracılığıyla bir iş sektöründe faaliyet göstermelerine destek olmaktadır. Eğitim, bilgi, davranış ve yeteneklerin güçlendirilmesi ve edinilmesini sağlamaya yönelik tatbik edilen eylemler silsilesidir. Toplum hayatının çok büyük bir bölümünde merkezi bir yere sahip olan eğitim gibi bir bilimsel alanın toplumsal yaşamda üstlendiği görev yadsınamaz.

Eğitimin gayesi, fertleri bilinçli ve duyarlı kişiler olarak yetiştirmektir. Aslında, bedensel faaliyetler bir akıl ve olasılık oyunudur. İşte, spor eğitiminin de hedefi, kişilerin hem bedensel hem de manevi yönden olumlu yönde ilerleyişlerini gerçekleştirilmesi, sosyal hayata hazır ve inovatif olmalarına yöneliktir. Gerek eğitim gerek ekonomik gerek toplumsal çerçevede, kendilerine has yöntemleri ve ölçüleri ile kişiyi ve toplumu içine almaktadır. (Erkal, 1981).

SONUÇ

Beden eğitimi ve spor faaliyetlerinin, çocukların bütün gelişim alanlarına pozitif yönde bir fayda sağladığı anlaşılmaktadır. Bilhassa çocuğun zaman geçtikçe büyüyen toplumsal olan ilişkilerine kılavuzluk yapmada, sosyal kabiliyetlerini ilerletmede beden eğitimi ve spor faaliyetlerinden faydalanılabilmektedir. Beden eğitimi ve spor faaliyetleri, çocukların fiziksel aktivite ihtiyaçlarını cevap vererek kendilerine etkin bir hayat olanağı sağlamaktadır.

Çocukların temel eğitim öncesi çağda birçok büyük ve küçük kas faaliyetlerin gerçekleştirilmesi sağlansa da hareket yönünden hazır bulunuşluluğu ortaya çıkarmaya ve ilerletmeye, bedenlerini tanımaya yönelik desteğe ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu hususta, ilk olarak veliler sorumluluk taşımaktadır. Ebeveynlerin çocuğun etkin olarak fiziksel bakımdan aktif olmaya elverişli bir çevre sağlanmalı, çocuklarını aktivitenin olmadığı ortamlardan uzaklaştırıcı önlemleri alarak gelişimlerine olumlu ve etkin bir şekilde yön vermeleri gerekmektedir.

Ülkemiz Milli Eğitim politikası olarak temel eğitim öncesi dönemde, çocukların hareket yeteneklerinin güçlendirilmesi çalışmalarının değerli olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Fakat uygulamada, okul öncesi eğitim kurumlarında idare ve özellikle de temel öncesi dönem öncesi sınıf öğretmenlerinin bu hususta takındıkları değerlidir. Eğiticilerin temel öncesi dönemde beden eğitimi ve spor etkinliklerinin yürütülmesine ilişkin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimleri, sınıflarda beden eğitimi ve spor faaliyetlerinin icra edilmesinde büyük fayda sağlayacaktır. Bu faaliyetlerin, çocuğun planlanan neredeyse bütün gelişim alanlarına fayda sağlamasına ek olarak yanında, ülkemizde bedensel aktivitelerin ileriye taşınması ileri vadeli sonuçları gerçekleştireceği tartışmaya açık olmayan bir gerçektir.

KAYNAKÇA

1. ANK. EĞT. ENST: (1979) "III. Yarıyıl Beden Eğitimi ve Öğretim Ders Notu (Özet)", Ankara.
2. Draper C E, Achmat M, Forbes J, Lambert E V (2012). Impact of a community-based programme for motor development on gross motor skills and cognitive function in preschool children from disadvantaged settings, Early Child Development and Care, 182(1): 137-152. [Erişim: http.//dx.doi.org/10.1080/03004430.2010.547250].
3. Duman G (2014) Hareket eğitimine giriş, Okul Öncesi Dönemde Beden Eğitimi (Ed.: Duman G), Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim-6, Ankara: Hedef Yayıncılık.
4. ERKAL, M. (1981) Sosyolojik Açıdan Spor, Formül Matbaası, İstanbul.
5. GÖDE, O., KÖKSAL, N. (1996) "Eğitim-Öğretimdeki Yeni Gelişmeler Işığında Okulöncesi Kurumlarda ve İlkokullarda Hareket Öğretiminden Spor Eğitimine Giriş" Eğitim Sanat Kültür Dergisi, Sayı 131, M.E. Yayınları, İstanbul.
6. GÜRDAL, A., ŞAHİN, F., RUDY, N. (1996) "İlkokul Öğretmenlerinin Fen ve Matematik Öğretiminde Kullandıkları Metotlarının Tespiti" Uluslararası Modern Öğretmen Yetiştirme Geliştirme ve İlerlemeler Sempozyumu, Ankara
7. Heper E (2012). Sporla ilgili kavramlar ve sporun tarihsel gelişimi, Spor Bilimlerine Giriş (Ed.: Ertan H), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları no:2509.
8. İNAN, B. (1989) "Okulöncesi Eğitim Kurumlarda Beden Eğitimi Çalışmalarını 6 Yaş Grubu Çocuklarının Motor Gelişimlerindeki Etkinlikleri Üzerine Bir Araştırma" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara
9. Kale R (2007). İlköğretimde Beden Eğitimi ve Oyun Öğretimi, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
10. KASAP, H. (1989) "Beden Eğitimi ve Spora Giriş Ders Notları", M.Ü., İstanbul.
11. KASAP, H. (1991), "Beden Eğitimi ve Sporda Özel Öğretim Yöntemleri Ders Notları", M.Ü., İstanbul
12. ÖZBAYDAR, S. (1983) İnsan Davranışlarının Sınırları ve Spor Psikolojisi, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
13. Özer D S, Özer K, (2012). Çocuklarda motor gelişim (7.baskı), Ankara: Nobel Yayınları
14. ÖZTÜRK, Ü. (1984) İlkokullarda Beden Eğitimi, Seda Yayıncılık LTD. ŞTİ., İstanbul
15. ŞAHİN, F., OKTAY, A. (1996) "İlkokullarda Hücre Solunumu ile İlgili Kavramsal Değişimi" M.Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı: 8, İstanbul.
16. TAMER, K (1990) Beden Eğitimi ve Oyun Öğretimi, Açık öğretim Fakültesi Yayınları No. 101, Eskişehir.

17. YALÇIN, H. F. (1995) Beden Eğitimi Öğretmeni El Kitabı, 2. Baskı Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(22)

Gelir Uzm. Sadık TOKMAKOĞLU[81]

ELEKTRONİK SEÇİM (E-SEÇİM) SİSTEMİ KULLANAN ÜLKELER ve TÜRKİYE'DE UYGULAMA ÖNERİSİ

ELECTRONIC VOTING (E-VOTING) SYSTEM USED IN COUNTRIES and APPLICATION RECOMMENDATION IN TURKEY

ÖZ

Türkiye'de oylama, geleneksel sistem olan elle oylama usulünde yapılmaktadır. Sayım işlemi de elle yapılmakta ve sonuçların olduğu tutanaklar ise merkeze internet üzerinden aktarılmaktadır. Günümüzde teknoloji her alana girmiş ve insanlar işlerinin çoğunu teknoloji üzerinden bitirebiliyorken oylama usulünde halen geleneksel usül devam etmektedir. Bu çalışmada 31.03.2019'da yapılan İstanbul Büyükşehir Belediyesi Seçimi'nde yaşanan sorunlar ve seçimin iptal edilmesi üzerine bu sorunların var olan oylama usulüyle ilişkisine değinilmiştir. Bu sorunların yaşanmaması için oy kullanma işleminin makine üzerinden yapılması önerisinde bulunulacaktır. Elektronik seçim üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında sistemin yararları ve zararları ele alınmıştır. Bu zararlar ve güvenlik sorunu göz önüne alındığında internet erişimi olmayan makine üzerinden tuşlama yapılaraktan oy kullanma olan e-seçim sistemine değinilecektir. Bu çalışmanın ana konusu; seçmenin oy pusulası üzerinden elle oy kullanması yerine internet erişimi olmayan makine üzerinden oylama yaparak makineden döküm alması ve sayım sonuçlarının hem elle hem de makine üzerinden yapılması üzerine önerilerde bulunmaktır. Bu planlamada amaç seçmen iradesinin ve demokrasinin somut görünümü olan sandıklarda geçersiz oy ilkesinin yeri olmadığını ve seçim sonuçlarının şüphe oluşturmayacak şekilde yapılmasının uygulanmasıdır. Aynı zamanda seçmenin ve adayların vicdanen rahat olmasını sağlayacak koşulların oluşturulmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Elektronik Seçim, Elektronik Oylama, Kararsız Seçmen, Demokrasi.

ABSTRACT

Voting in Turkey is done by hand voting method, which is the traditional system. The counting process is also done manually and the official report results are transferred to the center over the internet. Today, technology has entered every field and while people can finish most of their work through technology, the traditional method of voting still continues. In this study, the problems experienced in the Istanbul Metropolitan Municipality Election held on 31.03.2019 and the relationship between these problems and the existing voting procedure after the cancellation of the election were mentioned. In order to avoid these problems, it will be suggested that voting should be done via the machine. Considering the studies on electronic election, the benefits and harms of the system are discussed. Considering the harms and security problems, the e-election system, which is voting by dialing on a machine without internet access, will be mentioned. The main subject of this study is; instead of voting manually on the ballot paper by the voters, taking the data from the machine by voting on the machine without internet access and making suggestions on the counting results both manually and on the machine. The purpose of this planning is to implement that the principle of invalid vote has no place in ballot boxes, which is the concrete manifestation of the will of the voters and democracy, and that the election results are made in such a way that there is no doubt. At the same time, it is the creation of conditions that will ensure that voters and candidates are comfortable in conscience.

Keywords: *Electronical Election, Electronical Voting,Unstable Voter, Democracy.*

[81] Maliye Bakanlığı, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Kütahya/TÜRKİYE. Email: sadiktokmakoglu@hotmail.com ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9064-5317

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

1. GİRİŞ

Oylama sistemi üzerine gerek Türkiye'de gerekse diğer ülkelerde birçok çalışma ve uygulama mevcuttur. Elektronik seçim (e-seçim) denilince insanların aklına ilk gelen internet üzerinden oturduğu yerden oylama yapabileceği gelmektedir. E-seçim makine üzerinden internet gereksinimi duymadan yapılan bir oylama şekliyken i-seçim ise internet üzerinden yapılan bir oylama şeklidir. Dünyada birçok ülke e-seçim veya i-seçim uygulamalarını denediyse de bir kısmı başarılı olabilmiş bir kısmı ise güvenlik üzerine yeterli tedbir alınamaması ve sisteme dışarıdan müdahale edilebilmesi gibi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır.

En son yapılan 31.03.2019 mahalli idareler seçiminde özellikle İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçiminde yaşanan olaylardan ötürü ve bu sorunlara çözüm olarak e-seçim sistemi üzerine makalede açıklamalarda ve önerilerde bulunulacaktır. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçiminde kararsız seçmen ve geçersiz oy ilkesi, sayım sonuç tutanaklarının gerek kâğıt ortamına gerekse bilgisayar ortamında (SEÇSİS) kayıtlara geçirilmesi sırasında kaydırma yapılması, seçim sonuçlarına yapılan itirazlar ve yeniden sayımın yapıldığı bölgelerde sürecin uzaması ve en son söz sahibi olan Yüksek Seçim Kurulu'nun (YKS) karar vermesi için karar süresinin son gününde dahi itiraz üzerine sayma işleminin devam etmesinden ötürü karar yetkisini kullanamaması, seçim gününden itibaren 15 gün sonra seçilen başkana mazbata verilmesi, oy sayım ve döküm cetvellerinin boş, eksik veya imzasız olması nedeniyle YSK'nin seçim gününden 36 gün sonra seçimi iptal etmesi gibi sorunlarla karşılaşılmıştır. Bu makalede ülkemizde oylamada kullanılan sistem olan SEÇSİS'in ne olduğu, ne gibi hatalara meydan verebileceği ve buna önlem olarak e-seçim sisteminin nasıl olması gerektiği konusunda öneride bulunulacak ve bu sistemin faydaları anlatılacaktır. Dünya ülkeleri ve Türkiye'de i-seçim veya e-seçim uygulaması ne aşamada, kimler kullanıyor, bunlar üzerine örnekler verilecek ve Türkiye'de uygulanması gereken e-seçim modelinin nasıl olabileceği konusunda önerilerde bulunulacaktır.

Makaledeki amaç e-seçim siteminin, yani oy kullanma işleminin adeta bir hesap makinesi gibi bir sistem üzerinden tuşlama yapılarak makine üzerinde yapılması, kararsız seçmene, seçmeme özgürlüğü hakkı da tanınması sonucu geçersiz oy ilkesi sorununu ortadan kaldırmak ve sayımların elle yapılması yerine makine üzerinden yapılması önerisiyle günlerce süren belirsizliğin yerine sonuçlara ortalama 15-20 dakika gibi kısa bir sürede ulaşacak sistem üzerinde ve bu sistemin güvenli olup olmaması üzerine açıklamalar yapılacaktır.

2. TÜRKİYE'DEKİ OYLAMA SİSTEMİ ve ÇALIŞMALARI

Türkiye'de 1946'da tek partili dönemin son bulmasına rağmen oylamada "açık oy-gizli tasnif'' sistemi devam etmekteydi. Bu sistemde seçmenin kullandığı oy herkes tarafından görülebiliyor ve oyların sayımını kimse göremiyordu. 21 Temmuz 1946 seçimlerinde seçimi kazanan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Demokrat Parti'ye (DP) karşı ezici bir üstünlük sağlamıştı. DP'liler "açık oy-gizli tasnif'' yönteminin uygulanmasından dolayı seçim usulsüzlüklerinin yapıldığı iddiasıyla itirazda bulundular. Daha sonrasında16 Şubat 1950'de Meclis Genel Kurulu'nda seçim yasa taslağı görüşüldü (Demir, 2013: 150-153). 1950'de görüşülen yasa taslağında gizli oy açık sayım ilkesinin kabul edilmesi (Güveyi, 2018: 54-55) ile "gizli oy-açık tasnif" yöntemi ilk kez uygulandı. 1982 Anayasası'nda ise oy kullanma zorunlu bir durum olmakla birlikte Anayasanın 175. maddesi değişimi ile genel ve mahalli seçimlere ve halkoylamasına katılmayanlar için para cezası tedbiri getirilmiştir. Bu maddeye göre oy kullanma anayasal bir zorunluluğun gereğidir. Bu zorunluluğun gereği olarak da seçmen, adaylardan birini seçmek zorunda bırakılmaktadır. Sandıklar demokrasinin bir göstergesi ise seçme özgürlüğü tanınan seçmene, önüne sunulan aday seçeneklerinden birini seçme zorunluluğu getirilmesi bahsettiğimiz demokrasi ile çelişen bir durum olmaktadır. Demokrasilerde etkin siyasal makamlar seçimle belirlenmektedir. Modern demokrasilerde bu sistem temsili demokrasidir. Modern demokrasilerde seçim sisteminin işlevlerinden biri de halkın yönetime katılımı ve halk içindeki değişik görüşlerin iktidara yansımasıdır. Adayların serbest ve eşit şartlarda yarışması ve serbest bir şekilde sandık başında oy kullanan seçmenin düşüncesini ifade edememesi gerçek ve demokratik bir seçim değildir (Haydaroğlu ve Çevik, 2016: 52-53). Demokrasi, seçmenin kamu siyasetine ilişkin önemli bir konuda belirleyici kararını verirken pozitif veya negatif davranabilmesine yetkili olduğu bir siyasal sistem olmalıdır

(Şahin, 2004: 254). Kararsız seçmene, adaylardan birini seçme zorunluluğunun getirilmesi millet egemenliğine dayalı bir yapılanmada kabul edilebilir bir anlayış değildir.

Çalışmalarına 1986 yılında Hacettepe Üniversitesinde başlanan Hava Elektronik Sanayii'nin (HAVELSAN) geliştirdiği Seçim Bilişim Sistemi (SEÇSİS) uygulaması, 2003 yılında TBMM'de kabul edilerek 2004 yılı Mahalli İdareler Seçimi'nden itibaren tüm seçimlerde ve referandumlarda kullanılmaya başlandı (Taşçıoğlu, 2014: 249-250).'' SEÇSİS, seçmen kütüğünün oluşturulması, her bir sandıktaki oy sayımlarının ve sandık sayım sonuçlarının kaydedildiği ve sandık sayım sonuçlarının toplanarak kaydedildiği bir sistemdir. Kısaca SEÇSİS, seçimle ilgili bilgilerin depolandığı bilgi sisteminin adıdır (Özkazanç, 2017: 8). Bir diğer adı da Elektronik Seçim Yönetim Sistemi YSK'nin internet sitesinde ise SEÇSİS'in bir Elektronik Seçim veya Elektronik Oylama olmadığı sadece seçimle ilgili tüm işlemlerin yürütüldüğü ve seçim sonuçlarının eş zamanlı siyasi partilerle paylaşıldığı veri depolama olarak ifade edilmektedir (YSK).

Bu açıklamalardan da anlaşıldığı üzere SEÇSİS'in bir e-seçim ya da i-seçim olmadığı görülmektedir (Özkazanç, 2017: 9). SEÇSİS aslında elektronik sisteme geçişin temellerini oluşturmaktadır. SEÇSİS sisteminde seçmen, seçim günü YSK tarafından oluşturulan sandık kurulu önünde seçmen oyunu kapalı kabinde EVET veya TERCİH mührünü yine YSK tarafından hazırlanan oy pusulası üzerine basaraktan şeffaf sandığa bırakır ve seçmen listesindeki isminin karşısına imzasını atmaktadır. YSK her bir seçmene bir zarf ve oy pusulası hakkı tanımaktadır. Seçmenin hata yapması durumunda seçmene 2. bir hak tanınmamaktadır. Oy verme işlemi bittikten sonra sandık açılır, elle sayım işlemi başlar ve tutanaklar tutulur. Daha sonrasında ise sandık kurul başkanı, oyların bulunduğu çuvalı ve tutanağı ilçe seçim kuruluna teslim etmektedir. İlçe seçim kurulunda tutanaklar bilgisayara girilir ve internet ortamında merkeze aktarılır. Her ne kadar sandık sayımları açık bir şekilde yapılsa da boşta kalan oy pusulaları, başkasının yerine imza atılmak suretiyle kullanılıyor mu? Sandık sayımları açık bir şekilde yapılsa da kim ne kadar takibini yapabiliyor? Parti görevlileri bu sayımların takibinde yeterli ölçüde birikim ve tecrübeye sahip mi? Tutanakların tutulması ve bilgisayara YSK görevlileri tarafından girilmesi sırasında kaydırma yapıldı mı yapılmadı mı? Seçim sonuçları kesinleşmeden YSK'nin sandık sonuçlarını gösteren internet sayfası kesin sonuçlar belli olmadığından dolayı erişime kapalı olmaktadır. Dolayısıyla gerekli takibin yapılamaması itiraza neden olmakta ve tekrar tekrar sayımlar kesin sonuçların açıklanması için süreci uzatmaktadır. Bu soru işaretlerini giderecek önlemleri almak mümkündür. Oy kullanma ve sayım işlemleri elektronik sistemde yapılırsa sistemi daha kusursuz hale getirmek mümkün olacaktır.

2013 yılında ise HAVELSAN'ın geliştirdiği oy verme aşamalarını dijital ortama döken elektronik seçim sandığı (E-sandık) tanıtıma sunuldu. HAVELSAN yetkililerinin yaptığı açıklamaya göre bu sistem ile geçersiz oyları engelleyebileceklerini ve oylama sonuçlarının 10 dakika içerisinde alınabileceğini bildirmiştir. E-Sandık sisteminde amaç oy kullanma işleminin elektronik ortamda yapılmasını sağlamaktır. Sistem internet gereksinimi olmadan çalıştığı için dışarıdan müdahale edilme olanağı da yoktur. Oylama işlemi bittikten sonra sandık kurul başkanı, bina sorumlusu ve memur üyelerin şifreleri ile sonuçlar merkeze aktarılacaktır. Yalnız sonuçları aktarma işlemi internet üzerinden yapılmaktadır. Seçmen sandık kuruluna kimliğini ibraz ettikten sonra sandık kurulundan rastgele aldığı karekodlu fişi makineye okutma işleminin ardından ekran üzerinden oylamasını gerçekleştirecektir. Oy verme işlemi bittikten sonra makineden aldığı oy pusulasını sandığa atma işlemi ile oylama işlemi son bulmaktadır (Digitalage, 2018).

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Şekil 1. HAVELSAN'ın geliştirdiği E-Sandık Aygıtı (Digitalage, 2018)

HAVELSAN'ın yaptığı bu çalıma ülkemiz için önem arz etmekle birlikte mikro çapta uygulamada kullanıldıkça bir anlam ifade edecektir. Bunun için meclis içi oylamalarda veya belediyeler alacakları kararlarda referanduma başvurmak istemeleri halinde seçmeni bu sisteme alıştırma yönünden adımlar atılabilir. Bu sistemin teşvik edilmesine ön ayak olacak bir davranış Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) tarafından parti içi temayül yoklamasında uygulandı. Bir ilke imza atan AK Parti, bilgisayar ortamında e-temayül yoklaması yaptı. Bu yoklamada belediye başkanının vatandaşla ve teşkilatla olan ilişkileri, belediyeye yönelik çalışmaları ve mevcut belediye başkanlarının görevine devam etmeli mi ya da belediye başkanı kim olmalı gibi sorular delegelere soruldu. AK Parti uyguladığı e-temayül ile yaklaşık 3 ton kâğıt tasarrufunda bulundu (Takvim, 2018).

3. KARARSIZ SEÇMEN ve GEÇERSİZ OY İLKESİNİN İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE SEÇİMİNDEKİ ÖNEMİ

Ülkemizde seçmenlerin büyük bir çoğunluğu hangi partiye veya adaya oy vereceklerini seçim dönemlerinden önce karar verebilirken bir kısmı ise bu kararı veremediği için kararsız kalmaktadır. Kararsız seçmen kitlesi her seçimde daha da artış göstermekte ve seçimlerde sonucu etkilemeye yönelik grup olarak anketlerde rol almaktadır (Çelik, 2008: 3,86). Bu duruma sebep olan nedenleri sıralamak mümkündür. Seçmenlerin partilerle bir bağı olmayabilir, adaylara yabancı olabilir, iktidar veya muhalefetten memnun olmayabilir veya seçmen beklentisi gibi birçok nedenleri sıralanabilir (Çelik, 2008: 87). Ayrıca sandığa gitmeyenlerin ve geçersiz oy sayısına bakarak bu sayıyı gösteren seçmenlerin hepsine birden kararsız seçmen demek doğru da olmaz. Seçmenler oy kullanırken kendilerine 1 hak tanındığı yani her seçmene 1 zarf ve 1 oy veya birleşik oy pusulası hakkı tanındığı için hata yapması durumunda (yanlış adaya veya aynı pusulaya 2 defa mühür basması gibi) 2. bir hak tanınmıyor. Uygulanmakta olan oylama sistemi seçmenin hata yapmasına müsaittir. Bunlar mahalli idareler seçiminde seçmen tarafından birleşik oy pusulasından birini oy kullandığı kabin içinde unutabilmesi veya oy pusulasından birine mühür basmayı unutabilmesi gibi sorunları meydana getirebilir. Ya da seçmen tarafından kasıtlı olarak oy pusulasından biri boş bırakılabilir veya boş zarf sandığa bırakılabilmektedir.

Demokrasi hak ve özgürlüklerin korunduğu bir sistemdir. Bu sistemde insanların doğuştan sahip olduğu paylaşamayacağı ve devredemeyeceği hak ve özgürlükleri vardır. Bu hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi devletin asli görevlerinden biridir (Güneş, 2013: 24). Türkiye'de devletin bu asli görevini kullanma yetkisi seçim ve oylama sonucu temsili demokrasi ile gerçekleşmektedir. Yani millet egemenliğinde bireylerin bu görevi doğrudan değil de seçtiği temsilciler aralığıyla kullandırmasıdır (Tunç, 2008: 1117). Seçimler yoluyla halk yönetme yetkisini devrederek kendisini temsil eden bir iktidarı belirlemektedir (Akad, 2009:335).

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Bir ülkede yapılan seçimlerde kayıtlı seçmenlerin sandığa katılım oranı ne kadar yüksek olursa seçmenin iradesi o ölçüde sandığa yansımış olur. Bu durumda başarılı ve demokratik bir seçimden söz edebiliriz (Yıldırım, 2016: 3). Ülkemizde yapılan seçimlerde oy kullanmak zorunlu bir yükümlülük iken kararsız seçmen için (seçmeme özgürlüğü) bir alternatif sunulmamıştır. 1982 Anayasasının 175. maddesi, seçmene bu ödevi yüklerken sadece seçme hakkı tanımıştır. Seçimlerin serbestliği ilkesi ve millet egemenliğine dayanan sistemde seçmen bir nevi önüne sunulan seçeneklerden birini seçmeye zorlanmaktadır. Dolayısıyla kararsız olan seçmen ya sandığa gitmemekte ya da pusula üzerine mühür basmamakta veya birden fazla mühür basarak geçersiz oy ilkesi gereği bu hakkını kullanmaktadır. İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin (İHAS) 10. maddesine göre herkes ifade özgürlüğüne sahiptir. Mahkemeye göre demokrasinin gıdası ise ifade özgürlüğüdür. İfade özgürlüğü içinse farklı düşüncelere de söz hakkı tanımak gerekir. İHAS'ın 11. maddesinde bu özgürlük garanti alınmıştır (Koçak, 2006: 122). İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin 1 No'lu Ek Protokolü'nün 3. maddesi ise serbest seçim hakkını bireylerin siyasal temsilcileri belirlemede ifadelerini özgürce açıklama imkânına sahip olmasını ifade etmektedir (Ombudsman, 1950). Demokratik sistemin temel garantileri olan 10. ve 11. maddeyi birlikte düşünüldüğünde serbest seçimin, seçmenin belli bir yönde oy kullanmak zorunda bırakılmaması olduğu anlaşılmalıdır. Yani halk kendi düşüncelerini serbestçe ifade edebilmelidir (Koçak, 2006: 126-127). Millet egemenliğine dayalı bir sistemde seçmenin 4 veya 5 yıl boyunca yönetici olarak atayacağı adayı belirleme konusunda sandığa gitmemesi veya vatandaşlık görevi olan oy kullanma hakkını geçersiz kılması görmezden gelinecek bir durum değildir. Hâlbuki millet egemenliğine dayalı bir sistemde, toplumun iradesi sandığa ne kadar yansırsa o ölçüde demokratik ve başarılı bir seçimden söz edebilir. Bu nedenle vatandaşlık görevi olan bu ödevin yerine getirilmesinde vatandaşa seçme hakkının tanındığı kadar seçmeme hakkının da verilmesi kadar doğal bir durum yoktur. Tercih yapan seçmene kararsızım veya hiçbiri seçeneği olarak söz hakkı sunulabilmesi daha demokratik olacaktır. Rusya'da oy kullanan seçmene, oy pusulasında hepsine karşı seçeneği ile tercih hakkı sunulmuştur. Bu durum gerçek geçersiz oyların ayırt edilmesi dışında başka bir hukuki anlam taşımamaktadır (Atar, 2006: 215-216). Dolayısıyla seçmeme özgürlüğünü bir yaptırıma bağladığımızda Robert A. Dahl çağdaş temsili demokrasi kavramı için şu sözleri akla gelmektedir. Bireylerin düzenli aralıklarla yapılan seçimler sonucu temsilci seçebilmesi ve seçilen temsilciden memnun kalınmadığında görevden uzaklaştırma gücüne sahip olabilmesidir (Akgün, 2000: 75).

Bu çalışma en fazla nüfusa sahip olması, seçimin üzerinden 15 gün geçtikten sonra YSK tarafından başkana mazbata verilmesi ve mazbata verildikten 20 gün sonra YSK tarafından seçimin iptal edilmesi nedeniyle İstanbul üzerine ele alınmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından açıklanan verilere bakıldığında İstanbul'da 15 milyon 67 bin 724 kayıtlı nüfus bulunmaktadır (TÜİK). Bu nüfusun 10 milyon 570 bin 939 kişisi kayıtlı seçmendir. 31.03.2019'da yapılan seçimlere katılım oranı %83,88'dir. Her ne kadar katılım oranı yüksek olarak gözükse de aradaki %26'lık fark azımsanacak bir oran değildir. Kayıtlı seçmenlerin ne kadarı oy kullandı, ne kadarı kullanmadı geçerli ve geçersiz oy sayısı ise şöyledir (Sabah, 2019):

- Kullanılan Oy : 8.866.614
- Kullanılmayan Oy : 1.704.325
- Geçerli Oy : 8.547.074
- Geçersiz Oy : 319.540

Görüldüğü üzere 1,5 milyondan fazla seçmen oy kullanmamıştır. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı için yarışan iddialı 2 aday, Binali Yıldırım ve Ekrem İmamoğlu arasındaki fark 30 bin civarıyken itirazlar ve tekrar sayım sonucunda aradaki fark 12 binlere kadar düşmüştür. Bu fark geçersiz oylar ile karşılaştırıldığında arada 25 katı kadar fark vardır. Kullanılmayan oy ve geçersiz oy sayılarının ne denli önemli olduğu ortadadır (Sabah, 2019).

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Kullanılmayan oy ve geçersiz oy sayısının hepsi kararsız seçmenleri oluşturmaktadır demek doğru bir yaklaşım olmaz. Bunu anlayabilecek ya da ayrıştırabilecek bir sistem olmadığı için net bir şey söylenemez.

4. DİĞER ÜLKELERDEKİ OYLAMA USULÜNDE KULLANILAN E- VOTING YÖNTEMİ VE GÜVENİRLİĞİ

İnternet veya makine üzerinden oylama yapılması üzerinde birçok ülkede çalışmalar yürütülmüştür. Electronic Voting olarak adlandırılan "Elektronik Seçim" kimi ülkelerde makine üzerinden kimi ülkelerde ise internet üzerinden oylama yapma imkânı sağlamaktadır. Daha öncede ifade edildiği gibi internet bağlantısı olmadan yapılan oylama e-seçim, internet bağlantısı üzerinden yapılan oylamaya ise i-seçim denilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Avustralya, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Brezilya, Hindistan, Japonya, Kanada, Kazakistan, Peru, Rusya, Venezüella e-seçim ile Avusturya, Avustralya, Estonya, Fransa, Japonya, İsviçre, Kanada ise i-seçim yöntemi ile oylama sistemi üzerine çalışmalarda bulunmuştur. Elektronik seçim sistemi üzerine çalışmalarına devam ve çalışmalarını durduran ülkeler de vardır. Çalışmalarına devam eden ülkeler; Afrika, Arjantin, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Güney Afrika, Güney Kore, Finlandiya, İspanya, İsveç, İtalya, Letonya, Litvanya, Nijerya, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Slovenya, Şili, Yunanistan'dır. Çalışmalarını durduran ülkeler ise Almanya, Birleşik Krallık, İngiltere ve Hollanda'dır (Çetin, 2010: 83).

Elektronik seçim sistemleri 1964 yılından beri kullanılmaktadır. 1964 yılında ABD'de 7 eyalet delikli kartlar ile bu sistemi kullanmışlardır (Telciler, 2017: 110). İnternet üzerinden yapılan oylama işleminin popülerlik kazanması sonucu 1991'den itibaren Belçika ve Kanada'da, 1996'dan yana Brezilya'da 2000 yılından itibaren İngiltere ve İsviçre'de, 2001'de Avustralya'da, 2004 yılından itibaren Venezüella'da ve Hindistan tüm seçimlerde, 2005 yerel seçimleriyle birlikte Estonya'da, 2006 yılında İtalya'nın belirlenen bir pilot bölgesinde kullanılmıştır (Ünlü, 2014). Tarihte kabul edilen ilk e-seçim 2001, ilk i-seçim ise 2007 yılına dayanmaktadır. Günümüzde ise Estonya'da seçmenler internet üzerinden istedikleri yerden oy kullanabilmektedir (Taylan, 2014). Estonya 2005 yerel seçimlerini internet üzerinden yapan ilk ülkedir ve bundan önceki genel seçimlerinde de internet üzerinden oy kullanılmıştı. 2011'den itibaren seçmenlerin mobil cihazları üzerinden oy kullanmalarına imkân sağlayan yasa Estonya Parlamentosu'nda kabul edildi. Proje sorumlusu bu sistemin tam olarak güvenli olduğunu açıkladı ve sadece onaylanmış SIM kartına sahip olan seçmenin cep telefonu üzerinden oy kullanabileceğini belirtti. Yani bu SIM kartlar üzerinden kimlik doğrulaması yapılabileceği bildirildi (Cumhuriyet,2018).

Bu sistemin güvenliği konusunda sorular akla gelebilmektedir. Maddi faydalarının yanında güvenlik tehdidi oluşturan unsurlar da bulunmaktadır. Seçmenin oylarına dışarıdan müdahale olması, kullanılmayan oyların başkaları tarafından kullanılması, mükerrer oy kullanılması, oyların kaydedilmesinde yazılımsal hata olabilmesi, makinelerin bozulması veya elektrik kesilmesi gibi durumlarla karşı karşıya kalınırsa gibi sorular akla gelebilir. Güvenlik için 2 yöntem vardır: Mercuri yöntem ve Chaum yöntemi. Mercuri Metodu olarak adlandırılan yöntem, bilgisayarda yapılan tercihlerin kâğıt ortamına aktarılması yani oy pusulasının oylama anında oluşturulmasıdır. Bu oylama daha sonra seçmen tarafından bir cam veya ekran aracılığıyla doğruluk açısından incelenir ve bir oy sandığı içine yerleştirilir. Bilgisayarda yaptığı seçim ile yazıcıdan aldığı pusula üzerindeki tercih uyuşmuyorsa seçmene yeniden oylama imkânı tanınır (Spectrum, 2002). Chaum yönteminde ise oy kullanan seçmene şifreleme yöntemiyle oluşturulan pusula verilmektedir. Seçmen oyunu kullandıktan sonra kendisine verilen pusula ile kullandığı oyunu kontrol edebilmektedir. Her seçmen için tek olarak üretilen bu pusula şifreli olması nedeniyle seçmenin kime oy verdiğini seçmenin kendisinden başka kimse görememektedir. Makinede kaydedilen oylar seçim bittikten sonra internette yayınlanmaktadır. Seçmen dilerse kullandığı oyu kendisine verilen pusula ile karşılaştırma yaparak kontrol edebilmektedir. Uygulamanın karışık ve internet bağlantısı olması nedeniyle kullanılmamaktadır (Akın, 2006: 38). Ayrıca dijital sistemde oy kullanmada Blockchain sistemi vardır. Türkçe anlamı Blok Zinciri olan Blockchain, şifrelenmiş işlemlerin takibini sağlayan bir kayıt sistemidir. Kaydedilen verilerin herkese açık zincirler halinde saklanması demektir. Bu sistemde kaydedilen veriler bir zincir gibi şifreleme ile birbirine bağlanarak bloklar halinde saklanmaktadır. Blockchain sisteminin merkezi yoktur. Sisteme kaydedilen verilerin değiştirilme veya silinme

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

imkânı da yoktur. Bu sistemde internet üzerinden gelişmenin her anını herkesin takip edebildiği, şeffaf veritabanları oluşturulabilir (Uz, 2019). Aşağıda ABD, Hindistan, Venezüella, Brezilya ve Japonya'daki oylama sistemlerini incelenecektir.

4.1 ABD

241 milyon civarı nüfusa sahip olan Amerika'da 2016 seçimlerinde kayıt yaptıran seçmen sayısı 200 milyondur. Oy kullanan seçmen sayısı ise yaklaşık 124 milyondur. 2012'de ise 129.1 milyon seçmen oy kullandığı göz önüne alınırsa sandığa katılım oranının daha da azaldığını söylenebilir. ABD'nin seçmen sayısı diğer demokratik ülkelere göre daha azdır ve her seçimde bu seçmen sayısı farklılık göstermektedir. ABD'de seçime katılım oranı %50 civarıdır. Katılım oranının bu denli düşük olmasının nedeni, oy kullanma zorunlu değildir. ABD'de bir seçmenin oy kullanabilmesi için kayıt yaptırması gerekmektedir. Bu durum ise seçime katılım oranını düşüren diğer bir nedendir (Caner, 2016). ABD'de seçim tarihlerinin belirlenmesinden seçim sonuçlanıncaya kadar seçimlerde binlerce kişi görev almaktadır. ABD'de seçmen olabilmek için seçmenin ikamet ettiği yerde kaydını yaptırması gerekmektedir. Seçmenin ikamet ettiği adreste değişiklik olursa yeni adresinde tekrardan kayıt yaptırmak zorundadır. Buradaki amaç seçimlere hile karışmasını önlemek içindir. Her eyalette kayıt sistemi farklılık göstermektedir. Oy kullanmaya giden seçmen listede adını bulamaz ise geçici bir oy pusulası verilir ve oyları kaydedilir. ABD'de oy kullanma sistemi çeşitlilik gösterir ve teknolojisi de devamlı değişiklik gösterir. Bazı bölgelerde pusulada adı yazan adayın yanına "X'' işareti koyulurken bazı bölgelerde ise içi doldurulan dairelere mühür basılacak pusula kullanılır. Bazı bölgelerde ise kollu makineler vardır. Seçmen oy kullanmak istediği adayın yanındaki küçük kolu çevirerek oy kullanma işlemini tamamlar. Bir diğer alet olarak da delikli kart uygulaması vardır. Adayın adının yazılı olduğu oy pusulasında, ismiyle aynı hizaya yerleştirilen delik açılır. Fakat oy sayımında tartışmalara yol açması nedeniyle kullanımından vazgeçildi (McCall, 2019). Bu makinelerin arka bölümünde oyların saklandığı hafıza kartı vardır. Sadece bir kalem yardımıyla makinelerin hafıza kartına ulaşılması mümkün olması nedeniyle güvenli değildir. Çünkü kötü niyetli kişiler tarafından hafıza kartı bölümüne virüslü yazılım yüklenmesi sonucu seçmenin tercihine dışarıdan müdahale imkânı doğmakta veya seçimlerin iptalini sağlamak amacıyla hatalı göstermek gibi güvenlik sorunları oluşturmaktadır. Her makine teknik olarak farklıdır. Bazı makineler oy kullanma sonucu bir kâğıt basımı yapmamaktadır. Seçmenlerin %25'i bu makinelerde oy kullanmaktadır ve tercihlerini ne kadar takip ettiği de bilinmemektedir (Baragona, 2016).

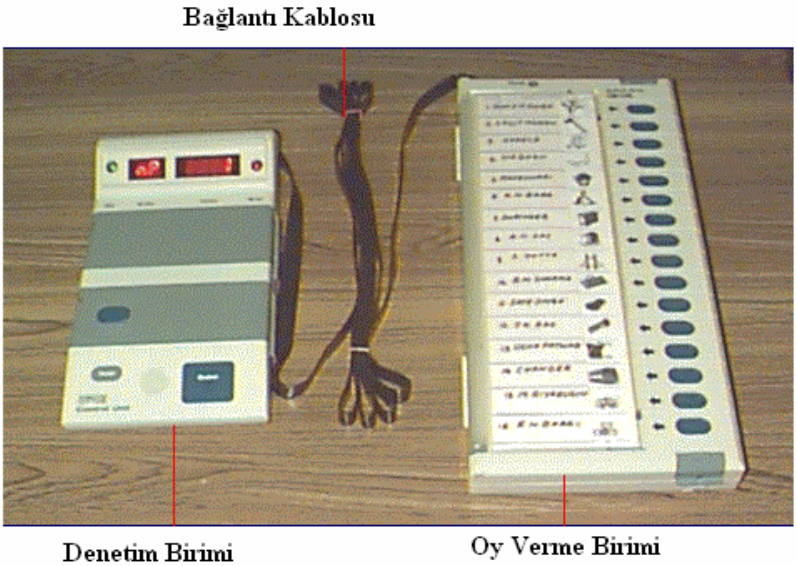
Şekil 2. ABD'de kullanılan elektronik oylama makinesi (Habertürk, 2012)

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Görüldüğü üzere seçmen dokunmatik ekran üzerinde Barack Obama'yı seçmesine rağmen sistem Romney'i algılamaktadır.

4.2 HİNDİSTAN

Yaklaşık 1,3 milyar nüfuslu olan Hindistan dünyanın en kalabalık 2. nüfusuna sahiptir (Tercihiniyap, 2019). Hindistan'da oy kullanmada Hindistan Yüksek Seçim Kurulu'nun denetiminde elektronik oylama makineleri kullanılmaktadır. Oy kullanma, partinin veya adayın yanındaki mavi düğmeye basma işlemi ile tamamlanmaktadır. Her partinin veya adayların kendine ait bir simgesi vardır. Okuma yazma bilmeyenler bu simgeler aracılığıyla, görme engelliler için ise kabartma alfabe aracılığıyla oy kullanma işlemi tamamlandırılır. Tuşlama sistemine bir yenilik olarak da "yukarıdakilerin hiçbiri'' seçeneği getirilmiştir (Bbc, 2014). Seçmenin tuşlama işleminin ardından tercihini kontrol edebilmesi amacıyla makinelere bağlı bağımsız Voter Verifiable Paper Audit Trail (VVPAT) sistemi vardır. VVPAT, seçmen tarafından kullanılan oyların istenildiği gibi kullanıldığını doğrulayan kâğıt denetim izidir. Tuşlama ile VVPAT üzerinden adayın seri numarasını adını ve sembolünü içeren bir fiş basılır. Bu fiş 7 saniye boyunca şeffaf bir pencerede açık kalır. Daha sonrasında ise açılabilen kutusuna düşer. Bu makineler bir batarya ile çalıştığından elektrik kesintisi gibi bir sorunla karşılaşma ihtimali yoktur. Aşağıdaki şekilde de görüleceği üzere elektronik oylama makinesi, kontrol ünitesi ve oylama ünitesi olmak üzere 2 birimden oluşmakta ve üzerinde 16 tane seçenek bulunmaktadır. 16. sırada ise tercih yapmak istemeyen seçmen için "yukarıdakilerden hiçbiri" seçeneği getirilmiştir. Aday sayısı 16'dan fazla olursa makineye ek ünite bağlama imkânı vardır. Yani her 16 aday için 1 ünite olmak üzere en fazla 4 ünite 64 adaya kadar makine üzerinden oylama yapılabilir. Her makine azami 2000 oy kaydetme kapasitesine sahiptir. Oylama anında makinelerin arızalanması durumunda ise arızalanma anına kadar yapılan oylamalar kontrol ünitesinin hafızasında kayıt altında kalmaktadır. Bozulan makine yenisiyle değiştirilip oylamaya kaldığı yerden devam edilebilmektedir. Hindistan bu sistemle geçersiz oy ilkesini ortadan kaldırmış, her seçimde milyonlarca oy pusulası basma, nakliye ve depolama maliyetinden kurtulmuş ve 30-40 saati bulan sayma işlemini 3-5 saate düşürmüştür (Eci, 2018).

Şekil 3. Hindistan'da kullanılan oylama aygıtı (Akın, 2006: 39)

4.3 VENEZÜELLA

Venezüella'da seçmen dokunmatik ekranı olan bir makine üzerinden oy kullanmaktadır. Mükerrer oy kullanımını önlemek amacıyla seçmenlerin parmak izleri bir aygıt aracılığıyla alınmakta ve ulusal veri tabanı ile karşılaştırması yapılmaktadır. Aşağıdaki şekil 3'te görülen 4 adet dokunmatik panelli makine üzerinden parmak izi alınan seçmenin, panel üzerinden tercihini yapmasıyla birlikte Mercuri Yöntemi'ne benzer bir şekilde bilgisayara bağlı yazıcıdan oy pusulası çıktısını alaraktan sandığa pusulasını atmaktadır. Ülkede aynı

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

anda genel ve yerel seçim gibi birden fazla seçim yapılırsa bu 4 adet panel üzerinden seçmen oylamasını yapabilmektedir. Sandık kurul başkanı oylama işlemi bittikten sonra sistemi sonlandırmakta ve sonuçları sayım merkezlerine internet üzerinden aktarmaktadır. Elektronik sistemin yanında sandık kullanılmasının nedeni ise bir itiraz olması durumunda oyların tekrar sayılması sistem üzerinden değil de elle yapılması içindir (Akın, 2006: 41).

Şekil 4. Venezüella'da kullanılan oy kullanma aygıtı (Akın, 2006: 42)

4.4 BREZİLYA

Bir seçimde tüm ülkede elektronik makine üzerinden oy kullanan dünyada ilk ülke Brezilya'dır. Brezilya'da 1996 yılından beri elektronik makine ile oy kullanımı yapılmaktadır. Sistemde yaşanan usulsüzlükler nedeniyle makinelere, kullanılan oyun pusulaya yazılması için yazıcı bağlanmıştır. Şekil 4'te görülen yazıcılı aygıt modeline 2002 yılında geçilmiştir. Bu makinede oy kullanan seçmen Mercuri Yöntemi'nde ifade edildiği gibi cam bölmeden kullandığı oyu görebilmektedir. Seçmen kullandığı oyun doğru kaydedilmediğini görürse kullandığı oyu iptal edip yeniden oy kullanabilmektedir. Doğru kaydedildiğini gören seçmen kullandığı oy pusulasını onaylama işleminden sonra pusula oy torbasına aktarılmaktadır. Bu aşamada pusulaya herhangi bir el değmemektedir. Gerek duyulursa denetleme amacıyla oy torbası açılıp elle sayım işlemi yapılabilmektedir. 2002 seçimlerinde seçim kurullarının hatasından kaynaklı yazıcılarda görülen sorunlar nedeniyle oy verme işleminde uzun kuyruklar oluşmuştur. Bu durum her ne kadar eleştirilse de 1989 seçim sonuçları 9 gün sürerken 2002 seçimlerinde bu süre 12 saate düşmüştür (Akın, 2006: 40-41).

Şekil 5. Brezilya'da kullanılan oylama aygıtı (Akın, 2006: 41)

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

4.5 JAPONYA

Japonya'nın Niimi şehri belediye başkanlığı seçiminde elektronik oylama sistemini kullanmıştır. Katılım oranı daha önceki seçimlere istinaden artmış ve sonuçlar ise 25 dakika sonra çıkmaya başlamıştır. Japonya diğer şehirlerde de elektronik oylamaya geçmeyi hedeflemiştir. Bu durum ülkenin elektronik oylamadaki başarısını göstermektedir (Gürer, 2002).

Ayrıca Tsubuka kenti dijital tabanlı Blockchain sistemini kullanaraktan oylama yapan Japonya'nın ilk şehridir. Blockchain sisteminin kullanılmasının ana nedeni ise sistemin güvenli olmasıdır. Bu sistemde seçmen My Number Card denilen vatandaş kimlik numarasını içeren kart ile sisteme giriş yapabilecek ve oyunu kullanacaktır. Bu sistemde sandık yoktur. Ayrıca oylara müdahale edilme imkânı da yoktur. Tsubuka kentinde yapılan oylamada seçmenlerin bir kısmı oylamaya katılamamıştır. Çünkü seçmenler sisteme giriş yapabilmesi için gerekli olan şifreyi unutmuştur (https://www.japantimes.co.jp/news/2018/09/02/national/politics-diplomacy/new-onlinevoting-system-.introduced-city-tsukuba/#.XM7FauUzbIV).

5. ÖNERİLEN ELEKTRONİK SEÇİM (E-SEÇİM) SİSTEMİ

Uygulanması önerilen oylama sistemi, internet bağlantısı olmayan makine üzerinden tuşlama ile gerçekleştirilecek Elektronik Seçim (E-seçim)'dir. E-seçim sistemimizde seçmene oy kullanmadan önce sadece kimlik gösterimi yerine hem kimlik hem de karekod uygulaması üzerinden oy kullanma hakkı verilmesidir. Seçim zamanı seçmenin E-devlet üzerinden aldığı karekodlu şifre ile oy kullanmasına izin verecek uygulama getirilmesi günümüz teknolojisine daha modern ve güvenli olacaktır. Bu karekod sadece kişinin imza listesindeki imzasını karşılayacak nitelikte olup yani oy kullanmaya gelen seçmenin karekodu sandık yetkililerindeki cihaza okutarak kimlik tespiti yerine geçmesidir. Önerilen uygulamada ki amaç kullanımda olan usuldeki gibi seçmen yerine bir başkası tarafından imza atarak oy kullanması gibi güvenlik açığını kapatmaktır. Seçmen ya akıllı telefon uygulamasından veya E-devlet üzerinden aldığı karekod çıktısını yetkililerdeki cihazlara okutarak oy kullanma hakkına sahip olacaktır. Böylelikle başkasının yerine imza atılarak oy kullanma gibi güvenlik zafiyetinin önüne geçilmiş olunacaktır. Ülkemizde internet kullanımında 60 yaş üstünü de dikkate alırsak, yeni çıkarılan kimlik kartlarındaki var olan çip uygulamasına yönelik sandık kurullarına verilecek cihazla kimlik tespiti yapılması daha da uygulanabilir olacağı düşünülmektedir. Bu karekod ile kimlik tespiti yapıldıktan sonra seçmen oy kullanımı için makine başına geçmeye hak kazanacak. Bu makine kurumlarda kullanılan numaratör veya sayısal loto makinesi gibi benzeri bir cihaz üzerinden gerçekleştirilebilir. HAVELSAN'ın geliştirdiği proje kapsamında E-sandık makinesi emsal teşkil etmekle birlikte "KARARSIZIM" seçeneği ile bir yeni seçenek getirilmesi daha demokratik seçimin göstergesi olacaktır. Kararsız seçmenler için "KARARSIZIM'' seçeneği ile ayrı bir tuşlama getirilirse, sandığa gitmek istemeyen vatandaşı da oy kullanmama isteğinden caydırabilmek mümkün olacaktır. Buradaki amaç sandığa katılım oranını arttırmak ve seçmene ifade özgürlüğü tanımaktır. Fakat yaptırımı olmayan "KARARSIZIM" seçeneği sadece kararsız seçmen sayısını belirlemekten öteye gitmez. Bir alışveriş yapma esnasında kararsız kalan bir insan sadece almış olmak için bir ürün satın alabilir mi veya memnun kalmadığı bir şeyi değiştirme imkânına sahipken seçmene 5 yıl boyunca seçtiği adaya katlanma zorunluluğu yerine denetim mekanizmasını daha etkin kılacak şekilde süreç kısaltılabilir. Kararsız seçmen oranı seçim sonuçlarını değiştirmeye yönelik oranda ise 1 veya 2 yıl sonrasına seçimler yenilenebilir. Bu durum kararsız seçmenin, adayı görev başında tanımasına yardımcı olur ve seçmen ve seçilen arasındaki bağları güçlendirebilir. Seçilen adaylar görev başına geçtiklerinde seçim zamanı vatandaşla olan bağını görevdeyken aynı düzeyde sürdüremeyip, verdikleri sözün çoğunu da unutabilmektedirler. Aynı zamanda adaylar ya hayali vaatler ya da yetkilerini aşacak vaatlerde bulunup seçmeni hayal kırıklığına uğratmaktadırlar. Böyle bir durumda kararsız seçmen sayısı seçim sonucunu değiştirebilecek oranda olur, kazanan adaya en yakın sonucu alan aday veya adaylar kararsız seçmenlerin oylarına talip olursa ilk göreve gelen adayın kadrosunun sönme imkânı olur. Mademki siyaset bir değiş tokuş meselesi, kararsız seçmenlerin oy hakkını koruyalım ki seçilen aday içinde bir nevi deneme süreci ve daha etkin denetim mekanizması getirilebilmek mümkün olsun. Sonuçta seçmenler seçtikleri adaydan ilk

bir yıl içerisinde memnun kalmayabiliyorlar. Sen seçtin sen katlanacaksın anlayışı yerine daha güçlü bir denetim mekanizmasının olması daha güçlü bir demokrasinin göstergesi olacaktır.

Oy kullanan seçmen tercihini yaptıktan sonra makine üzerinden Mercuri Yöntemi'ndeki gibi oy kullandığını gösteren oy pusulasını sandığa bırakır. Hata olması halinde seçmen, makine üzerinde tuşlama yaparak seçtiği aday ile makineden çıkan oy pusulası farklı ise sandık görevlilerine durumu anında bildirecek ve gerekli düzeltmenin yapılmasını sağlayacaktır.

Sandık sayımı başladığında kullanılan oylar doğru kaydedildi mi, nasıl kontrol ederim gibi sorunlar akla gelebilir. Fakat bu güvenlik sorunlarını ortadan kaldırmak mümkündür. Çünkü elektronik sistemde oy kullanma işlemi olacağından seçim sonuçları ortalama 15-20 dakika içinde belli olacaktır. Bu durumda oylama sonuçlarını her bir makine adeta bir bakkalın ya da marketin gün sonunda toplu fiş çıktısı alması gibi bir döküm yapabilir. Herhangi bir şüphe oluşması durumunda makineden çıkan sonuç ile sandık sayım sonuçlarını seçim sonucunu takip eden görevlilere veya gönüllülere gösterilmesi ile sistemin güvenliğinden emin kıldırabiliriz.

Okuma yazma bilmeyenler için ise makine üzerinde oy kullanmasını sağlayacak karekod uygulaması ile giriş yapılabilme veya makineye okutma imkânı getirilebilir. Görme engelli olan vatandaşlarımız için ise YSK'nin zarf usulündeki uygulama sistemi, yani bir yakını yardımcı olabilir veya kabartmalı simgeler kullanılabilir.

Önerilen bu uyulama ile günlerce süren belirsizliklerin yaşanmayacağı düşünülmektedir. Seçimlere hile karıştırılması gibi sorunlarla da karşılaşılması mümkün olmayacaktır. Çünkü iki adımlı kimlik kontrolü ile seçmen yerine başkaları tarafından oy kullanılmasının önüne geçileceği düşünülmektedir. Sonuç olarak bu durumda tüm seçmenlerimiz kendi sorumluluğunu kendisi almış bulunacak ve takibini yapmakla mükellef olacaktır.

SEÇSİS modelinde uygulama, vatandaş oy pusulasına Evet ya da Tercih mühürünü basar, sayımlar önce el ile yapılıp daha sonrasında tutanaklar YSK görevlilerine teslim edilmektedir, oradan da merkeze bildirilmektedir. Uygulanmasını istediğimiz modeli kısaca belirtmek gerekirse oy kullanma ve sayım sisteminde elektronik sisteme geçilmesidir.

6. SONUÇ

Geleneksel oy verme işlemi yerine internet veya makine üzerinden oy kullanmanın birçok yararı vardır. E-Seçim sistemini Hindistan, Venezüella, Brezilya ve Japonya gibi nüfus olarak çok kalabalık olan ülkeler başarıyla uygulayabilmiştir. Bu çalışmada 1 oydan bir şey çıkmaz anlayışı yerine her seçmenin oyu önemsenmiş, 1 oy dahi geçersiz oy ilkesi gereği heba edilmesin anlayışından hareketle, güvenli ve hızlı bir şekilde nasıl sonuç alabileceğimiz yönünde önerilerde bulunulmuştur. Bu önerimizi belirtirken Türkiye'de kullanılabilecek aygıt modelinin nasıl olabileceği ve sistemin nasıl işleyeceği yönünde de önerilerde bulunulmuştur. Geleneksel oy kullanma işlemi yerine elektronik makine üzerinden tuşlama ile oy kullanma işleminden bahsettik. Seçimlere hile karışmasını önlemek içinde her bir seçmene kare kodlu bir şifre teslimi ve Mercuri Yöntemi gibi kullandığı oyu gösteren bir nüsha çıktıyı kontrol ederekten sandığa bırakma işlemi ile oy kullanma işlemini tamamlaması üzerinde durduk. E-seçim sisteminin önemli faydalarını sıralamak istersek:

- Daha güvenli bir seçim ortamı sağlanacaktır. Seçmen yerine veya vefat etmiş vatandaşlar adına oy kullanılmaması, sayım sonuçlarının daha güvenli olması gibi.
- Daha düşük maliyetli olacaktır. YSK'nin zarf ve oy pusulası basması, sandık kurullarında görevlendirdiği memurların ödenekleri gibi maliyetler azalacaktır.
- YSK'nin iş yükü hafifleyecektir.
- Geçersiz oy ilkesi sorunu ortadan kalkacaktır.
- Kararsız seçmenlere bir imkân sağlanmış olup, sandığa katılım oranı artacaktır.
- Kararsız seçmen oranı görevde olan başkanı düşürme imkânına sahip çoğunlukta ise göreve gelen başkanın seçimlerden sonra seçmenle bağını sürdürmesine neden olacaktır. Dolayısıyla demokrasi açısından seçmenin söz hakkı daha da artmış olacaktır.

- Günlerce belirsizliğe neden olan durumlar ortadan kalkacaktır.
- Siyasi parti liderlerinin en küçük teşkilatı olan mahalle örgütlenmesine kadar parti teşkilatı hakkında parti liderlerine ve teşkilatına objektif bilgi sunacaktır.
- İtiraz üzerinde yeniden sayım gibi nedenlerden dolayı günlerce süren belirsizlik ortadan kalkacak ve piyasalardaki belirsizlik sorunu da ortadan kalkacaktır.

KAYNAKÇA

1. Akad M., Dinçkol, VB. (2009). **Genel Kamu Hukuku,** Der Yayınları, Gözden Geçirilmiş 5. Basım, İstanbul
2. Akgün, B. (2000) Türkiye'de Seçmen Davranışı: Partizan Tutumlar, İdeoloji ve Ekonomik Faktörlerin Oy Vermeye Yetkisi, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi**, 4, 75- 92
3. Akın, M. (2006). " Elektronik Oy Verme Sisteminde Güvenlik Deneyimleri ve Türkiye İçin Öneriler", **İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi**, 3, 32-47
4. ATAR, Y. (2006). "Seçim Hukukunun Güncel Sorunları", **Anayasa Yargısı,** 23, 211-235
5. Baragona, S. (2016). ABD Seçimlerinde Hile Yapılabilir mi?, https://www.amerikaninsesi.com/a/abd-secimlerinde-hile-yapilabilir-mi/3585082.html, E. T. 14.05.2019
6. Bbc, Hindistan Seçim Klavuzu: 800 Milyon İnsan Nasıl Oy Verir?, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/04/140407_hindistan_aciklamali, E. T. 17.05.2019
7. Caner, E. (2016). ABD Başkanlık Seçimine Katılım Oranı %50' ye Kadar Düştü- Halk Neden Oy Kullanmıyor?, https://sunsavunma.net/abd-baskanlik-secimine-katilim-orani-50ye-kadar-dustu-halk-oy-kullanmiyor/, E. T. 13.04.2019
8. Cumhuriyet, Oylar 'Cep'ten Kullanılabilecek, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/27720/bolum/23/video.html, E. T. 10.05.2019
9. Çelik, BP. (2008). "Siyasal Pazarlamada Kararlı Karasız Seçmen Ayrımı Davranışları Üzerine Bir Araştırma", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
10. Çetin, S. (2010). "Kamusal Karar Alma Sürecinde E-Demokrasi Uygulamaları ve Türkiye", Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir
11. Demir, Ş. (2013). **Türkiye'de Demokrasi ve Parlamento Tarihi**, Şaduman Halıcı (Ed), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, 1. Baskı, İstanbul
12. Digitalage, E-seçim tartışmalara çözüm olur mu?, https://digitalage.com.tr/e-secim-tartismalara-cozum-olur-mu/, E. T. 18.05.2019
13. Eci, Elektronik Oylama Makinesi, https://eci.gov.in/faqs/evm/general-qa/electronic-voting-machine-r2/, E. T. 20.05.2019
14. Güneş, İ. (2013) **Türkiye'de Demokrasi ve Parlamento Tarihi**, Şaduman Halıcı (ed), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, 1. Baskı, İstanbul
15. Gürer, A. (2002). E-Oylama Mümkün Mü?, https://www.capital.com.tr/sektorler/teknoloji/e-oylama-mumkun-mu-492145, E. T. 14.05.2019
16. Güveyi, Ü. (2018). "Türkiye'de Seçme ve Seçilme Hakkı Boyutunda Yaşanan Demokratikleşme Sürecinin Kısa Tarihçesi ve Bu Süreçte Kadim Türk Kültürünün Rolü", **TBB Dergisi**, 137, 38-66
17. Haberturk, İnadına Romney, https://www.haberturk.com/dunya/haber/791863-inadina-romney, E. T. 15.05.2019
18. HAYDAROĞLU, C. & ÇEVİK, G., (2016). "Türkiye'de Seçim Sistemlerinin Demokrasi ve Ekonomi İlişkisi Çerçevesinde İncelenmesi'', **Uluslar arası Politik Araştırmalar Dergisi**, 2(1), 51-63

19. Japantimes, Tsukuba, Japonya'da İlk Çevrimiçi Oylama Sistemini Uygulayan İlk Ülke Oldu, https://www.japantimes.co.jp/news/2018/09/02/national/politics-diplomacy/new-onlinevoting-system-.introduced-city-tsukuba/#.XM7FauUzbIV, E.T. 11.05.2019
20. KOÇAK, M. (2006). "Seçim Sistemleri ve Demokrasi Karşılaştırmalı Analiz: İHAM ve AB Ölçütleri", **Anayasa Yargısı**, 23, 115-132
21. McCall, D. L. (2019). Kısaca ABD Seçimleri, https://photos.state.gov/libraries/istanbul/22897/ejournals/USA_Elections_InBriefTR.pdf, E. T. 14.05.2019
22. Özkazanç, K., vd., (2017). "Her Yönüyle SEÇSİS", **TMMOB Bilgisayar Mühendisleri Odası**, 1-44
23. Sabah, İstanbul Seçim Sonuçları, https://www.sabah.com.tr/secim/31-mart-2019-yerel-secim-sonuclari/istanbul/ili-yerel-secim-sonuclari, E. T. 18.05.2019
24. Spectrum, Daha İyi Bir Oy Sandığı?, https://spectrum.ieee.org/computing/software/a-better-ballot-box, E. T. 11.05.2019
25. Şahin, A. (2008). " Türkiye'de Demokrasiden E-Demokrasiye Geçiş Süreci ve Karşılaşılan Sorunlar", **3. Ulusal bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi: Bildiriler Kitab**ı, 25-26 Kasım 2004, 253-262. https://www.academia.edu/22403135/T%C3%9CRK%C4%B0YEDE_DEMOKRAS%C4%B0DEN_EDEMOKRAS%C4%B0YE_GE%C3%87%C4%B0%C5%9E_S%C3%9CREC%C4%B0_VE_KAR%C5%9EILA%C5%9EILAN_SORUNLA, E.T. 16.05.2019
26. Takvim, AK Partiden E-Temayül Yoklaması, https://www.takvim.com.tr/guncel/2018/11/19/ak-partiden-e-temayul-yoklamasi, E. T. 18.05.2019
27. Taşçıoğlu, ÖL. (2014). "Seçim Sistemimiz, Seçim Şaibeleri ve Öneriler", **ANKA Enstitüsü**, 110, 241-280.
28. Telciler, C. (2017). "Elektronik Seçim Sistemleri, Sorunlar, Çözüm Önerileri", **Anayasa Yargısı**, 5(2), 106-122.
29. Tercihiniyap, Hindistan Nüfusu 2019'da Ne Kadar Oldu?, https://www.tercihiniyap.net/yasam/hindistan-nufusu-2019-da-ne-kadar-oldu-h6544.html, E. T. 17.05.2019
30. Tunç, H. (2008). "Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,** 12(1-2), 1113-1132
31. TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr, E. T. 14.05.2019
32. Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası, http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm, E.T. 07.05.2019
33. Uz, A. O. (2019). Blockchain Nedir, Ne İşe Yarar, Güvenli midir?, https://listelist.com/blockchain-nedir/, E. T. 13.04.2019
34. Ünlü, I. (2014). BİLGİ TEKNOLOJİLERİ, GENEL, ÖZEL Elektronik Seçim Nedir?, http://comtalks.com/2014/04/02/elektronik-secim-nedir/, E. T. 09.05.2019
35. Webrazzi, Elektronik Seçim Nasıl Bir Şey, Yurtdışında Hangi Ülkeler Uyguluyor, Türkiye İçin Durum Ne, https://webrazzi.com/2014/04/04/elektronik-secim-turkiye/, E. T. 09.05.2019
36. Yıldırım, R. (2016). "Seçmeme Özgürlüğü", **AÜSBFD**, 27(26), 65-81

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(23)

Zeynep ÇAYLAR[82]

ÖĞRETMEN ÖZ YETERLİĞİNE İLİŞKİN YAPILAN ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ: BİR İÇERİK ANALİZİ ÇALIŞMASI

EXAMINATION OF STUDIES ON TEACHER SELF-EFFICIENCY: A CONTENT ANALYSIS STUDY

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, öğretmen öz yeterliğine ilişkin yapılan çalışmaların içerik analizi yöntemiyle incelenmesidir. Bu amaç kapsamında araştırmada, nitel araştırma yaklaşımıyla doküman incelemesi yöntemi kullanılacaktır. Doküman incelemeleri sonucunda elde edilen bulgular içerik analizi yöntemiyle analiz edilecektir. Öncelikle "öğretmen özyeterliği" anahtar kelimesi üzerinden "Ulusal Tez Merkezi"nde erişime açık olan tezlere ulaşılacaktır. Türkiye'de 2006-2019 yılları arasında öğretmen özyeterliği konusunda yapılan 34 çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaların 29'u yüksek lisans düzeyinde 5'i doktora düzeyinde yapılan çalışmalardan oluşmaktadır. Öğretmen özyeterliği hakkında çok sayıda araştırma yapılmış olması konu hakkında genel bir çerçevenin belirlenmesi ihtiyacını ortaya koymuştur. Dökümanlar incelendikten sonra öğretmen özyeterliği konusunda yapılan çalışmalarda; yayınlanma yılı, sayfa sayısı, danışmanların unvanı, tez yazarlarının cinsiyeti, araştırma türü, araştırma modeline, araştırma konusuna, örneklem belirleme yöntemine, örneklem sayısına, örneklem düzeyine, veri toplama araçlarının türüne, veri analiz yöntemine, kaynaklarının türüne ve güncelliğine gibi özellikler üzerinden karşılaştırmalar yapılarak benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen özyeterliği, içerik analizi, özyeterlik.

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate the studies on teacher self-efficacy by using content analysis method. In this context, document analysis method will be used in the research with qualitative research approach. The findings obtained as a result of document reviews will be analyzed by content analysis method. First of all, theses that are accessible to the Centre National Thesis accessible will be reached through the keyword accessible teacher self-efficacy. First of all, Turkey has 34 studies on Teacher self-efficacy between the years 2006-2019. 29 of these studies consist of 5 graduate studies at doctorate level. There has been a great deal of research on teacher self-efficacy and the need to identify a general framework on the subject. After examining the documents in the studies on teacher self- efficacy; year of publication, number of pages, number of advisors, gender of thesis authors, type of research, research model, research topic, sampling method, sample number, sample level, type of data collection tools, data analysis method, types of sources similarities and differences will be revealed.

Keywords: *Teacher self-efficacy, content analysis, self-efficacy.*

[82] **Susuz Şehit Tamer Kılıç İlkokulu ; zeynep.caylar@hotmail.com; ORCID: 0000-0003-4192-3111**

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

GİRİŞ

Günümüzde yaşanan değişim ve gelişim incelendiğinde bu değişimi oluşturan en önemli etkenlerden birinin eğitim-öğretim faaliyetleri sonucunda oluşan bilgi ve deneyimlerin ürünü olduğu açıktır. Eğitim öğretim faaliyetlerinin en önemli unsurlarından biri olarak öğretmenlerin değişim ve gelişimlerin öncüsü olduğu da tüm toplumlar tarafından kabul görmekte ve gelişmiş ülkelerin sürekli olarak öğretmen niteliklerini arttırma konusunda yatırımlar gerçekleştirdikleri bilinmektedir. Yaşanan değişim ve gelişim tüm alanlarda etkisini gösterdiği gibi toplumu da bu değişim ve gelişimlere ayak uydurmada önemli bir görevi olan eğitim-öğretim alanını da etkilemektedir. Okul-çevre ilişkisinin büyük bir değişim ve dönüşüm geçirmesi öğretmenlerin yeterlikleri konusunu da gündeme taşımıştır. Geleneksel eğitim ve öğretim sisteminde bilgi aktarımının yegâne aracı olarak görülen öğretmenin günümüzde bilgiyi yapılandıran ve onu ürüne dönüştüren bir süreçte öğrenciye yol gösteren öğrencinin öğrenme faaliyetlerini destekleyen ve kolaylaştıran bir anlayışa doğru evrilmiştir. Öğretmenden beklenen kendi alanına has olan bilgileri en güncel şekilde bilmesi ve öğrencilerinin bu bilgilere en kolay şekilde erişimini sağlaması ve öğrencilerin öğrenimini desteklemesidir. Bunu yaparken de öğrencilerin bir araya gelerek ortak hedefler doğrultusunda öğrenmelerini şekillendirmeleri (grup çalışması) ve öğrenmeye ilişkin meraklarını canlı tutmaları öğretmenden beklenen davranışlar arasındadır (Gürkan, 2001). Günümüzde öğretmen okul-çevre, öğrenci-öğretmen, okul yönetimi-öğretmen, öğretmen-veli etkileşimlerini de iyi derecede yönetme kabiliyetine sahip nitelikte olmalıdır. Tüm bu beklentilerin gerçekleşmesi öğretmenin kendi alanındaki yeterlikleri ve öğretmen mesleki yeterlikleri konusunu eğitim alanında birincil gündem maddesi yapmıştır.

Özyeterlik kavramının bilimsel temelleri ilk olarak Bandura'nın "Sosyal Öğrenme Kuramı"nda yer almaktadır. Özyeterlik, bireyin, "belli bir performansa ulaşabilmek amacıyla yaptığı etkinliklere ilişkin başarısı hakkında bireysel yargısıdır" (Bandura, 1997, s. 193). Bu bağlamda özyeterlik, bireyin yapması gereken etkinlikler içerisinden yapabildikleridir. Bunu öğretmen özyeterliği üzerinden değerlendirecek olursak öğretmenlerin yapması gereken işgörüleri gerçekleştirme düzeylerinin özyeterliği belirlediği sonucuna ulaşılmaktadır. Dolayısıyla özyeterlik, gerçekleştirilen etkinliklerin, ulaşılmak istenen toplam etkinliklerin sonucuna oranı şeklinde de formüle edilebilir.

Sosyal bilimler alanında yapılan bilimsel çalışmaların fen bilimleri alanında yapılan çalışmalara nazaran farklı sonuçlar üretmesi olağandır. Bir konu hakkında belli aralıklarla ve konunun farklı bakış açıları ile ele alınması önemli olduğu kadar konunun genel görünümünü vermek açısından bu çalışmaların bir araya getirilmesi ve sonuçların karşılaştırılarak analiz edilmesi önem arz etmektedir. Alanyazın inceleme çalışmaları olarak bilinen bu çalışmalar alanda araştırılan konunun derinlemesine ele alınmasına imkân sağlamaktadır. Böylece konu kapsamı ve geçerliği hakkında bilgi edinilmiş olur, farklılıkların sebepleri ortaya konulur ve kavramın alanyazındaki yeri sağlamlaştırılır. Yapılan çalışmalarda bakış açısı, yöntem, örneklem gibi değişkenlerin etkisi ortaya konularak konunun kapsamı genişletilir. Yine çalışmaların izlediği seyir ile konunun tarihsel süreç içerisindeki değişimi ortaya konularak konunun bütüncül incelenmesi ve analiz edilmesi sağlanır.

Belli bir alanda belli bir konuda yapılan alanyazın incelemelerinde mevcut çalışmaların bilimsel yöntemler izlenerek analiz edilmesi ve bu analizler sonucunda mevcut araştırmaların sonuçlarının bir araya getirilmesi aynı alanda çalışacak araştırmacılara yol gösterici nitelik kazandıracaktır. Alan ve konu ile ilgili eksiklikler ve tamamlanan çalışmalar ortaya konulduğundan benzer çalışmalardan ve tekrarlardan kaçınılması sağlanacaktır. (Reyes ve Kazdin, 2008). Özyeterlik alanında yapılan çalışmaların aşağıdaki gibi özetlenebilir (Rhoades, 2011):

- Bulgular üzerinden bütüncül bir yaklaşımla bir analiz yapılması sağlanarak alanyazına katkı sağlanabilir.
- İncelenen alan ilişkin bütüncül değerlendirme ortaya konulur.
- Araştırmalar yeni problem ve konu arayışında alanyazın incelemelerinden yararlanarak tekrarlardan kaçınır.
- Yapılacak olan araştırmalara ilişkin bir kılavuz görevi görür.
- Çok çalışılan ya da çalışılmamış konuların belirlenmesinde kolaylık sağlar.

- Yeterli kaynağa sahip olmayan araştırmacılara kaynaksız olarak sürdürebilecekleri alan yaratır.
- Alana ilişkin terminoloji kronolojik olarak incelenerek kavramın alanyazındaki yeri sağlamlaşır.

Bu araştırmada 2006-2018 yılları arasında öğretmen özyeterliği konusunda yapılmış lisansüstü çalışmaların bütüncül olarak değerlendirilmesine olanak sunulacaktır. Bu alanda çalışma yapacak yeni araştırmacılara çalışma konusu alternatifleri bulunmaktadır. Araştırmalarda kullanılan yöntem ve teknikleri, veri kaynaklarını ve veri toplama şekillerini tarihsel süreç içerisinde değerlendirme olanağı sunacaktır. Bütün bu sebeplerden dolayı da bu araştırmanın fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Öğretmen özyeterliği konusunda yapılan çalışmalar son yıllarda artan oranda sürdürülmektedir (Akgün, 2013; Aslan ve Kalkan, 2018; Aydın, 2013; Bayrakdar, Batık ve Barut, 2016; Çalık, Sezgin, Kavgacı ve Kılınç, 2012; Çocuk, Yokuş ve Tanrıseven, 2015; Çolak, Yorulmaz ve Altınkurt, 2017; Ekici, 2017; Ekinci, 2015; Göller, 2015; Gündoğan ve Koçak, 2017; Tasgin ve Küçükoglu, 2016; Türkeli, Hazar, Demir ve Namlı, 2017; Yoldaş, Yetim ve Küçükoğlu, 2016; Yaylı ve Çınar, 2015; Yılmaz ve Turanlı, 2017; Ulusoy ve Şahiner, 2017; Ünlü, Kaşkaya ve Kızılkaya, 2017). Öğretmen yeterliğinin tespit edilmesi yukarıdaki sayılan beklentilerin gerçekleşme düzeyleri, gerek öğrencilerin algıları yönünden, gerekse öğretmenlerin kendi algıları yönünden çeşitli araştırmalarla incelenmektedir.

Yapılan bu çalışmanın amacı, öğretmen öz yeterliğine ilişkin yapılan çalışmaların içerik analizi yöntemiyle incelenmesidir. Bu kapsamda öğretmen özyeterliği konusunda yapılan çalışmalar içerik analizine tabi tutularak incelenmiş ve nitel analiz yaklaşımları analiz edilmiştir. Analiz aşamasında çalışmalara ilişkin olarak öğretmen özyeterliği konusunda yapılan çalışmalarda; "yayınlanma yılı", "sayfa sayısı", "danışmanların unvanı", "tez yazarlarının cinsiyeti", "araştırma türü", "araştırma modeline", "araştırma konusuna", "örneklem belirleme yöntemine", "örneklem sayısına", "örneklem düzeyine", "veri toplama araçlarının türüne", "veri analiz yöntemine", "kaynaklarının türüne ve güncelliğine" gibi özellikler üzerinden karşılaştırmalar yapılarak benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmuştur.

Yöntem

"Öğretmen Öz Yeterliği"ne ilişkin yapılan lisansüstü tezlerin (yüksek isans ve doktora) incelendiği bu çalışma nitel araştırma deseninde bir çalışmadır. Nitel araştırma yöntemleri gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi şeklinde sınıflandırılmaktadır. Nitel veri toplama yöntemlerinin kullanılarak, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasını sağlayan (Yıldırım ve Şimşek, 2011) bu yöntemde araştırmacılar, belli bir konu ile ilgili araştırma yaparken o konuyu derinlemesine inceleme imkânına kavuşurlar. Bu yöntem ile gerçekçi ve geniş bakış açısıyla konu incelenebilir (Büyüköztürk ve diğerler, 2012). Nitel araştırma yöntemi ile elde edilen veriler nicel araştırma modellerinden farklı olarak olay ve olgular sayısal değerlere indirgenmemelidir.

Burada temel amaç sayılar ve frekanslar yoluyla sonuca ulaşmak değil konu ile alakalı betimsel bir sonuç üretmektir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

İçerik analizi nitel araştırma yöntemlerinden birisidir. Çalışmamızda içerik analizi doküman incelemesi yoluyla gerçekleştirilecektir. Doküman incelemesinde araştırmacının amacına uygun olarak araştırmanın konusu hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizi yapılmaktadır.

Nitel araştırmalarda doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Doküman inceleme bazı olguların belirli bir zamandaki durumu veya belirli bir zaman periyodundaki gelişimi ile ilgili bir yargıya varmamızı sağlar. Böylece elde edilen bilgiyi alanyazına kazandırılmasını sağlamaktadır. Doküman incelemede kayıtlar, raporlar, basılı formlar, mektuplar, otobiyografiler, günlükler, kompozisyonlar, akademik çalışmalar, kitaplar, dergiler, kataloglar, filmler, resimler veya karikatürler veri kaynağı olarak kullanılabilir. Bu aşamadaki en önemli durum araştırmacının elde ettiği dokümanların sağlıklı ve güvenilir olduğunu kontrol etmesidir (Bilgin, 2006).

İçerik analizi, sosyal bilimcilere arşivlerden, dokümanlardan ve kitle iletişim araçlarından elde edilmiş ham bilgilerin incelenmesi ve bir mana kazandırılmasında sistematik bir metodoloji sağlayarak görünen

içeriğin nesnel, nicel ve sistematik betimlemesine imkan vermektedir (Balcı, 2010; Demirci ve Köseli, 2009). Verilerdeki belli bakış açıları, felsefeler, dil, anlatım vb. özellikler, derinliğine ve belli ölçütlere göre yapılacak bu betimlemelerle anlaşılabilir (Karasar, 2011). İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir tekniktir (Büyüköztürk ve diğ, 2012). Karasar'a (2011) göre ise içerik çözümlemesi olarak adlandırdığı bu yöntemi, belli bir metnin, kitabın, belgenin, belli özelliklerini sayısallaştırarak belirleme amacı ile yapılan bir taramadır.

İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Araştırma verileri, YÖK Yayın ve Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı tarafından oluşturulan "Ulusal Tez Merkezi" web sitesinde arşivlenen yüksek lisans ve doktora tezleriyle sınırlandırılmıştır. 2019 yılı Nisan ayında otomasyonun tarama seçeneklerinden "Aranacak Alan= TÜMÜ", "İzin Durumu= TÜMÜ", "Tez Türü= YÜKSEK LİSANS, DOKTORA" Orijinal Dil "Türkçe" seçenekleri işaretlenerek; "öğretmen özyeterliği" "öğretmen öz yeterliği" ve öğretmen özyeterlilik" "öğretmen özyeter" "öğretmen öz yeter" "öğretmenlik özyeter" "öğretmenlerinin özyeter" şeklinde arama yapılarak ulaşılmış olan 5 adet doktora düzeyinde hazırlanmış tez ile 29 adet yüksek lisans düzeyinde hazırlanmış tez ile sınırlı bir çalışmadır.

Analiz aşamasında çalışmalara ilişkin olarak öğretmen özyeterliği konusunda yapılan çalışmalarda; "yayınlanma yılı", "sayfa sayısı", "danışmanların unvanı", "tez yazarlarının cinsiyeti", "araştırma türü", "araştırma modeline", "araştırma konusuna", "örneklem belirleme yöntemine", "örneklem sayısına", "örneklem düzeyine", "veri toplama araçlarının türüne", "veri analiz yöntemine", "kaynaklarının türüne ve güncelliğine" gibi özellikler üzerinden karşılaştırmalar yapılarak benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmuştur.

Kavramsal Çerçeve

Sosyal Bilişsel Kuram ve Özyeterlik

Sosyal bilişsel kuram insan davranışını biliş ağırlıklı olarak incelemekte ve kişisel faktörler, davranışlar faktörler ve çevre faktörü arasındaki karşılıklı ilişkiyle açıklamaktadır (Bandura 1983, 1991, 1994, 1997).

TDK sözlüğünde yeterlilik "yeterli olma durumu", "bir işi yapma gücünü sağlayan özel bilgi, ehliyet" ve "görevini yerine getirme gücü kiyafet" şeklinde üç manada kullanılmaktadır (TDK, 2019).

Sosyal Bilişsel Kuram'a göre önemli değişkenlerden biri olarak özyeterlik Bandura tarafından yapılan çalışmalarla alanyazında önemli bir kavram haline gelmiştir. Bandura'ya (1986) göre öz-yeterlik algısının "bireyin, belli bir performans" göstermek için gerekli etkinlikleri organize edip, yerine getirme kapasitesi hakkında kendine ilişkin yargısı" olarak tanımlar. Bandura'ya göre, bir kişinin özyeterlik algısı dört unsura sahiptir (Bandura, 1997'den Akt. Aşkar, Umay, 2001; Derbedek, 2008). Bunlar;

1) Bireyin kişisel deneyimleri
2) Başkalarının deneyimleri
3) Sözel ikna
4) Psikolojik ve duyusal durum

Öz-yeterlik kavramı, ortaya çıktığı ilk günden bugüne kadar pek çok alanda mesleklerini ya da görevlerini icra eden kişilerin, başarı durumlarının tespit edilmesi ve bu durumları etkileyen hususların incelenmesini sağlayan önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretmenlik mesleğini icra eden bireylerin mesleklerini icra etmeleri noktasında yer alan pek çok etkenle birlikte öz-yeterlik seviyeleri de önemli bir gösterge olarak kabul görmektedir (Barut, 2011).

Öğretmen Öz yeterlik inancı

Öğretmenlik mesleğine ilişkin olarak kullanıldığında yeterlik kavramı öğretmenlerin eğitim-öğretim süreçlerini etkin ve verimli bir şekilde sınıfı yönetmesi için gerekli bilgi ve donanıma sahip olma anlamında

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

kullanılmaktadır. Öz-yeterlik ise öğretmenin görevini layıkıyla yerine getirebileceğine olan inancıdır. "İnanmak başarmanın yarısıdır" sözünün sosyal psikoloji alanındaki karşılığı öz-yeterlik kelimesidir.

Bandura'ya (1977) göre öğretmen özyeterlik inancı "öğretmenlerin özellikle zor öğrenen öğrencilerin başarıları ve öğrenmeleri üzerinde ne derece etki yaratabileceğine ilişkin yeteneklerine karşı oluşturduğu yargısı şeklinde bahsetmiştir". Bu kavramı Atıcı (2000) Öğretmenlerin eğitim-öğretim sürecini en verimli şekilde yürüteceğine olan kişisel inancı olarak tanımlamıştır.

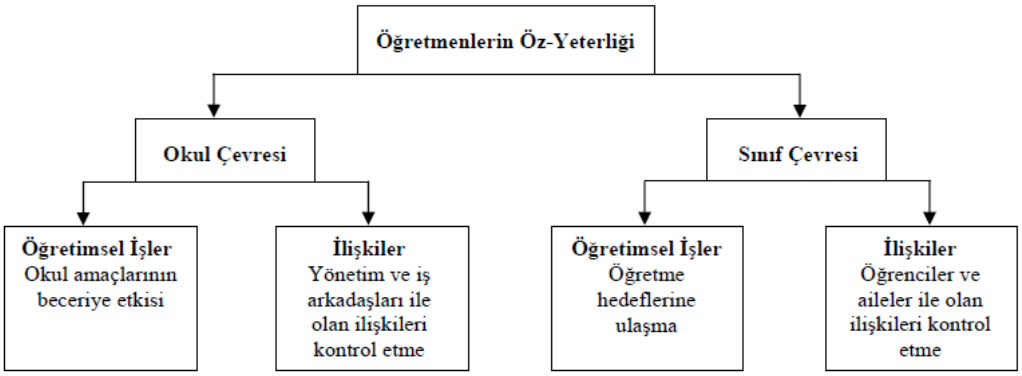
MEB (2017) tarafından belirlenen öğretmen yeterliği kavramında yeterlik kelimesine "bir işi yapabilme, görevi yerine getirme gücü" şeklinde tanımlanmıştır. Yeterlik kavramı, öğretmen açısından değerlendirildiğinde, öğretmenliğin gerektirdiği görev ve sorumlulukları gerçekleştirebilmek için sahip olunması gereken bilgi, anlayış, beceri ve tutumları ifade etmektedir.

Öğretmen öz yeterliğini etkileyen unsurlar

Rummel'e (2007) göre özyeterlik inançları durumsaldır. Verilen konu ya da sınıf seviyesinde bir öğretmenin uzmanlık düzeyi ya da öğrencilerin akademik seviyeleri öğretmen özyeterliğini etkileyebilir. Öğretmen özyeterlik inançları, öğretmen özyeterliğine şekil vermede rol oynayan dışsal güçler olarak tanımlanan okul ortamındaki çeşitli değişkenlere bağlıdır.

İklim, liderlik tipi, grup bilinci ve karar verme prosedürleri çalışanlar ve yeterlikleri üzerinde etkilidir. İş birliğinin düzeyi, kararların paylaşılması gibi okul değişkenlerinin öğretmen özyeterliği üzerinde etkisi vardır. Geri dönüt veren sınıf içi etkinlikler gibi eğitsel faaliyetler de öğretmen özyeterliğiyle bağlantılıdır. Güçlü işbirliği, kararların paylaşımı, kaliteli eğitsel faaliyetler gibi tüm bu alanların yüksek öğretmen özyeterliği sağladığı araştırmacılar tarafından bulunmuştur. Tam tersine sınıf yönetimiyle ve düşük öğrenci başarısıyla uğraşan öğretmenlerin düşük özyeterliğe sahip oldukları görülmüştür (Rummel, 2007, Akt. Derbedek, 2008).

öğretmenin öz-yeterliği, etkileşimde bulunduğu sosyal sistemlere göre değişim gösterebilmektedir. Bu sistemin üç öğesi bulunur, mesleki paydaşları olan diğer öğretmenler, öğrencileriyle etkileşimde bulunduğu sınıf ortamı ve eğitim-öğretim sürecinde yönetsel görevi bulunan okul idaresidir. Tüm bunlar öğretmen özyeterliğine etki eden unsurlardır. Şekil 1'de öğretmen özyeterliğine etki eden unsurlar ifade edilmiştir.

Şekil 1.Öğretmen Öz-Yeterliği (Friedman ve Kass, 2002)

Friedman ve Kass (2002) tarafından yapılan çalışmada kullanılan öğretmen özyeterliğine ilişkin Şekil 2'de görüldüğü gibi, öğretmen özyeterliği öğretmenin sınıf ve okul çevresi ile ilişkili bir kavramdır. Öğretmenin sınıf içerisinde gerçekleştirdiği sınıf yönetimi ve diğer eğitim- öğretim etkinlikleri ile okulu kapsayacak şekilde geliştirdiği sosyal ilişkilerinden sağlanan dönütler özyeterlik açısından fikir verebilir (Özkan vd., 2002).

Düşük öz-yeterlik algısına sahip öğretmenlerin öğrencilerin bilişsel yeteneklerine ilişkin olumsuz algıları da bulunmaktadır. Bu da sınıf yönetiminde otoriter bir yapıya sahip olmasını ve demokratik sınıf yönetiminden uzaklaşmasını sağlayabilmektedir (Denizoğlu, 2008). Öz-yeterlik algısı düşük öğretmenlerde sorumluluk alma bilinci gelişmemiştir. Öğrenci başarısında kendini sorumluluk hissetmediği gibi bu durum

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

öğrencilerinde kendilerini başarısız ve güvensiz hissetmelerine sebep olmaktadır. Öğretmenlerini otoriter olarak gören öğrencilerin zaman içerisinde öğretmene ilişkin saygısı da azalabilir.

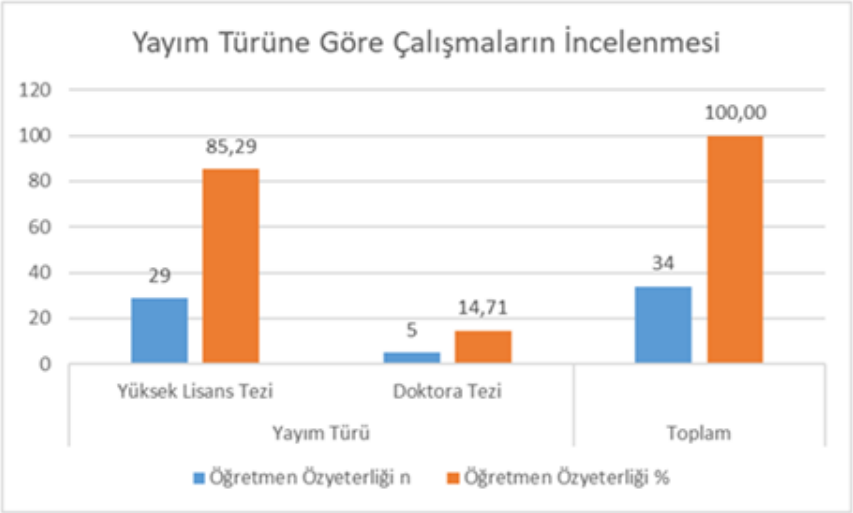
Öğretmenin öz yeterlik inancı; öğretimin niteliğini, öğrencinin öğretilenleri anlamasını ve öğrenmeye katılımını etkileyerek, öğrencinin başarı durumlarını belirler. Bu sebeple, iyi bir öğretmenin öncelikle yüksek öz yeterlik inancına sahip olması gerekir (Üredi ve Üredi, 2005). Öz yeterliği yüksek olan öğretmenlerin kendilerine olan güvenlerinin de yüksek olduğu düşünülürse, öğretmenlik mesleği stresini düşük oranlarda atlatabilirler (Yılmaz, Köseoğlu, Gerçek ve Soran, 2004). Ashton'a (1984) göre öğretmen özelliklerinden hiçbiri, öğrenci başarısı ile öğretmen öz yeterlik inancı kadar tutarlı değildir. Öz yeterliği düşük ve yüksek olan sınıf öğretmenleri arasında sınıf düzeni, öğrenme zorluğu çeken öğrencilere yönelik dönütler gibi sınıf içi davranış farklılıklarının olduğu ve bunun öğrencinin başarısında farklılaşmaya sebep olduğu ortaya çıkmıştır (Wolfalk- Hoy ve Hoy, 1998; Küçükyılmaz ve Duban, 2006).

Bulgular ve Yorumlar

Yapılan çalışmaların yayım türüne göre dağılımı aşağıda Tablo 1'de ve Şekil 2'de yer almaktadır.

Tablo 1. Yayım Türüne Göre Çalışmaların Dağılımı

		Yayım Türü		
Çalışma Türü		**Yüksek Lisans Tezi**	**Doktora Tezi**	**Toplam**
Öğretmen Özyeterliği	n	29	5	34
	%	85,29	14,71	100,00

Şekil 2.Yayım Türüne Göre Çalışmaların Dağılımı

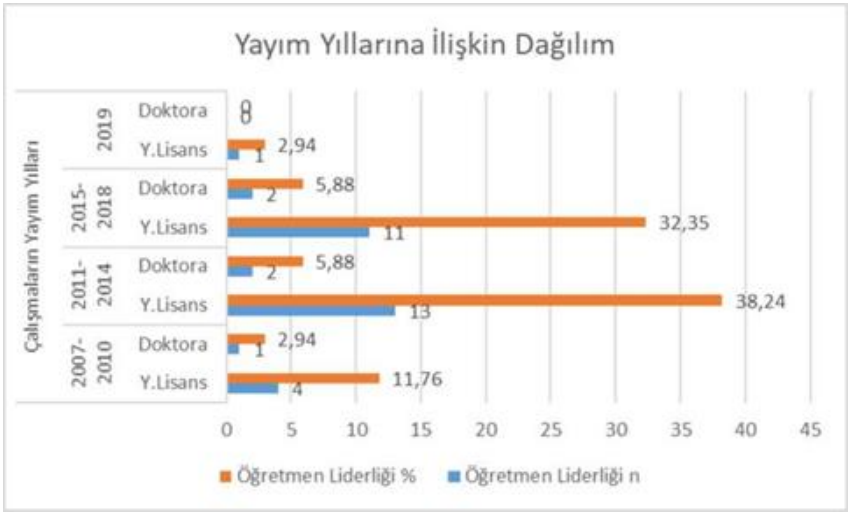
Yukarıdaki tablo ve şekilden anlaşılacağı üzere çalışma konusunu oluşturan tezlerin büyük çoğunluğu (%85,29) yüksek lisans tezidir. İncelemeye konu olan 34 tez çalışmasından 5'i (14,71) doktora tezidir.

Yapılan çalışmaların yayım yılına göre dağılımı aşağıda Tablo 2'de ve Şekil 3'de yer almaktadır.

Tablo 2. Yayım Yılına Göre Dağılım

		Çalışmaların Yayım Yılları								
		2007-2010		2011-2014		2015-2018		2019		**Toplam**
Çalışma Türü		Y.Lisans	Doktora	Y.Lisans	Doktora	Y.Lisans	Doktora	Y.Lisans	Doktora	
Öğretmen Liderliği	n	4	1	13	2	11	2	1	-	34
	%	11,76	2,94	38,24	5,88	32,35	5,88	2,94	-	100,00

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Şekil 3. Yayım Yılına Göre Çalışmaların Dağılımı

Yukarıdaki Tablo ve şekilden anlaşılacağı üzere çalışma konusunu oluşturan tezlerin büyük çoğunluğu 2011-2014 aralığında (Yüksek Lisans %38,24; Doktora %5,88) yapılmıştır. Devam eden yıllarda yine 2015-2018 aralığında da yakın düzeyde (Yüksek Lisans %32,35; Doktora %5,88) çalışmalar yapılmıştır. Tablo ve şekilden elde edilen bulgulara göre 2011 yılından 2019 yılına kadar olan çalışmalarda öğretmen özyeterliği çalışmalarının yoğun olduğu söylenebilir.

Çalışma Konularına İlişkin Bulgular

Tablo 3. Çalışma Konularına İlişkin Dağılım

Çalışma Konuları	
Öğretmen Öz yeterliği Algısı Ölçeği Yapı Geçerliği	
Öğretmen Öz yeterliği	Sosyal Benlik
Genel Öğretmenlik	Öğretmen Öz yeterliği
BESYO Öğretmen Adayları	Öğretmen Öz yeterliği
Dijital Video Teknolojileri	Öğretmen Öz yeterliği
Öğretmen Öz yeterliği	Yapılandırmacı Öğrenme Ortamı Becerileri
Okul öncesi öğretmen ve öğretmen	Öğretmen Öz yeterliği
Sorgulama ve Eleştirel Düşünme	Öğretmen Öz yeterliği
Büro yönetimi öğretmen adaylarının	Öğretmen Öz yeterliği
Yansıtıcı düşünme	Öğretmen Öz yeterliği
BESYO Öğretmen Adayları	Öğretmen Öz yeterliği
Güzel Sanatlar Öğretmen Adayları	Öğretmen Öz yeterliği
BESYO Öğretmen Adayları	Akademik, Sportif ve Öğretmen Öz yeterliği
Öğretmen Özyeterliği	Mesleki Yatkınlık Yordama
Okul İklimi	Öğretmen öz yeterliği
Özerklik	Öğretmen öz yeterliği
Öğretmen öz yeterliği	Denetim Davranışları
Öğretmen Özyeterliği ve Akademik	Öğrenme Stratejileri Ve Epistemolojik İnanç Düzeyleri

Öğretmen öz yeterliği	Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Öz yeterlik
Öğretmen Özyeterliği	Pedagojik Alan İle İlişkisi
Etik Liderlik	Öğretmen Özyeterliği
Teknolojik Pedadagojik Alan Bilgisi	Öğretmen Özyeterliği
Öğretmen Özyeterliği	Öğretmen Liderliği
Fetemm Uygulamalarının	Mühendislik Tasarım Becerilerine, Sistem Düşünme Zekâsına Ve Öğretmenlik Öyveterliklerine Etkisi
Tablet Kullanımı	akademik öz yeterlik, öğretmen öz yeterlik ve iletişim becerileri
Öğretmen Özyeterliği	Müzik yeteneği özyeterliği
Fatih Projesi	Teknolojik ve Pedagojik Alan Bilgisi ve Öğretmen Özyeterliği
Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum	Öğretmen Özyeterliği
Öz denetim	Öğretmen Özyeterliği
Sosyal Medya Bağımlılığı	öğretmenlik öz-yeterlilikleri ve motivasyonları
Hedef Yönelimi	Akademik ve Öğretmenlik Özyeterlik
Akademik Başarının Yordanması	
Öğretimsel Liderlik	Öğretmen Özyeterliği
Öğrenci Başarısı	

Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere öğretmen özyeterliği konusu çalışma kapsamındaki 2007-2019 yılları arasında pek çok farklı konu ile birlikte ele alınmıştır. Genel olarak bakıldığında ise öğretmen özyeterliği çalışmaları öğretmen adayları üzerinde incelenmiştir. Öğretmenlik mesleğine atılmadan önce öğretmen adaylarının mesleki yeterliğinin yanında özyeterliği de yüksek düzeyde olmalıdır. Bu nedenle çalışmaların amacı öğretmen adaylarının özyeterliğe ilişkin inançlarının tespitidir. Özellikle BESYO (Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu) öğrencilerinin özyeterlikleri ile ilgili 3 çalışma bulunmaktadır.

Çalışmanın Yapıldığı İl/Bölgeye İlişkin Bulgular

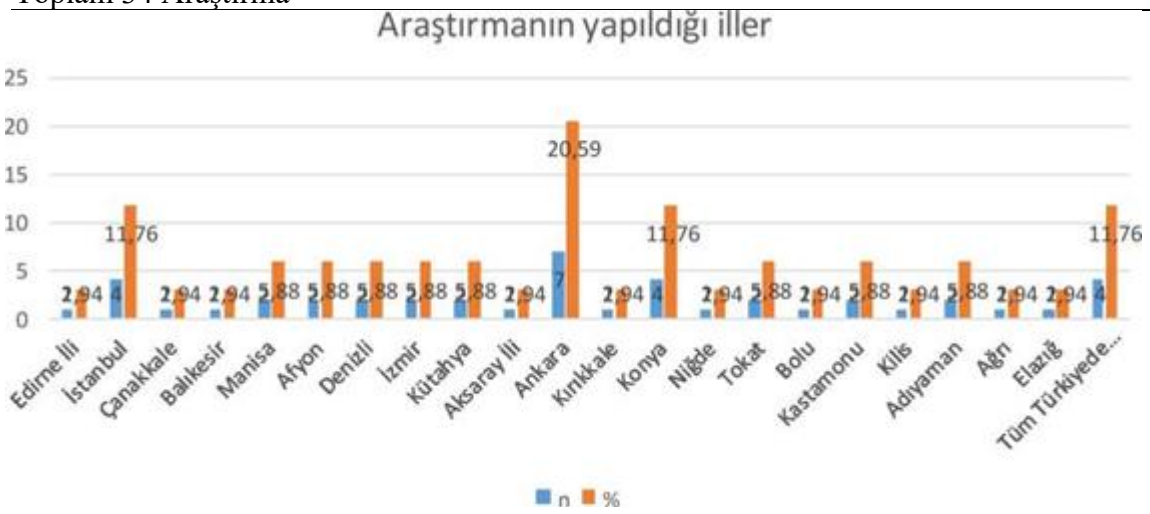
Yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarının yapıldığı il ve bölge bazında dağılıma ilişkin bulgular Tablo 4'te Şekil 4 ve 5'te yer almaktadır.

Tablo 4. Araştırmaların Yapıldığı İl ve Bölge Bazında Dağılım

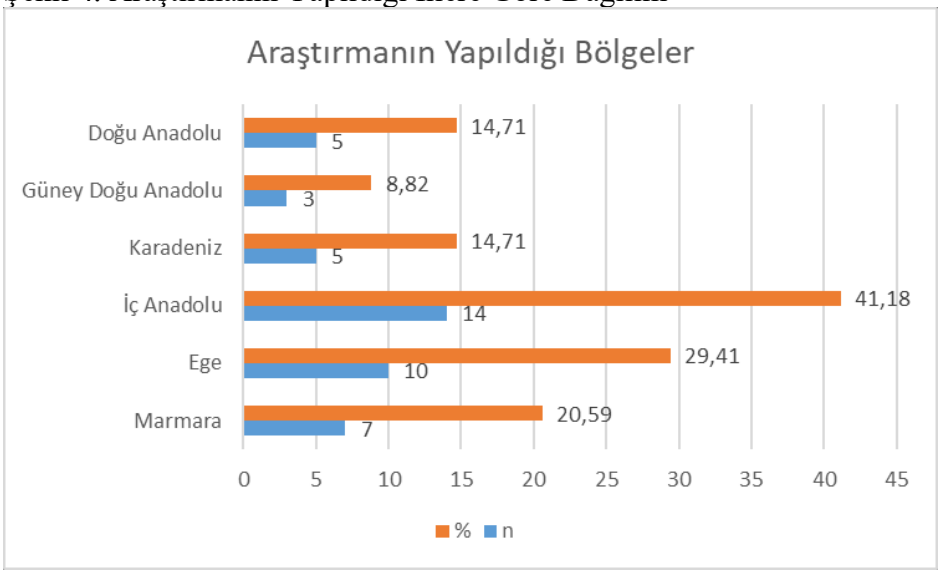
Araştırma Bölgesi	Araştırmanın Gerçekleştirildiği İl	n	%
Marmara	Edirne İli	1	2,94
	İstanbul	4	11,76
	Çanakkale	1	2,94
	Balıkesir	1	2,94
Ege	Manisa	1	2,94
	Afyon	1	2,94
	Ege Bölgesi	1	2,94
	Denizli	1	2,94
	İzmir	1	2,94
	Kütahya	1	2,94
İç Anadolu	Aksaray İli	1	2,94
	Ankara	7	20,59
	Kırıkkale	1	2,94
	Konya	4	11,76
	Niğde	1	2,94
	Tokat	2	5,88

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Karadeniz	Bolu	1	2,94
	Kastamonu	2	5,88
Güney Doğu Anadolu	Kilis	1	2,94
	Adıyaman	2	5,88
Doğu Anadolu	Ağrı	1	2,94
	Elazığ	1	2,94
Tüm Türkiyede Uygulama		4	11,76
Toplam 34 Araştırma			

Şekil 4. Araştırmanın Yapıldığı İllere Göre Dağılım

Şekil 5. Araştırmanın Yapıldığı Bölgelere Göre Dağılım

Yukarıdaki Tablo 4.4, Şekil 4.3 ve Şekil 4.4'ten de görüleceği üzere öğretmen özyeterliği alanında yapılan çalışmaların İç Anadolu, Ege, Marmara, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu şeklinde sıralandığı görülmektedir. Ankara'nın çalışmalarda başı çektiği görülürken İstanbul, Ankara, Konya ve Tüm Türkiye'yi kapsayan çalışmaların da ardından geldiği görülmektedir.

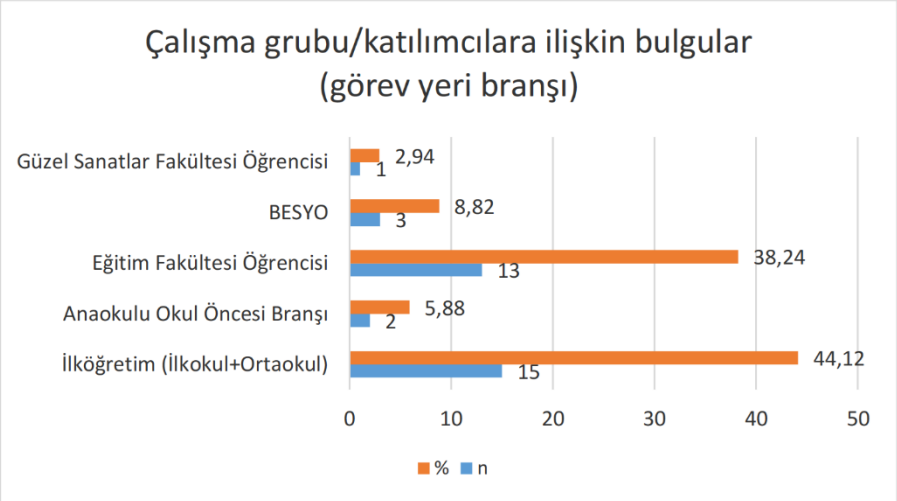
Çalışmanın Yapıldığı Kurum/Eğitim Kademesine İlişkin Bulgular

Yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarının yapıldığı örneklem grubunun çalıştığı kurum ve eğitim kademesine (eğitim kurumuna ilişkin) ilişkin bulgular Tablo 5'te ve Şekil 6'da yer almaktadır.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Tablo 5. Çalışmanın Yapıldığı Kuruma (Eğitim Kademesine) Göre Dağılım

Örneklem Grubunun Bulunduğu Kurum	n	%
İlköğretim (İlkokul+Ortaokul)	15	44,12
Anaokulu Okul Öncesi Branşı	2	5,88
Eğitim Fakültesi Öğrencisi	13	38,24
BESYO	3	8,82
Güzel Sanatlar Fakültesi Öğrencisi	1	2,94

Şekil 6. Katılımcılara ilişkin bulgular (görev yeri branşı)

Katılımcıların görev yerine ilişkin bulguların yer aldığı Tablo 5 ve Şekil 6 incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunun milli eğitime bağlı okullarda (ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim) görev yapan öğretmenlerden oluştuğu (%44,12), ardından eğitim fakültesi öğrencilerinin olduğu (% 38,24), görülmektedir. MEB' bağlı okullarda görev yapan öğretmenler ve öğretmen adayları olarak gruplandırıldığında, öğretmenlerin (%50) öğretmenlerin (% 50) olduğu görülmektedir.

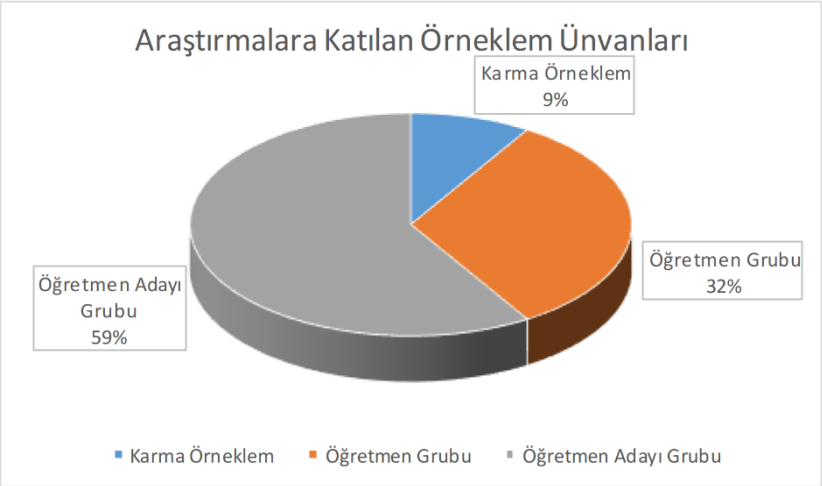
Çalışmada Yer Alan Örneklem Grubunun Unvanlarına İlişkin Bulgular

Yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarının yapıldığı örneklem grubunun unvanlarına ilişkin dağılım Tablo 6 ve Şekil 7'de yer almaktadır.

Tablo 6. Çalışma Örneklemi Unvanları

Çalışma Örneklemi Unvanlı	n	%
Karma Örneklem	3	8,82
Öğretmen Grubu	11	32,35
Öğretmen Adayı Grubu	20	58,82

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Şekil 7. Katılımcıların unvanlarına ilişkin bulgular

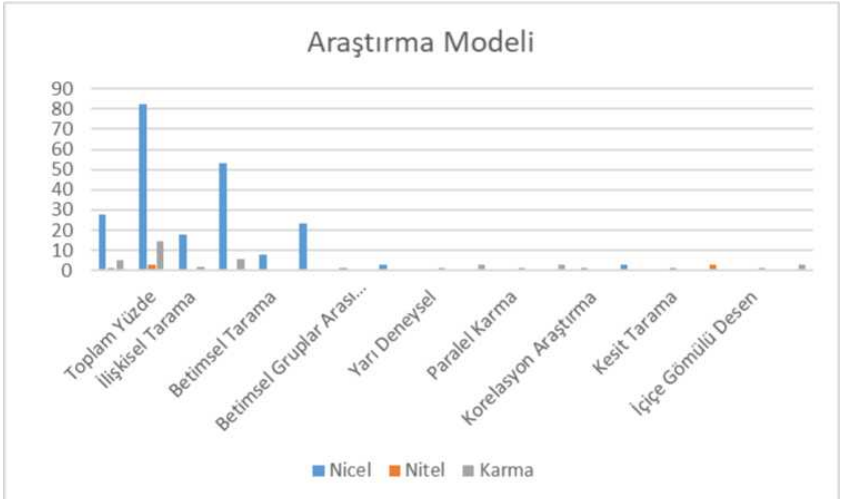
Yapılan Araştırmaların Modellerine İlişkin Bulgular

Yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarının yönteminde kullanılan araştırma modellerine ilişkin dağılım Tablo 7 ve Şekil 8'de yer almaktadır.

Tablo 7. Çalışmaların araştırma modeline göre dağılımı

Araştırma Modeli	Toplam	Yüzde	İlişkisel Tarama		Betimsel Tarama		Betimsel Gruplar Arası Karşılaştırma		Yarı Deneysel		Paralel Karma		Korelasyon Araştırma		Kesit Tarama		İçiçe Gömülü Desen	
			n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Nicel	28	82,35	18	52,9	8	23,5	1	2,941					1	2,94				
Nitel	1	2,94													1	2,94		
Karma	5	14,71	2	5,88					1	2,94	1	2,94					1	2,94

Araştırma modellerine ilişkin bulguların yer aldığı Tablo 7 ve Şekil 8 incelendiğinde betimsel tarama (%23,50) ve ilişkisel tarama modelinde (%58,78) yürütülen çalışmaların fazla olduğu görülmektedir. Çalışmaların nicel araştırma modelinde (% 82,35) ağırlığında olduğu, nitel çalışmaların ise (%2,94) düzeyinde olduğu görülmektedir.

Şekil 8. Çalışmaların araştırma modeline göre dağılımı

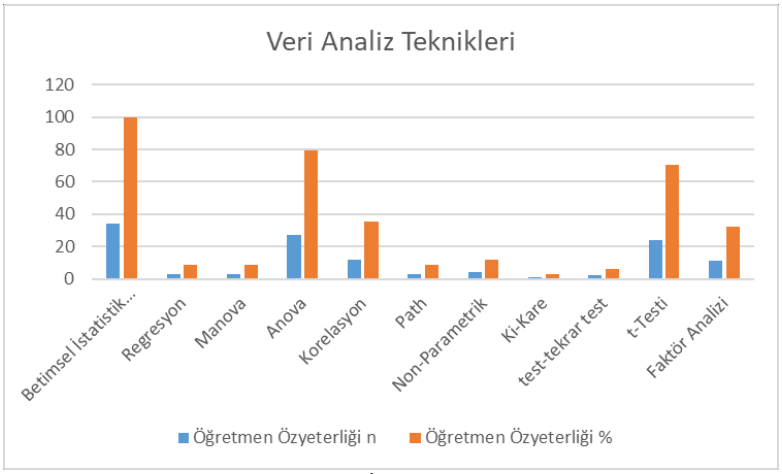
http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Analiz Tekniklerine İlişkin Bulgular

Yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarının analizinde kullanılan veri analiz tekniklerine ilişkin dağılım Tablo 8 ve Şekil 9'da yer almaktadır.

Tablo 8.Veri Analiz Tekniklerine İlişkin Dağılım

Çalışma Türü		Verilerin Analizi Teknikleri										
		Betimsel İstatistik (Frekans, yüzde)	Regresyon	Manova	Anova	Korelasyon	Path	Non-Parametrik	Ki-Kare	test-tekrar test	t-Testi	Faktör Analiz
Öğretmen Özyeterliğ	n	34	3	3	27	12	3	4	1	2	24	11
	%	100	8,82	8,82	79,41	35,29	8,82	11,76	2,94	5,88	70,59	32,35

Şekil 9.Analiz Tekniklerine İlişkin Bulgular

Yukarıdaki Tablo 8 ve Şekil 9'daki verilerden anlaşılacağı üzere çalışmalarda en fazla betimsel istatistiksel verilere yer verildiği (Yüzde, frekans, ortalama), daha sonra çoklu karşılaştırmalar için kullanılan ANOVA'nın kullanıldığı ve yine t test istatistiği ve korelasyonların incelendiği görülmektedir. Yine ölçeklere ilişkin faktör analizlerininde önemli ölçüde çalışmalarda yer aldığı görülmektedir. Faktör analizleri hem açımlayıcı hemde doğrulayıcı faktör analizleri birlikte ele alınmıştır. Az sayıda ki kare test istatistiği ve uygulama öncesi ve sonrası test istatistiklerinin karşılaştırıldığı ön-test son test karşılaştırmalarının yapıldığı görülmektedir. Öğretmen özyeterliğinin diğer değişkenlerle ilişkili olup olmadığını belirlemek için regresyon analizleri de kullanılan analiz teknikleri arasındadır.

Veri Toplama Araçlarına İlişkin Bulgular

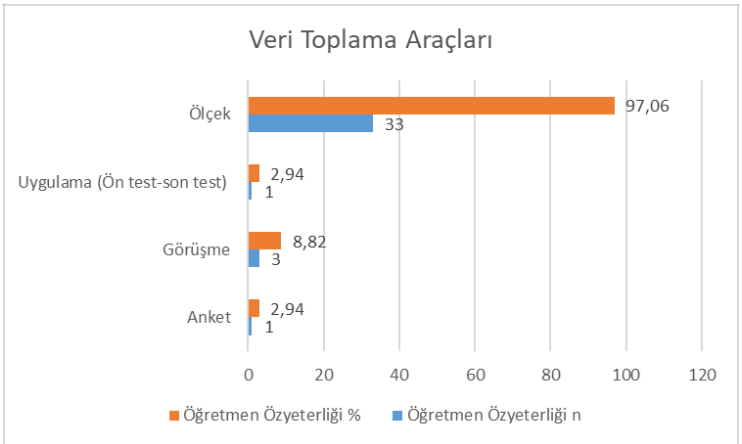
Yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarının veri toplama araçlarına göre dağılımı Tablo 9'da ve Şekil 10'da yer almaktadır.

Tablo 9. Veri Toplama Araçlarına İlişkin Bulgular

Çalışma Türü		Veri Toplama Araçları			
		Anket	Görüşme	Uygulama (Ön test-son test)	Ölçek
Öğretmen Özyeterliği	n	1	3	1	33
	%	2,94	8,82	2,94	97,06

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Tablo 9 ve Şekil 10'da yer alan veri toplama araçlarına ilişkin veriler incelendiğinde büyük oranda ölçek (%97,06) kullanıldığı karma yöntem araştırmalarında ve nitel çalışmalarda (%8,82) ise yarı yapılandırılmış görüşme formlarından yararlanıldığı görülmektedir. Yalnızca 1 çalışmada anket ve 1 çalışmada uygulama öncesi ve sonrası öntest-sontest çalışması yapılmıştır.

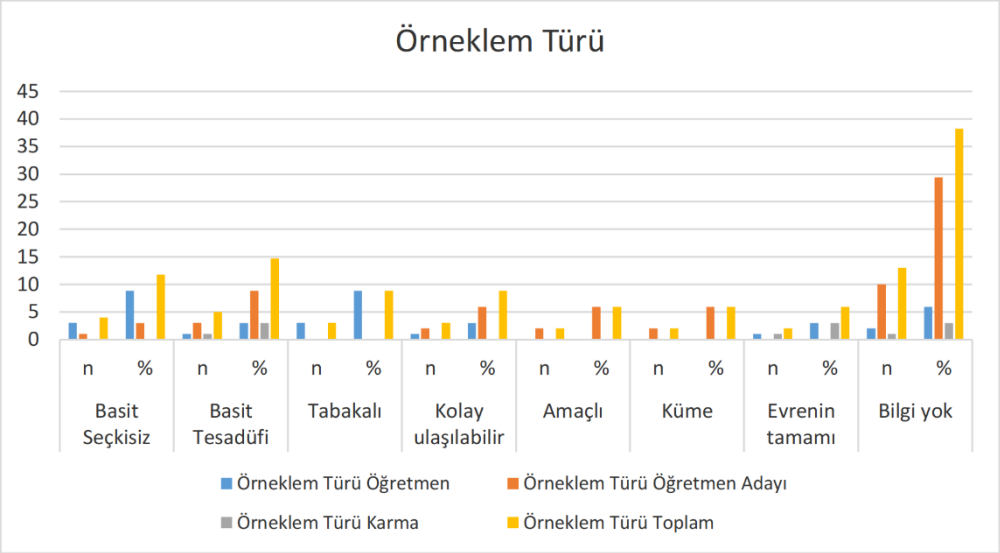
Şekil 10.Veri Toplama Araçlarına İlişkin Bulgular

Örneklem Belirleme Yöntemine İlişkin Bulgular

Yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarının hangi örneklem boyutunda ele alındığına ilişkin veriler Tablo 10 ve Şekil 11'de yer almaktadır.

Tablo 10. Örneklem Belirleme Yöntemine Göre Dağılım

Örneklem Belirleme Yöntemi		Örneklem Türü			
		Öğretmen	Öğretmen Adayı	Karma	Toplam
Basit Seçkisiz	n	3	1	-	4
	%	8,82	2,94	-	11,76
Basit Tesadüfi	n	1	3	1	5
	%	2,94	8,82	2,94	14,71
Tabakalı	n	3	-	-	3
	%	8,82	-	-	8,82
Kolay ulaşılabilir	n	1	2	-	3
	%	2,94	5,88	-	8,82
Amaçlı	n	-	2	-	2
	%	-	5,88	-	5,88
Küme	n	-	2	-	2
	%	-	5,88	-	5,88
Evrenin tamamı	n	1	-	1	2
	%	2,94	-	2,94	5,88
Bilgi yok	n	2	10	1	13
	%	5,88	29,41	2,94	38,24
Toplam	n	11	20	3	34
	%	32,35	58,82	8,82	100,00

Şekil 11.Örneklem Belirleme Yöntemine Göre Dağılım

Tablo 10 ve Şekil 11'de yer alan örneklem belirleme yöntemine ilişkin bulgular incelendiğinde çalışmaların büyük çoğunluğunda örneklemle ilgili bilginin bulunmadığı (%38,24) görülmektedir. Basit tesadüfi örnekleme ve basit seçkisiz örnekleme yöntemlerinin çokça başvurulduğu, kolayda örnekleme ve tabakalı örneklemenin de birçok çalışmada kullanıldığı görülmektedir. En az kullanılan yöntem ise küme örneklem yöntemi ile evrenin tamamına ulaşılan örneklem belirlenmeden yapılan çalışmalardır.

SONUÇ

Bu çalışma öğretmen öz yeterliğine ilişkin yapılan çalışmaların içerik analizi yöntemiyle incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda 2007-2019 yılları arasında öğretmen özyeterliği alanında yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunun nicel çalışmalardan oluştuğu genel olarak "Öğretmen Öz-yeterlik Ölçeği" Senemoğlu (2006) ve Öğretmen Öz-yeterlik Algısı Ölçeği (Çapa, Sarıkaya ve Çakıroğlu (2005) tarafından Türkçeye uyarlanan ölçeğin kullanıldığı görülmüştür. Çalışmaların ilişkisel tarama ve betimsel tarama modeliyle gerçekleştirildiği ve analizlerin büyük çoğunlukla betimsel istatistiklere yer verildiği, ilişkilerin belirlenmesinde corelasyon ve regresyon analizlerine yer verildiği, karşılaştırmaların Anova ve t testi üzerinden yapıldığı görülmüştür. Öğretmen özyeterliği çalışmalarının genel olarak öğretmen adayları üzerinde yapıldığı, yine MEB bağlı özel ve kamu okullarında görev yapan öğretmenlere uygulandığı görülmüştür. Genelde kolayda örnekleme, basit seçkisiz ve basit tesadüfi örnekleme yöntemlerinin kullanıldığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

1. Akgün, F. (2013). Öğretmen adaylarının web pedagojik içerik bilgileri ve öğretmen öz-yeterlik algıları ile ilişkisi. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3(1), 48-58.
2. Aslan, M., ve Kalkan, H. (2018). Öğretmenlerin Özyeterlik Algılarının Analizi. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(16), 477-494.
3. Ashton, P. (1984). Teacher efficacy: A motivational paradigm for effective teacher education. Journal of teacher education, 35(5), 28-32.
4. Aşkar, P., ve Umay, A. (2001). İlköğretim matematik öğretmenliği öğrencilerinin bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algısı. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21(21).

5. Aydın, S. (2013). Proje Tabanlı Öğrenme Ortamlarının Biyoloji Öğretmen Adaylarının Öz-Düzenleme Seviyeleri ve Öz-Yeterlilik.
6. Balcı, A. (2010). Sosyal bilimler araştırma, yöntem, teknik ve ilkeler. Ankara: Pegem
7. Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. Psychological review, 84(2), 191.
8. Bandura, A. (1983). Self-efficacy determinants of anticipated fears and calamities. Journal of Personality and Social Psychology, 45(2), 464.
9. Bandura, A. (1986). The explanatory and predictive scope of self-efficacy theory. Journal of social and clinical psychology, 4(3), 359-373.
10. Bandura, A. (1991). Self-efficacy mechanism in physiological activation and health-promoting behavior. Neurobiology of learning, emotion and affect, 229-269.
11. Bandura, A. (1994). Social cognitive theory and exercise of control over HIV infection. In Preventing AIDS (pp. 25-59). Springer, Boston, MA.
12. Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The exercise of control. Macmillan.
13. Barut, E. (2011). İlköğretim 2. Kademe sosyal bilgiler öğretmenlerinin öz yeterliliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Ankara ili örneği). Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde: NÜ. Sosyal bilimler enstitüsü
14. Bayrakdar, U., Batık, M. V., ve Barut, Y. (2016). Özel eğitim öğretmen adaylarının öğretmen özyeterlik düzeyleri ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 17(2), 133-149.
15. Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F., Kılıç, E. (2012). Bilimsel Araştırma Yöntemleri.Ankara: Pegem
16. Çalık, T., Sezgin, F., Kavgacı, H., ve Kılınç, A. Ç. (2012). Okul müdürlerinin öğretim liderliği davranışları ile öğretmen öz yeterliği ve kolektif öğretmen yeterliği arasındaki ilişkilerin incelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 12(4), 2487-2504.
17. Çocuk, H. E., Yokuş, G., ve Tanrıseven, I. (2015). Pedagojik Formasyon Öğrencilerinin Öğretmenliğe ilişkin Öz-Yeterlik ve Metaforik Algıları: Mersin Üniversitesi Örneği/Pedagogical Formation Students' Self-Efficacy and Metaforic Perceptions Related to Teaching Profession. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12(32).
18. Çolak, İ., Yorulmaz, Y. İ., ve Altınkurt, Y. (2017). Öğretmen Özyeterlik İnancı Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 4(1), 20-32.
19. De Los Reyes, A., & Kazdin, A. E. (2008). When the evidence says,"yes, no, and maybe so" attending to and interpreting inconsistent findings among evidence-based interventions. Current Directions in Psychological Science, 17(1), 47-51.
20. Demirci, S., & Köseli, M. (2009). İkincil veri ve içerik analizi. Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri, 321-362.
21. Denizoğlu, P. (2008). Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen bilgisi öğretimine yönelik özyeterlik inanç düzeyleri, öğrenme stilleri ve fen bilgisi öğretimine yönelik tutumları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
22. Derbedek, H. (2008). İlköğretim okul müdürlerinin öğretimsel liderlik özelliklerinin öğretmenlerin öz yeterlilikleri üzerindeki etkileri (Master's thesis).
23. Ekici, F. Y. (2017). Okul Öncesi Öğretmen Adayları ile Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Öğretmen Adaylarının Öğretmenliğe Yönelik Özyeterlik İnançlarının Karşılaştırılması. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 6(5), 3003-3022.
24. Ekici, G. (2006). Meslek Lisesi Öğretmenlerinin Öğretmen Öz-Yeterlik İnançlari Üzerine Bir Araştirma. Eurasian Journal of Educational Research (EJER), (24).

25. Ekinci, N. (2015). Öğretmen adaylarının öğrenme yaklaşımları ve öğretmen özyeterlik inançları arasındaki ilişki. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30(1), 62-76.
26. Friedman, I. A., & Kass, E. (2002). Teacher self-efficacy: A classroom-organization conceptualization. Teaching and teacher education, 18(6), 675-686.
27. Göller, L. (2015). Öğretmen adaylarının bilişsel çarpıtma, genel özyeterlik inançları ve başarı/başarısızlık yüklemelerinin incelenmesi. Electronic Turkish Studies, 10(3), 477-94.
28. Gündoğan, A., ve Koçak, S. (2017). Öğretmen adaylarının okul iklimi algıları ile akademik öz-yeterlik inançları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Sakarya University Journal of Education, 7(3), 639-657.
29. Gürkan, T. (2001). Bireyin çok yönlü gelişimi. Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, 22.
30. Karasar, N. (2011). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Nobel.
31. Küçükyılmaz, E. A., ve Duban, A. G. N. (2006). Sınıf öğretmeni adaylarının fen öğretimi öz-yeterlik inançlarının artırılabilmesi için alınacak önlemlere ilişkin görüşleri. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3(2).
32. MEB (2017) Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilikleri Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü http://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/11115355_YYRETMENLYK_MESLEYY_GENEL_YETERLYKLERY.pdf 20.04.2019 tarihinde erişilmiştir.
33. Özkan, Ö., Tekkaya,C.& Çakıroğlu, J.(2002). Fen bilgisi aday öğretmenlerin fen kavramlarını anlama düzeyleri, fen öğretimine yönelik tutum ve öz-yeterlik inançları. V. Ulusal Fen Bilimleri Ve Matematik Eğitimi Kongresinde Sunulmuş Bildiri.
34. Rhoades, E. A. (2011). Literature Reviews. Volta review, 111(3), 353-368.
35. Rummel, N. P. (2007). Teacher self-efficacy beliefs and their impact on recommendations for student retention at grades K-2.
36. Tasgin, A., ve Küçükoglu, A. (2016). The Effect of Clinical Practice on Teacher Candidates' Self-Efficacy Perceptions/Klinik Uygulamalarin Öğretmen Adaylarinin Öğretmen Özyeterlik Algilarina Etkisi. Çukurova University. Faculty of Education Journal, 45(2), 265.
37. Türkeli, A., Hazar, Z., Demir, G. T., ve Namlı, S. (2017). Beden Eğitimi ve Spor Alanında Pedagojik Formasyon Alan Öğrencilerin Öğretmen Özyeterlikleri ile Mesleğe Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 4(3), 1-11.
38. Ulusoy, Ç. A., ve Şahiner, Y. (2017). Sayı Duyusuna Yönelik Özyeterlik Ölçeği'nin Geliştirilmesi. Kastamonu Education Journal, 25(1).
39. Ünlü, İ., Kaşkaya, A., ve Kızılkaya, M. F. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Öz-Yeterlik İnançlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Journal of Kirsehir Education Faculty, 18(2).
40. Üredi, I. ve Üredi, L. (2005). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin öz-düzenleme stratejileri ve motivasyonel inançlarının matematik başarısını yordama gücü. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1(2), 250-260.
41. Woolfolk, A. E., & Hoy, W. K. (1990). Prospective teachers' sense of efficacy and beliefs about control. Journal of educational Psychology, 82(1), 81.
42. Yaylı, D., ve Çınar, E. K. (2015). Hizmet Öncesi Türkçe Öğretmenlerinin Özyeterlik İnançları Üzerine Boylamsal Bir Çalışma. Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi, 1(2).
43. Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (8. Baskı). Ankara: Seçkin
44. Yılmaz, M., Köseoğlu, P., Gerçek, C., ve Soran, H. (2004). Öğretmen öz-yeterlik inancı. Bilim ve Aklın aydınlığında eğitim dergisi, 5(58), 50-54.

45. Yılmaz, M., ve Turanlı, N. (2017). Öğretmenlerin Kolektif Yeterlik Algılarının İncelenmesi: Altındağ İlçesi Örneği. The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences, 3(2), 151-158.
46. Yoldaş, C., Yetim, G., ve Küçükoğlu, N. E. (2016). Okul Öncesi Öğretmen Ve Öğretmen Adaylarının Özyeterlik İnançlarının Karşılaştırılması. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (48), 90-102.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(24)

Yücel ÖZDEMİR[2]

NECATİ CUMALI'NIN GÖMÜ, KUYU, EZİK OTLAR OYUNLARINDA GÖÇ[83]

MIGRATION IN NECATİ CUMALI'S BURIED, WELL, CROWNED HERBS GAMES

ÖZ

İnsanlık tarihinin başınsan bu yana var olan göç olgusu, en basit tanımıyla bireyin ya da bir grup insanın çeşitli sebeplere bağlı olarak bulunduğu ya da yaşadığı yerden başka bir yere doğru yaptığı hareket olarak tanımlanabilir. Türk edebiyat dünyasının önemli simalarından Necati Cumalı da ailesiyle beraber zorunlu göçe maruz kalmış bir göçmendir. Kendisi de bizzat göçü deneyimleyen Mübadil Yazar Necati Cumalı, edebiyatın birçok dalında eser vermesinin yanında eserlerinin neredeyse tamamında göç olgusuna yer vermiştir. Roman ve şiirlerinin yanı sıra kaleme aldığı tiyatro oyunlarında da göç ve göçmen konusunu işlemiştir. Gömü'de İzmir'in Urla ilçesinden Yunanistan'a giden göçmenleri, Kuyu'da Almanya'ya göçü, Ezik Otlar'da Karadeniz'den Urla'ya iç göçle gelenleri oyunlaştırmıştır. Çalışma öncelikle edebiyat ve sosyolojinin temel alındığı, edebi eserlerdeki sosyolojik olanı bulup ortaya çıkarmayı amaçladığı için hem edebiyattan hem de sosyolojiden faydalanılmıştır. Edebiyat tanımı ya da doğası gereği daha önce var olmayan edebi eseri ortaya çıkarma halidir. Edebiyat sosyolojisi çalışmalarında yazarın toplum içindeki konumu doğumundan itibaren ele alınmalı gelişim süreçlerinin yazar üzerimdeki etkisini yadsımadan analiz ve incelemeler tabii tutulmalıdır. Dolayısıyla bu işlevi/işlemi gerçekleştiren yazarın toplumla çift yönlü ilişkisinin analiz konusu yapılmaktan kaçınılması çalışmayı bir yönü itibariyle yarım bırakır. Nitel bir araştırma olarak tasarlanan bu çalışmada Necati Cumalı'nın Gömü, Kuyu, Ezik Otlar başlıklı tiyatro oyunlarında göç olgusunun nasıl işlendiği edebiyat sosyolojisi bağlamında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Necati Cumalı, Edebiyat Sosyolojisi, Mübadele, Göç, Gömü, Kuyu, Ezik Otlar.

ABSTRACT

The phenomenon of migration, which has existed since the observing observations of humanity, in its simplest definition, is the movement of living or a group of people, depending on various reasons, from where they are or where they live, to another place. Necati Cumalı, one of the important figures of the Turkish literature world, is the child of an immigrant family who was exposed to forced migration with his family. The Emigrant Writer Necati Cumalı, whose owner also experienced the migration himself, handled the general migration phenomenon of his works, as well as the fact that many people wrote works of literature. In addition to his novels and poems, the issues of immigration and immigrants were also dealt with in the theater plays he wrote. Among the theater plays, Gömü is theatrical plays written about immigrants who went to Greece from the Urla district of İzmir, immigration to Germany in Kuyu, and internal migration from the Black Sea to Urla in Ezik Otlar. First of all, both literature and expenditures have been used, since the study is based on literature and education and does not aim to find and reveal the ways in literary works. According to Eagleton, while presenting the society and people in every aspect of his life, he takes his place in the face of modern literature. Because, moving away from the realities of modern literature, language, myth, imagination, the structure of the human mind, etc. did not overcome the alternative narrative such as What is literary emerges by being hidden as a situation in which individuals teach each other (Eagleton, 2014, p. 203). It is the definition of literature or the state of revealing a literary work that did not exist before. In the studies of sociology of literature, the author's position in society should be addressed from his birth, and analyzes and examinations should be made without denying the effect of developmental processes on the author. Therefore, avoiding to analyze the bidirectional relationship of the author, who performs this function/operation, with the society, leaves the study unfinished in one aspect. In the study, migration, which is the theme of Necati Cumalı's Theater Plays titled "Gömü, Kuyu, Ezik Otlar" in the sociology of literature, was carried out using the text-content-analysis method in line with the qualitative research.

Keywords: *Necati Cumalı, Sociology of Literature, Exchange, Migration, Burial, Well, Lost Grass.*

[1] Bu makale "Necati Cumalı Eserlerinin Edebiyat Sosyolojisi Bağlamında İncelenmesi" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

[2]Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Doktora Öğrencisi e- posta: yucel437@yahoo.com ORCID ID: 0000-0002-7875-2830

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

GİRİŞ

‘‘Muhacirler kaybedilmiş topraklarımızın aziz hatıralarıdır.’’

Gazi Mustafa Kemal Atatürk

Göç ve göçün neden olduğu sorunlar, tarih boyunca insanoğlunu meşgul eden en önemli sorun alanlarından birisi olagelmiştir. İnsanlar çok fazla bilgi sahibi olmadığımız ilk çağlardan itibaren yer değiştirerek; yani göç ederek hayatta kalabilmiş, göç ederek yeni yerleştiği yerlerde medeniyetler inşa edebilmiştir. Ancak bazen de yine göçler sonucu inşa edilen bu medeniyetler yıkılmış, yerini yenilerine bırakmıştır. İnsanlar her zaman zorunlu olarak göçmemiş, bazen de daha iyi bir yaşam aramak, yeni keşifler yapmak için de göç yollarına düşmüştür. Ancak ister zorunlu ister gönüllü olsun her göç insanda derin izler bırakır. (Bayındır ve Işık, 2022, s. 337). Sahip olduğu toplumsal önem nedeniyle göç ve neden olduğu sorunlar tarihin her döneminde yöneticilerin, sanatçıların, bilim insanlarının ve tabii ki de göç edenlerin ilgisini çekmiş bu konuda çok sayıda halk hikâyesi, destan, türkü, sanat eseri (müzik, resim, heykel, dans, tiyatro, şiir, hikâye), rapor, makale vb. üretilmiştir (Bayındır ve Işık, 2022a, s. xiii).

Diğerlerine göre yeni bir bilim dalı olan Sosyoloji ancak gerekli bilimsel koşullarının oluştuğu 19.Yüzyılda ortaya çıkabilme imkânını bulmuştur. Toplumsal olayların diğer bilimlerde olduğu gibi bir düzene sistematiğe, gerekirciliğe (determinizme) bağlanabileceğinin fark edilmesiyle biyolojinin çıkışından sonraya denk gelmektedir (Kösemihal, 1967, s. 1-16). “Eagleton’a göre edebiyat önemli olan nereden geldiğiniz değil, insanların size nasıl muamele ettikleri olabilir. Eğer sizin edebiyat olduğunuza karar verirlerse, siz ne düşünürseniz düşünün edebiyat olursunuz” (Sarıkoca, 2016, s. 4).

Gerçekçilik, ütopyacılığın karşıtı olarak kullanılmaktadır. Gerçekliği tam olarak betimlemekle eş anlamlı kullanan sanat ve edebiyat yaklaşımları mevcuttur. Hepsi, gerçekçiliği düşüncenin veya imgelemin ile bellekten bağımsız dış ile ilgili olan gerçeklik arasındaki bir karşıtlığı barındırır (Marshall, 2005, s. 266). Gerçekçilik akımı, feodalitenin yok oluşu, fabrikaların ortaya çıkışı ve kapitalizm koşullarının yayınlaşması, bilimde elde edilen yeni başarılar ve dönemin ekonomik ve sosyal koşullarında yaşanan hızlı değişimler, modernleşmenin doğal sonucu olarak ortaya çıkan bireysellik ve Fransız Devrimi sonucu olarak19. yüzyılın ikinci yarısında Fransa’da başlayıp devamında Avrupa ülkelerine yayılmıştır (Asal, 2017, s. 19-23).

“En kötü romanın bile çekirdeğinde bir çeşit gerçek vardır. Dumas’ın romanlarında olduğu gibi hayat denen oyunda çocukça bir heyecanı yansıtan gerçek bile olsa…” (Condrad, 2017, s. 33). Sosyoloji, insanın toplum yaşamının, insan grupları ile toplumlarının bilimsel incelemesidir. Sosyoloji, sosyal varlıklar olarak bizim kendi davranışımızı ele almakta, sosyolojik incelemenin kapsamı ise sokakta bireyler arasında gerçekleşen karşılaşmalardan, İslami kökten dincilik gibi küresel toplumsal süreçlere yayılacak kadar geniş bir alandır (Giddens, 2012, s. 38). Berger’in ifadesiyle sosyoloji “özeldeki geneli” ya da “benzerlikler içindeki farklılığı” gören bir bilim dalıdır (Bozkurt, 2014, s. 2).

Sosyal etkileşim bağlamında edebiyat ve toplum içi içe geçmiştir. Edebi eser geçmiş sosyal etkileşimlerin barındıran/aktarıldığı kültürel bilgi havuzdur. Yazar bilerek veya bilmeyerek geçmiş tecrübesini veya gözlemlerini eserine aktarır. Okuyucu okuma eylemi sırasında yazarın aktardığı sayısız kültürel bilgiye ulaşır. Sosyal etkileşim sonucu elde edilerek aktarılan bilgiye kültür denir. Geçmişteki sosyal etkileşimlerimizden kaynaklı olarak gelecek davranışlarımıza yön veren Kültür rehber görevi görür Etkileşim halindeki toplumun incelenmesi olarak ta açıklayabileceğimiz bir bilim dalıdır sosyoloji (Merril ve Francis, 2012, s. 115-117).

Edebiyat ta diğer sanat türleri gibi ilk sözlü edebi eserlerden yazılı eserlere, klasik eserlerden Post modern eserlere kadar üretildiği toplumun dini, geçmişi, yaşam tarzı, siyasi ve kültürel motiflerinden izler taşır. Bu izler aslında yazarın üretimini aşmış toplumsal yapının ve toplumsal ilişki ağının verilerini sunan bir toplumsal üretime dönüşmüştür.

1. Edebiyat, Edebiyat Sosyolojisi ve Göç

Edebiyat farklı toplumsal yapıların spesifik özlediklerini gösterdiği gibi insan ilişkileri bağlamında bilgi birikimi olan alanı ifade eder. Edebiyat sosyoloji için inceleme alanı olarak biraz geç fark edilse de çok

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

elverişli bir gözlem sahasıdır. Belirli bir kültür düzeyindeki özel gruplardan oluşan geniş bir sosyal kesimin anlatımıdır. Edebiyatla toplum arasında sürekli bir değiş tokuş ve karşılıklı etkileşimden söz edilebilir (Michaud, 2012).

"Edebiyat sosyolojisi bu noktada kendine açtığı inceleme alanı ve yöntemleriyle bir sanatın varlık alanıyla bir bilim dalının analitik yöntemi ve kuramlarının buluştuğu özgün bir alan olarak kendini gösterir. Bu noktada araştırmacının edebiyat olgusunda neyin temel olarak sosyal olduğuna ilişkin net bir fikirden hareket etmesinin edebiyatı sosyolojik yöntemlerle araştırmaktan tatmin edici sonuçlar alması için zorunlu olduğunu vurgulamak gerekir" (Escarpit, 1992, s. 65).

Edebiyat sosyolojisini zorlaştıran nedenlerin başında bireylerin dimağlarında yarattıkları somut dünyalarının etkisi azımsanmayacak kadar önemlidir (Escarpit, 1992, s. 8). Yazar yaşamını geçirdiği toplumun en önemli bütünleyici parçalarından biridir. Yazar temelde toplumla etkileşimi sonucunda oluştuğu yeni formun eseri olarak yaşadığı gerçeklikten (bazen gerçeklik dışı hayallerinden de bahsetse de kaynağını yine toplumdan alır bu hayaller) bahseder eserlerinde (Alver, 2014, s. 11-14).

Yazar eserinde toplumun en küçük birimi olan bireyin aile içindeki rolünden başlayarak diğer kurumlar arasında yaşanan etkileşimleri ve/veya çatışmaları yansıtır. Toplumsal yapı ve edebi eser birbirlerine kopmaz bağlarla bağlıdır (Kösemihal, 1967, s. 26). Sokrates Glaukon'a şairin ressamdan farklı olmadığını anlatırken zanaatkâr olarak hem ressamın hem şairin yaptıkları işlerin dünyaya ayna tutmak olduğunu anlatır. ''Çok kolay bu ve sıkça da yapılan bir şeydir. En çabuk da bir ayna alıp ortalıkta dolaştırmaya başlarsan yaparsın bunu. Hızla güneşi yaratabilirsin ve gökyüzü âlemini, hızla yeryüzünü, kendini ve bütün hayvanları ve araç gereci ve bütün bitkileri ve az önce sayıp döktüğümüz her şeyi? Evet, kopyalar (imgeler) olarak, yoksa gerçekten, hakikaten var olan şeyler olarak değil! Çok güzel. Sorunun sana tam da ihtiyaç duyduğu yere geliyorsun şimdi. Çünkü bu ustalar (zanaatkârlar) arasında ressam da yer alır, öyle değil mi?" (Eflatun, 2013, s. 336-337). Yazar toplumu ayna gibi eserinde yansıtırken yaşadığı topluma karşı sorumluluğu vardır zira ayna gibi yansıtabilmek için diline, kültürüne, sosyal yapısına ve kurumlarına vb. konulara hâkim olmalı eserinde sosyal konuları aktarırken kuyumcu hassasiyeti göstererek zanaatkârlığını dolayısıyla sanatını sergilemelidir. Bir edebi eserin toplumun hangi dönemine ait olduğunu anlamak için üslûbuna bakmak yeterli olabilir (Kösemihal, 1964-1966, s. 27).

Esasında yazar içine doğduğu toplumun eserlerinden biridir son tahlilde eserin yaratıcısı yazarda toplumun bizatihi toplumun içinden çıkmıştır. Bu süreç sürekli bir şekilde devinim halindedir. Toplum ve yazar arasında görünmeyen sistematik bir mütekabiliyet/karşılıklılık prensibi hayat sürmektedir. Bununla beraber Kösemihal'e göre edebiyat sosyolojisinde yapılan bir çalışmada somut bütünlüğünü bozmadan yazarın kişiliğini göz önünde tutarak toplumsal çevre ile yazarın kendine özgü ve benzersiz kişiliği arasındaki karşılıklı etkileşimlerini hesaba katmalıdır (Kösemihal, 1967, s. 15).

Edebiyat sosyolojisi çalışmalarında yazarın toplum içindeki konumu doğumundan itibaren ele alınmalı gelişim süreçlerinin yazar üzerimdeki etkisini yadsımadan analiz ve incelemeler tabii tutulmalıdır. Edebiyat tanımı ya da doğası gereği daha önce var olmayan edebi eseri ortaya çıkarma halidir. Dolayısıyla bu işlevi/işlemi gerçekleştiren yazarın toplumla çift yönlü ilişkisinin analiz konusu yapılmaktan kaçınılması çalışmayı bir yönü itibariyle yarım bırakır.

Yazarın yazar olma sürecinde toplumun ona katkısını, etkilerini tespit etmek için yazarın şeceresini (aileden getirdiği irsiyet kaynaklı birikimi, tarihi gelişimi), yazarın hayatının safhalarını (çocukluk, gençlik, olgunluk, yaşlılık; dönemlerinde toplumsal sosyal siyasal olayların etkisi, aile içi eğitimi, okullar, aile ve arkadaş çevresi, ilişki içinde olduğu insanlar, mesleği, ekonomik durumu, yaşadığı çevre, toplumsal konumu, ilişkileri, önceki dönemlerle farklılıklar/benzerlikler vb.)analize dahil etmek gerekir (Çoskun, 2014, s. 265-269).

Platondan beri sanatın asıl işlevinin yansıtma olduğu fikri bugün bile kadar gelmiş kabul gören ve geçerli bir kuramdır. ''Sanat eserinin aynaya benzetilmesi -ayna metaforu- Sokrates, Shakespeare, Stendhal, Plehanov ve Recaizade Ekrem gibi birçok sanatçı eleştirmen ve düşünür tarafından savunulmuştur''. Kuram sanatçının gördüğü dünyada olan her şeyi aslına sadık kalarak yansıtması ilkesinin kabulüdür. (Moran, 2017, s. 16-18) Henri B. Stendhal ünlü Kırmızı ve Siyah romanında tanımlamasını uzun yol üzerinde taşınan etrafa

tutulan aynaya benzetmektedir. Ayna yol üzerinde gördüklerini yansıtır aynayı tutan el olarak gördüğü yazarın yazdıklarının doğruluğu yanlışlığı tartışma konusu yapılmamalı çünkü ayna olanı yansıtır, yansıttığı şeyler rahatsız edici olabilir ama sorun yansıtanın değil o çirkinliği oraya koyanındır yorumuyla her şeyi en ince ayrıntısıyla olduğu gibi anlatma ve dolayısıyla gerçeklik akımına vurgu yapar. (Asal, 2017, s. 19-23). Toplumcu kuramlara göre sanat yansıtmadır, edebiyatın dünyaya ve topluma tutulan bir ayna olduğu ve gerçekliği yansıttığı kabul görür. Sanat/Edebi eser gerçekliği gösterirken, toplumsal olanı belirttiğinden hayatı, insanın açıklayıcısıdır, o görünen dünyayı, geneli ya da özü ve ideal olanı yansıtır (Açа, Gökalp ve Kocakaplan, 2012, s. 6-10).

Bakhtin'e göre edebiyat yaşamdaki ve dildeki diyalojiye (karşılıklı etkileşim üzerine kurulu bir anlamlaştırma düşüncesi) ve çokseslilige gereken değeri verirse iyi edebiyat olur (Bakhtin, 2001, s. 20). Yaşamı birebir kopya etmeye kalkan yazar gereksiz ayrıntılarla uğraşacak tek olanı yansıtacaktı sadece, halbuki kişiliğin neden olduğu olaylar seçim nedeniyle ortaya çıkar ve yazar durumların kişilik üzerindeki etkisi ve gelişiminden hareketle tek olandan hareketle geneli açıklar (Moran, 2017, s. 24-25).

Edebiyat sosyo-kültürel olana ait gerçekliktir. İlk akla gelen edebiyatla ilgili duygu ve düşüncelerimizi okuyucuya en güzel şekilde aktarım ifade etme biçimi olarak algılansa da sosyo kültürel olanın gerçekliğidir. Edebiyat ilişkileri bağlamında toplumun bütünlüğü ile ilişkilidir. Edebiyatla toplum ilişkisinde edebiyatın içinde üretildiği toplum arasında kopmaz bağlar mevcuttur. Edebiyatın oluştuğu, geliştiği, iç içe olduğu ortam tamamıyla toplumdur.

Edebiyatın karmaşıklığının yanında edebiyat sosyolojisi toplumsal hayatın edebiyat ile birbirlerine geçmiş halde bulunan karşılıklı ilişkilerin incelenmesini sağlayan bilim dalıdır. İnceleme yapıldığı esnada edebiyat olayının bütünselliğini göz ardı etmemek gerekir (Kösemihal, 1964-1966, s. 10). Bu bağlamda her iki bilimi de temele alarak edebiyat sosyolojisi alanında bu çalışma yürütülecektir. Bütün olarak ele alındığında çalışma edebiyat sosyolojisi temelinde ve bağlamında ele alınacaktır. Yazarın eserlerindeki sosyolojik yanı bulma için çıkılan bu yolda edebiyat ve sosyolojinin artık içi içe geçmiş disiplinler arası bir çalışma olacağı içi edebiyat sosyolojisi kullanılacaktır. Swingwood'a göre edebiyatta sosyolojiye benzer olarak bireyin toplumsalla, olan uyum/uyumsuzluk ve aynı toplumsal dünyayı dönüştürmek iradesi ve istekleri ile ilgilidir. Edebiyatla sosyoloji birbirinden tamamıyla farklı disiplinler değildir. Toplum kavramıyla ilgili birbirini tamamlayan iç içe geçmiş yapı taşları olarak görülebilir. Edebiyat sosyolojisine iki açıdan yaklaşırsak öncelikli olarak çağına ayna tutarken ikincil olarak yazar eserini oluşturma sürecinde toplumsal durumuna bakmak gerekir (Swingwood, 2012, s. 101-110).

Bir nevi yaratma eylemi olan edebiyat sanattın bir dalıdır dolayısıyla sanattır. Edebiyat incelemesi ise edebiyat sosyolojisi yapan sosyoloğa göre toplumsal olanı öğrenme yollarından biri, hatta bazı teorisyenlere göre, edebiyat incelemesi ikinci kez bir yaratma olarak kabul edilebilir. Denilebilir ki Edebiyat bir yönüyle sosyal işlevi olan sanat dalıdır. Edebiyat bütün toplumlarda sosyal kurumlarla etkileşim içindedir (Wellek ve Warren, 2013,s. 107-108).

Eagleton'a göre edebiyat somuttur, yaşamın her anının her yönü ile topluma ve bireylere sunmaktayken modern edebiyat karşısında ki yerini alır. Zira modern edebiyat gerçekliklerden uzaklaşarak dil, mit, hayal gücü, insan zihninin yapısı vb. gibi alternatif anlatının ötesine geçememiştir. Edebi olan aktarılarak bireylerin birbirine öğrettiği bir durum olarak karşımıza çıkar (Eagleton, 2014, s. 203).

Edebiyat ve sosyolojinin karşılıklı olarak işlemesi ve topluma ilgili durumlarından dolayıdır ki toplumdan çıkan toplumun yaratılarını ilgi alanı oluşturur edebiyat sosyolojisinin. Sosyolojinin de yeni sayılabilecek bir bilim dalı olmasını getirdiği kaçınılmaz sonuç olarak ta edebiyat sosyoloji çok yeni diyebileceğimiz bir bilim dalı olarak adlandırılabilir (Sarıkoca, 2016, s. 6).

Öteki'nin, temelde farklı/aşağı görülmesi, Yunan kültürünün ya da sitenin dışında olmasına, başka bir yapı taşımasına (kadınlar ya da köleler vb.) dayanıyordu. Ötekilerin algılanmasını ötekilerle ilişkilerin nasıl olacağını düzenleyen birçok karşıtlık vardı: Yunanlı ve Barbar, yerli ve yabancı, özgür insan ve köle, yurttaş olan ve olmayan, erkek ve kadın (Schnapper, 2005). Antik Yunan'da, bir "metik" Atina'nın yabancı bir sakiniydi ve Yunan şehir devletinde (polis) ikamet ettikleri yerde vatandaş haklarına sahip değildi (Wikipedia-Metik, 2023).

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

19. yüzyılda batıya genişleme çabasının sonucu olarak göçle beraber bir ülke doğmuş [Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kanada], Giddens'a göre bir ''göçmen toplumu''nun oluşturduğu ülkeler oluşmuştur (Giddens, 1999, s. 212). Bir gücün etkisiyle yapılan göçe mecburi ya da bir gücün etkisinde olmadan, zorlamaya maruz kalmadan daha iyi yaşam koşullarına kavuşmak maksatlı yapılan yer değiştirmeye göç denir ülke sınırları belirleyicidir sınır dışına yapılan göçe dış göç, sınır içindeki göçe ise iç göç denir.

Sanayileşme sonrası batı ülkelerinde işçi sınıfının oluşumunu kırsal alan dan kente yönelen kitlesel göçler oluşturmuştur. Endüstriyel işçi talebinin olduğu bölgelere kırsaldaki işçilerin göçü kaçınılmazdır. Alman köylüsü küçük ölçekli üretim yapan endüstrideki iş gücü ihtiyacını gidermek maksatlı göç ettikleri yerlere kolay uyum sağlamasının sebebi aynı ataerkil (işçi-iş veren) yapıdan gelmeleridir. Alt sınıf tabirindeki tabaka kırsal kesimden göç ederek endüstriyel alanlara yerleşen insanlar oluşturmaktadır. Bu durumun benzeri gelişmiş ülkelerle (ABD, İngiltere vb.) birlikte az gelişmiş, gelişmekte olan ülkeler için de geçerlidir. Afrika ülkelerinden Fransa'ya ve Asya Ülkelerinden İngiltere'ye olan göçler bu duruma örnektir (Giddens, 1999, s. 257-280).

Türkiye tarihi göç yolları üzerinde bulunan Anadolu coğrafyası üzerinde kurulu bir devlet olduğundan göç, Anadolu'nun tarihinde olduğu gibi Türkiye tarihinde de büyük öneme sahiptir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan itibaren kaybedilen topraklardan Anadolu'ya yönelen büyük göç dalgaları, Anadolu'nun çok etnili, çok dilli, çok dinli yapısının kısa bir süre içerisinde büyük ölçüde homojenleşmesine neden olur. Kendi ulus devletlerini kuran Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Sırbistan ile Rus işgaline giren Kafkasya'dan kovulan Türk soylu ya da Pomak, Çerkez, Abaza, Tatar gibi etnik kökenlerden gelen Müslüman göçmenler, Anadolu'ya sığınmak zorunda kalır. Önce Osmanlı Devleti ardından da Türkiye Cumhuriyeti tamamına muhacir adı verilen bu yeni misafirlerini Anadolu'ya yerleştirmek için büyük çaba harcar (Bayındır ve Işık, 2022, s. 2-3). Bu muhacirlerin 1923 Lozan Anlaşması sonrasında Yunanistan'dan Türkiye'ye gelenlerine "mübadil" adı verilir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan tiyatro oyunlarının yazarı Necati Cumalı'da bir mübadildir.

''Mübadele" sözcüğü, konuyu bilenlerin aklına hemen ''göç'' kavramını getirir. Dilimizde Mübadele kavramı tarihî anlamda kullanıldığında, Lozan Konferansı'nda kararlaştırılmış hemen ertesinde Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleştirilmiş olan karşılıklı nüfus değişimidir (Macar, 2015, s. 173). Mübadil sözcüğü de sadece bu çerçevede gelmiş olan muhacirleri kasteder. Arapçadaki "bedel" kökünden gelen ''Mübadele" sözcüğü Osmanlıca-Türkçe sözlükte: Değiş tokuş, bir şeyin başka bir şeyle değiştirilmesi, mübadil sözcüğü ise: mübadele olunmuş, başkasının yerine getirilmiş; bir şeye bedel tutulmuş olarak tanımlanmıştır (Tevfik, 2021, s. 31). Sezer'e göre Türk-Yunan vakası özel bir yere sahiptir; çünkü bu antlaşma, uluslararası hukukun gözetiminde, büyük bir çoğunluğu gönülsüz bir şekilde yerlerinden edilen yeni bir göçmen tipinin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Sezer, 2012, s. 25).

''Mübadele tarihi sadece mübadillerin değil, mübadele edilemeyenlerin de tarihidir. Başlangıçta Yunan ve Türk hükümetleri için homojenleştirme projesi olarak başlayan nüfus mübadelesinin, arzu edilenin aksi istikametine evrilerek heterojenleşme ile sonuçlanmıştır. Her iki tarafın mübadillerini kendi içinde homojen kabul eden bu anlayışlar zaman içerisinde çökmüştür (Cankara, 2018, s. 175-176).

2. Necati Cumalı Hayatı ve Oyunları

Mustafa-Fitnat Cumalı çiftinin ilk çocuğu olan Ahmet Necati Cumalı 13 Ocak 1921'de Florina'da dedesinin evinde dünyaya gelir. Makedonya 1900 adlı kitabında doğduğu evi ''Evimiz dere boyundaydı. Kış ayları, baharlarda, evin içinde, avluda dolaşırken dışarda akan derenin sesini duyardık. Çarşıdan gelirken Rum mahallesinin sonunda Müslüman mahallesinin girişinde kalırdı. Bütün Müslüman evleri gibi bağdadî idi'' (Cumalı, 1995, s. 8-10) şeklinde tasvir eder. Dedesi İbrahim Efendi memleketini seven, otoriter, dinine bağlı, inançlı ve gösterişi sevmeyen mücadeleci, kişiliğinin yanında Kur'an-ı Kerim'e tutkuyla bağlı, hattat, altı çocuk sahibi (beşincisi babasıdır) Florina Çarşısı'nda dükkân sahibidir (Taş, 2001, s. 3-15).

Babası Mustafa ise dedesine benzemez: savurgan, gösterişe düşkün, kumarbaz, çapkın, yakışıklı, eğlence düşkünü olarak hayatını başıboş yaşamıştır. Annesi Fitnat ise Cuma kasabasına bağlı Kaylar köyü önde gelen ailelerinden olan Topallar sülalesindendir. Topalların evleri balkan savaşında yanmış, Birinci

Dünya Savaşın sonlarında ise Yunan ordusu tarafından yakılmıştır. Barış imzalanınca Manastıra dönerek yeniden yerleşmişler köylerine. Kaylardan Fitnat hanımla Florina'dan Mustafa evliliklerinden ilk çocuk Ahmet Necati Cumalı olmak üzere altı evlatları olur. Ahmet ismini dedesi Necati'yi ise babası koymuştur (Taş, 2001, s. 3-15: Gürpınar ve Akbal, 1992, s. 38-43: (Gürpınar ve Akbal, 1992, s. 38-43).

İsviçre'nin Lozan kentinde 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşmasıyla Batı Trakya Türkleri ile Batı Anadolu Rumları mübadele edilmesi (değiş tokuş etmek) üzerinde anlaşılır. Doksan üç yaşındaki Büyükbabası İbrahim Efendi Florina'dan ayrılmak istemez. Selanik'te zorla vapura bindirilir. Bu sırada ayaklarına felç iner. Cumalı ailesi göçmen olarak İzmir'in Urla ilçesine yerleşir. Büyükbabası mübadeleden üç yıl sonra ölür. Mart 1924'te Florina'dan İzmir'in Urla ilçesine doğru gerçekleşen bu göç, Necati Cumalı'yı derinden etkiler kendisiyle yapılan röportajlarda göç le ilgili olarak ''bir göç yaşadım, dil değiştirdim…Sanıyorum ki çocukluğumun ilk yıllarının çizgilerini hâlâ koruyorum. O göçü yaşamış olmak, o sıkıntıları... Sonra Urla'nın güzelliği... Orada büyüdüm. Çok çabuk dünya bunalım yılları geldi, anımsarım. Babam varlıklıydı. 1931 yılına kadar varlıklıydı. Kırk parasız kaldı sonra. 'Ben oğlum Galatasaray'a göndereceğim' diye yinelerdi babam. İlkokul bitti, baktık, babamın beni çarşıya gönderecek hâli yok. Yine de götürdü, yedi sekiz gün geç olarak. Yer yok dediler. Ağlaya ağlaya döndüm.'' dedirtir (Taş, 2001, s. 3-15: Gürpınar ve Akbal, 1992, s. 38-43: Ertop, 1992, s. 43-45: Tunalı, 2001, s. 7-17).

İlkokulu Urla'da yetmiş kişilik sınıflarda okuyarak (1931/1932) yılında Şehit Kemal İlkokulunda bitirir. Ortaokulu 1935 yılında İzmir'de, İzmir Erkek Muallim Mektebi'nde; orta öğrenimini 1938 yılında İzmir Atatürk Lisesinde tamamlar. 1939 yılında İstanbul Hukuk Fakültesine girer. İstanbul Hukuk Fakültesindeki eğitimini yarım bırakır 1939 yılında Ankara Hukuk Fakültesine girer. 1941-1942 yılları arasında Ankara Toprak mahsulleri ofisinde çalışır. Askerliğini yedek subay olarak Çanakkale'de ve Ezine'de yapar. Ankara'da Millî Eğitim Bakanlığı Yayın Müdürlüğünde, sonra yine bakanlığa bağlı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğünde çalışır (1945-1948). Necati Cumalı 1949 yılının ocak ayında Ankara'daki görevinden ayrılıp İzmir'e gider.1950-1957 yılları arasında İzmir'deki stajını tamamlayarak, İzmir ve Urla'da avukatlık yapar. Fransa'ya gezi amaçlı gider. Avukatlığı bırakır. Yeteneğinin belirlediği çizgide şair ve yazar olarak hayatını sürdürecektir. Roman tiyatro ve şiir dalında birçok esere hayat (Alnıaçık, 1992, s. 46-54: Gürpınar ve Akbal, 1992, s. 38-43: Ertop, 1992, s. 43-45: Tunalı, 2001, s. 7-17).

3.Gömü, Kuyu ve Ezik Otlar Oyunlarında Göç

3.1.Gömü, Kuyu ve Ezik Otlar Oyunlarının Özeti

3.1.1. Gömü Tiyatro Oyunu (1973): İzmir 1950'lerde Urla'da geçen oyunda Ali Zemzem'in kahvesinde oyun oynarken (Hamdi Musa Seyfi ve Arif) Seyfiye Yunanistan'a göçen Eski Urlalı Hristo'dan mektup gelir. Arif mektubu okuyunca eski zenginlerden Storiadis'in evinde gömü olduğunu öğrenir. Hepsi hayaller kurar bu kadar altını bulunca ne yapacaklarını düşünürler. Mektupta geçen evde şimdi kimlerin oturduğunu bulmaya çalışırlar. Sıdıka Beyaz'ın evinin avlusuna karar verirler. Sıdıka dul dur ve kızı Gülsen ile beraber yaşamaktadır. Arif, Seyfi ve Hamdi bahçede kazı yaparlar. Bir hafta boyunca kazı yapılır ama bulunan değersiz üç beş eşyadan fazla bir şey yoktur. Kazı çalışmaları sırasında kadınlar ve erkekler yakınlaşır birbirlerini daha iyi tanır ve severler. Gülsen Hamdi'yle, Sıdıka Arif'le asıl gömüyü sevgiyi bulmuşlardır (Cumalı, 2004a, s. 295-366).

3.1.2. Kuyu Tiyatro Oyunu: Olay Hatay ilinin Kuruoba Köyünde geçer. Ceyhan Atik Annesinin vefatı üzerine cenazesi için Almanya'dan köyüne gelir. Cenaze işlerinden sonra köyünün su sorunu çözmeye karar verir. Çocukluk arkadaşı Kadir yardım edecektir. Ceyhan sevdiği kızı Sevdican'nın muhtarın oğlu tarafından ailesinden istendiğini Selime'den öğrenir. Annesinin kırkı çıkıncaya kadar köyde kalacak olan Ceyhan köye su getirmek için uğraşacaktır. Kuyu kazılıp su çıkartılacaktır. Muhtar Ceyhan'ın kuyu çalışmasını engellemeye çalışmaktadır. Daha önce kuyu açmaya çalışanlar olmuş ama başarılı olmamıştır hiçbirisi. Ceyhan sevdiklerinin de desteğiyle tüm parası bitme pahasına kuyu açmaya devam eder. Sonunda suya kavuşur (Cumalı, 2004a, s. 925-993).

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

3.1.3. Ezik Otlar Tiyatro Oyunu (1969): On yıl önce Karadeniz'den göç eden Lazlar Urla'ya yerleşir. Üç ay önce de Gözlemeciler'in çayırını Lâzlar satın alır haliyle kendi otlaklarında başkalarının hayvanlarının yayılmasına izin vermezler. Yerli köylülerden Kadir birkaç defa ikaz edilmesine rağmen ineğini keçilerini çayıra salar. Lazlar dışındaki yerli köylüler hayvanlarını otlatacak yer kalmadığından Lazlara karşı hınç duymaktadırlar. Kadirin otlakta hayvanlarını otlattığını duyan Fahri hızla atıyla otlağa gider kadirle karşılaşırlar. Kadir çifteyle yakından Fahriyi vurur. Fahri oracıkta ölür. Gözlemeciler başlarına böyle bir bela gelmesin diye otlaklarını satıp İzmir'e yerleşir. Oysa Lazlarda Karadeniz'den tamda bu sebeple göç etmişlerdir. Kaçtıkları bela, kan onları Urla'da yakalamıştır (Cumalı, 2004, s. 823-886) (Cumalı, 1969, s. 58-124).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan 1950 yılına kadar geçen döneme erken cumhuriyet ulus devletin inşası temelde, 1950-1980 ulus-devlet inşası, korunması ve yerleşikleşmesi, ise, 1980'den sonraki dönem ise küresel manada dünya devletleri arasındaki hak ettiği yere kavuşmasıdır. Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde savaşlar ve çeşitli diğer sebeplerle imparatorluk bünyesi içerisinde dağılmış olan Türkler bugünkü sınırlarımıza uzun yıllar boyu doğru hareket halinde yani göç etmekteydiler (İçduygu, 2010, s. 17-25).

3.2. Gömü, Kuyu ve Ezik Otlar Oyunlarında Göçün Temsili

Çalışmanın bu alt başlığında Gömü, Kuyu ve Ezik Otlar oyunlarında göçün nasıl temsil edildiği anılan hikâyelerin nitel içerik analizleri yapılarak ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda öncelikle oyun metinleri incelenerek göçün oyun metinlerinde hangi temalar çerçevesinde örüldüğü belirlenmiş ardından da bu temaları yer aldığı metinlerden örnekler verilerek çıkarımlarda bulunulmuştur.

Edebiyatımızda sadece yurdumuza gelenler değil gidenler de konu edilmiştir. Necati Cumalı'nın Gömü adlı tiyatro oyununda gittikten sonra bağını koparmayan Türkler ve Rumların mektuplaşması sonucunda hazine yerini tarif eden Rum komşularının mektubu üzerine eski anılar tekrar canlanır, hatıralar beden bulur güzel günler yâd edilir:

"Kamber- Aleykümselam. Kimden?

Arif- Hristo'dan.

Seyfi- Kim Hristo?

Arif- Eski buralılardan..." (Cumalı, 2004a, s. 64).

Zorunlu göçe tabi tutulan Rumlarla, göçten önce ilişkileri bağlamında yerli halk kendilerinden ayrı tutmazlar içlerinden 'biri'dir gidenler. Göç eden Rumların büyük çoğunluğun anadili Türkçedir. Yunan devletinin gönderdiği, ülkemize gelen Müslümanlardan bir kısmı Türkçe dahi bilmez, konuşamaz. Bu gerçeklik oyunda:

Arif- Hristo'yu anlatamam. Gençliğimizde yediğimiz içtiğimiz ayrı gitmezdi. Küpü bulunca ona da buyur gel demeden el atamam.

Seyfi- Canım buyursun gelsin. Hoş geldi safa geldi.

Hamdi- Türkçe bilir mi.

Arif- Senin kadar. Üstelik takır takır konuşur" (Cumalı, 2004a, s. 68-69).

Rumlarla Türkler mübadeleden önce o kadar kültürel anlamda da iç içe yaşamaktadırlar. Yurt olarak gördükleri topraklardan kopmak iki taraf göçmenler için sarsıcı olmuştur. Bir bakıma iki taraftan göç edenlerde yerlerinden kopmak istemezler.

Arif- (Ötekilere) Ben Urla'nın canlı topoğrafyasıysam, Letafet Abla canlı nüfus kütüğü. (Letafet'e) Abla, Sotiriadis'in kâtibi Yani'yi tanır mıydın?

Letafet- Tanımam mı? İkisini de tanırdım.

Letafet- Sotiriadis'in iki kâtibi vardı. İkisinin de adı Yani idi. Biri esmer, kuru, uzun boyluydu, Kara Yani derdik, öbürü şişman, sarışın, orta boyluydu. Sarı Yani derdik (Cumalı, 2004a, s. 70).

Ezik Otlar oyununda Karadeniz'den iç göçle gelen Lazlar çalışkanlıkları sayesinde otlak satın alırlar. Ama çalışkanlıkları sayesinde gün be gün zenginleşmeleri köyün yerlilerinde başlangıçta kıskançlık sonraları düşmanlığa dönüşür. Zira köylüler parasını verip alsa dahi mülkiyet hakkının göçmenlere geçmediğini yerli

olmaları nedeniyle önceleri Gözlemeciler'in olan otlağın köyün ortak malı gibi kullanılmasını savunurlar. Göçle yaşadığı yerdeki olumsuz koşullardan kurtulmak isteyen Lazlar geldikleri yerlerde yabancı görülmüş kaçtıkları başlarına gelmiştir:

Ayşe- Kim olacak? Lâzlardan biridir. Otlağı satın aldılar ya, boş bırakmazlar gayrı! Hah Otlağı olana at beslemesi kolay elbet! (Öfkeli.) Ağabeyinin yanında Lazların adını anma, öfkelendirirsin!..” (Cumalı, 2004, s. 831).

Köylülerin göçmenlere yönelik düşmanlıkları o derece artmıştır ki köyden birinin her an göçmenlerden biri ile cinayet seviyesinde bir olay yaşayacağını beklemektedirler:

Ayşe- Ah, bütün korkum buydu! Vuracaklardı Lâzlardan birini! Ah, vuran da yandı vurulan da! Yandı her kimse!.. (Dövünür.) Ağabeyin nerede? Neredeydi ağabeyin? Haberin yok mu?” (Cumalı, 2004, s. 832).

Ezik Otlar Oyununda köylülerin göçmenlere yönelik düşmanlıkları en nihayetinde Lazlardan birinin vurulması ile sonuçlanır. Aynı dil aynı inanç aynı kültüre sahip olan bu insanların birbirlerine olan düşmanlıklarının temel nedeni yerlilerin onları yabancı görmesi aralarına almamak istememesidir. Olay göçmen birinin ölümü, yerli olanın hapse girmesine kadar tırmanır.

“Binnaz- Bağdan çıktım, size geliyordum. Çayırın yanında önce Kadir'i gördüm. Çiftesi elindeydi. Hayvanları yayıyordu!

Gülsüm- Lâzların çayırında mı?

Binnaz- Başka nerde olur? Konuştuk bile! Hatırımı sordu. Nişanlımdan haber sordu. Size selâm söyledi.

Ayşe- Hakikatliydi Kadir! Hâl hatır sayardı! Vah garip Kadirim vah!” (Cumalı, 2004, s. 833).

Ezik Otlar oyununda göçmenlere yönelik şiddetin boyutunun cinayete kadar varmasının nedeni Köyün Bekçisi Etem'e göre:

“Binnaz- Niye vurdu öyleyse?..

Etem- Otlak yüzünden! Bunu bilmeyen kim? Üç ay oldu, Gözlemeciler'in çayırını Lâzlar satın aldı alalı, ortada görünmediler mi, Kadir, ineğini keçilerini çayıra salardı. Kaç kez gördüm tembihledim, iş büyümesin, çatallanmasın diye hep kapattım. Fahri'yi vurup kaçtığında sağmalları gene çayırdaydı Kadir'in!” (Cumalı, 2004, s. 837-838).

Göçün sebepleri, sonuçlarına yönelik köylüler kendi aralarında hem göçün hedefinde hem de göç edilen yerde topluluklar arasında meydana getirdiği toplumsal olayların sebep sonuç ilişkileri köylüler tarafından açıklanır:

“Mahmut- Lâzlar getirdi kavgayı gürültüyü bu ovaya!.. Lâzlar gelmeden önce kimin kime zararı dokunduğu vardı?...

Etem- Öyle deme bacım! Haksız yere ilenme! Onları da yerinden yurdundan ayıran sebep her neyse bilmem gerek! Kim doğduğu toprağı gönül rızasıyla bırakır da kaçar? Kandan kaçmış onlar da!.. Dün Ne kadar yabancı olsalar, bizden olmasalar onlara da acımamak elde değil!... Babası ne dedi bilir misin? Oğullarımız kan görmesin dedik, kandan kaçtık, kan geldi bizi buldu! Adamın kahrını, çilesini anlayabildin mi?” (Cumalı, 2004, s. 838).

“Etem- Yaa! (İç çeker) Azrail bir kez mimlemesin kurbanını! Şu işe bak sen, Gözlemeci on beş yıl var buralardan gideli. Düne kadar çayır köy sandığına kiradaydı, otlak sıkıntısı yoktu, bütün ova otlaktan yararlanırdı. Kim derdi ki gün gelecek, Gözlemeci'nin çocukları yetişecek, çayırı satacaklar, Lazlar gelip alacaklar da kandan kaçtık derken, yetişmiş oğullarını çayıra kurban verecekler? Nerden nereye işte! Akıl alır iş mi bu?” (Cumalı, 2004, s. 838).

Köyün Bekçisi Etem göçle bir ailenin sıkıntılarından kurtularak huzura refaha kavuştuğunu başka bir ailenin ise belanın içine düştüğünü, göçün her daim kötü sonuçları olmadığı gibi iyi planlanan hazırlanan göç olumlu sonuçlar doğurabilir başlangıçtaki hedeflerine ulaşabilir göçmenler:

Etem- Bize kumanda eden toprak! Şu gördüğün bademlerden zeytinlerden ayrılığımız ne ki? Bütün ovaya bir bak! Her tarlanın, her bağın, her çayırın, nasıl ağacı, kütüğü, otu yaprağı varsa, onun gibi seni beni de var! Bizim bağın Mahmut'u, Gülsüm'ü, komşu tarlanın Binnaz'ı! Say böyle bağ bağ, tarla tarla bu ovada her kimi bilirsen! Ot gibi, ağaç gibi bitmiş kökleşmişiz bu gidenlerde! İnsanlardan ayrıyız biz! İnsanlar

kentlerde, kasabalarda! Gözlemeci insanlar arasına kattı çocuklarını! Boğazlaşmaktan kurtarayım dedi, kurtardı. Bir oğlu doktor, biri eczacı, kızı öğretmen. Üstleri başları gıcır gıcır, cepleri dolu! Lâz kurtarabildi mi çocuklarını? Karadeniz'de ne bıraktıysa ardında, geldi burada önünde onu buldu! (Tırısla geçen bir atın nal sesleri duyulur.)" (Cumalı, 2004, s. 839).

Kuyu oyununda Almanya'ya göç eden Cemal yıllar sonra annesin cenazesi için köyüne gelir. Cemal'in yakın çevresi onun dönmesini istemezler. Göç eden yakınları farklı ülkelere gittikleri için ulaşmak görüşmek zor olmaktadır. Tekrar köyüne geri yerleşmesini söylerler:

"Selime- Keşke açabilse! Keşke köyde kalsa, evlense... (Ceyhan'a) Az yakın gel hele..." (Cumalı, 2004a, s. 930).

"Sait-Ceyhan Ağbi daha burdasın, bizimlesin değil mi?

Ceyhan- Burdayım!" (Cumalı, 2004a, s. 930).

Kuyu oyununda Almanya'ya göç eden Cemalin dönmesini isteyen kadar istemeyenler de vardır. Göçmen geri döndüğünde de birçok sorunla baş etmek zorundadır. Ekonomik nedenler tek başına göç için sebep olmasa da çoğunlukla ekonomik nedenlerle göç ederler:

"Muhtar- (Ceyhan'a) Kalıp da ne yapacaksın? Köyde sana göre iş mi var?

Muhtar- (Kaşları çatılır) Su bulmak devlet işi! Devletin hakkından geleceği iş, senin gücünü aşar!

Muhtar- Almanya'da işin iyiymiş diyorlar, kaçırırsan yazık olur! Ayda ne geçiyor Almanya'da eline?

Ceyhan- Ortalama üç bin mark...

Muhtar- Bizim paraya vurursan?

Ceyhan- Bugün için ayda on beş, on altı milyon...

Muhtar- Sen bu parayı burda yılda kazanamazsın!

Muhtar- Ne ödedin bu motora? (Motosikleti gösterir)

Ceyhan- Yedi bin mark!

Muhtar- Burada senin gibiler için rüya bu para! (Cumalı, 2004a, s. 938).

Göçmenler hedef ülkeye gitseler de genellikle ayrıldıkları ülkeden bağlarını koparamazlar. Geride kalanlara mektupla vs. zamanın iletişim imkanlarıyla konuşurlar, ayrıldıkları akrabalarının zor durumda olduğunu bildikleri için devamlı surette para gönderirler:

"Ceyhan- Benim köyüm burası! Doğup büyüdüğüm yer! Dünyaya gelirken payıma düşen, Tanrının, sana burada can verdim, gönendir, ümran kıl, cennetini hak et dediği yer! Her yetişen sırtını döner giderse bu köye kim sahip çıkacak? Ölülerimizin mezarlarını saran otu, çalıyı, dikeni kim ayıklayacak, devrilen taşlarını kim doğrultacak?

Zühre- Dillerine kurban olayım Ceyhan'ım! Tanrı seni tuttuğun yoldan ayırmasın!..

Ceyhan- Askerliği de sayarsan beş yıldır sıladayım. Beş yıldır anama evlatlık edemedim!

Zühre- Daha ne evlâtlık edeceksin? Her hafta gün sekmez mektubun gelirdi. Harçlığını aksatmaz gönderirdin! Mektubunun geldiği gün görenler bilir, bu kuru köy annene cennet olurdu, ne zaman adın geçse gözleri ışıl ışıl yanardı..." (Cumalı, 2004a, s. 938-939).

Beş yıldır köyünden ve sevdiklerinden uzak olan Ceyhan taşındığı/yerleştiği hedef ülkeye alışmakta zorlanır. Aklı geride bıraktıklarındadır.

"Ceyhan- Beş yılda çok yer gördüm, çok gurbet gezdim. O yerler hep yeşildi. Kuruoba'yı andıkça gurbette yüzüm gülmedi! Anamın hastalık haberini alınca Almanya'dan dört günde döndüm" (Cumalı, 2004a, s. 940).

Köylerinde geçim imkânı olmayan Kuruoba'lılar yiyecek paralarını çıkarmak için başka şehirlere çalışmaya giderler, gitmek zorundadırlar zira kışın yiyecek bulabilmenin tek çaresi budur:

"Kadir- Belki bulunurdu ama köy bomboş, eli çapa tutan Çukurova'ya pamuğa indi! Biraz hüneri olan yapılara... Çoluk çocuk hep göçtü, senin Sait bile! Benim de gitme zamanım!

Ceyhan- Biliyorum, köyde kalsan açından ölürsün, yazın kazanacağın para kışa tek dayanağın, bana yardım ettiğine göre o para benim sana borcum..." (Cumalı, 2004a, s. 951).

Göçmenler koparmadıkları bağları sayesinde yeni göçlere neden olurlar yakın çevrelerinden tanıdıklarını da göç ettikleri yerlere yanlarında götürürler.

"Selime- İş oralara varmasa daha iyi değil mi? Sen vakitken nişanı nikâhını yapmaya çalış; yapamazsan vur Sevdican'ı motosikleti arkasına, çek git, arkana bakma! Almanya'ya dön! Üç beş yıl sonra çoluğa çocuğa kavuşunca, kalkar gelir, kayınbabanın elini öpersin!" (Cumalı, 2004a, s. 952-953).

"Kadir- Vakitken Almanya'ya dön. Bir iş ayarlarsan ben de kalkar gelirim...

Ceyhan- Dönmem, üsteleme! Sonuna kadar dayanacak param var!

Kadir- Düğün yapacaksın!" (Cumalı, 2004a, s. 953).

Belki de yöntem itibariyle en kolay göç etme yolu vatandaşlığını aldığı ülkeye evlenerek yanında biriyle gitmektir. Çoğu zaman para biriktirip dönmek maksatlı olan bu yolculuk zaman içerisinde kalıcı hale gelir dönülmez kazanılan maddi imkanlardan ve konfordan fedakârlık etmek istemez:

Sevdican- Sen burada olduktan sonra ne yapayım ben Almanya'yı? Orada gelip geçici olmaktansa burada kalırım, bahçemi donatırım, ne yetiştirsem bize kalır! Evimiz, bahçemiz, ikimiz... Benim yerim senin kollarının arası, başımı omuzuna koyunca dünya cennet bana! Sevenlerimiz var, Zühre yenge, Kadirgiller, küçük Sait... Hadi bana neler yetiştireceğiz anlat!.." (Cumalı, 2004a, s. 989).

SONUÇ

Osmanlının son dönemlerinde yaşanan savaşlar ve Kurtuluş Savaşı nedeniyle Anadolu coğrafyası hızla Türkleşmiş ve Müslümanlaşmıştır. Kitlesel ve yoğun nüfus değişimlerinin yaşandığı dönemlerden biri de Lozan antlaşması neticesinde yapılan ''Mübadele''dir. Erken Cumhuriyet Döneminde içerdeki Müslüman ve Türk olmayan nüfus ülke dışına çıkmış tam tersi olarak dışardaki Türk ve Müslüman nüfus ülke içine dönmüştür dolayısıyla homojenlik sağlanmıştır. Farlı etnik yapıdaki nüfus %3'ten %1'e düşmüştür. Balkan ülkelerinden ülkemize bir milyona yakın yurttaşımız bu dönemde gelmiştir (İçduygu, 2010, s. 25-26). Bu göçlerle Türkiye'ye yerleşenler, ülkemizin kültür, sanat ve bilim hayatına önemli katkılar sunmuşlardır. Bu isimlerden birisi de şiir, tiyatro, hikâye, roman, oyun ve deneme türündeki eserleriyle Türk edebiyatına ve sanatına önemli katkılar sunan Necati Cuma'lıdır.

Bu çalışmada mübadil yazar Necati Cumalı'nın Gömü, Kuyu ve Ezik Otlar oyunlarında göçün nasıl temsil edildiği anılan hikâyelerin nitel içerik analizleri yapılarak ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda öncelikle oyun metinleri incelenerek göçün oyun metinlerinde hangi temalar çerçevesinde örüldüğü belirlenmiş ardından da bu temaları yer aldığı metinlerden örnekler verilerek çıkarımlarda bulunulmuştur.

Yapılan analizler neticesinde Necati Cumalı'nın incelenen üç oyununda yazarın zorunlu göçün derin hüznünü, acılarını ve yarattığı fırsatları oldukça çarpıcı bir şekilde yansıttığı, göçün temel nedeninin ekonomik olduğuna vurgu yapıldığı, göçen insanların göçtükleri yere yönelik özlemlerinin hiç bitmediği, kendileri ile farklı dili konuşsalar ve aralarında büyük kavgalar yaşansa dahi sonradan dostlukların yeniden yeşerebildiği, buna karşın göçtükleri yerdekilerle aynı dili konuşsalar, aynı dini paylaşsalar da yerliler ve göçmenler arasında önemli çekişme ve düşmanlıkların ortaya çıkabildiği hatta cinayetlerin dahi işlenebileceği sonuçlarına ulaşılmıştır. Buradan hareketle Necati Cumalı'nın göçün neden olduğu sorunların temeline dil, din, ırk, mezhep vb. farklıları değil ekonomik çıkar çatışmalarının koyduğunu söyleyebiliriz.

Göç insanlık tarihi ile yaşıt bir olgudur. Uygarlık göçler sayesinde doğmuş ve göçler yoluyla yayılmıştır. İnsanoğlu yıllar boyunca farklı coğrafyalar arasında hareket ederek kıtlara okyanuslar aşmış, bu coğrafyalarda çeşitli medeniyetler yaratmış ve tarihi şekillendirmiştir. İster zorunlu ister gönüllü olsun, göçler insanoğluna bir yandan yepyeni fırsatlar sunarken bir yandan da büyük acılara sebep olmuştur (Özdemir ve Işık, 2019, s.123). Bu acıların ve fırsatların sanat eserlerinde izlerini sürmek, insanlık tarihini daha iyi anlamak ve geçmişte olduğu gibi günümüzde de dünyamızı şekillendirmeye devam eden göçün neden olduğu sorunlara çözümler geliştirmek için önemli ipuçları sunar. Bu çalışmada göçün izleri Türk edebiyatının en önemli isimlerinden Necati Cumalı'nın Gömü, Kuyu ve Ezik Otlar oyunlarında sürülmüştür. Göçün neden olduğu acı ve fırsatları birlikte deneyimleyen bir yazar olan Necati Cumalı'nın diğer eserlerinin de akademik çalışmalara konu edilmesi, halen büyük göç dalgalarıyla baş etmeye çalışan Türkiye'ye göç ve göçün neden olduğu sorunlarla mücadelede önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

1. Açа, M., Gökalp, H., ve Kocakaplan, İ. (2012). Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi (3.Baskı). istanbul: Kesit Yayınları.
2. Alnıaçık, R. (1992, Mayız 2). Necati Cumalı Üstüne Konuşma. Türk Dili Dergisi, s. 46-49.
3. Alver, K. (2014). Edebiyat Sosyolojisi. (K. Alver, Dü.) Ankara: Hece Yayınları.
4. Asal, R. R. (2017, 05 29). 19.Yüzyıl Fransız Romanında Gerçekçilik. Edebiyatist, s. 19-23.
5. Bakhtin, M. (2001). Karnavaldan Romana Edebiyat Teorisinden Dil Felsefesine Seçme Yazılar. (C. Soydemir, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
6. Bayındır , D., ve Işık, M. (2022a). Mavi Hüznün Mavi Belgeselleri. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.
7. Bayındır, D., ve Işık, M. (2022). "Göç Belgeseli Çekmek: Otoetnografik Bir Bakış". Ege 6. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Bildiriler Kitabı,. İzmir: UBAK. İzmir: UBAK.
8. Bozkurt, V. (2014). Değişen Dünyada Sosyoloji (10.Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi.
9. Cankara, M. (2018). Mübadele Edilemeyenker: Lozan Antlaşması'dan Sonra Resmo Eski Şehrin Dönüşümü. Uluslararası İzmir Göç ve Mübadele Sempozyumu Bildiri Kitabı (s. 175-192). içinde İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
10. Condrad, J. (2017). Roman Teorisi (4. Baskı). (P. Stevick, Dü., ve S. Kantarcıoğlu, Çev.) Ankara: Akçağ Yayınları.
11. Cumalı, N. (1969). Oyunlar 1. İstanbul: İmbat Yayınları.
12. Cumalı, N. (1995). Makedonya 1900 1.Kitap/Öyküler. İstanbul: Çağdaş Yayınları.
13. Cumalı, N. (2004). Bütün Oyunları 1. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
14. Cumalı, N. (2004a). Bütün Oyunları 2. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
15. Çoskun, S. (2014). Edebiyat Sosyolojisi Araştırmaları İçin bir yöntem Denemesi (Eklerle 3. Baskı). (K. Alver, Dü.) Ankara: Hece Yayınları.
16. Eagleton, T. (2014). Edebiyat Kuramı Giriş. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
17. Eflatun. (2013). Devlet. (S. Sönmez İnan, Çev.) İstanbul: Akvaryum Yayınevi.
18. Ertop, K. (1992, Mayıs 2). Necati Cumalı'nın Şiirinde Urladan İzler. Türk Dili Dergisi, s. 43-45.
19. Escarpit, R. (1992). Edebiyat Sosyolojisi. (H. Portakal, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
20. Giddens, A. (1999). İleri Toplumların Sınıf Yapısı. İstanbul: Birey Yayıncılık.
21. Giddens, A. (2012). Sosyoloji. İstanbul:: Kırmızı Yayınları.
22. Gürpınar, M., ve Akbal, O. (1992, Mayıs 2). Konuşmalar. Türk Dili Dergisi, s. 38-42.
23. İçduygu, A. (2010). Türkiye'de Uluslararası Göçün Siyasal Arka Planı Küreselleşen Dünyada "Ulus-Devleti İnşa Etmek ve Korumak". B. Pusch, ve T. wilkoszweski (Dü) içinde, Türkiye'ye Uluslararası Göç:Toplumsal Koşullar- Bireysel Yaşamlar (M. Çomak-Özbatır, Çev., s. 17-41). İstanbul: Kitap Yayınevi.
24. Kösemihal, N. Ş. (1964-1966). Sosyolojide Yöntem. Sosyoloji Dergisi,(20-21).
25. Kösemihal, N. Ş. (1967). Edebiyat Sosyolojine Giriş. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Kitapları.
26. Macar, E. (2015). Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler. (M. K. Erdoğan M., Dü.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
27. Marshall, G. (2005). Sosyoloji Sözlüğü. (O. AKINHAY , ve D. KÖMÜRCÜ , Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
28. Michaud, G. (2012). Bir Disiplin Olarak Edebiyat Sosyolojisinin Kurulması. (K. Alver, Dü.) Ankara: Hece Yayınları.
29. Moran, B. (2017). Edebiyat Kuramları ve Eleştiri (27.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
30. Özdemir, E., ve Işık, M. (2019). Uluslararası Göç ve Sinema: Dünya Sinemasında Suriye Sorunu. G. Melih (Dü.) içinde, Uluslararası Göç (s. 123-134). İstanbul: Beta.

31. Öztürk, B. (2018). Uluslararası İzmir Göç ve Mübadele Bildiri Kitabı (s. 17-24). içinde İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
32. Sarıkoca, E. (2016). Tarihi Güncellemek Edebiyat Sosyolojisi Açısından Roman . Erzurum: Fenomen Yayıncılık.
33. Schnapper, D. (2005). Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki. (A. Sönmezay, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
34. Sezer, S. (2012). Lozan ve Mübadele. İstanbul: T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi.
35. Swingwood, A. (2012). Edebiyat Sosyolojisine Yaklaşımlar 3. (K. Bayraktar, Çev.) Ankara: Hece Yayınları.
36. Taş, S. (2001). Necati Cumalı ve Oyunları. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
37. Tevfik, İ. (2021). İnsan ve Mekan Yüzüyle Mübadele 1923'ten Bugüne Zorunlu Göç (4.Baskı). İstanbul: İnkilap Kitabevi.
38. Tunalı, S. (2001). Beni En SEvdiğin Halimle Hatırla. İzmir: Yarımada Yayınları.
39. Wallerstein, İ. (2004). Amerikan Gücünün Gerileyişi. İstanbul: Metis Yayınları.
40. Wellek, R., ve Warren, A. (2013). Edebiyat Teorisi. (Ö. HUYUGÜZEL, Çev.) İstanbul: Dergâh Yayınları.
41. Wikipedia-Metik. (2023, Ocak 21). Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Metic adresinden alındı

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(25)

Mehmet BADEMCI[84], Orhan ÇAM[85], Veysel ÇEVIK[86], Veysel ARTAN[87], Onur BAKIRDAĞ[88]

BASAMAKLI ÖĞRETİM İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALARIN ANALİZİ

ANALYSIS OF STUDIES ON LAYERED EDUCATION

ÖZ

Basamaklı öğretim, bir konunun öğrenimini adım adım basamaklandırarak yapmayı amaçlayan bir öğretim yöntemidir. Bu yöntem genellikle matematik ve fen bilimleri gibi disiplinlerde kullanılır, ancak diğer konulara da uyarlanabilir. Basamaklı öğretim, öğrencilere karmaşık bir konuyu küçük ve anlaşılır adımlara ayırarak öğrenmelerine yardımcı olur. Bu adımlar, öğrencinin kavramsal anlayışını arttırmak için önceden belirlenmiş bir öğrenme hedefine ulaşmak için gereken becerileri içerir. Bu yöntem, öğrencilerin konunun tümünü birden kavramalarına yardımcı olmak yerine, konuyu adım adım ele almalarını ve her adımda öğrendiklerini pekiştirmelerini sağlar. Öğretmenler, öğrencilerin ihtiyaçlarına göre öğrenme hedeflerini ve adımlarını belirleyerek bu yöntemi kullanabilirler.

Bu çalışmada basamaklı öğretim konusuna yönelik araştırmalara ilişkin şimdiye kadar yapılmış olan lisansüstü tezlerden yola çıkarak meta-sentez yöntemi ile incelenmesi amaçlanmıştır. Dâhil etme ve hariç tutma kriterleri belirlenerek Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yer alan 20 lisansüstü tez araştırmaya dâhil edilmiştir. Çalışmada, meta-sentez yoluyla bulgular detaylı şekilde incelenerek farklı ve benzer yönleri belirlenmiş ve değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Basamaklı Öğretim, Matematik ve Fen Bilimleri, Meta-Sentez.

ABSTRACT

Layered teaching is a teaching method that aims to make the learning of a subject step by step. This method is often used in disciplines such as mathematics and science, but can be adapted to other subjects as well. Layered instruction helps students learn by breaking down a complex topic into small, understandable steps. These steps include the skills needed to achieve a predetermined learning goal in order to increase the student's conceptual understanding. This method allows students to take the subject step by step and reinforce what they have learned at each step, rather than helping them grasp the whole subject at once. Teachers can use this method by identifying learning goals and steps based on students' needs.

In this study, it is aimed to examine the current situation regarding the researches on layered education with meta-synthesis method based on the postgraduate theses made up to now. By determining the inclusion and exclusion criteria, 20 graduate theses in the National Thesis Center database of the Council of Higher Education were included in the research. In the study, the findings were examined in detail through meta-synthesis, and different and similar aspects were determined and evaluated.

Keywords: *Layered Education, Mathematics and Science, Meta-Synthesis.*

[84] Öğretmen, Elazığ/Maden İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, mbademcim@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7906-3589; Sorumlu yazar: mbademcim@gmail.com
[85] Öğretmen, Elazığ/Maden İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, orhancam293@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9510-0298
[86] Öğretmen, Elazığ/Maden İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, veyselcevik534@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1851-5665
[87] Öğretmen, Elazığ/Maden İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, berzah23231@gmail.com, ORCID: 0009-0004-0896-9665
[88] Öğretmen, Elazığ/Maden İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, bakirdagonur@gmail.com, ORCID: 0009-0005-4581-0001

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

1. GİRİŞ

Toplumların sahip olduğu düşünce yapıları ile eğitim arasında önemli bir bağ bulunmaktadır. Toplumun düşünce yapıları, o toplumun değerleri, inançları, kültürü ve geçmişi ile şekillenir. Bu düşünce yapıları, eğitim sistemine yansıyarak, eğitim sisteminin şekillenmesinde ve bireylere sunulan eğitim programlarının içeriklerinde belirleyici bir rol oynar. Eğitim, toplumun ihtiyaçlarına ve düşünce yapılarına uygun olarak şekillenir. Örneğin, bir toplumda sanat ve kültüre verilen önem yüksekse, o toplumun eğitim sistemi de bu değerlere uygun olarak sanat ve kültüre ağırlık verir. Eğitim sistemi, toplumun gereksinimlerine uygun bir şekilde düzenlenir ve bireylere toplumun değer yargılarına uygun bir eğitim sunar(Başbay, 2021).

Bilgi ve teknoloji alanlarında yaşanan gelişmeler, yenilikler ve bireylerin bu değişimlere bağlı olarak şekillenen gereksinimleri, eğitim ve öğretim alanında yeni ve farklı anlayışların geliştirilmesine neden olmuştur. Bu nedenle, eğitim sistemi değişen toplumsal ve teknolojik koşullara uygun olarak sürekli yenilenmekte ve geliştirilmektedir. Özellikle bilgiye ulaşımın kolaylaşması ve teknolojinin hayatın birçok alanında kullanımıyla, bireylerin gereksinimlerinde önemli bir değişim yaratmıştır. Bu değişim, eğitim ve öğretim alanında da farklı yaklaşımların geliştirilmesine neden olmuştur. Örneğin, öğrenmenin sadece sınıf ortamında gerçekleşmediği, bireylerin hayatın her alanında öğrenme fırsatlarına sahip olduğu ve öğrenmenin ömür boyu devam eden bir süreç olduğu fark edilmiştir. Bu doğrultuda, eğitim ve öğretim alanında bireylere bilgi ve becerilerin kazandırılmasına yönelik farklı yöntemler ve teknolojiler geliştirilmiştir. Öğrenme sürecinde dijital araçların kullanımı, çevrimiçi eğitimler, uzaktan öğrenme, mobil öğrenme, oyun tabanlı öğrenme gibi farklı öğrenme yaklaşımları geliştirilmiştir. Ayrıca, insan özelliklerinin geliştirilmesinde de farklı yaklaşımlar benimsenmiştir. Sadece akademik başarıların değil, aynı zamanda işbirliği, yaratıcılık, eleştirel düşünme, iletişim ve diğer sosyal becerilerin de önemli olduğu fark edilmiştir. Bu nedenle, eğitim ve öğretim alanında sadece bilgi ve becerilerin kazandırılmasına değil, aynı zamanda insan özelliklerinin de geliştirilmesine yönelik programlar geliştirilmektedir(Özden, 2021).

Bilgi toplumu kavramı, yirminci yüzyılın sonlarında ortaya çıkmış ve yirmi birinci yüzyılda yaygınlaşmıştır. Bu kavram, bilginin üretim ve iletişiminde teknolojinin etkin bir şekilde kullanıldığı bir toplum yapısını ifade eder. Bu yeni toplum yapısı, geleneksel öğretim anlayışlarını da değiştirmiştir. Eğitim ve öğretim politikaları, bilgi toplumunun gerektirdiği beceri ve yetkinlikleri kazandırmak üzere yeniden şekillenmiştir(Başbay, 2006).

Yeni öğretim yaklaşımları, öğrencilerin aktif olarak öğrenme sürecine katılmalarını, eleştirel düşünme becerileri kazanmalarını ve problem çözme yeteneklerini geliştirmelerini hedefler. Basamaklı öğretim yöntemi de, öğrenci merkezli öğretim yaklaşımlarından biridir. Bu yöntemde, öğrencilerin öğrenme sürecinde daha aktif bir rol almaları hedeflenir. Öğrenciler, öğrenme sürecinde kendi hızlarına ve ilgi alanlarına göre ilerlerler. Öğrencilerin bilgiyi parçalar halinde öğrenmeleri ve öğrendikleri her parçayı anladıktan sonra bir sonraki parçaya geçmeleri esas alınır. Bu yöntemde öğrenciler, öğrenme sürecinin kontrolünü ellerinde tutarlar ve öğrenme faaliyetlerini kendi hızlarına ve öğrenme stillerine uygun şekilde yürütürler(Başbay, 2008).

Basamaklı Öğretim Yöntemi, Amerika Birleşik Devletleri'nde eğitim psikoloğu Dr. KathieNunley tarafından ortaya çıkarılmıştır. Nunley, farklı öğrenme stillerine sahip öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla öğrenme sürecini basamaklara ayırmış ve her basamağın öğrencilere özelleştirilmiş bir öğrenme deneyimi sağlamasını amaçlamıştır (Nunley ve Gencel, 2019). Bu yöntemde, öğrencilerin öğrenme seviyesine, hedeflerine ve öğrenme tarzlarına göre farklı basamaklar bulunmaktadır. Öğrenciler, öğrenme sürecinin her basamağında farklı materyaller, görevler ve aktivitelerle karşılaşırlar. Bu şekilde öğrenciler, kendi öğrenme ihtiyaçlarına göre özelleştirilmiş bir öğrenme deneyimi yaşarlar ve öğrenme verimliliği artar (Özdemir, 2019).

Basamaklı Öğretim Yöntemi öğrenci merkezli bir yaklaşımdır ve öğrenme ortamının öğrencilere uygun hale getirilmesini vurgular. Yöntem, öğrenme sürecini basamaklandırarak öğrencilere daha özgün ve kişiselleştirilmiş bir öğrenme deneyimi sunar. Bu sayede öğrenciler, öğrenme hedeflerine daha hızlı ve etkili bir şekilde ulaşabilirler. Basamaklı Öğretim Yöntemi, öğrenme sürecini basit adımlara ayırarak öğrencilerin

öğrenme ilerlemesini takip etmelerine ve öğrenme hedeflerine ulaşmalarını kolaylaştırmalarına yardımcı olur(Demirel, 2020).

Dr. Nunley'in basamaklı öğretim yöntemi, öğrenme sürecini 5 basamağa ayırır. Bu basamaklar şu şekildedir(Demirel, 2020):

- Hazırlık: Öğrencilerin öğrenmeye hazırlanması ve öğrenme hedeflerinin belirlenmesi.
- Sunum: Öğrencilere konu ile ilgili bilgi ve materyallerin sunulması.
- Uygulama: Öğrencilerin konu ile ilgili öğrendiklerini uygulama fırsatı bulması.
- Geri Bildirim: Öğrencilere konu ile ilgili geri bildirimlerin verilmesi.
- Genelleme: Öğrencilerin öğrendiklerini farklı durumlara uygulama becerilerinin geliştirilmesi.

Bloom Taksonomisi, öğrenme hedeflerinin belli bir düzene göre sıralanması için geliştirilmiş bir sınıflandırma sistemi olarak bilinmektedir. Basamaklı öğretim yöntemi de bu sınıflandırma sistemini temel alarak üç farklı aşamaya ayrılmaktadır. A basamağı, öğrencilerin bilgi seviyesinin arttırılması amacıyla oluşturulmuştur. Bu aşamada öğrenciler, konuyla ilgili temel kavram ve bilgileri öğrenirler. B basamağı, öğrencilerin bilgiyi anlama, analiz etme ve sentezleme becerilerini geliştirmeyi hedefler. Bu aşamada öğrenciler, bilgiyi yorumlama, karşılaştırma, ilişkilendirme gibi düşünme becerilerini kullanarak daha derin bir öğrenme gerçekleştirirler. C basamağı ise öğrencilerin öğrendikleri bilgiyi kullanabilme ve uygulayabilme becerilerini geliştirmeyi amaçlar. Bu aşamada öğrenciler, öğrendikleri bilgiyi gerçek hayat durumlarına uygulayarak pratik yaparlar. Basamaklı öğretim yöntemi, bu üç basamağın öğrencilerin öğrenme sürecinde aktif rol almalarını sağlayarak öğrenmelerini daha etkili hale getirmeyi hedefler(Karagül, 2017).

2. YÖNTEM

Türkiye'de Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi veri tabanında bulunan ve erişime açık olan basamaklı öğretim konulu genel başlığı altında çalışılmış olan lisansüstü tez araştırmalarının belirlenen kriterler doğrultusunda incelemek amacıyla nitel araştırma olarak planlanan çalışmada, veri toplanması doküman incelemesi yöntemiyle gerçekleşmiştir. Dokümanlar, araştırmacıların konuya ait önceden toplanmış bilgiye erişmelerine, konu hakkında fikir edinmelerine, hipotezler geliştirmelerine ve araştırma tasarımını yapmalarına yardımcı olmalarına olanak sağlar(Merriam, 2013). Bu çalışmanın dokümanlarını araştırmanın amacına yönelik kriterleri sağlayan tezler oluşturmuştur. Nitel araştırmaların analizi içeriğe dayandığı için içerik analizi olarak isimlendirilmiştir.

2.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu araştırma basamaklı öğretim ile ilgili yapılan tüm çalışmaları göstermesi yönüyle evreni temsil etmektedir. Diğer taraftan Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi veri tabanında ki yer alan bütün erişime açık lisansüstü tez araştırma kapsamında incelenmesiyle de örneklem olarak belirlenmiş ve meta sentez yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

2.2. Verilerin Toplanması ve Analiz

Çalışmada kullanılacak dokümanların kullanılması için, Yüksek Öğretim Kurumu'nun arşivinde ve erişime açık olan tezler içinde "basamaklı öğretim" sözcüklerinin geçtiği çalışmalar taranarak ulaşılmıştır. Bunun sonucunda şimdiye kadar çalışılmış olunan 20 tane lisansüstü tez çalışması yapıldığı görülmüştür. Tez çalışmalarının türü, yıllara göre dağılımı, hazırlanan üniversite, örneklem, araştırmada kullanılan yöntem ve veri toplama araçlarına göre değerlendirilmiştir. Bu parametreleri belirleyebilmek için daha önceden yapılmış olan meta sentez çalışmalarından da istifade edilmiştir.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

3. BULGULAR ve TARTIŞMA

Çalışmanın bu aşamasında veri toplama aracından elde edilen bilgilerle ulaşılan bulgulara değinilmiştir.

Tablo 1. Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Frekans(F)
1994-2006	2
2007-2012	6
2013-2017	5
2018-2022	7
Toplam	**20**

Tablo 1'deki veriler doğrultusunda basamaklı öğretim konu başlıklı yapılan lisansüstü tez çalışmalarına bakıldığında; 1994-2006 yılları arası 2, 2007- 2012 arası 6, 2013-2017 arası 5, 2018-2022 arası yıllarda ise 7 tane tez çalışması yapıldığı görülmektedir. Buna göre en fazla yapılan dönem 2018-2022 yılları arası dönem olurken en az çalışma yapılan dönem ise 1994-2006 dönemini kapsayan yıllarda yapıldığı görülmektedir. Diğer dönemlerde ise hemen hemen aynı sayıda çalışma yapıldığı görülmüştür.

Tablo 2. Çalışmaların Türlere Göre Dağılımı

Tür	F
Yüksek Lisans	10
Doktora	10
Toplam	20

Tablo 2'de görüldüğü üzere 1994 yılında yapılan ilk çalışmadan günümüze kadar tamamlanmış lisansüstü tezler incelendiğinde, 2023 yılına kadar yapılan lisansüstü tezlerin toplamı 20 tanedir. Bu tezlerin 10 tanesi yüksek lisans olurken, 10 tanesi de doktora çalışması olduğu görülmektedir. Lisansüstü tez çalışmalarında yüksek lisans ve doktora sayılarında eşit bir şekilde yapıldığı görülmektedir.

Tablo 3.Çalışmaların Evren ve Örneklem Grubuna Göre Dağılımı

Okul Türü	Frekans
İlkokul	5
Ortaokul	10
Lise	4
Karma	1
Toplam	20

Tablo 3'te görüldüğü üzere yapılmış tezlerin evren ve örneklemlerine göre dağılımına incelendiğinde; İlkokul 5, ortaokul 10, lise 4, karma olarak yapılan çalışmaların ise sayısı 1'dir. Bu verilere göre en fazla örneklem olarak tercih edilen grup ortaokul olduğu gözlemlenirken, en az tercih edilen grup ise karma olarak değerlendirilen grup olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Tez Çalışmalarında Kullanılan Araştırma Yöntemine Göre Dağılımı

Araştırma Yöntemi	F
Nicel	2
Nitel	3
Karma	15

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Toplam	20

Tablo 4'e göre incelemeye dâhil edilen çalışmalarda kullanılan araştırma yöntemine göre dağılımına bakıldığında; nicel yöntem 2, nitel yöntem ise 3 tane olduğu görülmüştür. Çalışmaların geri kalan kısmı olan 15 çalışma ise hem nicel hem de nitel yöntemin bir arada kullanıldığı karma yöntemin tercih edildiği görülmüştür.

Tablo 5: Çalışmaya Dâhil Edilen Üniversitelere Göre Dağılımları

Dâhil Edilen Çalışmaların Yayınlandığı Üniversite	**F**
AtatürkÜniversitesi	3
Hacettepe Üniversitesi	3
Fırat Üniversitesi	2
İnönü Üniversitesi	2
Necmettin Erbakan Üniversitesi	2
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	1
Çanakkale 18 Mart Üniversitesi	1
Bartın Üniversitesi	1
Siirt Üniversitesi	1
Ankara Üniversitesi	1
Anadolu Üniversitesi	1
Afyon KocatepeÜniversitesi	1
TOPLAM	**20**

Tablo 5'te görüldüğü üzere lisansüstü tez çalışmalarının dâhil edildiği 12 farklı üniversitede yürütüldüğü görülmektedir. Bu üniversitelerden en fazla yürütülen tez 3 adet ile Atatürk ile Hacettepe Üniversiteleri olduğu görülmektedir. İnönü, Fırat ve Necmettin Erbakan Üniversitelerinde ise 2 adet tez yürütüldüğü görülmüştür. Adnan Menderes, 18 Mart, Bartın, Siirt, Ankara, Anadolu ve Afyon Kocatepe Üniversitelerinde ise birer adet tez yürütüldüğü görülmüştür.

Tablo 6: Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımı

Dâhil Edilen Çalışmaların Veri Toplama Aracı	**Frekans**
Görüşme	2
Anket	2
Ölçek	1
Anket ve Görüşme	10
Görüşme ve Ölçek	2
Anket, Görüşme ve Ölçek	3
Toplam	20

Tablo 6'daki verilere göre, dâhil edilen çalışmalarda kullanılan veri toplama araçlarına bakıldığında lisansüstü tezlerin 1 tanesinde ölçek, 2 tanesinde görüşme, 2tanesinde anket, 10 tanesinde anket ve görüşme, 2 tanesinde ise görüşme ve ölçek, 3 tanesinde ise anket, görüşme ve ölçek bir arada kullanılıp tercih edildiği görülmüştür. Çalışmalarda en fazla kullanılan tekniğin 10 tanesi ile anket ve görüşme veri toplama olduğu görünmektedir. En az kullanılan veri toplama aracı olarak ta sadece ölçek olduğu görülmektedir.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Basamaklı öğretim yöntemi günümüzde de birçok eğitim kurumunda uygulanmaktadır. Özellikle öğrenci merkezli öğretim anlayışının yaygınlaşmasıyla birlikte bu yöntem daha da popüler hale gelmiştir. Eğitimciler, öğrenme hedeflerini belirleyerek ve öğrencilerin zekâ, yetenek ve öğrenme tarzlarına göre farklılaştırarak bu yöntemi uygulayabilirler. Ayrıca teknolojinin gelişmesiyle birlikte, dijital araçlar ve uygulamaların kullanımı ile basamaklı öğretim yöntemi daha etkili bir şekilde uygulanabilmektedir.

Basamaklı öğretim yöntemi, öğrenmenin sadece bilgi aktarımı değil, öğrencilerin aktif katılımı ve öğrenme sürecine dâhil edilmesi gerektiği fikrine dayanır. Bu nedenle, öğrencilerin öğrenme faaliyetlerinde aktif olarak yer almaları ve öğrenme sorumluluğunu almaları teşvik edilir. Bu yöntem, öğrencilerin öğrenme stilleri, zekâ türleri, ilgi alanları ve öğrenme ihtiyaçları gibi bireysel farklılıkları göz önünde bulundurur. Böylece, öğrenme verimliliğinin artırılması hedeflenir.

Basamaklı öğretim yöntemi ayrıca, öğretmenlerin öğrenme hedeflerini belirlemelerine, öğrenme faaliyetlerini planlamalarına ve öğrencilerin ilerlemesini izlemelerine yardımcı olan bir çerçeve sağlar. Öğretmenler, öğrencilerin öğrenme sürecindeki güçlü ve zayıf yönlerini belirleyerek, öğrenme faaliyetlerini buna göre ayarlayabilirler.

Çalışmada elde edilen bulgulara bakıldığında, konu ile ilk çalışmanın 1994 yılında yapıldığı görülmektedir. Daha sonra ise günümüze kadar gelen süreçte toplamda 10 tanesi yüksek lisans 10 tanesi de doktora düzeyinde toplam 20 adet lisansüstü tez çalışması yürütülüp tamamlandığı görülmüştür. Özellikle teknolojik gelişmeler ile birlikte geleneksel yaklaşım yöntemlerinin yetersiz kalması ve ortaya çıkan yeni öğretim yaklaşımlarından biri olan basamaklı öğretim yönteminin başarısı yapılan araştırma sonuçlarında görülmüştür. Bundan dolayı bu alanda yapılan araştırmaların daha fazla olması için araştırmacılar teşvik edilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.

Çalışmada elde edilen bir diğer çıkarım ise örneklem dağılımına bakıldığında ortaokul sayısı göreceli olarak yeterli kabul edilmekle birlikte ilkokulda yapılan çalışmaların az olduğu görülmektedir. Basamaklı öğretimin öğrencilerin daha iyi öğrenebilmesi yolunda uygulanan bir yöntem olduğu düşünülürse bu uygulamaların ilkokul seviyesinde daha fazla yapılması gereklidir. Akademik çalışmaların bu örneklem grubunda daha fazla yoğunlaşması öğrencilerin temelden öğrenmesi açısından önem arz etmektedir.

Çalışmada elde edilen bulgulara bakıldığında çalışmaların dâhil edildiği üniversite dağılımına bakıldığında çalışma sayısı yeterli olmadığından dolayı, doğal olarak çalışılan üniversite sayısı da yeterli olmadığı görülmüştür. Özellikle akademik olarak bu alanda teşvik edici yöntemlerle basamaklı öğretim konusunun çalışıldığı üniversite sayısının daha dayaygınlaştırılmasısağlatılmalıdır.

Sonuç olarak, Basamaklı Öğretim Yöntemi öğrenci merkezli bir yaklaşım olarak öğrenme sürecini aşamalara ayırarak öğrenmenin verimliliğini arttırmayı hedefler. Öğrencilerin farklı zekâ ve öğrenme stillerine uygun olarak öğrenme ortamlarının tasarlanması, öğrenme hedeflerinin açıkça belirlenmesi ve öğrenmenin aşamalı olarak gerçekleştirilmesi, bu yöntemin başarısının anahtarlarıdır. Basamaklı Öğretim Yöntemi, öğrenme sürecini planlamak, öğrencilerin öğrenme düzeylerini değerlendirmek ve öğretimin etkililiğini arttırmak için kullanılabilecek bir araçtır.

KAYNAKÇA

1. Başbay, A. (2006). Basamaklı Öğretimle Desteklenmiş Proje Tabanlı Öğrenmenin Sürece, Öğrenen ve Öğretmen Görüşüne Etkisi. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
2. Başbay, A. (2008). RelationshipBetweenLearners' Individual Learning TasksandtheirMentalSkillsandDecisionMakingPace. Egitim ve Bilim, 33(149).
3. Başbay, A. (2021). Basamaklı Öğretim Programı. Ö. Demirel (Ed.), Eğitimde Yeni Yönelimler içinde, (s. 255-268). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

4. Demirel, Ö. (2020). Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme. (29. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
5. Karagül, S. (2017). Türkçe Eğitiminde Proje Tabanlı Öğrenme Yöntemiyle Desteklenen Basamaklı Öğretim Programının Öğrencilerin Okuma ve Yazma Becerilerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
6. Merriam, S. B. (2013). Araştırmanın Desenlenmesi ve Örneklem Seçimi (Çev. S. Turan & D. Yılmaz). S. Turan (çev. ed.) Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber İçinde. (55- 82) Nobel Yayınevi.
7. Nunley, K. F., ve Gencel, İ. E. (2019). Katmanlı Program®: İlkeler, Planlama, Uygulama ve Değerlendirme. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(2), 349- 362.
8. Özden, Y. (2021). Öğrenme ve Öğretme. (14. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
9. Özdemir, O. (2019). Basamaklı Öğretim Uygulamasının İngilizce Dil Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(26)

Osman KANAT[89], Mustafa YİĞİTER[90], Bayram AVCIKÜÇÜK[91], Esra İPEK[92],

DERİN EKOLOJİ
DEEP ECOLOGY

ÖZ

Çevre, canlı ve cansız varlıkların birbirleriyle ve bulundukları ortamla iletişim ve etkileşimidir. Ekoloji, doğa bilimi ise canlıların birbirleriyle ve çevre ile ilişiklerini inceleyen bir bilim dalıdır. Derin ekoloji ise insanın doğaya üstünlüğünü radikal bir tavırla reddeden harekettir. Doğaya özel değer veren ve ideolojik bir akım olan derin ekoloji, bireylerin ve toplumların bu doğaya saygı duymalarını ister. Dolayısıyla insanı evrenin merkezine yerleştiren insan merkezli anlayışa karşıdır.

Derin ekoloji bu yaklaşımıyla radikal ekolojik hareketler içerisinde yer almaktadır. Özellikle çevreye bakış açısında "insan" merkezli anlayıştan "doğa" merkezli anlayışı temsil eden bu radikal anlayış temelde oldukça eleştirilmektedir. Bizler İslam inancı gereği çevreye karşı saygılıyız. Çevrenin korunması gerektiği düşüncesi ve inancındayız. Ancak derin ekoloji hareketinin "insan"ı merkeze almaması inancımızla çelişmektedir. Çünkü insan İslam inancında "eşref-i mahlukat"(Yaratılanların en şereflisi)'tır. Buradan hareketle derin ekolojide tüm canlıların eşit olduğu ve özünde aynı değere sahip olduğu görüşü bizlerin inancı ile çelişmektedir. Ancak her şey insan için yaratılmış derken insanların çevreyi hoyratça kullanma, gelecek nesillere bırakmama veya çevreye kötü davranma gibi bir hakkı olmadığını da söylememiz gerekir. İslam inancında çevre insana emanettir. Bu nedenle emanete de sahip çıkmamız, onu koruyup kollamamız gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Ekoloji, Derin Ekoloji.

ABSTRACT

Environment is the communication and interaction of living and non-living things with each other and their environment. Ecology, on the other hand, is a branch of science that examines the relationship of living things with each other and with the environment. Deep ecology, on the other hand, is a movement that radically rejects the supremacy of man over nature. Deep ecology, which gives special value to nature and is an ideological movement, wants individuals and societies to respect this nature. Therefore, it is against the human-centered understanding that places man at the center of the universe.

With this approach, deep ecology is included in radical ecological movements. This radical understanding, which represents a "nature"-centered understanding rather than a "human"-centered understanding, has been criticized a lot, especially in terms of environmental perspective. We are respectful towards the environment in accordance with the Islamic belief. We are of the opinion and belief that the environment should be protected. However, the fact that the deep ecology movement does not center on "human" contradicts our belief. Because, in the belief of Islam, man is "esref-i mahlukat" (the most honorable of creation). From this point of view, the view that all living things are equal and have the same intrinsic value in deep ecology contradicts our belief. However, when we say that everything is created for human beings, we must also say that people do not have the right to use the environment rudely, not to leave it to future generations, or to treat the environment badly. In Islam, the environment is entrusted to man. That's why we need to take care of the trust and protect it.

Keywords: *Environment, Ecology, Deep Ecology.*

[89] Milli Eğitim Bakanlığı, Okul Müdürü; kanat_osman@hotmail.com; ORCID: 0000-0002-5856-2722
[90] Milli Eğitim Bakanlığı, Okul Müdürü; mstfy66@gmail.com; ORCID:0000-0002-9620-589X
[91] Milli Eğitim Bakanlığı, Müdür Yardımcısı; Bayram4206@hotmail.com; ORCID: 0000-0001-7532-2643
[92] Milli Eğitim Bakanlığı, Müdür Yardımcısı; esraipek_06@hotmail.com; ORCID: 0000-0001-7792-0321

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

1- GİRİŞ

Çevre, canlı ve cansız varlıkların birbirleriyle ve bulundukları ortamla iletişim ve etkileşimlerinin tümüdür. Ekoloji yani doğa bilimi de canlıların birbirleriyle ve çevre ile ilişkilerini inceleyen bir bilim dalıdır.

Çevrenin önemli unsuru olan canlıların birbiriyle ve çevreyle ilişkisini merak edenlerin karşılaştığı ve pek bilinmeyen bir kavram olan derin ekoloji konusu oldukça dikkat çekmeye başlayan bir alan olma yoluna girmiştir.

Bu çalışma yapılırken öncelikle ekoloji ile ilgili kaynaklar taranmıştır. Daha sonra derin ekoloji ile ilgili yazılan kaynaklar incelenerek rapor oluşturulmaya çalışılmıştır. Çalışmada öncelikle çevre ve derin ekoloji ile ilgili tanımlamalara yer verilmiştir. İkinci bölümde de derin ekoloji konusu incelenmiştir.

2- TEMEL KAVRAMLAR

2.1. Çevre: Türk dil Kurumu sözlüğünde ilk anlamı "Bir şeyin yakını, dolayı, etraf, periferi" olan çevre sözcüğü değişik şekillerde tanımlanmakla birlikte genelde kabul gören tanımlardan bazıları şunlardır.

- Canlı ve cansız varlıkların birbirleriyle ve bulundukları ortamla iletişim ve etkileşimlerinin tümüdür.
- İnsanların ve diğer canlıların hayatları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde bulundukları fiziki, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamdır.
- Çevre, insanların ve diğer canlıların yaşama ortamını oluşturan hava, su ve topraktır. Denizler, göller, akarsular, bataklıkları, kumsallar, ormanlar, tarım alanları, dalyanlar, kırlar, dağlar, korunması lazım çevreyi oluşturan alanlardır. Bu alanlar bütün canlıların üreme ve beslenme ortamlarını sağlar.

2.2 Ekoloji (Doğa Bilimi) : Canlıların birbirleriyle ve çevre ile ilişkilerini inceleyen bir bilim dalıdır.

2.3 Ekosistem: Belirli bir kısımda bulunan canlılar ile bunları saran cansız çevrelerinin karşılıklı ilişkileri ile meydana gelen ve süreklilik arz eden ekolojik sistemlerdir. Ekosistem canlı ve cansız iki öğeden oluşur. Canlı öğeler üreticiler, tüketiciler ve ayrıştırıcılardır. Cansız öğeler ise inorganik ve organik maddeler ile fiziksel koşullardır. Ekosistem, besin ağı ile şekillenmektedir.

2.4 Derin Ekoloji: Ekolojik felsefe içinde, insanın doğaya üstünlüğünü radikal bir tavırla reddeden hareket. Doğaya özel değer veren ve ideolojik bir akım olan derin ekoloji, bireylerin ve toplumların bu doğaya saygı duymalarını ister. Dolayısıyla insanı evrenin merkezine yerleştiren insan merkezli anlayışa karşıdır.

2.5. Biosferik Eşitlik: Ttüm varlıkların yaşamak ve gelişmek için eşit hakka sahip olduğunu belirten, karşılıklı etkileşim ve dayanışmayı vurgulayan bir ilkedir.

2.6 Öz-Gerçekleştirim: Başka varlıkların varsayılan çıkarlarını savunma ve kendi çıkarı tehlikeymiş gibi tepki vermektir.

3- DERİN EKOLOJİ

3.1 Derin Ekoloji Kavramının Tanımı

Tarihte Arne Naess derin ekoloji kavramını ilk kullanan bilim adamıdır. Naess, bu kavramın sığ ekoloji ile ayrımını ilk olarak 1972 yılında Romanya'nın başkenti Bükreş'te düzenlenen Üçüncü Dünyanın Geleceği Konferansında dile getirmiştir. Naess yine 1973 yılında yazmış olduğu bir makalede sığ ve derin ekolojiyi birbirinden ayıran farkları ortaya koyarak derin ekoloji yaklaşımının ilkelerini belirlemiştir. 1986 yılındaki makalesinde ise derin ekoloji ilkelerini daha ayrıntılı bir biçimde ele almıştır. Amerikalı yazar Gary Snyder,

Aktivist ve akademisyen Bill Devall ile çevreci Geoerge Session de derin ekolojiye katkı sağlayan bilim adamları olarak anılmaktadır (Önder,2003:147).

Derin ekolojinin ortaya çıkmasında dünyaca ünlü ekolojistler olan Aldo Leopold, Rachel Carson'un yapmış oldukları çalışmalar ve diğer tanınmış ekolojistlerin ekoloji dalında yaptığı çalışmaların etkisi büyüktür. Ancak derin ekolojinin asıl ilham kaynağı 1960'lı yıllarda Leopold'un ortaya attığı 'toprak etiği' fikri olmuştur. (Session,1995). Bu fikirle ortaya çıkan toprak etiği, doğanın kendi kendine, tek başına bir değer taşıdığını ve insanların doğaya karşı sorumlulukları olduğunu iddia etmektedir. Toprak etiği düşüncesine göre bir şey doğanın güzelliğini, bütünlüğünü ve devamlılığını sağlıyor ve bunu devam ettirebiliyorsa doğrudur. Aksi durumda ise yanlıştır (Keleş ve diğerleri, 2005:105).

Naess, 1973 yılındaki makalesinde ekolojik düşüncede iki sınırlı çevreci hareketin bulunduğunu ifade etmiştir:

1 - Çoğunlukla bürokratlar tarafından ortaya konulan ve daha çok nüfus sorunları ve kaynaklarla alakadar olan klasik çevrecilik anlayışı

2 - Doğaya bağlı, kültürümüzde derin ve temel değişimler yaşamamız gerektiği fikrini savunan derin ekoloji hareketi

Naess'in bu yaklaşımı temelde üç düşünceye dayanmaktadır:

3.1.1. Ekomerkezci (ecocentrik) görüş benimsenmektedir: Dünya üzerinde var olan insan ve insan dışındaki tüm yaşam formlarını içsel bir değere sahiptir. Bu yaklaşıma göre insan, ontolojik olarak diğer varlıklardan üstün olma hakkına sahip değildir. Tüm yaşam süreçlerini değerli gören bu yaklaşımda korunması gereken insan değil tam tersine kozmostur. Ekosistem adı verilen bu sistem insan olarak isimlendirilen türden daha üstün bir içsel değerle donatılmıştır. Bundan dolayı insana olmayan varlıkların yaşam kalitesinin artırılması ve insan olmayanların ihtiyaçlarının karşılanması derin ekoloji anlayışın temelinde yer alan bir düşüncedir.

Naess'in "Biosferik eşitlik" olarak adlandırdığı kavrama göre tüm varlıkların yaşamak ve kendilerini geliştirmek için eşit hakka sahiptirler. Yine bu kavrama göre tüm varlıkların karşılıklı iletişim ve dayanışmasını vurgulayan bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır (Luke, 2002:180). Çünkü derin ekolojiye göre ekolojik sistem insanların, parçasından başka bir şey olmadıkları bir gerçekliktir. İnsanlar onun üzerine konmuş ve ona bağımlıdırlar. Çevrenin özüne ilişkin değerin kaynak noktası da budur (Ferry, 200:106).

3.1.2. Ekolojik krizin semptomlarıyla ilgilenmek yerine insanın da parçası olduğu ekolojik ilişkiler konusunda daha derin sorgulamalar yapılmalıdır: İnsan ve doğa arasındaki mevcut ilişki sorgulanmalıdır. Bu, gerçekte Batı'nın metafiziğini yeniden düşünmesi gerektiği vurgusu üzerine kurulmuştur. Çünkü insan merkezli Batı düşünce modellerini sorgulamak ve onlara karşı bir seçenek teklifinde bulunmak derin ekoloji yaklaşımın en önemli amaçlarından biridir.

Derin ekolojistere göre hümanist değer sistemleri, bitkisel ve hayvansal her türlü yaşamı yasal ve ahlaki açıdan dikkate alma amacı güden hümanizm üstü değerlerle yer değiştirmelidir. (Ferry, 200:115) Derin ekolojistere göre Batı kültürü hâkimiyet fikrine saptanmıştır. İnsanın insan olmayandan, erkek kadından, güçlü zayıftan, zengin fakirden üstündür. Derin ekolojistler bu fikre karşı meydan okuyacak bir ekolojik bilinç geliştirme üzerinde durmaktadırlar. Bu yaklaşımda herhangi bir hükmetme veya hâkimiyet kurma amacında olmayan bilincin oluşması için biyosferik eşitlik ve öz-gerçekleştirim ilkelerinin hayata geçirilmesinin gerekliği üzerinde durulmaktadır.

3.1.3. Hepimizin bizi saran evrenle birlik oluşturmamıza imkân veren bir özgerçekleşim yeteneğimiz vardır: basit anlamıyla öz-gerçekleştirim manevi gelişme veya içteki özün yavaş yavaş ortaya çıkmasıdır (Luke, 200: 180). Naess bu kavramı, başka varlıkların varsayılan çıkarlarını savunma ve kendi

çıkarı tehlikeymiş gibi tepki verme şeklinde tanımlamaktadır (Ünder, 1996:204). Benlik, ne kadar fazla varlığın yararını kendi yararı olarak değerlendirirse öz-gerçekleşim o ölçüde artar.

Derin ekoloji manevi bir değişimi gerekli görmektedir. İnsana ekosferin bir üyesi olarak temel sorumluluklar yüklemektedir. Bunların başında da insanın kendini yenilemesi ve gelişme yolunu bulması yer almaktadır. Bir başka sorumluluk da endüstriyel kültürün değerlerini aşarak, canlı ve cansız çevre ile özdeşleşmektir. Bu sürecin nihai amacı ise her canlıda doğuştan var olan ekolojik benliği ortaya çıkarmak, böylece doğa ile uyum içerisinde yaşamamızı sağlayacak bilince sahip olmaktır.

Derin ekoloji yaklaşımına göre insanlar kontrol etme isteğinden dolayı köleleşerek edilgen bir hale gelmiştir. Gerçek anlamda aktif olmak bu duygudan kurtulmakla mümkündür. Bu, tüm canlıların kendilerini gerçekleştirmede özgür bırakılmasını gerekli kılar. İnsanlar egosunun köle olma emirleri yerine öz-gerçekleştirim işin teşvik edilmelidir. Öz-gerçekleştirim kişisel veya özel değil; kozmik bir amaçtır. Öz-gerçekleştirimi başarabilen insan kendisini yaşam merdivenlerinin en üstünde değil, yaşam ağacında bir yaprak olarak görür (Zimmerman, 1991; 126).

Derin ekoloji dünyayı ayrı ayrı yapılardan oluşmuş olarak değil de bir bütün olarak görmektedir (Capra,1994:36). Bu görüş geçmiş 300 yıl boyunca hüküm sürmüş olan mekanistik paradigramın yerini almıştır. Bu hakim görüşe göre evren basittir. Evren ilk parçalardan oluşmuştur. İnsan vücudu bir makinedir, Darwinci görüş hakimdir ve dişi erkeğe tabidir. Derin ekoloji anlayışına göre dünya bir bütündür ve bütünlük içinde karşılıklı dayanışma ve etkileşimvin var olduğu artık kabul edilmeye başlanmıştır. Dünyanın sürdürülebilir olması için derin ekoloji anlayışı yeni ve farklı sosyal, ekonomik normlar ortaya koymuştur (Merchant,1992:86).

Derin ekoloji anlayışında insanlar doğanın bir parçası olarak görülür. İnsanın doğadan üstün olduğu veya doğaya karşı olduğu görüşüne itiraz edilir. İnsanın kaderi de bilinçli olması ve düşünme yetisine sahip olmasıyla belirlenmektedir. Derin ekoloji tüm canlıları sömürülecek, yönlendirilecek ya da korunacak kaynaklar olarak değil de hepsini kendi başlarına değerli kabul etmektedir(Metzner,1994:28).

Siyasal açıdan derin ekoloji kavramı incelenecek olursa derin ekolojinin yeryüzü üzerinde egemen olan, bütün alanları kontrol eden, özel ve devlet bürokrasilerin oluşmasına yol açan kalkınma ve ilerleme akımlarının aşırı bulduğu fikirlerine karşıtlığı benimsemiştir. "Çok diren, az boyun eğ!" sloganı ile insanların kendi egoist hedefleri için doğayı yok saymalarına ve doğayı ele geçirmelerine karşı olduğunu dile getirmektedir.

Çevreyi korumak için ortaya çıkan bazı hareketlerin sanayileşmiş topluma karşı vermiş olduğu mücadeleyi başarı elde edemediği varsayımı ile "doğayı koruma" isteğini daha eleştirel bir şekilde dile getirme, toplumu dönüştürmek için farklı bir yol ve içerik olması gerektiğini savunan derin ekoloji bu tezi ile radikal ekolojik hareketler içinde değerlendirilmektedir.

3.2. Derin Ekoloji Sığ Ekoloji Ayrımı

Norveçli çevrebilimci olan Arne Dekke Eide Naess, derin ekoloji konusunu dayanıklı verilere dayandırmak amacıyla derin ve sığ ekoloji ayrımı yapmıştır. Arne deke Eide Naess, sığ ekolojinin gelişmiş ülkeler tarafından insanların sağlık ve refahının devamı için ortaya konan korumacı bir çevre hareketi olduğunu söylemektedir. Sığ ekoloji kavramı başlığı altında kaynakların tüketilmesine ve çevrede oluşturulan kirliliklere karşı bir savaş verildiği düşüncesine sahiptir. Sığ ekoloji, doğayı canlı bir varlık olarak görmemekte, doğayı cansız olarak kabul ederek insanlara doğaya hakim olma hakkı tanımaktadır. Doğanın kendine ait, kendinden olan bir değeri olduğu görüşünden daha çok doğanın araçsal bir değere sahip olduğu kabul edilmektedir. Naess bu özelliğiyle sığ ekolojiyi "aydınlanmış despotizm" olarak değerlendirilmektedir.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

3.2.1. Derin ve Sığ Ekolojinin Varsayımları

Bu sınıflandırmada çevrebilimsel (ekolojik) olan ve olmayan düşünce ayrımının yapıldığı görülmektedir. Çevrebilimsel olan derin ekoloji, çevrebilimsel (ekolojik) olmayan ise sığ olarak değerlendirilmektedir.

Sığ Ekoloji Formülasyonu

- Doğada var olan her türlü çeşitlilik insanlar için değerlidir
- İnsanın kullanımı için olmayan değerlerden söz etmek mantıklı değildir.
- Bitkiler, insanlara fayda sağlamak amacıyla tıp alanında ve tarımda kullanıldığından dolayı değerlidir.
- Kirlenme, eğer ekonomik büyümeyi olumsuz etkiliyorsa hemen durdurulmalıdır.
- Gelişen toplumlardaki nüfus artışı, ekolojik dengeyi tehlikeye düşürmektedir.
- " Kaynak " demek, insan için faydalı kaynak demektir.
- İnsanlar, mevcut olan yaşam düzenlerinde geniş çaplı bir gerilemeyi kabul etmez.
- Doğa zalimdir ve bunu böyle olması da normladir.

Derin Ekoloji Formülasyonu

- Doğadaki çeşitlilik insanlardan bağımsız bir şekilde, kendiliğinden gelen bir değere sahiptir.
- Değeri sadece insane yararlı olanla ölçmek, ırkçılığıdüşündüren bir ön yargı düşüncesidir.
- Bitki türleri korunmalıdır, ancak bu koruma insandan dolayı değil, kendileri değerli olduğu için bu korunma gerçekleşmelidir.
- Çevresel kirlenmeyi durdurmak, ekonomik gelişmeden daha önemlidir.
- Dünya nüfusundaki artış, ekosistem için tehdittir ancak gelişmiş ülkelerin nüfüsu ve bu nüfüsun davranış biçimleri daha fazla tehlikelidir.
- " Kaynak " tüm yaşam için kaynaktır.
- İnsanlar, kendilerinin yaşam standartlarının olduğundan geriye gitmesine değil, genel yaşamın kalitesizleşmesine karşı çıkmalıdır.
- İnsan zalimdir ancak insanın zalim olması gerekmez.

3.2.2. Derin Ekolojinin İlkeleri

Arne Naess ve George Sessions'ın üzerinde anlaşarak formüle ettikleri derin ekolojinin ilkeleri şu sekiz noktada toplanmaktadır (Naess,1994:94; Naess,1995:68; Önder,2003:153):

1. Yeryüzünde yaşayan insanların ve insan dışındaki hayatın iyi halde olması ve büyüyerek gelişmesi, özünde geçerlidir yani içsel bir değere sahiptir. Bu değerler, insan dışında yer alan dünyanın insanın amaçları için yararlı olup olmamasına bağlı değildir.
2. Hayat tarzlarının çeşitliliği ve zenginliği, bu değerlerin gerçekleştirilmesine katkı sunar. Bu zenginlik ve çeşitlilik, aynı zamanda kendi içinde değerlidir.
3. İnsanların zaruri ihtiyaçlarını karşılamak dışında, çevredeki bu zenginliği ve çeşitliliği azaltmaya ne olursa olsun hakları bulunmamaktadır.
4. İnsan hayatının ve kültürlerinin serpilip gelişmesi, dünya üzerinde yaşayan insan sayısının önemli miktarda azalmasıyla imkân bulabilir. (insan dışındaki canlıların da sayısının azalmalısı gerekir.) İnsan dışındaki hayatın büyüyerek gelişim göstermesi daha az insan sayısının yeryüzünde olmasını gereklilik olarak görür.
5. Mevcut durumda insanların, kendileri dışındaki dünyaya müdahalesi çok aşırı seviyededir ve bundan dolayı durum gün geçtikçe kötüleşmektedir.
6. İnsanların, ülkelerin uyguladıkları politikaları değiştirmeleri gerekmektedir. Politikaların değişmesi halinde temel ekonomik, teknolojik ve ideolojik yapılarda da değişiklik olacaktır. Böyle bir değişikliğin getireceği sonuç, var olan durumdan önemli derecede değişiklik gösterecektir.

7. İdeolojik değişiklikler, gün geçtikçe yaşam şartlarını yükseltme hedefinden vazgeçerek önemli olan hayat kalitesini artırma (içsel değer taşıyan konumlarda yer alma) yönünde olacaktır. Fiziki büyüklük ile manevi büyüklük (yücelik) arasındaki farka ait çok güçlü bir farkındalık oluşacaktır.

8. Yukarıda ifade edilen hususları benimseyen kişiler, gerekli değişiklikleri gerçekleştirmek için yapılacak çalışmalarda yer almakla dolaylı veya doğrudan yükümlüdürler.

3.3 "Ekosofi" olarak Derin Ekoloji

Arne Naess, ekosofi terimini şöyle tanımlamıştır: "… Derin Ekoloji Hareketi evren hakkında temel inanç ve varsayımlarla uğraşır. Derin Ekoloji Hareketi'nin ilkelerini dile dökerseniz, bütünsel bir görüş elde etmiş olursunuz. Bu noktada 'bütünsel görüş' teriminin temel bir önemi vardır. Derin Ekoloji Hareketi bütünsel bir görüştür. Temel varsayımlarımızı, yaşam felsefemizi ve gündelik yaşamdaki kararlarımızı kapsar. Ben bu bütünsel görüşü, bir bilim olarak ekolojiden ayırmak amacıyla 'ekosofi' diye adlandırıyorum. Sophia Yunancada bilgeliği anlatır. Yani ekosofi, eko-bilgelik demektir ve bilgelik de daima pratik yaşamla ilintili olmuştur." (Naess,1994:13).

İnsanların yaşam deneyimlerine, sezgilerine ve ekoloji konusunda tutan derin ekoloji, yalnızca çevreyi veya doğayı korumaya yönelik bir düşünce tarzını benimsemesinin insanların yeryüzündeki varoluşuna ve 'hayatın anlamı üzeride tutulmuş bir ışık' olarak nitelendirilmektedir. Oluşturduğu ekosofisini 'Ekosofi T' olarak adlandıran Naess, bu düşüncesinde Spinoza ve Budizm inanışından da etkilenmiştir.

3.4 Derin Ekolojiye Yönelik Eleştiriler

Derin ekoloji yaklaşımına ortaya çıktığı andan itibaren şüpheyle yaklaşılmıştır. Gerçekçi bulunmayan bu yaklaşım olumlu taraflarından ziyade radikal çözüm önerileri ile gündeme geldiğinden insanlarda korku ve tepkilere neden olmuştur.

Derin ekolojiye getirilen önemli bir eleştiri de genellikle bu yaklaşımın ilkel bir çağı hedeflediğidir. Derin ekolojistlerin etkilendiği, arzu ettikleri bir gelenek vardır. Derin ekolojistler, kapitalist öncesi, kent öncesi, endüstri önce ilkel insanın kültürel geleneklerini tarayarak mevcut toplumsal yapıya uygulanabilecek, dünya görüşümüzü ve korumacı uygulamalarımızı yenileyecek felsefi ve dini bir temel aramışlardır. Bundan dolayı modern çağa uymamakla eleştirilmişlerdir.

İnsana verilen değeri ciddi bir şekilde sorgulamasından dolayı da anti-hümanist olarak değerlendirilmiştir. Derin ekoloji yaklaşımın anti-hümanist bir yaklaşım olarak değerlendirilmesini temelinde çevre merkezci bir görüş olarak insanı ekosferin bir parçası olarak görmesinden ve diğer türlerden ayrı, üstün bir konumda değerlendirmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşım, insandaki doğal olarak kendini ve çevresini değiştirme potansiyelini hiçe saymaktadır. İnsanı içgüdüleriyle hareket eden bir hayvanla bir tutmakta hatta daha zararlı bir tür olarak görmektedir.

Derin ekoloji yaklaşımının politik bir temelden yoksun oluşu yönündeki eleştiriler ise yaklaşımın politik olmaktan çok, ahlaki ve manevi yönü ağır basan çözümlere yatkın olmasından kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşımda politik eylem ahlaki öngörüler karşısında bir kenara bırakılmıştır. İnsanlara kendilerini yetkinleştirmek için bir takım sorumluluklar yüklenmiş ancak ekonomik, siyasal, teknolojik, ideolojik alanlarda gerçek bir dönüşüm sağlayacak ortak eylem düşüncesi üzerinde hiç durulmamıştır (Luke, 2002;183).

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

4- Çevre Etiği ve Derin Ekoloji

Çevre etiği, etiğin bir alt alanıdır ve doğal çevreye karşı insanların etik sorumluluklarını inceleyerek "değerler"i konu olarak benimser. Doğada var olan insan dışındaki canlı ve cansızların insan ihtiyaçlarını karşılamalarının dışında bir değerlerinin var olup olmadığı, varsa bu varlık ya da bütünler arasında bir değer kademelenmesi olup olamayacağı ve insanın bu varlıklar karşısında sorumluluğunun ne olması gerektiği gibi değerlerle ilgili sorular çevre etiği çerçevesinde cevaplanmaya çalışılır.

Çevre etiğinin içeriğine bakıldığında, bu alanda çevre kelimesinin yalnızca; hayvanlar, bitkiler ve onların yaşam alanları gibi doğal olan şeyleri kapsayan bir kavram olarak kullanıldığı görülmektedir (Ünder, 1996: 6). Başka bir söylemle çevre etiği, çevre kavramının sadece bir bölümünü oluşturan "doğal çevre" münasebetimizin ahlaki boyutuna odaklanmıştır.

Çevre etiğinin hedeflerine genel olarak bakacak olursak çevre etiğinin amaçlarını şöyle sıralayabiliriz (Kılıç, 2008: 37):

- İnsanların davranışlarını ahlaki yönden açıklayamaya çalışmak
- İnsan davranışlarında bilinç seviyesini artırmak ve bu bilinci geliştirecek düşünceleri dayanıklı temellere oturtmak.
- Ahlaki davranışların insanın iradesine bağlı olarak kabul edilen ya da edilmeyen bir hareket olup olmadığını göstermek. İ
- İnsanların doğal çevreleri ile olan ilişkilerine ahlaki bir sorumluluk yüklemek.
- Çevreyi korumak

Çevre merkezci etik yaklaşımı içerisine giren derin ekoloji hareketi çevre etiği amaçlarını gerçekleştirmeyi hedeflemiştir. Derin ekoloji, İnsanı yeryüzünün sahibi olarak görmez. İnsan sadece bir parçadır. Dolayısıyla yeryüzündeki bütün canlılar eşittir ve doğadaki biç bir varlık kaynak olarak görülemez. Bundan hareketle de derin ekoloji, çevre kirliliğinin sadece insan sağlığı üzerindeki etkileriyle değil, bir bütün olarak bütün hayat üzerindeki etkileriyle meşgul olmakta, kaynaklar olarak görülen varlıkların da insanlar için değil, kendileri için var olduklarını öne sürmektedir.

4- SONUÇ

Çevre korumacı hareketlerin sanayi toplumuna açtığı savaşta başarısız olduğu sonucunda doğayı koruma amacını daha eleştirel ve toplumu dönüştürücü bir içerikle sağlama yolunu seçen derin ekoloji bu yaklaşımıyla radikal ekolojik hareketler içerisinde yer almaktadır. Özellikle çevreye bakış açısında "insan" merkezli anlayıştan "doğa" merkezli anlayışı temsil eden bu radikal anlayış temelde oldukça eleştirilmektedir. Derin ekoloji savunucularının yapılan eleştirileri dikkate almaları, alternatifleri geliştirebilmeleri ve eleştirilere karşı savunmalar yapmaları gerekmektedir.

Bizler İslam inancı gereği çevreye karşı saygılıyız. Çevrenin korunması gerektiği düşüncesi ve inancındayız. Ancak derin ekoloji hareketinin "insan"ı merkeze almaması inancımızla çelişmektedir. Çünkü inşa İslam inancında "eşref-i mahlukat" (Yaratılanların en şereflisi)' dir. Yüce Yaratıcımız Kutsal Kitabımız olan Kur'an-ı Kerim'de "O (Allah) ki; yeryüzündeki şeylerin hepsini sizin için yarattı, sonra (kudret ve iradesiyle) göğe yönelip, onları da yedi (kat) gök olarak düzenledi. O, (her şeyi bilen) Alim'dir (Bakara, 2/29) ifadeleri için dünya üzerinde her şeyin insanların hizmetine sunduğunu bildirmektedir. Buradan hareketle derin ekolojide tüm canlıların eşit olduğu ve özünde aynı değere sahip olduğu görüşü bizlerin inancı ile çelişmektedir.

Ancak her şey insan için yaratılmış derken insanların çevreyi hoyratça kullanma, gelecek nesillere bırakmama veya çevreye kötü davranma gibi bir hakkı olmadığını da söylememiz gerekir. İslam inancında çevre insana emanettir. Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v), dünyayı insana itaatkâr görmüştür ancak dünya üzerindeki ağaçlar ve yabani hayatın da insanlar gibi kendi hakları olduğunu ve bunarlın aşırı

kullanılmasının israf olacağını belirtmiştir. Çevreyi hoyratça, sınırsızca kullanım hakkımız yoktur. Bizler çevrenin, belli ölçülerde kullanım hakkına sahip kiracıları durumundayız, sahipleri değil emanetçileriyiz. Dolayısıyla emanete de sahip çıkmamız, onu koruyup kollamamız gerekmektedir.

KAYNAKÇA

1. FERRY, Luc. (2000), Ekolojik Yeni Düzen, Çev. Turgay Ilgaz, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
2. KELEŞ, ihsan; ÖZKAN, Sancak, Hatice; METİN, Hatice (2005), Çevre Kalkınma ve Etik, Birlik Matbaacılık, Ankara
3. KILIÇ, Selim. (2008), Çevre Etiği: Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Sonuçları, Ankara, Orion Kitabevi,
4. LUKE, Timothy W. (2002), Deep Ecology: Living As If Nature Mattered", Organization-Environment, Volume 15, Issue 2, s 178-186
5. MERCHANT, Carolyn (1992), Radical Ecology, Routledge, New York
6. METZNER, Ralph. (1994), "Ekoloji Çağı", der. Günseli Tamkoç, Derin Ekoloji, Ege Yayıncılık, İzmir
7. NAESS, Arne (1994), "Derin Ekolojinin temelleri", der.Günseli Tamkoç, Derin Ekoloji, Ege Yayıncılık, İzmir
8. NAESS, Arne. (1996), "Living A Life that Refletcs Evolutionary Insight", Conservation Biology, Vol.10, No.6, Special Issue: FEstsch rift for Michael E. Solue, ss. 1557-1559
9. NAESS, Arne. (1995) "The Deep Ecologial Movement", Deep Ecology For The 21 st Century (Ed. George Session), Boston
10. ÖNDER; Tuncay. (2003), Ekoloji Toplum ve Siyaset, Odak Yayınları, Ankara
11. SESSİON, George. (1995), Deep Ecology For The 21 st Century, Boston
12. ÜNDER, Hasan. (1996), Çevre Felsefesi, Doruk, Ankara.
13. ZİMMERMAN, Michael. E. (1991), "Deep Ecology, Eco-Activism And Human Evolotion", ReVision, Vol 13, Issue 3, ss. 122-128.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(27)

Abdullah KILIÇ[93]; İsmail CAN[94]; Veli AK[95]; Ahmet UZUNBOY[96]

OKUL KÜLTÜRÜ

SCHOOL CULTURE

Makale Türü /*Article's* Type: Derleme/ *Compilation*

ÖZ

Okul kültürü, okulda yer alan tüm paydaşlara örgütsel kimlik duygusunu verebildiği ölçüde gelişmiştir denebilir. Okulda mevcut olan okul kültürü, kişiyi okulun bir parçası olduğunu hissini veriyor ve kişinin okulla bağ kurmasını, okula bağlanmasını sağlıyorsa, oradaki kültürün güçlü ve etkili olduğundan bahsedilebilir. Bununla birlikte, okula yeni katılanlara okulda yapılması gerekenleri ve uyulması gereken kuralları aktarma konusunda yetersiz kalınıyorsa o okulda bir okul kültüründen bahsetmek mümkün olamamaktadır.

Türkiye'de okul ve öğretmenlerin hangi özelliklere sahip olmaları gerektiğini yıllar öncesinden Başöğretmen Atatürk: "Okul genç beyinlere; insanlığa hürmeti, millet ve memlekete sevgiyi, şerefi, bağımsızlığı öğretir... Bağımsızlık tehlikeye düştüğü zaman onu kurtarmak için takip edilmesi en uygun olan en güvenli yolu belletir... Memleket ve milleti kurtarmaya çalışanların aynı zamanda mesleklerinde birer namuslu uzman ve birer bilgin olmaları lazımdır. Bunu sağlayan okuldur. Ancak bu şekilde her türlü teşebbüsün mantıklı sonuçlara ulaşması mümkün olur." diyerek ifade etmiştir (Çakır, 2007).

Anahtar Kelimeler: Okul Kültürü, Örgüt Kültürü, Aidiyet, Öğretmen.

ABSTRACT

It can be said that school culture has developed to the extent that it gives a sense of organizational identity to all stakeholders in the school. If the school culture present in the school makes the person feel that he is a part of the school and allows the person to bond with the school, it can be said that the culture there is strong and effective. However, it is not possible to talk about a school culture in that school if it is insufficient to convey what needs to be done at school and the rules to be followed to the new attendees.

Years ago, Headteacher Atatürk said: "School for young minds; It teaches respect for humanity, love for the nation and country, honor and independence... It reminds us of the safest way to save independence when it is in danger... Those who try to save the country and nation must be honest experts and scholars in their profession at the same time. . It is the school that provides it. Only in this way will it be possible for all kinds of undertakings to reach logical results." He expressed it by saying that (Çakır, 2007).

Keywords: *School Culture, OrganizationalCulture, Belonging, Teacher.*

[93] Milli Eğitim Bakanlığı, Okul Müdürü; abdk58@hotmail.com; ORCİD ID: 0000-0002-9349-1501
[94] Milli Eğitim Bakanlığı, Okul Müdürü; alucraismail@gmail.com; ORCİD ID:0000-0002-4156-2283
[95] Milli Eğitim Bakanlığı, Okul Müdürü; akveli@hotmail.com; ORCİD ID: 0000-0003-3616-4050
[96] Milli Eğitim Bakanlığı, Müdür Yardımcısı; a.uzunboy06@gmail.com; ORCİD ID: 0000-0002-0479-7729

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

GİRİŞ

Okullar eğitim öğretimin yapıldığı kurumlardır. Bu kurumlarda oluşan kurum kültürü diğer örgütlerden farklıdır ve Okul kültürü olarak adlandırılmaktadır. Bu çalışmada okul kültürü kavramı, okul kültürünün oluşturulması, güçlü okul kültürünün özellikleri, etkili okul kültürü, okul kültürünün değiştirilmesi ve okul kültürü üzerine yapılan çalışmalardan bahsedilecektir.

1- OKUL KÜLTÜRÜ

Okul kültürü, örgüt kültürünün okula özgü olma durumunu anlatır. Bu konudaki kuramsal çerçeve aşağıdaki alt başlıkta incelenmektedir.

1.1. Okul Kültürü Kavramı

Örgütsel kültür kavramı, eğitim yönetimi alanında oldukça popüler bir kavramdır. Eğitimde yararlanılan bu kavramın kökü, işletmelerde yapılan araştırmalara dayanmaktadır (Çelik,1997: 5). Okul her yönüyle gerçek bir örgüttür. Dolayısıyla okul kültürü, özünde örgüt kültürüdür.

Okul kültürü en genel tanımıyla okulun kimliğidir denilebilir. Okulda yer alan tüm paydaşların davranışlarını ve hareketlerini belirleyen, etkileyen tüm maddi ve manevi ögeler okul külürünü oluşturur. Bir okulda etkili bir okul okul kültürünü bulunması okula bağlılığı artırır. Ayrıca okul ve okulu yöneten yöneticiler karşı güven duygusunu geliştirir. Okuldaki öğretmen ve öğrencilerin beklenti ile davranışlarını biçimlendirir. Böylece de okulun başarısını artırır (Alkan,2008:10).

Okulun zaman içerinde oluşturmuş olduğu yaşam tarzıdır okul kültürü. Okulun geçmişi, gelenekselleşmiş faaliyetleri, çalışanlarının tecrübeleri, zaman içerisinde bulundukları okulun kendine haz bir kültürü olmasını sağlamaktadır. Oluşan bu kültürü okul ile ilgili olarak neyin önemli olduğunu, neyin değersiz kabul edildiğini, hareketlerin nasıl olması gerektiği konusunda paydaşlara yol göstermektedir. Okul kültür başka bir ifadeyle asıl görevi eğitim ve öğretim faaliyetleri olan okulların öğrenci ve öğretmenlerden beklentilerin ne olduğu ve nelerin vurgulanması gerektiği konusunda belirleyici olabilmektedir (Balcı, 2002:187).

Okullarda var olan örgüt kültürü okulun kendini, çalışanlarını ve hizmet alıcılarını etkilediği gibi bir üst sistem olan toplumu da etkileme gibi bir özelliğe de sahiptir. Okulların hammaddesinin insan olması, insanların toplumdan gelip tekrar topluma karışıyor olması okulların çok önemli bir rolünün olduğunun göstergesidir. Okulların bu özelliği nedeniyle etki alanı da yetki alanından daha geniştir (Bursalıoğlu, 1994). Dolayısıyla okul kültürü çok büyük bir önem arz etmektedir.

Okullarda insanlar genellikle görevlerini bireysel olarak yaparlar. Örneğin öğretmenler sınıflarda vazifelerini tek başlarına yapmaktadırlar. Okullar esnek yapıya sahip, insani ilişkilerin ve arkadaşlıkların önemli olduğu sosyal yapılardır. Okullarda resmi kurallar yerine kültürel değer ve normlar ön plana çıkmaktadır. Ayrıca okullar toplumsal kültürü üreten ve toplumsal kültürü yeniden yorumlayan yerlerdir de denilebilir (Şişman ve Turan, 2004: 137). Dolayısıyla okullar ve okullarda hakim olan kültürlerin toplum için hayati bir önem arz ettiği ifade edilebilir.

Okullarda görev yapan öğretmenlerin de kendi kültürleri mevcuttur. Öğretmenlerin bu kültürlerinin de mesleki kimliklerini etkilemesi kaçınılmazdır. Okulda etkili bir okul kültürünün kurulmuş olması farklı inanç ve değer sistemlerinden gelen öğretmenlerin kurulan okul kültürü etrafında kenetlenmelerini sağlayabilmektedir. Öğretmenlerin sahip oldukları kültür ile kurumun sahip olduğu kültürün birbirlerini etkilemesi olağandır. Bu etkileşim olumlu olabileceği gibi olumsuz da olabilir. Eğer bu etkileşim sonucunda

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

olumlu bir etkileşim gerçekleşirse öğretmenler okuldan soğuma, isteksizlik gibi olumsuz duygulardan arınmış olur (Fırat, 2007 :50). Böylece huzurlu bir çalışma ortamı oluşur bu da başarıyı olumlu etkileyecek bir etken olarak görülebilir.

1.2. Okul Kültürünün Oluşturulması

Bir örgüt küçük bir toplum olarak düşünüldüğünde içinde yer aldığı büyük toplum gibi kendine özgü kültürünü oluşturur (Taymaz, 2003:77). Türk Milli Eğitim Sisteminde okullarının örgütsel şemalarının oluşması iki kapsamda değerlendirilebilir: Birincisine göre okul yönetimin teşkilatlanması organik yani durumsal şekle dayanmalıdır. Bu yaklaşıma göre yetki ve yeterlilik aynı seviyede olmalıdır. Ayrıca Türkiye'nin kendine has özellikleri ve gerçekleri de dikkate alındığında, bir okulun yönetim örgütlenmesi; âdem-i merkeziyetçi, esnek, fazla hiyerarşik olmayan, yatay eşgüdümleme ve ortak dayanışmayı öngören, dinamik ve sürekli öğrenen bir örgüt yapılanması olacaktır. İkinci kapsam öğretim faaliyetlerinin teşkilatlanmasıdır. Öğretim faaliyetlerinin örgütlenmesi kamu okullarında "çok amaçlı okul" ve "kampüs tipi yapılanma"ya gidilmesi halinde uygulanabilirliği mümkün görülmektedir (Balcı, 2002:120).

Her örgüt kültürünü kendi oluşturur. Bir örgütün kültürü diğer örgütlerin kültürlerinden farklılık gösterir. Okullar sadece kültürü üreten örgütler değildi. Ürettikleri veya etkilendikleri kültürü aktarma özelliğine sahiptir. Örgütsel kültür kuramı, okulun bu aktarma görevinin yorumlanmasına katkı sağlamaktadır (Çelik, 2002).

Örgüt kültürünün oluşması anlık bir olay değildir. Bir okul kültürü, kendiliğinden oluşmaz. Bu kültürün oluşması için okulun içerisinde bulunduğu ve okul etkileyen birçok unsurun rolü vardır. Bir okulun tarih ve gelenekleri, okulun kültürünü yaratır (Balcı, 2002:191). Oluşan örgüt kültürünün de yok olması çok ender görülen bir durumdur. Kültürün oluşumunu ve değiştirilmesini etkileyen başlıca faktörler, örgütsel yapı, yönetim süreçleri, personeli geliştirme çalışmaları, iç ve dış çevredeki yeniliklerdir (Taymaz, 2003:78).

Açıkalın(1995:23)'a göre okul yöneticilerinin kültürle ilgili olarak mutlaka fakında olması gereken özellikler şunlardır:

1. Kültür, sürekli değişime uğrayan bir kavramdır. Değişimden korkulmaması gerekmektedir. Kültürün korunması değişimin farkında olup bunu kontrollü bir şekilde gerçekleşmesini sağlamaktır.
2. Her bireyin veya grubun kendine özgü bir kültürü vardır. Kültürlü-kültürsüz tanımlamaları aslında değerlendirme yapanın kültürüne göre bir değerlendirmedir.
3. Her toplumun veya grubun farklı bir kültürü vardır. Dolayısıyla İyi kültür, kötü kültür söylemi doğru değildir.

Örgütsel davranış alanına önemli katkıları bulunan Schein, örgütlerde örgütsel kültürün yerleştirilmesinin öğretim süreci ile olacağını belirtmektedir (Schein,1978). Kültürün yerleştirilmesindeki öğretim süreci aşağıda belirtilen yollardan bir veya birkaçı uygulanarak gerçekleştirilebilir (Demir, 2007:69):

1. Örgütün sahip olduğu misyon, vizyon, değer vb. felsefenin işe yerleştirmede ve üye seçimi esnasında yazılı kurallar şeklinde üyelere adaylara bildirilmesi.
2. Fiziksel alanların tasarımı, iş çevreleri ve binalar.
3. Sloganlar, dil, kelimelerin ilk harflerinden oluşan kısaltmalar ve deyişler.
4. Örgütte oluşturulan rol örnekleri, liderlerin vermiş oldukları yetiştirme programları
5. Herkesçe bilinen açık ödül, statü, terfi ölçütleri.
6. Örgütte önemli bir yeri olan insan ve olaylarla alakalı hikaye, efsane ve mitler.
7. Liderlerin önem atfettiği örgütsel etkinlik ve süreçler
8. Liderlerin kritik olay ve kriz tepkileri.
9. Örgütteki işlem akışı ve örgütsel yapı.

10. Örgütsel sistemler ve bürokrasi.

Balcı (2002:185) örgüt kültürünü oluşum süreci ile ilgili olarak aşağıda kısaca özetlenen görüşleri benimsemektedir:

1. Örgütün kurucusu olan bireyler ile örgüt yöneticileri kendilerine ait değer, gelenek ve dünya görüşlerini örgüte getirirler ve bunları örgüt üyelerince benimsenmelerini sağlarlar.
2. Örgüt üyelerinin örgütteki bütünleşme ve çevrede oluşan uyum sorunlarını çözmek amacıyla girilen iletişimleri sonucunda örgüt kültürü oluşur.
3. Örgüt üyeleri tarafından uyum sürecinde örgütsel kimlik, fark edilme ve kişisel ihtiyaçlara ilişkin bulunan çözümler örgüt kültürünü oluşmasını sağlar.

Taymaz (2003) okul yöneticilerinin okul kültürlerinin oluşturma ve biçimlendirme faaliyetlerini şöyle açıklar:

1. Okulda bir kültürün oluşması için önce amaçlar belirlenir. Okulda çalışanlar aracılığıyla değer, ideal ve inançlarla alakalı beklentilerin belirlenmesi.
2. Okulda mevcut ihtiyaçların giderilmesi için kaynak tespitinin yapılması. Bunu doğrultusunda plan ve program hazırlanması, görevlilerin belirlenmesi, görevlenin benimsenmesinin sağlanması.
3. Okulda yapılan çalışmaların sürekli olarak izlenmesi, var olan eksiklerin tamamlanması, var olan hataların yapılmaması, okul kültürünün oluşması, gelişmesi ve yayılması (Taymaz, 2003).

Bunlardan hareketle okullarda örgüt kültürünü oluşturulmasında yönetime büyük görevler düştüğü söylenebilir. Örgüt kültürünün değişimi çok zor ve zaman alıcı bir süreç olacağı için yeni kurulan örgütlerde bu kültürün sağlıklı oluşturulabilmesi için planlamaların hassas yapılası gerekmektedir. Başta iyi oluşturulan bir kurum kültürü ilerleyen zamanda içeriye yeni katılacak paydaşları da bu kültüre adapte edecek ve olumsuz etkilenmeyecektir.

1.3. Güçlü Okul Kültürünün Özellikleri

Bir okulda güçlü okul kültüründen bahsedilebilmesi için birtakım unsurların bulunması gerekmektedir. Eğer aşağıda bahsedilecek olan unsurlardan yoksun bir okul kültürü ile karşı karşıya kalınırsa o okulda güçlü bir kültürün olmadığını rahatlıkla söylenebilir. Güçlü okul kültüründe görülen özellikleri şu şekilde ifade edebiliriz (Dur,2014):

Güçlü okul kültürlerinde de örgütsel bağlılık vardır. Bu örgütsel bağlılık okuldaki çalışanların davranışlarında güçlü bir etki oluşturmaktadır. Böyle kültürlere sahip okullarda karışıklık daha azdır. Bu tip okullar, okuldaki üyelerin birbirlerine bağlılıklarını artırır. Örgütün hedeflerine ulaşma yolunda çalışanlar ile öğrencilerin bağlılıklarını artıran değerlere sahiptir bu okullar. Uyumlu olma, adalet, açık iletişim, dürüstlük, yeterliliğin farkında olma, gerçekliğe bağlı kalma, ve çok çalışma bu tip okullarda hakim olan değerlerden bazılarıdır.

Güçlü örgüt kültürüne sahip okullarda işleri kolaylaştıran ve yeni işlere teşvik eden bir özellik vardır. Çalışanlara işlerinde risk almaları konusunda cesaret telkin edilir. Yenilikçi fikirler, girişimcilik desteklenir. Yine Örgüt kültürü güçlü okullar, üyelerinin mesleki yeterliliklerini geliştirmeleri için hizmetiçi eğitimler ve yüksek lisans, doktora programları konusunda teşvik edicidir.

Güçlü bir okul kültüründe olumlu insani ilişkiler vardır. Böyle bir tür iletişimin olması rahat ortam olduğunun göstergesidir ve okulun çekici olmasını sağlar. Bu tip okullarda tüm paydaşlar arasında çift yönlü yani etkili bir iletişim mevcuttur. Dolayısıyla bu okullarda öğretmenler uzun süre görev yapma arzusunda

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

olur, başka okullara gitmek istemezler. Bir okulda uzun süre görev yapmak yüksek güven ortamının göstergesi olabilir.

Okuldaki paydaşların okul yöneticisine güven duyması, öğretmenlerin birbirlerine güvenmeleri, öğrencilerin de sınıflarındaki işbirlikçi sosyal becerileri okul kültürünün güçlü olduğu kurumlarda görülür. Bu tip okullar çalışanların motivasyonun yüksek tutar. Böylece çalışanların doyum düzeyleri arttıkça performansları da artar. Haliyle de bu kurumlarda kural ve ilkeler az olur. Çalışanlar bürokrasiye ihtiyaç duymadan davranışlarını düzenler.

Güçlü bir okul kültürü öğrencilerin başarısını olumlu yönde etkiler. Aynı şekilde öğrenci başarısı da okul kültürünü güçlendirebilir. Okul müdürü güçlü bir okul kültürü oluşmasında büyük bir role sahiptir. Dolayısıyla yönetimin demokratik olması halinde üyelerin tamamı örgütle ilgili kurallara katılım sağlamış olur (Şimşek, 2005:32). Örgüt kültürü konusunda yapılan incelemeler göre güçlü bir okul kültürüne sahip okullarda öğrenci başarısının arttığı gözlemlenmiştir. Bu incelemeler aynı şekilde öğretmenlerin de yaratıcılık gösterdikleri ve okularından yüksek memnuniyete sahip oldukları da göstermiştir (Eyüpoğlu,2006:30).

1.4. Etkili Okul Kültürü

Bir örgüt, amaçlarını başardığı ölçüde etkilidir. Örgütün asıl ilgisi yaşamak ve büyümektir (Özdemir, 2000:35). Bir örgütün etkili olup olmadığı ya da etki değeri örgütsel amaçların gerçekleşip gerçekleşmemesi ile ilgilidir. Örgütün yeterli olması da öğretmen ve öğrencilerin ihtiyaçlarının giderilmesi ile ilgili bir kavramdır. Örgütsel amaçlara ulaşmak için duyulan işbirliğine yeterli sayıda bireyin katılması örgütün yeterliliğinin göstergesidir. Etkili okul; öğrencilerin her yönden gelişmelerini sağlayacak uygun bir çevrenin sağlandığı okul biçiminde nitelendirilmektedir (Özdemir, 2000:36). Başka bir ifade ile etkili okullarda öğrencilerin sadece bilişsel değil, psikokomotor, sosyal ve estetik yönlerinden de gelişmelerini sağlayacak öğrenme ortamıdır etkili okul.

Bir okulda performans yönetimi başarılıysa o okulda yeterlilik, etkililik ve verimlilikten bahsedilebilir. Yönetim anlayışında önceleri örgütün kalitesinin göstergesi olarak bireysel performansların toplamı göz önünde bulundurmaktaydı. Oysaki yeni yönetim anlayışında verimlilik, bireysel performansların toplamı değil; bu performansların sentezi olarak değerlendirilmektedir. Verimlilik kavramının eğitimdeki karşılığı ekip çalışması, okulun hedeflerine ulaşması için güçlü bir işbirliğinin olmasıdır. Bu da okulun etkili olmasını sağlamaktadır. Okul kültürü okuldaki örgütsel kültürün bir yansımasıdır. Bu nedenle okul kültürü gözlemlenemeyen davranışlarında aydınlanmasına katkı sağlar (Çelik,1997:33).

1.5. Okul Kültürünün Değiştirilmesi

Okul kültürünün değiştirilmesi planlı olarak gerçekleştirilir. Bu kültürel değişimin uzun süreli bir süreçtir. Bunun nedeni de örgüt kültürünün muhafazakar olması yani koruyucu olmasıdır. Kaldı ki örgüt kültürünün sürekli değiştirilmesi o kurumda kültürel değersizliğin oluşmasına neden olur. Örgütsel kültürün değişmesinin nedeni örgütsel değişmedir. Örgütler değiştikçe örgütsel kültür değişen yapıya uyum sağlamaktadır (Çelik,2002:60). Okul kültürünün değişim gerçekleştirilirken okulun temel değerlerinin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

2. OKUL KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMALARI

Okul kültürü konusundaki araştırmalardan birisi Alkan (2008)'a aittir. Alkan (2008) araştırmasında, İstanbul ili Ümraniye ilçesinde bulunan MEB'e bağlı meslek liselerinde çalışan öğretmenlerin okul kültürü algıları ile bazı demografik değişkenler (yaş, cinsiyet, kıdem, vd.) arasındaki ilişkileri incelemeye çalışmıştır. Araştırmasını 2007-2008 eğitim öğretim yılında 10 meslek lisesinde görev yapan 269 öğretmen ile gerçekleştiren Alkan, örgüt kültürü alt boyutları ile ilgili elde edinilen veriler incelendiğinde cinsiyet değişkeni, branş değişkeni ve mesleki kıdem değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Terzi (1999) "Özel ve Devlet Liselerinde Örgüt Kültürü (Ankara İli Örneği)" adıyla bir çalışma yapmıştır. "Bu çalışmada özel liseler ile devlet liselerindeki kültürel yapının tespiti ve bu yapılar arasında fark olup olmadığının tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma örneklemini Ankara iline bağlı Çankaya, Yenimahalle, Keçiören, Mamak, Altındağ, Etimesgut ve Gölbaşı merkez ilçelerinde bulunan 11 özel ve 16 devlet lisesinde görevli 85 yönetici ve 505 öğretmen oluşturmuştur. Terzi'nin araştırmalarında şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

1- Örgütsel kültürün algılanmasında devlet liselerinde cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

2- Devlet liselerinde kıdeme göre onay kültürü boyutunda kıdem grupları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Bu farklılık 1-5 yıl; 11 yıl ve üstü kıdem gruplarında 1-5 yıl kıdem grubundan yana, 6-10 yıl; 11 yıl ve üstü kıdem gruplarında ise 6-10 yıl kıdem grubundan yana anlamlı bir farklılıktır.

3- Örgütsel kültür, devlet liselerinde branşlara göre anlamlı bir biçimde farklılaşmamaktadır." (Terzi, 1999)

Pulat (2010), "Denizli İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Örgüt Kültürü ve Önemine İlişkin Algılarını" adıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, Denizli ilindeki ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin çalıştıkları okulun kültürüne ilişkin algıları arasında cinsiyet, çalışma yılı ve branş değişkenlerine göre anlamlı fark bulunamamıştır.

Yılmaz (2009), "Eğitim Örgütlerinde Örgüt Kültürünün Öğretmenlerin İş Motivasyonu Üzerindeki Etkisi" üzerine Konya ili merkez ilçelerinde (Karatay, Meram, Selçuklu) bulunan resmi ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenler üzerine bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre kaynak grubun okul kültürü algısı genel olarak ve okul kültürü ölçeğinin tüm alt boyutlarında yüksek çıkmıştır. Araştırma sonuçlarına göre kaynak grubun okul kültürü algısının olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada okul kültürü algısının yaş, ve okuldaki görev süresi değişkenleri bakımından okul kültürü ölçeğinin hiçbir alt boyutunda farklılaşmadığı görülmüştür. Bu duruma temel olarak Türk Milli Eğitim Sistemi'nin yapısının neden olduğunu ifade edilmiştir.

Çoban (2015) tarafından 2013-2014 eğitim öğretim yılında Afyonkarahisar il merkezindeki resmi ilkokullarda görev yapan 293 öğretmen üzerinde Okul Kültürünün Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılıkları Üzerindeki Etkileri üzerine bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaya göre öğretmenlerin demografik özellikleri açısından okul kültürü algıları incelendiğinde; yaşlarına, cinsiyetlerine, medeni durumlarına, mesleki deneyimlerine göre okul kültürü algılarında farklılık olmadığı, eğitim durumu ve branşlarına göre farklılıkların olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre farklı yaşlarda bulunan, kadın veya erkek, evli veya bekâr, farklı mesleki deneyimlere sahip öğretmenlerin, okullarının kültürüne ilişkin algıları benzerlik göstermektedir.

Alkan (2008) tarafından yapılan Meslek Liselerinde Okul Kültürü İle Demografik Değişkenler Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma (Ümraniye İlçesi Örneği) adlı çalışma sonuçlarında örgüt kültürü

ölçeği alt boyut puanları; cinsiyet değişkenine göre, yaşa, branşa ve mesleki kıdeme göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

3. SONUÇ ve ÖNERİLER

Yapılan çalışmalar bizlere öğretmenlerin okul kültürü algılarında genel çıkarımlar sunmaktadır. Bir okulda okul kültürü algısı yüksekse bu durumun genel çerçevede ortaya çıktığı; yaş, kıdem ve branşlara göre farklılıkların alt seviyede olduğunu göstermektedir. Okul kültürü algısının düşük olması da aynı şekilde değerlendirmektedir. Bu durum bizlere okul kültürünün algılayış biçimleri arasında bireysel farklılıklar dışında kayda değer farklılık olmadığını göstermektedir.

Öğretmenlerin örgüt kültürü algıların yüksek çıkması okul açısından olumlu bir göstergedir. Burada hem okul yöneticilerine hem de merkezi yöneticilere (Bakanlık-İl-İlçe teşkilatları) büyük görev düşmektedir. Merkezi teşkilattaki yöneticiler okul yöneticilerini okullarında olumlu kültür oluşturmaları yönünde yönlendirmelidir. Çünkü olumlu okul kültürünün olduğu yerde mutluluk, mutluluğa bağlı olarak da başarı olacaktır. Okul yöneticileri okul kültürünü daha üst seviyelere taşımak için demokratik yönetim anlayışlarını geliştirerek devam ettirmeleri, tüm paydaşlarla olumlu iletişim içerisinde olmalı ve işbirliğini geliştirici çalışmalara imza atmalıdır. Okulun en mühim parçası olan öğretmenlerle okul dışında yapılacak sosyal etkinlikler, paylaşımlar Okul kültürüne olumlu katkı sunacaktır.

Bir okulda olumlu bir kültürün oluşması için öğretmenlere ve onların başarılarına değer vermek oldukça önemlidir. Başarılarının ödüllendirilmediğini, yaptığı güzel çalışmaların göz ardı edildiği veya haksızlığa uğradığını düşünen öğretmenlerin okula ilişkin aidiyetlerinde zaaflık oluşturacaktır. Böylece algılanan okul kültürü olumsuz algılanacak böylece okulda oluşan iklim olumsuz etkilenecek ve başarı düşecektir. Okul yöneticilerinin herkesçe bilinen ve kabul edilen ölçütler çerçevesinde öğretmenleri ödüllendirmeleri / onurlandırmaları okul kültürünün sürdürülebilir ve olumlu algılanmasına katkı sağlayacaktır.

Bir yönetici ne kadar başarılı olursa olsun, öğretmenlerin desteğini almadan kurumunda olumlu, başarılı okul kültürü oluşturması mümkün değildir. Öğretmenlerin, gerekli durumlarda yöneticilerinin kendi yanlarında olduğunu bilmesi, yöneticilerinin desteğini hissetmeleri olumlu okul kültürü için hayati derecede önemlidir.

KAYNAKÇA

1. Alkan, E. (2008), Meslek Liselerinde Okul Kültürünün Çok Boyutlu Olarak İncelenmesi (Ümraniye İlçesi Örneği), Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
2. Balcı, A.(2002), Etkili Okul ve Okul Geliştirme. PegemA Yayıncılık, Ankara. Açıkçalın, A.(1995), Toplumsal Kurumsal ve Teknik Yönleriyle Okul Yöneticiliği, PegemA Yayıncılık, Ankara.
3. Bursalıoğlu, Z. (1994), Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış, Pegem A Yayıncılık, Ankara
4. Çoban, T. (2015), Okul Kültürünün Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılıkları Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
5. Çelik, V. (2002), Okul Kültürü ve Yönetimi, PegemA Yayıncılık, Ankara.
6. Demir, N.(2007). Örgüt Kültürü ve İş Tatmini. Türkmen Kitapevi, İstanbul.

7. Dur, B. (2014), Lise Öğretmenlerinin Motivasyon Düzeyi ve Motivasyon Düzeyi İle Okul Kültürü Arasındaki İlişki, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
8. Eyüpoğlu, Ö.(2006), Okul Kültürünün oluşturulmasında Öğretmenlerin Rolü, Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
9. Fırat, N.(2007), Okul Kültürü ve Öğretmenlerin Değer Sistemleri." Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
10. Özdemir, S. (2000). Eğitimde Örgütsel Yenileşme, PegemA Yayıncılık. Ankara.
11. Pulat, İ. 2010, Denizli İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Örgüt Kültürü ve Önemine İlişkin Algıları" Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli.
12. Scein, E.H. (1978). Örgüt Psikolojisi (Çev. M, Tosun), TODAİE Yayınları, Ankara.
13. Şimşek, H. (2010), Toplam Kalite Yönetimi: Kuram İlkeler Uygulamalar, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
14. Şişman, M. ve Turan, S. (2004). Eğitim ve Okul Yönetimi. Eğitim ve Okul Yöneticiliği El Kitabı, PegemA Yayıncılık, Ankara.
15. Taymaz, H. (2003), İlk Öğretim ve Orta Öğretim Okul Müdürleri İçin Okul Yönetimi, PegemA Yayınları, Ankara.
16. Terzi, A. R. (1999), Özel ve Devlet Liiselerinde Örgüt Kültürü (Ankara ili örneği), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
17. Yılmaz, F (2009), Eğitim Örgütlerinde Örgüt Kültürünün Öğretmenlerin İş Motivasyonu Üzerindeki Etkisi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(28)

Atakan AKSAN[97]; Oğuzhan GÖKMEN[98]; Halil İbrahim DEMİR[99]

ÖĞRETMENLERİN KARİYER BASAMAKLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

TEACHERS' OPINIONS ON CAREER STAGES

ÖZ

Bu araştırma Ankara ili Keçiören ilçesinde bir ortaokulda görev yapan öğretmenlerin kariyer basamaklarına ilişkin görüşlerini ortaya koyabilmek için yapılmıştır. Araştırmanın evrenini Ankara ili Keçiören ilçesinde 2022-2023 eğitim öğretim yılında çalışan öğretmen oluşturmuştur. Araştırma 19 kişilik çalışma grubu ile yapılmıştır. Araştırma sonucu elde edilen veriler nitel analizin betimsel tekniği ile çözümlenmiştir. Verilerin toplanması yarı yapılandırılmış görüşme formu ile olmuştur. Öğretmenlerin kariyer basamaklarına olumlu baktıkları ancak bu kariyer basamaklarında yükselmenin sınavla olmaması gerektiğini ifade etmişlerdir. Araştırma sonucu ortaya çıkan genel düşünce kariyer basamaklarında yükselmenin kıdem yılına göre olması gerektiğidir. Ancak buradaki sorun mesleki yıl olarak öğretmen-uzman öğretmen, uzman öğretmen-başöğretmen arasındaki sürenin uzun olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Kariyer, uzman öğretmen, başöğretmen.

ABSTRACT

This research was conducted in order to reveal the views of teachers working in a secondary school in Keçiören district of Ankara province on career steps.The research was composed of teachers working in the area stated above during the 2022-2023 academic year. The research was conducted with a study group of 19 people. The data collected through a semi-structured interview form were analyzed with the descriptive technique of qualitative analysis. They stated that teachers have a positive attitude towards these career steps, but that rising through these steps should not be via the exam applied. The general idea that emerged as a result of the research is that the rise in these steps should be according to the year of experience.

Keywords: *Career, expert teacher, head teacher.*

[97] Milli Eğitim Bakanlığı, Okul Müdürü; ata.aksan@hotmail.com; ORCİD ID: 0009-0003-8771-9754
[98] Milli Eğitim Bakanlığı, Okul Müdür Yardımcısı; oguzhangokmen1@hotmail.com; ORCİD ID: 0000-0002-2027-2076
[99] Milli Eğitim Bakanlığı, Okul Müdür Yardımcısı; hi.dem@msn.com; ORCİD ID: 0009-0007-0935-6328

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

GİRİŞ

Ülkeler eğitim sistemlerini hiç şüphesiz eğitim kurumlarında uygulamakta ve geliştirmektedir. Eğitim kurumlarının başrolünde ise öğretmenler yer almaktadır. Temel (2005)'e göre öğretmenler sürekli öğrenmeye açık olup edindiği ve sahip olduğu kendi alanı ile ilgili bilgileri başkalarına aktaran, rol ve model olmaktadır.

Öğretmenlik, eğitim – öğretim veren kurumlarda belirli hedefler doğrultusunda hazırlanmış etkinliklerin, planlar ve programlar dâhilinde öğrencilere aktarma işini üstlenmiş uzman kişilere denir.

Geçmişte öğretmenlik filozofların ve din adamlarının esas alanlarının dışında ikincil bir işi olarak görülmüştür. 18. ve 19. yüzyılda sanayi devriminin etkisiyle eğitim öğretim alanında eğitim almış uzmanlar öğretmen olarak görevlendirilmiştir.

Ülkemizde de İstanbul'un Fatih semtinde 16 Mart 1848 tarihinde rüştiyelerin öğretmen ihtiyacını karşılamaya yönelik Darülmuallimin-i Rüşti adlı öğretmen yetiştirme okulu açılmıştır. Bu tarih Türkiye de öğretmen okullarının kuruluş günü olarak kabul edilir. Bu tarihten önce ülkemizde de eğitim öğretim işlerini belirli niteliklere sahip kişiler ikincil bir iş olarak yürütmüştür

Cumhuriyetin ilanından sonra 1926 yılında yayınlanan Maarif Teşkilatına Dair Kanunun yayınlanması sonrası öğretmen okulları İlk Muallim Mektebi ve Köy Muallim mektebi olarak ikiye ayrıldı. 1940 yılına gelindiğinde ise Köy Enstitüleri Kanunu çıkartılarak köylerde görev yapacak öğretmenlere köy işleri, ziraat, hayvancılık konularının yanında bu öğretmenlerin çok yönlü yetiştirilerek köy çocuklarını daha donanımlı hale getirmeleri planlanmıştır. 1956 yılında köy enstitülerinin kapanması sonrası 6 yıl eğitim süreci olan ilk öğretmen yetiştirme okulları açılmıştır.

1974-1975 eğitim öğretim yılının başında tüm öğretmenlerin yükseköğretim mezunu olmaları fikri gelişmiş olup; bu dönemde 2 yıl eğitim veren eğitim enstitülerinde eğitime alınmışlardır.1982 yılında kurulan Yüksek Öğretim Kurulu öğretmen yetiştirme görevini bünyesinde bulunan üniversitelere almıştır.

Eğitim fakültelerinde öğretmen yetiştirmeye yönelik programlar hazırlanmış, 1997 yılına kadar öğretmen istihdamı bu fakültelerden sağlanmıştır. 2006 yılına gelindiğinde eski adıyla tezsiz yüksek olan, pedagojik formasyon programları açılarak öğretmen eksiklikleri Fen – Edebiyat fakültelerinden mezun öğrenciler ile giderilmeye çalışılmıştır.

Öğretmenlik kariyer basamaklarında yükselme yönetmeliği 13 Ağustos 2005 yılında yayımlanarak uzman öğretmenlik ve başöğretmenlik şeklinde kariyer basamakları planlanmıştır. 2006 yılında yapılan sınav sonucunda 2020 yılı itibariyle 100 başöğretmen 83.350 uzman öğretmen sınav sonrası belirtilen unvanları kazanmışlardır. Kariyer basamakları yönetmeliği ilk yayınlandığı dönemlerde öğretmenleri kamplara ayıracağı çalışma barışını bozmaya yol açacağı gibi tartışmalar oluşmuştur. 2006 yılında bu sayı 92.000 uzman öğretmenken 2020 yılına gelindiğinde uzman öğretmen sayısının 83.350'ye düşmesi bir daha sınav açılmamasından kaynaklıdır.

2006 yılında yapılan sınavda giriş için belirlenen şartlardan en önemlisi uzman öğretmen olmak için 7 yıl öğretmenlik yapmak, başöğretmen olmak için ise uzman öğretmen olarak en az 6 yıl görev yapmış olmaktı. Yine bu yönetmelikte tezli yüksek lisans yapanlar ve doktora yapanlar belirtilen sürelere bağlı kalmak koşuluyla sınavdan muaf tutulmuşlardır. Sınavdan başarılı olmak koşulu ise 60 puan alma şartına dayalıydı.

Öğretmenlik meslek kanunu 14 Şubat 2022 günü resmî gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdi. Bu kanunun amacı, eğitim ve öğretim hizmetlerini yürütmekle görevli öğretmenlerin atamaları ve mesleki gelişimleri ile kariyer basamaklarında ilerlemelerini düzenlemektir (RG s. 31750). Yıllardır ülkemizde öğretmenlik mesleğinin kurumsallaşması ve gereken saygının oluşturulması amacıyla yapılan bu kanunun görev yapmakta olan öğretmenlerin hem maddi hem de manevi kayıplarını geriye dönük olarak karşılamayacaktır.

Eğitim alanı dışında mesleki kariyer basamakları incelendiğinde mesleki kıdem ve deneyimin yapılacak bir sınavdan daha önemli olduğu görülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığının mesleki deneyimden ziyade, ezber bilgiye dayalı bir seçim yaptığını söylersek yanılmış olmayız. Çünkü 14 Şubat 2022 günü resmî gazetede yayımlanan kanunda, uzman öğretmenlik kariyer basamağı sınavına girebilmek için 180 saat uzaktan eğitime katılmış olmaları beklenirken, başöğretmenlik sınavına girmek için 240 saatlik eğitimi alma şartı sunulmuştur. Bunun dışında da kurum içinde belli başlı görevlerde (zümre başkanlığı, idari görev, vb. gibi)

görevlerden bazılarını gerçekleştirme şartları da sunulmuştur. Sıklıkla görev yeri değişen öğretmenlerimiz eskiden çalıştıkları okullar da arşivleme sistemlerinin çok iyi olmamasından dolayı bu belgelere de ulaşmakta zorluk çektiği bir gerçektir.

2013 yılında yapılan bir araştırma; sınav sistemine yönelik eleştiriler, sınavın yapılma sıklığı ve sınav dışı değerlendirme sistemindeki eksiklikler nedeniyle öğretmenlerin kariyer basamaklarına yönelik olumsuz tutum geliştirdiğini tespit etmiştir (Bakioğlu & Banoğlu 2013).

Millî Eğitim Bakanlığı, öğretmenlik mesleğindeki kalitenin yükseltilmesini sağlamak, öğretmenleri araştırma ve incelemeye yönlendirerek meslekleri ile ilgili yeni gelişmeleri takip etmelerini teşvik etmek, öğretmenin eğitim sistemindeki işlev ve verimliliğini arttırmak ve meslekî tükenmişliği engelleyerek öğretmenlik mesleğini bir kariyer mesleği haline dönüştürebilmek amacıyla bir takım yeni düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Bu düzenlemelerden biri de öğretmen kariyer basamakları uygulamasıdır. Bu uygulamayla, Millî Eğitim Bakanlığı, öğretmenlerin kendilerini geliştirmelerini sürekli kılmak, öğretmen yeterliliklerini sağlamak, meslekî tükenmişliği engelleyerek, öğretmenlik mesleğini bir kariyer mesleği haline dönüştürmek arzusu güttüğünü kamuoyuna duyurmuştur (Demir, 2011, s. 54-55).

13 Ağustos 2005 Tarihli ve 25905 Sayılı Resmî Gazete 'de yayınlanan Öğretmenlik Kariyer Basamaklarında Yükselme Yönetmeliğine bakıldığında Millî Eğitim Bakanlığı ile ÖSYM arasında yapılan protokole göre 2005 yılında ilk kez öğretmenlik kariyer basamaklarına ilişkin sınav yapılmıştır. Uygun şartları taşıyan öğretmenlerin girmiş oldukları bu sınavdan başarılı olanlar uzman ve başöğretmen olarak hak kazanmışlardır. Kazanılan bu hak neticesinde maaşlarında cüzi bir miktar artış olmuştur.2005 yılından sonra 2022 yılına kadar bir daha sınav yapılmamıştır.

12/05/2022 tarihli 31833 sayılı Resmî Gazete 'de 'Aday Öğretmenlik ve Öğretmenlik Kariyer Basamakları Yönetmeliği' yayınlanmıştır. Bu yönetmelikte dikkate değer husus; uzman öğretmenlik için 10 yıl şartı ile 180 saatlik eğitimi tamamlama zorunluğu, başöğretmenlik için ise 20 yıl şartı ve 240 saatlik eğitimi tamamlama zorunluluğudur.

TEMEL KAVRAMLAR

Kariyer: Bir meslekte zaman ve çalışmayla elde edilen aşama, başarı ve uzmanlık (TDK,2022).

Meslek: Belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş (TDK, 2022).

Alan: Alan: Öğretmen adayları ve öğretmenlerin mezun oldukları lisans düzeyindeki yükseköğretim programına bağlı olarak atandıkları öğretmenlikleri ifade eder (MEB,2005).

Öğretmen: 14 Haziran 1973 tarihinde yayınlanan 1739 sayılı Temel Eğitim Kanunu'nda öğretmenlik "Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleği" olduğu ifade edilmektedir.

Uzman Öğretmen: Alanında ya da eğitim bilimleri alanında tezli yüksek lisans öğrenimini tamamlayan öğretmenlerden kıdem, hizmet içi eğitim, etkinlikler ve sicil; lisans öncesi ve lisans mezunu öğretmenler ile alanı ya da eğitim bilimleri alanı dışında lisansüstü öğrenimini tamamlayan öğretmenlerden ise kıdem, eğitim, etkinlikler, sicil ve sınav ölçütlerine göre yapılan değerlendirme ve başarı sıralaması sonucunda alanlarında ayrılan kontenjana yerleştirilenleri ifade eder (MEB,2006).

Başöğretmen: Alanında ya da eğitim bilimleri alanında doktora öğrenimini tamamlayan öğretmenlerden kıdem, hizmet içi eğitim, etkinlikler ve sicil; lisans öncesi ve lisans mezunu öğretmenler ile alanı ya da eğitim bilimleri alanı dışında lisansüstü öğrenimini tamamlayan uzman öğretmenlerden ise kıdem, eğitim, etkinlikler, sicil ve sınav ölçütlerine göre yapılan değerlendirme ve başarı sıralaması sonucunda alanlarında ayrılan kontenjana yerleştirilenleri ifade eder (MEB,2006).

Araştırmanın Modeli

Ankara ili Keçiören ilçesinde görev yapan öğretmenlerin Öğretmenlik Kariyer Basamaklarına ilişkin görüşlerini inceleyebilmek adına yapılan araştırmanın içeriğini oluşturan veriler, başlıca nitel veri toplama tekniklerinden biri olan görüşme tekniği ile elde edilecektir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verilerine anket yöntemi ile ulaşılmıştır. Soruların açık, anlaşılır ve açık uçlu olmasına ayrıca belirgin ifadeler içermesine dikkat edilmiştir.

Görüşme formu üzerinden ulaşılan nitel verilere ilişkin betimsel bir analizi yapılmıştır. Betimsel analiz ile ulaşılan bulgulara göre bir değerlendirme yapılır. Katılımcıların araştırma sorularına verdikleri cevapların bir teması çıkarılarak bu temaya ilişkin kodlar çıkarılır.

Birinci Alt Problemin Analizi

Araştırmanın ilk alt problem sorusunu "1.Öğretmenlik Meslek Kanunu'ndaki kariyer basamakları gerekli midir? Neden?" oluşturmaktadır. Verilen cevaplara bakıldığında gerekli değil diyen öğretmenler; mesleki kıdem, öğretmenliğe girişte yapılan sınavlar, aynı işe eşit ücret, kariyer basamakları sınavındaki soruların ölçme ve değerlendirmede yetersiz oluşu, kariyer basamak sisteminin iyi düzenlenmemesi ve öğretmenlerin özlük haklarında herhangi bir iyileştirme olmaması gibi gerekçeleri belirtmişlerdir.

İkinci Alt Problemin Analizi

Araştırmanın ikinci alt problem sorusunu "2.Öğretmenlik Meslek Kanunu'ndaki kariyer basamaklarının eksik yanları nelerdir? "oluşturmaktadır. Verilen cevaplara bakıldığında Öğretmen Kariyer Basamaklarında yükselmenin çalıştığı yıla göre olmasını, sınavın yapılmamasını, yapılan sınavın ise çok kolay olduğu, yapılan sınavın adil olmadığı ve öğretmenlik alan bilgisini ölçmediği, çalıştığı yıla bakılmaksızın tüm öğretmenlerin kariyer basamaklarında değerlendirilmesi gerektiği, sahada herhangi bir karşılığının olmadığı, branşlara göre değerlendirme yapılması gerektiği ve kariyer basamaklarında yükselmenin adil olmadığı ifade edilmiştir.

Üçüncü Alt Problemin Analizi

Araştırmanın üçüncü problem sorusunu "3.Öğretmenlik Meslek Kanunu'ndaki kariyer basamaklarının daha iyi olabilmesi için nelerin yapılması gerekir? oluşturmaktadır. Verilen cevaplara bakıldığında; öğretmen kariyer basamakları sınavı olmamalı meslekte çalışılan yıllara göre kariyer düzenlemesinin yapılmalı, öğretmenlerin mesleki gelişimlerine ağırlık verilmeli, sınav yapmak bir zorunluluk ise seçici olmalı, öğretmenler meslekte geçirmiş olduğu yıllara göre kariyer basamaklarında yükselmeli, öğretmenlerin kendilerini geliştirecek eğitimler verilmeli, verilecek eğitimlerin sınırları belirgin ve sürekli olmalı, bu eğitimlerin sonucuna göre de değerlendirme yapılarak kariyer basamaklarında yükselmesi sağlanmalı, kariyer basamaklarında yükselme bir süreç içerisinde değerlendirilmeli, branş bazında sınavda soruların sorulmalı, kast sistemi oluşturulmadan görev süresine ve akademik kariyerine bağlı olarak liyakatli bir şekilde yapılmalı, özlük hakları iyileştirilmeli ve lisansüstü eğitimlerin teşvik edici olmalı şeklinde ifade etmişlerdir.

Dördüncü Alt Problemin Analizi

Araştırmanın dördüncü alt problem sorusunu "4.Öğretmenlik Meslek Kanunu'nundaki kariyer basamaklarının genel olarak öğretmenlik mesleğini nasıl etkileyeceğini düşünüyorsunuz? Saygınlık, motivasyon vb." oluşturmaktadır. Cevaplara bakıldığında kariyer basamakları öğretmenlerin motivasyonlarını arttırdığını, psikolojik olarak rahatlama hissedildiğini, kariyer basamaklarının öğretmenlerin saygınlığını düşürdüğünü, uzman ya da başöğretmene ilginin artıp diğer öğretmenlerin motivasyon kaybı yaşayacağını, karmaşık bir durumun ortaya çıkacağını, yapılan sınavın kolay olduğunu ve bunun sosyal medya da dalga konusu yapıldığın öğretmen kariyer sisteminin olumlu olacağını, psikolojik olarak bir rahatlama sağlayacağını, toplumsal statüye katkı sağlayacağını, basite indirgemenin ise bunların tersi yönünde bir etki sağlayacağını gösterdiğini, bakıldığında öğretmen kariyer sisteminin veli açısından ötekileştirme sorununu ortaya çıkaracağı, saygı ve motivasyonu olumsuz etkileyeceğini, çok bir etkisinin olmayacağını, ayrımcılık çıkaracağını ve adil olmadığını ifade etmişlerdir.

Beşinci Alt Problemin Analizi

Araştırmanın beşinci alt problem sorusunu "5.Öğretmenlik Meslek Kanunu'nundaki kariyer basamaklarının yürürlüğe girmesi okuldaki öğretmenler tarafından nasıl karşılanmıştır?" oluşturmaktadır. Verilen cevaplara bakıldığında kariyer basamakları okuldaki öğretmenler tarafından eksik yönleri olmasına rağmen olumlu, iyi ve ekonomik olarak iyileştirme sağlayacağı için sevinçle karşılandığını, kariyer basamaklarının okulda olumsuz karşılandığı, yanlış bir uygulama olduğu, anlamsız olarak nitelendirildiği, belirsizliğin ve yeniliğin getirdiği bilgi kirliliği, birçok eksik yanlarının bulunduğu, anormal olduğu, maaşlarda meydana gelecek ücret artışından dolayı birçok kimsenin boyun eğdiği sesini çıkarmadığı ve öğretmenler arasında ikileme yol açtığını ifade etmişlerdir.

Altıncı Alt Problemin Analizi

Araştırmanın altıncı alt problem sorusunu "6.Öğretmenlik Meslek Kanunu'nundaki kariyer basamakları eğitim öğretimin kalitesini artırır mı? Neden?" oluşturmaktadır. Verilen cevaplar incelendiğinde öğretmenlerin kariyer basamaklarına başvuru için ön şartından biri olan eğitime katılmaları onların kendilerini mesleki açıdan gelişmelerini sağlamış ve kendilerini yenileme imkânı bulmuşlardır. Yenilikçi öğrenme yaklaşımları eğitim öğretimin kalitesini arttıracağını, öğretmen kariyer basamaklarının eğitim öğretime katkısının olmayacağını, bu sistemin öğretmenliği ölçen bir uygulama olmadığını, öğrenciye ve öğretmene faydasının olmadığını, hatta eğitim öğretim kalitesini daha da düşürebileceğini, tek kaygının ekonomik olduğu ifade edilmiştir.

Yedinci Alt Problemin Analizi

Araştırmanın yedinci alt problem sorusunu "7.Öğretmenlik Meslek Kanunu'nundaki kariyer basamaklarının öğretmenlerin mali ve özlük haklarını (statü,maaş vb.) iyileştireceğini düşünüyor musunuz?" oluşturmaktadır. Verilen cevaplara bakıldığında kariyer basamaklarının öğretmenlerin maaş ve statülerinin iyileştirileceğini, kariyer basamaklarının öğretmenlerin mali ve özlük haklarını (statü, maaş vb.) iyileştirmeyeceğini, statüyü etkilemeyeceğini, Öğretmenlik Meslek Kanunu'nundaki kariyer basamaklarının öğretmenlerin mali ve özlük haklarını (statü, maaş vb.) kısmi olarak iyileştireceğini ifade edilmektedir.

Sekizinci Alt Problemin Analizi

Araştırmanın sekizinci alt problem sorusunu "8.Konuyla ilgili olarak belirtmek istediğiniz başka bir düşünceniz varsa onları da belirtebilir misiniz?" oluşturmaktadır.

Verilen cevaplara bakıldığında sınavın olmaması gerektiği, sınav yerine başka kriterlere bakılması gerektiğini, sınavın yapılması bir zorunluluk ise amacına uygun olarak yapılması gerektiğini, öğretmenlerin mali ve özlük haklarının sınavla düzeltilmemesini, çağın gereklerine uygun hedefler konularak öğretmenlerin gelişiminin sağlanmasını, kariyer basamaklarında yükselmenin liyakatle yapılmasını ve ilk defa 2006 yılında yapılan öğretmen kariyer sınavının 16 yıl aradan sonra yapılmasının sevincini ifade etmişlerdir.

SONUÇ

Araştırmadan ortaya çıkabilecek en genel sonuç Öğretmen Kariyer Basamakları sınavının yapılmaması yönündedir. Sınav yerine öğretmenlerin mesleki yaşamları süresince yapmış oldukları çalışmaların göz önünde bulundurulmasıdır. Bilimsel bir çalışma, bir proje faaliyeti yürütme, aldığı başarı belgeleri, hizmette geçen süreler kariyer basamaklarında bir ölçüt olarak kabul edilebilir.

Öğretmen Kariyer Basamakları için yapılan sınavın amacına uygun olarak yapılmadığı, soruların çok kolay olduğu ve bu durumun çeşitli sosyal medya gruplarında dalga konusu yapıldığı araştırmadan çıkan diğer bir sonuçtur.

Öğretmen Kariyer Basamakları sınavını yapmak bir zorunluluk ise sınav konularının öğretmenlerin kendi alanlarından sorulması gerektiği ve öğretmenlerin bu şekilde değerlendirilmelerinin daha uygun olacağı görüşü hakimdir. Uzman veya başöğretmen olmak isteyen öğretmenlere yenilikçi ve güncel eğitimlerinin yanı

sıra kendi alanları ile ilgili de eğitimlerin verilmesi ve bu eğitim sonunda öğretmenlerin değerlendirilmesi de araştırmadan çıkarılabilecek bir sonuçtur.

Uzman öğretmenlik için 10 yıl, başöğretmenlik için ise 20 yıl mesleki çalışma hayatı için uzun bir süreç olup bu sürelerin kısaltılması gerekliliği ifade edilmektedir.

Yüksek lisansını tamamlayan öğretmenlerin uzman öğretmenlik ve doktorasını tamamlayan öğretmenlerin ise başöğretmenlik sınavından muaf tutulması nedeniyle akademik olarak öğretmenlerin teşvik edilmesi gerektiği de diğer bir husustur.

Aynı okulda aynı branşa sahip eşit saat derse giren iki öğretmenden biri uzman öğretmen diğeri de öğretmen ise aynı işi yapmalarına rağmen uzman öğretmenin daha fazla ücret alacak olması "eşit işe eşit ücret" anlayışını bozacaktır. Bu durum okul iklimini olumsuz etkileyecek ve öğretmenler arasında ayrımcılık çıkmasına neden olabilecektir.

Öğretmenlerin değindiği diğer bir hususta veli tarafından ötekileştirilmedir. Bir veli öğrencisini uzman öğretmene veya başöğretmene yazdırmak isteyebilir. Bu da diğer öğretmenlerin tepkisine yol açacaktır.

Toplum nezdinde öğretmenlere saygıyı kazandırmanın ve öğretmenlerin toplumsal bir statüde iyi bir konumda yer almalarını sağlamak için mali ve özlük haklarının iyileştirilmesi noktasında öğretmenler hem fikirdir.

KAYNAKÇA

1. Demir, S. B. (2011). Öğretmen Kariyer Basamakları Uygulamasının Öğretmenler Tarafından Değerlendirilmesi, Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama, 2(3), 53-80.
2. MEB, (2006). Öğretmenlik Kariyer Basamaklarında Yükselme Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/01/20060107-11.htm sayfasından erişilmiştir.
3. MEB. (2022). Öğretmenlik Kariyer Basamaklarında Yükselme Yönetmeliği. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/05/20220512-3.htm sayfasından erişilmiştir.
4. MEB. (1973). Milli Eğitim Temel Kanunu. https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739-20140206.pdf sayfasından erişilmiştir.
5. Resmî Gazete (2005). Öğretmenlik Kariyer Basamaklarında Yükselme Yönetmeliği. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/08/20050813-2.htm sayfasından erişilmiştir.
6. Türk Dil Kurumu (2021). Türkçe sözlük. Ankara: TDK. www.tdk.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(29)

Adem CIRIK[100]

KUR'AN LAFIZLARINDAKİ İŞÂRİ TE'VİL (RİSALE-İ NUR ÖRNEĞİ)[101]

İŞARI TE'VİL IN THE QURAN'S LAUGHTS (SAMPLE OF RISALE-I NUR)

ÖZ

Said Nursi, "Risale-i Nur" adını verdiği ve Kur'an'ın manevî bir tefsiri olarak değerlendirdiği eserlerinde Kur'an ayetlerinden anladıklarıyla yaşadığı dönemdeki olaylara çözümler getirmeye çalışmıştır. Eserlerinde tefsir usulüne dair değerlendirmelerde de bulunmuştur. Son dönem Osmanlı alimleri arasında görülen tecdîd ve ihya hareketine bağlı olarak ortaya çıkan çağdaş tefsir ekollerinin metotları ile klasik dönem tefsir metodunu mezc eden bir anlayış ortaya koyan Said Nursi, kendine has bir yöntem ve üslup benimsemiştir. Bu metotlardan biri de işârî te'vildir. Literatürde, ayetlerin te'vilinde keşfe, ilhama dayalı tasavvufî değerlendirmeleri esas alan "işârî te'vil" metodunun kapsamını genişletmiş, ilhamla, lafzın yapısal özellikleriyle, bilimselci anlayışla, ebced-cefr hesabıyla yapılan yorumları da işârî te'vil olarak isimlendirmiştir. Bu kavramı literatürdeki tasavvufî yorumlar için kullanılan anlamını da içine alacak şekilde kullanmıştır. İşârî olarak nitelendirdiği yorumlardan bir tanesi de kelime ve cümlelerin yapısal özelliklerini dikkate alarak yapmış olduğu yorumlardır. 60 cilt olarak yazmayı planladığı ancak yaşadığı dönemde meydana gelen çeşitli sebeplerle tamamlayamadığı "İşârâtü'l-İ'câz" isimli eserinde amacının Kur'an'ın lafzına ve nazmına ait i'câz işaretlerini açıklamak olarak belirleyen Said Nursi'ye göre, Kur'an'ın temel maksatları tevhit, nübüvvet, ahiret, adalet ve ibadettir. Bu maksatlar Kur'an'ın surelerinde, ayetlerinde ve kelimelerinde sarahaten, işareten, remzen ve delaleten mevcuttur. Said Nursi, ayetlerde geçen anlam tabakalarını en kapalı olandan en açık olana doğru ima, remz, işaret, delalet ve sarahat şeklinde sıralayıp karine olarak tabir ettiği emarelerden hareketle "lafzi işâri teviller"de bulunarak bu maksatlara ait işaretleri tespit etmeye çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Said Nursi, Risale-i Nur, Tefsir, Te'vil, İşârî Te'vil.

ABSTRACT

Said Nursi had once tried to put forward solutions fort he points of the period he lived in, by using what he got the hang of the verses of Qur'an, in his very own pieces that he vauled as spiritual commentary of Qur'an, and named after "Risale-i Nur". Evaluations on commentary (tafsir) methods also take place in the pieces. Said Nursi, that puts forward an understanding that combines classical period tafsir methods with comtempary scholls of tafsir methods that derived as bounded by tecdid (renovation) and revealing amongs late Ottaman men of Thinking accepted a method of his very own. One of those methods is "İşârî Ta'wil". He exponded the scope of işârî ta'wil method that takes in spiritual cared evaluations that are based inspiration and exploratias in verses commentaries. He also named işârî ta'wil the commentaries that are made with a scientific understanding, and structural features of words and inspiration coupled with the commentaries made by usin ebced-cefr calculation. He also used this nation as including its meaning used for spiritual (tasavvufi) comments in literature. One of he evaluated as işârî commentaries is the one he made by tacklin structural features of words. Main goals of Qur'an are one god belief (tevhit), prophethod (prophecy based on vayh, nübüvvet), hereafter (ahiret), justice and worship for Said Nursi who demansrated gis goal as to explain i'câz signs belong to Qur'an Word and writing in his piece named after İşârâtü'l-İ'câz that he couldn't finish due to variable reasons in his period although he planned. These goals are available in verses, surahs and words as clear demostrated proved. Nursi tried to detect signs of these goals in using "lafzî işârî te'vil" right after he alignes meaning levels from the closest as signals, demonstration, inference, reference and clearance.

Keywords: *Said Nursi, Risale-i Nur, Commentary (tafsir), Ta'wil, Ishari Ta'wil.*

---

[100] Esenkent Mahallesi Esin sokak no: 29/5. Maltepe/İstanbul, cirikadem@hotmail.com, Görev: Diyanet İşleri Başkanlığı Maltepe İlçesi Vaizi, Orcid: 0000-0001-8968-9171; Marmara Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Tefsir Bilim Dalı Doktora Öğrencisi

[101] Bu makale üzerinde çalışmakta olduğumuz "Risale-i Nur'da İşârî Te'vil" isimli doktora tezimizin bir bölümünden uyarlanarak hazırlanmıştır.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

GİRİŞ

Osmanlı'nın son döneminde dünyaya gelmiş bir ilim ve düşünce insanı olan Said Nursi (1877-1960), kaleme aldığı eserleri ile ciddi yankı uyandırmış, geniş kitlelere ulaşmıştır. Fikirlerini insanlara ulaştırma ve insanları etkileme konusunda çağdaşlarından daha başarılı olmuştur. Bu başarısında çağının sorunlarını iyi tespit etmesi ve bunlara yönelik çözüm önerileri sunması oldukça etkili olmuştur. Fikirleri son dönem Osmanlı âlimleri arasında görülen tecdîd ve ihyâ hareketinin bir devamı ve parçası olarak değerlendirilen[102] Said Nursi, eserleri olan Risale-i Nur'u kalp, ruh, akıl gözleri açık olarak[103] telif ettiğini belirtmiş, eserini Kur'an'ın manevi bir tefsiri[104] olarak nitelendirmiştir.

Said Nursi'nin düşüncesinde Kur'an merkezî bir rol oynamaktadır. Fıtraten toplumsal bir varlık olan insanın ihtiyaçlarını tam olarak karşılayabilmesinin adaletle mümkün olabileceğine dikkat çeken Said Nursi, adaleti tesis edecek yegâne kitabın Kur'an olduğunu ifade etmektedir.[105]

Said Nursi'nin eserleri üzerine bir çalışma yapan ilim adamları, Risale-i Nur'un muhteva açısından tefsir olarak kabul edilebileceğini, konulu tefsir mahiyetinde değerlendirilebileceğini ifade etmektedirler. Zira mezkûr eserler iman, ibadet ve ahlak gibi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır. [106]

Çalışmamızda Said Nursi'nin, Kur'an telakkisi, tefsir ve te'vil anlayışına kısaca temas ettikten sonra, işârî te'vil anlayışına değinecek, dilin gramer ve belağat özelliklerini dikkate alarak yapmış olduğu yorumları ve kullanmış olduğu kavramların literatürdeki yerini ortaya koymak adına birkaç örnek üzerinde duracak, kendisinin işârî olarak nitelendirdiği lafzî-işârî tevillerini örnekleriyle ortaya koyacak, diğer tefsirlerde aynı te'viller için kullanılan kavramlara dikkat çekilecek ve Said Nursi'nin bu nitelendirmesinin Kur'an ilimleri açısından mahiyetini ortaya koymaya gayret göstereceğiz.

1. SAİD NURSÎ'NİN KUR'AN TELAKKİSİ

Said Nursi'nin düşüncesinde Kur'an merkezî bir rol oynamaktadır. Said Nursi, bütün ilgisini Kur'an'a yönlendirmesine etken olarak iki duruma işaret etmektedir: Birincisi, Avrupalıların Müslümanları sömürmek için Kur'an'dan uzaklaştırmak istemeleridir. İngiltere'nin sömürgelerden sorumlu bakanının bir gazetede yer alan açıklamalarını okuduğu zaman, fikrî bir inkılap geçirdiğini ifade etmiştir. "Kur'an'ın sönmez ve söndürülemez manevî bir güneş hükmünde olduğunu ben dünyaya ispat edeceğim ve göstereceğim" diyerek daha önce ilimle aydınlanmak için öğrendiklerini ve bütün ilmî gayretini Kur'an'ı anlamak, hakikatlerini ispat etmek üzere planladığını belirtmiştir.[107] İkincisi ise, Birinci Dünya savaşı öncesi gördüğü rüyadır. Buna göre; yaşanan gelişmeler Kur'an'ın etrafındaki surların yıkılmasına sebep olacaktır. Kur'an'ı bu saldırılardan i'cazı koruyacaktır. Said Nursi bu konuda kendisinin vazifelendirildiğini ifade etmiş ve amacını bu olumsuzlukları önleyebilmek için gayret göstermek olarak belirlemiştir.[108] Bu iki durum onun Kur'an telakkisinde belirleyici hususlar olmuşlardır.

Said Nursi, Mu'cizât-ı Kur'âniye Risalesi'nde, "Kur'ân nedir, tarifi nasıldır?" sorusuna yanıt aramış ve oldukça detaylı "resm tarif"[109] niteliğinde bir Kur'ân tarifi ortaya koymuştur.[110] Gerek bu tarifinde gerekse

---

[102] Alparslan Açıkgenç, "Said Nursi", Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi, Ankara, 2018, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. XXXV, s. 567.
[103] Said Nursi, Mesnevî-i Nuriye, Söz-Basım Yayın İstanbul, 2006, s. 16; Tarihçe-i Hayat, Söz-Basım Yayın İstanbul, 2006, s. 168.
[104] Said Nursî, Şuâlar, Söz-Basım Yayın İstanbul, 2006, s. 638; Tarihçe-i Hayat, s. 749.
[105] Said Nursi, İşârâtu'l- İ'câz, Söz-Basım Yayın İstanbul, 2006, s.84
[106] Niyazi Beki, Kur'an İlimleri ve Tefsir Açısından Bediüzzaman Said Nursî, İstanbul, Timaş Yayınları, 1999. s.23; Mustafa Öztürk, Son Dönem Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Tefsir Çalışmaları, Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c.I, s.I, Bahar 2014, s.41; İshak Özgel, Çağdaş Tefsir Yönelişleri Açısından Bediüzzaman Said Nursî'nin Tefsir Yöntemi (Şuhûdî Tefsir), Ekev Akademi Dergisi, 2015, sy. 61, s.303; Muhammed Çelik, Bediüzzaman Said Nursî'nin Tefsirinin Değeri, Katre, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2018, sayı,5, s.130.
[107] Said Nursî, Şuâlar, s.863.
[108] Said Nursî, Mektubat, Söz-Basım Yayın, İstanbul, 2006, s.518.
[109] Tarifler iki şekilde yapılır: Had ve Resm. Tanımı yapılan şeyin kendi asıl kimliğini ve konusunu ortaya koyarak tarif etmektir ki buna "Had" denir. Diğeri ise bir şeyin özelliklerini ve amacını ortaya koyarak yapılan tariftir ki buna da "Resm" denir.
[110] Said Nursî'nin bu detaylı tarifi için bk. Sözler, s.490-493.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Kur'an'ın mahiyetine ilişkin değerlendirmelerinde Kur'an ile ilgili özetle şunları söylemiştir: Ona göre Kur'an, büyük kainat kitabının ezelî bir tercümesi, tekvînî ayetleri okuyan farklı dillerin bir tercümanı, gayb ve şehadet kitabının bir müfessiri, Allah'ın isimlerinin içerisindeki manevî hazinelerin keşşafı, olayların altındaki gizli hakikatlerin anahtarı, İslam âleminin güneşi, ahiret hayatı ile ilgili kutsal bir haritadır. İnsanlık âleminin eğiticisi, saadete ulaştıran hakiki mürşididir. Her meslek ve meşrepten insanı bilgilendirecek manevi bir kütüphanedir. Dünyaya imtihan için gönderilen insanların her türlü ihtiyaçlarını karşılayan, insanlığı hak ettiği dereceye ulaştırmak için nazil olmuş bir kitaptır. Kur'an bütün alemlerin rabbi olması hasebiyle Allah'ın kelamı, bütün varlığın ilahı ünvanıyla Allah'ın fermanı, semavat ve arzın yaratıcısı namına bir hitabıdır.[111] Kur'an, "Nereden geliyorsun? Nereye gidiyorsun? Niçin gönderildin?" gibi üç mühim sorunun cevabını vererek insana yaratılış gayesini öğreten bir kitaptır.[112] Yine Kur'an, kâinat kitabını okuyarak ondaki delillerle marifetullahı, ilahi isim ve sıfatları, tevhidin mertebelerini ve iman hakikatlerini bizlere bildirmek için indirilmiş bir kitaptır.[113] Tüm zamanlarda gelecek insanların maddî ve manevî ihtiyaçlarını temin edecek nitelikte bir kitaptır.[114] Kâinatın yüce yaratıcısının rahmetinin bir eseri olan Kur'an, kötü ahlakı izale edip güzel ahlakı tesis için gönderilmiş bir kitaptır.[115] Hem zikir, hem fikir, hem hikmet, hem ilim, hem hakikat, hem şeriat, hem gönüllere şifa, müminlere hidayet ve rahmet[116] olan Kur'an, insanların ıslah ve terbiyesi için inzal edilmiş bir kitaptır.[117] Said Nursi, Kur'an'ın Allah'ın kelamı olması üzerinde ısrarla durmaktadır. Şayet bu husus dikkate alınmazsa insan, Kur'an'ın değerini takdir edemeyecek ve gereği gibi istifade edemeyecektir.[118]

Nursi'ye göre Kur'an bütün ilimlerin özüdür. [119] Her ilim dalına ilişkin hususlara belirli gayeler için yer verir. Örneğin, Kur'an güneşten bahsederken onun özelliklerini anlatmak için değil, onu ışıklandıran Zât için güneşi zikretmektedir. Hem güneşin insan için gerekli olmayan mahiyetinden değil, güneşin vazifesinden ve onun Allah'ın sanatına ve kâinata getirmiş olduğu düzen dolayısıyla dile getirir.[120]

Kur'an'ın indirilmesindeki en büyük gaye, insanların hidayete ermeleridir. İnsanların hidayeti de Allah'ın isimleri, sıfatlarını, fiillerini ve kâinattaki düzenini bilmekle gerçekleşir.[121] Kur'an, kâinattaki düzeni ve bunun devamındaki güzellikleri insanlara göstererek insanın kulluk noktasında neler yapması gerektiğini insanlara öğretmek için gönderilen bir kitaptır.[122]

Çağdaşları gibi Kur'ân'ın mesajlarını topluma iletme gayesi taşıdığı görülmekle beraber o daha spesifik bir alan seçmiş, iman hakikatlerine yönelik ayetlere öncelik vermiştir. Kendinden önceki tefsirlerin icmalen yaptığını söylediği "Kur'ân'ın imanî olan hakikatlarını kuvvetli hüccetlerle beyan ve isbat ve izah etme" hususuna yoğunlaşmıştır. Ona göre, bu zamanda ehl-i İslam'ın en mühim tehlikesi, fen ve felsefeden gelen dalaletle kalplerinin bozulması ve imanlarının zedelenmesidir. Bu endişe eserlerinin muhtevasını ve tefsir yöntemini belirlemiştir. Said Nursi'nin bu metodunun bir sonucu olarak klasik tefsirlerdeki Kur'an'ın lafız ve ibarelerini inceleme yerine Kur'an'ın mesajlarını öne çıkarmayı esas alan bir metot benimsemiştir. Risale-i Nur'un kendine has orjinal metodu da budur.[123]

---

[111] Said Nursi, Sözler, Söz-Basım Yayın İstanbul, 2005, s.490-492.
[112] Said Nursi, İşârâtü'l-İ'câz, s. 31.
[113] Said Nursi, Asâ-yı Mûsâ, Söz-Basım Yayın İstanbul, 2006, s.67
[114] Said Nursi, Mesnevi Nuriye, s.79
[115] Said Nursi, İşaratu'l-İcaz, s.220
[116] Said Nursi, Mesnevi Nuriye, s.128
[117] Said Nursi, Mesnevi Nuriye, s.230
[118] Said Nursi, Sözler, s.197.
[119] Said Nursî, Muhâkemat, Söz-Basım Yayın İstanbul, 2006, s.23
[120] Said Nursî, Sözler, s.506.
[121] Dağhamin, Ziyad Khalil Muhammad, (1998), Bediüzzaman Said Nursî'nin Düşüncesinde Makasıd-ı Kur'an, Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu-4, İstanbul: Nesil Yayınları, s.348.
[122] Said Nursî, Sözler, s.358.
[123] Beki, Niyazi, Yeni Bir Tefsir Metodolojisi: Muhakemat Örneği, Avrupa İslam Üniversitesi İslam Araştırmaları, 2010, c. III, s. 1. s.175.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

2. SAİD NURSÎ'NİN TEFSİR ANLAYIŞI

Sözlükte açıklamak ve izah etmek şeklinde tarif edilen tefsir kelimesi, kavram olarak insanın gücü nispetinde Allah'ın muradına delalet etmesi açısından Kur'an'ı araştıran ilim dalı olarak tanımlanmaktadır.[124]

Said Nursi tefsiri iki kısma ayırmaktadır. Birincisi Kur'an'ın ibarelerini, kelime ve cümlelerinin manalarını beyan etmektir. Elimizdeki malum tefsirlerdir. İkincisi ise, Kur'an'daki imanî hakikatleri kuvvetli delillerle ispat ve izah etmektir. Ona göre bu tür tefsirlerin çok büyük ehemmiyeti vardır. Zira birinci kısımdaki tefsirler, imanî hakikatlere dair ayetleri bazen mücmel bir şekilde aktarıyorlar. Risale-i Nur ise ikinci kısım tefsiri esas alarak inatçı filozofları bile susturan manevî bir tefsir mahiyetindedir.[125]

Said Nursî'nin tefsir tanımını muhtelif yerlerde yapmış olduğu açıklamaları dikkate alarak şöyle birleştirebiliriz: Arapça dil kaidelerine, dinin usulüne uygun bütün görüş ve manalar, zamanlara, tabakalara ve anlayışlara göre murad ve caizdir, âlimlerin icmaları ve ihtilaflarının şehadetiyle Kur'an'ın manalarındandır.[126]

Tefsir adına yapılması gereken iş, en büyük bir müfessir olan zamanın şartlarını dikkate alarak, her biri bir alanda uzman, muhakkik âlimlerden seçilen ilmî bir heyetin oluşturulmasıyla istişare ederek bir tefsirin yazılması ve farklı tefsirlerde dağınık şekilde bulunan güzel açıklamaların düzeltilerek bir araya getirilmesidir.[127]

"Tefsir kitaplarında geçen her bilgiyi de ayetin kesin yorumu gibi kabul etmek doğru değildir. İlimler birbirinden istifade edebilir ancak başka ilme ait bilgilerin tefsir kitaplarına girmesi onları tefsir yapmaz. Başka alanlarda uzman olanların sözleri tefsirde hüccet olmayabilir. Çünkü onlar bu alanda uzman değildirler. Bu durum göz önünde bulundurulmazsa tefsir kitaplarındaki bazı bilgiler yanlış anlaşılmalara sebebiyet verebilir. Cahil insanlar bu tür bilgileri kabul etmeyenleri dinden çıkmakla itham edebilir; dine karşı olan kişiler de dini ve tefsiri inkâr edebilirler."[128]

Said Nursi'ye göre; "Kur'an'ın müfessiri yüksek bir zekâya sahip, içtihat yapabilecek ilmî yeterlilikte ve kâmil bir velayet sahibi olmalıdır. Bu şartlar da ancak fikir hürriyetini esas alan, ilmî, manevî ve rûhî açıdan yardımlaşan, şahsî taassuplardan arınmış ve Allah rızası için bir araya gelen ilmî bir heyetin manevî şahsiyetinde bulunabilir."[129] Said Nursi'nin önemle üzerinde durduğu bir başka husus da müfessirin Kur'an'a gölge ve perde değil, ayna olmaya çalışması, kendi şahsını ve fikirlerini değil, Kur'an'ın güzelliklerini ortaya koymaya gayret göstermesidir.[130] Müfessir içerisinde yaşadığı dönemi iyi okumalıdır. Aksi takdirde anlatılmak istenen hakikatler gereği gibi anlatılamayacaktır.[131] Said Nursi Kur'an'ın müfessirinin ancak ilmî bir heyet olabileceğini de dile getirmiştir. Zira bir kişinin Kur'an'ın ihtiva ettiği ilimleri bilmesine, tüm sosyal meselelere hâkim olmasına, tüm tarihî bilgilere vakıf olmasına imkân yoktur. Ayrıca hiçbir kişi tam olarak meslek ve meşrebinin etkisinden tam manasıyla kurtulamaz. Hakikatleri objektif bir şekilde ortaya koyamaz. Bir kişinin görüşleri bütün Müslümanları bağlayacak bir mertebeye ulaşamaz.[132]

3. SAİD NURSÎ'NİN TE'VİL ANLAYIŞI

Te'vil; rivayetlerin yanında akıl, Arap Dili ve Edebiyatı başta olmak üzere farklı ilim dallarını kullanarak ayetleri açıklama yöntemidir.[133] Said Nursî, rivayet yoluyla ayetlerin yorumlanmasını öncelikli bir metot olarak kabul etmektedir. Bununla birlikte te'vili de bir metot olarak kabul etmekte ve eserlerinde birçok

---

[124] Muhammed Abdülazîm Zürkânî, Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'an, tah. Fevvâz Ahmed Zemerlî, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, İkinci Baskı, Beyrut, 1996, c. II, s. 6.
[125] Said Nursî, Şualar, s.515.
[126]Said Nursî, İşârâtu'l-İ'câz, s. 67; Said Nursî, Sözler, s. 530.
[127] Said Nursî, Muhâkemat, s.33.
[128] Said Nursî, Muhâkemat, s.40.
[129] Said Nursi, İşaratu'I-İ'caz, s. 24.
[130] Said Nursi, Sözler, s. 704.
[131] Said Nursi, Muhâkemat, s. 38,47.
[132] Beki, Kur'an İlimleri ve Tefsir Açısından Bediüzzaman Said Nursî'nin Eserleri, s.178.
[133] Muhammed Hüseyin ez-Zehebî, et-Tefsîr ve'l-Müfessirûn, tah. Ahmed ez-Ze'bî, Dâru'l-Erkam, İkinci baskı, Beyrut, tz., c.I, s.16.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

ayeti bu yöntemle açıklamaktadır. Te'vili bir gereklilik olarak görmektedir. Ona göre; dalalet ehli Kur'an'ın müteşabihlerini yanlış te'villerle tahrif etmeye çalışırken, ilimde derinleşmiş bir grup da Kur'an'ın müteşabihlerinin gerçek te'villerini ortaya koyarak birinci grubun verdiği zararı ortadan kaldırır. Said Nursi'nin bu görüşünden ilimde derinleşenlerin ayetleri te'vil etmesini kabul ettiği anlaşılmaktadır. Müteşabihler konusunda her dönemde farklı şekillerde yanlış te'villerin yapıldığını da dile getiren Said Nursi, kendi yaşadığı dönemde dünya savaşı vasıtasıyla, Kur'an aleyhinde biriken itiraz ve vehimlerin İslam dünyasında yayılma imkânı bulduğunu belirtmektedir.[134] Yine ona göre, Kur'an'ın müteşabihlerinin derin anlamları vardır. Kur'an'ın muhkem ayetleri gibi tefsir edilemezler ve herkes bu ince manalara vakıf olamaz. Mezkûr ayetler tefsir değil ancak te'vil edilebilirler. Bu te'vili de ayette zikredildiği üzere ilimde derinleşmiş olanlar "...Biz ayetlerin hepsinin (muhkem ve müteşabih) rabbimizin katından olduğuna inandık..."[135] diyerek müteşabihlerin gizli hakikatlerini ortaya çıkarırlar.[136]

Said Nursi'ye göre tefsir kesinlik ifade ederken te'vil ise zann ifade eder. Sedd-i Zülkarneyn[137] ile ilgili rivayetleri değerlendirdiği bölümün sonunda konu hakkında detaylı bir değerlendirmede bulunmasının sebebini "tefsiri te'vilden, kati olanı zannî olandan, vücudu keyfiyetten,, hükmü, etrafın teşrihatlarından, manayı masadaktan, vukuu, imkândan" ayırt etmek olarak belirtir.[138] Said Nursî Muhakemât isimli eserinde akıl ve nakil tearuz ettiklerinde aklın itibara alınarak naklin te'vil edileceğini, ancak bu aklın da akıl olması gerektiğini (dinin genel kaidelerine uygun bir anlayışa sahip) söyleyerek bu konudaki yaklaşımını ortaya koymuştur.[139]

3.1. SAİD NURSÎ'NİN İŞÂRî TE'VİL ANLAYIŞI

İşârî te'vil, "Bazı gizli işaretler dolayısıyla yalnız sülûk erbabına açılan ve zâhirî mana ile bağdaştırılması mümkün olan birtakım gizli anlamlara ve işaretlere göre Kur'an ayetlerini yorumlamaktır." şeklinde tarif edilir.[140] İşârî te'vil, ayetlerin keşf ve ilhamla yorumlanması anlamında tasavvuf erbabına ait bir terim olarak algılanmaktadır. Ancak ayetlerden kendi görüşleri doğrultusunda işaretler alan tüm yaklaşımları içine alabilir. Bu manada aralarında bilimselci tefsir anlayışının da olduğu birçok tefsir ekolü işarî te'vil çatısı altında değerlendirilebilir. İşarî te'vil olarak değerlendirilmelerinin sebebi ise tıpkı mutasavvıflar gibi ayetlerden tartışmalı işaretler almalarıdır.[141]

Said Nursî'ye göre Kur'an'ın manası beşer kelamı gibi sadece bir mana ve bir tek maksada indirgenemez. Kur'an'ın ayetlerinin açık manaları dışında işârî, remzî ve zımnî çeşitli tabakalarda anlamları vardır. Kuran ve hadisler her asırda inananları fitnelere karşı korumak için çeşitli gaybî ihbarlarda bulunmaktadır. Bu ihbarlar da gerek keşf yoluyla gerekse de sağlam bir metot olan cefr ve ebced gibi yollarla elde edilir.[142] Müfessirlerin sarahat, işaret, remiz, îmâ, telvîh ve telmîh gibi tabakalarla beyan ettikleri manalar, Arapça dil kaidelerine ve dinin usullerine muhalif olmadıkları takdirde kelamın muradı ve maksudu bağlamında değerlendirilirler.[143] Kur'an, mefhumlarıyla, sarih manasıyla hakikatleri ifade ettiği gibi, üsluplarıyla, yapısal özellikleriyle de işaretlerle ifade edilen manaları da barındırır. Her ayetin birçok mana tabakaları vardır. Kur'an ilm-i muhitten geldiği için bütün manalar kastedilmiş olabilir. İnsanların sözleri gibi bir iki mana ile sınırlandırılamaz.[144]

---

[134]Said Nursî, Şuâlar, s.856.
[135]Âl-i İmran, 3/7.
[136] Said Nursî, Şuâlar, s.709.
[137] Kehf, 18/83-98.
[138] Said Nursî, Muhâkemât, s.83.
[139] Said Nursî, Muhâkemât, s.22.
[140] Zehebî, et-Tefsir ve'l Müfessirun, c. II, s.261; Zürkânî, Menâhilü'l İrfân, c.II, s.78.
[141] Murat Sülün, Tefsir ve Otoriteleri, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2017, s.52-53; Gördük, Tarihsel ve Metodolojik Açıdan İşârî Tefsir, s.39.
[142] Said Nursi, Kastamonu Lahikası, s. 230.
[143] Said Nursi, İşârâtü'l İ'caz, s.22.
[144] Said Nursi, Lem'alar, Söz-Basım Yayın, İstanbul, 2006, s. 68.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Said Nursi, işari tevil yapması özellikle de cefr ve ebced hesabıyla tespit ettiği işaretler hususunda kendisini tenkit edenlere şu şekilde cevap vermektedir. İşârî te'vil yapan kişi, kendi yorumlarına "ayetlerin sarih manası budur" dememelidir. Ayetlerin sarih manaları bellidir. İşârî te'vil sarih mananın yerini almamalıdır. Ayetlerin birçok mana tabakaları vardır. Bunlardan biri de işârî manadır. İşârî manalar da kendi içerisinde kapsamlı bir anlam boyutuna sahiptir.[145] Her dönemin o mana tabakasında bir payı vardır. Ayetler hem sarih hem de işârî mana olarak her devirde farklı manaları ihtiva edebilir.[146] İşârî yorum yapan kimse kendi zamanındaki manayı açıklayabilir. Ayetin her zaman için geçerli tek anlamı budur şeklinde bir yorum yapmamalıdır.

Said Nursi, "her ayetin bir zahiri bir bâtını, her zahir ve bâtının birer had ve muttalaı, her had ve muttalaın çok sücûn ve güsûnü vardır."[147] hadisini de delil getirerek her bir ayetin farklı şekillerde anlaşılma imkanının olabileceğini, İslami ilimlerin buna şahit olduğunu belirtmektedir. Fakat bunların birbirinden ayırt edilmesi gerekir. Bir kelamdan farklı hükümler çıkabilir. Bunları birbirinden ayıramayan haktan uzak kalır.[148] Ona göre, hadiste geçen "sücûn ve güsûn" kelimeleri zâhir, bâtın, had ve muttala kavramlarının fürûatı, işârâtı, dal ve budakları anlamlarına gelmektedir.[149]

Ayetlerde geçen "Kitab-ı Mübîn" kelimesinin açıklamasında Said Nursi, işarî te'vil ile ilgili şu değerlendirmeleri yapmaktadır. Ayette geçen bu kelime bir görüşte Kur'an'ı ifade etmektedir. Her şey Kur'an'da bulunur. Fakat bunu herkes göremez. Çünkü farklı derecelerde bulunur. Bazen çekirdekleri, bazen nüveleri bazen icmalleri, bazen düsturları, bazen alametleri ya saraheten, ya işareten, ya remzen, ya iphâmen, ya ihtar tarzında bulunurlar. İhtiyaca göre ve Kur'an'ın maksadına ve makamın gereğine münasip bir tarzda, şu üslupların birisiyle ifade edilir.[150] Bununla birlikte Said Nursi, "Kitab-ı Mübîn" ifadesini yalnızca Kur'an olarak değerlendirmez. Allah'ın varlığına delalet eden her şeyin ve Allah'ın kâinata koymuş olduğu Sünnetullah denilen hususların da bir manada bu kavramın kapsamı altına girebileceğini ifade eder.[151] Böylece işârî te'vil konusunda eleştiri konusu yapılan "Kitab-ı Mübîn"in anlamının daraltılarak Kur'an'a hasredilmediğini de göstermiş olur.

Sâid Nursi'ye göre, bir alanda yoğunlaşan bir kişi diğer alanlarda genellikle yüzeysel bir bilgiye sahip olur. Maddî alanda çok uğraşan bir kişi de manevî alanda zayıf kalır. Ayetlerin sadece zâhirî anlamıyla ilgilenen bir kimse onların derûnî anlamlarına inemez. Ayetlerin zâhirî anlamları genellikle bellidir. Ancak sarih anlamın altında bulunan işârî mana böyle değildir. Bu mananın ortaya çıkarılması daha fazla çabayı gerektirir. İşârî manalar bir bütündür ve her zamana hitap eden kısımları vardır. Her dönemde yaşayan müfessir kendi zamanına göre bu farklı anlamları ortaya çıkarabilir. Bu işârî manalar ayetlerin zâhirî manalarıyla çelişmezler, bilakis onların icaz ve belagatlerine katkı sağlarlar.[152]

Görüldüğü gibi Sâid Nursi, işaret ve işari tevil kavramını yalnızca keşf, ilham ürünü gizli manalar olarak değerlendirmemektedir. Çerçeveyi geniş tutmakta, Kur'an ayetlerinde farklı işaretler olduğuna dikkat çekmektedir. O, bu işaretleri bazen ebced-cefr hesabıyla tespit etmekte, bazen kevni ayetlerden bilimsel işaretler tespit ederek gerçekleştirmekte bazen ayetlerin lafızlarından, bazen de nazmından belirlemeye gayret göstermektedir.

---

[145] Said Nursi, Tarihçe-i Hayat, s.375; Kastamonu Lahikası, Söz-Basım Yayın, İstanbul, 2006, s. 200; Sikke-i Tasdik-i Gaybî, Söz-Basım Yayın, İstanbul, 2006, s. 87.
[146] Said Nursi, Şuâlar, s.350.
[147] Said Nursi, Muhâkemat, s. 59; Bu hadisin farklı rivayetleri için bk. Beğavî, Ebu Muhammed el- Hüseyin b. Mesud b. Muhammed b. El-Ferra, Şerhu's-Sünne, thk. Şuayb el-Arnavut-Muhammed Züheyr eş-Şâvîş, Mektebetü'l-İslamî, 2. Baskı, Beyrut, 1983, c. I, s. 262; Aliyyü'l-Kârî, Ali b. Muhammed Ebu'l-Hasan Nureddin el-Herevî, Mirkâtü'l-Mefâtîh Şerhu Mişkâtü'l-Mesâbîh, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 2002, c. I, s. 315.
[148] Said Nursî, Muhâkemat, s. 59.
[149] Said Nursî, Sikke-i Tasdîk-i Gaybî, s.122.
[150] Said Nursî, Sözler, s.342.
[151] Said Nursî, Mesnevî-i Nuriye, s.215.
[152] Ahmed Akgündüz, Bilinmeyen Bir Dahi Bediüzzaman Said Nursî, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 2017, s.128.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Said Nursî'nin işârî te'vil anlayışının lafız, ilham, bilimsel ve cefr hesabıyla yapılan yorumlar şeklinde farklı kategorilere ayrıldığını belirtebiliriz. Ancak biz makalemizde lafızların ve cümlelerin yapılarından hareketle ulaşmış olduğu yorumları ele alacağız.

3.1.1 SAİD NURSİ'NİN ESERLERİNDE LAFZî-İŞÂRİ TE'VİL

Said Nursî, İşârâtü'l-İ'câz isimli eserindeki maksadının Kur'an'ın lafzına ve nazmına ait i'caz işaretleri açıklamak olduğunu, ayetlerde geçen lafızların manada birçok inceliklere işaret ettiğini, kendisinin de dine en çok zarar veren kâfir ve münafıklarla ilgili ayetlerdeki en ince manaları ifade edecek şekilde ayetleri ele aldığını, belirtmektedir.[153] Nursi'ye göre Kur'an'ın esas maksatları tevhit, nübüvvet, haşir, adalet ve ibadet olmak üzere dört tanedir.[154] Kur'an bunlara surelerinde, ayetlerinde ve kelimelerinde sarahaten veya işareten veya remzen yer vermektedir.[155]

Said Nursi'nin, ayetlerde geçen anlam tabakalarını zikrederken lafzın manaya delaletini en kapalı olandan en açık olana doğru îmâ, remz, işaret, delalet ve sarahat şeklinde sıraladığı görülmektedir. Kastedilen mana ile aradaki münasebetin anlaşılması çok derin ise bunun îma, münasebet biraz derin ise remz, lafız ile mana arasındaki münasebet az bir gayretle ortaya konabiliyorsa işaret olarak isimlendirmektedir. Lafızdan kastedilen mana hemen anlaşılıyorsa delalet ve sarahat olarak zikretmektedir.[156] Said Nursi, bu sıralamayı belağat ilminin bir bölümünü oluşturan "Beyan" ilminin "Kinaye" konusundaki başlıklara uygun olarak yapmıştır.[157] Said Nursi'nin lafzın ikinci anlamını (bir manada işârî anlamı) ifade etmek için kullandığı kavramlardan bir tanesi de "Maarizu'l-kelâm ve Müstetbe'âtü't-terâkip'tir.[158]

Nursi'ye göre uzak ve gizli manalara delalet etmek için "karine" olarak tabir edilen emarelerden ve münasebetlerden birisi bulunsa, uzak bir mana ve gizli işari olan bir mefhum, karinenin kuvvetine göre sarih ve zahir manası gibi kabul edilir. İşte bu kaideye binaen, bu işari manaların her birisine çeşitli karineler, emareler bulunduğu gibi sair arkadaşları da ona karineler olur. [159]

Biz de Said Nursî'nin eserlerinde lafızların işaretlerine dikkat çekerek yapmış olduğu ayetlerin yorumlarını, dil konusundaki incelikleri de dikkate alarak ayetleri yorumlayan müfessirlerden Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî (ö.538/1144), Ebû Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyn er-Râzî et-Taberistânî (ö. 606/1210), Ebû Hayyân Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelüsî (ö. 745/1344), Ebü's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Hüseynî el-Âlûsî (ö. 1270/1854) ve İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir b.Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî (ö.1973)'nin yorumlarıyla mukayeseli olarak ele almaya çalışacağız. Bu mukayeseyi yaparken hem Said Nursî hem de diğer müfessirlerin ayetlerle ilgili tüm yorumlarını değil, konumuzla ilgili olan kısımlarını aktarmakla yetineceğiz.

Çalışmamızın temelini oluşturan lafzî-işarî tevilleri örnekler üzerinden izah edecek olursak;

3.1.1.1. FATİHA SURESİ, 1/1.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla."[160]

---

[153] Said Nursî, İşârâtü'l-İ'câz, s.18,30.
[154] Said Nursî, İşârâtü'l-İ'câz, s. 30.
[155] Said Nursî, İşârâtü'l-İ'câz, s.31.
[156] Said Nursî, Sikke-i Tasdik-i Gaybî, s.103, 113, 116, 133, 134.
[157] Belağat ilminde Beyan konusunun alt başlıklarından biri olan Kinaye, mekni bih ile mekni anh arasındaki alaka vasıtalarına göre ta'riz, remz, telvih,ve îmâ/işaret gibi kısımlara ayrılır. Kinayenin iki unsuru arasında vasıta yoksa ta'riz, aradaki vasıta az ve alâka zor anlaşılırsa remz, vasıta az ve alâka açıksa îmâ/işaret, vasıta çoksa telvîh adını alır. bk. İsmail Durmuş, "Kinaye", DİA, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2002, c. XXVI, s. 35. (34-36.).
[158] Müstetbeâtü't-terâkip: Bir kelamdaki kelimelerin çağrıştırdıkları manalar. Maârizu'l-Kelam: Bir sözde bulunan anlam katmanları arasındaki ince manalar. Said Nursi, Lem'alar, s. 71.
[159] Said Nursi, Şualar, s. 889-890.
[160] Fatiha Suresi, 1/1.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Kur'an lafızlarının manaya delaletindeki incelikleri gösteren örneklerin en başında belki de Besmele gelmektedir. Müslümanların yapacakları işlere Besmele ile başlamaları müfessirlerin onu çok farklı şekillerde yorumlamalarına da vesile olmuştur. Biz bu örnekte konumuz gereği lafzın incelikleri (işaretleri) üzerinde yapılan yorumları mukayeseli bir şekilde aktarmaya çalışacağız.

Kur'an'ın belağat açısından tefsiri denilince akla ilk gelen müfessirlerden biri olan Zemahşerî, Besmele'de ve birçok ayette mukadder bir lafzın bulunduğunu; bununla Allah Teala'nın kullarına kendi ismiyle nasıl hamd edileceğini, nasıl tazim edileceğini öğrettiğini dile getirmektedir.[161] Besmele'deki car ve mecrurun müteallakı olan mukadder fiilin, sonra gelmesinin daha uygun olacağını belirten Zemahşerî'ye göre, burada daha önemli olan fiilden ziyade, ona taalluk eden car ve mecrur yani Besmele'dir. Çünkü müşrikler kendi ilahlarının (Lât ve Uzzâ) isimlerini söyleyerek bir işe başlıyorlardı. Tevhit ehli olan kimseye de Allah'ın ismini ihtisas yaparak başlaması uygun düşer.[162] Râzî'ye göre; takdir edilen fiil veya isim, Besmele'den sonra gelmelidir. Çünkü Cenab-ı Allah ezelîdir. Zâtı gereği Vacibu'l-Vücud'dur. Bu öncelik lafızda da önce zikredilmeyi gerektirir. Görüşüne delil olarak "O Evvel'dir, Ahir'dir..."[163] ayetini zikretmektedir. Diğer taraftan önce zikredilmek saygıya daha uygundur. Ayrıca إِيَّاكَ نَعْبُدُ [164] ayetinde de fiil sonrasında takdir edilmektedir. Burada da aynı durum geçerlidir.[165] Âlûsî de diğer müfessirlerin dile getirdikleri gerekçelere istinaden burada harf-i cerrin müteallakı olan fiilin sonra gelmesinin daha uygun olduğunu söylemektedir. Besmele'de harfi cerr mahzuf bir fiile mütelliktır. Allah'ın adıyla başlıyorum, demektir.[166] Ona göre; Besmele'deki ب harfinin kesreli olması, ayrı bir mana inceliğine işaret eder. Kesreli okunması Allah'a vasıl olmayı kullara öğretmek içindir. Nasıl ki kesre, ref alametinin zıddı olarak harfin altında yer alıyorsa; insan da Allah karşısında boyun eğme ve kulluk yoluyla marifetullaha ulaşabilir.[167] Âlûsî'ye göre ayrıca burada burhan-ı innî'den daha güçlü olan burhan-ı limmî'ye[168] işaret vardır.[169] Râzî buradaki Burhan-ı İnnî'yi; mahluktan Halık'ın varlığına ulaşmak, Burhan-ı Limmî'yi ise Halık'tan mahluka ulaşmaktır, şeklinde açıklamaktadır. Râzî'ye göre, Burhan-ı Limmî daha üstündür.[170] İbn Aşûr da ayetin ilgili kısmının yorumunda yukarıda görüşleri aktarılan müfessirlerle aynı fikirdedir.[171]

Tefsir alanındaki önemli alimlerden biri olan Fahreddin Râzî, İstiaze ve Besmele'nin tefsirini yaparken latife olarak ayrı bir başlık altında İstiâze'nin itikat ve amel konusunda din için gerekli olmayan hususların nefyine, Besmele'nin ise, zikri geçen konularda gerekli olan hususların ispatına işaret ettiğini söyler.[172] Âlûsî ise, benzer bir anlayışla Fatiha Suresi'nin din ile ilgili konuların tamamına dair işaretler barındırdığını söylemektedir. [173] İbn Âşûr da Besmele'nin aynı hususlara dikkat çektiğini ifade etmektedir. Ona göre; Besmele Allah'ın birliğine (Tevhit) delalet eder. Kendi görüşüne delil olarak önce Muhammed Abduh'tan bir nakil, daha sonra Besmelenin önceki peygamberlerin de kullandıkları bir cümle olmasını dile getirir. Abduh'tan aktardığı rivayet göre; Hıristiyanlar bir işe başlarken "Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına" diyerek

---

161 Ebü'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed ez- Zemahşerî, el-Keşşaf an Hakaikı Gavamizi't-Tenzil ve Uyuni'l-Ekavil fi Vücuhi't-Te'vil, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 6.baskı, Beyrut, 2015, c. I, s. 14.

162 Zemahşerî, Keşşâf, c. I, s. 15.

163 Hadîd Suresi, 57/3.

164 Fatiha Suresi, 1/5.

165 Râzî, Fahreddin Ebu Abdullah Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. Hüseyin, Mefâtîhu'l-Gayb, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1981, c.I, s.108-109.

166 Âlûsî, Rûhu'l-Meânî, c.I, s.47.

167 Âlûsî, Rûhu'l-Meânî, c.I, s.51.

168 Burhan-ı İnnî, büyük öncül ile küçük öncül arasındaki münasebeti sağlayan ve hükmün illeti olan orta terim, hükmün sadece zihindeki illeti olmasıdır. Burhan-ı Limmî ise, orta terimin hükmün hem zihindeki hem de realitedeki illeti olmasıdır. bk. Yusuf Şevki Yavuz, Burhan, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, c.VI, s.430.

169 Âlûsî, Rûhu'l-Meânî, c.I, s.50.

170 Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, c.I, s.108.

171 Âlûsî, Rûhu'l-Meânî, c.I, s.49; İbn Aşûr, et-Tahrîr ve't-Tenvîr, c.I, s.146.

172 Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, c.I, s.13.

173 Ebü'l- Fazl Şihabuddin Mahmud el-Âlûsî, Rûhu'l-Meânî fî Tefsiri'l Kur'ani'l-Azîm ve's-Seb'il-Mesânî, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, tz., c.I, s. 36.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

başlarlardı. Yani "Teslis" inancını ortaya koyarak iş yaparlardı. Tevhit ehli olan Müslümanların da bir işe başlarken kendi inançlarını zikrederek başlamaları, yani Besmele çekerek başlamaları gerekir.[174]

Said Nursî'nin Kur'ân lafızları üzerine bina edilen beyânî tefsir metodunu, yaptığı işârî tevillerde kaynak olarak kullandığı örneklerden birisi Besmele'dir. Ona göre Besmele'de Kur'an'ın esaslarına[175] işaretler vardır. Said Nursî, Besmele'nin lafızlarının Kur'an esaslarına işaret ettiğini Arap dil kaidelerine ve lafızların yapısına dayandırarak izah etmektedir.[176] Said Nursî'ye göre, Kur'an'ın birçok yerinde قل kelimesi[177] mukadder (hazfedilmiş veya takdir edilmiş) veya mezkurdur. Besmele'den önce de bu kelime mukadderdir. Bu sebeple Besmele öncesinde mukadder قل lafzıyla; Cenab-ı Allah Peygamberimize hitaben "Ya Muhammed! Bu kelimeyi insanlara söyle ve öğret." demektedir. Ayetteki bu takdir, Besmele'de İlahî ve gizli bir emri göstermektedir. Dolayısıyla mukadder olan قل kelimesi risalete işarettir. Zira peygamber olmasaydı, tebliğle sorumlu tutulmazdı.[178] بِسْمِ اللَّهِ cümlesinde, ulûhiyete remz vardır.[179] Aynı şekilde hasr[180] anlamına gelen câr ve mecrurun takdimi,[181] tevhide telvîh etmektedir.[182] Besmele'deki harf-i cer için takdir edilen fiiller, kendisinden sonra takdir edilmelidir ki, ihlas ve tevhidi tazammun etsin.[183]

Zemahşerî'nin Besmele'de geçen diğer kelimelerle ilgili açıklamasına göre; Rahman ve Rahîm isimlerinin Allah hakkında kullanımı mecazendir. Çünkü bu isimler insanlara ait acıma, şefkat gösterme ve sevgi besleme gibi anlamlara gelir ve Allah hakkında –hakikî anlamıyla- kullanılması caiz değildir. Mecazî manada Allah'ın kullarına karşı nimetleri ve iyilikleri olarak kullanılmaktadır.[184] Râzî'ye göre Besmele'nin devamındaki Allah ismi kahra, kudrete ve yüceliğe işaret eder. Arkasından Rahman ve Rahîm isimlerinin gelmesi ise, Allah'ın rahmet ve şefkatinin kahrından daha fazla olmasını gösterir. Rahîm kelimesi kabir, kıyamet, haşr, mizan, amel defterlerinin verilmesi ve cehennem gibi ahiret ve ahvaline dair işlerde Cenab-ı Allah'ın rahim oluşunu vurgulamıştır. [185] Alûsî ise Rahman isminin Zât ve diğer sıfatlara işaret ettiğini dile getirir. Zikredilen bu isimde geçen ا ل ر harfleri ilim, irade ve kudrete; ح م ن harfleri de kelam, semi' ve basar sıfatlarına işaret ederler. Bunlar da zorunlu olarak Hayat sıfatının varlığına bağlıdır. Böylece yedi sıfat ortaya çıkmış olur.[186] Ebu Hayyan, Rahman ve Rahim kelimeleriyle ilgili olarak sahabeden, Rahman'ın daha çok dünyadaki nimetlere has kılındığını, Rahim kelimesi ile alakalı olarak da ahiretteki nimetlerin kastedildiği hususunda görüşler nakletmektedir. Yine Rahman'ın bütün mahlûkata yağmur, hissî nimetler, genel nimetler şeklinde açıklanırken, Rahîm isminin müminlere hidayet ve lütufta bulunma olarak açıklandığını dile getirmektedir.[187]

---

174 İbn Âşûr, Muhammed Tahir, Tefsiru't-Tahrîr ve't-Tenvîr, Dâru't-Tûnûsiyye, Tunus, 1984, c.I, s.151.

175 Said Nursî muhtelif yerlerde kur'an'ın esalarının Allah'ın varlığının ispatı, nübüvvet, haşr ve adalet olmak üzere dört olduğunu belirtmektedir. Said Nursî, Muhakemât, s.22, İşârâtü'l-İ'câz, s.99. Bu konuyla ilgili ayrıntılı bir çalışma için bakınız: Hasan Yılmaz, Kur'ân-ı Kerim'in Temel Muhtevası Üzerine, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 27, Erzurum, 2007, s.207.

176 Bediüzzaman Said Nursî, İşârâtü'l-İ'câz, s.101-102.

177 Konuyla ilgili detaylı bir çalışma için bkz: Aydın Temizer, Kur'ân'da قل "de ki" Hitâbı: (Bir Üslûb Özelliği Olarak), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012. (Bu eser قل lafzının hazfediliş yöntemlerini ve kur'an'da geçen ayetleri ele almaktadır.)

178 Said Nursi, İşârâtü'l-İ'câz, s. 32.

179 Bediüzzaman Said Nursi, (2021), İşârâtü'l-İ'câz fî Mezânni'l-Îcâz, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, Beşinci Baskı, s.101.

180 Hasr, bir lafız veya lafızlar grubunun başka bir lafız veya lafızlar grubuna has kılınmasına ve onu belirtmesine denir. Hasr kavramı için kasr, tahsis ve ihtisas kelimelerinin kullanıldığı da olur. (bk. İsmail Durmuş, "Hasr", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, c.XVI, s.392. ayrıca bk. Halil İbrahim Kaçar, Arap Dilinde Devrik Cümlelerin Gramer ve Semantik Boyutu (takdim-te'hir), Ocak Yayıncılık, İstanbul, 2007, 221-232.

181 Kur'ân'da devrik yapılar birçok manaya gelebilir. Said Nursî burada hasr manasına almıştır.

182 Bediüzzaman Said Nursî, İşârâtü'l-İ'câz, s.100-101.

183 Bediüzzaman, Said Nursî, İşârâtü'l-İ'câz, s.102.

184 Zemahşerî, Keşşâf Tefsiri, c.I, s.78.

185 Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, c.I, s.174.

186 Âlûsî, Rûhu'l-Meânî, c.I, s.64.

187 Ebu Hayyan Esiriüddin Muhammed b. Yusuf b. Ali el-Ceyyani el-Gırnatî el-Endelüsi, Tefsiru'l-Bahru'l-Muhît, thk. Adil Ahmed Abdulmevcud ve diğ., Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1993, c.I, s.129.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Said Nursî'ye göre; Besmele'deki Lafza-i Celal (اللَّهِ), Cenab-ı Hakk'ın Zât-ı Akdesine ayn olması hasebiyle, sıfat-ı ayniyeye (Allah'ın zâtî sıfatları) işarettir. الرَّحِيمِ kelimesi, sıfat-ı gayriye (fiilî sıfatlar)'ye îmâdır. الرَّحْمَنِ kelimesi ise, sıfat-ı sebaya (Hayat, ilim, semi', basar, kelam, irade, kudret) remizdir.[188] Yine الرَّحْمَنِ kelimesi, nizam ve adalete telmîh; الرَّحِيمِ kelimesi ise, haşre îmâdır.[189] Ayrıca Rahman ve Rahim kelimeleri, terbiyenin iki esasına işaret eder. Rahman ismi, Rezzâk manasına gelir ki; menfaatleri talep etmektir. Rahîm ismi, Gaffâr manasına gelir ki; zararlı olan işleri def etmek demektir. Alemlerin Rabbi (alemleri terbiye eden) terkibini açıklarlar.[190] Said Nursî Rahman ve Rahîm isimlerinin, "Rahmanüddünya ve Rahîmü'l-Âhire" terkibinde kullanılmalarının ahirete iman konusuna işaret edebileceğini dile getirmektedir. Aynı şekilde Rahman kelimesinin "Rahmanüd-Dünya vel Ahire" terkibinde kullanımı ve Rahîm kelimesinin "Rahîmüd-Dünya" terkibinde kullanımı Zemahşerî'de de vardır.[191] Alûsî ise, Rahmanüd-Dünya, Rahîmü'l Ahire, Rahmanü'd-Dünya ve'l Ahire ve Rahîmü'd-Dünya terkiplerinin manadaki umum-hususlara delalet etmesi için kullanıldığını belirtir.[192]

Besmele'nin tefsirinde görüşleri aktarılan müfessirlerin dil kurallarından hareketle bazen aynı bazen de birbirine yakın yorumlar yaptıkları görülmektedir. Buna göre; Besmele dinin temel esaslarına işaret etmektedir. Müfessirler bu işaretlere Besmele'deki lafızların yapılarından, birbirleriyle olan nahiv ve belağat irtibatlarından yola çıkarak ulaşmaktadır. Buna göre; Besmele'nin başlangıcındaki harf-i cerrin müteallakı, ister sonra gelsin ister önce gelsin -müfessirlerin genel kanaatine göre sonra gelmesi daha uygun- Allah'ın varlığına, birliğine ve nübüvvete işaret eder. Besmele'de yer alan Allah'ın ismi ve sıfatları da kendi lafızlarıyla Allah'ın varlığına, kudretine, rahmetine, merhametine, nimetlerine delalet etmeleri sebebiyle; bunların gerekleri olan tevhid, adalet ve ahiret gibi konulara işaret etmektedirler.

Said Nursî, Besmele'nin yorumunda dil kaideleri konularında önceki müfessirlerle hemen hemen aynı görüşlere sahiptir. Besmele'de geçen Allah, Rahman ve Rahim kelimelerinin yorumlarında Râzî'nin görüşlerini paylaştığı görülmektedir. Ancak Said Nursî, kelime ve cümlelerin lafız ve gramer yapılarının iman esaslarına işaretleri konusunda önceki müfessirlerin değinmediği bazı ince manalara ulaşmıştır. Bu durum onun yorumlarını yaparken merkezî bir düşünce etrafında yoğunlaşmasından kaynaklanmaktadır. O merkezî nokta da Kur'an'ın temel maksatları olan tevhit, nübüvvet, ahiret ve adalettir.

3.1.1.2. BAKARA SURESİ, 2/1-2.

الم ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ

"Elif-lâm-mîm. İşte kitap; onda asla şüphe yoktur. O, günahtan sakınanlar için bir rehberdir."[193]

Bu iki ayette müfessirler hem birinci ayet olan huruf-u mukattaa' ile hem de ikinci ayetle ilgili farklı mana inceliklerine değinmişlerdir. Biz konumuzla ilgili olan kısımlarını mukayeseli olarak aktarmaya çalışacağız.

Zemahşerî, surelerin bu lafızlarla isimlendirilmelerinin manası nedir? Şeklindeki bir soruya cevaben, Kur'an'ın bu harflerden meydana geldiğini bildirmektir, der. Bazı surelerin başlarındaki tek tek harflerin zikredilmesi (Huruf-u Mukattaa'), Kur'an'a muaraza yapmak isteyenlere bir meydan okumadır. Onları düşünceye sevk ederek Kur'an'ın beşer kelamı olamayacağını anlamalarını sağlamaktır.[194] Aynı görüşü Razî de huruf-u mukattaa ile ilgili görüşlerden bir tanesi olarak aktarmaktadır.[195] Huruf-u Mukatta'nın tehaddî ifade ettiği görüşünü Ebu Hayyân ve İbn Âşûr da vurgulamaktadırlar. [196]

188 Said Nursî, İşârâtü'l-İ'câz, s.105.
189 Said Nursî, İşârâtü'l-İ'câz, s.103.
190 Said Nursî, İşârâtü'l-İ'caz, s.111.
191 Zemahşerî, Keşşâf, c.I, s.16.
192 Âlûsî, Rûhu'l-Meânî, c.I, s.59.
193 Bakara Suresi, 2/1-2.
194 Zemahşerî, Keşşâf, c.I, s.36.
195 Razî, Mefâtîhu'l-Gayb, c.II, s.7.
196 Ebu Hayyân, el-Bahru'l-Muhît, c. I, s. 157; İbn Aşûr, et-Tahrîr ve't-Tenvîr, c. I, s. 219.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Âlûsî de surenin başında geçen huruf-u mukatta'nın birçok işârî manalarına değinmektedir. Bunlardan birine göre; ا, Allah'a; ل, Cebrail'e; م, Hz. Peygamber'e işaret etmektedir.[197] İbn Aşûr'a göre de hurûf-u mukattaa' Allah'ın isimlerine, sıfatlarına; ا, Allah'a; ل, Cebrail'e; م, Hz. Peygamber'e işaret etmektedir.[198]

Zemahşerî'nin huruf-u mukatta'larla ilgili bir başka görüşüne göre ise; Hz. Peygamberin ümmî oluşu ile harflerin bu şekilde zikredilmesi bir arada düşünüldüğünde, bu durum, Kur'an'ın vahiy eseri olduğuna ve Hz. Peygamberin nübüvvetine delalet eder. Aynı şekilde Hz. Peygamberin ümmî olarak bu şekildeki zor ifadeleri anlayabilmesi O'nun nübüvvetine delildir. İbn Aşûr da aynı konuya değinmektedir.[199]

Said Nursî'ye göre; Surenin başında yer alan huruf-u mukatta'a ile isimleri heceleyerek okumak, müsemmanın (Kur'an) nereden geldiğine işarettir. Bu manaya ilave olarak Kur'an, bunun gibi harflerden teşekkül edecek demektir. Yine Kur'an'ın bu harfleri zikretmesi, kendisine muaraza yapmak isteyenlere karşı "İşte Kur'an'ın i'cazını şu gördüğünüz harflerden yaptım, işte meydan benzerini siz de getirin" anlamında bir telmihtir. Huruf-u mukatta'a'nın bu şekilde zikri, daha ileri noktada bir meydan okumaya işaret eder. Şöyle ki Cenab-ı Allah "Ben sizlerden manaları, hakikatleri, hükümleri ifade eden çok belağatlı sözler istemiyorum. Hikâye ve iftira kabilinden de olsa Kur'an'ın benzerini getirin!" anlamına gelmektedir. Harflerin hecelenerek okunması, okuma-yazmaya yeni başlayanlara mahsustur. Bu da Kur'an'ın ümmî bir topluluğa ve mübtedî bir çevreye muallimlik yaptığını gösterir. İşte bu durum, Kur'an'ın Peygamberin sözü olmadığına, vahiy yoluyla ona gönderildiğine remz eder.[200] Said Nursî huruf-u mukattaa'nın daha farklı inceliklerinin olduğuna da değinmektedir. Bu harflerden oluşan الم, kıyas-ı temsili (kıyas-ı fikhî) yoluyla; bu Kur'an, Cebrail'in Peygambere indirdiği Allah'ın ezelî kelamıdır. İşte huruf-u mukattaa' bu hükme remz, işaret, ima, telvih, telmihtir. Çünkü Kur'an'ın bütün hükümleri uzun bir surede icmâlen, uzun bir sure kısa bir surede işâreten, kısa bir sure bir ayette remzen, bir ayet bir cümlede telvihen, bir cümle bir kelimede telmihen, bütün bunları içeren o kelime de "sin, lam, mim" gibi huruf-u mukattaada irtisam eder, görünür. Yani Kur'an Bakara Suresi'nde, Bakara Suresi Fatiha'da, Fatiha Suresi Bismillahirrahmanirrahim'de, Bismillahirrahmanirrahim, Besmele'de göründüğü gibi, aynı şekilde, الم' in her bir harfinde mezkur hükümlerden biri temessül etmiş görünmektedir.[201] Diğer taraftan surelerin başındaki mukattaa' harfleri, insan fikrinin ulaşamadığı, anahtarları Hz. Peygamberin yanında bulunan, ilahî bir şifredir. Bu da Hz. Peygamberin remzleri, îmâları ve en gizli şeyleri sarih (açık) gibi anlayacak olağanüstü bir zekaya sahip olduğuna işarettir. Yine bu huruf-u mukattaa, harf ve lafızların taşıdığı kıymetin, sadece ifade ettikleri manalara göre olmayıp, harflerin sırlarıyla ilgili ilimde açıklandığı gibi, sayı ve rakamlar arasında fıtrî bir münasebetin bulunduğuna işarettir.[202]

الم yemin olması hasebiyle,[203] (yeminde kendisi üzerine yemin edilenin değerli olması gerekir.) Kur'an'ın yüceliğine ve altında gizli olan letaif yönüyle de Kur'an'ın yüksekliği davasının ispatına işaret eder.[204]

İkinci ayetteki mana inceliklerine gelince, Zemahşerî'ye göre buradaki ذَٰلِكَ ile işaret edilen şey, daha önce geçmiş olan الم ayetidir. Dolayısıyla daha önce mevzusu geçmiş olan bu durum, uzak mesabesinde sayılmaktadır. Onun için de uzaklığa delalet eden ذَٰلِكَ ism-i işareti gelmiştir. Bu durum bütün konuşmalarda geçerli olan bir kaidedir.[205] İbn Aşûr ise, hem uzaklık hem de yakınlık ifade eden ذَٰلِكَ ism-i işaretinin burada uzaklık manasını ifade etmesinde Kur'an'ın şanının yüceliğine dikkat çekme vardır, açıklamasında

197 Âlûsî, Rûhu'l-Meânî, c.I, s.103.
198 İbn Aşûr, et-Tahrîr ve't-Tenvîr, c.I, s.207.
199 Zemahşerî, Keşşâf, c.I, s.39; İbn Aşûr, et-Tahrîr ve't-Tenvîr, c. I, s. 212.
200 Said Nursî, İşârâtü'l-İ'câz, s.137.
201 Said Nursî, İşârâtü'l-İ'câz, s.139.
202 Said Nursî, İşârâtü'l-İ'câz, s.139.
203 Huruf-u Mukattaa'nın yemin olup olmaması ile ilgili görüşler için bkz: Zemahşerî, Keşşâf, c. I, s.34-35; İbn Atıyye, Tefsîru'l-Muharrerü'l-Vecîz, c.I, s.82; İbn Aşûr, et-Tahrîr ve't-Tenvîr, c.I, s.212; Razî, Mefâtîhu'l-Gayb, c.II, s.7.
204 Said Nursî, İşârâtü'l-İ'câz, s.145.
205 Zemahşerî, Keşşâf, c.I, s.41.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

bulunmaktadır.[206] Alûsî'ye göre buradaki ذَلِكَ ta'zime işarettir. Hakîkî uzaklık yerine rutbe olarak uzaklığa işarettir.[207]

Zemahşerî de الْكِتَابُ ذَلِكَ cümlesinin الم ayetinin haberi olması halinde, Kur'an'ın yüceliğine bir vurgunun meydana geleceğini ifade etmektedir. Yani haberin marife olarak gelmesinde, Kur'an'ın azametine vurgu vardır.[208] Razî de ayetin cümlelerindeki nahiv kaidelerinin manaya katkısını aktarırken Zemahşerî'nin bu görüşünü zikretmektedir.[209] Razî'ye göre, ayette zikredilen (لَا رَيْبَ فِيهِ) cümlesindeki şüphe anlamına gelen رَيْبَ kelimesinin, zarfa (فِيهِ) takdim edilmesi, Kur'an üzerindeki bütün şüpheleri kaldırmaya yöneliktir. Mana olarak Kur'an'da hiçbir şüphe yoktur, demektir.[210] Âlûsî'ye göre; ayette yer alan (لَا رَيْبَ فِيهِ) şüphe anlamına gelen رَيْبَ kelimesinin, zarfa (فِيهِ) takdim edilmesi, Kur'an'da hiçbir şüphe olmadığını vurgulamak içindir.[211] İbn Aşûr da فِيهِ zarfının kendisinden sonraki هُدًى لِلْمُتَّقِينَ cümlesinin haberi olması cihetiyle Kur'an'ın içinde bir şüphe olmadığını gösterir.[212] Ebu Hayyân, cümlelerin yapısından Kur'an kelimesinin zarf; hidayet kelimesinin mazruf olduğu yorumunu aktarmaktadır. Cümlelerin dizilişi anlam olarak, Kur'an'da hiçbir şüphe yoktur. Kur'an, Kitab manasının ifade ettiği bütün özelliklere sahiptir. Hidayet de Kur'an'ın içindedir. [213]

Said Nursî ikinci ayetteki kelimelerin işaretlerine geçmeden önce konunun daha iyi anlaşılabilmesi için bir açıklamada bulunmaktadır. Buna göre; belagatte kelamın esaslarından birisi, o kelamdaki kelimelerin hepsinin esas maksada hizmet edecek, o maksadı destekleyecek şekilde gelmesidir. Zikredilen bu genel kaideden hareketle ayetteki esas maksat, Kur'an'ın yüceliğinin ve mükemmelliğinin dile getirilmesidir. Dolayısıyla ayetteki her kelime bu manaya işaret etmektedir. Buna göre; ayetlerde geçen الم, ذَلِكَ الْكِتَابُ ve لَا رَيْبَ فِيهِ kelimeleri esas maksadı takviye etmektedirler. Bu kelimeler istinat ettikleri ince ve gizli delillerine işaret etmekle beraber, o maksadın takviyesine koşuyorlar. Said Nursî'ye göre; ذَلِكَ kelimesi zat ile sıfatı gösteren bir işaret olması hasebiyle hem Kur'an'ın yüceliğine hem de bu yüceliği ispat eden kemal sıfatlarına işaret eder. Ve yine ذَلِكَ'deki ل'ın ifade ettiği uzaklık, Kur'an'ın yüksek rütbesine işarettir.[214] الْكِتَابُ kelimesindeki الْ takısı hasr-ı örfîyi[215] ifade etmesi dolayısıyla, Kur'an'ın yüceliğine ve başka kitapların güzelliklerini kendisinde toplamakla onlardan üstün olduğuna işarettir.[216] Ve yine aynı şekilde كِتَابُ tabirinde Kur'an'ın, kıraat ve kitabet ehli olmayan bir ümmînin ortaya koyduğu bir eser olmadığına telvih (gizli bir işaret) vardır.[217] Zarfiyet manasını ifade eden فِي harf-i cerri, Kur'an'ın dışına konan şüphe varsa, Kur'an'ın içerisindeki hakikatler ile giderilebileceğine işarettir.[218]

Zemahşerî ayetlerde yer alan dört cümlenin (الم, ذَلِكَ الْكِتَابُ, لَا رَيْبَ فِيهِ ve هُدًى لِلْمُتَّقِينَ) nazım olarak dizilişinde birçok nüktenin bulunduğunu belirtmektedir. Buna göre; ilk cümlede (الم) mübteda hazfedilmiş ve maksada latif bir şekilde işaret edilmiştir. İkinci cümlenin (ذَلِكَ الْكِتَابُ) marife olması, manaya yücelik kazandırır. Üçüncü cümlede (لَا رَيْبَ فِيهِ) şüphe anlamına gelen رَيْبَ kelimesinin, zarfa (فِيهِ) takdim edilmesi, Kur'an üzerindeki şüpheyi kaldırmaya yöneliktir. Dördüncü cümlede (هُدًى لِلْمُتَّقِينَ) bulunan mübtedanın hazf olması ve هُدًى kelimesinin (mastar olan kelimenin) ism-i fail manasında ve nekre olarak kullanılmasında bir takım ince manalar vardır.[219]

İbn Aşûr da هُدًى لِلْمُتَّقِينَ cümlesindeki nahiv kurallarından hareketle cümlenin ince manalar ifade ettiğini belirtmektedir. Buna göre; هُدًى kelimesinin cümle başlangıcı olması halinde, öncesinde mahzuf bir mübteda

206 İbn Aşûr, et-Tahrîr ve't-Tenvîr, c.I, s.220.
207 Âlûsî, Rûhu'l-Meânî, c.I, s.105.
208 Zemahşerî, Keşşâf, c.I, s.42.
209 Razî, Mefâtîhu'l-Gayb, c.II, s.20.
210 Razî, Mefâtîhu'l-Gayb, c.II, s.21.
211 Âlûsî, Rûhu'l-Meânî, c.I, s.107.
212 İbn Aşûr, et-Tahrîr ve't-Tenvîr, c.I, s.222.
213 Ebu Hayyân, el-Bahru'l-Muhît, c.I, s.161.
214 Said Nursî, İşârâtü'l-İ'câz, s.147.
215 Hasr-ı Örfî:Örfte sadece bir mana için kullanılan kelime demektir.
216 Said Nursî, İşârâtü'l-İ'câz, s.147.
217 Said Sursî, İşârâtü'l-İ'câz, s.147.
218 Said Nursî, İşârâtü'l-İ'câz, s.149.
219 Zemahşerî, Keşşâf, c.I, s.46.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(هو) vardır. Mana olarak "Kur'an hidayetin bizzat kendisi" olur. İkinci ihtimale göre ise, هُدًى لِلْمُتَّقِين cümlesi, öncesinde yer alan zarf (فيه)'ın mübtedası olur. Buna göre de mana, "hidayet Kur'an'ın içinde" olur.[220]

Ebu Hayyân ve Âlûsî'ye göre, ayetteki cümlelerin atıfsız olarak gelmelerini, manalarının birbirleriyle çok irtibatlı olmasına bağlamaktadır. Cümlelerin gramer yapıları, ayette anlatılanların kuvvetli bir şekilde aktarılmasını sağlamaktadır.[221]

Said Nursî ise, ayetin sonundaki هُدًى لِلْمُتَّقِينَ cümlesinde de bazı ince işaretler vardır. Bu cümlede mübteda hazfedilmiştir.[222] Mübtedanın hazfedilmesi, haber ile aralarında o kadar kuvvetli bir birlikteliğin olduğunu gösterir. Sanki mübteda hazf olmayıp haberin içerisine girmiştir. Cümlenin yapısından kaynaklanan bu birliktelik, zihnen de bir olduklarına işarettir. Yine ayette ism-i fail kalıbı olan هادي kelimesi yerine, masdar olan هُدًى kelimesinin kullanılması, ortaya çıkan hidayet nurundan Kur'an'ın cevherinin meydana geldiğine remz eder. هُدًى kelimesinin nekre olması, Kur'an'ın hidayetinin aşırı derece ince olduğuna, özüne ulaşılamadığına ve ilmen kuşatılamayacak geniş daireleri kapsadığına îmâ vardır. Farklı kelimelerin kullanılması yerine ism-i fail kalıbı مُتَّقِين kelimesi kullanılarak yapılan îcaz, hidayetin semeresine ve tesirine işarettir. Aynı zamanda Burhan-ı İnnî'ye (neticeden illete gitme, takvadan Kur'an'ın mutlak hidayetine ulaşma) remz vardır. [223]

Yorumlarını aktardığımız müfessirlerin bir nokta üzerinde yoğunlaştıklarını söyleyebiliriz. O da Kur'an'ın Allah tarafından indirilmiş bir kitap olmasıdır. Ayetlerdeki harfler, kelimeler ve cümleler bu manayı ortaya koyacak şekilde dizilmişlerdir. Bu manada Huruf-u Mukattaa'nın zikredilme sebeplerini, Kur'an'a muaraza yapmak isteyenleri tehaddi'ye çağırmak, böylece Kur'an'ın insan sözü olmadığını ve ilahi vahiy olduğunu ispatlamak; işârî olarak Allah'ın isim ve sıfatlarına, Hz. Cebrail ve Hz. Peygambere delalet etmek; bu harflerin bir şifre olarak düşünülmesi durumunda Hz. Peygamberin nübüvvetine delil olmak gibi anlamlar verilmektedir. İkinci ayette ise; kelimelerin lafzî yapıları, kelimelerin ve cümlelerin gramatik yapılarından hareketle bir takım mana inceliklerine işaret ettiklerine şahit olmaktayız. Buna göre; mezkur ayette Kur'an'ın yüceliğine, Kur'an'ın içerisinde hiçbir şüphenin bulunmadığına, hidayet rehberi olduğuna dair nükteler (ince manalar, işaretler, latifeler) vardır.

Said Nursî'nin ayetlerle ilgili yorumları çerçevesinde dikkat çektiği hususun da Kur'an'ın ilahî bir kelam olduğunu ispat konusuna odaklandığını söyleyebiliriz. Ayetlerin öncelikle harfleri, Kur'an'ın beşer sözü değil, ilahî bir kelam olduğuna işaret etmektedir. Zira Kur'an insanların kullandıkları harflerden teşekkül etmekle beraber benzeri meydana getirilememiştir. Bu harfler aynı zamanda nübüvvete de bir delildir.

İkinci ayette ise; birinci ayetteki harfler yerine kelime ve cümleler vasıtasıyla yine aynı konu etrafında yoğunlaşmaktadır. Kur'an'ın ilahî kelam olduğu, içerisinde şüphe olmadığı, şanının yüceliği, hidayet kaynağı olması kuvvetli bir şekilde insanlara gösterilmektedir.

Yorumları mukayese ettiğimizde Said Nursî ile diğer müfessirlerin hemen hemen aynı noktalara temas ettiklerini müşahede etmekteyiz. Ancak bazı konuların açıklamasında Said Nursî'nin daha detaylı tahliller yaptığını söyleyebiliriz. Bu durum –büyük ihtimalle- onun hem daha önceki yorumları görmüş olmasından hem de Kur'an'a yaklaşımındaki amacından kaynaklanmaktadır.

3.1.1.3. FETH SURESİ, 48/29.

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

"O, Allah'ın elçisi Muhammed'dir. Onunla beraber olanlar da kafirlere karşı sert, kendi aralarında merhametlidirler. Onları, Allah'ın lütuf ve rızasına talip olarak hep rükûda ve secdede görürsün. Secdenin tesiriyle yüzlerine simaları oturmuştur; Tevrat'ta onlar için yapılan benzetme budur. İncil'deki misalleri ise bir ekindir; Çiftçileri sevindirmek üzere filiz verir, onu güçlendirir, kalınlaşır ve kendi sapları üzerinde durur.

220 İbn Aşûr, et-Tahrîr ve't-Tenvîr, c. I, s. 225.
221 Ebu Hayyân, el-Bahru'l-Muhît, c.I, s.161; Âlûsî, Rûhu'l-Meânî, c.I, s.110.
222 Zemahşerî, Keşşâf, c.I, s.46.
223 Said Nursî, İşârâtü'l-İ'câz, s.151.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Onlar (müminler) yüzünden kafirler kahrolsun diye (böyle olmuştur). Onlar arasından iman edip dünya ve ahirete yararlı işler yapanlara Allah bir bağışlama ve büyük bir ödül vaad etmektedir."[224]

Zemahşerî. (ö.538/1144) ayetteki "وَالَّذِينَ مَعَهُ "cümlesini "Sahabe" olarak açıklamaktadır. Ayetteki "اَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ" cümlelerini ise "...Müminlere karşı alçakgönüllü, kafirlere karşı izzetlidirler."[225] "...Kafirlere karşı sert ol..."[226] ve "...(Peygamber), müminlere çok merhametli ve çok şefkatlidir."[227] ayetleriyle açıklamaktadır. Zemahşerî, İkrime'den " شَطْأَهُ أَخْرَجَ" cümlesinin Hz. Ebubekir, "فَآزَرَهُ" cümlesinin Hz. Ömer, "فَاسْتَغْلَظَ" cümlesinin Hz. Osman ve "فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ" cümlesinin Hz. Ali olduğuna dair bir rivayet aktarmaktadır. Bu, Cenab-ı Allah'ın İslam dininin başlangıcındaki gelişmesi ve güçlenmesiyle ilgili verdiği bir misaldir. Çünkü Hz. Peygamber tek başınaydı. Allah müminlerle O'nu destekledi. Tıpkı bitkinin ilk başlangıcındaki durumunun daha sonra onu destekleyen dal ve budağının ortaya çıkması gibidir.[228] Ebû Hayyân, (ö.745/1344), ayetteki "وَالَّذِينَ مَعَهُ" cümlesini, İbn Abbas'a ait bir görüş sadedinde, Hudeybiye'de bulunanlar olarak açıklamaktadır. Aynı cümleyi, Cumhur'un Hz. Peygamber'in bütün ashabı olarak kabul ettiğini de belirtir. "اَشِدَّاءُ" kelimesini, Zemahşerî'nin de iktibas yaptığı aynı ayetleri iktibas ederek açıklmaktadır.[229] Âlûsî (ö.1270/1854), ayetin konumuzla ilgili kısmında, selef alimlerinden ayetin cümlelerinin bazı sahabelere işaret ettiğini söylemektedir. Buna göre, Zemahşerî'nin de İkrime'den naklettiği aynı rivayeti aktarır. Daha sonra İbn Abbas'a dayandırılan şu rivayeti de aktarır. Bu rivayete göre, ayetin "وَالَّذِينَ مَعَه" kısmı Hz. Ebubekir'e, "اَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّار" kısmı Hz. Ömer'e, "رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ" kısmı Hz. Osman'a, " تَرٰيهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا" kısmı Hz. Ali'ye, "يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا" Hz. Talha ve Zübeyr'e, "سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ" kısmı Hz. Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebivakkas ve Ebu Ubeyde b. Cerrah'a işaret etmektedir. Âlûsî bu tür haberleri sahih görmediğini, ayetten bu tür manalar çıkarılmasına gerek olmadığını belirtir. Zira sahabenin faziletinin bu tür manalar çıkararak ortaya konulmasına gerek yoktur. Ancak Ehl-i Sünnet alimlerinin çıkarmış olduğu manalarda da bir mahzur yoktur.[230] İbn Âşûr (ö.1973), ayetteki "وَالَّذِينَ مَعَهُ" kelimesinin sadece Hudeybiye'de bulunan sahabeyi değil, bütün sahabeyi içine alacak şekilde bir mana vermektedir. Ayetle ilgili diğer tefsirlerdeki gibi kelimelerin sahabenin bir kısmına işaret ettiğine dair bir açıklaması yoktur.[231]

Said Nursî ise ayetin te'vilinde şunları dile getirmektedir: " مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ اَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرٰيهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا Ayetin bu kısmı sarih manasıyla peygamberlerden sonra insanlık içerisinde en değerli olan sahabenin ahlakî meziyetlerini ve ayırıcı özelliklerini haber vermektedir. İşârî manasıyla da Peygamberimiz (s.a.v)'in vefatından sonra hilafet makamına geçecek olanları sırasıyla ve kendilerine has vasıflarıyla haber vermektedir. Buna göre وَالَّذِينَ مَعَهُ Peygamberimiz (s.a.v) ile birlikte bulunma ve özel sohbetine mazhar olma gibi meziyetlere sahip olan ve yine O'ndan kısa bir süre sonra vefat ederek yanına defnedilen Hz. Ebubekir'i gösterdiği gibi, اَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ ibaresi ile, gelecekte birçok yeri fethederek zalimlere korku salan Hz. Ömer'i gösterir. Ve رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ ibaresi ile, gelecekte Müslümanlara arasındaki büyük fitneler zamanında Müslümanların kanı dökülmesin diye şefkat ve merhametinden şehit edilen Hz. Osman'ı haber verdiği gibi, تَرٰيهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ اللهِ وَرِضْوَانًا ibaresi ile kahramanlığını ve cesaretini, zühd ve takvasını, ibadete düşkünlüğünü ve döneminde meydana gelen harplerden dolayı sorumlu olmadığını ve niyetinin fazl-ı İlâhî olduğunu haber veriyor. [232] Ayetteki siyak- sibak bu kadar büyük meziyetlere sahip olan sahabenin büyük bir mükafaat ile vaad olunmalarını gerektirdiği halde مَغْفِرَةً kelimesi sahabeler arasındaki fitnelerde önemli kusurların olduğuna işaret etmektedir. Çünkü mağfiret kusurun varlığına delalet eder. Bu fitneler zamanında sahabe arasında en önemli davranışın ihsan ve af olduğuna işaret eder.[233]

---

224 Fetih Suresi, 48/29.
225 Maide Suresi, 5/54.
226 Tevbe Suresi, 10/73.
227 Tevbe Suresi, 10/128.
228 Zemahşerî, Keşşâf, thk. Halil Memun Şiha, Dâru'l-Marife, Beyrut, 2009, 3. baskı, s. 1030.
229 Ebû Hayyân, el-Bahru'l-Muhît, c.VIII, s.101.
230 Âlûsî, Rûhu'l-Meânî, c.XXVI, s.129.
231 İbn Aşûr, et-Tahrîr ve't-Tenvîr, c. XXVI, s. 205.
232 Said Nursî, Lem'alar, Söz Basım Yayın, İstanbul, 2006, s.64.
233 Said Nursî, Lem'alar, s.66.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Said Nursî'nin konuyla ilgili ele aldığı bir diğer ayette şudur: وَمَنْ يُطِعِ اللهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ اَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا

"Kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine lütuflarda bulunduğu nebiler, sıddıklar, şehidler ve salihlerle beraberlerdir; bunlar ne güzel arkadaşlardır!"[234]

Said Nursî bu ayetin tefsirinde de diğer müfessirlerin verdikleri lafzî ve sarih manalarının yanında işârî olarak da birçok manayı barındırdığını ifade ederek şunları dile getirmektedir: " مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا ibaresiyle gerçek manada sırat-ı müstakime ehil olan peygamberleri, sıddıkları, şehitleri, salihleri ve onlara tabi olanları ifade etmekle beraber, müslümanlar arasında bu sınıfların en mükemmellerini sarahaten gösterdikten sonra, onların en önde olanlarının en meşhur sıfatlarını dile getirmekle, ihbar-ı gayb kabilinden bir lem'a-i i'caz ile bu sınıfların gelecekteki liderlerinin durumlarını belirtiyor. Bu manada مِنَ النَّبِيِّينَ ibaresi nasıl ki sarih bir şekilde Peygamberimiz (s.a.v)'e bakıyor; وَالصِّدِّيقِينَ ibaresi Hz. Ebubekir Sıddık'a bakıyor. Hilafet makamına ilk olarak geçeceğine işaret ettiği gibi, وَالشُّهَدَاءِ ibaresiyle Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, üçünü beraber ifade ediyor. Halifelerin hem sıralamalarına hem de üçünün şehit olacaklarına işaret ediyor. وَالصَّالِحِينَ ibaresiyle Suffe ashabına, Bedir, Rıdvan bey'atında bulunan sahabelere işaret ederek, وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا ibaresiyle sarih manasıyla onlara uymaya teşvik ve Tabiin'in faziletini göstermekte, işârî manasıyla dört halifeden sonra beşinci halife olarak Hz. Hasan'ı gösterir. Netice itibariyle Fetih suresinin son ayeti dört halifeye baktığı gibi, bu ayette Kur'an'ın gaybı ihbar kabilinden onların gelecekteki hallerine işâreten bakar.[235]

Mezkûr tefsirlerde ayetin dil ile ilgili işârî bir manasına değinilmemektedir. Kelime ve cümlelerden sahabenin faziletiyle ilgili çıkarılan görüşler selef alimlerinden nakledilen rivayetlere dayandırılmaktadır. Said Nursî ise hem bu ayetin hem de benzer manadaki Nisâ Suresi 69. ayetinin sarih manalarıyla Peygamberimize ve O'ndan sonra hilafet makamına geçecek olanların sıralamasını belirttiğini, işârî manasıyla da önceki dönem tefsirlerinde de farklı selef alimlerine isnad edilerek zikredilen onların en belirgin vasıflarını zikrettiğini söylemektedir. Said Nursî ayrıca ayetin sonunda yer alan مَغْفِرَةً kelimesinden hareketle sahabeler arasında meydana gelen olaylarda büyük kusurların olduğuna işaret edildiğini belirtmektedir. Çünkü mağfiret kusurun varlığına delalet eder. Bu fitneler zamanında sahabe arasında en önemli davranışın ihsan ve af olduğuna işaret eder. Diğer ayetteki kelimelerde sarih manalarıyla diğer Peygamberlere (ve Peygamberimize), Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Ashab-ı Suffe'yi zikreder. İşârî manasıyla da onların en önemli vasıflarına ve onlara uymaya teşvik etmektedir. Said Nursî'nin dikkat çektiği bir başka nokta ise belağat ilminde "maârîzu'l-kelam" ve "müstetbeâtü't-terakip" olarak zikredilen bir dil inceliği ile her iki ayette de hem ilk dört halifeye hem de Hz. Hasan'ın hilafetine bir işaretin olduğunu dile getirmesidir.

SONUÇ

Osmanlının son döneminin önemli fikir ve mücadele adamlarından bir olan Said Nursi, yaşadığı dönemdeki ilim adamlarıyla tecdid ve ihya noktasında benzer düşüncelere sahiptir. Ancak gerek yöntem açısından gerekse öne çıkardığı konular açısından dönemindeki ilim insanlarından farklı bir özellik gösterir. Kendine özgü yöntemiyle olaylara ve Kur'an ayetlerine farklı yorumlar getirir.

Said Nursi'nin Kur'an ile sıkı irtibatı vardır. Onun düşünce dünyası Kur'an merkezlidir. Ona göre Kur'an, insanın yaratılış gayesini hatırlatan, kâinatta meydana gelen olayları anlamasını sağlayan, ahiret hayatıyla ilgili detaylı bilgiler veren, insanlar için zikir, fikir ve dua kitabıdır. Müslümanların fert ve toplum olarak ilerlemelerini sağlayan bir kaynaktır. Kur'an, Müslüman toplumların her konudaki dertlerine derman olacak bir reçetedir. Müslümanlar ne zaman Kur'an'a sarılmışlarsa ilerlemişler ne zaman ondan uzaklaşmışlarsa birçok sorunlarla boğuşmak durumunda kalmışlardır. Özetle Kur'an kişinin yaratan ve yaratılanla olan münasebetlerini düzenleyen bir yol haritasıdır.

Said Nursi kendi eserlerini manevi bir tefsir olarak nitelendirmiştir. Eserlerinde tefsir ve tefsir usulüne ilişkin değerlendirmelerine yer veren Nursi, tefsir kavramının, birisi, Kur'an'ın kelime ve ibarelerini

234 Nisa Suresi, 4/69.
235 Said Nursî, Lem'alar, s.73.

açıklamak anlamında diğeri de Kur'an'ın hakikatlerini delillerle ortaya koymak anlamında iki manada kullanıldığını belirtmiş ve gerçek tefsirin, ikinci tür açıklamalar olduğunu söylemiştir. Kur'an ayetlerinin insan sözü gibi birkaç mana ile sınırlandırılamayacağını dile getiren Said Nursi, Arapça dil kaidelerine ve dinin esaslarına uyan bütün açıklamaların tefsir olarak kabul edilebileceğini dile getirmiştir. Tefsirin her birinin alanında uzman olduğu bir heyet tarafından yazılması gerektiğini savunmaktadır. Tefsirlerde yer alan başka ilimlere ait bilgilerin Kur'an'ı bağlamayacağına dikkat çeken Nursi, tefsir kitaplarında geçen her bilgiyi de ayetin kesin yorumu gibi kabul etmenin de hata olduğuna dikkat çekmektedir.

Ayetlerin açıklanmasında te'vili de bir metot olarak kabul eden Nursi, te'vil kavramını tefsirden ayırmış ve sübjektif bir mana ifade ettiğini belirtmiştir. Bunu da ancak ilimde derinleşmiş olanların yapacağı bir faaliyet olarak tarif etmiştir. Müteşabihler konusunda her dönemde farklı şekillerde yanlış te'villerin yapıldığını dile getiren Said Nursi, Kur'an aleyhinde biriken itiraz ve vehimlerin bu tevillerden kaynaklandığını belirtmektedir. Ona göre, Kur'an'ın müteşabihlerinin derin anlamları vardır. Kur'an'ın muhkem ayetleri gibi tefsir edilemezler ve herkes bu ince manalara vakıf olamaz. Mezkûr ayetler tefsir değil ancak te'vil edilebilirler.

Said Nursi Kur'an'ın sarih manası dışında işârî ve remzî mana tabakalarının da bulunduğunu belirtmiştir. Bu işârî manalara farklı metotlarla ulaşılabileceğini de dile getirmektedir. Eserlerinde işârî manalara da yer veren Said Nursi, işârî te'vil kavramını da sadece tasavvufî mahiyetteki yorumlar için değil, bilimsel mahiyetteki yorumlar, ebced-cefr hesabıyla yapılan yorumlar ile kelime ve cümlelerin yapısal özelliklerini dikkate alarak yapılan yorumlar için de kullanmıştır.

Said Nursi'ye göre, Kur'an'ın temel maksatları tevhit, nübüvvet, ahiret, adalet ve ibadettir. Bu maksatlar Kur'an'ın surelerinde, ayetlerinde ve kelimelerinde sarahaten, işareten, remzen ve delaleten mevcuttur. Nursi, ayetlerde geçen anlam tabakalarını en kapalı olandan en açık olana doğru ima, remz, işaret, delalet ve sarahat şeklinde sıralayıp karine olarak tabir ettiği emarelerden hareketle "lafzi işâri teviller"de bulunarak bu maksatlara ait işaretleri tespit etmeye çalışmıştır.

Said Nursi'nin, ayetlerin işârî yorumlarında belagat ilminin kavramlarından oldukça geniş yelpazede faydalandığı, ayrıca kelimenin lafzî ve gramer yapısından da istifade ederek yorumlarda bulunduğu müşahede edilmiştir. Said Nursi, ayetlerle ilgili lafzi işari tevillerdede bulunduğunda, telvîh, telmih, işaret, remz, îmâ, maârîzul'l kelam ve müstetbeatü't-terakip gibi kavramları kullanmıştır. Bu kavramlar, belagat ilminde yer alan kavramlardır, tefsir kitaplarında ise genellikle işaret, nükte ve latife gibi kavramlara yer verilmektedir. Ayetlerin lafızlarından çıkarmış olduğu bu işaretleri, diğer müfessirlerden farklı olarak hem daha kapsamlı olarak ele almış hem daha derinlemesine irdelemiş hem de belirli bir amaca yönelik olarak gerçekleştirmiştir. Bu metodunu Kur'an ilimleri açısından değerlendirdiğimizde, işari tevil metoduna bir genişlik kazandırdığı, lafzi işari tevillerin Kur'an'ın maksatlarını ortaya koymada dikkate alınması gereken bir hususiyet arz etmesi noktasında bir katkıda bulunduğunu ifade edebiliriz.

Eserlerinde dilin inceliklerini dikkate alarak yaptığı yorumlar incelendiği zaman, aynı yöntemi kullanarak yorum yapan müfessirlerle bazen aynı bazen daha detaylı manalara ulaştığı müşahede edilmektedir. Bu durum Said Nursi'nin dil konusundaki vukufiyetini gösterdiği gibi ayetleri yorumlarken bunları kendine has bir üslupla kullandığını da göstermektedir.

KAYNAKÇA

1. Açıkgenç, Alparslan, (2018), "Said Nursi", Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 35: 567-572.
2. Akgündüz, Ahmed, Bilinmeyen Bir Dahi Bediüzzaman Said Nursî, (2017), İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları.
3. Âlûsî, Ebü'l- Fazl Şihabuddin Mahmud, (tz.), Rûhu'l-Meânî fî Tefsiri'l Kur'ani'l-Azîm ve's-Seb'il-Mesânî, Beyrut: Dâru İhyâi't- Türâsi'l-Arabî.
4. Bediüzzaman Said Nursi, (2021), İşârâtü'l-İ'câz fî Mezânni'l-Îcâz, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, Beşinci Baskı.

5. Beki, Niyazi, (1999), Kur'an İlimleri ve Tefsir Açısından Bediüzzaman Said Nursî, İstanbul: Timaş Yayınları.
6. Yeni Bir Tefsir Metodolojisi: Muhakemat Örneği, (2010), Avrupa İslam Üniversitesi İslam Araştırmaları, c. III, s. 1. (159-180).
7. Çelik, Muhammed, (2018), Bediüzzaman Said Nursî'nin Tefsirinin Değeri, Katre, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, sayı,5. (125-140).
8. Çelikel, Fatih, (2022), İman Esasları Bağlamında Kur'ân'ın Manevî Tefsiri: Risale-i Nur Örneği, Basılmamış Doktora Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.
9. Dağhamin, Ziyad Khalil Muhammad, (1998), Bediüzzaman Said Nursî'nin Düşüncesinde Makasıd-ı Kur'an, Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu-4, s.348. İstanbul: Nesil Yayınları, (335-363).
10. Durmuş, İsmail, (2002), "Kinaye", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 26: (34-36).
11. (1997), "Hasr", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 16: (392-393).
12. Ebu Hayyan, Esiriüddin Muhammed b. Yusuf b. Ali el-Ceyyani el-Gırnatî el-Endelüsi, (1993), Tefsiru'l-Bahru'l-Muhît, thk. Adil Ahmed Abdulmevcud ve diğ., Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
13. Gördük, Yunus Emre, (2013), Tarihsel ve Metodolojik Açıdan İşârî Tefsir, İstanbul: İnsan Yayınları.
14. İbn Âşûr, Muhammed Tahir, (1984), Tefsiru't-Tahrîr ve't-Tenvîr, Tunus: Dâru't-Tûnûsiyye.
15. Kaçar, Halil İbrahim, (2007), Arap Dilinde Devrik Cümlelerin Gramer ve Semantik Boyutu (takdim-te'hir), İstanbul: Ocak Yayıncılık.
16. Özgel, İshak, (2015), Çağdaş Tefsir Yönelişleri Açısından Bediüzzaman Said Nursî'nin Tefsir Yöntemi (Şuhûdî Tefsir), Ekev Akademi Dergisi, sy. 61. (299-321).
17. Öztürk, Mustafa, (2014), Son Dönem Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Tefsir Çalışmaları, Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c.I, s.I, Bahar 2014. (9-63).
18. -Kur'an ve Aşırı Yorum, (2016), Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 4. Baskı.
19. Said Nursi, (2006), Sözler, İstanbul: Söz Basım-Yayın.
20. (2006), İşârâtü'l-İ'câz, İstanbul: Söz Basım-Yayın.
21. (2006), Lem'alar, İstanbul: Söz Basım-Yayın.
22. (2006), Muhâkemat, İstanbul: Söz Basım-Yayın.
23. (2006), Şualar, İstanbul: Söz Basım-Yayın.
24. (2006), Sikke-i Tasdik-i Gaybî, İstanbul: Söz Basım-Yayın.
25. (2006), Mesnevî-i Nuriye, İstanbul: Söz Basım-Yayın.
26. (2006), Kastamonu Lahikası, İstanbul: Söz Basım-Yayın.
27. (2006), Tarihçe-i Hayat, İstanbul: Söz Basım-Yayın.
28. (2006), Asâ-yı Mûsâ, İstanbul: Söz Basım-Yayın.
29. Sülün, Murat, (2017), Tefsir ve Otoriteleri, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
30. Temizer, Aydın, (2012), Kur'ân'da قل "de ki" Hitâbı: (Bir Üslûb Özelliği Olarak), İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
31. Yılmaz, Hasan, (2007), Kur'ân-ı Kerim'in Temel Muhtevası Üzerine, Erzurum: Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 27: (203-219).
32. Zehebî, Muhammed Hüseyin, (tz.), et-Tefsîr ve'l-Müfessirûn, tah. Ahmed ez-Ze'bî, Beyrut: Dâru'l-Erkam, İkinci baskı.
33. Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed, (2015), el-Keşşaf an Hakaikı Gavamizi't-Tenzil ve Uyuni'l-Ekavil fî Vücuhi't-Te'vil, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 6.baskı.

34. Keşşâf Tefsiri, çev. Muhammed Coşkun ve diğ., (2016), İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı (Mega Basım Yayın).
35. Zürkânî, Muhammed Abdülazîm, (1996), Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'an, tah. Fevvâz Ahmed Zemerlî, Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, İkinci Baskı.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(30)

Vasif AHADOV[236]

AZERBAYCAN'DA SPOR İŞLETMECİLİK ALANINDA FAALİYET GÖSTEREN GİRİŞİM YAPILARININ FİNANSMAN SORUNLARI

FINANCING PROBLEMS OF ENTERPRISES OPERATING IN THE FIELD OF SPORTS BUSINESS IN AZERBAIJAN

ÖZ

Spor toplum tarafından nispeten yeni bir iş olarak kabul edilmeye başlandı. İstikrarlı finansman, sponsorluk ortaklıkları, bütçe yönetimi, reklam kampanyaları ve spor markaları pazara girdi ve bu daha başlangıç. Son yıllarda Azerbaycan'da spor ve spor endüstrisi alanındaki ekonomik ilişkiler önemli değişikliklere uğradı: makroekonomik ortam kökten değişti, spor organizasyonları sistemindeki mülkiyet ilişkileri ve altyapıları niteliksel olarak değişti, alandaki ekonomik ilişkiler spor endüstrisi önemli değişimler geçirmiş, birçok spor kulübü, takımları ve federasyonları pazara dayalı hale gelmiştir. Ayrıca Azerbaycan sporundaki köklü dönüşüm süreçleri henüz bitmedi, yerel spor endüstrisini lider konuma getirmek için yapılması gereken çok şey var.

Başarılı bir iş için önemli bir rol,spor organizasyonunun maddi temeli ve finansal kaynakları tarafından oynanır. Ekonomik faaliyetin belirli aşamalarında mümkün olsa da, bu önemli bileşenler olmadan iş yapmak son derece zordur.Finans temeli olmayan ve fonları yetersiz olan bir spor kurumu borç içinde yaşamak zorunda kalıyor ve bu da tüm faaliyetlerine olumsuz bir iz bırakıyor.Bir spor organizasyonunun bu şekilde çalışmasının en muhtemel sonucu iflas ve piyasadan çekilmedir. Makalede Azerbaycan'da spor işletmecilik alanında faaliyet gösteren girişim yapılarının finansman sorunları araştırıldı.

Anahtar Kelimeler: Spor, girişimcilik, finans, problemler.

ABSTRACT

Sports started to be accepted as a relatively new business by society. Stable financing, sponsorship partnerships, budget management, advertising campaigns and sports brands have entered the market, and this is just the beginning. In recent years, economic relations in the field of sports and sports industry in Azerbaijan have undergone significant changes: the macroeconomic environment has fundamentally changed, property relations and infrastructures in the system of sports organizations have changed qualitatively, economic relations in the field of sports industry have undergone significant changes, many sports clubs, teams and federations are based on the market has become In addition, the radical transformation processes in Azerbaijani sports are not over yet, there are many things that need to be done to bring the local sports industry to a leading position.

An important role for a successful business is played by the material base and financial resources of the sports organization. Although it is possible at certain stages of economic activity, it is extremely difficult to do business without these important components. A sports institution with no financial basis and insufficient funds has to live in debt, which leaves a negative mark on all its activities. the possible result is bankruptcy and withdrawal from the market. In the article, the financing problems of enterprises operating in the field of sports management in Azerbaijan were investigated.

Keywords*: sport, entrepreneurship, finance, problems.*

[236] **Azerbaycan Devlet Beden Eğitimi ve Spor Akademisi; "Spor iletişimi ve yönetimi" bölümü öğretmeni; E-posta: vasifahad@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0003-8933**

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

1.EKONOMİ ve SPOR İŞİ

Modern zamanlarda, iş alanlarının gelişmesi, girişimciliğin yaygınlaşması ve özellikle toplu nitelikteki alanlarda ticari işletmelerin oluşturulması, katma değer ve finansal kaynakların oluşturulması çok önemlidir **[1].** Böylece dünyada meydana gelen dönüşümler ve ekonominin yapısındaki değişimler spor işine olan ilgiyi oldukça artırmıştır. Spor işletmeciliği alanında faaliyet gösteren işletmelerin birçoğu şimdiden çok uluslu şirketler ve şirketler düzeyine yükselmeyi başarmıştır **[2].**

Spor hizmetleri ve genel olarak spor işletmeciliği pazarının her yıl büyümesinin dünya çapında gözlemlenmesi tesadüf değildir.Dünyadaki spor endüstrisinin değeri 250-260 milyar dolar arasındadır ve gördüğünüz gibi bu büyük bir rakamdır. sayı **[3]**.Geniş fırsatların mevcudiyeti göz önüne alındığında, bu alanın ne kadar önemli olduğunu tahmin etmek o kadar da zor değil.

Spor pazarının temeli spor ürünleri ise ve bu pazarın hacminin yaklaşık 155 milyar dolar olduğu tahmin ediliyor.Bu doğrultuda dünya lideri kuşkusuz Amerika Birleşik Devletleri'dir, Amerika Birleşik Devletleri'nde her yıl ortalama 75 milyar dolar değerinde spor ürünü ve spor malzemesi üretilmektedir.Tabii bu çok büyük bir rakam ve bunun için ek çabalar, mali kaynak tahsisi, yatırımlar, banka ve kredi kuruluşlarının bu işlere aktif katılımının taraflara gelir getirdiğini ve spor giyimin oluşmasını sağladığını düşünürsek. farklı markalar olarak **[4].**

Öte yandan dünya pazarında spor işletmeciliğinin sektörlerinden biri olarak spor fabrikalarının ve bu alandaki diğer yapıların faaliyetleri ile ilgili konulardır **[6].**

Dünyanın en büyük ikinci spor iş kolu, spor hizmetleri pazarıdır. Birçok spor türünün yaygın olarak tanıtılması, kulüplerin açılması, sağlık ve spor merkezlerinin oluşturulması, kitle iletişimi ile malzeme ve teknik alt yapının güçlendirilmesi, altyapının oluşturulması, spor salonlarının inşası ve ek spor hizmetlerinin sağlanması bir yandan Daha önce de belirttiğimiz gibi nüfus, kişinin sağlığına yardımcı olması ve sağlıklı bir yaşam tarzı sergilemesinin yanı sıra, diğer yandan spor işletmeciliğinin gelişimini teşvik etmekte ve girişimciliğin gelişimini şart koşmaktadır [**7].**

Yapılan yatırımların kısa sürede geri dönüşünü sağlayan spor sahalarının bulunduğu ve bu doğrultuda ekonomik olarak gelişmiş ülkeler ve Azerbaycan başta olmak üzere dünyanın çoğu ülkesinde son yıllarda kapsamlı tedbirler alındığı da belirtilebilir.Böylece spor alanlarının gelişimi ve spor federasyonlarının örgütlenmesi hızlandırılmaktadır.

Üçüncü önemli spor işi segmenti olarak - spor malzemeleri pazarından bahsedilebilir. Spor tesislerinin çok önemli işlevleri yerine getirdiği bilinmektedir.Yıl boyunca çeşitli spor dallarında hazırlıklar yapmak, tatbikatlar yapmak, dünya çapında spor müsabakaları düzenlemek ve çeşitli spor dallarında şampiyonalar düzenlemek spor kurumlarının önemini büyük ölçüde artırmaktadır. Spor tesisleri aslında kendi kendini finanse etme kabiliyetine sahip.

Pratik süreçlerde ve iş faaliyetlerinde, spor tesislerine yönelik yatırımların verimliliğini sağlamaya yönelik kriterleri ve faktörleri Şekil 1'de şematik olarak gösterdik.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Şekil 1. Spor tesislerine yönelik yatırımların uygulama süreçlerinde ve iş faaliyetlerinde etkinliğini sağlamaya yönelik kriterler ve faktörler (yazar tarafından hazırlanmıştır).

Unutulmamalıdır ki spor tesisleri her ülkenin sahip olduğu avantajların, ekonomik gücünün ve gücünün, kamu güvenliğini sağlama kabiliyetinin ve devletin dünya çapında etkinlikler düzenleme konusundaki yüksek hazırlığının bir ifadesidir.Her şeyden önce, büyük spor etkinliklerinin düzenlenmesi, dünya ülkeleri arasındaki ilişkilerin ve ilişkilerin geliştirilmesi aynı zamanda spor ticaretinin genişlemesi için büyük umutlar yaratmaktadır. Belirlenen hedeflere ulaşılmasında spor tesislerinin rolü oldukça büyüktür.

Tablo 1. Spor tesisleri (2021 ve 2022 karşılaştırması)

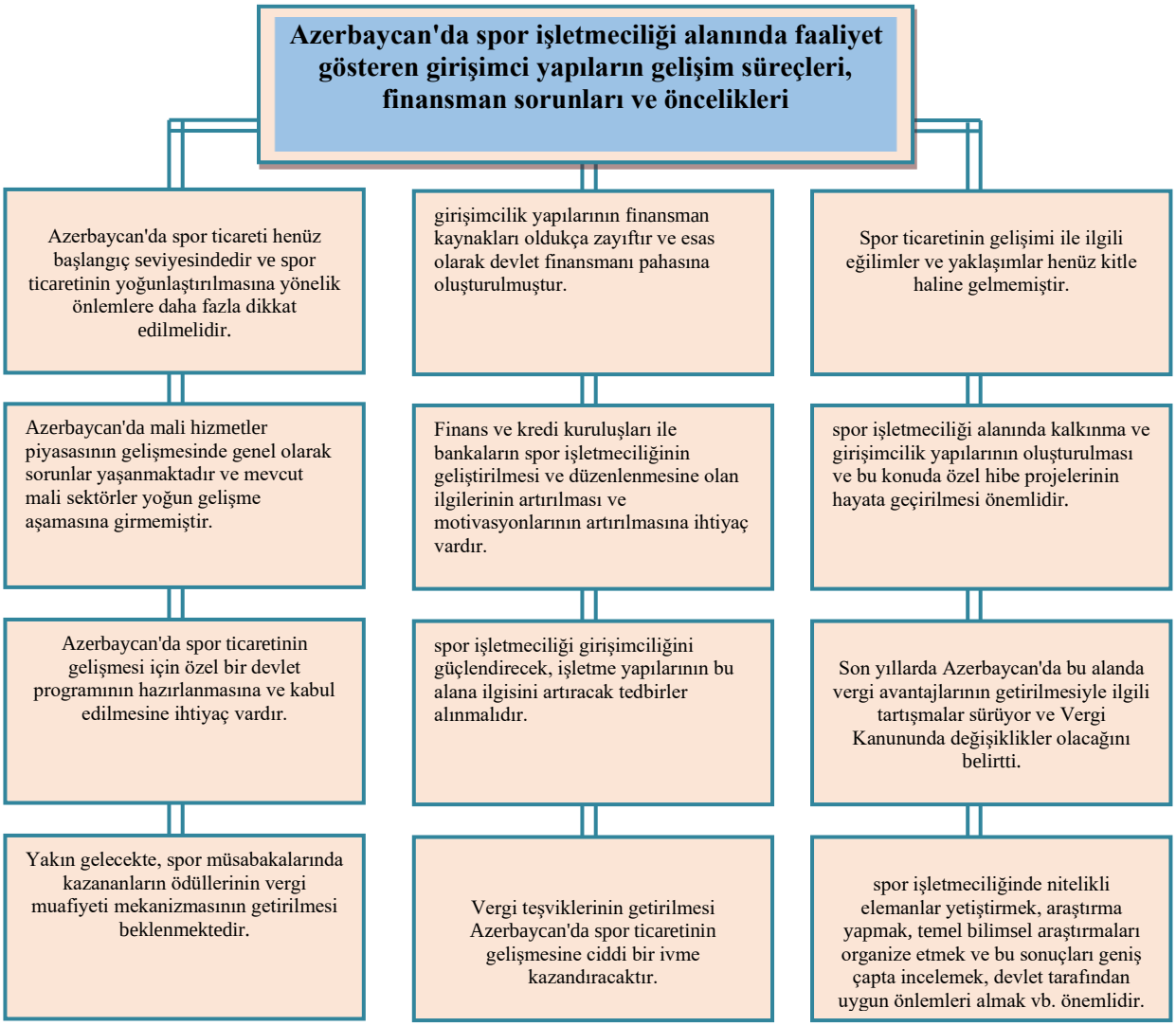
Göstergeler	**2021**	**2022**	**2022'nin 2021'e göre yüzdesi**
Spor tesisi sayısı: toplam	11770	11915	101,2
Spor sarayları	3	3	100,0
olimpik spor kompleksi	44	45	102,3
1,5 bin ve üzeri tribünlü statlar	74	73	98,6
1,5 bin koltuktan az tribünlü stadyumlar	122	129	105,7
Kompleks spor tesisleri	193	190	98,4
Yüzme havuzları	126	127	100,8
Binicilik kirişleri	163	155	95,1
Beden eğitimi ve sporla uğraşan kişi sayısı, bin kişi	1861,6	1897,6	101,9

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Dünya spor ticaretinin bir diğer önemli bölümü, spor piyasası altyapısının oluşturulmasıdır [8].Devlet, nüfusun sağlığı, gençlerin büyümesi ve gelişmesi için hedeflenen devlet fonlarını ve çeşitli spor komplekslerine doğrudan yatırımlar tahsis edebilir. Bununla birlikte, iş yapılarının ve spor kulüplerinin finans ve kredi kuruluşları tarafından uygun koşullarda finanse edilmesi, spor işletmeciliği alanında piyasa ekonomisinin daha geniş gelişmesine ve ilgili ilişkilerin genişlemesine, piyasa ekonomisinin işlevlerinin işleyişine yol açabilir. Ne yazık ki Azerbaycan örneğine bakacak olursak, ülkede faaliyet gösteren çeşitli ulusal federasyonların, esas olarak devlet tarafından tahsis edilen fonlar pahasına işlevlerini yerine getirdiklerini göreceğiz.

Böylece 2022'de 2021'e kıyasla yüzde 13,1 yani 21,2 milyon manat kültür, sanat, bilişim, beden eğitimi, gençlik politikası ve benzeri diğer faaliyetlerin giderlerine ayrıldı. 2023 yılında beden eğitimi ve gençlik politikası için 46.299.315,0 manat öngörülürken, 2022 için bu rakam 4.543.341,0 manat oldu.

Şekil 2 Azerbaycan'da spor işletmeciliği alanında faaliyet gösteren girişimci yapıların finansman düzeyini, ayrıca ilgili sorunları ve öncelikleri göstermektedir.

Şekil 2. Azerbaycan'da spor işletmeciliği alanında faaliyet gösteren girişimci yapıların gelişim süreçleri, finansman sorunları ve öncelikleri (yazar tarafından hazırlanmıştır).

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

2. SPORDA FİNANSAL YÖNETİM

Herhangi bir spor organizasyonunun veya spor malzemeleri, hizmeti veya bilgi şirketinin karşılaştığı en büyük zorluklardan biri, başarılı bir iş yürütmenin zorluğudur. Bu kadar zor ve çok yönlü bir görevin, hızla değişen çevre ve bir spor organizasyonu içindeki değişikliklerle rekabetçi ve dinamik olarak değişen bir pazarda performansı nasıl sağlanır?

Birçok spor organizasyonu ve şirketinin uzun yıllara dayanan iş tecrübesi, başarılı bir işin belirli şartlara uyulması halinde mümkün olduğunu göstermektedir. Bu tür koşullardan en önemlilerinden biri, bir spor organizasyonunun, hedef pazarlar ve tüketiciler hakkında sürekli bilgi toplanmasına ve analizine ve ardından spor organizasyonunun personeli, pazarlama, reklam vb. politikalar.Bir spor organizasyonunu yönetmenin benzer bir yöntemine pazarlama yönetimi denir.Belirlenen hedeflere ancak uygun bir insan potansiyeli, maddi ve finansal kaynaklar ve ayrıca bir tüketici, hayran ve müşteri grubu varsa ulaşılabileceği açıktır.Ayrıca, belirlenen hedefler ile bunlara ulaşmak için kaynaklar arasında belirli bir uyumluluk olmalıdır - hedeflerin ve araçların yetersizliği, yalnızca yanlış anlamalara ve hayal kırıklıklarına yol açacaktır.Finans temeli olmayan ve fonları yetersiz olan bir spor kurumu borç içinde yaşamak zorunda kalıyor ve bu da tüm faaliyetlerine olumsuz bir iz bırakıyor. Bir spor organizasyonunun bu şekilde çalışmasının en muhtemel sonucu iflas ve piyasadan çekilmedir. Bunu önlemek için, bir spor organizasyonunun sorunsuz gelişimi için yeterli maddi ve finansal varlığa sahip olması gerekir, bu fonlar diğer tüm ticari faaliyetlerin temelidir-reklam kampanyaları, yarışma ve eğitim faaliyetleri, çalışanlara maaş ve ikramiyeler, transfer faaliyetleri vb.

Modern spor organizasyonlarının çoğu,hem yurt içinde hem de yurt dışında,çeşitli kaynaklardan-her düzeydeki bütçeler, spor piyangolarının uygulanması, bilet satışları, reklam, sponsorluk, hayır işleri, girişimcilik faaliyetleri,mevduat işlemleri, mülk kiralama ve diğer birçok faaliyet. Öte yandan spor organizasyonları, çeşitli kanallardan elde ettikleri kaynakları kendi ihtiyaçları için kullanmakta, sporcu ve antrenörlere maaş ve ikramiye ödemekte, ticari bankalardan aldığı kredileri kapatmakta ve yerel bütçelere vergi indirimi yapmaktadır.

Böylece, spor organizasyonunun finansmanı statik bir durumda kalmaz, sürekli olarak bir ödeyiciden diğerine dolaşır. Aynı zamanda vergiler, spor organizasyonu tarafından gelişigüzel ve sistematik olarak değil, gerekli tüm tavizler ve belirli bir ülke veya bölgedeki vergi mevzuatının özellikleri dikkate alınarak ödenmelidir.Elbette bir spor organizasyonunun mali akışlarının yönetimi ile ilgili tüm bu görevler, hem spor hem de finans alanlarını iyi bilen yetkin bir uzmanın başkanlık etmesi gereken özel bir ekonomik hizmete emanet edilmelidir.

Dünya düzeyinde spor işletmeciliğinin finansman mekanizmaları açısından bakıldığında oldukça karmaşık ve sorumlu bir alan olan spor müsabakaları ve sponsorluk hizmetlerinin sunumunda bu amaca ayrılan fonların etkin ve etkin bir şekilde kullanılması stratejik öneme sahiptir **[9].**

Bu nedenle,çeşitli spor turnuvalarının ve kupalarının düzenlenmesine, televizyon yayınlarının organizasyonuna ve ilgili diğer reklam etkinliklerinin uygulanmasına ve bunların hareketine yönelik fonların şeffaflığının profesyonel düzeyde yönetilmesi gerekmektedir. uluslararası analistler ve kuruluşlar, dünya spor sponsorluk pazarının yaklaşık 40 milyar dolar seviyesinde olduğunu ve bu fonların daha çok kitle sporları olan futbol ve Formula-1 yarışmalarına yönlendirildiğini belirtiyor.

Son yıllarda Azerbaycan'da Formula 1 yarışlarının düzenlenmesi ve devletin spor politikasında altyapının oluşturulmasına ve uluslararası işbirliğinin yönlendirilmesine özel önem verilmesi çok ilginçtir.Yarışların her yıl Bakü'nün merkezinde düzenlenmesi, her yıl yüz milyonlarca insanın bu yarışları izlemesi, Azerbaycan'da spor sektörünün gelişmesidir.

Dünyanın en önemli ve popüler sporlarından biri olan futbola ülkemizde de hemen hemen her yerde ilgi yüksektir. Futbol, dünyanın en çok sevilen, izlenen ve kesinlikle oynanan sporudur ve dünyanın en iş odaklı sporlarından biridir.Futbola yapılan yatırımların, temel yatırımların ve ilgili konuların Azerbaycan'da spor sektörünün gelişmesi üzerinde güçlü bir etkisi olabileceğine inanıyorum.

Ancak işlerin ana kısmının devlet fonları pahasına yapıldığını kabul etmeliyiz. Doğrudan devlet tarafından finanse edilen spor tesislerinin inşa edilmesi, ülkemiz vatandaşlarının, insan sağlığının, sağlıklı bir yaşam sürmesinin, çeşitli spor türlerinin yapılması için uygun koşulların yaratılmasının, özellikle de

gençlerimizin vatanseverlik ruhuyla yetişmesine, sağlıklı yaşama teşvik edilmesine ve bunun semeresini bizlerin semeresine çevirmesini 27 Eylül 2020'de başlayan ve 44 yıl süren Büyük Karabağ Zaferi'nde gördük.

Milli Ordumuzun subay ve askerleri kin besleyen düşmanını esirgemeyerek Hocalımızın ve şehitlerimizin intikamını almıştır.Azerbaycan'ın tarihi zaferini, Şuşa fatihlerinin şanını, savaş taktikleri ders kitaplarında yer alan askeri materyaller olarak öğretilmektedir.

3.SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu doğrultuda Azerbaycan'da köklü değişiklikler olması, piyasa ekonomisi koşullarında sporun gelişmesi ön plana çıkarılması ve bu doğrultuda ülkemizde oluşturulan spor altyapısının yaygın ve etkin kullanılması için tedbirler alınması gerektiğine inanıyoruz.

Bunun için daha önce de belirttiğimiz gibi sporun gelişmesi ve piyasa mekanizmalarına dayalı yarışmaların düzenlenmesi,gelecek vaat eden sporcular etrafında bir iş ekibinin oluşturulması, son derece profesyonel bir yönetim ekibinin örgütlenmesi ve bu konuda çeşitli ajansların oluşturulması,analizlerin yapılması ve müsabakaların sosyo-ekonomik etkinliğinin değerlendirilmesi,spor işletmeciliğini doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi dikkate alınmalıdır.Öte yandan modern çağda banka kuruluşlarının finansal piyasalardaki faaliyetlerinin artırılması ve spor işine ilgilerinin sağlanması düşünülmelidir.

Ödüllendirme mekanizmaları açısından özellikle olimpiyat müsabakalarında ödüle layık görülenler devlet ve federasyon tarafından ödüllendirilmektedir. Ne yazık ki bu alanda Azerbaycan'da spor sponsorlarının tanıtımı ve tanıtımı piyasa ekonomisinde faaliyet gösteren konular arasında yer almaktadır. istenilen düzeyde değildir. Kurulan her spor kulübü veya takımları, spor organizasyonları ve derneklerinin, devlet fonları ve devletten gelen mali desteklerin yanı sıra kendi mali kaynaklarının oluşumuna yönelik tedbirler alması gerektiğine inanıyoruz.

Azerbaycan'da futbol takımlarının ve diğer spor takımlarının faaliyetlerinde tam olarak piyasa ekonomisi altyapısının oluşturulması, piyasa yanlısı faaliyetlerin sağlanması, yöneticilerin hazırlık ve profesyonellik düzeylerinin dünya tecrübesi ile uzlaştırılması olduğuna inanıyoruz ve sponsorlarla birlikte kulüplerin finansal kaynaklarını elde etme stratejisinin oluşturulması gibi konulara ciddi önem verilmelidir.

Yakın gelecekte, Azerbaycan'da piyasa ekonomisinin daha da derinleşme aşaması yoğunlaşacaktır.Topraklarımızın işgalden kurtarılması,Karabağ ve Doğu Zengezur ekonomik bölgelerinde kapsamlı imar çalışmalarının yapılması, bu bölgelerin ihya süreçlerinin organize edilmesi ve çeşitli altyapı ağları ile birlikte spor altyapısının oluşturulması, yeniden inşası gibi projelerin uygulanmaya başlanması. Ağdam'daki "İmarat" futbol stadyumu, yakın gelecekte hem ekonomik bölgelerin Azerbaycan'ın hem de diğer bölgelerin ekonomik yapısına yeniden entegrasyonu, spor ticaretinin genişlemesine ve girişimciliğin gelişmesine olanak sağlayacaktır.

Bunun için bir takım önlemlerin alınması ve faktörlerin dikkate alınması gerekir:

- Azerbaycan'da farklı spor dallarında iş ortamı oluşturmak, yatırım cazibesini artırmak ve girişimciliği geliştirmek için sistemli önlemler alınması önemlidir;
- Ülkede bulunan spor tesislerinin etkin bir şekilde kullanılması, girişimcilere aktif olarak kiralanması uygulaması yaygınlaştırılmalı, girişimcilerin bu tesisleri verimli bir şekilde kullanmaları ve spor ticaretinin geliştirilmesine ilişkin projeleri hayata geçirmeleri için koşullar yaratılmalıdır;
- Azerbaycan'da spor işini genişletmek ve yoğunlaştırmak için spor etkinliklerine ve banka-kredi kurumlarının projelerine imtiyazlı kredi sağlanması konusu gündeme getirilmelidir;
- Azerbaycan'daki Ulusal Girişimciler Fonu'nun fonlarının bir kısmının spor projelerine ve spor alanındaki iş konularına tahsis edilmesi bir öncelik olmalıdır;
-Vergi değişiklikleri dikkate alınarak, spor vb. alanlarda ticari kuruluşların faaliyetlerini ve iş geliştirme faaliyetlerini artırmak için teşvik edici devlet destek mekanizmaları uygulanmalıdır.

Bu araştırmanın bir parçası olarak, Azerbaycan'da spor endüstrisinin faaliyetini şekillendiren ana bileşenleri (yönetim, finansman) belirledik ve bir takım sorun alanlarını belirledik. Böylece, kurulan yönetim

sistemine göre, Azerbaycan Cumhuriyeti'nde devlet beden eğitimi ve profesyonel sporların geliştirilmesi için ana sorumluluğu Spor ve Turizm Bakanlığına vermekte ve bütçeden finanse edilen programlar sağlamaktadır.

Kanaatimizce, (gelişmiş ülkelerde alışılageldiği gibi) kamu spor kuruluşlarının rolünün artırılması yoluyla sporun yönetimine ilişkin mevcut yaklaşımların gözden geçirilmesi gerekli olacaktır. Bu, bazı Avrupa ülkeleri tarafından kullanılan karma yönetim modelinin (müdahale ve müdahalesizlik) temel alınmasıyla sağlanabilir.

Karma yönetim modeli çerçevesinde, kamu spor kuruluşları bağımsız olarak takım kadrolarını oluşturabilecek, antrenman strateji ve taktiklerini belirleyebilecek, hediyelik eşya ve spor malzemeleri üretimi ve satışı yoluyla gelir elde edebilecek; reklam sözleşmelerinin yapılması; sporcu ve antrenörlerin haklarının satılması vs. gerçekleşecektir.Bu durumda, kamu spor organizasyonları, bir yatırım portföyü ve yatırım cazibesi oluşturmanın yanı sıra gelir elde etme fırsatına da sahip olacaktır.

Katı bir merkezi yönetim modelinden karma bir yönetim modeline geçiş, spor organizasyonları arasında tarafların hak ve görevlerini düzenleyen üçlü anlaşmalar (Ulusal Olimpiyat Komitesi) akdedilerek gerçekleştirilebilir. Spora özel yatırımı teşvik etmek için aktif eylem ve bu endüstride ticari faaliyetin teşvik edilmesi, aynı zamanda bütçe üzerindeki yükü hafifleterek yüksek spor başarıları elde etme olasılığını artıracaktır.

KAYNAKÇA

1. Azerbaycan Cumhuriyeti'nde mali hizmetlerin geliştirilmesi için Stratejik Yol Haritası. 6 Aralık 2016 tarihli Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile onaylanmıştır. - Bakü, - 2016, - 59 s.

2. "2011-2015 Azerbaycan Gençliği" Devlet Programı 07.07.2011

3. "2017-2021 Azerbaycan Gençliği" Devlet Programı 15.09.2017

4. Azerbaycan gençliğinin 2015-2025 Kalkınma Stratejisi 26.01.2015

5. Galkin V.V., Sysoev V.I. Fiziksel kültür ve spor ekonomisi. Ah. beden eğitiminin yüksek ve orta mesleki eğitim kurumları için el kitabı. - Voronezh, 2003. - 252 c.

6. Alekberov, A., Sadigov E. Modern çağda banka kaynaklarının ekonomi üzerindeki etkisinin güçlendirilmesi önemli bir stratejik önceliktir/ A. Alekberov, E. Sadigov // Finans, kredi ve para dolaşımı sorunları dergisi. – 2018. 04 (311) – s. 14-21.

7 Fahri Agayev. Büyük iş ve Spor. 02.09.2015. http://agaev.az/boyuk-biznes-v%C9%99-idman/.

8. Ferid Hajizadeh. Spor pazarlaması. 13 Nisan 2020. https://markzone.az/idman-marketingqi/.

9.UNEC İşletme Okulu. Program: İşletme. Uzmanlık: spor yönetimi. https://unec.edu.az/idmanin-idareedilmise/.

10. Cumhurbaşkanı'nın 2022 yılı spor sonuçlarına adanan törende yaptığı konuşma. 09 Ocak 2023. https://biznes.az/prezident-oten-ilin-idman-yekunlarina-hesr-olunmus-merasim

11. Azerbaycan Cumhuriyeti kamu-özel ortaklığı yasası. Bakü şehri, 9 Aralık 2022, No. 691-VIQ.

12.İş kurmak isteyen gençler için yeni bir proje başlatılır. 01.29.2021.

13. Orlova, L.N. Sporda girişimcilik veya spor organizasyonlarının rekabeti nasıl oluşur? 2017. Cilt 18. Sayı 3. - C.405-416.

14. Kurilov, K.Yu. Yönetimin finansal mekanizmasını, içeriğini ve temel unsurlarını tanımlama sorusuna.// Finansal analitik: problemler ve çözümler. -2016. 11 (101). - C. 22-34.

15. Lednev, V.A., Solntsev, I.V. (2022). Spor endüstrisinde girişimcilik: yönler, yenilikler ve destek biçimleri. Stratejik kararlar ve risk yönetimi, 12(3): 252–261.

16. Mole, K.F., Hart, M., Roper, S., Saal, D.S. (2011). Daha geniş mi daha derin mi? Kamuya açık küçük işletme desteği için en etkili müdahale profilini keşfetmek. Çevre ve Planlama, A, 43(1): 87–105.

17.Davies, L.E., Taylor, P., Ramchandani, G., Christy, E. (2021). Topluluk sporları ve eğlence tesislerinin sosyal yatırım getirisini ölçmek. Spor ve Boş Zamanı Yönetmek, 26: 1–2, 93–115.

18. Türkiye'de futboldan milyonlar kazanıyorlar - Spor İşletmeciliği. 16.11.2018. https://offsideplus.az/liqalar/t%C3%BCrkiy%C9%99-supeliq/10270-t%C3%BCrkiy%C9%99d%C9%99-futboldan-milyonlar-qazan%C4%B1rlar-%E2%80%93-idman-biznesi.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(31)

Hakan DİKMEN[237]; Dr. Öğr. Üyesi Arzu Tural DİKMEN[238]

THE MEDIA'S RELATIONSHIP WITH VIOLENCE PROBLEMS, A SOCIAL PROBLEM: PREVENTABLE VIOLENCE[239]

MEDYANIN ŞİDDET SORUNLARIYLA İLİŞKİSİ, SOSYAL BİR SORUN: ÖNLENEBİLİR ŞİDDET

ABSTRACT

The purpose of this research was to determine the extent to which attempts to explain the preventability of media violence contribute to the body of knowledge. This investigation employs structural equation modeling (SEM). The questionnaire method is utilized to determine the potential predictability of the effects of media violence on public health. The sample consisted of 405 people. The research employed the most common data collection technique, a questionnaire. Participants in the study, who use all forms of media in Turkey and range in age from 13 to 75, were sent online survey questionnaires via a link to a website for online surveys (Google Survey). The study's findings reveal the relationship between the independent variables of age, gender, marital status, level of education, level of income, place of residence, daily internet usage rate and security perception, and the digital violence and response to violence scale. The results of the structural equation model analysis demonstrate that sexual, psychological, and physical violence occur in the digital environment. This demonstrates that the virtual environment is just as dangerous and unsettling as the real world. Sensitivity is required when engaging in social communication within the digital environment. Regarding the mental health of the populace, it becomes apparent that certain legal, practical, and technological arrangements are required.

Keywords: *Violence, Communication, Media, Social problem.*

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, medya şiddetinin önlenebilirliğini açıklama girişimlerinin bilgi birikimine ne ölçüde katkıda bulunduğunu belirlemekti. Bu araştırma, yapısal eşitlik modellemesini (SEM) kullanır. Anket yöntemi, medya şiddetinin halk sağlığı üzerindeki etkilerinin potansiyel öngörülebilirliğini belirlemek için kullanılır. Örneklem 405 kişiden oluşuyordu. Araştırmada en yaygın veri toplama tekniği olan anket kullanılmıştır. Türkiye'de her türlü medyayı kullanan ve yaşları 13 ile 75 arasında değişen araştırmaya katılan katılımcılara, çevrimiçi anketler için bir web sitesine (Google Survey) bir bağlantı aracılığıyla çevrimiçi anket anketleri gönderildi. Araştırma bulguları yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, yaşanılan yer, günlük internet kullanım oranı ve güvenlik algısı bağımsız değişkenleri ile dijital şiddet ve şiddete tepki ölçeği arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Yapısal eşitlik modeli analizi sonuçları cinsel, psikolojik ve fiziksel şiddetin dijital ortamda gerçekleştiğini göstermektedir. Bu da gösteriyor ki sanal ortam da gerçek dünya kadar tehlikeli ve rahatsız edici. Dijital ortamda sosyal iletişim kurarken hassasiyet gerekiyor. Halkın ruh sağlığı ile ilgili olarak, bir takım yasal, pratik ve teknolojik düzenlemelerin gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, İletişim, Medya, Toplumsal sorun.

[237] Correspondence Author: Hakan Dikmen; Ataturk University Faculty of Communication, Department of Journalism, Yakutiye, Erzurum, Turkey.; E-mail: hakandikmen30@gmail.com; ORCID: 0000-0002-9443-2563
[238] Department of Economics, Atatürk University, Erzurum, Turkey.; E-mail: a.tural@atauni.edu.tr; ORCID: 0000-0003-1616-1792
[239] This research was produced under the supervision of the second author within the scope of the first author's master's thesis.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

INTRODUCTION

Numerous new technologies have brought numerous advantages to modern society. Life in the twenty-first century is frequently simpler, quicker, and on a much higher level. Numerous studies have been conducted on the advantages of modern technology, despite the fact that we lack a comprehensive understanding of its adoption rate. However, the question of whether these technologies were introduced with the possibility of negative outcomes in mind was disregarded. That is, can all potential negative effects and consequences of utilizing modern technology be anticipated, analyzed, and avoided?

Most of the time, most users of modern technology are blind to its negative effects. These dire consequences can be physical, psychological, social, or otherwise: electromagnetic radiation, various types of illness, confusion, addictions, insomnia, and the possible effects of images we consider simple on violence, to name a few. Because of today, not only traditional media discusses violence or radical ideas and thoughts, but also social media and the Internet will disseminate the news and violence further than traditional media would. Internet as a network that enables every user to communicate with others regardless of time or location will be the cause of online propaganda. Violence groups must seek attention in order to be discussed on various levels, in various spheres, and among various individuals. As a result, they utilize the Internet to circumvent the limitations of traditional media and to target Internet users who have extensive experience with digital media. Thus, the Internet provides a free space for the production of various types of media, including videos, radio stations, magazines, and even online television channels. The channels are diverse; violence groups take advantage of this diversity, which is exemplified by one medium, the Internet.

The purpose of this study is to evaluate media violence from a public health standpoint. Considering the negative long-term effects on individuals of all ages, it is crucial to investigate the predictable potential effects of media violence. The multifactorial nature of aggression and the methodological challenges of establishing causation are highlighted. In addition, examining the potential short- and long-term effects of predictable and potentially aggressive behaviors on public health and taking precautions are essential for creating a healthier and more comprehensible world for digital-age children. The literature examines the potential effects of violence in the media, but no research has been conducted on the predictability of violence. This research which attempts to explain the preventability of media violence, is therefore significant for its contribution to the body of knowledge.

Background of the study

Power is the desire which makes people struggle in their life in order to gain it, any kind of power that makes mankind satisfy their ego. However, when some men reach this power, it will lead to resistance from other mankind who seek the same power. Power is a tool for ruling, and mankinds instinct is to dominate and make others obey this desire. This desire can be described in many different ways like an ideology, identity, and so on. Therefore, forcing people to obey a specific desire might cause resistance from others, and according to Michel Foucault (1978: 95)—Wherever there is power, there is resistance!.

Violence is the tool for a group of people who refuse to obey the state, especially if this state has been formed by fraud or forgery, according to their opinions. However, this group also seeks power, and this explains that the power of the state is a synonym for violence (Habibovic, 2015). Arendt and Weber theorized the relations between violence and power. Weber (1965) discussed the political actions as the domination of territory by different means and tools of violence where political players in this regime use all sorts of ends in view to strengthen this domination, like glory, dignity and peace. In the case of Arendt (1970), violence itself is anti-political. This is because violence, in which obedience is secured through coercion, is the opposite of power, which is based on free consent (Frazer & Hutchings, 2008).

The extent of the media's "influence" on violent behavior is a topic of discussion regarding the media's impact on violent behavior. How can the significance of each of the numerous risk factors that contribute to the likelihood of some children becoming more severe be determined? The "effect size" in academic studies quantifies the strength of the relationship between a variable and an outcome. The relationship is stronger the larger the effect size. In general, an effect size of 1 is considered small, 3 is considered medium, and 5 is

considered large. Critics of media violence studies argue that the media should not be the focus of efforts to prevent violence, regardless of the effect size, even if a causal relationship is demonstrated (Ferguson & Kilburn, 2009). In media studies, the effect size has typically been small to moderate. It has historically been uncommon for longitudinal studies to specifically target violent behavior. However, variables with small effect sizes can have a significant impact when applied at the population level. In other words, while the impact on an individual may be minimal, the impact at the national level can be substantial.

Herman and Chomsky (2010) analyzed and emphasized the effect of media on communities and how the authority and power can control this effect by different forms (Lasswell, 1948; Herman & Chomsky, 2010). This is justified by the type of media which is considered a one-way communication and flow of information from the state and how it can impose surveillance over the spread of content. But for social media, which is a completely different form of medium and content, it allows more than one way of communication between the users and audience over the Internet, making propaganda different. Because of state politics or popular culture, certain words and phrases that express anger, prejudice, or hostility toward a specific group or group of people have become ingrained in our language and are used daily. These words and phrases have become a part of our vernacular. We can see that these phrases are used a lot in media content and have become common because of this, despite the fact that it is difficult to establish a direct connection between the media and these phrases. The media contribute to the spread of prejudice and hate crimes in society through their use of discursive and ideological elements based on the dominant ideology's definition of "us," as well as through their use of negative and sarcastic statements, swear words, insult, and humiliation. "People become more inclined to hate "others" as a result of the media's promotion of racism and nationalism in times of crisis or conflict. This contributes to a culture of "insanity" and "lynching" in the community. This environment is lawfully and naturally inherited as a natural consequence of this natural result." (Inceoglu, 2012: 13).

"Hate speech" was first defined by the Committee of Ministers of the Council of Europe in 1997. According to this definition, "hate speech" encompasses "all forms of expression that spread, incite, promote, or justify racial hatred, xenophobia, anti-Semitism, or other forms of hatred based on intolerance, including intolerance that is expressed by aggressive behavior." (Weber, 2009: 3) The most significant contributor to violent behavior is the manner in which the media normalize and normalize speech. The way in which the media covers incidents of violence against minority groups helps to normalize the way in which racism and nationalism are discussed together. In this way, society gives the green light for individuals to inflict harm on others "other." People are more likely to hate one another and create an atmosphere of "insanity" and "lynching" when the media engages in activities such as spreading nationalism and racism, which is especially true during times of crisis and conflict. As a natural consequence, people will begin to believe that the current atmosphere is appropriate and typical.

Objective and signifcance of the study

When discussing the relationship between the media and society, the first striking fact that emerges is the impact that media violence can have on individuals. All studies conducted in this field since the turn of the 20th century indicate that the content of violence has an impact on both individuals and societies. The frequent occurrence of violence in newspapers, television, movies, and increasingly popular virtual environments is a consequence of the need to attract a larger audience and protect financial interests. Violence sells itself. TV shows, movies, news, video games, and social media platforms have become easy to locate as a result of their appeal and intrigue. As a result, it is an important topic of discussion whether the high level of violence in the mass media desensitizes people and increases the frequency of violence in real life.

We are all aware that action and violence scenes in films and on television are treated with the utmost care in order to easily capture the audience's attention. The use of the most arresting element in the headline when composing a news headline is still prevalent, and therefore any element of physical violence in the story is highlighted. The most arresting headline emphasizes the words or phrases that express violence most strongly. Even the news itself may appear weak without the use of adjectives and adverbs that exaggerate violence, both to the reporter and the reader.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Violence is a common occurrence in traditional mass media such as television, newspapers, and video games, and it has a psychological impact on individuals. Youth who are exposed to violence are more likely to exhibit undesirable behaviors such as violence propensity, aggression, and introversion, according to clinical studies on the topic. The most intriguing aspect of this situation is that actual physical violence is not required. Exposure to violent content in a video game, on television, or in a movie can have a similar effect. The results also indicate that these adolescents are more likely to commit crimes. In conclusion, research indicates that violence breeds violence and consequently crime. Indirectly, the media contributes to an increase in the violence that all societies strive to combat and prevent. Unfortunately, despite the fact that it may seem implausible, violence is often learned through media. As a result of a society's increasing propensity for violence, crime rates will inevitably rise. After all, we are all aware that violence is learned through imitation and is the primary factor in the commission of many crimes. People's exposure to violence in the media has four primary effects. These were defined as aggression incitement, fear of victimization, depersonalization, and appetite effects. These four outcomes are sufficient indicators for understanding the negative situations that media violence can cause. It is not difficult to foresee that, if the desensitizing effect spreads throughout society, it will have a devastating impact on actual victims of violence. The most important factor leading to the prevalence of violence in a society is not the perception of violence as wrong, harmful, illegal, and criminal, but as a normal, natural, and acceptable part of daily life. Media tools, which are the primary source of this depersonalization effect, are the most important contributors to this circumstance. The influence of this violence on society as a whole is unleashed by the media.

Methods

This study utilizes structural equation modeling (SEM). The questionnaire method is used to determine the potential predictability of media violence's effects on public health. The responses are analyzed using the statistical method of SEM. SEM is a comprehensive statistical analysis technique used to examine causal relationships between latent variables. In the following sections, the theoretical aspects of SEM are explained. Therefore, the definition and application of structural equation modeling contribute to scholarly investigations.

Participants

The general Turkish population is the study population. The population of Turkey in 2021 is be 84 million 680 thousand 273 people, according to TUIK data (TUIK, 2022). All households in Turkey were selected as the study's universe. Since it was acknowledged that the sample's population was homogeneous, the random sampling approach was used. The sample size was calculated to be 386 individuals with a 5% margin of error falling within the 95% confidence intervals. By adding 5% (19 individuals) to the calculated size, the sample size was increased to 405 individuals.

Table 1 provides details on the socio-demographic information of the study's participants.

Materials

Barndk (2021) created the scale that was used in the study, which is a 5-point Likert scale with 42 items. There were a total of 7 questions in the first section of the questionnaire that were designed to gather information about the participants' gender, age range, relationship status, residence, education level, employment status, and income level. The second part of the questionnaire included five questions about people's internet usage patterns, twelve questions about examples of digital violence that people might encounter in their lives, twelve questions about the challenges people face when exposed to such examples, and twelve questions asking participants, "which of the following statements have you made regarding this?" a query was asked.

Data collection procedures

The research employed the most popular method for gathering data—the questionnaire technique. Between December 2021 and February 2022, the poll was taken. Participants in the study, who range in age

from 13 to 75 and use all forms of media in Turkey, were sent questionnaire forms via a link to a website for online surveys (Google Survey).

According to the measurement model t values and standardized factor load values applied to the scale, a four-factor structure was identified: "Effect of Digital Violence," "Sexual Violence," "Psychological Violence," and "Physical Violence." As a result of the confirmatory factor analysis conducted to examine the construct validity of the scale, it was determined that the data conformed to the single factor structure of the scale and that the factor loads ranged between 0.848 and.856.

Data analyses

All of the variables were evaluated via descriptive analysis. For numerical variables, mean, standard deviation, and median will be given as descriptive statistics, while categorical variables will be given number and % values. For statistical evaluations, the SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) for Windows (25.0 version) and LISREL 8.72 program was used.

Results

The results of two independent samples t-tests on the gender and age groups of participants and their opinions on online violence and its effects on how violence is perceived. There is no statistically significant difference between the genders and age groups of participants regarding their responses to the "Digital Violence Scale" and "Response to Violence Scale."

According to Table 2, there is no statistically significant difference between the participants' internet usage frequency and their responses to the "Digital Violence Scale" and "Response to Violence Scale."

According to Table 3, there is no statistically significant difference between individuals' relationship status and their perceptions of digital violence, but there are statistically significant differences between individuals' responses to violence and their relationship status. The LSD test was administered to determine which groups these differences originated from, and the results of the test indicate that individuals who are in a relationship or who are single have lower levels of response to violence than married individuals.

The results of ANOVA test outcomes there is no statistical difference between individuals' living locations and their responses to the "Digital Violence Scale" and "Response to Violence Scale."

According to Table 4, there is no statistically significant difference between the extent to which the internet influences the lives of the research participants and their perceptions of digital violence. However, there are statistically significant differences between the levels of reaction to violence and their relationship status. The LSD test was administered to determine which groups these differences originate from, and based on the test results, it was determined that individuals who stated that the internet provides them with more direction in life have a lower reaction to violence than other individuals.

According to Table 5, there is no statistically significant difference between individuals' perceptions of digital violence and their income levels, but there are statistically significant differences between their responses to violence and their relationship status. The LSD test was administered to determine which groups these differences originate from, and based on the test results, it was determined that people with low incomes have a lower reaction to violence than other people.

According to the results of the independent two-sample t-test, there is no statistically significant difference between the social media identities of individuals, their social media usage, and their perspectives on the "digital violence scale" and "response to violence scale".

According to the Anova test results, there is no statistically significant difference between the education and employment status of individuals and their responses to the "Digital Violence Scale" and "Response to Violence Scale."

According to the distribution of the behaviors of individuals who are exposed to digital violence when they encounter a problem, it is understood that the majority of individuals report the incident to the police, prosecutor's office, or court, file complaints through social media applications, block individuals, and change their social media accounts, e-mail addresses, and mobile phone numbers. According to the distributions of

the reasons why individuals exposed to digital violence do not seek assistance when confronted with a problem, it is understood that the majority of individuals do not seek assistance for this incident because they believe it is not a serious incident, they will be excluded from society, their relationship will end, and they are afraid of it.

Discussions

Media violence manifests itself in a variety of forms. In addition to truth-reflecting television programs or, more precisely, in a structuring process, in newspapers, magazines, rap music, etc., representations of violence are observed in these areas. Similarly, violence is present in toys and video games. In addition to all of these, films also create their own category. In addition to computer games, it is possible to mention internet content, particularly pornography. When media texts are primarily concerned with their content, it is almost never the case that there is no visual representation of violence (Yankkaya, 2009). There appears to be little opportunity to avoid potentially violent content at this time.

Every day, violence in the media becomes more accessible. Regarding the large number of videos and images that expose society to media violence, precautions must be taken. Instead of viewing violent content as a cause of harmful behavior, efforts should be made to educate individuals on how to be proactive citizens and raise awareness about recognizing warning signs or acts of violence in their daily lives. For instance, the psychologist LR Huesmann was able to "change children's attitudes toward media violence" and reduce their aggression at a young age. This occurs when children comprehend how violence affects not only themselves but also others. Today, numerous articles discuss the correlation between violent content and violent behavior.

The purpose of this thesis is to investigate the potential effects of media violence on the mental health of individuals and to develop recommendations based on the findings. In this context, a Google Form questionnaire was distributed to 405 participants. According to the results of the study, the majority of those who participated in the study spend an average of three to four hours per day on the Internet. According to these distributions, 12.4% of Internet users feel unsafe, 60.9% do not feel unsafe, and 26.7% feel only partially unsafe.

According to the research findings, there is no statistically significant difference between the gender, frequency of internet use, age, and place of residence of individuals and their responses to the "Digital Violence Scale" and "Response to Violence Scale."

It has been determined that there is no statistically significant difference between the extent to which the internet influences the lives of the research participants and their perceptions of digital violence. However, there are statistically significant differences between the levels of response to violence and their relationship status. There is no statistically significant difference between individuals' income levels and their perceptions of digital violence, but there are statistically significant differences between their responses to violence and their relationship status. According to the research findings, there is no statistically significant difference between the degree to which Internet users feel safe and their responses to the "Digital Violence Scale" and "Response to Violence Scale." In addition, there was no statistical difference between the identities of social media users and their responses to the "Digital Violence Scale" and "Response to Violence Scale." It has been observed that there is no statistically significant difference between how individuals utilize social media and their responses to the "Digital Violence Scale" and "Response to Violence Scale." It is understood, however, that there is no statistical difference between their levels of education and their responses to the "Digital Violence Scale" and "Response to Violence Scale." It is believed that there is no statistical difference between individuals' employment status and their responses to the "Digital Violence Scale" and "Response to Violence Scale."

The results of the structural equation model analysis demonstrate that sexual, psychological, and physical violence occur in the digital environment. This demonstrates that the virtual environment is just as dangerous and unsettling as the real world. Sensitivity is required when engaging in social communication within the digital environment. Regarding the mental health of the populace, it becomes apparent that certain legal, practical, and technological arrangements are required. After being exposed to digital violence on the

internet, the majority of victims contact the police/office/court, prosecutor's according to research. However, it is believed that the majority of those who did not seek assistance for this incident did not do so because they viewed it as a minor incident or feared being marginalized from society.

Conclusions and implication of the study

Exposure to media violence has been linked to a variety of physical and mental health issues in children and adolescents, such as aggressive and violent behavior, bullying, depersonalization to violence, fear, depression, nightmares, and sleep disturbances. Children are influenced by the media; they observe, imitate, and adopt behaviors. Multiple well-understood psychological and physiological mechanisms underlie the effects of media violence on aggressive attitudes, beliefs, behaviors, and emotions (Willard, 2007; Arik, 2018). Due to their inability to distinguish between fantasy and reality, children under the age of eight may be particularly susceptible to these learning processes and therefore more susceptible to media violence. However, even older adolescents and young adults are negatively affected by media violence consumption, indicating that the ability to differentiate between fantasy and reality is unaffected by media violence's effects.

According to a number of studies, the context in which media violence is portrayed and consumed can be the determining factor between learning about violence and learning to use it. Games like Macbeth and films like Saving Private Ryan depict violence as a human behavior that causes victims and perpetrators pain, loss, and distress. Appropriately mature adolescent audiences can learn about the danger and harm of violence through indirect experience of its repercussions in this context, with adult guidance on the actual costs and consequences of violence. Unfortunately, the majority of recreational violence is used for immediate instinctual thrills with no human cost, and is consumed by adolescents or children without adult supervision or discussion. In addition, even if realistic depictions of the harmful effects of violence reduce the typical short-term aggression-increasing effect, the potential long-term harm of emotional desensitization to violent images still exists. The more realistically violence is portrayed, the more likely it is to be accepted and learned, according to other research. Because they associate positive emotions with harming others, sexually provocative and comedic violence are particularly dangerous. In addition to modeling violent behavior, entertainment media exaggerate the prevalence of violence in the world, contributing to the "bad world" syndrome, the viewer's perception of the world as a dangerous place. Fear of becoming a victim of violence motivates some young people to carry firearms, act more aggressively, and "grab them before they catch me." Some children may develop anxiety, depression, post-traumatic stress disorder, sleep disturbances and nightmares, and/or social isolation after being exposed to media violence.

Numerous studies have demonstrated that media violence has the insidious and potent effect of desensitizing us to real-world violence. Interactive media such as video games and the internet are relatively new forms of media with greater potential for positive and negative effects on the physical and mental health of children. Exposure to violent scenes on the Internet has been linked to increased aggression. The effects of child-initiated cyber violence can be even more profound than those of passive media such as television, according to research on these rapidly growing and increasingly complex media types.

Keeping the source organized is an essential step in resolving the problem of harmful media violence. A person has control over the people or pages they follow and their social media usage. In an article for the Huffington Post, he stated, "One of the ways to combat violence in the media is to turn off social media." This can be a method of moderation because one can de-saturate themselves from the various media messages. In order to combat violent content, turning off social media is the number one tip and most important step.

Routing is another powerful and useful tool. Many violent works can be repurposed for educational purposes. Instead of using this information to perpetuate violence, it is important to channel it positively into society. I believe it is crucial to use the provided information in a positive and effective manner in order to solve the problem of violent media content. The concept of better reorienting this information can gradually expose young people without negatively impacting the content's apparent violence. Educating youth on this topic can aid in preventing further violence. Additionally, children can learn from these events and gain a

better understanding of the world as it truly is. Youth will be able to deal with violent content and even know how to react when confronted with violence.

Declarations

Confict of interest The authors declare they have no fnancial interests. The authors have no conficts of interest to declare that are relevant to the content of this article.

Ethical approval Atatürk University, Institute of Social Sciences, Ethical Board permitted this study after scrutinizing the guideline that deals with protections and procedures given to the research participants. Thus, the data collection in December 2021.

Informed consent Study participants flled the instrument after they gave and signed the written consent to participate voluntarily.

REFERENCES

1. Arendt, H. (1970). On violence. Houghton Mifflin Harcourt.
2. Arık, E. (2018). Dijital mahremiyet: Yeni medya ve gözetim toplumu. Konya: Literatürk Academia Press.
3. Ferguson, C., & Kilburn J. (2009). The public health risks of media violence: A meta-analytic review. J. Pediatr, 154(5), 759-63.
4. Foucault, M. (1978). The history of sexuality, volume 1: An introduction (R. Hurley, Trans.). New York: Vintage.
5. Frazer, E., & Hutchings, K. (2008). On politics and violence: Arendt contra Fanon. Contemporary Political Theory, 7(1), 90-108.
6. Habibovic, H. (2015). Social networking group, (Twitter), https://twitter.com/hazemibrahimo/status/663765360462725121
7. Herman, E. S., & Chomsky, N. (2010). Manufacturing consent: The political economy of the mass media. Random House.
8. Inceoglu, Y. (2012). Nefret söylemi ve/veya suçları. İstanbul: Ayrıntı Press.
9. Lasswell, H. D. (1948). The structure and function of communication in society. The Communication of Ideas, 37, 215-228.
10. Weber, A. (2009). Manual on hate speech. Council of Europe Publishing, http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/Publications/Hate_Speech_EN.pd f
11. Weber, M. (1965). Politics as a vocation. Philadelphia, PA: Fortress Press.
12. Willard, N. E. (2007). Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress. Research Press, U.S.A

Table 1 Distribution of the socio-demographic information of the participants

		n	%
Gender	Female	161	39.8
	Male	244	60.2
Age	13-17	14	3.5
	18-30	185	45.7
	31-45	108	26.7
Educational status	Elementary	7	1.7
	High School	76	18.8
	University	249	61.5
	Graduate	73	18
Relationship status	Married	158	39
	Have a relationship	6	1.5
	Separate	57	14.1
	Single/not in a relationship	34	8.4
Living place	Big city	3	0.7
	Province	26	6.4
	District	67	16.5
	Town	275	67.9
	Village	34	8.4
Income	0- 1000 TL	93	23
	1000-2000 TL	37	9.1
	2000-3000 TL	29	7.2
	3000-4000 TL	39	9.6
	4000-5000 TL	52	12.8
	5000 TL and over	155	38.3
Employment status	Currently holds a steady job	166	41
	No regular job	20	4.9
	Unemployed	219	54.1
Frequency of daily internet use	Less than an hour	19	4.7
	1-2 hours	83	20.5
	3-4 hours	136	33.6
	5-6 hours	81	20
	More than 6 hours	86	21.2
Whether you feel vulnerable while browsing the web	Yes	108	26.7
	Partially	247	61
	No	50	12.3
How much the internet influences their lives	Yes	82	20.2
	Partially	202	49.9
	No	121	29.9
Identities employed in social media	Virtual/anonymous identity	31	7.7
	genuine identity	374	92.3
Usage status of social media accounts	Hidden/locked	140	34.6
	Open to everyone	265	65.4
Total		405	100

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Table 2 Attitudes of participants' daily internet use frequency and its impact on perceptions of digital violence and reactions to violence

Dimensions	Groups	Sum of square (SS)	Degree of freedom (df)	Mean Square	F	p
Digital violence	Between groups	977.009	4	244.252	2.343	.054
	In groups	41595.691	399	104.250		
	Total	42572.700	403			
Reactions to violence	Between groups	207.724	4	51.931	.908	.459
	In groups	22813.194	399	57.176		
	Total	23020.918	403			

Table 3 Results of an ANOVA test of the relationship between people's relationship status, opinions on digital violence and perceptions of responses to violence

Dimensions	Groups	Sum of square (SS)	Degree of freedom (df)	Mean Square	F	p
Digital violence	Between groups	298.765	3	99.588	.942	.420
	In groups	42273.936	400	105.685		
	Total	42572.700	403			
Reactions to violence	Between groups	1199.815	3	399.938	7.331	.000*
	In groups	21821.103	400	54.553		
	Total	23020.918	403			

Table 4 ANOVA Test Results of the Relationship between the Internet's Ways of Directing Individuals' Lives and Attitudes Regarding the Internet's Effects on the Perception of Digital Violence and Responses to Digital Violence

Dimensions	Groups	Sum of square (SS)	Degree of freedom (df)	Mean Square	F	p
Digital violence	Between groups	554.784	2	277.392	2.647	.072
	In groups	42017.916	401	104.783		
	Total	42572.700	403			
Reactions to violence	Between groups	559.624	2	279.812	4.995	007*
	In groups	22461.294	401	56.013		
	Total	23020.918	403			

Table 5 ANOVA Test Outcomes of the Relationship between Income Levels of Participants and Their Attitudes Towards Digital Violence and Its Impact on Perceptions of Reactions to Violence

Dimensions	Groups	Sum of square (SS)	Degree of freedom (df)	Mean Square	F	p
Digital violence	Between groups	399.169	5	79.834	.753	.584
	In groups	42173.531	398	105.964		
	Total	42572.700	403			
Reactions to violence	Between groups	830.348	5	166.070	2.979	.012*
	In groups	22190.571	398	55.755		
	Total	23020.918	403			

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(32)

Hakan DİKMEN[240]; Dr. Öğr. Üyesi Arzu Tural DİKMEN[241]

HOW VIOLENCE IN MUSIC and VIDEO CLIPS FIT INTO THE WORLD OF NEW MEDIA
MÜZİK ve VİDEO KLİPLERDEKİ ŞİDDET YENİ MEDYA DÜNYASINA NASIL UYUMLU

ABSTRACT

Music videos have long been an important part of human culture and are popular in contemporary culture. The harsh themes and proclivity to encourage violence in music videos have drawn criticism. Violence in popular culture refers to activities meant to seriously injure another character's physical appearance. For better or worse, the mass media has a tremendous impact on the general public's opinions, attitudes, behaviors, and time use. The audience and the followers of the religion are unprepared for the violence that is nearly entirely intertwined throughout the music when they see snippets being listened to for relaxation, fun, and tranquility. Because a movie's genre and subject matter are known to and generally preferred by the audience, whereas a music video clip's content cannot be known in advance and cannot, therefore, be desired by the public. As a result, it is thought that the absence of stimuli in music video clips, such as smart signals or protective symbols, constitutes a serious deficiency that exposes the viewer to risk. Due to this environment, the goal of this study is to assess the connection between new media, violent behaviors, and video clips that look into interventions in this area. Reviewing earlier studies that have been done on this subject is crucial. These procedures must be followed in order to guide ongoing research efforts and pinpoint areas for future study. A greater understanding of the relationship between new media and violent behaviors is very required because new media is so ingrained in so many people's lives. Understanding the connection as a whole will improve the chances that interventions will be successful.

Keywords: *new media, violence, music, video clips.*

ÖZ

Müzik videoları uzun zamandır insan kültürünün önemli bir parçası olmuştur ve çağdaş kültürde popülerdir. Müzik videolarındaki sert temalar ve şiddeti teşvik etme eğilimi eleştirilere yol açtı. Popüler kültürde şiddet, başka bir karakterin fiziksel görünümünü ciddi şekilde yaralamayı amaçlayan faaliyetlere atıfta bulunur. İyi ya da kötü, kitle iletişim araçlarının genel kamuoyunun görüşleri, tutumları, davranışları ve zaman kullanımı üzerinde muazzam bir etkisi vardır. Dinleyiciler ve din mensupları, rahatlamak, eğlenmek ve huzur bulmak için dinletilen fragmanları gördüklerinde neredeyse tamamen müziğin içine işlemiş olan şiddete hazırlıksızdırlar. Çünkü bir filmin türü ve konusu izleyici tarafından bilinir ve genellikle tercih edilirken, bir müzik klibin içeriği önceden bilinemez ve dolayısıyla halk tarafından istenemez. Sonuç olarak müzik video kliplerinde akıllı sinyaller ya da koruyucu semboller gibi uyaranların bulunmamasının izleyiciyi riske atan ciddi bir eksiklik oluşturduğu düşünülmektedir. Bu ortam nedeniyle, bu çalışmanın amacı, yeni medya, şiddet içeren davranışlar ve bu alandaki müdahaleleri inceleyen video klipler arasındaki bağlantıyı değerlendirmektir. Bu konuda daha önce yapılmış çalışmaları gözden geçirmek çok önemlidir. Devam eden araştırma çabalarına rehberlik etmek ve gelecekteki çalışma alanlarını belirlemek için bu prosedürler izlenmelidir. Yeni medya ve şiddet içeren davranışlar arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılması çok gereklidir çünkü yeni medya pek çok insanın yaşamına o kadar yerleşmiştir ki. Bağlantıyı bir bütün olarak anlamak, müdahalelerin başarılı olma şansını artıracaktır.

Anahtar Kelimeler: yeni medya, şiddet, müzik, video klipler.

[240] Correspondence Author: Hakan Dikmen; Ataturk University Faculty of Communication, Department of Journalism, Yakutiye, Erzurum, Turkey.; E-mail: hakandikmen30@gmail.com; ORCID: 0000-0002-9443-2563
[241] Department of Economics, Atatürk University, Erzurum, Turkey.; E-mail: a.tural@atauni.edu.tr; ORCID: 0000-0003-1616-1792

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

INTRODUCTION

The world has shrunk to the size of a "global village" as a result of globalization, internationalization, and the growth of information and communication technologies (ICT) (McLuhan & Powers, 1995). The many uses of information and communication technology are readily apparent when it comes to education and information. People are becoming more reliant on ICT, and as a result, new forms of communication that are both more effective and more efficient are continually being developed to fit this trend (Cizmeci & Ercan, 2015).

There are numerous benefits associated with ICT; nevertheless, there are also a number of significant downsides. The ability to conduct acts of violence in both the actual world and the digital realm is one of the most important. Acts of violence committed online and offline nearly always occur simultaneously and share common causes and effects (Ljepava, 2011).

Some authors argue that the danger posed by online violence is exacerbated when victims don't feel safe even in places where they should feel the safest, such as at home. In other words, they don't feel safe even when they're supposed to feel the safest, which is the case with online violence (Kowalski et al., 2014; Gorzig & Macháčková, 2015). There is no set schedule or location for the occurrence of violent acts committed online (Dalla Pozza, Di Pietro, Morel et al, 2016). The victims' already existing feelings of powerlessness and vulnerability are exacerbated by the widespread dissemination of violent content on the internet (LjepavaIt, 2011), is much simpler for harmful concepts to be disseminated today, particularly in the sphere of the media, thanks to the anonymity that is provided by the internet (Miloševic´, 2018). As a result, the conclusion that can be drawn is that acts of aggression conducted online are of a substantially more severe nature than those that are perpetrated in person (Lee, 2006; Guan, 2009; Peterson & Densley, 2017). Because of the speed at which information may be disseminated on the internet, many users may just be bystanders who are susceptible to passive bullying (Kowalski et al., 2014; Gorzig & Macháčková, 2015). In their research, Barlin´ska, Szuster & Winiewskifound (2013) that onlookers find it more difficult to feel remorse and guilt when they share offensive articles and photographs online since they have not interacted with the victim in person. Cyberbullying can affect people of any age, including children and adults, and the people who engage in this behavior may be oblivious of the gravity of their actions (Sumonja & Skakavac, 2013). To add insult to injury, it isn't usually easy to identify and track down the bully, which provides the bully with a false sense of security (C´alovic´, 2012).

It is regarded to be an act of online violence for any form of communication that is delivered through the internet to another person that places that person in risk or causes them anguish. Online, this can take various forms, including but not limited to the following: sending threatening or aggressive emails and messages; posting private photographs and videos without permission; behaving in a troll-like manner online; hacking; and general Internet monitoring. Some of the most common types of violent behavior that may be found online include cyberbullying, cyberstalking, harassment, gang violence, cyber-suicide, and violent behavior on social media (Patton, Eschmann, Butler, 2013). The term "Internet bashing" refers to a new phenomena in which users insult one another or make threats of physical damage or even murder (Best, Manktelowa & Taylor, 2014). Social media platforms like Facebook, Twitter, and YouTube have become fertile breeding grounds for "Internet bashing." The term "cyberbullying" refers to any form of bullying that is carried out through the use of technology, including but not limited to "cell phones, computers, tablets, as well as communication tools like social media sites, text messages, chat, and websites and willful and repeated harm done via the use of computers and other electronic devices."

The initial hypothesis, which forms the basis of the investigation, proposes that there is no connection between violence and music. Because it is commonly believed that words that are tuned can provide people with a sense of peace and rest for their souls when it comes to music. However, due to the fact that the lyrics are about betrayal, reproach, and rebellion, and that they are performed to the accompaniment of visuals as a video clip, the violent pictures that symbolize the lyrics present a significant risk. When they observe fragments of the music being listened to for rest, fun, and tranquility, the audience and the adherents of the religion are unprepared for the violence that is almost completely interwoven throughout the music. Because

the audience is familiar with and generally prefers the genre and subject matter of a movie, whereas the content of a music video clip cannot be predicted in advance and therefore cannot be preferred by the audience. As a consequence of this, the absence of stimuli in music video clips, such as smart signals or protective symbols, is considered to be a significant flaw that leaves the audience unprotected. As a result of this context, the objective of this research is to evaluate the relationship between new media, acts of violence, and video clips that investigate interventions in this field. It is necessary to review the previous research that has been conducted on this topic. It is essential to carry out these steps in order to direct the research that is currently being conducted and to identify research gaps. Because the presence of new media is so pervasive in the lives of so many individuals, developing a deeper comprehension of the connection between new media and acts of violence is absolutely necessary. The likelihood of successful interventions will be increased by having a better understanding of the relationship in its entirety.

Background

Violence

The phenomenon of violence is one of the most discussed and controversial issues today. However, despite the increasing rhetorical opposition to violence, the increase in the number of violent incidents that turn into action appears as the paradigm of a vicious circle. There is a remarkable fine detail between the definitions of the phenomenon of violence in English and French. In English, violence is defined as "physical assault and an unlawful injustice", while in French the definition is added to "pressure someone to get their consent". In other words, it is accepted that non-physical violence can also exist (Copet-Rougier, 1989:69). From this point of view, the definition of the word meaning of the concept of violence, which appears in all dimensions from collective violence to individual violence, creates the quality that can create layers of meaning in society.

Violence is in the nature of man and human relations. Many disciplines are needed to explain the phenomenon of violence. The concept of violence is used by Marxists, syndicalists, etc., who meet the existence of political, social and economic systems or colonial administrations and argue that the current system will only disappear with counter-violence and a new order will be adopted. are also presented in the comments. There are also views such as fascism that glorify violence and view it positively (Ünsal, 1996: 29-30). Violence, as a requirement of survival and defense instincts in human life, is a phenomenon that has been going on since the history of humanity.

When historical processes are examined, the ground of violence is encountered in social events and periods. Violent situations such as civil wars, cold wars, racism, genocides, etc., are cases of large-scale violence from individual to society. Violence has unfortunately become normalized by entering human life as daily life practice. Violence arises as a result of a death drive that includes destructive impulses, as well as the desire of the "other" apart from the individual's attitude towards himself. Girard stated that violence is an imitation of human desire for the “other” (Chul Han, 2016: 21). The mimetic of appropriation emerges as a manifestation of all these dialectical processes (Şiray, 2008: 58). This mimetic contains a violent conflict. Every mimetic is reproduced within itself and evokes violence.

Technology is a tool and violence finds application with tools. In this sense, it is possible to be exposed to violence through the visual presentation of violence. For Arendt, of course, violence produces results and does not discriminate in its consequences. The dangerous thing is that the vehicles can get in the way of the purpose (Alperen & Salur, 2008:32). The concepts of human and violence have complex, strategic pattern structures that also structure emotions.

The Modern Definition of Violence

Beyond its apparent dimensions, violence has grave and long-term consequences. Conscious or unconscious violence occurs in society, from the subjective to the objective, and individuals are daily encouraged by unconscious elements. Regardless of the type of violence, the outcome is always painful. After industrialization, in the globalized new world order, people generally began to live solitary lives within the

collective subjective. First, the individual who is alienated from himself perceives the lifestyle, style, method, wishes and desires, likes and dislikes that the hegemony has presented to him as if they were his own. Psychological violence in the life of an individual begins with a set of rules shaped by the group, known as "neighborhood pressure" among the people. It is emphasized that these rules are reflected to the individual as generally accepted truths and that he will be excluded from the group if he does not comply with them. Especially in societies with patriarchal structures, it is expected that the individual will conform to the rules established by the group, which assign various roles, particularly within the family, based on gender norms. Gender perception and patriarchy are complementary paradigms that are intertwined.

When violence is mentioned in daily life, it is always associated with male dominance over females. Nonetheless, it should not be forgotten that one of a man's parents is a woman. As social roles are imposed upon the individual, violence can also be motivated by passive and loving codes. Particularly, the imposition of a male individual as a guardian, protector, and guardian within the context of patriarchal norms during upbringing motivates the male individual's future propensity for violence. In the struggle for survival, humanity is predisposed to violence by nature. Even if he does not engage in violent behavior, he is intrigued when observing it. At this time, one of the practices of daily life, the media, appears as a conduit for violence.

7 hours and 57 minutes per day are spent on the internet, according to We Are Social (2021) report on the time users spend on the internet and new media. This time is spent watching videos for 3 hours and 13 minutes and on new media platforms for 2 hours and 57 minutes. In addition to these numbers, considering the effects of the pandemic process that began globally in 2020, it is evident that these intervals have grown. The fact that people do not leave their homes for extended periods of time, particularly during the full closure processes, has resulted in increased use of media tools and the internet. During the lengthy closure periods, people began to view the Internet as a venue for social interaction.

A person who spends the majority of his day consuming media is exposed to numerous developments in this field. With the transfer of everything to the internet environment, the internet has taken on a completely commercialized form and become a product of the culture industry. It is intended to attract individuals to these digital areas where the functions of advertising, marketing, public relations, politics, entertainment, and public opinion formation are integrated and intertwined, and to encourage them to stay for a predetermined time period. Situations such as being remarkable and making a difference began to shift from the positive axis to the negative axis in this table. In other words, violent elements are included and marginalized solely for the purpose of attracting attention. In actuality, individuals continually accuse the "non-self" of hate speech and develop attitudes such as mobbing, oppression, and extrajudicial execution, as previously described in the section on types of violence.

Violence news in the media, violent scenes in serials, videos with violence fiction made to increase likes, texts with violent discourses shared on new media platforms, etc., are all presented to the individual as elements of violence. Even if the purpose of this content is to criticize the shares and request that they block it, it does not affect everyone in the same way. It motivates, although unintentionally, and encourages.

stays cool. In this context, violence in daily life, individuals often do not even realize that the situations they encounter are violence. This normalization situation is associated with the individualization and individualization processes of the individual, leading to the formation of a "new individual".

From the moment the word violence is expressed, it characterizes a concrete structure in the context of dialectical projections of the imaginary. However, violence itself has an abstract and more complex structure. However, like everything that changes and converges in the world, the concept of violence has taken on a new construction. With the transfer of violent elements to new media platforms, it can be mentioned that there is a new type of violence.

With the rapid development of new media platforms, the human being is a social being by nature and the desire to express himself has left its place to digital scenes from the outside world. New media platforms are a virtual communication environment that includes different media, information and communication technologies, allowing people to come together and communicate regardless of time and place, to explain/create their own contact lists (Fuchs, 2011: 141). In these digital environments, where the individual

can present himself comfortably and as he wishes, it is easier to express suppressed emotions and desires. Aiming to build a world away from the rules of the society he is in, the individual finds the opportunity to present the power and power demands he has by nature in a new dimension in this new stage.

Violence, which manifests itself as a social phenomenon, has actually started to penetrate more into human life by changing its dimension with the developing communication technologies in the new world order. In this new system, the existence of types of violence such as overt personal, overt institutional, secret personal, and secret institutional, as stated by Garver, varies spatially (Betz, 1977: 340-341). The concept of violence does not always appear as a concept of negativity in extreme measure. In the new violence structure, excessive positivity is manifested as violence. In this new structure of violence, there are also affirmation situations such as excessive communication, excessive performance and excessive production. The evolution of the media as new media in the changing system also affects the concept of violence and continues to exist as new violence in line with the new communication environments in which violence is carried.

New Environments of Violence

As the approach and studies towards the detection, analysis and prevention of violence in society gained momentum, more different situations of violence started to show themselves. The rapid spread of the internet and the new media emerging on the axis of the internet have become an extension of human beings, and the presentation of violence has also differentiated (Moor, n.d.). Witnessing the presentation of violence with the new media, and the direct evolution of the environment of violence together with being involved has turned the new media into an even more remarkable phenomenon. When the qualities of new media tools and the characteristics of the phenomenon of violence come together, the existence of elements that feed each other draws attention (Nauser, 2015).

The use of new media tools that enable digital interaction is increasing day by day. The new media platforms within the new media attract the attention of young people, thanks to their interactive feature.

In the world, the highest rate in the distribution of new media use by age and gender belongs to the 25-34 age group. 20.3 percent of users belonging to this age range are men and 13.5% are women. After this age group, the highest number of users is in the 18-24 age group. In the gender distribution, the number of male users predominates. Looking at the age distribution of internet use around the world, it is seen that the 25-34 age group is mostly online (We Are Social, 2021). The most used new media platform is YouTube with 94.5%. It is followed by Instagram, Facebook and Twitter, respectively. Worldwide, this ranking is Facebook, YouTube and Instagram.

Whatsapp is the most used messaging platform in the world. The TikTok application, which has recently attracted attention especially by individuals in childhood and late adolescence, is among the new media tools used extensively in Turkey. The transformation of violence into digital violence by merging with the new media and the cyberbullying it has brought about has led him to see these sharing platforms as an area where he can rule without an identity and without limits.

In the new world order dominated by the capitalist system, in order to make cultural production centered on profit and market, institutions, practices and values have been commodified and organized within the framework of a dominant production model in accordance with the logic of capital accumulation (Kellner, 2008: 151). In this direction, culture emerges as an inherent commodity product in a political economy line. On the other hand, the intrinsic meta on new media gains quality over the audience through the rate of interaction and the number of users. The fact that the emotions, thoughts and behaviors of the person connected to the algorithms become an attitude, which is one of the ultimate infinity criteria, causes it to be represented only as a commodity that keeps the user in himself and maintains its existence with its monetization feature. For this reason, new media environments are an unregulated area of freedom that acts towards the interests and desires of human nature on the axis of the presence of immanent commodities and the commodification of the user.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Utilizing New Media to Transform Violence into Action

The newly designed living standards of the individual that result from the combination of capitalism and popular culture in the system referred to as the new world order necessitate an immanent life that has become conventional with "excesses," in which the individual turns away from himself and becomes a commodity.

Communication is defined as "a human activity that everyone is familiar with but few can adequately describe" (Fiske, 1996:15). Although this definition appears simple, plain, and innocent, it contains profound meanings and provides insight into the causes of numerous mental illnesses. Because, as stated previously, man is a social being. He desires understanding and to be understood. When he cannot reveal himself, cannot express his desires, and does not believe he is understood in return, anger arises and the individual is unable to control it (Street, 2011).

Digital violence has replaced traditional forms of physical violence today. In daily life, people require at least one other person to express themselves; however, with the advent of new media, they can now reach the masses using technological tools alone. This enables individuals to express themselves as they see fit, devoid of social value filters such as ethics, style, and respect, and to freely export whatever comes to mind. Since this process occurs when individuals are alone in their homes, it gives the individual an inflated sense of self-confidence, and the individual is motivated to commit acts of violence against those who are not himself, or the other.

With the advent of new media, violent content is digitally encoded (Yengin, 2012:161-162). As a result of exposure to psychological violence and long-term elements of violence, long-term perceptual changes occur. The fact that the use of new media is broadcast, particularly among young people, has a direct impact on the "learning" activity. Young people, who are at the age of full development and learning in society, develop their learning practices based on new media platforms and interpret what they see in sharing networks as daily life practice and leisure activity, which has a negative effect on the learning activity. It is impossible to construct the concepts of ethics, privacy, and respect for young individuals as they should be. Hidden violent elements in the visible portion of the aforementioned new violent environments detract from the virtues of being human in society.

Five types of learning-related knowledge structures are altered by repeated exposure to violence and contribute to the emergence of aggressive behaviors in individuals. There is no evidence that reducing the negative behaviors that increase due to continuous exposure to new media can be effective. These effects are observed in equal measure in both males and females (Anderson & Bushman, 2001: 353-359).

The General Aggression Model (GAM), developed by Anderson and Buchman for the aggressive behavior of individuals, is a model that brings together the concepts of social learning and related social cognitive theory. This model provides a useful framework for understanding the impact of new media violence along with digital games, images, new media messages. In addition, the developed model helps to explain a cyclical structure of interaction between human and environment. Three main points, “inputs, path to be followed and outputs”, constitute this cycle (Carnagey & Anderson, 2004:7). It is seen that the formation of the aggressive behavior that emerges in the direction of this table is mostly dependent on the learning-based activity and the implementation of the structures related to the violence stored in the memory.

As can be seen, learning practices are blended with violence and permeate the society on the basis of new media. New media platforms are the tools in the transformation of the individual into the organizational. He stated that the violence in question was not always physical. Even today, violence has been rendered invisible with the digital presentation of the physical, which is in the traditional structure, and it has managed to include even non-violent individuals. In this way, the effect described by the input variables; They are emotional, conceptual and aggressive behaviors that affect the internal state of the individual. Long-term effects reinforce and improve the learning process. In the beginning, individuals learn how to "perceive and interpret" psychologically in the social environment. Various types of knowledge structures develop over time (Carnagey & Anderson, 2004: 11).

Sharing networks, which are the new ground for violence on the new media, bring the number of "likes, comments, and followers" as a life criterion to the individual. Individuals' attainment of happiness and satisfaction levels increases or decreases depending on the numerical values of these three components. In this direction, especially children and adolescents who are in the developmental stage experience a break from ethics and virtue just for these numerical values. This is a breaking moment for the development of the individual. More likes, followers and comments are important to him. By calculating which type of content will have more numerical value when it is shared, it tends towards creating such content. In this process, new media phenomena or influencers, in other words, will set an example for him.

In addition, another remarkable event is the effort to create public opinion by sharing beforehand about the events that individuals will realize. In particular, thanks to the voting feature offered by Facebook, Twitter and Instagram to their users, individuals carry the actions they will take in their real lives to virtual life through new media platforms (Vernallis, 1998).

For example, the individual presents the colors he/she thinks to dye his/her hair to his/her followers by voting. As a result, he directs his real life in line with the reactions he receives. Although this situation seems simple and innocent, in fact, the individual allows people he does not know to determine even the most basic decision about himself. By opening his personal space to people he has never met, he gives them the opportunity to present ideas about his own life. At this point, the problem of reproduction of the concept of privacy emerges. Concrete distances and abstract distances are intertwined, and one's life unfolds without borders.

Violence in Music and Video Clips

The phenomenon of the self, which is the process by which the development of personality and identity is given significance in the eyes of awareness, can be impacted throughout its existence by factors such as family, school, the surrounding social environment, the workplace, traumas, etc. exposed to a variety of outside variables. The most crucial phase, which is the individual's ability to observe themselves fully, ask themselves questions, and honestly respond to those questions, sadly does not advance steadily in every person.

In the crucial area, a person's reactions to his circumstances are not always the same, and he cannot display the same conduct and attitude in the event that the same circumstances arise repeatedly. In this regard, those who have not had the proper experiences with self-development, particularly throughout childhood and adolescence, are more likely to suffer from personality disorders. According to those who suffer from personality disorders, they meet negative attitudes that will lead to conflict from other people and that they are not understood in their daily and social life. Instead of altering their own behavior to deal with the problems they encounter during the process of acclimating to their environment, they believe that those around them should do so and frequently manipulate them in the direction they desire.

An individual must exhibit major dysfunctions in their socialization, interpersonal communication, and long-term friendship relationships before it can be said that they have a personality disorder. The aforementioned scenarios arise from the integrity of the self, and the ensuing expressive situations lead to problems for the person. When faced with such destructive circumstances, a person's insights, decision-making, and schemes do not advance in a healthy manner on the real plane.

The fact that man is a social being by nature keeps his efforts to socialize and fit in with others alive. Social phobia typically results from having low self-esteem and difficulty interacting with others. This illness, which falls under the category of personality disorder and is known as avoidant personality disorder, is distinguished from social phobia most significantly by the length of time it lasts for the individual. Understanding what this looks like for people with this personality pattern is crucial (APA, 2013). Because they feel they can't live up to society's expectations, they are making this demand. Because of this, a person prioritizes the opinions of others over his or her own. They frequently do not initiate face-to-face connection and even refrain from interacting because they are fearful of the feedback they will receive. This scenario is accompanied by a great deal of anxiety.

It is well recognized that psychology and communication sciences complement one another. A steady and aware communication process is a byproduct of a healthy psychological pattern. One of the most significant distinctions one should make with regard to their inner world when creating themselves is their emotional awareness. Among the fundamental drives are emotions. While the majority of people are not conscious of their emotional awareness, they are unable to manage their emotional processes. While some people can communicate with their emotions at all times, others find it difficult or impossible to identify their feelings. Even those who are conscious of their emotions occasionally want to keep them hidden. In the long run, suppressing one's emotions has a disruptive influence on their internal dynamics (APA, 2013). People with these reservations tend to withdraw from society in the conventional structure of communication, however in the new media structure of today, they open up new career opportunities.

Utilizing digital media can provide a very conducive environment for people without a healthy personality pattern to express themselves. In this medium, the person who lacks the ability to explain himself clearly, who has experienced a break from the phenomenon of socialization, and who has internal cracks takes the phenomenon of violence that he lives and maintains to the stage. As a result of the violent content he encounters in the media, the person's conduct changes in the following ways after already experiencing fractures in his inner world and sense of self:

- **Observational learning:** Due to the media's portrayal of violence, people pick up new ways to damage others and use violence that they did not previously possess. They then add these behaviors to their repertoire of actions.
- **Loss of control:** People who engage in aggressive conduct and activities lose their ability to restrain themselves from violence and aggressive behavior.
- **Depersonalization:** The audience's emotional responses to aggressive behavior and the effects on the victims of violence become less intense. because it's ordinary and expected to see violent pictures in the media. Images never serve as a substitute for reality since it is regarded as though these events are not happening. Violence is nearly shrouded in a veil in the media, making it impossible to portray it as it is. As a result, even though the person expresses emotion in response to the occurrences, this rarely happens.

In this process, the person becomes emotionally deaf, such as numbness and blindness to the emotions he observes in society, after initially being estranged from his own sensations. Alexithymia, an emotional-cognitive illness that regularly affects healthy people, might be categorized as a personality disorder. While the traditional media's position as a source of violence is more obvious, the existence of the new media as a source of violence regrettably lacks an obvious distinction. As a result, violence becomes undetectable in modern media, which allows it to permeate society more deeply and prevents consumers from escaping the messages of violence.

Review of Literature

The review of the literature covers research on how violence in music and video clips fits into the world of new media in the light of the aforementioned justifications.

A study titled "An Analysis of Violent and Sexual Content in Hip Hop Music Videos" was conducted by Clark & Glover, et al. (2016). To find out how often violent and sexual content appears in hip hop music videos, a content analysis was done. Guns, theft, narcotics, fighting, police violence, and gang activity were only a few examples of the violent content. The depiction of kissing and implied sex, as well as images of female body parts like the cleavage, buttocks, and pelvic region, as well as provocative attire, all fall under the category of sexual content.

Does Rap or Rock Music Provoke Violent Behavior? was the subject of a study by Tropeano (2006). He discovered that watching a violent music video with derogatory lyrics and aggressive behavior toward women did cause one to feel and act more violently in response to questions about hypothetical situations.

A study on the subject, The Role of Media Violence on Violent Behavior, was conducted by Huesmann and Taylor in 2006. Public health is at risk because media violence increases aggressiveness and violence in

the real world. According to research, fictional television and cinema cause an increase in violence both immediately and over the course of a person's lifetime. Violence on television news programs also rises, mostly in the form of imitated suicides and violent crimes. Although no long-term longitudinal studies able to demonstrate long-term impacts have been undertaken, video games are obviously capable of increasing hostility and violence in the short term. The type of media content, as well as the traits and social influences of the individual exposed to that content, moderate the association between media violence and actual violence and aggression. Even so, the average size of the effect as a whole is substantial enough to classify it as a recognized threat to public health.

Conclusions

Through modern media channels, a new form of violence has evolved that goes beyond the straightforward violence used by the dominant person against the weak person. Instead of having a direct impact on a single person, this violence now has an implicit structure that reaches the masses and has deeper connotations. It has been stripped of its solid physical structure. The shares an individual sees in the digital world have taken the place of the environmental elements that influence the process of forming the behavior of the individual in daily life.

Music videos have long been a significant component of human culture and play a trendy role in modern society. Over time, it has altered and developed to the point where it is now difficult to find a top song that isn't accompanied by a music video (Lauriea, 2013). The primary reason for this is because consumers prefer to watch music videos than songs. As business structures change, music videos may now even emphasize promoting the singers.

Animation, live action filming, documentaries, and non-narrative techniques like abstract film are all used in the production of music videos (Costello et al, nd). Some music videos combine various aesthetics, including live action and animation. Other music videos might not have a predetermined theme and instead just be a recorded recreation of the song's live performance.

Early in the 1890s, when George Thomas was recruited to promote sales of a song by Edward B. Marks and Joe Stern, the first proto-music film was probably made. On glass slides, he displayed visuals and music (WGBH, 2004). The popularity of and inspiration from musical feature films led to the production of a variety of "musical short films" and "promotional clips" during the ensuing decades for a variety of media (Keazor & Wübbena, 2009).

Music videos have received criticism for their violent themes and propensity to incite violence. Violence or violent behavior refers to hostile activity in which the actor or offender utilizes their own body as an object (including a weapon) to cause (relatively serious) pain or discomfort to a person (Olweus, 1999). He limits violence to the application of force physically. Violence is defined as the use of physical force without legal authorization in the Concise Oxford Dictionary. Most people understand violence and other forms of abuse as a pattern of conduct used to gain and keep control over members of their family, their home, their intimate partners, their coworkers, or other people or groups. Violence, as defined by the English dictionary, is activity that involves physical force and is meant to harm, destroy, or kill someone or something. intentional use of physical force or authority, whether threatened or used, against a community or group that causes or is very likely to cause harm, death, psychological harm, or deprivation (2015).

Media violence has been a social issue since researchers began looking into how movies affect children in the 1920s (Blumer & Hauser, 1933; Charters, 1933). Television saw a surge in the 1950s, which increased awareness of the harmful effects of media violence (Liebert & Sprafkin, 1988). Existing moral norms drive media violence, which causes unreasonable and unfounded public fears. It's crucial to keep in mind that sensationalized news coverage could fuel these moral panics (Ferguson & Kilburn, 2009). For many years, there has been much discussion on how media violence affects kids' propensity for violence. As a result, audience perceptions are influenced by media representations. In reality, there is a direct link between acts of violence by individuals and violent messages in the media. Therefore, it is advised to conduct research on how audiences see violent portrayals in mass media or new media in the future.

REFERENCES

1. Alperen, A., & Salur, H. (2008). Hannah Arendt'te şiddet ve şiddetin kaynağı üzerine din sosyolojik bir inceleme. Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 8(1), 65- 95.
2. Anderson, C.A., & Bushman, B.J. (2001). Effects of violent video games on aggressive behavior, aggressive cognition, aggressive affect, physiological arousal, and prosocial behavior: A meta-analytic review of the scientific literatüre. Psychological Science, 12, doi: 10.1111/1467-9280.00366
3. Barlin´ska, J., Szuster, A., & Winiewski, M. (2013). Cyberbullying among adolescent bystanders: Role of the communication medium, form of violence, and empathy. J. Community Appl. Soc. Psychol., 23, 37–51.
4. Best, P., Manktelowa, R., & Taylor, B. (2014). Online communication, social media and adolescent wellbeing: A systematic narrative review. Child. Youth Serv. Rev., 41, 27–36.
5. Betz, J. (1977). Violence: Garver's definition and a Deweyan correction. Ethics, 87(4), 339-351.
6. Blumer, H., & Hauser, P. M. (1933). Movies, delinquency, and crime. New York: Macmillan. https://archive.org/details/moviesdelinquenc008269mbp
7. C´ alovic´, D. (2012). Identitet u vremenu cyber svjetova. Filoz. Istraživanja, 32, 19–30.
8. Chul Han, B. (2016). Şiddetin tipolojisi (D. Zaptçıoğlu). İstanbul: Metis Publication.
9. Clark, J. Glover, K., McClain, D. Steele. M, Jemison, D., …, & Richard, E. (2016). An analysis of violent and sexual content in hip hop music videos. http://www.juempsychology.com/wp-content/uploads/2016/05/Clark_et_al_JUEMP_2016.p df
10. Copet-Rougier, E. (1989). Le mal court': Başsız bir toplumda görünen ve görünmeyen şiddet: kamerun'daki mkakolar, antropolojik açıdan şiddet (Der. David Riches; Çev. Dilek Hattatoğlu). İstanbul: Ayrıntı Publication.
11. Costello. (n.d). Codes and convention of music video, https://portal.sd72.bc.ca/class/grqcsah/music%20vid eo/Assignment%20Resources/Intro%20-%20Codes%20and%20Conventions%20of%20Music%20Videos/PDF%20Music%20Videos%20Codes%20a nd%20Conventions.pdf
12. Çizmeci, F., & Ercan, T. (2015). The effect of digital marketing communication tools to create brand awareness by housing companies. MEGARON, 10, 149–161.
13. Dalla Pozza, V., Di Pietro, A., Morel, S., & Psaila, E. (2016). Cyberbullying among young people; directorate general for ınternal policies, policy department, citizens' rights and constitutional affairs. Belgium:Brussels.
14. Ferguson, C. J., & Kilburn, J. (2009). The public health risks of media violence: A meta-analytic review. Journal of Pediatrics, 154, 759-763. doi: 10.1037/a0018566.
15. Fuchs, C. (2011). An alternative view of privacy on Facebook. Information, 2, 140-165.
16. Görzig, A., & Machác˘ková, H. (2015). Cyberbullying from a socio-ecological perspective: a contemporary synthesis of findings from EU kids online. London, UK: Media@LSE.
17. Guan, S.S.A., & Subrahmanyam, K. (2009). Youth Internet use: Risks and opportunities. Curr. Opin. Psychiatry, 22, 351–356.
18. Huesmann, L.R., & Taylor, S. (1986). Psychological processes promoting the relation between exposure to media violence and aggressive behavior by the viewer. Journal of Social Issues. https://deepblue.lib.umich.edu/handle/2027.42/8338
19. Keazor, H & Wubbena, T. (2009). Music video. http://archiv.ub.uniheidelberg.de/artdok/2619/1/Kea zor_Wuebbena_Music_video_2010.pdf
20. Kellner, D. (2005). Kültür endüstrileri (Der. E. Mutlu). Ankara: Ütopya Publication.
21. Kowalski, R.M., Giumetti, G.W., Schroeder, A.N., & Lattanner, M.R. (2014). Bullying in the Digital Age: A Critical Review and Meta-analysis of Cyberbullying Research among Youth. Psychol. Bull., 140, 1073–1137.

22. Lauriea, T. (2013). Music video for education and promotion. http://sm- provincijalat.hr/wp-content/uploads/2015/01/Music-VIdeo.pdf
23. Lee, E.J. (2006). When and how does depersonalization increase conformity to group norms in computer-mediated communication?.Commun. Res., 33, 423–447.
24. Ljepava, N. (2011). Realno zlostavljanje u virtuelnom svetu: Prevencija i intervencija u slucˇajevima zlostavljanja na Internetu. Aktuelnosti—Inf. Bilt. Udruženja Strucˇnih Radn. Soc. zaštite Repub. Srb., 1, 23–33.
25. McLuhan, M., Powers, B. (1995). The global village: Transformations in world life and media in the 21st century. New York, NY, USA: Oxford University Press Inc.
26. Miloševic´, T. (2018). Protecting children online? cyberbullying policies of social media companies. Cambridge, UK: The MIT Press.
27. Moor, M. (n.d). Defining violence: Towards a pupil based definition. http://schoolbullying.eu/doc/Violencedefinition.pdf
28. Nauser, J. W. (2015). Violence in Music Videos. http://centralspace.ucmo.edu/bitstream/handle/123456789/400/Nauser_PSYCHOLOGY.pdf?sequence=1
29. Olweus, D. (1999). A brief history of the olweus bullying prevention program. Hazeldan foundation. http://www.violencepreventionworks.org/public/olw eus_history.page
30. Patton, D.U., Eschmann, R.D., & Butler, D.A. (2013). Internet banging: New trends in social media, gang violence, masculinity and hip hop. Comput. Hum. Behav., 29, A54–A59.
31. Peterson, J., Densley, J. (2017). Cyber violence: What do we know and where do we go from here? Aggress. Violent Behav., 34, 193–200.
32. Rancˇic´, J. (2018). Vršnjacˇko nasilje na društvenim mrežama u Republici Srbiji. CM Commun. Media, 13, 95–124.
33. Street, B. (2011). Redefining Music Video, http://danmoller.com/wp content/uploads/2011/03/Dan_Moller_-_ Redefining_Music_Video.pdf
34. Sumonja, S., & Skakavac, T. (2013). Nasilje putem Interneta kao oblik maloljetnicˇkog vršnjacˇkog nasilja. In Proceedings of the Med¯unarodna Naucˇno Strucˇna Konferencija, Proceedings of the Vršnjacˇko Nasilje (Etiologija, Fenomenologija, Nacˇin i Prevazilaženja i Komparativna Iskustva), Laktaši, Bosnia and Herzegovina, 27–29 March 2013, Bosnia and Herzegovina.
35. Şiray, M. (2008). Rene Girard'da "şiddet kavramı" üzerine. Cogito, (55).
36. Ünsal, A. (1996). Genişletilmiş bir şiddet tipolojisi. Cogito, (6-7), 29-37.
37. Vernallis, C. (1998). Music video theory, https://www.slideshare.net/paypal12345678/carol-vernallis-music-video-theory
38. We Are Social (2021). Digital 2021 Turkey Report, https://wearesocial.com/digital-2021
39. WGBH Educational Foundation. (2004). WayBack. Tech 1900, http://pbskids.org/wayback/tech1900/music/index.html
40. Yengin, D. (2012). Dijital oyunlarda şiddet. İstanbul: Beta Yayıncılık.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(33)

Hakan DİKMEN[242]; Dr. Öğr. Üyesi Arzu Tural DİKMEN[243]

THE RELATIONSHIP BETWEEN FAKE NEWS AND NEW MEDIA IN THE POST-TRUTH PHENOMENON

GERÇEK SONRASI FENOMENİNDE YALAN HABERLER VE YENİ MEDYA ARASINDAKİ İLİŞKİ

ABSTRACT

To understand the relationship between politics, new media, and post-truth the evolution of internet was presented. It was shown how this evolution directly affected the traditional media, not only in consumption levels but also affected the role of this media as a political platform, platform that was taken by the internet and social networks thanks to the horizontality brought by web 2.0. Even though new media has been used to educate and motivate voters, it has also been used to spread false information to the general public. This is because there are not enough filters or resources available to verify the information that is contained in them, which helps to facilitate the spread of post-truth speech. Post-truth has been extensively discussed and studied by academics, especially in relation to the rise of digital media. In the cases of the Trump Presidency and the Brexit, several studies on the presence and strategies of post-truth in new media have taken place. These electoral events have served as the impetus for the investigation into this phenomenon. The objective of this line of inquiry is to gain an understanding of what "post-truth" is, how it functions, and the reasons why "new media" provide the ideal environment for its dissemination.

Keywords: *fake news, new media, post-truth, science denial.*

ÖZ

Politika, yeni medya ve hakikat sonrası arasındaki ilişkiyi anlamak için internetin evrimi sunuldu. Bu evrimin geleneksel medyayı sadece tüketim düzeylerinde değil, aynı zamanda web 2.0'ın getirdiği yataylık sayesinde internetin ve sosyal ağların aldığı bir politik platform olarak bu medyanın rolünü nasıl doğrudan etkilediği gösterildi. Yeni medya, seçmenleri eğitmek ve motive etmek için kullanılsa da, kamuoyuna yanlış bilgi yaymak için de kullanıldı. Bunun nedeni, içlerinde bulunan bilgileri doğrulamak için yeterli filtre veya kaynağın bulunmamasıdır, bu da hakikat sonrası konuşmanın yayılmasını kolaylaştırmaya yardımcı olur. Post-truth, özellikle dijital medyanın yükselişiyle ilgili olarak, akademisyenler tarafından kapsamlı bir şekilde tartışıldı ve incelendi. Trump Başkanlığı ve Brexit vakalarında, yeni medyada post-truth'un varlığı ve stratejileri üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Bu seçim olayları, bu fenomenin araştırılması için itici güç görevi gördü. Bu sorgulama hattının amacı, "hakikat-sonrası"nın ne olduğu, nasıl işlediği ve "yeni medyanın" yayılması için neden ideal ortamı sağladığının anlaşılmasıdır.

Anahtar Kelimeler: yalan haber, yeni medya, hakikat sonrası, bilimin reddi.

[242] Correspondence Author: Hakan Dikmen; Ataturk University Faculty of Communication, Department of Journalism, Yakutiye, Erzurum, Turkey.; E-mail: hakandikmen30@gmail.com; ORCID: 0000-0002-9443-2563
[243] Department of Economics, Atatürk University, Erzurum, Turkey.; E-mail: a.tural@atauni.edu.tr; ORCID: 0000-0003-1616-1792

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

INTRODUCTION

In contrast to concepts such as falsehood, lies, or bullshitting, the goal of post-truth is to manipulate people's perceptions of truth and reality in a manner that is calculated and intentional. The ideology, values, or emotions of the people are exploited for its own benefit. It is necessary to be familiar with the distinctions that exist between the terms "post-truth," "falsehood," "willful ignorance," "lying," and "bullshitting" in order to fully understand what "post-truth" refers to and why it cannot be used interchangeably with the aforementioned other concepts.

When someone makes statements that are not true, even if they have no ill will toward the listener, they are engaging in the practice of lying. If listeners perceive a difference between what they thought they heard and what was actually said, the announcer is not purposefully trying to mislead them in any way (McIntyre, 2018). An act of willful ignorance is displayed when a person makes a statement that they are aware is untrue due to the fact that they are ignorant of the subject matter. This may be due to the individual's own inadequacies in locating evidence to support his claims, or it may be due to the fact that such evidence is simply not easily accessible (McIntyre, 2018).

"what distinguishes post-truth politics from the cliché that all politicians lie and make promises that they have no intention of keeping is that in the second scene; honesty is still a default position, while in post-truth politics this expectation is no longer held," wrote Laura Cervi and Andrea Carrillo. "what distinguishes post-truth politics from the cliché that all politicians lie and make promises that they have no intention of keeping is that in the second scene; honesty is still a default position" (2019:128). (2019:128). In his book published in 2005 and titled "On Bullshit," Harry G. Frankfurt explains that bullshiters are not at all interested in the truth, in contrast to liars who make it a point to actively work against the truth. This is the very definition of complete and utter bunk. They cannot be accused of spreading a false opinion or a false reality, despite the fact that doing so would not serve any of their interests and they have no motivation to do so.

As soon as these ideas have been solidified, we will be able to delve more deeply into what we mean when we say "post-truth." One might make the assumption that the prefix "post" refers to a temporal aspect, as if there had been a pre-truth or a past-truth; however, the actual purpose and meaning of the prefix "post" is that the truth has been eclipsed and is no longer relevant (McIntyre, 2018:5). In the most recent years, during the era of post-truth, the "truth" has been overshadowed by preexisting emotions. According to Tesich (1992), most people would rather lie to themselves in order to keep living the way they are than make any kind of adjustment to their lives. Roberts (2010) came to the same conclusions, namely that in the real selection process, most people choose facts that support their ideals or values. This was found to be the case. All of these authors are of the opinion that people would rather lie to themselves than face the truth. People search for evidence that backs up their preconceived notions, and they would rather continue to be misinformed than accept evidence that could potentially threaten their way of life, their beliefs, or their way of thinking. People in today's society frequently find themselves in situations similar to this one as they search for evidence to support the opinions they already hold. This phase ushers in the first instances of dishonesty and self-delusion, which may or may not be deliberate, considering how frequently people try to trick themselves into believing something that isn't true. This is the reason why a large number of people continue to believe a "lie" despite the fact that it has been thoroughly debunked by credible institutions (McIntyre, 2018: 9). It is essential to explain the audience you have in mind for your work. In the era of post-truth, there will be an increase in the number of practitioners, which are individuals who seek to convince others of their viewpoints or impose them on others. For this reason, it is absolutely necessary to investigate the factors that contribute to the widespread acceptance of post-truth speech. "Homo sapiens is a post-truth species, and their power depends on the ability to create and believe fictions," writes Yuval Noah Harari (2018). (2018). Self-renewing myths have brought people together since prehistoric times. Human nature, not just Facebook and other social media platforms, is to blame for people's propensity to believe in post-truth, according to Harari. Although humans are a "post-truth specie," Rose McDermott (2019) explains that a lack of education and an absence of skepticism can make people more vulnerable to post-truth propaganda. Because of this, it doesn't matter that humans are a

"post-truth specie." The social media ecosystem, with its algorithms that feed users only information with which they agree and which does not threaten their ideas and beliefs, can amplify these factors.

After taking into consideration all of these different aspects, we can reach the following conclusion: audiences can be swayed by post-truth in a variety of different ways. When the receptor's deeply held beliefs are threatened by the facts, the receptor will consciously decide to challenge the facts rather than automatically assume that they are true rather than assume that the facts are true. When this occurs, it is because the receptor's beliefs are being challenged by the facts (McIntyre, 2018). "There are audiences that are not curious, fear the outside world, and do not want to know more about it; they seek and value only information that already supports their restricted beliefs," which also leads to this. "There are audiences that are not curious, fear the outside world, and do not want to know more about it," also leads to this (McComiskey, 2017:39). Post-truth can have a powerful impact on audiences that aren't receptive to or interested in the truth, and who instead choose to isolate themselves in the ideological bubble that social media provides. This type of audience may not even be aware of the impact post-truth is having on them (McIntyre, 2018). The idea of "post-truth" has been the subject of investigation by a great number of researchers, and it has been the topic of heated debate among a great number of academics. The political events that transpired in 2016 prompted researchers to investigate this phenomenon in greater depth. In order to determine the prevalence of post-truth and the methods it employs in today's media, a great number of studies have been conducted on both the Trump presidency and the Brexit. The primary goal of this study is to learn more about post-truth, how it functions, and the factors that make the Internet a fertile breeding ground for such ideas.

Background

What is Post-Truth?

Post-truth and fake news are not new concepts, but they began to be used more frequently in 2016 to explain events that seemed impossible, such as the plebiscite for the withdrawal of the United Kingdom from the European Union (widely known as "Brexit"), the plebiscite for peace in Colombia, and the election of Donald Trump as president of the United States of America. Both of these events took place in 2016. However, there is an issue that develops when discussing these ideas: a substantial number of people do not have a strong grasp on what these terms represent, and the use of these terms can lead to confusion. The problem comes when discussing these ideas. Another obstacle is that not enough academic study has been done on the problems that are related with these concepts. This is a barrier because more information is needed. As opposed to academic papers, news articles are where you can find the vast bulk of analysis addressing these incidents. The laborious work of defining all of these concepts and undertaking an in-depth analysis of the post-truth age has only been attempted by a tiny number of scholars so far. In light of this, the objective of this research is to hone its own approach by compiling the opinions of a variety of authors on how to define and investigate "post-truth".

The concept of "post-truth" has been acquiring increasing momentum in the minds of members of the general public during the past few years. Due to the unexpected nature of election outcomes in 2016, such as Brexit, Trump's election, and the results of the plebiscite in Colombia that ratified the peace agreement between the government and the FARC rebel, it is probable that 2016 was the year of post-truth. This idea was chosen by the editors of the Oxford Dictionary (2017) to represent the year 2016 as their "Word of the Year." They did so in recognition of how significant it was in offering an explanation for those outcomes and how widely it was accepted. In spite of the fact that it is utilized very regularly, a surprising number of individuals do not have a complete comprehension of what it indicates or how it operates. In order to have a fruitful conversation on post-truth, we must first review the concepts that are related to it and that came before it. The first sort of argument is referred to as "fake news," and the second type is called "scientific denial." The topic of this discussion will be handled by providing a historical description of the phenomena known as science denial, highlighting several examples, and explaining the current condition of the situation.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Science Denial

The innate curiosity that early Homo sapiens had about the environment that surrounded them was the driving force behind the birth of science. Since then, there has been a substantial increase in the amount of knowledge held in scientific communities. Because of the evolution of the scientific method, many of the rules that govern nature have been refined to the point that they can no longer be questioned. In the past, these laws merely existed as theories. Even during the Middle Ages, when the Catholic Church attempted to prevent the Western world from learning about the new discoveries, the Eastern world, led by Islamic leaders, dominated all areas of science, including geography, astronomy, geometry, medicine, and navigation. This was the case even though the Catholic Church. As a direct and immediate consequence of the fast expansion of scientific knowledge over the course of the last several decades, people's perspectives on the world have been fundamentally transformed. On the other hand, it would appear that a large section of the world's population does not find science to be of any value in the twenty-first century. A prime example of people who refuse to accept the scientific consensus is the "Flat Earth Movement," which is a group of people who argue that the Earth is flat and that the concept of a spherical earth is a strategy of powerful governments to control the world. These individuals call themselves "flat earthers" (Anders Furze, 2019). (Anders Furze, 2019). One of the characteristics of a scientific hypothesis is that it can be modified in light of fresh evidence (which can also be scientific evidence). This, however, does not indicate that the initial theory was false; rather, it just demonstrates that the theory was either incomplete or inconsistent. This does not prove that the original hypothesis was inaccurate (McIntyre, 2018). Never should conjectures, religious views, or unfounded ideologies serve as a foundation for the discussion and rebuttal of scientific hypotheses and discoveries. Instead, they ought to always be based on prior studies that were led scientifically.

If we look back to the Middle Ages, we can find that the Catholic Church was, in some respects, a forerunner of modern-day science skepticism with its practice of the Catholic Inquisition. This can be seen when we compare the practices of the Catholic Church with those of modern scientists. This becomes clear when we contrast the procedures used by the Catholic Church with those carried out by contemporary researchers. In 1633, Galileo Galilei was placed on trial for a book that he had written in which he defended Copernicus' heliocentric cosmology and the discoveries that he had made concerning the motion of the stars. This book was the reason for the trial. The book in question was titled "The Defense of Copernicus," and it was first distributed to readers in the year 1633. This person will spend the remainder of their lives confined within the walls of a prison (National Geographic, 2018). The Catholic Church persecuted those who dared to question, reject, or even go against the grain of official theology, and this is only one example of the countless cases in which this occurred.

It comes as a shock to realize that in this day and age, there are still some people who place a higher value on their personal ideas than they do on knowledge that is supported by evidence. Some people, as described by Tom Nichols (2017), would rather admit they could be wrong about their ideologies than challenge the conclusions reached by experts in the field when those beliefs are threatened by new scientific findings. These people would rather admit they could be wrong about their ideologies than challenge the conclusions reached by experts in the field. These people come from a variety of backgrounds and opinions. People who hold these beliefs will sometimes defend them by claiming that the scientists who propose the findings that threaten them are biased and are only doing so in order to attack or harm a particular group of people who belong to a particular political or religious affiliation. This is something that people who hold these beliefs will sometimes do in order to show that they are not wrong (Nichols, 2017). As long as the findings reflect the opinions they already have, they are not shy about proclaiming their approval of other so-called "scientific" studies, even if those studies are typically skewed.

Science skeptics do not simply dismiss the results of research that go against their worldview or discard papers that show their favorite theories are incorrect simply because they disagree with the conclusions. One of the early examples of this, according to Naomi Oreskes and Erik Conway (2011), was the response of the tobacco industry to studies that linked smoking to lung diseases and mortality. The reaction of tobacco firms was not triggered by any perceived threat to their ideology or belief system; rather, it was prompted by a threat

to their financial line, and this helped pave the way for following advancements in the field of science denial. The goal of the strategy that the tobacco industry came up with was straightforward: to cast doubt on the veracity of medical studies so that those reports might be rejected. To this purpose, they formed a committee with the charge of accumulating financial backing for additional research into the ways in which smoking is detrimental to one's health. According to McIntyre (2018:23), "The Tobacco Industry Research Committee was created to cast doubt on the scientific consensus that smoking causes cancer, and to convince the media that there were two sides to the story about the risks of tobacco, and that each side should be given equal weight." This was done in an effort to convince the media that there were two sides to the story about the risks of tobacco, and that each side should be given equal weight. The Tobacco Industry Research Committee was established with the intention of persuading the media that there are two sides to the story about the dangers of smoking, and that each side should be given equal consideration. Its overarching purpose was to dissuade politicians from taking decisions that would be detrimental to the bottom lines of tobacco businesses.

A great number of other industries have followed the example set by the tobacco industry and are supporting, pushing, or otherwise influencing private studies that support their values and points of view. This comprises both secular and religious organizations as well as political parties and governing entities. Rabin-Havt (2016:26) states that "paid specialists generated phony research that was transformed into talking points and memes, then repeated on television by hired shills, and circulated through social media, and, when required, hammered into the public awareness through sponsored advertising campaigns." [Further citation...] Some of these movements are working toward the goal of discrediting studies that demonstrate the harmful effects of environmental pollution, while others are working toward the goal of disproving any connection between HIV/AIDS and the AIDS epidemic. One of these movements is working toward the goal of discrediting the studies that demonstrate the harmful effects of environmental pollution. According to the findings of a study that was carried out at Harvard University, for instance, South African President Thabo Mbeki is to blame for the untimely deaths of more than 330,000 people who were afflicted with HIV/AIDS but did not receive the treatment that was required to alleviate the symptoms of their illness in time (Boseley, 2017). During the period that President Mbeki was in government, he openly discredited the idea that HIV and AIDS were connected, and the Ministry of Health encouraged the intake of lemons and garlic in place of antiretroviral drugs as a treatment for HIV (El Pais, 2016).

When the question of whether or not to allow homoparental adoption was being discussed in Colombia in 2014, this was another case in point that brought the topic up for discussion. Specifically, the debate centered on whether or not to legalize the practice. The Constitutional Court of Colombia questioned a number of Colombian colleges in order to obtain their scientific viewpoints on the issue of whether or not having parents who were of the same gender presented a threat to the health of a child on either a physical or mental level. During the course of this discussion, representatives from a variety of institutions, such as the University of La Sabana, took part, bringing with them fresh perspectives to the table. The fact that this university makes the claim on its website that it "inspires our students to live the Christian life with authenticity, following the teachings of the Catholic Church" is evidence of the substantial degree of Catholic influence that the university possesses (ASPAEN, 2013).

Research that was conducted on the same topic, according to a report that was provided to the Constitutional Court in 2014 by the University of La Sabana, did not produce definitive results due to an insufficient sample size or "lack of rigor." According to the study that was mentioned before, there is an increased probability that children who are adopted by couples who share the same sexual orientation may grow up to have mental health problems such as low self-esteem, stress, insecurity, and sexual identity difficulties. Children are more likely to engage in risky behaviors such as using psychoactive substances, attempting suicide, and being the victims of sexual abuse; however, it is suggested that there is "reasonable doubt" about the harm that children suffer. These behaviors include: attempting suicide; using psychoactive substances; and being the victim of sexual abuse. These behaviors include the following: "gay and lesbian persons deserve all of our respect as people, but it should be emphasized that their behavior travels away from

the common, which is somehow an illness," Doctor Romero adds as the conclusion to his report (Romero, 2014).

Even if one disregards the dispute that surrounds the contentious concept proposed by the University of La Sabana, the question of whether or not the physician who signed the document undertook a scientific investigation of the practice of homoparental adoption is one that might be argued. It's probable that the doctor cherry-picked the research to read, selecting just those that supported the religious stance that his company championed. An obvious illustration of how "science" can be used to support certain beliefs in a biased manner, in this case religious beliefs, is presented in the second scenario, where the given report is of a moral or religious nature. This scenario illustrates how "science" can be used to support certain beliefs in a way that is biased. The denial of scientific discoveries can be seen in each and every one of the examples that were offered; however, other techniques, such as "false news in the post-truth era is substantially more slippery and possibly more effective," have developed as more viable alternatives (McComiskey, 2017:13).

Even though the concept of "science denial" has been around for quite some time, it has only very recently begun to gain acceptance in certain sectors of society. People are more prone to dispute scientific findings rather than put their worldviews up for debate, which is a phenomenon that is tied to the concept of post-truth.

Fake News

Although the term "fake news" grew more commonplace in 2016 across media outlets and political campaigns throughout the world, it is not a new phenomenon by any stretch of the imagination. It is possible to trace the origins of fake news all the way back to the very first "news" tales (McIntyre, 2018: 97). Jacob Soll (2016) asserts that the introduction of the printing press in the year 1439 led to the broad dissemination of a wide range of official, political, and religious publications. On the other hand, there was no such thing as journalistic ethics or neutrality during that time period, therefore it was hard to trust the content that was published in these journals.

Throughout the course of human history, there are multiple examples of "fake news." For instance, during the French Revolution, there was a plethora of pamphlets exposing the new government's financial troubles that could be discovered on the streets of Paris. These leaflets were available in plenty. The data that were given in these pamphlets, on the other hand, were not correct because they were produced by specific politicians. During the time of the American Revolution, there was some deliberate dissemination of false information by both Americans and Britons. One example of this is "Benjamin Franklin's complete fiction that some of the "scalping" Indians were working alongside King George" (McIntyre, 2018: 98).

In the year 1848, a group of newspapers based in New York came together to form "The Associated Press," with the intention of producing more objective reporting in order to appeal to a larger audience (Schudson, 1981). This organization would eventually become a role model for news organizations all across the world over the course of the following several years. This did not, however, signal the end of biased reporting; magazines such as the yellow press continued to publish exaggerations and plain lies in an effort to attract readers. Even in this day and age, the topic of whether or not big media outlets can be trusted to present the news in an objective manner is an essential one. This is because the owners of these outlets are often massive financial behemoths who have their own agendas that they wish to push (McIntyre, 2018).

The issue at hand is deciding what constitutes "fake news." It is not simply the media that is responsible for spreading misleading or biased information. On occasion, members of the media will report inaccurate information, but at other times, they will adhere to a clear editorial guideline. Verstraete, Bambauer, and Bambauer's (2017) paper "Identifying and Countering Fake News" presents a helpful taxonomy for recognizing and rebutting disinformation. The essay is titled "Identifying and Countering Fake News." When they did this, they focused on two key factors: the author's intention to mislead the reader, as well as the author's desire to make money from their work. The concept of "fake news" has been around for quite some time, but in recent years it has seen a significant surge in public awareness. Fake news has been widely

disseminated as a weapon by political leaders in order to deceive the general people and protect them from learning realities that are unpopular or uncomfortable for them.

Attempts to Put the Post-Truth Hypothesis to the Test

There is a widespread misunderstanding that the term "post-truth" developed in the wake of Brexit and the "Trump effect" in the year 2016. The Serbian American dramatist Steve Tesich is credited by the Oxford Dictionary as being the one who first used the word "post-truth" in 1992. (BBC, 2019). Tesich is credited with first using the phrase in "A Government of Lies," an article that was published in "The Nation" magazine and written by Richard Kreitner. According to Kreitner, "Tesich intended to convey what I dubbed the Watergate syndrome, in which all of the dirty facts disclosed by the administration of Richard Nixon rendered Americans scornful of painful truths," and "Tesich intended to convey what I dubbed the Watergate syndrome" in this article. In this piece, Tesich also explains how the Bush administration was able to safely deceive the American public about the Persian Gulf War. He does so by detailing the specifics of the administration's propaganda campaign. According to the author, the people of the United States have chosen to live in a "post-truth" society with a government that protects them from the truth because the truth has no impact on their lives (Tesich, 1992:13). Although Tesich does not provide a specific definition of "post truth" in his essay, it is clear that he implies a society that tolerates deception and lies as a way of protecting itself from the truth and keeping the status quo.

In an article published under the same title in 2010, more than twenty years after Tesich's article, David Roberts provided a definition of "post-truth politics." In this passage, Roberts provides a detailed explanation of the voting process in the United States. He starts off by going over the procedures that a voter must go through in order to choose a political party, a candidate, or a legislative proposal. Roberts compares and contrasts the real technique with the allegedly ideal selection procedure that would be used in a democratic setting.

The "actual" process, in contrast to the "ideal" one, is not founded on facts but rather on the value associations that are associated with those facts. The voter selects a political party or "tribe" based on the "values" and ideologies that are held in common by its members. Voters who identify with a certain tribe have a tendency to base their arguments not on evidence but rather on the principles that are held in common by the members of that tribe. At this point, the voter will begin to cherry pick the evidence that supports the "tribe's" beliefs and will ignore anything that goes against them. According to the definition provided by Roberts (2010), post-truth politics is "a culture of politics in which politics—including public opinion and the narratives told by the media—have almost completely severed their ties to policy (the substance of legislation).

2016 and Beyond: The Post-Truth Era

The definition of the word that may be found in a contemporary dictionary is not overly dissimilar to what Tesich and Roberts described. The definition of "post-truth" that can be found in the version of the Oxford Dictionary that was published in 2017 states that this term refers to an era in which "appeals to emotion and personal belief are more powerful than appeals to objective facts in molding public opinion." Catherine Koekkoek contends that there is not much of a distinction in the definitions of post-truth politics offered by Roberts and Oxford, despite the passage of several years since their respective publications. This is due to the fact that, as Koekkoek explains, "post-truth politics appeals to people's personal beliefs and emotions much like a fictitious story does - it is a political method, in which, as Roberts wrote, public rhetoric have little to do with actual policy," and this is the reason for this phenomenon (2017: 4). After the Trump effect, Brexit, and the referendum for peace in Colombia in 2016, various media outlets and some academics (unfortunately, not many) began to explore post-truth and present their own definitions of the notion along with their perspectives on how to approach it. Several authors have analyzed this phenomenon by looking at it from philosophical, rhetorical, and political perspectives respectively. This last technique will determine the course that the study will take going forward. The examples and definitions of academic approaches that follow are provided below.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

The concept of "post-truth" has also been the subject of consideration by a number of philosophers. Both traditional and contemporary philosophers have extremely divergent perspectives on what constitutes truth, and this dichotomy has been the subject of extensive discussion. As an illustration, let's look at Steve Fuller's (2018) article titled "What Can Philosophy Teach Us About the Post-truth Condition?" The author explores a number of different philosophical stances on the concept of "truth," as well as providing an examination of the post-truth within the context of the field of philosophy. There is a portion of his analysis that can be viewed as significant in politics and matches the definitions given by Tesich and Roberts, but the bulk of his paper is not completely pertinent for the development of this study due to its philosophical approach. This is because Tesich and Roberts define political significance in a way that matches the definitions given by Tesich. According to Fuller (2018), the goal of "post-truthers" is to make the distinction between fact and fiction less clear, while the goal of "truthers" is to make it even more obvious.

Vincent Walker drew parallels between Plato's allegory of the cave and the post-truth phenomenon as part of his thesis project at Ball State University (Walker, 2018:7). He focused on what was experienced in the United States in 2016 with the election of Donald Trump as the president of the United States. Walker believes that many people in the United States want to live in a post-truth world that is made up of shadows and projections. He compares these people to the people who live in the cave. Walker has identified a social problem that he refers to as "post-truth society." According to Walker's definition of the term, "post-truth society" refers to "the end of an apparent period where factual facts held more considerable rhetorical weight in public opinion." Instead, it is more effective to make an appeal to the audience's feelings and personal convictions if you want to change their vote. Additionally, the idea of relative truths emerges as a result of this type of culture's adoption of a more nuanced view of reality, as opposed to one that is predicated solely on either black or white.

An academic in the field of rhetoric named Bruce McComiskey wrote a book titled Post-Truth Rhetoric and Composition, in which he explores the phenomena known as post-truth (2017). In this book, he explores the rise of unethical speech in the post-truth period as well as the ramifications of such speech. In addition to this, it offers definitions of key terms related to post-truth, fake news, and social media, as well as viewpoints on these topics. Post-truth, in McComiskey's view, is essentially an approach that certain persons, most prominently politicians, choose to advance their agendas. According to McComiskey (2017:6), the definition of post-truth is "whatever might work in a particular context, whatever might achieve the intended result, without any regard to the truth value or factuality of assertions". Anything might work in a particular context, whatever might achieve the intended result, without any regard to the truth value or factuality of assertions. It is preferable to make a statement that is effective rather than one that is ineffective (or at least not worth attempting again).

Because there is no such thing as an untruth or a fallacy in the realm of post-truth, the language that is utilized there can only be used for strategic goals, which allows for this kind of manipulation. For instance, when talking about a case of sexual assault or harassment, euphemisms like "locker room lingo" are employed. When talking about xenophobic remarks, they are reframed as "telling it like it is." When talking about violent outbursts, they are dubbed "the excitement element" (McComiskey, 2017).

The Influence of the New Media on the Political Process

When it comes to acquiring and making use of information, people's practices have been altered as a result of the maturing of the internet and the expansion of social media, both of which have been discussed previously. Because of this event, the internet and various social networks have evolved into a political tool, much in the same way that other modes of communication have evolved into political instruments in the past. Because anyone with an internet connection can now reach a wide audience and have an impact on others, this has led to the proliferation of post-truth ideologies and the use of new digital platforms for the dissemination of disinformation, the spread of fake news, and other forms of misinformation. Since the advent of the internet and social media, anyone with an internet connection can reach a wide audience and have an impact on others.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

There is no way to downplay the significance of the media in today's advanced democracies. Both political parties and individual voters can use the media to interact with their elected representatives. Political parties use the media to disseminate their electoral programs (Villafranco, 2005). Because of their popularity, media outlets have emerged as crucial players in democratic processes. As a consequence of this, the conventional media, a function that was historically held by the political parties themselves, has been compelled to take on the role of mediator between society and power. This transition is referred to as "media democracy" (Carey, 1997). According to Sartori's analysis, the influence of television on politics and society has been complex and multidimensional (1998). Citizens build their ideas based on what they see on TV, and then vote using the same logic that guides their formation of those opinions. However, with the loss of traditional forms of media for the dissemination of information, the internet and social networks have emerged as the preeminent forums for political dialogue.

As a consequence of the expansion of the internet and the rise of social networking websites, the models for the consumption and delivery of information have undergone fundamental changes. This new development has made it more difficult for the traditional media to adapt to the new technology and informational ecology, while many political groups and governments have gained from using the networks as a platform for their lobbying and policies. As a result, political parties, politicians, and governments frequently utilize social networks, particularly Facebook and Twitter, for purposes related to politics. They do so in order to get their opinions about politics, economics, and government policies out to the general public. This approach of disseminating information is noticeably less complicated than more conventional modes of carrying out the same function.

According to Zeng, Chen, Lusch, and Li (2010), social networks are increasingly being used as a means to poll voters on issues of public policy and political position and to rally community support for candidates seeking elective office. In addition, social networks are being used as a means to poll voters on issues of public policy and political position. As a result of this, political networks have evolved into one of the most important tools for electoral campaigns throughout the course of the past few years. According to Patricia Durantez-Stolle and Raquel Sanz (2011), a candidate's credibility and image can be improved, for instance, if they are able to get closer to their voters by making effective use of social networks. This can help candidates feel more connected to the people who will be voting for them. This would boost candidates' access to the public as well as their capacity to communicate with voters, both of which have the potential to stimulate the interest of individuals who are not typically interested in politics.

The swiftness of Web 2.0 also contributes to the dissemination of voters' intentions to vote, which is a positive side effect, along with the increased visibility of extremely persuasive and influential opinion leaders (Christakis & Fowler, 2010). The Presidential Election in the United States in 2008 is a particularly illustrative example of the power that social networks may wield in politics. According to what Jason Hannan said, Barack Obama was the first president to make considerable use of social media (2018:5).

There were three major democratic outcomes in 2016 that had an effect on the politics of other countries. These were the Brexit, the election of Donald Trump as president of the United States, and the outcome of the Plebiscite for Peace in Colombia. Each of these had an impact on the politics of other countries. In spite of the variety of contexts in which they were conducted, all of these studies came to the same conclusion: there is a connection between post-truth and social networks. Although information can be obtained more quickly and easily than ever before, the same cannot be said for the quality of that information or the frequency with which it can be verified. The research conducted by Hannah Marshall and Alena Drieschova (2018) found that the proliferation of new forms of communication has made it easier for skeptics to discredit fact checkers.

The rapid dissemination of information has been made easier by technological advancements; however, these same advancements have also made it more difficult to monitor and control this process. Through the dissemination of false information, fake news, and post-truth rhetoric, certain politicians have taken advantage of these two trends in order to further their own political agendas. In order to investigate the

relationship that exists between post-truth ideology and social networks, it is necessary to first describe and then investigate the digital ecosystem that has made it possible for post-truth speech to proliferate.

Fake News in New Media

According to the research carried out by Lazer et al. (2018), the definition of fake news is "fake information that resembles news media content in form but not in organizational approach or objective." (...) do not adhere to the editorial standards and methods that are common in news media in order to guarantee the accuracy of the material they provide. The intentional communication of incorrect or misleading information with the purpose of tricking other people into believing something that is not true. As the authors of "The science of false news" explain in some historical context, the mass media of the 20th century was developed by the oligopolies of the period, adhering to a set of journalistic principles to guarantee the objectivity of the information. These oligopolies of the period developed the mass media of the 20th century. These norms and the credibility of traditional news channels have been compromised as a result of the rise of social media and the horizontality that has been brought about by Web 2.0, which has made it easier and cheaper than it has ever been to publish material online.

One of the most significant events in recent years that has been related to fake news is the election for the presidency of the United States of America in 2016. In a report that was published by Gallup (global analytics and advisory) in September of 2016, it was found that the percentage of people in the United States who have faith in the news media had fallen to a record low of 32% (Swift, 2016). According to the author, the level of trust that people have in news reports from traditional media outlets has been steadily declining over the course of the past few decades, but it took a dramatic nosedive in 2016. This is mostly attributed to the media's abnormally favorable coverage of Hillary Clinton and disproportionately unfavorable coverage of Donald Trump during the election. In point of fact, the percentage of Republicans who trusted traditional media had dropped from 32 percent in 2015 to 14 percent in September of that same year. In the time leading up to the elections, this would make it possible for you to forecast trends. According to the conclusions of a study that was conducted by Hunt Allcott and Matthew Gentzkow, fake news may have had a substantial impact in the presidential election that took place in 2016. (2017). As part of their investigation, they disseminated a survey in which participants were offered fake news articles with names supporting either Hillary Clinton or Donald Trump and were asked if they would have believed them. The amount of false news stories that supported Donald Trump was approximately three times higher than the number that supported Hillary Clinton. The authors think that this trend could be related to "pro-Trump tales may have simply been more compelling than pro-Clinton storylines," the impression that Clinton was favored by the media, or the more general decline in confidence among Republicans towards traditional media. In the end, they found out that during the time of the election, the typical adult read anywhere from one to three pieces of fake news, and that Republicans were more likely than Democrats to believe the stories that they read.

During the campaign for Colombia's plebiscite, there was widespread dissemination of claims that could not be verified. We came in last place in the election for a couple of different reasons: climate change and the fact that we were struck by a hurricane "In the year 2020, at the International Government Communication Forum (IGCF) held in the United Arab Emirates, former President Santos made the following statement. And secondly, what they refer to as "fake news," which is responsible for the loss of millions of votes in a country that is only occasionally affected by severe weather. Following this, he came clean and said, "The 'fake news' had a huge impact on misrepresenting what the Agreement genuinely contained (...) so that yeah, I did misunderstand the power of social networks and 'fake news.'" (La FM, 2020).

During the campaign for the referendum, a misleading claim that there would be a "new anti-pension law" gained a lot of traction and was widely believed. The pensioners' allowance would be reduced in accordance with this plan in order to provide the necessary funds for the guerrilla fighter to transition back into civilian life. There was also "the pen with erasable ink," which asserted that on the day of the plebiscite, the pens that were going to be in the voting booths would have erasable ink so that people could erase their votes that they had cast against the proposition and cast new ones in favor of the proposition. Another urban

legend that was widely believed involved a Christian pastor who was quoted as saying that a Cuban santera (witch) was performing a witchcraft rite in preparation for the Plebiscite's approval of the Peace Agreements, and that the rite was to have culminated on September 26th, which was the day that the Agreements were to be signed in Cartagena. This urban legend was widely believed to have originated from a Christian pastor (Blu Radio, 2016).

Conclusion

It was shown that "post-truth" is not a term that was born in 2016 as a result of the electoral events that were previously described; since the early 1990s, Steve Tesich has introduced "the world of post-truth" and analyzed how many American citizens prefer to live in a world of lies rather than risk jeopardizing their status quo. David Roberts offered a definition in 2010 that is also pertinent to this research and was one of the definitions that were supplied prior to 2016. Roberts provides a definition of the term "post-truth politics," and in doing so, he demonstrates what he thinks to be the "actual process" of citizen decision making. According to this method, the majority of individuals make decisions based on their own beliefs and principles rather than the arguments presented, and they have a tendency to select the facts and arguments that are most suitable to support the values they already hold.

During the process of developing this chapter, two concepts that are essential to comprehending the post-truth phenomenon that is occurring today were brought to light. These concepts are science denial and false news. Concerning the rejection of scientific consensus, a concise analysis of how certain communities or individuals challenge scientific truths that threaten their worldviews or dogmas was presented. There is a good chance that many of these organizations will either advocate or financially support additional "scientific" research that challenges or casts doubt on their opponents. On the other hand, it was demonstrated that in today's post-truth environment, it is not necessary to spend money on research because it only takes one tweet, one comment, or one phrase to cast doubt on a discovery made by science. This was revealed by the results of another study. Concerning the spread of false information, it has been demonstrated that this is not a recent phenomena given that it emerged concurrently with the news industry. Throughout history, fake news has been used for a variety of goals, including attacking a political adversary, raising sales of copies (in the case of the press), increasing visitors to web pages (in the case of electronic media), or manipulating people, as is currently occurring with post-truth. Since 2016, a number of scholars have investigated the phenomena known as "post-truth," and they have provided a number of definitions of "post-truth" as well as approaches to "post-truth" drawn from a variety of domains, including philosophical, rhetorical, and political (among others). The political approach of post-truth will serve as the primary reference point for the creation of this study, and the definition that is constructed from the academic contributions will be essential for analyzing the campaign for the Plebiscite that took place in Colombia in 2016.

Post-truth is advantageous not just because there is no filter, but also because certain tools and actors have made social media the ideal platform for it. It was explained how echo chambers form on the internet, as well as how the filter bubble has allowed users to only be exposed to and receive information that is in agreement with their ideologies and interests, thereby isolating them from information or positions that are in opposition to what they believe. In addition, a brief example was given to illustrate how Big Data and the management of enormous volumes of information might have an impact on the decision-making process during political processes.

In terms of the players that contributed to the propagation of the post-truth rhetoric, bots were discussed. Bots are pieces of robotic software powered by artificial intelligence that can simulate human activity on the internet and inside social networks. These have been utilized to increase the diffusion of post-truth and create the idea that there is a huge support for specific speeches or stances when, in reality, machines are being used as individuals to create the illusion that there is support for such speeches or positions. The work of trolls was also demonstrated; these are real users who frequently conceal their identities in order to propagate misinformation and attack competitors in political arenas. In terms of post-truth methods, three of the most important ones were demonstrated. These were fake news, new media message chains, and alternative

facts. Consumers are given the illusion of having the correct information when, in reality, misleading information is being released to deceive them. This is what is meant by the term "fake news," which imitates the genuine news in structure but not in content. The term "new media" refers to any form of visual content that disseminates information that is either unconfirmed, incorrect, or intentionally malevolent in order to damage a political opponent. In general, they have a tendency to have a significant impact due to the fact that people are able to readily receive and process images and brief texts. Last but not least, the new media and how politicians in Latin American countries use them as a common strategy was discussed. As demonstrated in the primary instances, which are Brexit, Trump, and the referendum in Colombia, all of these tools and actors have allowed the post-truth speech reach more people and affect democratic events.

REFERENCES

1. ASPAEN. (2013). Mision. http://www.aspaen.edu.co/misi%C3%B3n
2. BBC. (2019). Six Degrees: cómo fue y quién creó la primera red social de internet, inspirada por la teoría de los "seis grados". https://www.bbc.com/mundo/noticias- 48558989
3. Blu Radio. (2016). Pastor evangélico asegura que firma de acuerdo de paz fue un rito satánico. Retrieved from https://www.bluradio.com/blu360/caribe/pastor-evangelico- asegura-que-firma-de-acuerdo-de-paz-fue-un-rito-satanico
4. Carey, J.W. (1997). The press, public opinion and public discourse, en E. Munson & C. Warren (eds.), James Carey: a critical reader. Minneapolis: University of Minnesota Press.
5. Cervi, L., & Carrillo-Andrade, A. (2019). Post-verdad y desinformación: uso del análisis del discurso para comprender la creación de narrativas emocionales y rivales en Brexit. ComHumanitas: Revista Científica De Comunicación, 10(2), 125-149. https://doi.org/10.31207/rch.v10i2.207
6. Christakis, N.A., & Fowler, J.H. (2010): Conectados. El sorprendente poder de las redes sociales y cómo afectan nuestras vidas. Madrid: Taurus Pensamiento.
7. Durántez-Stolle, Patricia & Sanz, Raquel. (2011). El community manager en los gabinetes de las instituciones políticas: nuevas competencias del periodista de fuente para una gestión eficaz de los medios sociales.
8. El Pais. (2016). La popularidad de Santos llega a sus niveles más bajos. https://elpais.com/internacional/2016/05/05/colombia/1462477758_216778.html
9. Frankfurt, H.G. (2005). On bullshit. Princeton University Press.
10. Fuller, S. (2018). What Can Philosophy Teach Us About the Post-truth Condition. doi: 10.1007/978-981-10-8013-5_2.
11. Furze, A. (2019). Why do some people believe the Earth is flat?. https://pursuit.unimelb.edu.au/articles/why-do-some-people-believe-the-earth-is-flat
12. Hannan J. (2018). Trolling ourselves to death? Social media and post-truth politics. European Journal of Communication, 33(2), 214-226. doi:10.1177/0267323118760323
13. Harari, Y.N. (2018). Yuval Noah Harari extract: Humans are a post-truth species, https://www.theguardian.com/culture/2018/aug/05/yuval-noah-harari- extract-fake-news-sapiens-homo-deus
14. Hunt, A., & Gentzkow, M. (2017). Social media and fake news in the 2016 election. Journal of Economic Perspectives, 31(2), 211-36.
15. La FM. (2020). Santos señaló a las fake news como responsables de pérdida de plebiscito de paz. https://www.lafm.com.co/politica/santos-senalo-las-fake-news-como- responsables-de-perdida-de-plebiscito-de-paz
16. Lazer, D., Baum, M., Benkler, Y., Berinsky, A., Greenhill, K., Menczer, F., …., Zittrain, J. (2018). The science of fake news. Science, 359, 1094- 1096. doi:10.1126/science.aao2998.

17. Marshall, H., & Drieschova, A. (2018). Post-truth politics in the UK's brexit referendum. New Perspectives, 26(3), 89–105. doi: 10.1177/2336825x1802600305
18. Mccomiskey, B. (2017). Post-truth rhetoric and composition. https://doi.org/10.2307/j.ctt1w76tbg
19. McDermott, R. (2019). Psychological underpinnings of post-truth in political beliefs. PS: Political Science & Politics, 52(2), 218-222. doi:10.1017/S104909651800207X
20. McIntyre, L. (2018). Post-truth. Cambridge, MA: MIT Press.
21. National Geographic. (2018). El juicio de la Inquisición contra Galileo. https://www.nationalgeographic.com.es/historia/actualidad/el-juicio-contra- galileo_7184
22. Nichols, T. (2017). The death of expertise: The campaign against established knowledge and why it matters. Oxford University Press.
23. Oreskes, N., & Conway, E. M. (2011). Merchants of doubt: How a handful of scientists obscured the truth on issues from tobacco smoke to global warming. Bloomsbury USA.
24. Oxford Dictionaries. (2017). Word of the year 2016 is. https://en.oxforddictionaries.com/word-of-the-year/word-of-the-year-2016.
25. Rabin-Havt, A.(2016). Lies, incorporated: The world of post-truth politics. Knopf Doubleday Publishing Group.
26. Roberts, D. (2010). Post-truth politics, http://grist.org/article/2010-03-30- post-truth-politics/.
27. Romero, A. (2014). Concepto dirigido a la Corte Constitucional de Colombia. https://static.elespectador.com/archivos/2015/02/06352452ae8350df35f9b0aa53ce6659.pdf
28. Boseley, S. (2017). Mbeki Aids denial 'caused 300,000 deaths'. https://www.theguardian.com/world/2008/nov/26/aids-south-africa
29. Sartori, G. (1998). Homo videns la sociedad teledirigida. Madrid: Taurus.
30. Schudson, M. (1981). Discovering the news: A social history of American. Newspapers: Knopf Doubleday Publishing Group.
31. Soll, J. (2016). The long and brutal history of fake news. http://www.politico.com/magazine/story/2016/12/fake-news-history -long-violent-214535.
32. Swift, A. (2016). Americans' trust in mass media sinks to new low. www.gallup.com/poll/195542/americanstrust-mass-media-sinks-new-low.aspx.
33. Tesich, S. (1992). A government of lies. https://drive.google.com/file/d/0BynDrdYrCLNtdmt0SFZFeGMtZUFsT1NmTGVTQmc1d EpmUC1z/view
34. Verstraete, M. Bambauer, D.E. & Bambauer, J.R. (2017). Identifying and countering fake news. Hastings Law Journal, 73. doi:10.2139/ssrn.3007971
35. Villafranco, C. (2005). The role of the mass media in democracies. http://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1870-00632005000200001
36. Walker, V. (2018). Post-truth rhetoric and its impacts on the 2016 Presidential Election. Muncie, Indiana: Balle State University.
37. Zeng, D., Chen, H., Lusch, R., & Li, S. (2010) Social media analytics and intelligence. IEEE Intell Syst, 25(6), 13–16.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

(34)

Prof. Dr. Ata ATUN[244], Yrd. Doç. Dr. Yurdagül ATUN[245]

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER DEĞİŞİMİN EŞİĞİNDE
UNITED NATIONS ON THE THRESHOLD OF CHANGE

ÖZ

Dünya sisteminin yeni dinamikleri eski düzenin devamını imkânsız kılmaktadır. Günümüze uygun kavramlarla daha adil ve istikrarlı bir uluslararası düzen oluşturmak mümkündür. Buna paralel olarak günümüzde Birleşmiş Milletlerin (BM) yeniden yapılanması, bu örgütün himayesi altındaki çoğu ülkenin isteği haline gelmiştir. Aldığı bazı kararlarla meşruiyeti ve adaleti sorgulanır hale gelen BM'de gereken reformları uygulayarak itibar, güven ve güç kazanması gerekmektedir. BM Güvenlik Konseyi'nin Daimî Üyelerinin sahip olduğu veto yetkisinin sağladığı ayrıcalığı kaldıracak değişikliklere gereksinim duyulmaktadır. Makalenin ilerleyen bölümlerinde dünya siyasetinde son yıllarda yaşanan değişimlerin ve gelişmelerin neden olduğu sorunlar, uluslararası sistemin adaletsizlikleri ve çifte standartları ele alınarak analiz edilecektir. Bu bağlamda, birinci bölümde mevcut uluslararası sistemin bir değerlendirmesi sunulmaktadır. Bu inceleme sırasında, ağırlıklı olarak BM'ye odaklanan küresel yönetim konuları ele alınmıştır. Bu makale, BM'de reform yaparak daha adil, güvenilir, büyük, barışçıl ve istikrarlı bir uluslararası düzen kurmak için hazırlanmış, mevcut dünya düzeninin her biçimini tüm açıklığıyla ortaya koyan mütevazi bir bilimsel çalışmadır.

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler, Reform, Yeniden yapılanma, Güvenlik Konseyi, Daimî Üyeler.

ABSTRACT

The new dynamics of the world system make maintaining the old order impossible. With today's concepts, it is possible to create a more just and stable international order. In parallel, the reorganization of the United Nations (UN) has become the will of most countries operating under its auspices. He needs to rebuild his reputation, trust, and power at the United Nations, whose legitimacy and fairness have been called into question by some of his decisions. Amendments are required to remove the privilege granted by the Permanent Members of the UN Security Council's veto power. The problems caused by recent changes and developments in world politics, as well as the injustices and double standards of the international system, will be discussed in the following sections of the article. In this regard, the first section presents an assessment of the current international system. During this review, issues of global governance were discussed, with a particular emphasis on the United Nations. This article is a modest scientific work that reveals all forms of the current world order with complete clarity, ready to reform the UN to create a more just, reliable, large, peaceful, and stable international order.

Keywords: *United Nations, Reform, Reconstruction, Security Council, Permanent Members.*

[244] **Kıbrıs İlim Üniversitesi; ataatun@csu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4062-5120**
[245] **Kıbrıs İlim Üniversitesi; yurdagulatun@csu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2052-1666**

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

GİRİŞ

Dünya barışına ve istikrarına katkı sağlayan, daha etkin, şeffaf, işlevsel, temsili ve hesap verebilir bir yapının oluşturulmasına ihtiyaç olduğu her daim dile getirilen bir söylem, kollektif bir görüştür. Özellikle, fiili yaptırım organı olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin yeniden yapılandırılması, daha adil bir temsil yapısına yönelik köklü bir değişiklik için gerekli hale gelmiştir (PMSVG 19).

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Milletler Cemiyeti, misyonundan uzaklaştığı gerekçesiyle sıklıkla eleştirilmektedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Birleşmiş Milletler Teşkilatı da Güvenlik Konseyi'nin mevcut yapısından dolayı evrensel düzeyde adil, adaletli ve barışçıl bir yaklaşım sergileyememiştir. Güvenlik Konseyi, mevcut yapısıyla küresel barış ve adaleti sağlamaktan ziyade, sadece beş daimî üyesinin politikalarına hizmet etmekte, küresel bir mesele haline gelmiş konuların çözümüne yönelik etkin ve yaptırım gücü olan kararlar alamamaktadır. Yeni küresel güç dağılımını, kıtalardaki dengeleri, küresel ekonomik dengelerin ayarlanmasını, yükselen güçlerin taleplerini, mevcut dünya sistemini göz ardı eden bu yapının sürdürülebilir olmadığı sıklıkla ortaya konmakta, Birleşmiş Milletler, kuruluş tüzüğünde kendisini tüm uluslara adalet ve güvenliği, ekonomik kalkınmayı ve sosyal eşitliği sağlamayı amaçlayan küresel bir örgüt olarak tanımlasa da görevlerini tam manası ile yerine getirememektedir (Malone 15).

Güvenlik Konseyi'nin Daimî Üyeleri'nin sadece Kuzey Amerika, Avrupa ve Asya'daki ülkelerden oluşması, yapılanmada küresel ve kıtasal temsiliyete yer verilmediğini, Güvenlik Konseyi'nin Daimî Üyelerinin oluşumunda inanç gruplarının dikkate alınmadığını, konseyin daimî üyelerinin %80'inin Hristiyan dininin yaygın olduğu ülkelerden neşet ettiğini ortaya koyar. Müslüman ülkeler ve çok sayıda diğer dinleri temsil eden ülkeler maalesef Güvenlik Konseyi'nin Daimî Üyeleri yer almamaktadır. Dünya nüfusunun üçte birini temsil eden ve 57 üyesi bulunan İslam İşbirliği Teşkilatı da bu önemli kurumda yeterince temsil edilmemektedir. Menşei itibariyle Arabistan, Türkiye, Hindistan, Endonezya ve Afrika gibi dünyanın belli başlı ülkeleri konseyde temsil edilmemektedir.

Daha adil ve kalıcı bir dünya barışı sağlamak için çok kültürlülüğü ve çok kutupluluğu yansıtan bir kuruma ihtiyacımız vardır. 21. yüzyılda çok kutuplu, çok merkezli, çok kültürlü, daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir dünya inşa etmek mümkündür. Bu ilkelerle yönetilen bir dünya yaratmak için ideal organizasyon Birleşmiş Milletlerdir. BM, barış, istikrar, adalet ve etkili bir küresel yönetişim kurmak için reformdan geçirilmelidir (PMSVG 133). Birleşmiş Milletlerin ve özellikle de Güvenlik Konseyi'nin reforma tabi tutulacak olan yapısının, Milletler Cemiyetindeki yapısına dönüştürülmesi, elbette tüm dünya milletlerinin mutabakatı ile sağlanabilir. Güvenlik Konseyi'ni kıtaları, inançları, geçmişleri ve kültürleri mümkün olduğunca adil bir şekilde temsil edecek şekilde yeniden düzenlemek, dünya üzerinde küresel barışı tesis etme yolunda devrim niteliğinde bir adım olacaktır.

Mevcut haliyle, Güvenlik Konseyi'nin beş daimî üyesinin ayrı veto yetkisine sahip olması birçok durumda darboğazlara ve sıkıntılara neden olmaktadır. Bu kapsamda hayata geçirilecek ilk icraat, Güvenlik Konseyi'nin daimî üye sayısının 5'ten 20'ye çıkarılmasıdır. Genel Kurul'un yetkilerinin artırıldığı, Güvenlik Konseyi'nin tek karar mercii olmadığı ve Genel Kurula karşı sorumlu olduğu bir yapı sağlanarak Genel Kurul dengelenmelidir (PMSVG 106). Bu, tüm dünya ülkelerinin bu önemli karar alma mekanizmasına katılmasını sağlarken, Güvenlik Konseyi'nin beş daimî üyesinin veto yetkisinin kaldırılması olası darboğazların önüne geçilmesinin yolunu açacaktır.

Birleşmiş Milletler ve benzeri uluslararası kurum ve kuruluşlara duyulan güvensizlik, küresel adalet beklentisini zedelemiş, ülkeleri çaresiz bırakmıştır. Adaletsizlikleri, siyasi çatışmaları ve küresel sosyoekonomik krizi önlemede yetersiz kalan BM'nin meşruiyeti artık yüksek sesle tartışılırken, Birleşmiş Milletlerin yeniden yapılandırılması çalışmalarının statükonun devamını isteyen bazı ülkeleri rahatsız edeceği kesindir. Bu ülkeler, I. Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan ve 2. Dünya Savaşı'ndan sonra bugünkü şeklini alan dengelerin değişmesini istememektedirler. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana geçen 77 yılda insan ve toplum hayatındaki tüm dramatik değişimlere ve güç dengelerine rağmen, bu çevreler eski ve köhne yapıyı kendi devletlerinin çıkarları için korumayı amaçlamakta, mevcut yapı bugün dünyada yaşanan birçok sorun, çatışma ve baskının temeli olmasına rağmen, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimî üyeleri iktidarı

kaybetmemek için yeni bir yapılanmaya sıcak bakmamaktadırlar (Focarelli 191-213). Küresel ölçekte barışın gerçekleşmesinin ve tüm insanlığın barışçıl yaşamının ancak BM ekseninde bir reform hayata geçirilmesiyle mümkün olacağı açıktır. Bu nedenle de dünya barışının garantörü olmak adına yola çıkmasına karşın, dünyadaki toplumların ve vicdanlarının sesi olmayı başaramamış BM, değişim taleplerine kulak tıkayamaz ve mevcut statükoyla devam edemez. Değişim yönünde devrim niteliğinde bir adım atılmadıkça, sadece bugünümüzün değil, geleceğimizin de büyük tehlike altına gireceği kesindir. Adil ve kalıcı bir dünya barışı sağlamak için çok kültürlülüğü yansıtan çok kutuplu bir Birleşmiş Milletlere ihtiyaç vardır.

BM'nin kuruluşu

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanacak barış anlaşmalarının çerçevesini görüşmek üzere 25 Ocak 1919 tarihinde Paris Barış Konferansı toplanmış, bu toplantıda, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak/sürdürmek için "Milletler Cemiyeti" adı altında faaliyet gösterecek bir kurumun oluşturulmasına karar verilmiştir. "Birleşmiş Milletler" tanımı ilk kez 1 Ocak 1942'de yayınlanan BM bildirisinde ve Atlantik Deklarasyonu'nda resmi olarak kullanılmıştır (United Nations, 1942). İkinci Dünya Savaşı'nda kendilerine "Müttefik Devletler" denilen devletler tarafından, 1943 yılında düzenlenen toplantıda Birleşmiş Milletlerin kurulması fikri ortaya atılmıştır. Birleşmiş Milletler fikrini destekleyen 50 ülkenin temsilcileri 1945 baharında San Francisco'da bir araya gelmiş, bir dizi toplantının ardından 111 maddeden oluşan "Birleşmiş Milletler Sözleşmesi" veya "Birleşmiş Milletler Şartı" son şekline getirilmiştir. Katılımcı devletler tarafından 25 Nisan 1945'te onaylanmak üzere sunulan "Birleşmiş Milletler Şartı", taraflarca değerlendirildikten sonra 25 Haziran 1945'te oybirliğiyle kabul edilmiş, 26 Haziran 1945'te San Francisco'da Birleşmiş Milletler fikri altında 50 ülkenin temsilcileri tarafından imzalanmıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimî üyeleri olan beş "Daimî Üye"nin ve Birleşmiş Milletler fikrini benimseyen ülkelerin onayı ile "Birleşmiş Milletler Antlaşması" resmen yürürlüğe girmiş ve Birleşmiş Milletlerin kuruluşu onaylanmıştır. Birleşmiş Milletlerin resmi kuruluşu, İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden 7 ay sonra, 24 Ekim 1945'te gerçekleşmiştir (United Nations, *History of United Nations*).

BM Güvenlik Konseyi

BM Güvenlik Konseyi'nin daimî üyelerinin veto yetkisi, 1945'te II. Dünya Savaşı sırasında Dumbarton Oaks ve Yalta'da yapılan toplantıda, üç büyük ülkenin (Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği ve İngiltere) devlet başkanları ile hükümetleri arasındaki müzakerelerde ilk kez ortaya atılmış ve tartışılmıştır (United Nations 1945). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK), üye devletler arasında güvenlik ve barışı sağlamaktan sorumlu Birleşmiş Milletler'in en güçlü organıdır. Diğer BM kuruluşları yalnızca tavsiyelerde bulunabilirken, Güvenlik Konseyi, Uluslararası Adalet Divanı ile birlikte bağlayıcı karar verme yetkisine sahiptir. Bu yetki BM'ye üye devletler tarafından imzalanmış olan Birleşmiş Milletler Şartı'nın VI-VIII. ve XII. bölümlerde yer almaktadır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 15 üye ülkeden oluşmaktadır. Bu ülkelerden beşi daimî üye ve on tanesi seçilmiş üyedir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimî üyeleri olan Rusya ve Çin, Konsey tarafından Birleşmiş Milletler'in kurucu üyeleri olan Sovyetler Birliği ve Çin Cumhuriyeti'nin halefleri olarak tanınmıştır. (United Nations, *Preparatory Years*).

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde ABD, Birleşik Krallık, Fransa, Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya, kararlar üzerinde veto yetkisine sahip daimî üyelerdir. Geri kalan on üye, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından iki yıl müddetle dönüşümlü olarak, görev yapmak üzere seçilirler ve veto yetkisine sahip değildirler. Güvenlik Konseyi Başkanlığı, dönüşümlü olarak her ay üye ülkeler arasından seçilmektedir. Bu örgütün hızlı ve verimli bir şekilde işlemesini sağlamak amacı ile Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için Güvenlik Konseyi'ne birincil sorumluluk verir. Güvenlik Konseyi bu sorumluluğunun bilinci içinde görevlerini yerine getirir. Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerine uygun olarak hareket eder (United Nations, *Dumbarton Oaks and Yalta*).

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Veto Ayrıcalığı

BM Güvenlik Konseyi Daimî Üyelerinin Veto hakkının, bu ülkelerin egemenlik haklarını ve ulusal çıkarlarını korumak ve aynı zamanda çağdaş güçlere dünya siyasi olayları karşısında etkili bir söz sahibi olma hakkını vermek için oluşturulduğu iddia edilmektedir (Winkelmann 32-37). Ayrıca bu ülkeler (özellikle Birleşmiş Milletler'in atası olan Milletler Cemiyeti'ne üyeliği Kongre tarafından reddedilen Amerika Birleşik Devletleri) veto yetkilerini, BM'nin kurulması, Milletler Cemiyetinden geçiş ile uyumun sağlanması için kullanmışlardır. BM'nin tarihine bakıldığında veto yetkisinin, çözülmesi gereken çok önemli konularda bile kullanıldığı, sorunun bu nedenle çözümsüz kaldığı görülmektedir. Sonuç olarak, BM Güvenlik Konseyi'ne sunulan 2,446 yasa tasarısının 249'u çeşitli nedenlerle veto edilmiştir. Rusya 112, ABD 81, İngiltere 29, Fransa 16 ve Çin 11 konuda veto haklarını kullanmışlardır.

Veto kullanım hakkı nedeni ile, tartışmaya sunulan konuların yaklaşık yüzde 10'luk bir kısmı, bir veya daha fazla daimî üye tarafından veto edilmiş ve sorun çözülememiştir. Bu uygulama sonucunda da, geriye kalan %90 konu da tam olarak çözülememiştir. Genel Kurulda kabul edilen konuların çok büyük bir kısmı önemsiz konulardan oluşmaktadır (Bennet 65). Veto yetkisinin kullanıldığı konular, özellikle küresel barışı tehdit eden konulardır. Veto yetkisinin kullanılmasından daha kötüsü, veto yetkisinin kullanılacağı tehdididir. Bu tehdit nedeniyle yüzlerce siyasi ve stratejik konu, bir veya daha fazla daimî üyenin kapalı kapılar ardında veto edeceklerini açıklamasının ardından Birleşmiş Milletlerin çalışma programına alınmamış ve çözümsüz kalmıştır. Dünya siyasetinde onlarca sorun çözülmeyi beklerken, Güvenlik Konseyi'ndeki bu veto hakkı ve uygulama nedeni ile BM işlevsiz hale gelmiş, dünya barışı ile ilgili sorunlara çözüm bulunamamıştır.

Küresel Kuruluşlar ve Görevleri

Küresel sistemin sorunları BM ile sınırlanmış değildir. BM küresel yönetişimin ana itici güçlerinden biri ve en önemlisidir. BM'ye ilave olarak dünya barışı için görev yapmakta olan diğer uluslararası kuruluşlar, ideal bir küresel barışın oluşumuna tam olarak katkıda bulunamamaktadırlar. Birleşmiş Milletler Teşkilatında yaşanan sorunların ve tıkanmaların benzerleri, diğer uluslararası kuruluşlarda da görülmektedir. Adaletsizlik ve işlevsizlik bu kurumların en görünür özellikleri haline gelmiştir (Bennet 65). Ortak iş birliği adına kurulan kurumların hemen hepsi krizleri önlemede ya da ağırlaştırmada etkisiz kalmaktadırlar. Uluslararası siyasette sıklıkla görülen ikiyüzlülük bu örgütlerde de kendini göstermektedir (Doyle ve Sambanis 289). Bu nedenle küresel barış ve istikrar için öncelikle bu kurumlara adalet anlayışının yerleştirilmesi gerekmektedir.

Küresel Barış ve Düzen

Küresel yönetişim üç ayağa dayanmaktadır. Bunların birincisi siyaset, ikincisi güvenlik, üçüncüsü de ekonomidir. Birleşmiş Milletler Teşkilatı, siyasi bir örgüt olup uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında öncü olan bir kuruluştur (IWGP 15). Güvenlikle ilgili uluslararası kuruluşlar, güvenlik yönetişimi bağlamında da ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Küresel yönetişimin ayaklarından biri olan küresel ekonominin karşı karşıya olduğu sorunlar ülkeler içinde çalkantılara neden olmaktadır. Zenginin daha zengin olduğu, fakirin daha da fakirleştiği ve sürekli sömürüldüğü mevcut küresel ekonomik düzende adaleti sağlamak neredeyse imkansızdır. Küresel yönetişim sorunları, küresel kurumlarla sınırlı değildir. Tesis edilecek daha adil bir küresel ekonomi sistemi, küresel sorunların büyük bir çoğunluğunu önleyebilir. Ekonomik hedeflere ulaşabilmek için küresel barışın, huzurun ve güven ortamının da yaratılması gerekmektedir. Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan ve küresel güvenlik yönetişiminin belkemiği olan NATO, tüm karamsar tahminlerin aksine ayakta kalmayı ve varlığını sürdürebilmeyi başarmış bir kuruluştur. NATO Teşkilatının birincil görevi, üyesi olan herhangi bir ülkenin saldırıya uğraması durumunda, o ülkeyi savunmasıdır (Hirofumi ve Todd 125). Uluslararası sistemin ve uluslararası kurumların aşınması NATO'yu olumsuz etkilemeye başlasa da karşılıklı ve birlikte savunma ilkesi NATO'nun itici gücüdür. Tüm bu gücüne rağmen günümüzde NATO da, üye ülkeleri arasındaki işbirliği eksikliği nedeniyle güç kaybetmeye ve zayıflamaya başlamıştır.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

BM'nin İşleyebilirliği ve Kararlarını Uygulama Sorunu

Yakın zamanda, ekonomik istikrarsızlık, gelir dengesizliği, yoksulluk, çevre sorunları, salgın hastalıklar ve sosyal dışlanma sorunları mevcutlara ilave olarak genç işsizliği ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler terör, yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve düzensiz göçün artması gibi sorunların da ortaya çıkmasına neden olmuştur. BM'de bu gibi sorunlara ve çözüm isteyen konulara gerekli ilgilinin gösterilmemesi, işleyişinin ve etkinliğinin aksamasının bir diğer nedenidir (Birdişli 174). Günümüzde ekonomik krizlerin, doğal afetlerin, terör eylemlerinin ve savaşların neden olduğu büyük sorunlar ortaya çıkmıştır. BM, bu sorunları çözmek için acil durum planı oluşturamamıştır. Güvenlik Konseyi daimî üyeleri arasında ilgisizlik ve bencillik, sorunların çözülememesine yol açmakta, sorunlar karşısında ortak bir tutum belirlenemediğinden BM sorunları çözmede başarılı olamamaktadır. BM'nin bu başarısızlığı da küresel düzeyde etkinliğini, saygınlığını ve güvenilirliğini kaybetme nedenlerinden biridir. Güvenlik Konseyi daimî üyesi ülkelerin bazıları kendi ulusal çıkarları için BM'nin itibarını zedelemekten kaçınmadıkları için BM kilitlemekte, itibar kaybına uğramakta ve işlevsiz hale gelmektedir.

Küresel sorunların kalıcı bir şekilde çözülebilmesi için Batılı ülkelerin, yabancı düşmanlığını, ırkçılığı ve İslam karşıtlığı gibi akımları durdurmaları gerekmektedir. Krizlerin yaşandığı bölgelerdeki ülkeler, terör örgütleriyle ve yoksullukla kararlı bir şekilde mücadele etmelidirler. BM içinde tüm ülkeler ve insanlık için işbirliği mekanizmaları geliştirilemezse, küresel sorunların çözülmesi mümkün gözükmemektedir. BM merkezli küresel sistemin açmazları uluslararası terörizmle, göçlerin yol açtığı sorunlarla sınırlı değildir. BM'nin işleyişi ve etkinliği sorunu, daha derin bir küresel yönetişim sorununa yol açmaktadır. Bu çıkmaz BM'yi adalet dağıtmada etkisiz hale getirmekte ve temel işlevini yok etmektedir. Evrensel adaleti sağlaması ve adil bir örgüt olması beklenen BM, bunu günümüzde artık yerine getiremediği için adil bir uluslararası örgüt olmaktan çıkmıştır (Schwartzberg 15).

Veto Ayrıcalığının İptal Edilmesi

Birleşmiş Milletlerin kuruluşundaki önemli rolü nedeniyle, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin beş daimî üyesi, Çin, Fransa, Rusya, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri, ilgili kararları veto etme yetkisine sahiptir.

BM ile ilgili sorunların ana nedenlerinden bir tanesi Güvenlik konseyi üyelerinin veto yetkisidir. Bugün, insanların gerçekten yardıma ihtiyaç duyduğu hemen hemen her kriz alanında BM'nin müdahalesinin beklendiği görülmektedir (Abass ss. 424-425). Ancak BM'nin kuruluşundan bu yana gelişimine baktığımızda veto yetkisinin hem uluslararası siyasette hem de devletlerin içişlerinde araçsallaştırıldığını varsaymak yanlış olmaz. BM'nin işleyiş gücünü oluşturan Güvenlik Konseyi'nin tüm iplerinin beş ülkenin eline geçmiş olması, adeta sistemi kilitlemiş durumdadır. Yapılması gereken faaliyetler, müdahaleler ve yardımlar, Güvenlik Konseyi üyesi beş ülkeden birinin yararına sürekli olarak ertelenmekte, sorun ise gittikçe boyutlarını arttırarak devam etmektedir (Abass ss. 425-426). Bu durumdan cesaret alan hükümetler, mazlumlar üzerindeki baskılarını artırmakta ve acı verici uygulamalarını yaygınlaştırmaktadırlar. Adaleti, istikrarı ve barışı adaletin değil, sadece güçlünün yaratabileceği bir yapının sürdürülebilir olması mümkün değildir. Birleşmiş Milletler'in, uluslararası kurum ve kuruluşların vicdanındaki güvensizlik duygusu adalet duygusunu aşındırmakta ve milyonları çaresiz bırakmaktadır (Reinisch 867).

Bu durum aynı zamanda veto yetkisinin zaman içinde "kötüye kullanılmasına" neden olmakta, bu da bu hakka sahip devletlerin bunu sadece ulusal çıkarlarını korumak için kullanması anlamına gelmektedir. Tarihsel bir uygulama olarak kabul edildiğinde, Soğuk Savaş döneminde ABD ile birlikte BM'de hareket eden Batılı ulusların veto yetkisi kullanmadığı, Sovyetler Birliği'nin ise Soğuk Savaş'ın sonuna kadar birçok veto yetkisi kullandığı tespit edilmiştir. Bunun istisnaları, Fransa ve İngiltere'nin sömürgelerdeki çıkarlarını korumak için yalnızca veto yetkilerini kullanmaları olmuştur. Öte yandan, bir istikrarsızlık döneminin ardından bu ortak vizyon değişmiş, birçok Üçüncü Dünya ülkesi bağımsızlığını kazanarak BM'ye üye olmuş, ilk karar hakkını 1970 yılında kullanan Amerika Birleşik Devletleri birçok kez veto hakkını kullanırken, Çin Halk Cumhuriyeti bu dönemde veto hakkını sadece bir kez kullanmıştır.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

Buna ilaveten, Soğuk Savaş'ın sona ermesi veto kararlarına da yansımış, uluslararası gelişmeler açısından büyük güçler arasındaki uyumun dikkat çekici olduğu 1990'dan 1993'e kadar Güvenlik Konseyi'nde veto yetkisi kullanılmamıştır. İlerleyen dönemde Rusya Federasyonu veto yetkisini sıklıkla kullanmış ve Birleşmiş Milletlerin kuruluşundan bu yana en fazla veto yetkisine -116 veto- sahip ülke olmuştur. ABD, Rusya Federasyonu'nu 81 veto yetkisiyle takip ederken, İngiltere 29 vetoyla üçüncü olmuştur. Veto yetkisinin devletlerin dünya siyasetinde diğerlerine göre kalıcı olarak daha fazla söz sahibi olmasını sağladığı inancı, veto yetkisinin her kullanımından sonra gündeme gelen bir tartışma konusudur (White 15). Veto hakkı savunucuları, onsuz büyük güçleri sistemde tutmanın imkânsız olacağını, bunun sık sık yapılan gereksiz askeri müdahalelere karşı bir kontrol mekanizması olduğunu savunarak, uluslararası istikrarın sağlanmasından yana olduğunu iddia etmektedirler. Duruma karşı çıkanlar ise Birleşmiş Milletler sisteminin en temel unsurlarından olan demokratik karar alma ilkesini ve egemen devletlerin eşit haklara sahip olmalarını ortadan kaldırdığını ve etkin bir şekilde müdahale etmesini engellediğini savunmaktadırlar (Reinisch 868).

Veto Değişiklik Önerisi

BM Genel Kurulu'nda 26 Nisan 2022 tarihinde kabul edilen yeni karara göre, Güvenlik Konseyi'nde veto yetkisine sahip olan ABD, Rusya, İngiltere, Çin ve Fransa'dan herhangi bir tanesi veto hakkını kullandığı zaman, BM Genel Kurul'u 10 gün içinde otomatik olarak toplanacak ve ilgili üye bu kararı neden aldığını BM Genel Kurulu'na gerekçeleri ile birlikte açıklaması gerekecektir. Toplantı sonrasında BM resmi bir açıklama yapacaktır (BM Türkiye, *Güvenlik Konseyi'nde veto hakkı kullanılırsa Genel Kurul toplanacak*).

Küresel Politikanın Sıkıntıları

Dünyamız tarihi bir süreçten geçmektedir. Buna paralel olarak küresel siyaset de son yıllarda önemli bir değişimin ve dönüşümün etkisi altına girmiştir. Dünyamızda yaşanan krizler, soğuk savaşın bitiminden itibaren devam etmekte olan dönüşüm sürecini derinden etkilemiş, yeni bir insani sorunu ortaya çıkarmıştır. Bu sorun, maddi güçleri ne olursa olsun irili ufaklı tüm milletleri derinden sarsmış, cinsiyet, ırk ve din ayrımı yapmaksızın tüm insanlığı tehdit eder hale gelmiştir. Küresel yönetişim ve uluslararası siyasetin yanlış uygulamaları nedeni ile dünyanın farklı yerlerinde yaşayan insanlar zulme uğramaya başlamış, asırlardır üzerinde yaşadıkları toprakları terk etmek zorunda bırakılmışlardır. Bu insanlık dışı olaylar 21. yüzyılın başında, insanlık tarihinin en modern çağında yaşama geçmiştir.

Küresel sistemdeki değişim 11 Eylül 2001 günü New York'ta İkiz Kulelere yapılan saldırı ile başlamıştır. 11 Eylül'de başlayan uluslararası terörizm, yayılarak küresel güvenlik krizini yaratmış ve uluslararası sistemi de derinden etkilemiştir. Ülkeler arası rekabetin ve ekonomik çıkarların şeklini değiştirmiş, yerini küresel aktörler arasındaki ticaret ve bölgesel nüfuz savaşlarına bırakmıştır. 21. yüzyılın ilk küresel ekonomik bunalımı ise 2008 yılında başlayan mali krizle ortaya çıkarken, küresel ekonominin kırılganlıklarını tüm açıklığı ile ortaya koymuş, beraberinde de batılı ülkelerin dışında yeşermiş ekonomileri yükselişe geçirmiştir. Bunun sonucunda da küresel yönetişim krizi ve dünya siyasetinde bir karmaşa ortaya çıkmıştır. Uluslararası terör, vekalet savaşları ve iklim değişikliği dünyayı tehdit eder hale gelmiş, dünyanın çeşitli yerlerinde adaletsizlikler, savaşlar ve göçler hüküm sürmeye başlamıştır. Dünyada küresel güç konumunda olan ülkelerde milliyetçilik akımları başlamış ve vatanseverlik yerini yabancı düşmanlığı almıştır. Bu ülkeler bir araya gelerek bu sorunların nasıl çözülebileceğini tartışmak ve önlem almak girişiminde bulunmamışlardır. Avrupa Birliği'nde ırkçılık yükselmiş, yabancı düşmanlığı kuruluş değerlerini etkilemeye başlamış ve birliği de Hristiyan kulübüne indirgemiştir. Dünya üzerinde siyasi, ekonomik ve insani barışı sağlamak için kurulmuş olan birçok uluslararası kurum ve kuruluş, insanlığa adil bir şekilde hizmet etmeleri yerine, uluslararası hegemonya kurmak yolunda güçlü ülkelerin hizmetkarları konumuna düşürülmüşlerdir.

Birleşmiş Milletlerdeki Sorunlar

BM teşkilatı içinde uluslararası sistemin gerçekleriyle bağdaşmamasına karşın ısrarla sürdürülen ve eleştirilere kulak tıkayan bir yapı mevcuttur. BM Güvenlik Konseyi'nde, soğuk savaş döneminin kalıntısı olan statükonun halen daha varlığını sürdürüyor olması, barışçıl ve adil kararların alınmasını olumsuz yönde

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

etkilemektedir. İşlev ve etkinlik sorununun birincil kaynağı olan mevcut "güvenlik mimarisi" ve "dış politika modeli"nin değişmesi kaçınılmazdır.

Birinci Dünya Savaşı döneminde başat aktörlerin temellerini attıkları bu düzenin süreç içinde yarattığı sorunlar, günümüzde çıban başı haline gelmiştir. Demokrasi kavramının havariliğini yapan bu ülkeler, demokrasi ile bağdaşmayan bir şekilde sömürgecilik yapmakta, emperyalist anlayışı farklı yöntem ve uygulamalarla devam ettirmektedirler. 1915 yılında İngiltere ve Fransa arasında yapılan ve gizli tutulan Sykes-Picot Anlaşması, bölgede yaşayan insanların görüş ve istekleri alınmadan sadece bu iki ülkenin menfaatlerine hizmet edecek bir düzeni kurmak için imzalanmıştır (Berdine 21-36). Anlaşma fiilen yürürlüğe konamasa da içeriği halen daha Orta Doğu'da kan ve gözyaşı dökülmesine neden olmakta, o coğrafyada barış ve adalet sağlanamamaktadır. Günümüzde dünyada yaşanan sorunların kökeninde bu düzen ve düşünce tarzı yatmakta olup dünya barışı için tehlike arz etmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşturulan uluslararası güç dağılımı ve imtiyazlar nedeni ile yaşadığımız dünya özellikle bazı ülkeler için yaşanmaz hale gelmiş, sistem yozlaşmış ve tükenmiştir. Uluslararası toplumun siyasi etik anlayışının çöküşü giderek daha belirgin ve umursanmaz hale gelmiştir. Ülkelerin verdikleri sözleri tutmaları, altına imza attıkları anlaşmalara uyma mecburiyetleri ve taahhütlerine sadakatleri umursanmaz / uygulanmaz / sorgulanmaz olmuş, sözler değerini, ülkeler güvenilirliklerini yitirmiştir.

BM'deki Temsiliyet Sorunu

Birleşmiş Milletler Teşkilatında günümüzde yaşanmakta olan sorunlar sadece işlev ve etkinlikle sınırlı değildir. Teşkilattaki temel eksikliklerden bir tanesi de kapsayıcılıktır. BM kapsayıcı olamadığı için temsiliyet krizi ortaya çıkmıştır. BM'nin uluslararası sistemin siyasi gerçeklerini gerektiği gibi yansıtamaması nedeni ile BM Güvenlik Konseyi'ni daha temsili, daha demokratik, adil, şeffaf ve hesap verebilir hale getirecek bir reform üzerinde mümkün olan en geniş uzlaşmaya varılması gerekmektedir (Childers 32).

Günümüz dünyası, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan Batı Bloku ve Sovyet Bloku gibi iki büyük siyasi ve askeri güçten oluşmamaktadır. Soğuk Savaşın yıkılması ile birlikte tek başına kalan bir devletin egemenliği altından da çıkmıştır. Uluslararası sistem, hızlı bir şekilde çok kutupluluğa geçiş yapmış, içinde birçok devletin yer aldığı farklı boyut ve yönlerdeki güç dağılımı ile yeniden şekillenmiştir. Günümüzde BM GK daimî üyesi olan beş ülke artık "dünya siyaseti üzerinde en fazla etkiye sahip ülke olma" konumunu az da olsa yitirmişler, Türkiye başta olmak üzere bazı ülkeler, askeri, ekonomik ve diplomatik olarak BM GK daimî üyelerinden çok daha etkin ve güvenilir duruma gelmişlerdir. Bunun nedenlerinden biri, Birleşmiş Milletlerin, günümüzün küresel demografik dağılımını tam olarak yansıtan bir kurum olmamasından kaynaklanmaktadır (Childers 30).

Dünyadaki mevcut uluslararası sistemin, II. Dünya Savaşı sonrası koşullarda oluşan üç kıtada beş ülke tarafından yönetilmesi sorunlar oluşturmaya başlamıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin yapısının, dünyadaki gelişmelere paralel olarak dünya nüfusunun coğrafi ve dini dağılımı dikkate alınarak yeniden oluşturulması kaçınılmaz hale gelmiştir. Yeni sistem içinde dünya üzerinde varlığını sürdüren tüm ülkelerin eşit söz hakkına sahip olmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Dini temsiliyet açısından konuya yaklaşıldığında dünya üzerinde var olan büyük dinlerin de küresel karar alma ve uygulama mekanizmalarında adil temsiliyeti talep edilmeye başlanmıştır. Dünya nüfusunun önemli bir bölümünü oluşturan Müslümanların Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde daimî temsilcisi bulunmamaktadır. BM GK'nin veya Genel Kurulun karar alma mekanizmasında Müslümanların, Hıristiyanların, Yahudilerin ve Budistlerin olması daha adil kararlar alınmasını sağlayacaktır.

BM Güvenlik Konseyi'nin içerisinde veto hakkı olan beş üye olmadan eşit temsiliyet, oy, söz alma ve karara katılma haklarına sahip on beş ya da yirmi ülkeyi içermesi, Birleşmiş Milletleri daha kapsayıcı ve güvenilir bir kuruma dönüştürecektir (Childers 34). Böyle bir yapı BM'ye, uluslararası dayanışma içinde barış ve güvenliğin sağlanmasında ve küresel sorunların çözülebilmesinde daha müdahaleci ve çözümcü olmak gücünü sağlayacaktır. Etkin, kapsayıcı, adil, işlevsel, hesap verebilir, otoritesi tesis edilmiş ve sorunsuz bir şekilde işleyen bir Birleşmiş Milletler sisteminin yeniden kurulması hayati bir öneme sahiptir. Uluslararası

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

sorunlar ancak uluslararası toplumun tümünü içine alan kapsayıcı, uygulanabilir ve yöre halkını memnun edecek yöntemlerle çözülebilir (PMSVG 75).

BM'nin Çifte Standart Uygulaması

Terörizm, 21. yüzyılın en önemli güvenlik sorunlarından biri haline gelmiş olup, çifte standart uygulamasının uluslararası sistem içinde en açık şekilde görülen şeklidir. Batılı ülkeler, göç konusunda olduğu gibi terör konusunda da iki yüzlü davranmaktadırlar. Terörün bu denli desteklendiği, teröristlerin korunduğu dünyamızda, hiçbir ülke güven altında değildir.

Terörizmle ilgili yaşanan başlıca sorun, terör kavramının uluslararası kabul görecek nitelikte tanımlanamamasıdır. Günümüzde, BM veya başka uluslararası örgütler, uluslararası terörizmin tüm ülkeler tarafından kabul görecek tanımını yapamamakta, vekalet savaşlarında Batı tarafından kullanılan bazı terör örgütlerini açıkça desteklemekten çekinmemektedir (Chimni 16). Batılı ülkelerin kendi çıkarları doğrultusunda değerlendirdikleri teröre karşı takındıkları ikiyüzlü tavır, bugün dünyanın başındaki en büyük sorunlardan biridir ve teröre karşı ortak tavır sahibi olmadan terörizmin sona ermesi mümkün değildir. Terörle uluslararası mücadelenin ancak BM çatısı altında yapılabilirse etkin olabileceğinden hareketle, BM üyesi ülkeler, BM çatısı altında ilkesel bir tavır ile birleşerek terörün her çeşidine karşı ortak bir mücadele sistemi oluşturmalıdırlar.

Terörizm konusunda ikinci önemli sorun, terörizmle nasıl mücadele edileceği konusudur. BM ve diğer uluslararası kurumlar, terörizmle mücadele konusunda ortak bir politika üretememişler, çözüme yönelik mekanizmalar kuramamışlar, bütün girişim ve açıklamalar temenniden öteye geçememiştir. Eyleme geçmek aşamasında etkili uluslararası kurumlar ortak hareket etmeyi başaramamışlardır. BM'nin ve diğer uluslararası kurumların bu başarısızlıkları, terörizme binlerce insanını kurban vermiş ülkeleri, tek başlarına terörizm ile boğuşmak zorunda bırakmıştır. Terörizm konusunda üçüncü önemli sorun, farklı ülkelerin terörü birbirlerine karşı bir araç olarak kullanmaya başlamış olmaları konusudur. Bu yöntemin en tehlikeli tarafını, birden fazla ülkenin birleşerek bir diğer ülkeye karşı ortak hareket etmeleri oluşturmaktadır. Uluslararası terörizm ancak ortak bir anlayış, ortak bir mekanizma ve birlikte oluşturulmuş bir eylem tarzı ile yapılacak kapsamlı bir mücadeleyle yok edilebilir.

Kapsamlı bir çözüm için terörizmi oluşturan nedenlerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Terörizm gibi küresel sorunlara BM'nin mevcut yapısından dolayı müdahale edilemediğinden ve bazı BM ülkelerinin teröre verdikleri açık/gizli destekten ötürü devletlerarası çatışma riski her geçen gün daha tehlikeli hal almaya başlamıştır. Bu doğrultuda BM'ye çok önemli görevler düşmektedir. BM'nin uluslararası işbirliğinin merkezi olması durumunda, terörizm ve küresel güvenlik sorunları yok edilip, ortadan kaldırılması olanağı elde edilecektir. Terörizmle etkin bir mücadele için Birlemiş Milletlerin yeniden yapılandırılması gerekliliği çok açık bir gereksinim olarak ortaya çıkmıştır (Foreign Policy, *Birleşmiş Milletlerin Geleceği*).

Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul Arasındaki Bağ

Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, dünyanın anayasası konumundadır. İkinci Dünya Savaşının galip devletleri tarafından hazırlanmış olan bu "anayasa", dünya üzerinde mevcut diğer ülkelerin görüş ve onaylarının alınmasına gerek duyulmadan galip devletlerin çıkar ve menfaatlerini koruyacak şekilde düzenlenmiştir. BM'nin uluslararası müdahale ve uygulama kararlarını alan ve dünya siyasetini belirleyen bölümü Güvenlik Konseyi'dir (ICISS 9). Güvenlik Konseyi, her birinde ayrı ayrı veto yetkisi bulunan kalıcı ve karar verici beş "Daimî üye"den ve veto yetkisi bulunmayan, dönüşümlü olarak Genel Kurulu tarafından seçilen on beş üyeden oluşmaktadır. BM'nin mevcut yapısı içinde Güvenlik Konseyi daimî üyeleri, yasama yetkilerini sınırsız biçimde kullanmaktadırlar. Dünyanın geri kalan tüm diğer devletleri, BM Güvenlik Konseyi daimî üyelerinin inisiyatifi altında bırakılmışlardır. Mevcut oluşumun içinde siyasi özgürlük ve yarışmacılık yer almamaktadır. Genel Kurul'da büyük uzlaşılar çerçevesinde alınan son derece kritik kararlar, Güvenlik Konseyinin beş daimî üyesinden bir tanesinin kullanacağı veto yetkisi sayesinde geçerliliğini yitirmekte ve yok sayılabilmektedir.

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

BM'de Değişim Gerekliliği

Savaşlar asgari iki aktörün katıldığı etkileşimler sonucu ortaya çıkmaktadır. Bir tarafın barış için uğraşması hiçbir zaman yeterli olmamaktadır. Savaşları ağırlıkla kendini güçlü hisseden ve desteklenen taraf başlatırken, barış için toplu bir çaba gerekmektedir. Topluca tavır almadan tatmin edici bir adalet ve de sürdürülebilir bir düzen kurmak mümkün olmamaktadır (Oliver 131-133). İnsanlık tarihinin bize gösterdiği acı gerçek, devletlerin önce savaşa sürüklenmesi, sonra da barışın ne kadar kıymetli olduğunun anlaşılmasıdır. Büyük felaketlerden sonra ülkeler yeni arayışlara girmiştir. Dünya tarihinin son yüzyılına bakıldığında bu, tekrar eden bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğru olan, felaketler yaşanmadan harekete geçmek, barışı barışta içselleştirmek ilkesini edinmek olmalıdır (Sur 2542).

Birleşmiş Milletler bu düşünce ve hedeflerle kurulmuş ve hayata geçirilmiştir. Güvenlik Konseyi'nin Genel Kurul'u yönetecek şekilde oluşturulması BM'nin insanlığın dertlerine çare bulmasını zorlaştırmış, BM'yi süreç içinde sorun haline dönüştürmüştür. Uluslararası kurumları daha verimli hale getirmek, yeni yükselen devletlerin beklentilerini karşılamak ve yeni dünyada uluslararası güç dengelerini daha iyi yansıtmak tercih ve istekten öteye zorunluluk haline gelmiştir. Bu yeniden oluşumun gerçekleştirilememesinin sonuçları dünyamızda barışı, yaşamı ve varoluşu daha da zorlaştıracaktır. Başta BM Güvenlik Konseyi Daimî Üyeleri olmak üzere uluslararası aktörlerin kendi üzerlerine düşen sorumluklardan kaçmaktan öte ulusal barışa zarar verecek hamlelerde bulundukları, bu durumun, uluslararası sistemde kimi zaman güç boşluğu, kimi zaman da güç gösterisi olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Bu boşluklara sızan çeşitli yasadışı aktörler ve bazı devletler bu durumu fırsata dönüştürmek çabasına girmişlerdir. Bu durum yasal ve yasadışı oluşumların karşı karşıya gelmesine neden olmakta, bölgesel kaosa yol açmaktadır.

BM'nin Yeniden Yapılandırılması Gerekliliği

Tek kutuplu dünya sona ermiş, yeni bir dünya oluşumu hayata gözlerini açmıştır. Farklı güçlerin, dünyanın çeşitli yerlerinde küresel ölçüler içinde yer aldığı yeni bir dünya oluşmuştur. BM'nin üye sayısı 51'den 193'e çıkmış, dünya ekonomisinde ağırlık merkezleri yer değiştirmiş, askeri, ekonomik ve diplomatik dengeler yeni bir şekil almıştır. BM'nin mevcut yapısı bu değişimi göğüsleyecek yeterlilikte değildir (Giannotta 1). Tüm bu gelişim ve değişimlere rağmen küresel adaleti sağlamaktan uzak yaklaşımlar sergileyen Birleşmiş Milletlerin mevcut yapısı ile varlığını devam ettirebilmesi mümkün gözükmemektedir (MFAJP 1p1). Bu nedenle de Birleşmiş Milletler Teşkilatının yapısında ve çalışma tarzında yapılacak reform, merkezinde adalet olacak şekilde tasarlanmalıdır. Adalet ve güvenliği birleştirebilen ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının merkezine koyabilecek bir değişiklik, yapılacak reformun ilk temel ilkesi olmalıdır (MFAJP 1p2). Birleşmiş Milletlerin yapısını değiştirebilmek için gerekli olan reformları başlatmak ve uygulayabilmek için yaptırım gücü olan ilkeler ortaya koymak gerekmektedir. Bu ilkeler mevcut sistemi değiştirebilecek güçte, kapsayıcı, günümüz ihtiyaçlarını karşılayacak derinlikte, yeni sistemin kalıcı olmasını sağlayabilecek içerikte olmalı ve yeni sistemi yıkılmadan taşıyabilmelidir (MFAJP 1p5).

İlk ilke adalet olmalı ve yapılacak reform adalet ilkesini merkeze koymalıdır. Adil olmak ve adil bir yönetim, ezelden beri dünyadaki tüm insanların isteği, devletlerin temel taşı ve toplumların ortak değeri olmuştur. İnsanlık tarihi sürecinde hayata geçmiş olan bütün toplumsal ve siyasal sistemler, kültür, medeniyet ve din ayrımı yapmadan adaleti merkeze alan bir düzen inşa etmek arayışında olmuşlardır.

İkinci ilke "Eşitlik" olmalı ve BM'nin her ülkeye eşit şekilde yaklaşması ve davranması gerekmektedir (PMSVG 45). Küresel adaleti sağlayabilmek için ülkeler arasında eşitlik tesis edilmelidir. Savunma olanakları kısıtlı bir ülkenin, güçlü bir devlet karşısında ayakta durabilmesi ve kendisini savunabilmesi ancak eşitlik ilkesi ile sağlanabilir ve sürdürülebilir. Tüm devletlerin birbirleri ile egemen eşit oldukları ana prensibi, Birleşmiş Milletler Kurucu Sözleşmesinin temelini oluşturmaktadır.

Üçüncü ilke "Temsiliyette adalet" olmalıdır.

Mevcut sistemde yanlış olan iki nedenden ötürü BM'de temsil sorununun çözülmesi gerekmektedir.

Yanlış olan ilk neden, dünyadaki yeni jeopolitik gerçekliklerdir. İkinci Dünya Savaşı koşulları üstüne kurulmuş olan mevcut yapı temsilde adaleli sağlayamamaktadır (Birdişli 176). Yıllar içinde uluslararası politik denge üç büyük değişim yaşamıştır. Bu değişimler nedeni ile de Güvenlik Konseyi bütün uluslararası

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

toplumu temsil edemeyecek hale gelmiş, beş daimî üyenin hegemonyası altına girmiştir. Yeni oluşturulacak bir Birleşmiş Milletler Teşkilatının, uluslararası sistemin çok kutuplu yapısını temsil eden bir yapıda olması gerekmektedir.

Yanlış olan ikinci neden, BM'nin dünyadaki demografik yapıyı adil bir şekilde temsil etmemesidir. Özellikle Güvenlik Konseyinde ve BM'nin asli karar alma mekanizmalarında 1,5 milyar nüfusa sahip İslam dünyasının ve diğer büyük dini inanç topluluklarının yeterince temsil edilmemesidir.

Yanlış olan üçüncü neden, BM'nin karar alma mekanizmalarının şeffaf olmamasıdır.

BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararlar, sadece Güven Konseyine üye devletler tarafından bilinmektedir. BM'nin diğer üyeleri ve hakkında karar alınan ülkenin bu kararın alınışı sürecinde nelerin yaşandığı, tartışıldığı ve hangi koşullar altında kararın alındığı hakkında hiçbir bilgisi bulunmamaktadır. Bu nedenle de BM'nin görevini iyi yaptığına dair üye ülkelerin ve uluslararası toplumun inancı çok zayıflamıştır. Ülkelerin kaderiyle ve geleceği ile ilgili kararlar alınırken hangi süreçlerden geçtiğinin bilinmesi ve şeffaflık, BM'nin güvenirliliği ve sürdürülebilirliği için son derecede önemlidir. Gizli diplomasi bazen çatışmaları önleyebilmekte yeterli olabilmekte ama şeffaf olmayan ve kapalı kapılar ardında alınan kararlar BM'ye olan güveni sarsmaktadır.

Yanlış olan dördüncü neden, hesap verebilirlik ilkesinin uygulanmamasıdır. Hesap verilebilirliğin üç önemli ayağı bulunmaktadır.

Birincisi, BM'nin çatışmaların önlenmesi, krizlerin çözülmesi ve barışın tesisi konularında yeterli olamadığı zaman, hesap vermesi;

İkincisi, BM Genel Kurulu üyesi devletlerin, hesap verilebilirlik konusunda kontrol yetkisi olması;

Üçüncüsü, BM'nin iç kontrol mekanizmalarının ve üye devletlerin hesap sormada yeterli olamadıkları durumlarda, hesap verilebilirliği denetleyecek farklı yapıda bir mekanizmanın kurulmasıdır.

Son olarak BM reformunun ana ruhunu oluşturan ilkelerden biri olarak çatışma önleyicilik öğretisinin yeniden tesis edilmesi gerekmektedir. Küresel barışı tesis ederek istikrarı sağlamak amacıyla kurulan BM, çatışmayı önleyici bir doktrini inşa ederek bunu hayata geçirecek pratik mekanizmaları tesis etmelidir (PMSVG 379).

Yaşanan olaylar ve krizler, güvenlikten, siyasete, ekonomiden sağlığa, küresel yönetişim mimarisinin bütün ayaklarının etkin ve dayanıklı bir şekilde yeniden inşa edilmiş olduğu yeni bir Birleşmiş Milletler Teşkilatına gerek olduğunu ortaya koymaktadır. Uluslararası toplum da sıklıkla, daha adil davranacak, daha eşitlikçi, ortak sorumluluk bilinciyle hareket eden bir anlayış üzerine inşa edilmiş, etkin çözüm mekanizmalarına sahip ve insanlığın ortak çıkarlarını gözeten, yeniden yapılandırılmış bir Birleşmiş Milletler Teşkilatına gereksinim duyduğunu dile getirmektedir. Ülkeler, BM'yi dünyanın yeni koşullarına uygun, adil ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturacak reformcu tavır ve girişimler geliştirmelidir. Dünyamızın yeni koşullarında, adalet ve güç dengesini esas alacak, her devletin adil temsiliyetini sağlayacak, Genel Kurul'u yasa koyucu, Güvenlik Konseyi'ni de icracı bir yapıya dönüştürecek ideal yapıdaki yeni bir Birleşmiş Milletler Teşkilatı'na gereksinim duyulmaktadır (MFAJP 1p5).

Yapılan Değişim Önerileri ve Sorunları

Günümüze dek BM'de reform yapılmasını hedefleyen birçok teklif yapılmış, farklı içerikteki reform teklifleri resmi veya yarı resmi olarak sunulmuş ancak kabul görmemiştir. İçeriklerin, küresel adaleti sağlamaktan öte, münferit veya bölgesel kazanımları hedefliyor olması nedeni ile başarılı olunmamış, reform tartışmaları ve sunulan reform teklifleri, mevcut yapının kırılmaz lığından ötürü hayata geçirilememiştir.

BM'ye sunulan reform tekliflerinin üç tip oldukları, reform arayışının da beş ana başlık altında toplandığı görülmektedir.

Üç teklif tipi aşağıdaki konulardan oluşmaktadır:

1- Güvenlik Konseyi'nin genişletilmesi,
2- İşleyişe ilişkin düzenlemeler,
3- Güvenlik Konseyi ile Genel Kurul arasındaki ilişkiler.

Reform arayışının altında toplandığı beş ana başlık, aşağıdaki konulardan oluşmaktadır:

http://www.turansam.com
****
TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2023; Ay: Mart; Cilt: 15/KIŞ, Sayı: 57
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2023; Month: March; Volume: 15/WINTER, Issue: 57
DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041; WEB: http://www.TURANSAM.com

1- Güvenlik Konseyi'nin üye sayısı ve işleyişi,
2- Genel Kurul ile Güvenlik Konseyi ilişkisi,
3- Güvenlik Konseyi'ndeki daimî üyelerin veto yetkisi,
4- Üyelik kategorileri
5- Bölgesel temsil

Sunulan üç teklif tipinin içerik ve kabul görmeme gerekçeleri aşağıdadır:

Birinci teklif tipi, Güvenlik Konseyinin daimî ve geçici üyelik sayısı ile ilgili yapılmıştır.

Yapılan bu teklifler Model a ve Model B olarak sınıflanabilir.

Model A; mevcut üyelere ilaveten, 6 yeni daimî üye ve 3 geçici daimî olmayan üye teklifidir.

Model B; mevcut üyelere ilaveten, 8 dönüşümlü, 1 daimî olmayan üye teklifidir.

Birinci teklif tipi, kapsamlı olduğu görülmesine rağmen, bölünmeye sebep olduğu ve kuşatıcı olmaktan uzak kaldığı için kabul görmemiştir.

İkinci teklif tipi, Güvenlik Konseyinin işleyişi ile ilgili yapılmıştır. Teklifin içinde üç önemli konu olarak addedilen "Veto yetkisi, şeffaflık ve çalışma metotları" yer almaktadır.

Bu teklif tipi, ülkelerin Güvenlik Konseyi'ne üye olmak hedefli olarak kendilerine yol açmaya yönelik olması nedeni ile kabul görmemiştir.

Üçüncü teklif tipi, daha ilkesel olmasına rağmen daha az iddialıdır. Güvenlik Konseyi ile Genel Kurul arasındaki ilişkiyi ele almakta ve Genel Kurul'un kısıtlı olan yetkilerinin genişletilmesini içermektedir. Genel Kurul'un ne kadar yetki sahibi olacağına dair yapılan tartışmaların çıkmaza girmiş olması nedeni ile kabul görmemiştir.

Bu üç tip teklifin tamamının, ilkesel düşünceden yoksun olmaları ve ülkesel menfaatlere yol açmaları nedeni ile üye ülkeler arasında işbirliğini oluşturamamıştır. Teklifler, reform arayışlarına engel teşkil etmiş, barış, adalet ve düzen arayışları da ulusal çıkarlara kurban olmuştur.

İlkesel olarak kabul edilebilecek bir reform teklifinin inandırıcı bir şekilde adalet, barış, düzen ve etkinlik hedefli olması, içeriğinin de soyut, ilkesel, samimi ve güçlü olması gerekmektedir. Reform süreci bir takvime bağlamalı, soyut ilkelerden hareketle somut, adil ve işleyebilir sonuçlara yol açabilmelidir (PMSVG 133).

İlkelere Dayalı Değişim Önerisi

İlkelere dayalı teklif, genel ilkeleri belirleyen ve bütünün çıkarlarına hitap eden bir öneri türüdür. Bu tür teklifin ana temasını, tarafların bireysel çıkarlarını gözetmek yerine bütünün çıkarlarını gözetecek şekilde düzenlenmiş soyut ilkeler oluşturur. Her sorunu çözemese de çatışmaları önler, karmaşaya mâni olur ve yeni sorunlara yol açmaz. En önemli tarafı hedeflerini, araçlarını ve yöntemlerini iyi tarif eden, bunlar arasındaki ilişkiyi başarıyla kuran stratejik bir teklif olmasıdır. Teklifin içinde, öncelikler belirlenmiş, ilkeler arasında sıralama yapılmış, sonuca hangi yollardan ve hangi araçlarla ulaşılabileceği belirtilmiştir. Bu tür tekliflerin sürdürülebilir bir model oluşturması olasılığı çok yüksektir.

Birleşmiş Milletler Teşkilatının atası olan Milletler Cemiyetinin kuruluş amacında, "tüm üye devletlerin eşit temsiliyet ve söz hakkı olacağı" ilkesi yer almaktadır (PMSVG 19). Genel Kurulu eşit hakları olan üyelerin oluşturması ve kararların da bu üyeler tarafından alınması düşüncesine rağmen ülkelerin nüfusları, ekonomik durumları ve coğrafi büyüklükleri bu düşüncenin sürdürülebilir ve adil olmadığını, ülkelerin eşit temsiliyetinin uluslararası adaleti sağlayamayacağını ortaya koymuştur. Güvenlik Konseyi Daimî Üyesi beş devlet dışındaki tüm devletler bir araya gelse dahi, Güvenlik Konseyi'nin Daimî üyeleri ikna edilmeden BM'de herhangi bir reformun yapılması mümkün değildir. Bu nedenle öncelikle Birleşmiş Milletler Teşkilatının yapılanmasında çağımıza uygun değişiklik teklifi Güvenlik Konseyi Daimî Üyelerinin veto yetkilerinin iptal etmeli, Genel Kurulun yetkilerini genişletmeli ve Güvenlik Konseyi üyeliği ayrıcalığını kullanmak isleyen büyük güçlere sorumluluk yükleyebilmelidir (Berdal 18.

Küresel adaleti ve barışı sağlayabilecek bir "Dünya Hükümeti"nin kurulmasının hayal olduğu, İkinci Dünya Savaşı yaşandıktan sonra iyice belirginleşmiş, savaştan sonra hayata geçirilen Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın da zaman içinde güçlü devletlerin hakim oldukları bir siteme dönüşmüş olması küresel adalet ve barışın sağlanmasına engel oluşturmuştur. Reformla kuruluş misyonunu tekrar kazanması beklenen Birleşmiş

Milletler Teşkilatı, sadece güçlü devletlerin söz sahibi ve yönetim erkini elinde tuttuğu bir kuruluş olmamalı, ilkeli, adaletli, askeri, kıtasal ve ekonomik dengeleri sağlayan, önemli inanç gruplarının adilane temsil edildiği bir küresel kurum niteliğine sahip olması gerekmektedir. Askeri olarak güçlü olan devletlerin diğer ülkelere yapmak istedikleri haksızlıkları önleyebilmeli, başat aktörlere küresel adalet ve barışın sorumluluğunu yüklemeli, üzeri örtülü ekonomik ambargolara mani olabilmeli, karşı tedbir alabilmeli ve gerektiğinde de cezalandırabilmelidir.

SONUÇ

Tüm dünyadaki ortak görüş, mevcut dünya düzeninin sürdürülebilir olmadığıdır. Küresel sorunlara küresel çözümler üretme Birleşmiş Milletler, küresel sorunların adil ve adil çözümünde aktif rol oynamalıdır.

Daha güvenli ve daha müreffeh bir dünya için tüm üye ülkelerin sorumlulukları bulunmaktadır. İnsani diplomasi, Birleşmiş Milletlerin merkezinde olmalıdır. BM'deki, özellikle de Güvenlik Konseyi'ndeki güç dengesinin bozulması, küresel krizlerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Hiç kimse hukukun üstünde değildir. Hiçbir ülke kendi gücüne güvenerek uluslararası hukuku görmezden gelemez. Bugün dünyanın her yerinde küresel sorunlarla karşı karşıya kalınmaktadır. BM, bu sorunlara çözüm sunabilecek bir örgüt olma kapasitesini kaybetmiş durumdadır. Güvenlik Konseyi'nin beş daimî üyesinin tüm dünyaya hükmeder şekilde, hesap vermeden, sorumluluk üstlenmeden ve kendi ulusal çıkarları doğrultusunda davranma yetkisine sahip oldukları mevcut sistemin devam etmesi mümkün gözükmemektedir. BM'nin küresel sorunlara adil ve kalıcı bir çözümler üretebilmesi için kapsamlı, ilkeli ve soyut bir çözüm için, Güvenlik Konseyi ile Genel Kurul arasındaki ilişkide değişiklik yapılması gerekmektedir. Güvenlik Konseyinin oluşumu, kararları ve fonksiyonu Genel Kurul tarafından denetlenebilir ve karar verilebilir olmalıdır.

Yapılması gereken değişiklik ve reform, tüm ülkelerin temsil edildiği Genel Kurul'un Güvenlik Konseyi'ni yönettiği ve yetkilendirdiği bir şekilde olmalıdır. Güvenlik Konseyi üyesi beş daimî üyenin sınırsız yetkilerle ve sorumsuzlukla donatıldığı mevcut yapının ortadan kaldırılması ve tüm dünyanın beklentilerine daha uygun bir Güvenlik Konseyi'nin şekillenmesini sağlayan bir düzenlemenin yapılması gerekmektedir.

Bu tür bir değişiklik ve reform, dünya üzerinde bağımsız olarak tanınmış, BM'ye üye tüm ülkelere eşit haklar ve statü tanırken, BM'nin ve Güvenlik Konseyi'nin adilane kararlar almasını, krizlere ve sorunlara insan haklarına uygun çözümler getirmesini sağlayacaktır.

Genel Kurul Güvenlik Konseyi üyelerini seçmeli ve Güvenlik Konseyini özgür iradesi ile oluşturmalıdır. Güvenlik Konseyi üyelerinin görev süreleri belirli olmalı, daimî üyelik ve veto yetkisi kaldırılmalıdır. Üyelik dönüşümlü ve seçimle olmalı, Genel Kurulun beklentilerini yerine getiren üye ülkenin dönem sonunda tekrar aday olmak ve seçilmek hakkı bulunmalıdır. Bu yöntemle, Güvenlik Konseyi üyeleri güvenilir, sorumluluk duyan ve adalete inanan ülkelerden oluşmuş olacaktır.

Adalet ve işlevsellik prensipleri çerçevesinde yapılacak değişiklik ve reform, ayrıcalıklı olanların karar aldığı bir organı merkeze almak yerine tüm ülkelerden oluşan ve tüm ülkeleri temsil eden Genel Kurul'u merkeze alacak şekilde, insan haklarına ve adalet ilkelerine uygun olmalıdır. Genel Kurul, Parlamenter sistemlerde olduğu gibi bir "Meclis" gibi çalışmalı, Güvenlik Konseyi de yürütme ve icra organı olan "Bakanlar Kurulu" görevini yapmalı, Genel Kurul tarafından denetlenebilmelidir. Güvenlik Konseyinde "Daimî Üye"likler, "Veto hakkı" ve "imtiyazlar" son bulmalı, onun yerine eşitlik, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri gelmelidir. BM'nin insani yardım üzerindeki mali yükü ve yavaş çalışan bürokrasisi, teşkilatın mazlum ve mağdurlara yardımcı olmak için değil, güçlü devletlerin çıkarları doğrultusunda görev yapması için kurulduğu izlenimi oluşmuştur. Adil olmayan ve güçlülerin çıkarlarını mağdurların çıkarlarının önüne koyan böylesi bir yapının sürdürülebilir olması, güvenliği ve istikrarı sağlaması mümkün değildir. Yeni ve farklı bir sürecin kapısını açmak için çatışmanın yerine dayanışmayı, yıkıcı rekabetin yerine işbirliğini ve gerilimin yerine uzlaşmanın konması gerekmektedir. Günümüzde küresel barış ve adaletli düzen bozulmuş durumdadır. Bu olumsuz imajı tersine çevirmenin en etkili yolu Birleşmiş Milletler himayesinde samimi işbirliğinin sağlanması ve dünya barışı için yeni bir bakış açısının geliştirilmesi olacaktır.

Reform ve yeniden yapılanma daha fazla gecikmeden gerçekleştirilmelidir.

KAYNAKÇA

1. Abass, Ademola. "International Law, Text, Cases and Materials." *Oxford*, 2012, s.424-425.
2. Berdal, Aral. "Enhancing the Role of the UN General Assembly in the Preservation of International Peace and Security", *Avrasya Etüdleri*, 2010, Cilt: 38, Sayı: 2, ss. 7-19.
3. Berdine, Michael D. "Redrawing the Middle East, Sir Mark Sykes, Imperialism and the Sykes-Picot Agreement", *Bloomsbury Publishing*, Tauris, 2018, ss. 10-56
4. Bennet, A. Leroy ve James K. Oliver. "International Organizations." *Prentice Hall*, 2002, s.65
5. Birdişli, Fikret. "Birleşmiş Milletler (BM)'in Uluslararası Sorunları Önleyebilme Yeteneği." *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2010, Sayı 3/11, Bahar 2010, ss. 172-182
6. Childers, Erskine. "The Demand for Equity and Equality: The North-South Divide in the United Nations", Hans Köechler (der.), The United Nations and International Democracy: The Quest for UN Reform, (Jamahir Society for Culture and Philosophy, Viyana, 1995, 17-36, s. 32.
7. Chimni, B. S. "International Institutions Today: An Imperial Global State in the Making", European Journal of International Law, 2004, Cilt: 15, Sayı: 1, 1-37, s. 16.
8. Doyle, M. W. ve Sambanis, N. "Making War and Building Peace: United Nations Peace Operations." *Princeton*, 2010, s.289
9. Focarelli, Carlo. "The Responsibility to Protect Doctrine and Humanitarian Intervention: Too Many Ambiguities for a Working Doctrine." *Journal of Conflict and Security Law*, 2008, Vol.13, No.2, ss.191-213.
10. Foreign Policy. "Birleşmiş Milletlerin Geleceği." Ayın Konusu, Dün ve Gelecek, Ağustos 2003, Sayı 4. http://www.foreignpolicy.org.tr/arkaplan/agustos03/tr/aykonu.htm
11. Giannotta, Valeria. "ANALYSIS - Why and how UN should be reformed?" *Anadolu Agency*, 09.05.2022. https://www.aa.com.tr/en/analysis/analysis-why-and-how-un-should-be-reformed/2582741#
12. ICISS. "Responsibility to Protect". International Commission on Intervention and State Sovereignty Report, Ottawa, 2001, s.9,
13. https://walterdorn.net/pdf/Responsibility-to-Protect_ICISS-Report_Dec2001.pdf
14. Independent Working Group. "The United Nations in its Second Half-Century". *The Report of the Independent Working Group on the Future of the United Nations*, 1995, s. 5,
15. IWGP. "The United Nations in its Second Half-Century." *The Report of the Independent Working Group on the Future of the United Nations*, Yale, 1995, s. 5,
16. http://www.library.yale.edu/un/images/un-second-half-century.pdf
17. Malone, David. "Decision-Making in the UN Security Council: The Case of Haiti, 1990-1997*."* *Oxford, Clarendon Press*, 1998, s. 15.
18. MFAJP. "Reform of the United Nations." *Ministry of Foreign Affairs of Japan*, Tokyo, 1996, s. 1, p.1. https://www.mofa.go.jp/policy/un/pamph96/reform.html
19. MFAJP. "Reform of the Secırity Council." *Ministry of Foreign Affairs of Japan*, Tokyo, 1996, s. 1, p.2. https://www.mofa.go.jp/policy/un/pamph96/reform.html
20. MFAJP. "Improvement of the United Nations' Capacity to Maintain Peace and Security." *Ministry of Foreign Affairs of Japan*, Tokyo, 1996, s. 1, p.5.
21. https://www.mofa.go.jp/policy/un/pamph96/reform.html
22. MFAJP. "Strengthening of the United Nations System ' Capacity to Maintain Peace and Security." *Ministry of Foreign Affairs of Japan*, Tokyo, 1996, s. 1, p.6.
23. https://www.mofa.go.jp/policy/un/pamph96/reform.html
24. Oliver, George F. "Why Peacekeeping Fails", *Parameters, Carlisle Barracks*, 2002 , Summer 2002, V.32, Iss.2. s. 131-133
25. PMSVG. "Handbook on Security Council Reform: 25 years of Deliberations." *Permanent Mission of Saint Vincent and the Grenadines*, New York, 2018, s. 19

26. PMSVG. "Handbook on Security Council Reform: 25 years of Deliberations." *Permanent Mission of Saint Vincent and the Grenadines*, New York, 2018, s. 45
27. PMSVG. "Handbook on Security Council Reform: 25 years of Deliberations." *Permanent Mission of Saint Vincent and the Grenadines*, New York, 2018, s. 75
28. PMSVG. "Handbook on Security Council Reform: 25 years of Deliberations." *Permanent Mission of Saint Vincent and the Grenadines*, New York, 2018, s. 106
29. PMSVG. "Handbook on Security Council Reform: 25 years of Deliberations." *Permanent Mission of Saint Vincent and the Grenadines*, New York, 2018, s. 133
30. PMSVG. "Handbook on Security Council Reform: 25 years of Deliberations." *Permanent Mission of Saint Vincent and the Grenadines*, New York, 2018, s. 379
31. Reinisch, August. "Developing Human Rights and Humanitarian Law Accountability of the Security Council for the Imposition of Economic Sanctions", *The American Journal of International Law*, 2001, Cilt: 95, Sayı: 4, 851-872, s. 867.
32. Schwartzberg, Joseph E. "Revitalizing the United Nations: Reform Through Weight cd Voting." *Institute for Global Policy*, Minnesota, 2004, s.15
33. Shimizu, Hirofumi ve Sandler, Todd. "NATO Peace keeping and Burden Sharing: 1994-2000", *Public Finance Review*, California, 2003, Thousand Oaks Press, Mar. 2003, Vol.31, Iss.2. s.123-144.
34. Sur, Melda. "Birleşmiş Milletler Örgütünün Gelişimi ve Geleceği, The Development and The Future of the United Nations." *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, İzmir, 2013, Yıl 2013, Cilt 8, Sayı Özel, ss. 2535 - 2550, 01.06.2013
35. https://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2014/01/10-Melda-SUR.pdf
36. White, N. D. "On the Brink of Lawlessness: The State of Collective Security Law." *Hilaire McCoubrey Memorial Lecture*, 2002, University of Hull, s. 6.
37. Winkelmann, Ingo. "Responsibilty to Protect." *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, 2009, No.5, www.mpepil.com, par.9
38. http://www.library.yale.edu/un/images/un-second-half-century.pdf

İnternet Kaynakçaları

39. Birleşmiş Milletler Türkiye. "Güvenlik Konseyi'nde veto hakkı kullanılırsa Genel Kurul toplanacak." 25 Temmuz 2022. https://turkiye.un.org/tr/179276-guvenlik-konseyinde-veto-hakki-kullanilirsa-genel-kurul-toplanacak
40. Euronews. "Japonya – Rusya'nın Ukrayna'yı işgali BM Güvenlik Konseyi'nde reform ihtiyacını gösterdi". 15 Mart 2022, https://tr.euronews.com/2022/03/15/japonya-rusya-n-n-ukrayna-y-isgali-bm-guvenlik-konseyi-nde-reform-ihtiyac-n-gosterdi
41. Euronews. "Şam'dan BM Güvenlik Konseyi'ne ABD'nin saldırılarını durdurun çağrısı". 28 Şubat 2021, https://tr.euronews.com/2021/02/28/sam-dan-bm-guvenlik-konseyi-ne-abd-nin-sald-r-lar-n-durdurun-cagr-s
42. Euronews. "Macron Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi artık yararlı çözüm üretemiyor". 16 Kasım 2021, https://tr.euronews.com/2020/11/16/macron-birlesmis-milletler-guvenlik-konseyi-art-k-yararl-cozum-uretemiyor
43. Euronews. "Guterres BM Güvenlik Konseyi işlevsiz olduğu için krizlere çözüm üretemiyoruz". 12 Kasım 2019, https://tr.euronews.com/2019/11/12/guterres-bm-guvenlik-konseyi-islevsiz-oldugu-icin-krizlere-cozum-uretemiyoruz
44. Euronews. "Almanya'dan Fransa'ya BM Güvenlik Konseyi daimî temsilciliği hakkından vazgeç". 30 Kasım 2018, https://tr.euronews.com/2018/11/30/almanya-dan-fransa-ya-bm-guvenlik-konseyi-daimî-temsilciligi-hakkindan-vazgec
45. United Nations. "History of United Nations." 3 Haziran 2022, https://www.un.org/en/about-us/history-of-the-un

46. United Nations. "Preparatory Years: UN Charter History." 12 Haziran 2022. https://www.un.org/en/about-us/history-of-the-un/preparatory-years
47. United Nations. "1942: The Declaration by United Nations." 5 Temmuz 2022. https://www.un.org/en/about-us/history-of-the-un/preparatory-years
48. United Nations. "1945: Dumbarton Oaks and Yalta." 3 Ağustos 2022. https://www.un.org/en/about-us/history-of-the-un/preparatory-years